
EX LIBRIS
B. B.

RIVERIUS REFORMATUS, RENOVATUS, ET AUCTUS,

SIVE

PRAXIS MEDICA

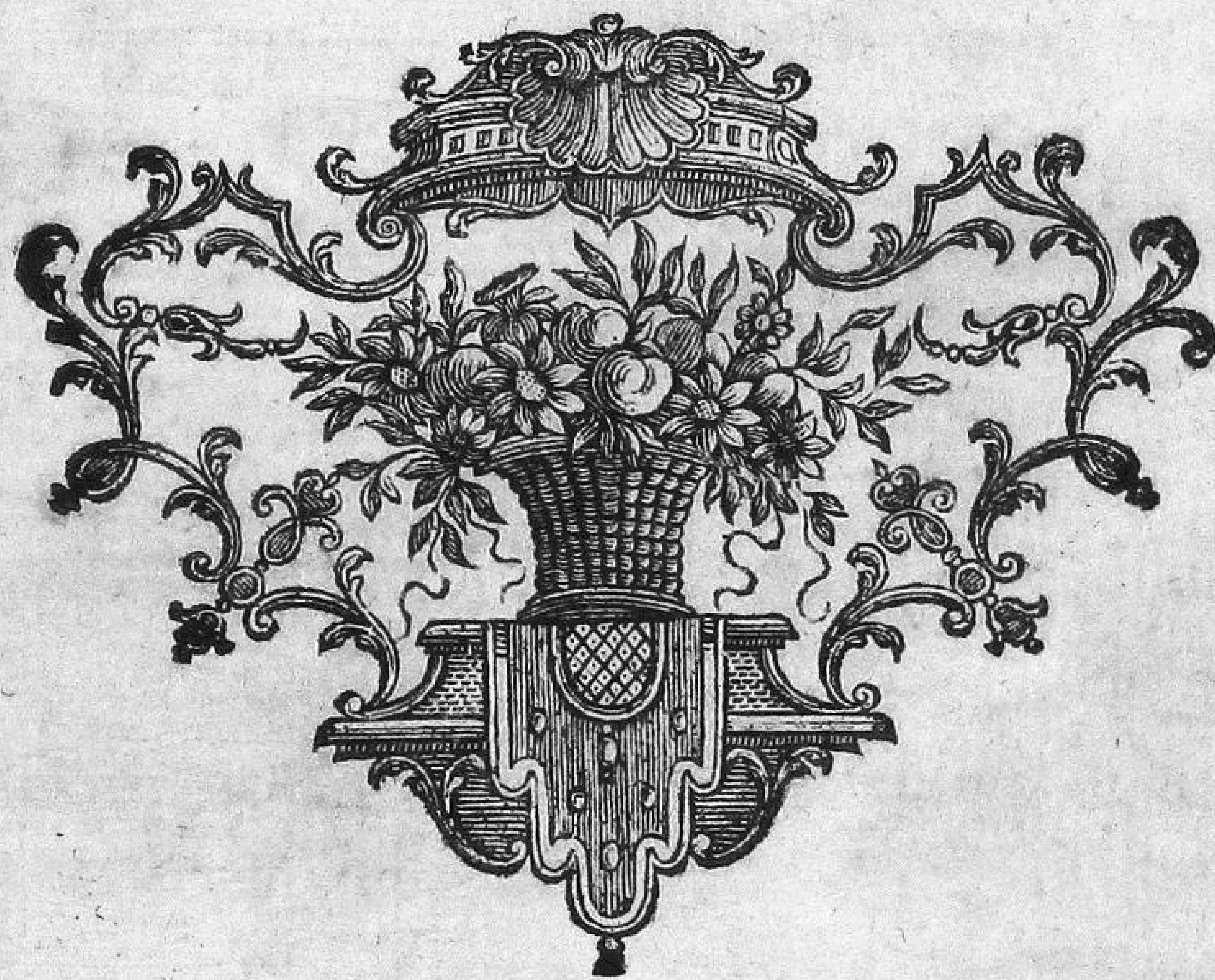
METHODO RIVERIANÆ

Non absimili juxta recentiorum, tum Medicorum, tum Philosophorum principia à FRANCISCO CALMETTE Monspeliensis Academiæ Medico conscripta, & publicè olim prælecta.

QUÆ IN NOVISSIMA HAC EDITIONE

A suo Auctore recognita, & ampliata;

Imò Notis itidem aliis, ac Tractatibus selectioribus illustrata, auctior, & correctior multò prodit.

VENETIIS, M.DCCXXXIII.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

BIBLIOPOLÆ GENEVENSES LECTORI.

Am pridem, *Lector Humanissime*, Anno scilicet 1687. mandata fuit *Praxis Riveriana Reformata*, ex Manuscripto Codice exprompta. Quippe tunc Nobilis Gallus, in Medicum nostratem fortè incidebat: quo cum de Medicina, cujus discendæ gratia, Monspelii novissimè commoratus fuerat, verba faciens, hujusce Manuscripti ibi locorum comparati, cui se quantum in ea Arte profecerat maxima ex parte debere profitebatur, mentionem injecit, illudque prædicto Medico legendum, & examinandum commodavit: A quo cùm dignissimus lucis publicæ usura videretur, nos ad ejus editionem minimè inviti impulsi fuimus. Cùm scilicet admoneremur librum hunc stylo simplici, sed facili, & perspicuo conscriptum, morborum propemodum omnium qui à Practicis attinguntur, *Historiam*, *&* *Curationem* omnibus numeris absolutam complecti, & in primis *Pathologiam*, quam vocant,

ad mentem maximè cordatorum inter recentiores Artis Asclepiadeæ Magistrorum doctissimè, & accuratiùs forsan quàm ab aliis hactenus factum, tradere; adeò ut hinc, non tyrones tantùm, verùm & qui in Iatrices castris consenuerunt quod discant abunde reperturi essent. Nec nos fefellit tam Præcellentis Medici admonitio; siquidem etiamsi Liber hic variis deformatus mendosis locis quæ, præ Codicis diligentiùs exarati inopia, restituere impossibile fuerat, prodiret, non propterea tamen minùs avidè, tam ab iis qui in Medica Arte tantùm initiati erant, quàm ab ipsius Mystagogis, expetitum brevi ejusdem exemplaria desiderari cœperunt, etiam si Lugdunensis alia Editio nostram subsequuta fuisset. Itaque aliam Editionem reparare aggressi; quò apud Medicos, præclari hujusce Voluminis commendationem augeremus, non tantùm illud plurimis suis mendis rursùs repurgatum voluimus, sed etiam variis *Notis Practicis* selectioribus amplificatum: Ut scilicet remediorum materia, concisè nimis ab Auctore tractata, aliquatenus suppleretur, Accedentibus præterea *Mantissæ* loco, Tractatibus duobus, quorum prior *Luis Venereæ* historiam & curationem; juxta Medicorum Gallorum methodum prosequitur: posterior verò *Riverii* ipsius *Arcana* exhibet. Ast cùm rursùs hæc Editio, attendatur, deficeret; Avenione huc ad nos pervenit *Pars I.* hujusce *Praxeos* Abdominis Pathologiam Universalem complectens, à Clariss. *Francisco Calmette* Ruthenensi, qui primus Libri Auctor fuerat, ejusque materiam in Celebri Monspeliensium Academia publicè prælegerat, recognita atque ampliata. Tunc sanè non destitimus quin de tam eleganti Volumine, commodo publico recudendo, cùm Medico Docto communicaremus; ex cujus sententia facilè, non tantùm prædictam *Partem I.* qualis sub *Riverii Renovati* nomine publicata erat, sed etiam quicquid ulteriùs ad integram Praxim condendam facere poterat, sub prælum mittere parati fuimus. Itaque hìc, *Lector Humanissime*, habebis, non tantùm *Tracta-*

tum

tum de Morbis Infimi Ventris à Clariss. Domino Calmette nuper evulgatum, sed etiam *Notas* non ignobiles eidem annexas; ac præterea, cùm vix sperare liceat ut Clariss. Auctor, etiam perplures annos, perficiat secundam quam pollicetur partem; quia scilicet Praxis Medica, cui non parum honorificè affixus est, otia promissis exsolvendis necessaria ipsi facilè non elargitur; commodum omnino duximus, si eandem *Secundam Partem*, *Pathologias* nimirum *Thoracis*, *Cerebri* ac *Artuum*, imò *Tractatus* quosdam alios in Indice memoratos continens, mendis omnibus jam verè repurgatam, & Notis uberioribus illustratam, exhiberemus. Paucis hisce breviter præmonitus, *Lector Humanissime*, vale & laboribus nostris fruere.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approbazione del Padre Fr. Tommaso Maria Gennari Inquisitore nel Libro intitolato *Riverius Reformatus*, *renovatus*, *& auctus*, *sive Praxis Medica*; non vi esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi, concediamo Licenza à *Nicolò Pezzana Stampatore*, che possa esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. 6. Aprile 1733.

(*Gio: Francesco Morosini Cav. Rif.*
(*Andrea Soranzo Proc. Rif.*
(*Pietro Grimani Cav. Proc. Rif.*

Agostino Gadaldini Segretario.

INDEX

INDEX CAPITUM

PARTIS PRIMÆ.

PARTIS SECUNDÆ.

PARTIS TERTIÆ.

Tractatus de Affectibus articulorum.

Tractatus de Morbis Venereis.

PATHO-

PATHOLOGIA ABDOMINIS, *SIVE* TRACTATUS DE MORBIS INFIMI VENTRIS.

Juxta Recentiorum tum Medicorum, tum Philosophorum; & Anatomiæ atque Chymiæ principia conscriptus.

CAPUT I.

De Inappetentia, & cibi Fastidio.

Tsi inappetentia, quæ Græcis ἀνορεξία dicitur, & cibi fastidium, diversa vi nominis sonare videantur, atque à nonnullis subtiliter magis quàm rationaliter distinguantur; gemina tamen hac denominatione unum hìc eumdemque affectum intelligimus; in quo scilicet stomachus malè sanus, pravisque & insolitis humoribus imbutus irritationem corrugationemve fibrarum suarum nervearum, quæ famis sensum constituit, minus patitur, & varia proindè, quæ ipsi offeruntur, alimenta respuit.

River. Reform.

Eum verò hìc non attingimus præcisè quatenus symptoma est, & effectus morbi cujusdam apparentis, corpusque humanum sensibiliter affligentis; sic enim per se curandus non venit, nec diversam à morbo, cujus comes est, therapejam requirit; sed prout morbus per se esse videtur, hoc est quatenus ab alio affectu, sensibili saltem, non dependens, aut imminenti cuidam præcurrens, prægressòve succedaneus, remedia ad se dirigenda quoquo modo postulat.

Causas inappetentiæ licèt plurimas Antiqui statuerint, hìc minùs afferendas impugnandasve, utpotè Anatomiæ atque rationi penitùs repugnantes & ex se facilè concidentes; nos tamen duas tantùm cum sanioribus hujus ætatis Medicis assignamus, quæ duos inappetentiæ gradus constituunt appetitum ciborum plus minùs profligantes, imminutionem

scilicet & debilitatem humoris fermentativi alimenta in stomacho dissolventis, vel totalem ejusdem defectum atque alterationem, (ejusdem siquidem humoris est esuriem inducere cujus est digerere & chylificare) cùm enim naturalis appetitus seu fames à fermento quodam, hoc est liquore salso-acido, ex arteriis stomachi, plurium intimæ ejus membranæ appositarum atque intertextarum glandularum ministerio secreto, ejusdemque fibrillas nerveas in certa quantitate & qualitate concutiente & vellicante excitetur, cui operi salivam, quæ non valde disparis indolis est, à glandulis oris fluentem, atque etiam ciborum in stomacho digestorum in rugosæ ejusdem interioris tunicæ plicis restitantes subacidas reliquias symbolum suum conferre meritò credimus; abolitum eumdem aut imminutum à totali vel partiali jam dicti fermenti & aliorum defectu, debilitate, vitio, atque alteratione pendere necessum est. Non negamus tamen propter obstructos, compressos, aut alio modo affectos ventriculi nervos, hoc est ultima paris vagi, quæ ipsi impenduntur, confinia, inappetentiam excitari posse, quod tamen, quia rarum in Arte est, & ad paralysim potiùs spectans, silentio prætermittere visum est.

Imminuitur ergo ventriculi fermentum, aut saltem obtunditur, primò à saliva viscidiore & pinguiore, vel aliis humoribus serosis aut viscidis, pituitosis vulgò dictis, in stomacho stagnantibus, & à massa sanguinea eructatis, aut ex multiplici digestione congestis, qui dictum fermentum vel nimis diluendo, vel ejus irretiendo aculeos, vel etiam stomachi fibras relaxando & minùs sensiles efficiendo, actionem ejus seu vellicationem & irritationem dictarum fibrarum plùs minùs pro sui copia impediunt. Secundò à bile ex duodeno intestino, ubi continuò exoneratur, utpotè valdè proximo, in ventriculum assurgente, vel biliosis humoribus sero dilutis, & à massa sanguinis per extrema arteriolarum gastricarum orificia in stomachi cavitatem effusis, qui, cùm sulphure multo abundent, & sale alchalino lixivioso, non possunt quin humoris salso-acidi famem excitantis diathesim vitient, sicque appetentiam prosternant. Adde quòd humores illi oleositate & pinguedine peccare possunt, sicque fermenti stomachici spicula implicare.

Deficit verò aut alteratur vitiaturque ventriculi fermentum depauperata aut depravata quovis modo massa sanguinea, & amisso, quem in statu naturali habere solet, principiorum suorum mixtionis & exaltationis gradu; tunc enim cùm alienum & præternaturalem statum sanguis induerit, non potest humorem suum acido-salinum, debitum saltem & purum putumque stomacho suppeditare, nec idem humor fermentativus, si quis sit, facilè se à reliquis massæ partibus potest extricare, unde inappetentiam subsequi necesse est, ut videmus in cachecticis & malè habitis hominibus, item & in plerisque morbis in quibus biliosus humor, serosus, lymphaticus &c. cæteris prævalet sanguinis principiis.

Fermentum quoque idem ventriculo non suppeditatur, cùm via ipsi, qua ferri solebat, præcluditur, aut ipsum à sanguine secerni nullatenus potest, ut accidit plerumque in obstructionibus & schirris imi ventris inveteratis, pancreatis scilicet, mesenterii, lienis, hepatis, & potissimùm vasorum atque glandularum stomachi tunicas occupantium; in illis namque casibus cùm sanguis sit admodùm tartareus, viscidus atque recrementis per dictas partes continuò secernendis onustus, humorem stomachi fermentativum aut involvit & in sinu suo retinet, aut in extremis vasorum capillarium glandulisve secretoriis hærendo, ejusdem separationem per tunicam stomachi glandulosam impedit. Sed obstructio hepatis atque pancreatis peculiari ratione hunc stomachici fermenti defectum creare potis est, in quantum nempè affusis minùs copiosè in duodenum intestinum per vas Virsungianum, aut porum choledochum, succis pancreatico & bilioso ad ulteriorem alimen-

mentorum in stomacho digestorum dissolutionem institutis, aut iisdem admodum vitiatis, vel prorsùs deficientibus, dilui aut dissolvi satis non potest chymus è stomacho prodiens, unde crassus in venas lacteas atque in massam sanguinis mox transvectus, ubi primæ coctionis vitium non corrigitur, illius diathesim sensim depravat atque incrassat, ex quo sequitur impeditus dicti fermenti proventus atque influxus.

Causæ hujus affectus evidentes multæ sunt; primò aer æstuans & calidus, cibi acres & calefacientes, vini & liquorum ardentium immoderatus usus, &c. quæ singula corpus excalefaciendo & humorum motum promovendo bilis exaltationem faciunt, & eodem motu succorum separationem impediunt, aut sulphure suo & sale volatili acido-salinum stomachi fermentum vitiant. Secundò somnus nimius, segnities, cibi crassi, pingues, & viscidi, mensium & hæmorrhoidum suppressio, quia humores pravos, serosos, aut pituitosos dictos in corpore & ventriculo congerunt; imò & crassos fermenti generationem & separationem prohibentes, atque etiam ejusdem, si quod sit, in stomacho actionem infringentes; curæ demùm, vigiliæ, alvi fluxus, aut alia nimia evacuatio appetitum dejicere valent, in quantum aut spiritus dissipando sanguinis massam depauperant, aut humorem biliosum exaltando & movendo, salso-acidi fermentativi humoris naturam destruunt, ejusque vim remorantur.

Diagnosis inappetentiæ satis patet ex ægrorum questu; signa autem causarum unde manat, non tam facilè innotescunt. Quare si totaliter fermentum stomacho deficiat, aut vitietur, aderit obstructio in partibus imi ventris, quæ hypochondriorum tensione & duritie manifestabitur, aderunt lassitudines spontaneæ, aderit cachexia, pravus totius corporis color, & virium exolutio, & alia multa quæ sanguinis depauperationem indicant; uno verbo nulla prorsus erit, & ne minima quidem circa ullum cibum appetentia, eaque ad longum tempus protrahetur: quam tamen integram & perfectam inappetentiam sine alio conspicuo à quo dependet morbo rarò stare posse credendum est.

Si verò imminutum duntaxat aut debile fuerit ventriculi fermentum, non omninò profligatus erit appetitus; sed tantisper, quamvis parum, vigebit, nec omnimodum erit & omnium ciborum fastidium; verùm cùm à duplici potissimùm causa hanc imminutionem procedere suprà innuerimus, à biliosis nempè aut pituitosis humoribus, utriusque jam signa veniunt proponenda.

Cùm ergo biliosus humor huic affectui præbet occasionem, linguæ amarore & flavedine se se prodit, temperamento bilioso, proclivitate ad vomitum, æstu in præcordiis, cardialgia &c. illa enim omnia bilis prodromi, aut affecta sunt: cùm verò ab humoribus pituitosis in corpore & stomacho potissimùm redundantibus morbus ortum accipit, illud fit manifestum ex causis refrigerantibus prægressis, alimentis frigidis, crassis & crudis sæpiùs assumptis, temperamento pituitoso, saliva copiosa & insipida, aut eadem viscida & lenta, frigiditate & debilitate corporis, ex catarrho præcedente, humoribus serosis per os & alvum excretis, ex habitu totius corporis cachectico, gravitatis, & frigiditatis sensu in stomacho, denique ex iis omnibus quæ sanguinem aquosum & vappidum designare solent.

Quoad prognosim, sicut bona & recta ciborum appetentia laudabilem corporis statum arguit, sic cibi fastidium ejusdem à statu naturali recessum & pravorum humorum redundantiam significat; ac proindè mali omnis esse consuevit, licèt per se solum lethale non sit imò nec plerumque periculosum, nisi ad longum tempus prorogetur, & remediorum vim eludat. In pueris & juvenibus gravior est inappetentia, saltem durans, quàm in senibus & fœminis, quia pueri naturaliter magis avidi sunt ob calorem nativum vividiorem, humorumque majorem puritatem, quàm senes & fœminæ, in quibus propter serosam & pravam

vam humorum à debilitate caloris, vita sedenteria & otiosa accumulatam colluviem, minus viget appetitus unde, Hippocrat. in Aphor. *Qui crescunt plurimum habent calidi innati & copioso egent alimento. Jejunium senes facilè ferunt. Minus pueri, & inter eos qui vividiore sunt ingenio*. In convalescentibus recidivas minatur inappetentia, propter reliquias causæ morbificæ nondum eliminatas & in sanguine, ac præsertim stomacho luxuriantes. *In morbo diuturno cibi fastidium malum*, ait Hippocr. *Aphorism. 6. sect. 7. & alibi. In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre pejus*; hujus autem ratio, præter causæ morbificæ contumaciam aut extensionem, quæ inde arguuntur, & unde periculum semper impendet, ex eo etiam desumi meritò potest, quòd corpus à longo labefactatum morbo refectione prompta & reparatione indiget, quæ propter cibi fastidium fieri non potest.

Curatio inappetentiæ per varii generis remedia perficitur, prout à varia dependet causa. Solus est vomitus qui huic affectui in quocumque casu efficaciter medetur, modò ex parte ægri & virium nulla sit contraindicatio, & ad vomendum facilitas aut propensio quædam sit, sic enim humorum seu biliosorum, seu pituitosorum saburra, quibus semper scatet ventriculus, meliùs & faciliùs expurgatur, & aliis remediis specificis via sternitur, quæ in stomachum vim suam exercere debent, aut in alias partes ex quarum vitio affectus dependet.

Adhibeantur ergo statim in usum ol. olivar. amygdal. dulc. vel butyr. recent. ℥. ij. circiter in aquæ tepidæ cyatho, si benignum expetatur vomitorium, ut in delicatulis & ad vomitum valdè pronis; quæ deinde penna ol. illita & in gulam intrusa deducantur in actum; aut si fortiùs paulò eradicandi sint humores ventriculi tunicis impacti, excitetur vomitus sale vitrioli aut vitriolo albo præp. seu gilla Theophrasti à ℨ. ss. ad ℨ. j. in aq. tepid. aut jusculo valde diluto; vel denique si adhuc validiùs humores stomachum occupantes ἄνω sint expellendi, ut plerumque expedit, tart. emetic. pulver. algaroth. gr. vj. circiter pro ægri ætate & viribus in dictis liquoribus, aut in pulpa pom. aut prun. coctor. aut etiam vino emetico seu aqua benedicta Ruland. ab ℥. j. ad ℥. j. ss. & ij. exhibito, vel per se, vel cum aqua cichor. aut hord. quæ ultima ex antimonialibus petita vomitoria; etiamsi Antiquis suspecta habita sint, sat tutò tamen, si sat opportunè præscribuntur; hoc est modò vires admodùm debiles non fuerint & stomachus paululùm vigeat; neque enim deleteriam ullam in se continent qualitatem, & hodie passim usurpantur.

A vomitorio ad alia remedia progrediendum est, phlebotomiam scilicet, bis & ter, datis intervallis, celebratam, pro Medici judicio & ægri viribus, si bilis aut humores biliosi cibi fastidium produxerint, & corpus quoquo modo excalefactum videatur, præmisso aut succedente clystere emolliente, refrigerante, & mediocriter purgante, quoties necessitas postulabit iterando.

In eodem casu alterandus quoque venit humor ille biliosus in corpore redundans, quod optimè fiet per emulsiones valde dilutas cum sale prunellæ, tart. vitriolat. syrup. lymon. nympheæ; julepos ex aquis stillat. refriger. paratos, putà aq. cichor. lactuc. endiv. portul. acetos. &c. cum succis aut syrupis acidis & refrigerantibus, limon. granator. berberis, succo persicorum, aut pomor. redolentium; imò & gutt. aliquot. sp. vitriol. sal. & sulphur. aut elixir. proprietatis Crol. Per ptisanas aut juscula ex rad. herb. seminib. & aliis refrigerantibus & detergentibus comparata; sed præ primis per usum balneorum, quæ ad appetitum juvandum miræ sunt energiæ, & seri lactis per octo aut quindecim dies.

Sed cùm irritus plerumque sit alterantium effectus, nisi purgantia præcesserint, aut saltem citò subsequantur; adhibenda quoque sunt, nec tardè cathartica causæ morbum facienti accommodata. talia sunt tamarind. sal. polychrest. cass.

fistul.

fistul. senn. rheb. syrup. flor. persic. aut rof. solut. rosar. pallid. mann. Calabr. &c. in decoct. cichor. dent. leon. acrimon. endiv. hord. &c. quorum dosis satis nota cuique ætati & temperamento debet convenire, imò & iterum atque iterum institui, si res postulabit.

Aquæ minerales acidulæ utramque in hoc affectu, dum à bile pendet, paginam adimplere mihi videntur, illæ enim humores qualitate & quantitate peccantes non solùm expurgant, sed etiam causæ morbificæ acrimoniam, oleositatem, calorem & motum temperant; ventriculum & partes vicinas abstergunt, atque etiam aciditate sua levi in totum sanguinem diffusa fermentum stomachi aut mortuum, ut ita dicam, exsuscitant, aut sopitum expergefaciunt.

Non prætermittendus est hìc rhabarbari per aliquot dies aut continuos aut alternos jejuno stomacho frustulatim masticati usus, cujus succus aut tinctura per salivam extracta & sensim glutita, rejecta fæce exsucca & superbibito cichor. sylvest. decocto, tunicæ stomachi rugosæ adhærentes, aut eamdem imbuentes & appetitum dejicientes humores biliosos mirum in modum detergit, & sensim expurgat.

Quòd si labefactatus aut humorum saburra, aut usu remediorum ventriculus roborantia sub finem aut citiùs requirat, vocabuntur in auxilium conserv. rof. cynorrhod. cydoniat. caules lactuc. condit. ex quibus cum electuar. diamargarit. frigid. diatriasantal. corall. præp. nuc. moschat. aut myrobalan. conditor. crem. tart. pulv. rhabar. & cum syrup. limon. cydonior. de rof. sicc. de absint. parabitur opiata ad magnitudinem nucis vel castaneæ singulo mane sumenda.

Cum verò inappetentia provenit vel à vappida & depauperata sanguinis massa, vel ab humoribus pituitosis, viscidis, lentis, & frigidis in stomacho congestis, diversam à prædicta remediorum administrationem requirit, quæ tamen à vomitorio inchoanda, eoque satis valido cùm dictorum humorum in ventriculo accumulatorum adest suspicio, & nullum adest contraindicans: tunc autem minùs convenit venæ sectio, quæ aut nullo modo, aut saltem parca manu fieri debet; sed potiùs corrigenda venit parva masse sanguineæ diathesis & humorum peccantium colluvies abs stomacho & primis viis abstergenda.

Corrigetur autem sanguis pravis dictis humoribus refertus per decocta ex rad. herbis, seminib. florib. &c. attenuandi, detergendi, imò & aperiendi vi donatis. ut cichor. tarax. menth. acrim. centatur. min. chamædr. summit. anet. & absint. rad. ap. salf. parill. zedoar. fænic. aspar. brusc. polypod. semin. anys. coriand. fœnicul. floribus tamarisc. genist. sambuc. & aliis ejusdem energiæ; quibus addi possunt cinnam. caryophyll. nux mosch. viper. pulvis, aquæ spirituosæ, ut aq. vitæ simplex & anisata, aq. cinnam. aq. claret. aq. imperial. & theriaca imò theriaca ipsa, extract. juniper. confect. hyacinthor. & alkermes, essentia cinnamom. & caryophyllor. ad guttam unam aut alteram, aliaque stomachum roborare apta & sanguinis motum augere, cavendo semper ne nimis corpus excalefiat.

Nec minus idonei sunt in hoc casu spiritus & sales volatiles, qui julepis, jusculis, aut ptisanis in modica tamen dosi misceri possunt, ut sal & flores salis armoniac. sal cornu cervi, sal viperin. spiritus fulig. urin. sal. armon. cornu cervi, & alii ejusdem farinæ, qui spiritus massæ sanguineæ deficientes reficere apti nati sunt, aut eosdem segnes & intricatos exaltare.

Vinum absinthites, syrup. & conserv. de absinth. ejusque sal plurimum in hoc affectu & in hoc casu commendantur à practicis, sicut & decoctum sudorificum ad plures dies usurpatum, & ex antimon. crud. ligno sancto, salsa parilla, chin. sassafras & putaminibus nucum jugland. paratum, dum scilicet humorum serosorum & frigidorum copia turget sanguis.

Sed ante usum dictorum remediorum sanguinis crasim corrigentium & humores superfluos absumentium, aut stoma-

chum abstergentium & roborantium, expedit semper purgationem præscribere, quæ paulò validior esse debet quàm in humorum biliosorum redundantia. Parabitur ex polypod. quern. senn. myrobal. agaric. trochisc. mechoac. rhabar. syrup. ros. sol. comp. rosar. pallidar. aut flor. persic. cum pulv. jalap. aut diagrid. gran. aliquot, si acuendum videatur catharticum, illudque identidem ob humorum peccantium contumaciam & copiam repetetur, interpositis supradictis remediis sanguinis & stomachi vitium corrigere valentibus, sicut & enematibus causæ morbificæ portionem subducentibus.

Sunt qui pilulas in hoc affectu, dum ab humoribus pituitosis pendet, maximè commendant, nec immeritò, eæ enim dum diutiùs in ventriculo morantur, humores viscidos frigidosque magis efficaciter expurgant, & stomachum melius abstergunt. Inter has conveniunt præ primis pilulæ de hiera, aloephanginæ, seu de aromatibus, chochiæ, stomachicæ, mastichinæ, de tribus solutivis &c. Vel si magistrales parandæ sint, componi poterunt ex aloe soccotrina succo absint. nutrita, agar. trochisc. rhab. myrobal. mastich. nuc. moschat. sale absinth. cinnam. scammon. præp. pulver. aut resina jalap. cum syrup. de absynth. s. q.

Rhabar. masticati usus per plures dies, ut ante dictum est, hìc etiam locum habet, & quidem adhuc potiorem quàm in biliosi humoris exsuperantia; convenit quoque Peruvianus cortex sive in vino infusus, sive in substantia sumptus, donatus namque est facultate & stomachum roborandi, & humores frigidos viscidosque abstergendi atque corrigendi. Idem ferè præstat coffeæ potus, sive ejusdem ritè torrefacti & in pulverem redacti tinctura jam dudum Asiaticis, nunc etiam Europæis valde familiaris; sed quod palmam cæteris præripit remediis inveterato saltem nec facilè cedente affectu, sunt aquæ thermales satis magna copia & per plures dies bibitæ quales sunt in nostra Gallia Borbonenses, Bellilucanæ, Vichienses, Bagnolenses &c. quæ humores mucilaginosos omnemque ventriculi & intestinorum, imò & totius corporis illuviem potenter abstergunt & evacuant.

Si denique roborantia & stomacho tonum & calorem restituentia, post aliorum remediorum usum, expetantur, adhibe supradictum vinum absint. aq. clatet. syrup. cinnam. cum aq. vitæ confectum Quercetani, elixir. propriet. Croll. ol. anis. nucis moschat. extract. juniper. vel opiatam ad plures dies paratam ex conserv. fol. absinth. min. cort. citr. & aurantior. condit. nuc. jugland. condit. cum margarit. corall. ocul. cancr. rhab. cinnam. kinkin. & salibus volatilibus & fixis, aliisque suprà recensitis.

Ad capitis hujus coronidem restat ut innuamus chalybeata, & alchalia in usum therapeuticum vocanda esse, dum obstructio viscerum inappetentiæ occasionem dedit atque originem, sicut & alia aperientia inferiùs ubi de obstructionibus agetur, afferenda.

NOTA.

Curatio Anorexiæ, seu inappetentiæ varianda omnino venit, pro ratione causarum ipsam inducentium: In genere tamen probantur vomitoria blandiora ex antimonio infuso parata, ut & purgantia mitiora, ac præprimis aloetica, indeque etiam parata elixiria, tum acida, tum volatilia. Conducunt quinimmo plantæ amaræ prope omnes & aromata; è quibus decocta, tincturæ, essentiæ, & vina medicata confici possunt. Quidam maximè commendant spir. veneris, omnesque etiam acidos spiritus, interque eos magis volatiles, qui reverà non tantùm pituitæ, ventriculi parietibus adglutinatæ, incidendæ valent; sed etiam fermento exsuscitando, ventriculoque roborando apprimè faciunt. Ut autem prædicta volatilitas ipsis aliquatenus concilietur, commode spiritu vini tartarisato edulcorabuntur. Ex tartaro itidem plura conveniunt, maximè verò tum tinctura, tum liquor è terra ejusdem foliata paratus. Inter fructus non immeritò adferuntur cydonia, quorum etiam succus amaris admistus magnæ est efficaciæ. Hartman-

manno laudatur spir. vitriol. philosophic. in aq. menthæ, aut acetosæ, imò in vino, succo mali punici, syr. limonior. &c. propinatus. Non negligendæ interea sunt applicationes externæ, ex vino Cretico, aliove maximè spirituoso, ac aceto cum crusta panis pulvere caryophyllorum aspersa; item ex emplastris, balsamis, fotibus, ac litibus stomachi apud Auctores practicos ac Pharmacopæarum Compilatores abundè descriptis.

CAPUT II.

De coctione ventriculi læsa.

EX iis quæ in precedenti capite dicta sunt erui facilè possunt hujus affectus natura, causæ, atque curatio: quid enim audit læsa chylosis, nisi deficiens abolitè, imminutè, aut depravatè assumptorum in stomacho fermentatio & dissolutio ex fermenti stomachici defectu, debilitate, & vitio pendens: unde triplex læsæ chyloseos species emergit, Apepsia nempè Bradypepsia, & Dyspepsia, quæ omnes apud practicos uno cruditatis nomine comprehenduntur, quam tamen dividunt in acidam & nidorosam.

Acida melancholicis & frigidis familiaris, ea est in qua cibi malè in stomacho subacti ob aciditatem nimiam fermenti, eamque minùs salsedine ad digestionem requisita temperatam acidum odorem spirant, ut patet ex flatibus è stomacho eructatis, aut etiam in qua ob succi pancreatici ferociam & exaltationem atque ab eo erumpentes halitus quam par est acidiores digestionis opus perturbatur; cui cruditatis speciei & eam jungendam existimo, in qua ob debile & ab humoribus frigidis viscidisque intricatum fermentum segniter & non nisi partialiter fit ingestorum dissolutio.

Nidorosa calidorum & biliosorum propria illa est in qua alimenta perversè, ut ita dicam, in stomacho fermentata ob fermentum minùs acidum & sale bilis lixivioso vitiatum, aut ejusdem sulphure, halitus emittunt pisces corruptos, aut ova putrefacta redolentes; cui duplici cruditati excitandæ non parum concurrunt alimentorum assumptorum natura, quantitas, & qualitas salis fluorem, unde aciditas, aut sulphuris exaltationem, unde nidor, in sua dissolutione pro varia eorumdem textura prodentium, aut crassitie sua, improportione, & principiorum firma adhæsione vim stomachi ejusque fermenti prorsùs eludentium.

Cùm ergo ab eadem causa, ut antè inculcavimus, appetentia procedat, & ciborum in stomacho digestio, læsio utriusque non nisi ex eodem fonte eodèmque principio petenda est: unde jam allatæ in præcedenti capite inappetentiæ & cibi fastidii causæ tam internæ, quàm externæ, immediatæ aut mediatæ, hìc etiam proponendæ venirent, si crambem repetere animus esset.

Sunt tamen quædam insuper huic affectui peculiares, aut magis frequentes causæ, ut exercitia violenta, somnus & immodicum studium, aut alia quævis animi contentio à pastu fructuum horæorum & acidorum, aliorumve crudorum usus immodicus, quæ omnia spiritus animales ad digestionem non parum conferentes, ut apud omnes Medicos jam receptum est, aut dissipant, aut in cerebro, ut ita dicam, retinent, quibus proindè defraudatus ventriculus subigere rectè alimenta non potest; vel pravorum & acidorum humorum in stomacho congeriem faciunt, unde salso-acidi fermenti facultas non parum frangitur. Hìc etiam afferendi veniunt plures stomachi morbi, intemperies nempè ejusdem calida aut frigida, inflammatio, ulcus, vomitus &c. imò ex parte oris, deficiens quacumque de causa ciborum masticatio, deficiens quoque seu in quantitate seu in qualitate humor salivalis, quæ quomodò coctionem lædant omnibus satis notum est.

Dignoscitur læsa chylosis ex gravitate & tensione stomachi, præsertim à pastu, ex ructibus acidis & nidorosis multisque flatibus ἄνω & κάτω excretis; tum etiam ex strepitu in stomacho & intestinis edito, ex iis demum quæ præcesse-

efferunt, ex sequente diarrhæa &c.

Quoad prognosim atque curationem, tota ex suprà posito capite pro varia cruditatis specie variaque ejus causa colligi potest; ita ut in ea immorari amplius superfluum omninò ac inutile foret, nisi ut innuatur pulveres digestivos interdum usurpandos esse; atque etiam quæ merè salsa apud Chymicos dicuntur, aut acido-salina.

NOTA.

PRo Concoctione alimentorum peccante corrigenda, fermentum ventriculi, quantum fieri potest, in naturalem suum statum reducendum, ac propterea mucus ventriculi, acidaque vitiosa ipsi innidulantia, iis quæ sale volatili oleoso, acidoque subtili temperato constant, blandè alteranda ac removenda; imò purgantibus idoneis sensim educenda sunt. Inter purgantia medicamenta emetica, ac præcipuè antimonialia, meritò choream ducent, iisque succenturiari poterunt asarina, scilicet ex asaro parata. His continuò adde quæ per inferiora dejiciunt pilulas v. g. aloephanginas, aliasque aliis succis prægnantes, variis additis aculeis, ex scammonio, cholocynthide, resina jalappæ, &c. pro necessitate, petitis. Inter alterantia, sale scilicet volatili aromatico prædita, sunt semina anisi carvi, fœniculi, zingiber, caryophyll. &c. quæ cum acidis maritata efficacissima succedunt, ac propterea hìc non parum conducit mistura illa de tribus, seu diaphoreticum in peracutis, quæ tertium quid est inter volatilia urinosa ac acida stomachi fermento redintegrando verè accommodatum. Nec etiam inter infima sunt absinthium, mentha, acorus verus, rosmarin. lignum sassafras, cochlearia, nasturtium, raphanus rusticanus, enula campana, angelica, moschata &c. ex iisque parata condita, conservæ, vina, spiritus, ac salia tum volatilia, tum fixa & lixiviosa. Præprimis convenit senibus ambra grisea, omniaque medicamenta eadem prægnantia, confectio alkermes & de hyacintho completæ, tabellæ variæ tum de citro addito specifico Poterii, tum de succo granatorum, ac præsertim potus è Succolata, ambra divite, ut & potus Coffè addita aqua naphæ & essentia ambræ. His non addo externa ex tacamahaca, balsamo Judaico seu de Mecha, &c. quia jam super hoc argumento satis.

CAPUT III.

De Fame canina.

DUplici modo appetitus hominis perverti & depravari potest; primò circa ciborum quantitatem, dum nempè majori quàm par est copia expetuntur & assumuntur; secundò circa eorumdem qualitatem, quando scilicet peculiaria quædam, insolita, absurda, & plerumque à gustu aliena appetit stomachus. Prima species famem caninam, de qua hìc agitur, constituit; altera picam & malaciam, de qua deinceps.

Fames ergo canina, quæ Græcis βουλίμια & φαγέδαινα, id est depascens dicitur, est affectus quo qui corripiuntur perpetuò ferè cibos canum more appetunt eosque solidiores, & quanquam eorum magnam ingerant copiam, & pluries diu noctuque comedant, nunquam satiari videntur. Ea tamen inter famem caninam & βουλίμιαν statuitur à nonnullis differentia, ut in canina fame post nimium assumptum alimentum succedat vomitus, ut canibus accidit, qui vomunt ut plurimum postquam se nimio cibo ingurgitarunt, vel saltem alvi fluxus subsequatur, natura copiam alimenti, quam stomachus subigere non potest, per alvum deturbante; in Bulimia verò non vomitus aut alvi fluxus, sed lypothymia sive animi deliquium post ingestos magna quantitate cibos superveniat; quanquam non negandum est, immodicum illud comedendi desiderium etiam post assumpta copiosa alimenta non semper vomitu, alvi fluxu, aut animi deliquio stipari, sed à stomacho munio suo ritè fungente ingesta plerumque probè concoqui, ut testantur plures

tes Medicorum practicorum observationes.

Verùm quandoquidem de vomitu, alvi fluxu, & lypothimia fami caninæ succedentibus facta est mentio, non abs re hìc fore videtur, si horum phenomenon rationem attulerimus, quod forsan ad hujus materiæ dilucidationem plurimum faciet. Vomitum ergo ingurgitatum cibis stomachum consequens non aliundè petendus est, quàm ex eorumdem copia & gravitate ventriculum famelicorum fatigante & distendente, quo fit ut concitati præter modum spiritus animales, & majori deinceps numero ac motu advenientes tum in fibras ipsius musculares, tum præcipuè in musculos abdominis qui laboranti stomacho ex naturæ instituto & propter nervorum suorum in origine communionem consentiunt, ejusdem cavitatem fortiter, subito & undique, quod ad vomendum (ut infrà videbimus) requiritur, constringant. Vel idem vomitus excitari potest à copiosiori materia elastica seu explosiva ab ingesto magna quantitate cibo hospitantibus in stomacho spiritibus animalibus suggesta, quæ eosdem magis expandit & commovet, dictasque proindè partes convellit; emanant namque ut cap. de vomitu ostendetur, à contentis quibuslibet, sive in stomacho, sive in intestinis, dum fermentantur aut dissolvuntur, corpuscula quædam seu miasmata & tunicas eorum nerveas plùs minùs pro sui copia & acrimonia irritare apta, & spiritibus animalibus motum solito majorem conciliare. Sed dum iidem spiritus aut in copia deficientes, aut in motu & in fluxu, quod pluribus de causis contingere potest, sive ex parte stomachi, sive ex parte nervorum, cerebri, & ipsius sanguinis, cavum stomachi subitò & vehementer coarctare non valent: tunc alvi fluxus succedere potest, quatenus malè subacta ob suam copiam aut improportionem, & quæ per superiora ejici non potuerunt alimenta qualitatem irritantem ventriculo & intestinis infensam acquirunt, aut suprà dicta gravitate & copia eorum tunicas lacessunt, unde sequitur prompta eorumdem, quamvis successiva per vias inferiores exclusio, hoc est alvi fluxus.

Quòd si stomachus grandiori capacitate donatus sit, isque validus & vegetus existat, atque etiam majori fermenti copia & virtutes muniatur, ut iis accidit qui grandioris sunt staturæ, aut natura avidi, aut melancholici, non mirum si in hoc casu subactis rectè & dissolutis alimentis, nullus subsequatur vomitus aut alvi fluxus; sed interdum lypotimia, quæ deducitur ex humoribus fermentativi aculeis rigidioribus copiosioribusque in tunicam stomachi sensibilem impingentibus, & potissimum in os ejus superius, quòd nerveis insignibus propaginibus, per quas commercium cum corde habet, admodum munitum est, vel ex labore ipsius stomachi in tot cibis digerendis, ut ita dicam, insudantis, vel ex spirituum animalium digestioni inservientium absumptione, vel denique ex lumbricis sive teretibus, sive fasciatis, stomachum & intestina famelicorum lancinantibus, ut sæpenumero à practicis observandum est.

Causas appetitus aucti seu famis caninæ eruere non erit difficile, sicut nec partem affectam designare, si ad ea quæ in præcedentibus capitibus dicta sunt attenderimus; neque enim alibi quàm in stomacho statuenda est hujus morbi sedes, nec in alia parte quærenda ejusdem causa saltem continens & immediata, quamvis tamen Antiquis minimè assentiamus, & appetitum & famem stabilientibus in nescio quo suctionis & inanitionis, sensu, aut eumdem affectum ex succo acido à liene in stomachum per vas breve, quæ certè vena est, transfuso derivantibus, quæ omnia utpotè Anatomiæ & rationi contraria ex se ipsis planè concidunt.

Vera ergo & genuina Bulimiæ causa eadem est quæ famis seu appetitus naturalis, fermentativus nempè humor ab arteriis gastricis eructatus, & salivalis è glandulis oris, parotidibus, & maxillaribus prodiens cum alimentorum post digestionem reliquiis, quæ quamdiu natu-

ræ limites non trascendunt & in qualitate sua salso-acida, aut quantitate non valde exaltantur, quia vellicationem & irritationem in nervea ventriculi tunica mediocrem & naturæ congruam faciunt, appetentiam naturalem excitant, quæ modò expletur, modò reviviscit, ut ad debitam corporis spectat œconomiam: dum verò dicti humores naturæ modum excedentes acutiores facti sunt, & propter salis majorem fluorem sive alia quacumque de causa aculeos rigidiores & minùs flexiles obtinuerunt, vel, quod etiam contingere potest, quantitate peccantes iidem tum ex glandulis oris, tum ex tunica stomachi interiore majori copia secreti sunt, vellicando magis & in plures stomachi partes nerveas aciem suam dirigendo appetentiam magis magisque intendunt, atque caninam efficiunt; ne quid dicam de succo pancreatico in ductibus Virsungianis acidiore facto, vel tali à massa sanguinea secreto & in ventriculum exantlato, aut ab eodem manantibus halitibus admodùm acidis in stomachi cavitatem diffusis, quæ pari ratione appetitum augere possunt & Bulimiam inducere.

Præter jam assignatas Bulimiæ causas datur & alia minùs frequens, lumbrici scilicet aut magni, aut magno numero in stomacho aut intestinis geniti, qui nerveas hujus visceris fibras mordendo vellicationis sensum inferunt, vel ingestos cibos in sui nutricatum capiendo perpetuam esuritionem inducunt; sic videmus famelicos esse infantes, qui lumbricis scatent, & si Trallian. *lib. 7. cap. 4.* credendum, & Horatii Augenii *consult. lib. 6. epist. 6. tom. 2.* aliisque fide dignorum Auctorum historiis, visi sunt fame canina laborantes usu remediorum vermes necantium, per excretionem vermis cujusdam magni & fasciati apud practicos celebris, atque plures cubitos longi à morbo illo protinùs liberati.

Causa hujus affectus antecedens est humor præter modum salsus & potissimùm acidus & quasi stigius aquæ regalis naturam redolens, in sanguine redundans, & ab eodem in ore per parotides, maxillares, aliasque quibus tota bucca obsita est glandulas ubertim separatus, & in infimo ventre per tunicam stomachi glandulosam, glandulosumque pancreatis corpus, cujus proventui inter externa & procatartica occasionem dederunt acidorum salsorumque usus nimius, vinum acidum aut ex immaturis uvis expressum, acetaria, mœror, tristitia, temparamentum melancholicum, vigiliæ, diuturna mentis contentio, immoderatæ corporis evacuationes, menstruorum & hæmorrhoidum suppressio, aer maritimus, aliaque quæ sanguinis activa principia aut deprimendo aut dissipando fluorem salis in ipso producere apta nata sunt.

In afferenda hujus affectus diagnosi ejusque causarum non est ut immoremur, quippè quæ ex dictis facilè colligitur, & ex ægrorum & adstantium relatu haberi potest, nisi à vermibus teretibus & fasciatis dependeat, in quo casu per propria lumbricorum signa, corporis maciem, & aliarum causarum absentiam manifestabitur.

Quod ad prognosticum spectat, ita illud debet institui, ut si fames canina recens sit, in benè habito corpore aut melancholico, & à lumbricis aliisve causis potissimùm externis & evidentibus dependeat, quæ sanguinem nondum valde depravaverint; si ea non sit valde intensa, nec gravibus stipata symptomatis, periculosa multùm non sit; secùs tamen si ingentes corporis evacuationes & colliquationes consequatur, si sanguis multùm depravatus sit, si adsint frequentia animi deliquia, vel alvi fluxus pertinax, aut vomitus perseverans; in iis namque casibus magna ventriculi atonia significatur, cujus vitium in aliis coctionibus reparari non potest, & corpus utili defraudatum alimento in cachexiam, tabem, hydropem, lienteriam aliosque graves morbos pronum fit.

Curatur fames canina per ea omnia quæ acidum & salsum præter modum succum in corpore & stomacho redundantem temperant & corrigunt, ejusque augmentum & exaltationem præveniunt; talia sunt omnia alchalia dicta, sive fi-

xa illa sint, sive volatilia, quanta enim contrarietate acidos in corpore dominantes humores oppugnent quotidie apud Chymicos decantatur. His proximè accedunt amara omnia sulphure suo salino aciditatem humorum corrigentia, & terrestria, qualia sunt corallia, margaritæ, oculi cancror. cornu cervi, antim. diaphoret. creta, lapides pretiosi, succinum, bolus armena, terra sigillata, chalyb. & ferri rubiginos. limatura, &c. quæ omnia eodem modo ac supradicta salia fame canina detentis medentur, quatenus scilicet porosa sunt, & acidorum stygiorumque in corpore prædominantium humorum aculeos absorbendi aut infringendi vi donata.

Inter vegetantia commendantur plantæ omnes sale volatili abundantes, ut beccabung. cochlearia, nasturtium aquaticum & hortense, fumaria, cærefolium &c. sicut & eæ omnes quæ incidendi, attenuandi, aperiendi, & humorem acidum & melancholicum quoque modo expugnandi virtute pollent, ut sunt radices quinque aperientes, radic. helen. eryng. rubiæ tinctor. polypod. herbæ ceterac, scolopend. bugloss. utrumque, cichor. chamædr. portulaca sativa, capill. vener. flores cordial. succus pomorum, imò & vegetantia aromatica & amara, ut sunt mentha, absinth. puleg. calamintha, saliva, rosmarin. centaurium minus, aliaque plurima quæ inappetentiæ ab humoribus frigidis oriundæ conferre suprà diximus, aut inferiùs obstructionibus hunc morbum semper comitantibus, aut melancholiæ hypochondriacæ profectura dicemus.

Præter jam dicta Bulimiæ remedia, sunt, & alia non minus efficacia, quæ tamen alio modo agunt in causam morbificam, obtundendo scilicet & irretiendo, vel eamdem diluendo & enervando; in prima classe reponuntur oleosa omnia, pinguia, sulphurea, & viscosa, ut adeps, butyrum, oleum olivar. amygdal. pineorum, extremitates animalium, mucilag. semin. psyll. & cydonior. juscula pinguia, gelatinæ, vinum etiam copiosè sumptum, præsertim album atque generosum, liquores spirituosi & ardentes; aqua vitæ, vel simplex vel aromatisata, decoctum antim. crud. cum aliis sudorificis.

In secunda verò classe collocantur aquea omnia quæ acidi humoris particulas à se invicem disjungunt & dissociant, talia sunt balnea, serum lactis, & aquæ thermales ad plures dies bibitæ. Narcotica denique in hoc affectu curando aut saltem mitigando non infimum locum obtinent, utpotè quæ & exquisitum ventriculi orisque ejus sensum obtundunt, & nimiam humoris peccantis acrimoniam demulcent; cave tamen ne intempestivè & citra sagax Medici judicium adjuncta omnia examinans usurpentur.

Venæ-sectio neutiquam in isto affectu videtur indicari, cùm nihil conferat ad gumoris morbifici correctionem, læsæ partis corroborationem, aut symptomatum mitigationem; unde si unquam fame canina laborantibus præscribitur, parca manu celebranda est, & ratione plethoræ; non verò ratione ipsius morbi, vel causæ illius.

Quod de venæ-sectione pronuntiatum est, de purgatione similiter dicendum esset, quandoquidem humores acidi purgantium vires plerumque eludunt, & eorumdem usu irritantur atque efferantur potiùs quàm subducuntur, testante Sylvio Deleboe celebri apud Leidenses practico edoctum se esse per multiplicem experientiam, non nisi cum summis torminibus & majori noxa quàm fructu evacuari dictos humores; verùm cum impossibile sit morbum qualemcunque altiùs saltem corpori humano infixum penitùs eradicare non adhibitis quandoque purgantibus, adhiberi debent & ipsa, si non multoties, saltem aliquando in famis caninæ curatione, præsertim post humores acidos per aliquod tempus mitigatos, eosque aqueorum & humectantium usu valdè dilutos, tunc enim faciliùs remediis cedent.

Ea verò peti debent potissimùm ex amaris & resinosis causam morbificam magis oppugnantibus, ut sunt pilulæ omnes aloeticæ & diagridiatæ, rochisc.

alhand.

alhand. rhab. myrobalan. jalap. turbith. quibus senna potest adjungi & syrup. de cichor. comp. de floribus persicor. eorùmque insus. imò etiam & cassia, etiamsi dulcis humorum acrimoniæ leniendæ idonea; quod tamen magis arridet in dicto morbo expugnando purgans, & à quo minor semper noxa infertur, illud est quod & purgantia simul & alterantia continet, ut opiata chalybeata dicta non solùm ex martis rubigine, ocul. cancror. sale aliquo fixo, coralliis aliisque supradictis parata: sed etiam ex pulv. jalap. senn. diagrid. rhab. ad justam dosim cum s. q. syrup. purgantis specifici, vel etiam pilulæ purgantes, quibus alterantia, absorbentia, & humori acido contraria permisceri possunt.

Notandum hìc venit, quòd si fames canina animi deliquio & lypothimia stipetur, ut plerumque accidit, cardiaca identidem, spirituosa, & restaurantia ægro exhibenda sint, potissimum ambra grisea, quæ huic affectui specificè conferre creditur. Notandum quoque clysteres identidem injiciendos, eosque magis purgantes, ubi adest vomitus; minùs verò tales, atque magis detergentes & lenientes, quando adest alvi fluxus. Sunt qui vomitoria cæteris in hoc affectu curando præponunt remediis; sed ut dicam quod res est, etiamsi illa ratione partis affectæ & humorum colluviei in stomacho & partibus vicinis hospitantis locum habere videantur, qua tamen humores aggrediuntur admodum fixos & veluti incuneatos, atque per superiora non facilè purgabiles, quod Hippoc. ansam dedit dicendi, *Melancholicos per inferiora purgabis &c.* non ita promptè & non nisi adhibita sagacis Medici circumspectione præscribenda sunt, & ex ol. in aq. tepida, aut ex antimonialibus quæ tota sulphurea sunt, paranda, habita semper ratione virium, ætatis, temperamenti, aliorumque coindicantium.

Non est ut hìc recenseamus remedia fami caninæ dum à lumbricis procedit conducentia; ea namque in capite proprio, ubi de lumbricis ex professo agetur, inferiùs commemorabuntur.

NOTA.

Appetentia Canina & bulimia non parum differunt, illam enim consequuntur vomitus & quandoque dejectiones liencericæ, hanc vero leipothymiæ frequentes. Ea propter indicationes in earum curatione adhibendæ aliquatenus sunt diversæ: In illa enim acidum Stomachale ad Aquarum stygiarum naturam quasi evectum, ac propterea multarum irritationum, easque consequentium dejectionum, parens, infringendum venit, cruditates aggestæ quoquo modo expurgandæ, ventriculusque ac intestina roboranda: In hac verò præcipua remediorum vis eò dirigi debet ut leipothymiæ ipsius consectaneæ occurratur. Adducitur ea medicamenta Clarissimus Auctor, quæ primis satisfaciant indicationibus, non item satis quæ ultimæ de qua nos pauca addemus; scilicet quòd leipothymiæ à voratis ab avidiori stomacho cibis necessariò oriturae, antevertendæ. non parum faciet, tum eorumdem ciborum delectus, quo minùs gravetur stomachus, tum etiam admista spirituosa, volatilia v. g. oleosa, item ex Hartmanni sententia melissæ essentia cum spir. vini extracta ad cochleare unum subinde exhibita, additis etiam guttulis aliquot olei carvi. Laudat præterea Riverius (& ex eo Auctor noster) ambram griseam ad v. vel vj. grana cum ovo sorbili sumptam, eamque proprietate specifica hocce in casu prodesse opinatur. Commendat Franciscus Sylvius aromatica omnia, Aquam v. gr. menthæ, spiritui cochleariæ, & cinnamomi tincturæ admistam: sed maximè olea v. g. macis & baccar. junip. still. ad partes æquales miscet, eorumque guttas ij. vel iij. subinde propinat. Vinum generosius paulò largiùs alii potant, alii odoramenta, etiam vehementiora, præcipiunt, item confectionum, aquarumque omnium cordialium usum. Nos sanè non videmus quid fructuosius adhiberi queat quàm volatilia oleosa primo loco proposita, iisque proinde, cæteris tamen

non

non neglectis, insistendum praecipuè credimus.

CAPUT IV.

De Pica & Malacia.

ALtera famis praeternaturalis seu appetentiae depravatae species κίττα Graecis dicitur, Latinis Pica, desumpta ab ave ejusdem nominis nomenclatura, quae globulos terrae sicut & hoc affectu laborantes esitare perhibetur. Vocatur quoque alio nomine Malacia, praesertim in mulieribus gravidis, quae isto morbo saepè saepiùs tentari solent. Est autem famis species quae fertur ad res absurdas, insolitas, minus aptas, & plerumque noxias & quae mares rariùs, foeminas verò frequentiùs, divexare solet potissimùm ante menstruorum fluxum, aut post eorumdem suppressionem, unde fiunt ferè simul pallidae atque cachecticae.

Si quaeratur quidnam sit illud absurdum & insolitum circa quod appetitus pica laborantium dirigitur? Paucis respondere possum, dicendo cum Sylvio, nescio quid non, sunt enim aegrotantes cretam, carbones, cineres, terram, gypsum, lutum, lapillos, corium, pannos, ceram, &c. appetentes & comedentes, vel, quod à ratione alimenti non ita alienum est, crudas carnes, fructus immaturos, acetum, omphacium, nivem, glaciem, succum limonum, sal, piper, zinziber, cinnamom. & similia.

Rerum harumce appetitarum varietas occasionem dedit celebri apud veteres practicos controversiae, qua acriter disputatur inter ipsos, an diversimodè sic depravatus appetitus à diversis omninò humoribus in stomacho accumulatis, aut eorumdem diversa mixtione pendeat, & an feratur ad ea quae diathesi ventriculi praeternaturali humoribusque in ipso contentis similia aut contraria sunt; cujus controversiae varia decisio, & quidem meo judicio inutilis, videri potest apud Galenum *cap. 3. artis parvae*, apud Avicennam *fen. 13. lib. 3. tractat. 2. cap. 10.* atque etiam apud Platerum, Sennertum & alios.

Dixi in varium solvi à praedictis Auctoribus hujus quaestionis nodum, quia probabile non est quod carnes crudae, verbi gratia, lapides, creta, corium, lana, cineres, &c. ullam cum humoribus ventriculo affusis habeant analogiam, &, quod notatu dignum est, si appetitus dirigeretur in contraria, ab eorum usu sanarentur, aut saltem levarentur aegrotantes; si verò in similia, ab eorum quoque usu morbus incrementum capesseret, quod tamen experientiae non planè nec semper congruit.

Alibi ergo quàm in multiplici & vario humore stomachum imbibente quaerenda est appetitarum rerum varietas in pica laborantibus; quamquam enim diversos humores in stomacho congestos, aut diversam eorum compositionem diversam stimulis suis, utpotè variè figuratis, nerveae ventriculi tunicae sensationem seu vellicationem creare non imus inficias; non tamen indè sequitur, quod ex ea vellicatione excitata fames ad carbones, verbi gratia, lutum, cineres, & alia quorum saporis nulla habetur idaea, imò quae eodem plerumque carent, dirigatur potiùs, quàm ad multa alia assueta aut insolita quae aliquando degustata sunt, aut quorum idaea quaedam in mente excussa est.

Itaque appetitorum diversitas refundi debet in laesam & debilem pica laborantium imaginationem atque phantasiam, aut praejudicia varia, vel haereditaria & à matre in prolem transfusa, vel acquisita, aut ab aliis mutuata, ut frequenter accidit virginibus juvenculis, quibus aliae grandiores hunc affectum quondam perpessae certarum rerum appetitum inducunt, persuadendo illis se olim talium rerum usu multum delectatas fuisse, leporemque sibi & venustatem conciliasse, unde percussa illarum mens similibus famem suam explere datà occasione cupit.

Causa igitur picae atque malaciae ut legitima instituatur, & ex cujus praesentia

tia omnia hunc affectum comitantia rectè deducantur, ea ex duobus jam suprà recensitis conflari debet, primò ex humoribus irritantibus qui præter naturam sunt, in ventriculo depositis, & à massa sanguinis ductu Virsungiano, aut aliundè suppeditatis, vel ex saliva & alimentorum reliquiis in crasi sua naturali vitiatis & acrioribus factis. Secundò ex læsa hoc morbo laborantium imaginatione, quod ad melancholiam quodammodò spectare videtur, dum enim humores illi aut varii, aut variè mixti salibus suis anomalis & à naturali statu, tum quoad figuram, tum quoad copiam & motum descisentibus, fibras stomachi orisque ejus nerveas lacessendo, famem à naturali diversam excitant, hæc eadem adjuta, tum præjudiciis variis insitis vel acquisitis; tum varia ægrotantium phantasia in cretam, carbones, cineres &c. aliaque superiùs enarrata dirigitur, eò magis quò talium rerum usu meliùs quàm per alia quævis vehemens stomachi latratus compescitur, & irritantium humorum aculei aut infringuntur aut absorbentur.

Quòd imaginationi læsæ aut præjudiciis tribuimus, tribui quoque potest fortuito casui, quo fit plerumque ut dum pica laborantes quærunt hìc aut illic aliquid, quod vellicationem quam in stomacho persentiunt sedet, post multa quæ ipsis occurrunt degustata incurrant fortè increatam, gypsum, corium, &c. in quibus masticandis & devorandis inveniunt unde suo palato & stomacho satisfiat.

His positis arduum minimè erit explicare qui fiat ut fœminæ sæpiùs hoc affectu corripi soleant, præsertim ante menstruorum fluxum aut post eorumdem à quacumque causa factam suppressionem; mares verò rarius, & inter hos pueri potiùs quàm viri; cùm enim pravis humoribus in stomacho, primisque viis, imò & toto corpore congerendis valdè proclivis sit fœmineus sexus, tum ob errata multa invictu, tum ob vitam sedentariam, tum propter impeditum quoquo modo catamæniorum vel lochiorum fluxum, eumque insuper judicio non admodùm solido donatus sit, à quo imaginationis idæarum omnium facilè susceptricis, læsio corrigi aut averti possit; nihil mirum si puellas, virgines, mulieres, viduas, picæ & malaciæ obnoxias præ viris videamus, qui etsi ab hoc morbo immunes non sunt, eo tamen ob dictarum causarum absentiam rarò tentantur. Pueri verò ut plurimum humores huic affectui producendo aptos, pravasque idæas vel à matre susceperunt pari morbo per graviditatem laborante, vel ob pravam victus rationem vitam pariter otiosam, minoremque rationis usum appetentiæ illi absurdæ obnoxii fiunt.

Quæri hìc potest, non ineptè, an cùm pallidas & cachecticas simul esse fœminas dixerimus, dum pica & malacia detinentur, illæ priùs absurda appetant quibus sibi pallorem & cachexiam ex animo, ut ita dicam, accersant; an potiùs easdem isto morbo priùs laborare necessum sit, ut absurdorum subsequatur appetitus; error namque est satis communis apud fœminarum vulgus, per absurdorum insolitorumque expletam & præcedentem appetentiam pallidos semper colores pravumque totius corporis habitum invehi, & chlorosim non tam puellis advenire, quàm ab ipsis fieri; cui quæstioni paucis potest responderi, dicendo latere semper in corpore pica & malacia affecto cachexiæ & chloroseos seminia per proprias causas inducta, etiamsi minùs conspicua, antequam ad absurda dirigatur fœmineus appetitus; unde enim talis nova depravatio, nisi à pravorum humorum in stomacho & primis viis redundantia, qui à sanguinis vitiata crasi originem ducunt tuam, quamvis interim non negandum est usu rerum absurdarum morbum ad extra magis se manifestare, ipsumque eadem de causa sæpissimè augeri atque intendi.

Inter externas aut procatarticas hujus morbi causas numerantur omnia alimenta frigida & crassa, fructus immaturi, acida omnia & salsa, aquæ immodera-

tus usus, vita sedentaria, segnities, aer crassus & maritimus, mœror, tristitia, & nimia mentis contentio, obstructiones viscerum, menstruorum, lochiorum, aut hæmorrhoidum fluxus impeditus, quæ omnes causæ quomodò massam sanguinis è statu suo dejicere valeant, pravorumque, acidorum, acrium, & salsorum diversæ indolis humorum in corpore & primis viis congeriem, aut in saliva, succo pancreatico & bilioso & alimentorum reliquiis mutationem variam facere, sicque picam & malaciam parere, cuivis ex iis quæ suprà dicta sunt facilè innotescere potest; juvantibus præsertim, aut occasionem præbentibus præjudiciis, idæis atque phantasmatis imaginationem allicientibus, & à prava & potissimùm acida sanguinis diathesi in cerebro & spiritibus animalibus vim suam sicut in stomacho exerente, ortum habentibus.

Morbus hic qui semper per se aut ægrorum relatu manifestatur, chronicus & contumax esse consuevit, utpotè melancholico affectui valde affinis, & à causa altiùs humoribus & sanguini infixa & remediorum vim eludente oriundus; non tamen est admodùm periculosus nisi habitum contraxerit, & post diuturnam chlorosim aut cachexiam fortemque viscerum obstructionem adveniat; tunc enim metus est, ne in graviorem morbum degeneret, & ne depravatus ultra modum sanguis in naturalem crasim minùs possit restitui.

Curatio picæ atque malaciæ per multiplicis generis remedia absolvitur, vomitoria nempè ad elutriandam, dum necesse videtur, humorum primas vias occupantium saburram atque colluviem, purgationes identidem repetitas, quales in præcedenti capite descriptæ sunt, clysteres sæpiùs injectos, præsertim pigra alvo, fotus totius abdominis emollientes, aut balnea & semicupia &c. Phlebotomia verò si requiri videatur, ratione plethoræ, & parca manu celebranda est ex brachio aut malleolo, prout res postulabit, neque enim ullam aliam in hoc morbo indicationem adimplet.

Inter particularia & specifica, quæ purgationibus semper præire debent commendantur julepi, juscula, aut apozemata attenuantia & aperientia, spiritus & sales volatiles atque fixi, liquores oleosi aut spirituosi, chalybeata, mercurialia, alchalia, absorbentia, cardiaca diaphoretica, & ut verbo dicam, ea omnia quæ in præcedenti capite famì caninæ convenire diximus, aut inferiùs chlorosi, mensium suppressioni, melancholiæ, obstructionibus viscerum, quibus plerumque, ne dicam semper, adjunctus est hic affectus, competere dicemus.

Observandum restat ad integram hujus affectus therapejam, quòd si mulier prægnans pica detineatur, in minori dosi præscribi debeant purgantia, tum in potionibus aut pilulis, tum etiam in clysteribus metu abortus secuturi; item quòd vomitoria propter eamdem rationem, vehementia præsertim, cane pejus & angue vitanda sint. Notandum quoque hyrudines tumentibus ani veni admotas multum conferre, si hæmorrhoidum fluxus impeditus aut retardatus huic affectui occasionem dederint, sicut & saphænæ sectionem, præmissis præmittendis, si menstruorum suppressio, iis præprimis quæ uterum minimè gerunt. Tandem observatione etiam dignum est per sagacis Medici astutiam corrigi interdum posse phantasias, atquæ præjudicia per quæ ægrotantes in certa absurda rapidiùs feruntur, præsertim in pueris aut virginibus juvenculis, quatenus ipsis insciis nec opinantibus, ea quæ appetuntur insolita aut absurda in locis ubi quæruntur succo aliquo gustui valde ingrato aut pulvere asperguntur; sic puerum vidimus à matre pallida progenitum in omnibus cubiculi atque domus rimis terram & arenatum quærentem, quo appetitum suum expleret liberari ab hac absurda fame per pulveratum piper quo omnes eædem rimæ, ipso minùs conscio, implebantur.

NOTA.

IN Pica, & Malacia tanquam specificum quid commendatur aqua pampinorum vitis primo vere è surculis vitium incisis extillans. Quæ non inconvenienter permiscetur cum aqua theriacali & syrupo citri, arantiorum, ac è corticibus mali persici. Conserva præterea menthæ crispæ, aliaque ex eadem mentha continuata medicamina, singularia hocce in affectu æstimantur.

Salia etiam volatilia non parum opis adferunt; sed cautè in gravidis sunt adhibenda, ne aliquando abortum facant. Hìc non addo alia multa quæ in curatione inappetentiæ ac coctionis læsæ fuere allata; ut nec etiam remedia generalia è variis morbi causis petenda; quia de iis jam actum, nec crambem hisce in notulis sæpius coquere animus est.

CAPUT V.

De Siti morbosa.

SItis, quæ est appetitus liquidi, sicut fames solidi, etiamsi imminui, aboleri atque depravari possit, non tamen in hoc triplici casu morbosa semper & præternaturalis censenda est; cùm minùs aut nullomodo sitiens esse quis possit notabili etiam temporis intervallo, absque ulla noxa nullòve sanitatis dispendio, ut in melancholicis & pituitosis, saliva & sero abundantibus, catarrhosis, aut alimento humidiore vescentibus videre est; atque bibendi plerumque, si urgeat, desiderium non tam ex insito appetitu procedat, quàm ex solidorum aridorumque aut copiosorum ciborum ad faciliorem glutitionem atque dissolutionem diluendorum necessitate, neque enim absolutè & verè sublata aut abolita sitis reputanda est, ut morbosa in specie dici possit, in quibusdam cum oris ariditate & febrili sanguinis ardore delirantibus, nunquam tamen potum petentibus, in illis enim adsunt omnia ex parte corporis ad sitim excitandam requisita, causa scilicet ejusdem continens, in fauces, œsophagum, & stomachum continuò agens, quæ tamen ex parte animæ variis idæis aut imaginibus per delirium suggestis detenta non percipitur.

Sola ergo est sitis depravatio quæ morbosa propriè dici potest, in qua vel liquores absurdi aut insoliti expetuntur, quod ad picam pertinere videtur, de qua in præcedenti capite actum est, vel in qua liquidi copiosiùs quàm par est, atque frequentiùs bibendi est aviditas (aucta namque sitis sicut & fames depravari jure censetur apud Pathologicos) & hæc est ultima læsæ sitis species, de qua nobis hìc agendum incumbit, quæ etsi morborum plerorumque consectaria est, remedia tamen sæpissimè ad se dirigenda etiam neglecto ad tempus morbo, postulat.

Ea verò pro causa immediata agnoscit, non defectum præcisè aut penuriam humidi, fauces, œsophagum, & ventriculum irrigare soliti, & per glandulas quibus illæ partes obsitæ sunt transcolati, ut veteribus placet Medicis, neque enim sensationem ullam facere defectus potest, sed ex tali defectu, & ariditate sequentem necessariò fibrarum stomachi, œsophagi, oris, atque gutturis nervearum corrugationem, quæ cùm motus quidam sit, facilè sentitur atque percipitur.

Hujusmodi corrugatio concipietur facilè exemplo corii ad ignem admoti, sicut enim per emanantia ab igne corpuscula summa pernicitate donata & dictum corium subeuntia expellitur & in auras avolat quidquid humidi in ipso continetur, quo fit ut ejusdem corii partes ad se se magis ac magis accedant, ipsumque valdè corrugetur; sic excalefactis & exsiccatis à quæcumque causa infra afferenda, quamvis non ita intensè, oris, gutturis, atque œsophagi fibris nerveis, tunicam eorum internam & magis sensibilem constituentibus, corrugari easdem & ad se mutuò magis accedere necesse est, propter evaporationem humoris quo in statu naturali continuò irrorantur,

Talem autem fibrarum nervearum ariditatem atque corrugationem efficere possunt ab extrinseco, primò bilis acrior & retorrida, quæ & sanguinem excalefaciendo serosos humores absumit, undè minor eorumdem per glandulas ori & œsophago irrigando destinatas secretio, & easdem partes ubi sitis sedes statuitur, & quas ipsa cum sanguine perluit calefaciendo & exsiccando ariditatis & corrugationis sensum ipsis inducit; vel etiam poros & extrema excretoriorum eri, lymphæ aut salivæ vasorum orificia calore nimio aut salsedine constipando dictorum humorum separationem prohibet; sic videmus in febribus admodum calidis & ardentibus, in inflammationibus partium internarum & aliis morbis in quibus biliosus humor acredinem & ustionem contraxit, intensam sitim perpetuò vigere.

Quod de bile acriore & præassata in massa sanguinis redundante dictum est, de eadem ex versicula fellea aut poro biliario per ductum choledocum in duodenum intestinum descendente, & inde in ventriculum aut per se aut per suos halitus eructata dici similiter potest, aut de ejusdem, ut Sylvio placet, cum succo pancreatico, aliisve humoribus acidioribus in primis viis congestis effervescentia, unde halitus calidi & exsiccantes elevantur, qui non solùm in stomachum, sed œsophagum & fauces feruntur.

Verùm ne vomitum inde potiùs quàm sitim inducendum esse quis regerat, supponendum est biliosum dictum humorem, utpotè præassatum & retorridum sale magis quàm sulphure oleoso in primis & tenui ad vomitum excitandum apto, utpotè qui per calorem avolavit, abundare; ac proinde bibendi potiùs quàm vomendi desiderium creare; cujus rei rationem affemus in sequentibus ubi de vomitu.

Nec minorem in augenda siti efficaciam habet humor salsus muriaticus, quàm acris, amarus & biliosus; & hoc experientia quotidiana confirmatur, qua videmus salsa & sale marino condita edulia non minùs quàm acria, piperata & calida bibendi aviditatem accendere; quare si sanguis diathesim salinam induerit, ut in hydrope accidit, catarrho salso, &c. & in iis qui salitis alimentis ferè semper vescuntur, morbosa seu præternaturalis & aucta sitis superveniet quatenus prodiens inde sale magis saturata saliva, aliique humores serosi aut lymphatici faucibus & œsophago humectandis destinati salsiores facti in iis ipsis partibus, ubi sitis excitatur, impressionem ariditatis atque corrugationis facient; salsa quippe præsertim intensa, vim habent causticam exsiccantem, & ustoriam corrugandis fibris partium sensibilibus idoneam.

Externas aut evidentes sitis auctæ causas eruere non erit difficile, nec earum agendi modum explicare, si ad ea quæ modò dicta sunt paulisper attendamus; quæcumque enim humorem sanguinis serosum atque lymphaticum consumere valent, orificia vasorum salivalium aliorumque constringere, & ariditatis atque corrugationis sensum suprà dictis partibus inferre, in causarum sitim morbosam producentium classe ponenda sunt. Talia censentur aer fervidus, alimentorum calidorum siccorum acriumque aut salsorum nimius usus, liquorum ardentium aut vini generosi potus præter modum continuatus, exercitia seu corporis seu animi immodica, vigiliæ diutiùs protractæ, peregrinatio canicularibus diebus præsertim quæ pedibus fit, alvi fluxus diuturnior, urina & sudores copiosiùs excreti, seminis denique, lactis, aut sanguinis effluxus notabilis.

Innotescit satis superque affectus iste ex ægrorum relatu; causæ verò si externæ aut procatarcticæ fuerint, per se etiam patebunt; si verò internæ, notæ fient ex oris salsedine aut amarore, ex humoribus salsis aut biliosis excretis, ex temperamento ægrotantium, ex catarrho salso, vomitu, alvi fluxu &c. præcedentibus, atque etiam ex præcedente acrium, calidorum, aut salsorum, vel sale conditorum eduliorum usu.

Periculum nullum portendit sitis illa

quæ à causis procatarcticis trahit originem, siquidem assumpto potu & remotis iisdem causis facilè compescitur; quæ verò ab intrinseco excitatur pejoris semper est omnis, idque pro ratione depravati plùs minùs sanguinis, & pro gravitate morborum à quibus plerumque dependet.

Sitis modum excedens, saltem quæ remediis indiget, cùm raro per se sola subsistat, semperque ferè aliorum morborum consectaria sit, febris putà continuæ aut ardentis, inflammationum internarum, hydropis, diabetis, alvi fluxus, sudoris, seminis, aut sanguinis immodicarum vacuationum, &c. non videtur peculiarem sui therapejam requirere, effectus enim semper tollitur sublata causa; quia tamen nonnunquam remedia ad se dirigenda postulat, neglectis etiam morbo ejusque causis (urgentiori namque occurrendum esse clamat Medicina) quædam de methodo ejus curativa subjungere visum est.

Ac primò, quod venæ sectionem spectat, ea, sitis ratione semper locum habet, magis tamen dum à bile usta & præassata dependet, aut ab aliis causis sanguinem excalefacientibus, quæ semel, bis, ter, instituenda est, modò nil contraindicet & vires sint vegetæ; nam si immoderatam humorum utilium & spirituum absumptionem consequitur, minimè convenit. Venæ sectionem sequi debent aqueorum refrigerantium & diluentium usus, imò & acidorum, quæ omnia mirum in modum lixivum bilis salem infringunt, ejusque acrimoniam demulcent, atque etiam arefactas & corrugatas oris, gutturis, & œsophagi fibras nerveas eluunt & humectant.

In hoc censu ponuntur ptisana refrigerans copiosius & sæpius ebibita, etiam glacie aut nive parum refrigerata, serum lactis ad plures dies usurpatum, balnea, & fotus abdominis, aquarum mineralium & acidularum usus, si per adjuncta liceat, herbæ omnes refrigerantes, lactuca nempè acetosa, endivia, portulaca, bugloss. utrumque cichor. &c. sem. quatuor frigid. majora & minora, sem. papav. alb. flor. nymph. flor. cordial. succi limon. berberis, granat. acidor. aurantiorum pomorum, &c. spiritus vitriol. sulphur. sal. sal. prunellæ quod specificum censetur, sicut & nitrum purificatum, & multa alia de quibus ante facta est mentio. Parem in hoc affectu expugnando virtutem habent emulsiones, amygdalata, hordeata, valde diluta, quia salium aculeos valeant irretire & ariditatem partium atque calorem minuere. Quia verò humor salsus iisdem ferè remediis corrigitur atque acris, retorridus, & biliosus, in tradenda sitis læsæ curatione, dum à tali humore ortum ducit, non amplius immoramur.

Notandum superest purgantia, habita præcisè sitis ratione, non statim & temerè præscribenda esse, nec eadem valida & vehementia, metus enim esset ne efferarentur magis humores peccantes, & corpore magis excalefacto sitis intenderetur potiùs quàm sedaretur; sed eadem post humorum dictorum præparationem per suprà dicta remedia inductamque sanguini & corpori temperiem usurpanda esse, atque ex benigniorum classe petenda; ut sunt tamarindi pulpa cass. sal. polychrest. rhab. mann. aut infus. & syrup. ros. aut flor. persicor. im ò & senn. in decoct. admodùm refrigerant. additis pomis aut limonib. in frusta dissect.

Notandum quoque clysteres sæpiùs injiciendos, ex dec. refrig. ex lact. sero lact. oxycrato cum cass. catholic. diaprun. simpl. electuar. lenitivo, mell. & crist. miner. Emetica denique in usum adhiberi posse, si stomachus idiopathicè laboret, & humorum biliosorum salsorumve in ipso congestorum adsit suspicio, secùs enim, nisi à morbo cui sitis adjuncta est indicentur, magis plerumque nocent quàm prosunt.

Verùm cùm sitim sic depravatam aliis effectibus corpus affligentibus ortum suum ferè semper, saltem ut plurimum attestari supra innuerimus, hydropi scilicet, diabeti, febri elodi seu sudatoriæ, ardenti, nimiæ sanguinis aut seminis profusioni, alvi fluxui, inflammationibus

variis, &c. venire quoque in usum medicum debent propria & specifica dictos morbos expugnantia medicamina, ut sitis, quæ horum effectus & symptoma est, debelletur.

NOTA.

Illis quæ siti morbosæ curandæ adducit Clariss. Auctor vix est quod addamus, hìc enim aqua acidis adjuncta quicquid propè agendum venit, abundè perficiunt. Ne tamen frequentior potus ingurgitatio stomachum gravet, ac intestina debilitet, imò ne funestiùs quid inducatur, ut de nimio aquæ frigidæ potu mortem in tribus conciliante, refert Amatus Lusitanus. E re apprimè fuerit subinde gargarismos adhibere ex aquis appropriatis confectos, additis spiritibus acidis succisque clarificatis; tum variorum fructuum citri, & prunor. acidor. granator. berberor. ribium, cydoniorum; tum etiam plantarum, sempervivi, portulacæ, nasturtii aquatici, erysimi, trifolii acetosi, ipsiusque oxalidis: Sique viscidius quid faucibus impactum saleque fixo irritationi, ac propterea siti, prorogandæ aptissimo, prægnas, incidendum ac eluendum veniat, commodiùs hoc non perficietur quàm per parcè gargarismis admista volatilia puriora, ac spirituosa medicamenta.

CAPUT VI.

De Singultu.

Quamquam singultus ad pectoris potiùs quàm abdominis affectus pertinere videatur, utpotè qui à diaphragmate tamquam proprio & vero ejusdem auctore, atque subjecto dependet; de eo tamen hìc agere visum est, tum ut veterum, saltem quoad ordinem, inhæreamus vestigiis, qui illum inter stomachi symptomata recensent; tum quia licèt ventriculum pro sede sua non agnoscat, ab eo tamen primariam ut plurimum accipit originem; affecto enim & irritato ejus superiori orificio, quod membranoium tendinosumque diaphragmatis centrum penetrat & cum ipso strictè connectitur, singultus ferè semper, quamvis per consensum, subsequitur.

Ille autem vel citra ullum singultientis damnum & sine morboso apparatu, à solidis nempè aut siccioribus & copiosis alimentis voraciter glutitis excitatur, stomachi nerveum orificium duritie sua & scabritie lacessentibus, in quo casu medicam manum non exposcit, & plerumque aut sponte, aut assumpto potu cessat: vel contingit malis hominis rebus & cum morbosa ejusdem dispositione; dum scilicet præsentem alium affectum eumque plùs minùs gravem atque sensibilem consequitur aut comitatur, & in hac ratione utpotè remedia propria sæpe requirens, à nobis considerandus venit.

Definiri potest convulsivus, non stomachi, ut Antiquis placet, sed diaphragmatis seu septi transversi motus & descensus per intervalla brevia recurrens, & cum sonora & subita inspiratione conjunctus. Quod, ut clariùs adhuc pateat, advertendum veteres Medicos ideò sedem singultus in ventriculo statuere, quia videbant illum potissimùm excitari isto aut nimis repleto, aut in ore suo superiori à quacumque causa irritato, eumdemque sanari atque compesci, tum hausto copioso potu, tum rejectis per vomitum ventriculum gravantibus aut lacessentibus humoribus, vel aliis contentis; sed etiamsi hoc ita esse haud negare audeamus, non tamen inde jure arguitur motum illum vehementem, quo natura noxium aut irritans corpus excutere per singultum nititur, ad stomachum licèt irritatum, pertinere potiùs quam ad diaphragma, quod re ipsa musculus validus & motus hujusmodi magis capax, & quod tendinoso suo centro nerveum stomachi superius orificium arctè amplectens ut suprà dictum est, ejusque nervorum commercio gaudens magnum cum ipso consensum habet; eò magis quò motus ille inspirando perficitur, quod actioni diaphragmatis plurimùm congruit, per quam in hoc casu è statu convexo

ſeu relaxationis, in planum ſeu contractionis ſe redigit ad majorem pectoris & pulmonum pro aeris receptione dilatationem, & fortiùs tunc temporis dictum ſtomachi orificium ſtringendo quod ipſum fatigat, excutit, & verſus inferiora detrudit; contra quam fieri ſolet in conſtrictivo ſeu expulſivo ventriculi motu, in quo tantum abeſt ut aer inſpiretur, quemadmodùm inter ſingultiendum accidere cuivis notum eſt, ut potiùs propter contractionem tùm ipſius ſtomachi, tum muſculorum epigaſtricorum ad hoc opus concurrentium, & viſcera introrsùm propellentium, ſeptum tranſverſum aſcendere & relaxari neceſſe habeat, ac proindè concidentibus ſimul coſtis & pulmone expirationem efficere. Adde quod imitari ſingultum atque mentiri quiſque facilè poteſt, quod probat ipſum ad partem voluntati quodammodò ſubditam ſpectare, quale eſt diaphragma, minimè verò ad ſtomachum, cujus motus imperio voluntatis non ſubjicitur.

Ex his colligitur quàm inanis ſit exquiſita illa quam vomitum inter atque ſingultum ſtatuunt veteres differentia, dicentes in illo inſurgere naturam ad expellendum & reverà expellere, in iſto verò inſurgere quidem ad expulſionem, ſed eam aſſequi non poſſe: neque enim ex parte ſtomachi, ſive efficaciter, ſive fruſtrà ad expulſionem contentorum inſurgat, excitari poteſt ſingultiendi actus, qui motus eſt verſus inferiora, motui ventriculi conſtrictivo, qui verſus ſuperiora ſit, planè contrarius.

Colligitur quoque cauſas ſingultus frequentiſſimas, etiamſi in os ſuperius ſtomachi primò vim ſuam exerant, & illi potiſſimùm inhæreant, non tamen vomitum plerumque inducere, qui ſuccedere potiùs debere videretur, quia per talium cauſarum ſtomachi dictum orificium ſtimulantium actionem trahitur ſubitò, & quidem ſecundum naturæ intentum, in conſenſum diaphragma, tum ob nervorum communionem, tum ob ſui tendinis adhæſionem, & vi ſua muſculoſa, utpotè fortiori, actioni ventriculi prævalet, atque ipſum magis ſtringendo & verſus inferiora deprimendo, materiam ori ejus adhærentem excutit: ne dicam materiam illam irritantem ſufficientem non eſſe, nec ſatis per ſtomachum diffuſam, ut ad vomitum excitandum requiritur.

Singultus duæ potiſſimùm ſpecies afferri poſſunt, ſecundùm varias partes primariò affectas, vitiùmque ventriculo & diaphragmati ingenitum, aut aliunde tranſmiſſum; unde alius idiopathicus dicitur ex ſolo & proprio ſepti tranſverſi vitio pendens, quamvis rarior eſſe ſoleat: ſympathicus alter, qui ab affecto orificio ventriculi ſuperiore diaphragmati labem ſuam communicante originem ducit, aut à vicinis partibus irritatis inflammatis &c. In prima ſpecie materia quædam acris, ſpaſmodica, & ſpiritibus animalibus eò delatis heterogenea à ſanguine ſuggeſta carneam diaphragmatis circumferentiam, ſeu ejuſdem muſculi ventrem ſubitò inflat, ut in aliis muſculi convulſione, aut convulſivo motu detentis contingere ſolitum eſſe infrà videbimus, ubi de ſpaſmo & epilepſia ex profeſſo agemus. In ſecunda ſpecie quæ frequentior eſt, humor aliquis aut materia irritans & vellicans orificium ſtomachi occupat, quæ aut inibi genita eſt & congeſta, aut aliundè, ex partibus nempe propinquioribus, aut à maſſa ſanguinis ſuppeditata.

Quæ ſingultum excitant, ſunt præprimis alimenta ſicciora, copioſa, duriora, medicamenta acriora, venena hauſta, lumbrici mordentes, humores acres, bilioſi, ſalſi &c. à ſanguine vitiato, & depravato exſudantes & viſciditate ſua tenaciùs adhærentes, halitus acres, & mordaces ab humoribus aut alimentis corruptis elevati, aut etiam ab ipſo ſucco pancreatico depravato, ichores aut exhalationes admodum fervidæ, ſulphureo-ſalinæ, & irritantes à partibus vicinis phlogoſi laborantibus emanantes, & ori ſtomachi, qua diaphragmatis centro ſeu tendine ambitur, communicatæ; quæ omnes cauſæ ideò dicto muſculo convulſivos creant motus, quia propter intimum

quem

quem cum ore ventriculi superno ab ipsis valdè irritato & lacessito consensum habet, hospitantes in eodem spiritus animales & fibras ejus carneas implentes commoventur plus æquo & agitantur, unde muscularis motus depravatur; vel materiæ elasticæ & explosivæ quam semper sanguinis in omni animali motu suggerit, quæque in singultientibus, saltem cum febre, plerumque exaltata est, intimior cum iisdem spiritibus mixtio efficitur ab proindè major effervescentia & major fibrarum inflatio, undè spasmodicos atque iteratos, perseverant scilicet irritatione sequi motus necesse est.

Si quærat aliquis num affecto sic stomacho qua nerveis magis gaudet propaginibus cum plexibus cardiacis commercium, ut Anatomia demonstrat, habentibus, cardialgia quandoque cum singultu conjungatur? Respondemus eamdem ob jam dictam rationem nonnunquam dictum affectum comitari, dum nempè humorum aut contentorum in stomacho acrimonia major est, & capax longiùs se se diffundendi, minus verò dum ipsa remissior aut in minori humoris copia residens solùm & magis vicinum diaphragma in consensum trahere potis est.

Nec cardialgia tantùm singultum sequitur aut comitatur, sed etiam nausea quandoque, nec non vomitus, quanquam ipsum motu planè contrario fieri suprà adstruxerimus: siquidem hoc uno & eodem instanti non accidit, sed motus singultiendi atque vomendi reciprocè fiunt atque successivè; dum alter alteri prævalet & humorum aut irritantium corporum virtus vel in totum stomachum diffunditur, vel in solum ejusdem superius orificium agit; vel denique dum mutata sede ab una stomachi regione in aliam migrat: sic videmus mordentes supernam stomachi partem vermes singultum inducere, vomitum verò dum idem per validam diaphragmatis contractionem excussi in fundum ventriculi, ubi novos exerunt stimulos, præcipitantur.

Affectus iste per se satis patet; causæ verò illam parientes magis obscuræ sunt. Quare si idiopathicè & ex peculiari diapharmatis vitio excitetur singultus, quod rarum est, hoc est à sola materia spasmodica & elastica in hujus musculi ventre deposita aut congesta, & spiritus animales ipsi ministrantes ultra modum explodente & rarefaciente, ut in pluribus aliis corporis musculis singulariter accidere compertum est, notum illud fiet per alios spasmos motusve spasmodicos alias corporis partes agitantes, vix enim materia spasmodica, etiamsi modica onustus sanguis in unum solum musculum exoneratur; & quod diagnosin in hoc casu facit certiorem, aberunt tunc temporis signa omnia alias causas multò magis frequentes indicare solita, & singultum sympathicum denotantia. Talia sunt nausea plerumque, cardialgia, vomitus, & ab ipso levamen, ructus fœtidi, stomachi inflatio, tensio & gravitas, doloris sensus in summo epigastrii seu sub cartilagine xiphoide, alvi fluxus, rugitus & dolor ventris, &c. quæ omnia stomachum primariò affectum designant; ne quid dicam de iis quæ præcesserunt, aut quæ comitantur aut sequuntur, ut sunt assumpta alimenta & remedia acriora, aut venena, vermes per vomitum aut secessum excreti, humores erodentes per easdem vias evacuati, febres acutæ & malignæ simul vigentes, vicinarum stomacho aut diaphragmatis partium inflammationes, &c. quæ genuinam singultus causam & in specie notam faciunt.

Prognosis varia in singultu institui debet, pro ratione causarum à quibus dependet & aliorum adjunctorum morborum atque symptomatum; nam si à causa procatartica proveniat, cibo nempè acriore, duriore, sicciore, copiosiore, assumpto remedio cathartico aut emetico vehementiore, humoribus aut lumbricis stomachum irritantibus, halitibus acribus ab alimentis in stomacho malè subactis & corruptis manantibus, &c. non ita mali omnis esse consuevit; sicut nec quando criticum in febre quapiam vomitum antecedit: verùm si à veneno hausto, à febribus acutis atque malignis, ab

alvi fluxu diuturno, ab ileo, dysenteria, ab immodica sanguinis evacuatione, aliisque gravibus morbis exsurgat, periculi plenus, imò & plerumque lethalis dicendus est. Unde Hippoc. *in Coac. Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo.* Et *in Aphr. A jecoris inflammatione, a vomitu &c. singultus malum.*

Cura singultus dum à lumbricis procedit, aut à stomachi, hepatis, lienis, aliarumque partium vicinarum inflammationibus, per remedia his affectibus, à quibus immediatè oritur, accommodata, & inferiùs suo loco recensenda instituetur. Ille verò qui idiopathicus est ex solo diaphragmatis vitio pendens curabitur, ut aliæ convulsiones seu convulsivi motus, de quibus in sequentibus agetur. Qui pariter ab alimentis aut medicantis acrioribus, aut à veneno hausto originem habet, curationem accipiet à remediis primò stomachum vacuantibus, ut sunt vomitoria, modò nihil obstet; secundò ab oleosis, lenientibus, atque diluentibus, lacte nempè, emulsionibus, amygdalatis, butyro, oleo olivarum aut amygdalarum dulcium, jusculis pinguioribus, mucilaginosis &c. aqua copiosiùs ebibita, atque etiam narcoticis, expurgato scilicet sufficienter corpore.

Quòd si humores acres, biliosi, salsi, à massa sanguinis prodeuntes singultui ortum dederint, adhibenda tunc erunt ea omnia quæ humorum acrimoniam demulcere & diluere apta nata sunt, illorumque motum, si adsit, refrænare, qualia sunt jam jam recensita, atque etiam balneum, semicupium, acidularum aut thermalium aquarum usus, pro humoris affectum parientis conditione & differentia; & ut verbo dicam, remedia universa quæ in præcedentibus capitibus ad biliosum humorem, salsum, acrem & corrosivum expugnandum proposita sunt, non prætermissis tamen emeticis, quæ in hoc affectu potiora sunt aliis remediis; atque etiam purgantibus sive pilulis, sive potionibus, sive clysteribus, quorum usu si non penitus, saltem ex parte causa morbum faciens eliminatur & per inferiora detruditur.

De venæ sectione non ita facilè ferri judicium potest, saltem quoad singultum in genere consideratum, undè observandum in specie num vires sint vegetæ, plethora adsit, ætas juvenilis, mensium aut hæmorrhoidum suppressio; num febris vigeat, num humor morbificus calidus sit, num morbus, à quo singultus pendet, sit in principio suo aut augmento, &c. in quibus omnibus casibus utiliter vena secari potest, semel, bis &c pro Medici judicio: secùs verò, si æger parum sit vegetus, ut sæpissimè accidit, aut ab aliquo gravi, maligno, acuto, aut etiam diuturno morbos labefactatus, si evacuationes copiosæ præcesserint, si morbus augmentum & statum percurrerit, &c. tunc enim certum ægrotanti, quod aliundè satis impendet, exitium pararet phlebotomia.

Præter jam dicta remedia singultui opem ferentia assignantur & alia quamplurima ab Auctoribus, quæ ab ipsis velut specifica reputantur, hujusmodi sunt pilulæ ex rheo & aloe, hiera Galeni aut Pachii, & omnia ex aloe parata medicamenta, utpotè quæ humores viscidos & tenaces potenter abstergunt; in hoc quoque casu ponuntur semen anethi & papaveris albi, semen anisi, coriand. carvi, atq. etiam summit. absint. sal ejusdem, imò & theriaca; quæ tamen utpotè calefacientia vitanda sunt, aut moderatè saltem usurpanda, dum febris viget, aut corpus quoquo modo excalefactum videtur. Sunt qui pilulam ex aloe ℥ j. circiter, diagrid. gr. v. aut vj. & laudat. opiat. gr. j. ij. aut iij. paratam summis in hoc affectu extollunt laudibus; alii diaphænicum cum philon. roman. ad justam dosim, alii sternutatoriorum usum, alii clysterum acriorum parevellendos à stomacho humores, alii castoreum ex mulsa datum alii aquilam albam cum diagridio &c. sed quæ omnium Medicorum saniorum consensu & judicio palmam omnibus aliis remediis præripiunt, sunt emetica etiam valida, si effectus contumax videatur,

& nar-

& narcotica, laudan. nempè pilul. de cynogloss. diacod. syrup. papav. alb. quæ tamen non nisi post evacuatos humores superfluos & vigetis sufficienter viribus adhiberi debent.

Taceo topica nonnulla remedia ab iisdem Auctoribus plurimùm laudata, epithemata nempè ori stomachi superiori applicari solita, cataplasmata, linimenta, sinapismos, placentas, animalia per medium secta, aliàque hujusmodi, quæ magno plerumque sumptu & Medici fastu, minimo verò effectu atque ægri levamine adhibentur; in hoc namque sæculo obsoleverunt planè remedia hujusmodi apud saniores Medicinæ practicæ cultores, & non nisi apud Agyrtas ignaros, aut fœminei generis Medicos, qui plures hodie extant, invalescunt.

Si cardialgia & animi deliquium singultum stipent & urgere quoquo modo videantur, illis per remedia propria seu cardiaca est occurrendum, vacuato, si fieri potest, priùs ventriculo. Tandem ut finis huic curationi imponatur, habenda præ primis est ratio morbi acuti aut chronici, pestilentis aut maligni, à quo velut è radice plerumque manat, eidemque, ut ejus natura requirit, medica manus adhibenda est.

NOTA.

IN singultu commendantur opium cum castoreo, & semine anisi aut anethi, zinziber in India conditum; cornu cervi ustum ad ʒ j. & alii pulveres absorbentes. Externe conducit oleum anisi umbilico illitum; item spongia aceto acerrimo cum castoreo, pipere & sinapi imbuta, & ventriculo applicata.

Attendendum ad varias singultus causas, pro quarum ratione aliquando vacuandum, per vomitoria potissimùm; aliquando ab omni vacuatione abstinendum.

CAPUT VII.

De Nausea, & Vomitu.

NAuseam hìc non immeritò cum vomitu confundimus, quippè quæ tantam cum ipso affinitatem habet, ut ab eodem non nisi secundum magis & minus, ut ajunt, discrepet & eadem prorsùs ratione fiat, easdem causas, minùs tamen intensas agnoscat, atque iisdem remediis curetur.

Est autem nausea inanis vomendi nisus cum anxietate & humoris cujusdam salivalis excretione, seu levis & non integra, subita tamen, totius stomachi constrictio, qua stomachus contenta per vias superiores expellere conatur, sed reverà non expellit, quia non omninò contrahitur, nec valida musculorum epigastricorum, quæ ad vomitum requiritur, contractione adjuvatur. Vomitus verò, qui præcipuè hìc à nobis consideratur, & ex cujus notitia omnia ad nauseam pertinentia facilè deducentur, est valida, perfecta seu integra, subitaque totius ventriculi contractio ab spiritu animali in fibris ejus muscularibus præter naturam expanso, copulamque elasticam ipsi adjunctam, aut advenientem, vehementiùs, ut in convulsione fit, explodente procedens; vel, ut clariùs loquar, est motus ventriculi convulsivus, quo contractis fortiter seu inflatis simul & semel fibris omnibus carneis mediam ejus tunicam muscularem dictam constituentibus, quod in cavitate sua continet foras per œsophagum & os rejicere nititur, atque reipsa rejicit; cui operi non parum, imo magnam partem conferunt musculi epigastrici ad excretionem tum catharticam, hoc est per inferiora, tum anacatharticam, seu per superiora destinati, qui per strictum inferiùs explicandum consensum, quem cum stomacho irritato sortiti sunt, una cum ipso in convulsivos cientur motus, & totum abdomen constrictione sua forti pariter & prompta introrsum propellentes ventriculi cavitatem infernè sursùm comprimunt

munt & angustant.

Ad pleniorem jam dictorum intelligentiam exponenda hìc foret nativa stomachi structura, & quidquam de motu musculari & convulsivo in genere dicendum esset; sed quia hoc esset Iliada, ut ajunt, post Homerum scribere, utpotè quæ apud Vvillisium, Stenonem, variosque hujus ætatis Auctores & Anatomicos adamussim conscripta habentur, sufficit nobis innuere contractivum ventriculi motum, non à membranosa externa internave nervea, sed media tantum ejusdem carnea seu musculosa tunica perfici, quæ duos fibrarum muscularium admittit ordines; alium quo fibræ orbiculares seu annulares dictæ, quæ sublato exteriori involucro statim apparent, ita ad se invicem disponuntur, ut stomachum a jugo ad fundum annullorum instar cingant satis denso numero, atque ejus cavitatem ab imo ad summum, ubi quasi in tendinem desinunt, stringant & angustent: alium jam dicto substratum, quo fibræ longitudinales nuncupatæ, quæ internam ventriculi membranam respiciunt, ita diriguntur, ut à superiori & sinistra ejusdem regione, ubi tenuiores sunt & magis tendinosæ, ad inferiorem & dextram, ubi crassiores multò & magis carneæ sunt, protenduntur, annulares non rectis, sed inæqualibus angulis decussantes.

Notatu interim dignum est fibras musculares supremam stomachi partem occupantes & ab uno ad aliud orificium excurrentes, non alterius quàm jam dicti ordinis esse, nec ab iis ita differre, ut manipulum distinctum efficiant, ut Vvillisio visum est, & secessum aut vomitum peculiariter eliciant, ut eidem Auctori placet, prout in uno aut altero extremo irritatæ orificium stomachi superius ad inferius, aut vice versa adducunt; sed ab eodem cum ipsis principio promanantes secundum ventriculi apicem ferri, dum aliæ successivè paulò inferiùs declinant, ita ut cum iisdem in actione concurrentes & orificia duo stomachi, & oras ejusdem diversas inferiorem nempè & dextram, superioremque & sinistram, ad se se mutuò attrahere valeant, sicque una cum annularibus inflatæ hujus visceris capacitatem omni ex parte constringere.

Fibræ illæ omnes spiritibus animalibus pari octavo seu vago, quod in stomachum tanquam ultimum sui terminum quadruplici primò, deindè multiplici ramo desinit, atque etiam à plexu nerveo stomachico & lienari dicto & ab intercostali nervo derivato suppeditatis turgidæ, eo quo in omnibus musculis fieri solet modo, pro spirituum dictorum motu expansione & copia copulaque elastica ipsis varia, vel à sanguine vel ab ingestis & in stomacho contentis præbita, quam ad motum muscularem suum conferre symbolum nemo hodie audet ire inficias; fibræ, inquam, illæ modò leniter & successivè, ut in motu peristaltico naturali, modò paulò validius & citius, ut in catharsi, modo denide omnes simul promptissimè atque vehementissimè turgent & contrahuntur; & hic est ultimus motus in quo vomitum consistere, concurrente tamen valida musculorum abdominis contractione, optimis innixi rationibus existimamus.

Quamvis enim contentorum in stomacho per superiora rejectionem in solam contractionem fibrarum jugum stomachi occupantium & ab uno ad aliud orificium distincto, ut putat, ordine protensarum refundat supradictus Vvillisius, quatenus scilicet ea parte qua œsophago proximæ sunt, halitibus acribus à materia ingesta, aut contenta exhalatis lacessitæ pylorum versus orificium sinistrum seu superiùs validè pertrahunt, quemadmodùm eædem qua pylorum spectant, à simili causa irritatæ orificium sinistrum & superius versus dextrum seu dictum pylorum fortiùs rapiendo secessum inducere aptæ natæ ab eodem Auctore creduntur. Si res tamen indagetur altiùs atque accuratiùs pensitetur, vix ac ne vix quidem dictarum fibrarum contractio vomitui aut secessui excitandis par reputabitur; ut enim nihil dicam de æquali ferè utriusque orificii mobilitate, qua neque hoc ad illud, nec illud ad hoc tra-

trahi potiùs potest, motus namque muscularis fit semper versus partem magis immobilem; quid aliud, quæso, præstare poterit dictarum fibrarum ab irritatione in dextris aut sinistris facta se se contrahentium abbreviatio, quàm ut ora duo stomachi ad se invicem accedant; undè si ventriculi figura spectetur, non videtur deducenda nec superna nec inferna contentorum egestio; nisi dixeris ad actionem illam conspirare & annularium & longitudinalium fibrarum totum stomachum ambientium contractionem, non quæ ab irritatione in superiori aut inferiori, dextra aut sinistra parte facta procedens, hanc ventriculi partem in aliam rapere apta est, ut laudato Auctori placuit, sed quæ à spiritibus in tota musculari tunica plùs minus, promptiùs, lentiùs à copula heterogenea & elastica expansis dependens stomachi cavitatem variis vehementiæ & celeritatis gradibus coarctare valet, & quæ forti magis & minùs musculorum abdominis contractione adjuvatur.

Vomitum & secessum irritationi illi diversis ventriculi locis inductæ minimè tribui debere probant stomachi figura dicta & orificiorum ejus positio; fundus enim hujus visceris arcus aut semicirculi figuram exactè referens æque à pyloro ac œsophago distat, ac proindè ingesta, dum ad contractionem stimulatur, hùc aut illùc protrudere indifferenter debet; positum verò è regione ferè stomachi duplex orificium fibræque musculares ab altero ad aliud excurrentes velut in plano constitutæ æquè expirantibus ac contentis in stomacho vaporibus aut halitibus acribus obviæ sunt, unde non magis pylorum versùs quàm œsophagum molestari debent, & per consequens aut neutram in partem, aut utramque simul materiæ propulsionem fieri necesse est.

Nec minùs in vomitu atque secessu explicandis à scopo aberrarunt qui in catharticis, aut iis quæ secundum naturam per vias inferiores excludi solent, sulphur quoddam, aut sal fixum imaginati sunt, quæ cùm ad orificium superius sublimari non possent, per inferiora humores deducerent; in emeticis vero sulphur aut sal volatile, quæ subtilitate & levitate sua ad superiora dum deferrentur, illùc ingesta aut quæcumque in ventriculo continerentur dirigerent, ut per œsophagum & os excludantur.

At sunt hæc speciosa verba rem obscuram parùm aut nihil illustrantia, & ex suprà dictis penitùs corruentia, non absimilia eorum hypothesi quæ vomitoria comparat pulveri pyrio effectum suum sursum versus sortienti; purgantia verò aliaque per anum exerceri solita auro fulminanti quod parat Chymia, deorsum vim suam exerere solito: quæ hypothesis ex se pariter concidit spectato ventriculi & orificiorum ejus jam prædicto situ, perpensisque attentè quas ex iis deduximus rationibus.

Non est quod refellam Chymicorum quorumdam circa vomitum placitum, qui ipsum excitari putant, quoties humores aut ingesta ita in stomacho fermentescunt, ut propter maximum quem ineunt expansionis motum in œsophagum & os eo prorsùs modo exundent, quo varii liquores chymici invicem mixti in matracio, & nimis per fermentationem agitati ad summum ejusdem collum ascendunt; præterquam enim quod incredibile est tam vehementem in nobis excitari posse fermentationis motum, nulla ad hoc opus requireretur ventriculi & musculorum abdominis contractio, imò potiùs impediretur, nec omnia in stomacho contenta possent unquam eliminari, quod tamen & rationi & experientiæ refragatur.

Restat igitur dilucidanda de vomitu hypothesis, quam utpotè verisimillimam aliis quibusque jure anteponendam censuimus, quæ hunc affectum à secessu & catharsi hac solùm ratione discriminat, quod ille per constrictionem subitam validamque ab omnibus ventriculi muscularibus fibris simul & semel agentibus institutam, parique musculorum abdominis contractionem adjutam excitatur; dejectio verò per inferiora, tum quæ naturaliter fit, tum quæ purgantibus pro-

promovetur, per easdem fibras & musculos non vehementer, sed blandè; non subitò, sed lentè & successivè magis aut minùs, pro qualitate materiæ in ventriculo contentæ aut spirituum copia, motum, inordinatione & explosione contracta peragatur. Hoc autem ita se habere non solùm ratio probat, qua notum est excludenda per vomitum, utpotè quæ ascendere debent, maxima propulsione, ac proindè fortissima ventriculi coarctione & compressione indigere, cui etiam œsophagus ventriculo continuus & structura non absimilis compatiatur & in actione conspiret, verùm & rerum magistra docet experientia, qua validissimos stomachi motus atque subsultus validissimasque musculorum abdominis contractiones quisque inter vomendum in se ipso persentire potest.

Sed undè intimus ille musculorum abdominis cum stomacho consensus proveniat, quo spasmum ipso patiente illi statim in similes motus adigantur, res est caligine non facilè dissipabili involuta; neque enim ulla nervearum propaginum variis sibi invicem consentientibus partibus prospicientium communio aut connexio, unde in specie mammarum cum utero, oculorum cum partibus genitalibus, olfactoriæ membranæ cum musculis exspirationi inservientibus, & stomachi cum musculis epigastricis sympathia dependet, aciei unquam cultri aut visus etiam lyncei obvia fuit; quare in tanto dubio dici probabiliter potest sapientissimum animalis machinæ artificem ad perfectam ejusdem œconomiam, quæ certas partes sibi mutuò respondentes exigit, nervos illos omnes, si non in via, saltem in origine corpore scilicet cerebri calloso, conjunxisse, ratione cujus conjunctionis & in hanc, & in illam partem, quæ in una actione concurrere debent, dum alterutra convellitur aut irritatur, spiritus animales majori copia, majorique velocitate respectivè influant; sicque ab una ad aliam motus facilè transferatur.

Quòd si quærat aliquis, qui fiat ut constrictus fortissimè omni ex parte stomachus contenta per œsophagum potiùs quam per pylorum protrudat, cùm tamen utriusque par ferè sit altitudo & à fundo recessus? In promptu est respondere, in illum quàm in istum directiorem, patentiorem, atque faciliorem aditum esse; directiorem quidem, quia œsophagus in stomachum perpendiculariter desinit, stomachus verò in pylorum non nisi indirecta & circulari via; patentiorem, quia præter amplitudinem qua orificium sinistrum dextro præcellit, adest insuper in isto insignis valvula seu plicatura interioris membranæ, quæ difficilem & non nisi attenuatorum in ventriculo ingestorum transitum permittit, faciliorem denique, quatenus fibræ, qua pylorum spectant, crassiores & magis carneæ in violenta & subita stomachi contractione multò magis expanduntur, & propter sui intumescentiam pylori canalem magis angustant, atque etiam materiam contentam sinistrorsùm & œsophagum versus propellunt; ne quid dicam de valida musculorum abdominis compressione, quorum vis, dum intensa est, magis ad superiores quàm inferiores vias determinare videtur, spectato eorumdem & stomachi situ.

Vomitûs differentiæ plures afferri possunt; vel enim accidit citra morbosum apparatum, quando scilicet motu quasi voluntario & habituali peragitur, ut videre est in quibusdam qui ingesta ad libitum revomunt, aut dum intruso in gulam digito, aut ex rerum fœdarum & exosarum aspectu, equitatione, navigatione, &c. supervenit; vel idem cum morbosa constitutione conjungitur, ut patet ex plerisque morbis vomitum inducere solitis. Ideò nempè, cholera morbo, colico & nephritico dolore, febribus variis, obstructionibus, &c.

Præterea vomitus alius naturalis dicitur, qui naturæ solius noxium aut superfluum excutere nitentis ministerio fit; artificialis alter, quem natura quidem exequitur, sed medicamentis ab arte suppeditatis provocata; naturalis ut plurimum a sensibili vel insensibili morbo dependet, estque vel criticus, unde integra mor-

morbi solutio, aut illius imminutio, propter materiæ morbum facientis evacuationem, consequitur; vel symptomaticus, qui malis ægri rebus contingit, aut quia in spiritibus & humoribus maximum latet vitium in stomacho potissimùm se se prodens, aut quia continua humoris aut causæ vomitum producentis fovetur præsentia, aut quia non sufficienter humores peccantes sunt elutriati.

Vomitus differentias, quæ ab excretis desumuntur, & quibus ille modò chylosus, modò sanguineus, modò biliosus, modò serosus, purulentus, &c. dici consuevit, hìc non attingemus, utpotè quæ & parvi ad vomitus naturam eruendam momenti sunt, & quæ per se satis innotescunt.

Ne verò præcipuam inter alias vomitus divisionem reticeamus, ille tandem vel idiopathicus dicitur à stomacho primariò affecto ortum ducens; vel sympathicus & ab aliarum partium, capitis putà, renum, diaphragmatis, hepatis, lienis, intestinorum, uteri, mesenterii, pancreatis &c. affectibus dependens. In priore stomachus proprio vitio laborare dicitur, quamvis causa morbifica à sanguine aut vesicula fellis plerumque derivetur; in altero laborat quidem ventriculus, sed vitio & affectu aliundè accepto.

Immediatam vomitus causam colligere non erit arduum, si ad ea quæ jam dicta sunt paululùm attendamus; constrictionem namque stomachi validissimam, qua vomendi actus elicitur, & quæ verè convulsivus est motus, non nisi à spiritibus animalibus in fibris ejusdem carneis præter modum & subitò expansis, ut in aliis musculis spasmo correptis accidit, originem ducere nullus, ut opinor, inficiabitur; verùm qua ratione causæ mediatæ, tam internæ, quàm externæ, quæ certè plures sunt, immediatam illam in actum deducere valeant, explicare hoc opus, hic labor; neque enim ex iis quamplurimæ ullum, nisi valdè remotum, cum stomacho respectum habere videntur.

Ut ergo à vomitoriis incipiamus quæ Chymia ex mineralium regno depromere solet, antimonio scilicet, vitriolo, mercurio, & arsenico, quorum alia aliis fortiora sunt & periculosiora; ea nobis non alio modo vomitum provocare videntur, nisi in quantum certa sulphuris & salis minùs fixorum combinatione & quantitate donata dum à calore ventriculi solvuntur, attenuantur, & commoventur, nerveam ejusdem tunicam pro sui tenuitate & acutie quam à sale habent, penetrant, in qua etiam levem aliquam aut gravem, pro emetici majori aut minori acrimonia, irritationem faciunt, moxque spiritibus in media ejus tunica seu musculari, contentis se se adjungentiam, motu quo donantur maximo, aut propter heterogeneitatem qua ipsis facilè misceri non possunt, eorum motum explosionem seu fermentationem naturalem augent & pervertunt, ita ut quæ sensim & successivè in fibris stomachi orbicularibus & longis fieri solebat, nunc subitò & vehementer in tota musculari membrana peragatur, undè supernam ejectionem subsequi, eo quo diximus modo, necesse est.

Dum autem sulphur volatile cum sale minùs fixo combinatum vomitui ciendo aptum causam stabilimus, hoc non ita volumus intelligendum, ut sulphur semper sali prædominetur, sed aliquando etiam sal sulphuri, ut in vitriolo, sale ejusdem & gilla, atque etiam in sublimato corrosivo, cujus dimidium granum multa aqua dilutum vomitum potenter ciet, adeò tamen ut neque magna sulphuris copia salem, nec salis abundantia sulphur obscuret & intricet, unde certè vis emetica multum imminueretur; sic videmus & antimonium crudum, & ex eodem cum majori nitri quantitate paratum hepar seu crocum metallorum ad vomitum excitandum minoris esse efficaciæ, illud quidem propter nimiam sulphuris copiam quod per calcinationem aut detonationem avolare debuerat; hoc verò propter salis exsuperantiam residua in antimonio sulphura figentis atque irretientis.

Quæ de antimonio aliisque mineralibus dicta sunt, de vegetantibus emeticis, Azaro

Azaro nempè, Ipecacuana, elleboro albo & nigro, cataputia majore & minore, sambuco, genista, gutta gamba, elaterio, raphani succo, nicotiana, &c. dici, cum aliqua tamen disparitate, potest: quamvis enim de intima illorum compositione non planè constet, suspicandi tamen locus est sulphur & sal, quæ omnibus hisce acrem saporem conciliant, ea proportione inter se ligari & cæteris eminere principiis, qua vomitum inducere suo modo apta sint, quamvis interim acriores aliæ plantæ talis proportionis defectu idem præstare non valeant.

Quod verò sulphur volatile cum sale certa proportione conjunctum constrictionis stomachi vehementissimæ per motum præternaturalem spiritibus inductum producendæ capax sit, unus instar omnium biliosus humor ostendit hisce duobus principiis vim suam emeticam, quam non infimam habet, acceptam referens; probant etiam pinguia & oleosa, quæ sulphurea sunt acidum involventia & convulsivum ventriculi motum, tum præsertim promoveri maximè idonea; cum à calore tepiditatem nacta & ad motum magis deposita sunt; evincit emeticorum omnium à liquoribus acidis sulphur ligantibus & fingentibus castrigatio atque correctio: designant demum & simplex antimonii crudi decoctum aut tinctura, propter solius ferè sulphuris & pauci nec sufficienti salis copia stipati solutionem, ad vomitum excitandum impotens & inefficax, atque ejusdem calx seu antimonium diaphoreticum, non nisi fixo paucoque sulphure donatum, quo diaphoresim per varias in corpore circulationes promovere valeat.

Una est inter vomitus causas aqua tepida quæ Medicorum fatigavit animos; in ipsa etenim nullum sulphur, nullum sal gustui saltem observabile deprehenditur, ex quibus tamen emeticorum virtus vulgò desumi solet. Sunt qui copiæ, qua assumi debet magnæ, vomitum ciendi facultatem tribuant, quæ tamen sola tali præstando effectui impar omninò videtur, cùm eadem, imò major frigidæ quantitas ne nauseam quidem parere possit, quod tamen si copiæ effectus tribui deberet, secus se haberet. Undè igitur præterquam à copia petenda sit, aquæ tepidæ in stomachi invertendo motu vis, non video, nisi à nitro aqueo illa deducatur, cujus præsentiæ si sensus fidem non faciant, ratio saltem, quæ per illud piscium vitam conservari docet, sicut cæterorum animantium per nitrum aereum, in ipsa idem perindè residere clarè demonstrat; hoc quippè nitrum ab aere aquam omnem continuò lambente suggestum, quod in eadem frigida iners valde est, crassum, & motu carens, & in eadem nimiùm calefacta paucum ob magnam ejus evaporationem, in aqua tepente justum & motus, & quantitatis, & subtilitatis modum obtinet, ratione cujus & in ventriculi fibras se se insinuare & copulæ sanguinis elasticæ, ad motum muscularem necessariæ, cui valde affinis est, vim adaugens spiritus præter modum expandere potens est. Adde quod aqua tepida rarò vomitum per se solam excitat, & si quandoque eumdem ciet, hoc accidit in biliosis, picrocholis, & ad vomitum pronis, quatenus humores biliosos in eorum stomacho restagnantes & ipsius tunicæ impastos diluit, commovet, & in actum deducit, qui nitro aqueo juncti spiritus ventriculi hospites inordinatè agitant.

Ab eodem non aqueo, sed aereo nitro vomitum, qui intruso in fauces digito succedit, provenire valde probabiliter suspicari possumus; quamvis enim appulsus digiti in sensiles œsophagi fibras motum aliquem inordinatum spiritibus in hac parte hospitantibus inducat, ille tamen impar est tantæ stomachi contractioni, quantam vomitus desiderat; se solo saltem efficiendæ, alioquin alimenta sicca, dura, & solida quæ majorem aliquando quàm digitus in pharynge impressionem & irritationem faciunt, vomitum similiter parerent, nisi suppetias ferant, nitrosæ aeris partes, quæ per digiti in gulam immissionem in ejus carnalem aeri antè impervium, imò & ad ventriculum, quo pertingere non solitæ sunt, copiosius ferun-

feruntur, & quasi tot subtiles mobilesque aculei tunicam utriusque muscularem subeunt, ubi spiritibus admixtæ vi qua pollent elastica ipsos maximè commovent & expandunt, concurrentibus humoris biliosi particulis stomacho semper impactis & cum nitro aereo hausto associatis.

Partes autem nitrosas tum aeris, tum aquæ tepidæ, in stomachum descendentes non immeritò vomitus excitandi capaces asserimus, cùm præter experientiam, qua easdem tunicam narium internam, dum ad solem facies elevato naso convertitur, magno motu ferientes sternutationem invehere omnibus notum est, eam insuper sanguinis partem elasticam & explosivam dictam, quam motui musculari non minùs quàm spiritus animales conducere paralysis ligata arteria, æquè ac nervo succedens probat, nitrosam maxima ex parte esse, & ab aere per inspirationem haustam, & sanguini infusam censeamus. Cui sententiæ, ne gratis adhærere videamur, attendendum paululùm ad motum cordis recens extracti in aere perseverantem, minùs verò in cucurbita aut machina Boiliana aere vacua, eumdemque motum jam deperditum & fatiscentem in aperto animalis thorace per aeris in pulmones insufflati copiosum adventum subitò restitutum & redintegratum, quod sanè non nisi nitro-aeris in sanguinem & cor mediatè aut immediatè pertingentibus imputari jure debet particulis. Observandum quoque vim antimonialium emeticam, qua spirituum in stomacho motum intendunt, in regulo præ primis tum simplici, tum martiali, sulphure ejusdem aurato, floribus, & vitro antimonii, imò & croco metallorum à nitro in eorumdem præparatione adhibito magna ex parte dependere.

Tussis vehemens, notante Sylvio, vomitum excitare non semel visa est, eum verò ea de ratione tunc supervenisse censendum est, quòd valida musculorum abdominis fuerit contractio, intestina & ventriculum forsan saginatum & biliosis humoribus imbutum, fortiùs & subitò comprimentium, quorum actioni dum ex alia parte concurreret vehemens costarum, præsertim inferiorum, quæ ventriculi dextro & sinistro lateri incumbunt, concidentia, ejusdem cavitatem per fortem utrimque compressionem, maximè & promptè angustari, & ingesta, præsertim si in magna copia essent, sursùm excludi oportuit, spiritibus insuper à tali stomachi quassatione motum in musculosa ejusdem membrana majorem & inordinatum consecutis, aut humore aliquo vitioso in ejusdem cavo latente, & in actum deducto.

Ingestorum quantitas, eorum in primis quæ spirituosa sunt & sulphurea, ut vinum, cerevisia, & liquores ardentes vomitum pariter inducere plerumque consuevit. Hunc autem effectum non sola copia præstant, ratione cujus & stomachum gravando, & fibras ejus ultra modum tendendo, spiritus in hanc partem plures advocare, & promptiorem dictarum fibrarum elateris instar ad pristinum suum statum, imò & ultra reductionem promovere apta sunt; sed etiam effluviis elasticis & explosivis à magna assumptorum quantitate copiosiùs suggestis, aut sulphureo-salinis particulis à vino, aqua vitæ, &c. uberiùs suppeditatis, quæ dum spiritibus ventriculo dispensatis accedunt, ipsos in motus adigunt præternaturales, undè fibrarum muscularium maxima contractio, ac proindè capacitatis stomachi omni ex parte diminutio.

Ictum seu percussionem capitis notabilem æquè ac jam prædictas causas ventriculi motum incurrere posse, frequens demonstravit experientia; ita ut mos sit apud Chirurgos, ab inflicto capiti vulnere fracturam cranii trepanique applicandi indicationem ex vomitu succedente, tanquam uno ex propriis signis deducere; hujus ergo ratio si inquiratur, non aliundè procedere existimandum est, quàm ex inordinatione & tumultu spiritibus stomacho ancillantibus ab iis qui in cerebro hospitantur communicatis, motuque quem ab ictu susceperunt à capite ad ventriculum, quò directa patens

& mul-

& multifida præ cæteris partibus via est, faciliùs propagato, cui tamen effectui accedunt in consortium aut humores pravi & irritantes per subitam totius corporis ab ictu commotionem partiumque constrictionem in stomachum instillati, eumque lacessentes, aut stagnans semper plùs minùs in eadem parte humorum biliosorum colluvies, quæ vel minima data occasione, commota & spiritibus adjuncta scenam peragit.

Navigatio, corporis circumactio, & inde proveniens vertigo non dispari ratione ventriculo convulsivum motum creare valent; in utroque namque casu, dum per oblata successivè oculis objecta varia multosque ab iis reflexos & in retinam catervatim impingentes lucis radios, visorii spiritus, ac proindè quos thalami optici & cerebri continent meditullium, maximè commoventur, aut dum per continuam corporis versationem iidem ex natura sua impetum facere soliti in cerebro, ubi tamquam in proprio emporio diversantur, magis ac magis agitantur, motus hic spirituum in origine auctus de facili in stomachum insignioribus, pluribusque quàm quælibet alia pars donatum nervis transferri potest, atque inde vocata semper in subsidium suprà dicta humorum saburra in stomacho ferè semper restagnante, vomitus tandem supervenire debet.

Imaginationem seu excussas in cerebro objectorum quorumdam ideas suam in vomitu excitando energiam habere testatur rerum fœdarum exosarumque aspectus, imò & recordatio, quæ ventriculum convellere sæpè sæpiùs valent. Hujus autem phœnomeni, ut ratio reddatur, ad perceptionem seu cogitationem in anima ex talium rerum visione aut reminiscentia resultantem recurrendum est; quam varii enim propter stabilitum à Deo corpus inter & animam commercium, ex variis animæ cogitationibus motus in corpore, sicut diversæ ex diversis corporis factis impressionibus in anima perceptiones & passiones excitentur, multifariæ ex multigenis animi motibus in pulsu, facie, oculis, & artubus subortæ alterationes evidenter probant, quamvis, qua ratione & mechanica id fiat, non ita clarum sit.

Ex rerum itaque exosarum obscænarumque aspectu aut recordatione, atque hinc prodeunte in mente perceptione convulsivus ventriculi motus subsequitur, ea præcipuè ratione, quod anima ad gustus organum, aut ad stomachum objecta illa semper referre soleat; quapropter in partes illas idem debet esse spirituum influxus & motus, qui revera esset, si res illæ injucundæ, tetræ, & exosæ aut degustarentur aut glutitæ fuissent; quàm verò magnus, inordinatus, atque tumultuosus in hoc casu esse consueverit, experientia frequenti compertum & comprobatum habemus; sicut & exemplo brutorum & animalium ratione carentium videmus eorumdem stomachum, talis perceptionis atque cogitationis defectu, nec vomere, nec nauseare ex rerum etiam teterrimarum aspectu atque olfactu.

Verùm ne toti simus in causis vomitus externis enarrandis, ad eas quæ intra corpus latentes ventriculi motum depravare & pervertere solent, jam noster se convertit sermo; atque ut ab iis faciamus initium, quæ vomitum per consensum seu ex aliarum à stomacho partium vitio derivatum parere aptæ natæ sunt; Nephritis in primis & colicus dolor hunc affectum accersere plerumque consueverunt, idcircò quod motus spirituum à dolore in intestinis, plexibus nervorum mesentericis, aut renibus excitato auctus & inordinatus facilè ad ventriculum extendi potest, atque ibi parem edere tumultum: intestina enim præter tunicarum omnium cum stomacho continuitatem, qua cum ipso unicam efficiunt & componunt fistulam, ramos insuper nerveos à plexibus mesentericis dictis maximum inter se commercium habentibus sortiuntur, è quorum numero lienaris seu stomachicus, cùm sit, qui non in splenem tantùm, sed in ventriculum plures mittit propagines, aut in fundum ejus protensas, aut per sinistram ejusdem regionem excurrentes, & cum quibusdam,

quæ

quæ à pari vago hac parte deſcendunt, quaſi per anaſtomoſim junctas, imò etiam & ille plexus, qui renibus proſpicit, ideo renalis nominatus: non mirum ſi ab effectis illis omnibus partibus ſpirituum inordinatio in primæ coctionis organum, à quo non longè diſtant, haud cunctanter excurrat; ubi fibras propter majorem expanſionis motum magis inflando capacitatem ejus undequaque conſtringunt; concurrentibus aliis ſuperiùs enuntiatis cauſis, ſeu humoribus pravis ſtomachum ſemper imbibentibus.

Hepatis potiſſimùm circa partem concavam, lienis item, diaphragmatis, pancreatis, partiumque aliarum ſtomacho vicinarum inflammatio eumdem effectum præſtare poſſunt, ac plerumque præſtant; idque non ſolùm per effluvia ſeu corpuſcula admodùm mobilia, calida, & ſulphureo-ſalina ab inflammata parte manantia, & in ſtomachi tunicas penetrantia; verùm etiam ob auctam à phlogoſi febre in maſſa ſanguinea bilioſarum partium copiam, earumque ex arteriis gaſtricis in membranas ejus eruptionem, aut ex veſicula fellea in ejuſdem cavitatem, quæ omnia quàm in ciendo vomitu efficacia ſint, ex ſupra dictis ſatis ſuperque colligitur.

Vomitus variolas, febres acutas, malignas, intermittentes, peſtem, alioſque id genus morbos conſequens ad labem ſpirituum particulis heterogeneis admixtorum referri debet, aut ſanguinis in craſi ſua vitiati pravam diſpoſitionem recrementa ſua in primas vias & potiſſimùm ventriculum emandantis; ut enim liquor ſpirituoſus atque ſanguineus, quandiù naturæ limitibus coercetur, ad motum muſcularem naturalem & rectum confert atque concurrit; ſic utriuſque aut alterutrius vitium, non qualecunque, ſed in heterogeneorum admixtione conſiſtens reſpectu ſpirituum, & in ſalis unà cum ſulphuris certa exaltatione reſpectu ſanguinis; ventriculo non ſecùs ac pluribus aliis corporis muſculis convulſivos afferre motus ſolitum eſt, prout in illo, aut in iſtis magis ſe exerit; eò magis quò humores pravi & potiſſimùm bilioſi, quibus ſemper ſcatet ſtomachus, à ſupradictis morbis commoventur, & in actum deducuntur.

Obſtructio tam viſcerum, quàm quæ tubum inteſtinorum in ileo occupare ſolet, vehementi illo ventriculi ſymptomate ſtipatur, quamvis non eodem illud modo ſemper inferat; in hoc enim morbo ventriculus ideo in vomitum pronus fit, & in conſenſum ab inteſtinis trahitur, quia nec excrementa, nec ipſa bilis à meatibus biliario & cholidoco in duodenum depluens inferiora verſus protrudi ob interpoſitum qualemcumque obicem poſſunt; unde cùm ſemper orbiculares ſeu annulares fibræ effluviis tum ab excrementis, tum à bile exhalatis, à quibus etiam irritationes patiuntur, in contractivos inſtigentur motus, quæ per inferiora deturbari non potuerunt, ſuperiora verſus & ſtomachum repelli neceſſum eſt; quò cùm pervenerunt, ipſum quoque in ſpaſmodicam contractionem cient. In obſtructionibus verò quæ lienem, hepar, pancreas, uterum, meſenterium &c. tentant, ea præcipuè de cauſa vomitus excitari dicitur; quod ſanguinis recrementa per hæc omnia colatoria ſecerni ſolita in ejuſdem maſſa eorumdem infarctum exundent, ſicque per varios circuitus in ventriculo & primis viis tanquam totius corporis ſentina magis ac magis deponantur, quibus deinceps ſpirituum motus & expanſio in fibris ejus carneis non parum intenditur.

Quod ad vomitum ſpectat idiopathicum dictum, qui ex ſtomacho propriis morbis detento ortum ſuum accipit, is vel à tuberculo in pyloro præternaturaliter genito procedit, ut ex obſervationibus practicorum conſtat, vel à cholera morbo læſa coctione, ſtomachi inflammatione, ulcere aut ulceroſa diſpoſitione, vermibus tunicam ejus internam rodentibus, &c. Horum verò omnium ut ratio ſimul afferatur, dicendum in his caſibus commoveri plus nimis & agitari ſpiritus animales, aut ab halitibus acribus & particulis ex ingeſtis diù retentis, putrefactis, aut non benè ſubactis, erumpentibus, vel à bile ex cyſtide fellea,

lea, poro biliario, aut sanguine in duodenum & stomachum copiosiùs & impetuosiùs ruente; vel demum ab irritatione in ventriculo inflammato, aut ulceroso, ab alimentis aut humoribus variis excitata, quæ quomodò effectum suum sortiantur, ex præmissis attendenti cuilibet manifestum erit.

Ad vomitum causasve ejus externas dignoscendum, non multum impenditur operæ, quippè, quæ aut per se, aut ex adstantium ægrorumve relatu facilè innotescunt; quæ autem ipsum ab intrinseco producere idonea sunt, non ita facilè deteguntur, ac proindè propriis debent signis indigitari.

Si ergo vomitus idiopathicè, hoc est ex propria ventriculi labe contigerit, illius affecti signa se se prodent, symptomata scilicet læsam coctionem, stomachi ulcus aut phlogosim, choleram morbum, vermes, &c. consequi solita, & in sequentibus propiisque capitibus recensenda, quorum absentia nullo alio in corpore vigente morbo, tuberculi aut tumoris in pyloro genitorum suspicionem dabit, si præsertim vomitus perseveret pertinaciter, & remediis vulgaribus non cedat.

Sin verò sympathicè stomachi pervertatur motus, aderunt febres variæ, icterus, mensium aut hæmorrhoidum suppressio, chlorosis, pestis, variolæ, colicus aut nephriticus dolor, obstructio viscerum, hepatis demum, lienis, pancreatis, diaphragmatis, aut partium circumjacentium inflammatio, qui omnes morbi propria habent indicia per quæ cognoscantur, quæ suo pariter loco commemorabuntur.

Vomitus prout à variis tum externis, tùm internis dependet causis melioris quoque aut pejoris omnis est; sic qui assumptis vulgò excitatur, nisi ea venenata sint, admodum irritantia, aut virtutis vehementioris, exiguum aut nullum protendit periculum, quemadmodùm & ille qui ab aliis extra positis originem trahit, si validum capitis ictum excipias, qui periculosus secundùm morbum à quo fluit, cerebrumque magis aut minùs læsum dicendus est. Qui autem ab internis fovetur causis, sive idiopathicus, sive sympathicus; modò periculi plenus est, modò expers, pro ratione morbi corpus, viscera, aut stomachum divexantis: unde vomitus choleræ, ileo, pesti, febribus malignis, ventriculi aut vicinarum partium inflammationibus, tuberculo in pyloro existenti, nephritidi, aliisque gravioribus morbis succedens, nisi criticus extiterit, malè semper ominatur, & suspecti eventus est; minùs verò obstructionibus non admodùm inveteratis, in colico ordinario dolore, vertigine, ictero, & chlorosi recentibus, &c. quia morbos non ita sævos consequitur. Denique symptomaticus, frequentiùs repetens, laboriosus, paucus, æruginosus, niger, fœtidus, sanguineus, purulentus, & cum cardialgia viriumque prostratione, aut symptomatum aliorum incremento conjunctus omnium vomitus specierum pessimus est atque periculosissimus.

Ad curationem quod attinet, notandùm stomachi convulsivum motum, qui remedia requirit, nec enim omnibus illius speciebus medela debetur, duplici modo curari posse; primò quidem mediatè & per morborum, quorum ipse symptoma est, sanationem; sublata namque causa effectus tollitur. Secundò immediatè & per medicamina, quæ ipsi specialiter vomitui, quandoque urgenti competunt, aut ipsum nimis repetentem viresque dejicientem sedant.

Primam vomitum curandi rationem hìc auspicatò prætermittimus, ne pathologiam & praxim medicam integram conscribamus, innuentes solummodò ad affectus quamplurimos suprà dictos, quibus vomitus supervenit, remedia propria, selecta, & specifica, & præsertim vacuantia dirigi debere, ut deinceps depravatus & inversus stomachi motus faciliùs, promptiùs, imò & tutiùs expugnetur.

Præmissis ergo universalibus, si necesse videatur, & iis quæ cuique ex prædictis affectibus in specie conveniunt, ad vomitus per remedia, quæ ipse solus

indi-

indicat & quæ bilis frequentissimæ, ne dicam perpetuæ ejus causæ ferociam & copiam minuunt, sic nos accingemus; præscribendo nempè statim vomitoria in præcedentibus capitibus enuntiata, si humorum saburra, ut ferè semper accidit, in primis viis delitescat; eaque majoris aut minori virtutis, pro varia humoris peccantis conditione, & ægrotantis ætate, temperamento, atque viribus; vomitus enim repletionem usque consequens, viamque indicans quam natura eligit ad suam sarcinam deponendam, efficaciùs plerumque curatur vomitu, modò nihil contraindicet, sicut alvi fluxus alvi fluxu; quibus ex alia parte clysteres succedere debent: nisi alvus multùm simul fluat, refrigerantes, emollientes & mediocriter aut paulò validiùs purgantes; secùs verò lenientes, detersivi, & humorum acrimoniam demulcentes & contemperantes; illorum namque usu, qui satis frequens esse debet, humores à stomacho avocantur, atque ad inferiore velluntur.

Nec minùs in curando aut sedando vomitu subsidium affert venæ sectio iterum atque iterum repetita, modò vires ferant, & morbus à quo plerumque fluit, non contraindicet; per illam enim portio materiæ spiritibus generandis destinatæ subtrahitur, & exhausto quodammodò vitali spiritu spirituum animalium proventus & motus consequenter cohibetur; ne quid dicam de massæ sanguineæ per sanguinis extractionem refrigeratione, undè necessariò sequitur & minor spirituum inordinatio, & minor humorum commotio.

Propter eamdem rationem laudantur quoque in hoc affectu compescendo refrigerantium, diluentium, & acidorum usus, nisi vomitus à morbo frigido, aut ad obstructionibus oriatur; quare aqua frigida copiosiùs bibita, oxycratum, aquæ destillatæ refrigerantes & herbæ, succi & spiritus acidi, serum lactis, emulsiones, & julepi refrigerantes in modica copia, ne stomachum nauseantem satigent, aliaque id genus plurimum levaminis afferunt iisqui vomitu divexantur, non secus ac crystallus mineralis, tartarum vitriolatum, crystallus tartari, aquæ minerales acidulæ, &c. quod experientiæ & rationi non absonum est; experientiæ quidem, quatenus per exhibita hujusmodi remedia immodicam sanguinis fermentationem & inordinatum spirituum animalium motum sedari usus practicus docet; rationi verò in quantum frigida & diluentia motum humorum & spirituum *sufficiendo* iis quietem, qua ipsa fruebantur, impertiunt, & humores acres, biliosos, heterogeneos, aut quoquo modo irritantes diluendo & demulcendo, eorum activitatem imminuunt. Acida autem modo peculiari suum in hoc affectu compescendo effectum sortiuntur, quatenùs scilicet particulis longiusculis, rigidis, & aculeatis, quibus gaudent, in sanguinis globulos aut lymphæ ramosas partes sese infigendo, eorum motum, ac proindè spirituosi inde prodeuntis liquoris sufflaminant, aut vim humorum emeticam, quam in sulphuris cum sale combinatione residere suprà statuimus, castrant atque corrigunt.

Non inutile etiam reputatur rheum per plures dies jejuno stomacho masticatum, aut idem in liquore idoneo refrigerante aut acidiusculo infusum, aut sub forma pulveris sumptum; illud namque & stomachi tonum conservat, & primas vias atque stomachum pravis & biliosis expurgat humoribus, iisque motum versus inferiora conciliat. Huic adjungenda sunt multa in sedando vomitu & stomacho roborando non minùs efficacia, nempè succus menthæ, oxalidis, lactucæ, portulacæ, cydoniorum, granatorum, tinctura rosarum rubrarum, aut corallorum, aqua plantag. acidulata, sal. absin. cum succo limon. corallia, margaritæ, oculi cancrorum, cornu cervi rasum aut ustum, mirobalani, bolus armena, mastiches, terra sigillata, conservæ & syrupi roborantes & adstringentes, imò, etiam & theriaca, liquores spirituosi, aliaque cardiaca in præcedentibus relata, dum nempè ex rebelli & perseverante vomitu vires collabascunt, aut tonus ventriculi labefactatus est, nec febris viget,

aut ulla notabilis corporis excalefactio, in quo casu etiam aquæ thermales utiliter, cum cautione tamen, adhiberi possunt.

Sed cavendum præ primis ne hujusmodi remedia acida, refrigerantia, & præsertim adstringentia, quæ vomitui sedando idonea jam diximus, perperam adhibeantur; hoc est antequam morbi fomes expurgatus magna ex parte sit, & humores ventriculum & primas vias infarcientes evacuati; in omni enim seu morbi, seu symptomatis, nisi summoperè urgentis, curatione, præcipuus Medici scopus esse debet causæ morbum facientis ex corpore ejectio; quare post vomitoriorum usum semel atque iterum, si expedit, ægro præscriptorum, & in substantia, aut cum pauco admodùm liquore sumptorum, ne statim & sine ullo effectu rejiciantur, quemadmodùm de aliis omnibus remediis intelligendum est, ad purgantia & à stomacho avocantia, post quædam usurpata refrigerantia & diluentia, quæ humores peccantes præparant & fluxiores reddunt, deveniendum est; ea verò peti debent in isto casu ex aloeticis, rhabarbaro, tamarindis, cassia, mirobalanis, syrup. de cichor. compos. sale polycrest. imò senna atque manna: &c. Sed quia inversus stomachi motus liquidas purgationes plerumque non patitur, aut non retinet, ad usum pilularum confugiendum est, aut bolorum purgantium, quæ in parva copia & in substantia sumpta non tam facilè à stomacho ejiciuntur. Pilulæ ergo quæ in præcedentibus capitibus enuntiatæ sunt, hìc etiam locum habent, additis, si opus videatur sale absint. rhab. pulverato, mastiche, coralliis, aut aliis stomachicis; boli verò ex pulpa cass. tamarind. cum rheo, aliisque dictis præparari possunt, quibus catharticis si stomachus morem non gerat, eaque vomitu rejiciat, ut sæpè accidit, addi etiam iisdem non sine fructu potest laudanum opiatum ad duo, tria, quatuor, aut quinque grana, pro varia ejus dispensatione: sed tunc temporis diagridia aliaque fortiora, in justa tamen dosi, aliis purgantibus adjungenda sunt; eorum namque vis ab opio multum infringitur. Laudanum itaque sic mixtum purgantibus primò ventriculi subversionem sedat, fibras ejus sensiles obstupefaciendo, & spiritibus animalibus compedes, ut ita dicam injiciendo; mox exoluta opii facultate, purgantium vis sopita exsuscitatur & exeritur, fibræque à stupore expergefactæ eam sentiunt, quæ tamen si non abundè succedat, clystere acriori provocanda est.

Verùm quandoquidem narcoticorum jam mentio injecta est, ea nobis non infimum in vomitu compescendo locum occupare videntur, modò ea cautione adhibeantur in usum, ut vel multùm urgeat, vel elutriata priùs sit & expurgata, quantum fieri potest, pravorum & vomitum excitantium humorum saburra; vel demum purgantibus, ut jam dictum est, validis admisceantur; quanquam enim non inficiamur, cum universa Medicorum saniorum familia narcotica ordinaria, qualia sunt syrup. nymph. papav. alb. & rubr. diacodium, pilul. de cynogloss. extractum opii seu laudanum variè in variis regionibus præparatum & magis aut minùs compositum, quod proindè secundùm variam dosim præscribi debet, miræ & specificæ virtutis esse in omnibus convulsionibus, motibus convulsivis, in omni vehementi & inordinato spirituum & sanguinis motu, in vigiliis nimiis, delirio, phrenitide, mania, &c. & in variis corpus torquentibus doloribus, non tamen plerumque ita temerè, ut vulgò fit, adhibenda mihi videntur, præsertim ubi vires exolutæ sunt, & ad fatum æger quoquo modo inclinat, nec nisi perpensis ritè omnibus circumstantiis, & expurgato, si fieri potest, stomacho atque corpore; alioquin enim aut attritæ vires fatiscunt omnimò, depressis & ligatis spiritibus, & impendens acceleratur exitium, aut morbificus humor ad exitum disponendus figitur magis, & per inductum spiritibus animalibus torporem ab evacuatione arcetur.

Opiatorum verò si inquiratur spiritibus narcosim inducendi facultas, quam mul-

multi Medici post Dioscoridem & Galenum in imaginaria statuunt frigiditate, alii in vaporosis & cerebrum replentibus ab illis manantibus effluviis, alii in fusione sanguinis ab ipsis inducta, quæ cerebrum serosis inundat humoribus; alii demum in peculiari & occulta qualitate. Nos in sulphure oleoso & viscido, facilè tamen & summè fusibili (quod experientia confirmatur, qua videmus opium menstruis quibuslibet aqueis, spirituosis, salinis, acidis, oleosis, & sulphureis absque saporis deperditione promptè dissolvi) sitam esse pronuntiare audebimus, concurrente tamen sanguinis dicta fusione: quamvis enim destillatum per retortam opium Thebaicum, post pauci phlegmatis ascensum, spiritum fundat volatilem urinosum, seu sale volatili refertum, ratione cujus diaphoresim & sudores post sulphuris crassi actionem promovere aptum credimus; præeminet tamen in ipso glutinosum fixumque sulphur; ut probat oleum copiosum, nigricans, & fœtidum ex eodem post spiritus & salis volatilis extractionem vulcani tortura elevatum, quod dum sanguinem pervadit, & per ipsius serum propter facilem solutionem latè diffunditur, vehiculo eum suo spoliat, motumque illius, quemadmodùm oleosi in venam injecti liquores, qui somnum inducunt apoplecticum, partibus suis striatis, flexilibus, ramosisque imminuit; undè propter irretitam simul & inviscatam spirituum animalium materiam ipsorum in corticalibus cerebri glandulis minor succedit secretio, aut particulæ quædam opii resinosæ subtiliores cum spiritibus seu liquore spirituoso transcolantur volatilitatem illorum perimentes, solitumque materiæ æthereæ in ipsos ingressum denegantes, ex quibus certè inordinatio, si quæ sit, & vehemens motus cessare protinùs debet, & minùs agitatis spiritibus, atque sanguine cerebri corticem aggravante torpor, sopor, & insensibilitas variis corporis partibus induci.

In spiritus quoque immediatiùs agere potest opii narcoticum sulphur, cùm nondum ex ventriculi cavo egressum, ut ita dicam, somnum & stupiditatem inducat; hoc autem non nisi per nervos stomachicos, qui plures sunt & insignes, præstare valet, quorum dum penetrat substantiam calore solutum, spiritus ibidem contentos & qui successivè à cerebro fluunt ligat, aut vanas gastricas subiens, non secùs ac tenuiores alimentorum aut cardiacorum sumptorum particulæ subitam ab illorum assumptione restaurationem efficientes, ad cor, & hinc ad cerebrum fatis promptè appellit; ubi quia in tenui sanguinis parte solutum est, quæ in spiritus animales facessere debet, aut ejus secretionem retardat & impedit, ut jam dictum est, aut cum ipsa in tubulos nerveos pergit, undè torpidi minusque agiles evadunt spiritus animales.

Corticis Peruviani pulverem in liquore idoneo, aut eumdem sumptum in substantia seu forma solida, non infimæ post evacuantium usum virtutis esse ad vomitum compescendum praxis medica docet, quod præstat particulis suis terrenis & absorbentibus, sicut & alia adstringentia, aut amaritie & stipticitate sua, qua stomachi tonum restituere aptus efficitur, tutiùs tamen & utiliùs operatur, si cum laudano & confectione hyacinthorum misceatur, vel ejusdem extractum cum extracto rhabarbari. Taceo hìc quamplurima alia stomachica dicta remedia ventriculo vomenti & fatigato opem ferentia, utpotè quæ passim apud practicos omnes reperiri possunt.

Inter topica seu externa remedia sola sunt balnea aut semicupia aquæ dulcis, atque etiam fotus abdominis & stomachi initio refrigerantes, deindè paululùm adstringentes, quæ incurando vomitu, aut saltem ad curationem disponendo in usum venire possint; balnea tamen supponunt febris absentiam & vires ægrotantis ipsis ferendis non impares.

Denique si vomitus ab assumpto toxico aut mochlico remedio originem trahat, ei oleosis, pinguibus, lacteis, aqueis, diluen-

luentibus, gelatinis, jusculis consummatis, post vomitoriorum usum succurrendum est; deindè cardiacis & stomachicis: si ab obstructionibus, aperientibus & chalybeatis, si ab aliis morbis suprà commemoratis, per remedia, ut antè innuimus, ipsis accommodata, quæ proponere hujus loci non est.

NOTA.

Hic circa Vomitum ejusque curationem nihil addimus; quippe *Clariss. Auctor in iis est abundans*, & præterea in eodem prope argumento quædam videri possunt capitibus de Vomitu Sanguinis, & Cholera morbo.

CAPUT VIII.

De Vomitu sanguinis.

Quid sit vomitus sanguinis ex ipso nomine patet, quo verò modo excitetur, ex iis quæ in præcedenti capite dicta sunt, satis superque colligitur; cruor enim, dum semel in stomachi capacitatem effusus est, putrescit, aut acrimoniam acquirit; undè & stimulandæ interiori ventriculi nerveæ tunicæ, & inordinationi spiritibus conciliandæ idoneus efficitur.

Quoad ejus causas, non aliæ hìc afferendæ veniunt, quàm quæ rixim, anastomosim, aut diabrosim vasis sanguineis per ejus substantiam, præsertim internam, dispersis creare possunt, hoc est extrema dictorum vasorum aperire, aut eorum tunicas rumpere, dilacerare, & erodere; diapedesis enim seu sanginis etiamsi tenuioris per membranas venarum aut arteriarum transudatio, quidquid Antiqui reclament, concipi non potest, & frustrà vasa illa ab auctore naturæ constructa censerentur, si per eorum poros contentus liquor transmeare potuisset.

Sanguis quantitate peccans, aut idem in suis canalibus plus æquo bulliens & fermentescens vasa rumpere, aut eorum ora extrema dilatare & aperire potis est; vel idem dissolutus admodùm & attritus de facili ab extremis & capillaribus arteriis elabitur & excidit, minùs deindè per venas revehendus; quare plethorici & habitu athletico donati, item & qui victu euchymo & copioso utuntur, aut eodem spirituoso & calido tali vasorum ruptioni atque dilatationi, sive in stomacho, sive in aliis partibus præ aliis obnoxii sunt; cùm enim distentis vasis sanguiferis; sive à cruoris redundante copia, sive ab ejusdem aucto incendio & fermentatione, non possit ille continuo cordis motu propulsus libere circuitum suum peragere, necesse est ut hìc; aut illìc fractis suis parietibus & repagulis erumpat, ac faciliùs quandoque in stomacho interiori, ubi vasa magis laxa & mollia sunt, utpotè semper irrigua, & per plures digestione multosque ventriculi labores debilitata.

Quod de plethoricis athleticisque corporibus dictum est, dici pariter debet de iis qui febre ardente, maligna, purpurata, pestilentiali, variolis & morbillis &c. tentantur, aut qui ab aliqua externa & procatartica causa, insolatione putà, exercitio immodico, seu corporis seu animi, vini, & liquorum ardentium immonderato usu admodùm excalefacti sunt &c. in quibus, quia sanguis est valde attritus & attenuatus, aut vehementiùs in vasis suis effervescit, non potest vel minima data occasione non effundi, sive hoc per anastomosim fiat, sive per rixim, sic *videbimus* dicti affectibus plurimos laborantes, dictisque causis deditos, hæmorrhagias pati, modò per nares, modò per hæmorrhoides, modò per os &c. ità copiosas ut facilè cohiberi non possint.

Suppressio menstruorum aut hæmorrhoidum, quia sanguinis in corpore redundantiam facit, & in vasis plethoram, atque etiam retentis in massa recrementis, motum ejus atque fermentationem auget, rixim quoque aut anastomosim vasorum in stomacho nonnunquam parit; & inde est quod quædam fœminæ reperiantur, in quibus menstruæ purgationes obturatis uteri viis per

vomitum periodicè fluunt, & alii ægrotantes in quibus deficiente hæmorrhoidum solito & ordinato fluxu, sanguis per os, aut nares stato tempore rejicitur.

Verùm quæ frequentior mihi videtur & efficacior causa ruptionis præsertim venarum (neque enim arteriæ, utpotè duplici eaque densiori tunica munitæ, rumpi tam facilè possunt) aut anastomoseos seu dilatationis extremarum & capillarium arteriarum, obstructio est in peculiari aliquo canale quacunque de causa suborta, tunc siquidem retentus à grumo, verbi gratia lympha concreta, lapillo, crassitie ipsa sanguinis, contusione alicujus partis, aut alio quocunque obice, adveniens novus sanguis, nec ipse propter obstans repagulum ulteriùs progredi valens, necessariò aut ex extremis exsilit arteriis, aut venas minùs resistentes diffringit; undè sequitur sanguinis effusio atque extra vasa collectio, plurimarum hæmorrhagiarum, imò & inflammationum parens, ac in specie vomitus sanguinei, si dicta obstructio in vasis gastricis excitata sit.

Rixim demùm, externas inter aut evidentes causas, in sanguiferis stomachi ductibus creare valent conatus hujus visceris vehemens in vomendo, ejusque percussio ab extrinseco, aut inflictum vulnus, item equitatio, saltatio crapula ingens, aliaque hujusmodi, quorum effectus nimiæ ventriculi distensioni, agitationi, attritioni atque dilacerationi & solutioni tribuendus est.

Non minùs verò frequenter à diabrosi seu venarum & arteriarum, quæ stomachum perluunt, erosione & exulceratione procedit vomitus sanguinis, quàm ab earumdem supradicta rixi vel anastomosi, eaque fieri solet per illa omnia quæ virtute acri, caustica, & corrosiva donata sunt apta proindè tunicam stomachi internam & per ipsam perreptantia vasa exedere & exulcerare; talia censentur purgantia vehementiora, venena hausta, liquorum acidiorum usus, pulvis cantharidum assumptus, fungi comesti & alii pravi cibi acredinem & corruptelam venenatam facilè con-

River. Reform.

trahentes, lumbrici mordentes, hyrudo fortè cum aqua fontana aut fluviatili glutita, ut legitur apud Riverium *observatione 26. centuriæ 4.* humores etiam acres, stygii, aut per moram in stomacho tales facti, aut à sanguine salibus onusto suppeditati, & in stomachum depluentes, non absimiles iis qui in pulmonem delapsi hæmoptoen pariunt, aut in articulos arthritidem, bilis acrior & sale magis quàm sulphure saturata, succus pancreaticus acidior, quæ omnia quomodò sanguinis in stomacho congestionem efficere possint, ipsis lippis & tonsoribus notum est.

Nec ullatenùs Antiquis assentiendum est, qui stagnantem in ventriculo sanguinem à capite, liene, utero, &c. tanquam à partibus mandantibus deducunt; error namque ille satis superque concidit per solam circularis sanguinis motus doctrinam, quanquam non negamus eumdem aut ex ore in stomachum descendere posse, ut in puero recens nato, post filium seu frœnum sublinguale resectum, contigisse notant Observatores, undè vomitus, sanguineus secutus est: aut ex gutture, faucibus, & œsophago a sero acriori erosis atque exesis, imò ex intestinis stomacho vicinioribus; atque etiam ex pancreate, atque hepate ulcere laborantibus, si nempè per ductum Virsungianum, porum biliarium, aut cholidochum deferri in duodenum possit atque hinc in ventriculum exantlari.

Affectus iste per se dignoscitur, & ab hæmoptoe sufficienter distinguitur, ex eo quòd sanguis in hac tussiendo & expectorando rejiciatur, in illo verò vomendo aut cum subversione stomachi. Ejus autem causæ ex iis quæ præcesserunt, vel agrotantis, adstantiumve relatu utplurimùm manifestantur; si verbi gratia à veneno sumpto, purgante mochlico, cibis acrioribus aut calidis, contusione, vulnere, exercitiis immodicis, equitatione, fermentatione sanguinis immodica, vermibus, suppressione menstruorum aut hæmorrhoidum, catarrho ferino in fauces delabente &c. provenerit. Secùs enim accusanda erit humo-

humorum acrimonia tunicas & vasa ventriculi erodens, aut sanguinis, succi pancreatici, aut biliosi nimia salsedo, aut vasorum stomachi sanguiferorum obstructio.

Notandum interim sanguinem per moram diuturnam in stomacho & intestinis nigredinem contrahere; undè vomitiones nigerrimæ atque etiam dejectiones sæpè emergunt; quod à mixtione humoris salivalis, fermenti stomachici, succi pancreatici, aut aliorum humorum acidorum cum partibus sanguinis biliosis & amaris procedit, pari ratione ac decoctum gallarum cum vitriolo mixtum in atramentum migrat.

Vomitus sanguinis periculo non caret, atque in hoc præcipuè casu, sicut & in sputo sanguinis, è pulmonibus per tussim rejecto, dicit Hippocrates *Aphor.* 25. *sect.* 4. *sanguinem supernè efferri malum*, periculum tamen majus dicendum quò majus & notabilius erit vas ruptum, & copiosior sanguinis rejectio; item si arteria potiùs quàm vena rupta sit, utpotè sanguinem, magis floridum magisque vitalem vehementiùs fundens: si notabile stomacho vulnus inflictum sit; si lipothymia & syncope frequenter ægrum infestent; minus verò portenditur periculum, dum affectus ex suppressione menstruorum aut hæmorrhoidum prodit, dum vas dilaceratum non est admodùm insigne, nec sanguinis rejecto copiose, dum sanguis ex ore, faucibus, œsophago in cavitatem stomachi delapsum est, aut ex intestinis proximis assurrexit, vel ex pancreate, &c. nisi aliundè partium cruorem fundentium dilaceratio magna sit.

Curatur hic affectus per remedia quæ sanguinem à ventriculo revellunt, & quæ vasa quoquo modo disfracta conglutinant & consolidant, quibus semper adjungenda sunt quæ sanguinis vitium, si quod sit, corrigunt. In prima classe reponitur venæ sectio ex brachiis & pedibus iterum atque iterum, imò & sæpiùs, si expedit, & vires ferant, celebrata; hyrudines ano applicatæ, si præsertim hæmorrhoidum suppressio affectui occasionem dederit; quæ evacuationes sanguinis copiam minuendo ipsum in propriis ductibus magis ac magis retinent, & à stomacho avocant. In secunda verò collocantur adstringentia omnia, styptica, emplastica, glutinosa, repercutientia, qualia sunt oxycratum in quo rosæ rubræ infusæ aut decoctæ sint, tinctura rosarum rubrarum & corallorum, decoctum gallarum nucum cupressi, macorii, balaustiorum, millefolii, symphyti majoris, plantaginis, equiseti, portulacæ, myrthi, centinodiæ, &c. Aquæ ex iisdem vegetantibus destillatæ, succi expressi, & præsertim millefolii, plantaginis, cydoniorum, urticæ, atque granatorum; aquæ stypticæ à variis Chymicis descriptæ ad guttas aliquot in liquore idoneo, syrup. myrthinus & de rosis siccis, de cydoniis, granat. acidis, corallorum, aut qui ex suprà dictis herbis, aut floribus, aut succis magistrales parari possunt. Conservæ denique adstringentes radicum symphyt. rosar. rubr. cynorr. coc. corallia, bolus armena, terra sigillata, sang. draconis, mastiches, amylum sine calce paratum, trochisci de carabe, acacia, hypocystis, ex quibus omnibus julepi, opiatæ, juscula, misturæ, pulveres &c. conflari possunt, quæ semper in parva copia ægrotanti exhibenda sunt, ne stomachus remedii quantitate fatigetur.

Quia verò cruentus vomitus non rarò, ut suprà innuimus, à nimia sanguinis accensione fovetur, à lumbricis, obstructionibus, suppressione menstruorum aut hæmorrohidum, aliisque morbis, illi tunc temporis præter jam dicta, per remedia idonea, & iisdem affectibus à quibus dependent accommodata, & inferiùs, ubi de iisdem agetur, recensenda, est occurrendum. In humorum verò acrimonia, catharro ferino, &c. aut cùm cibi acriores & currupti, cathartica vehementia, venena assumpta, aliaque id genus vomitui sanguineo ortum dederunt, ad oleosa, pinguia, lactea, mucilaginosa, diluentia, imò & vomitoria blanda ex butyro, oleo olivar. aut amygdalarum cum aqua tepida confugere debet Medicus &c. atque etiam ad balnea & refrigerantia, ubi exca-

excalefactus à quacumque causa interna aut externa sanguis vomitum cruentum inducit.

Narcotica locum habent, dum affectus tenuitati sanguinis, ejusque nimiæ fermentationi, aut humorum acrimoniæ ortum suum attestatur; in quo etiam casu incrassantia usurpari utiliter possunt. Camphora & mumia ad scrupulum semis in liquore adstringente, testantibus Platero & Rondeletio, in hoc affectu plurimùm conferunt, præsertim ubi concreti in stomacho sanguinis suspicio adest; alii verò Auctores ad sedandum vomitum sanguinis perseverantem sicut & omnes alias hæmorrhagias, commendant manuum, pedum, & partium genitalium in aquam frigidam aut oxycratum immersionem.

Interim clysterum non negligendus usus, iique non admodùm acres, sed leviter purgantes esse debent, & sæpiùs repetendi sunt, nisi alvus multùm simul fluat, ut purgationis loco stent, quæ vix adhiberi potest, nisi remisso admodùm affectu, atque non ex aliis quàm ex iis quæ blandè aut cum aliqua adstrictione alvum subducunt comparanda; cujusmodi sunt cassia, manna, tamarindi, rheum pulveratum, myrobalani citrini, syrup. de cich. compos. de floribus persicorum &c. quæ in exigua quantitate aut cum decocto aut aqua adstringente ægro debent exhiberi, vel in formam boli, facilius ut retineantur.

Lactis usum silicibus præsertim candentibus ustulati modò à febre aut obstructionibus & humorum crassitie affectus non pendeat, post aliorum remediorum administrationem & sedato vomitu, nullus est qui non probet, præsertim si dicto affectui ægrotans quoquo modo obnoxius sit, illeque sæpiùs recurrat; tale namque remedium omnes adimplet indicationes, refrigerat enim, incrassat, reficit, humorum acrimoniam demulcet, &c. Sed inter omnes lactis species vaccinum utpotè spissioris consistentiæ & velut magis adstringens omnibus aliis præponi debet, & si illud ferre stomachus non valeat, tertia aut media parte decocti aut aquæ adstringentis diluendum est, & in minori copia sumendum.

Si lypothimia, syncope, atque virium exolutio affectum istum comitetur, ut sæpè contingit, in primis post magnam rejecti sanguinis copiam remediis suprà dictis adstringentibus cardiaca & vires reficientia admiscenda sunt, præcipuè confect. hyacinthorum, alchermes, aqua cinnamomi, pulveres bezoardici &c.

Victus ratio, quæ in hoc affectu præcipuè consideranda venit, debet esse demulcens & incrassans in tenuitate & acrimonia causæ morbificæ, atque in hoc casu avenata, hordeata, gelatinæ, orysata, amygdalata, carnes juniorum animalium, omniaque viscosa & glutinosa edulia plurimùm conveniunt. In humorum incendio & nimia fermentatione debet esse refrigerans & acidiuscula; in habitu eusarco & plethorico debet esse tenuis & parca; in obstructionibus aperiens, &c. semper verò in omni occasione plùs minùs adstringens, ut stomachi vulnus, quod maximè urget, citiùs coalescat, vitando cane pejus & angue salsa omnia, acria, piperata, amara, & nimis detergentia, uno verbo quæcunque solutam ventriculi unitatem refricare possunt, novamque sanguinis effusionem inducere. Præterea modicum admodùm, euchymum seu facilis coctionis, & sæpiùs repetitum alimentum sumere ægrotans debet; inter fructus cydonia condita aut cocta, malus punica, cerasa acidiuscula, glossulariæ & berberis fructus, imò & pulpa sorborum atque mespillorum, parca tamen quantitate sumpta, locum habere possunt. Somnus sit moderatus, aer temperatus, potus exiguus, & ex decocto aliquo adstringente, cum succo cydoniorum aut granatorum, alvus sit libera, exercitia & animi pathemata fugiantur.

Exteriùs & supra stomachi regionem applicari solent fotus ex exycrato aut decocto adstringente, crusta panis in aceto rosaceo macerata, fermentum acre aceto acerrimo & succo aliquo adstringente imbu-

butum, placenta rosacea in decocto gallarum, balaustiorum, aut vino austero infusa, & pulvere quodam adstringente synapisata, aliaque multa, quæ videri possunt apud Auctores, sed ea exiguæ admodùm sunt energiæ, & plùs imponunt quàm præstant.

N O T A.

IN vomitu sanguinis specificè prosunt succi urticæ, portulacæ, plantaginis, imò respectu urticæ ejusdem radix decocta, vel tantùm infusa. Magnæ item est efficaciæ syrupus è succo plantagin., & radice symphyti majoris paratus, necnon aqua urticæ majoris pauco spiritu vitrioli acidulata. Hisce omnibus adde quæ capite de Cholera inter specifica adducuntur, uno tantùm excepto, quòd scilicet in vomitu sanguinis minùs conveniat materiarum alcalicarum inibi propositarum ex spir. sal. armoniaci impraegnatio. Verùm aliis omnibus palmam facilè præripit, radix illa Americana *Ypecacuanha* dicta, quæ mirò sane effectu, dum vomitus etiam ciet, sanguinem eadem via erumpentem non minus interea comprimit.

CAPUT IX.

De Cholera morbo.

MOrbus hic, qui à cholera ejus frequentissima causa nomen sortitus est seu bile, quæ Græcis χολὴ dicitur, est assidua, copiosa, & violenta biliosorum, acrium, aut corruptorum humorum per vomitum simul & secessum excretio, cum vehementi totius corporis perturbatione, præcordiorumque & partium vitalium angustia.

Ejus duplicem statuunt speciem Auctores cum Hippocrate, aliam quæ humida vocatur, & quæ jam descripta est; alteram, quæ sicca dicitur, ex eò quòd non humores, sed halitus atque flatus acres & mordaces per os simul & alvum copiosiùs & plerumque cum inflatione & strepitu erumpant, atque etiam ventris & lumborum ac laterum dolore.

De cholera flatulenta & sicca non est hìc ut pluribus agamus; nam præterquamquod rara est & minùs periculosa, non tam sedulam proindè Medici operam requirens, ad colicum dolorem qui à flatibus excitatur, aut affectionem hypochondriacam ita accedit, ut ab his affectibus inferiùs describendis differre parùm videatur, quippè quæ & easdem agnoscat causas, & eadem requirat remedia. Dicemus tantùm hìc per transennam flatus illos, qui in cholera sicca rejiciuntur, ex duplici fonte derivari posse, cibis scilicet crudis, pravis, flatuosis, copiosiùs assumptis, aut iisdem, si eupepta sint, ob fermenti stomachici, bilis, succi pancreatici, aut aliud primarum viarum vitium malè subactis atque fermentatis; vel, ut Hermeticis & Sylvio placet, ex contrariis & heterogeneæ indolis humoribus, bile putà magis lixiviosa, & succo pancreatico acidiori, aliisque similibus in stomacho & duodeno sibi mutuò occurrentibus & intensè effervescentibus, ex quibus non nisi copiosi flatus & halitus ut in liquorum Chymicorum mixtione accidit, elevari possunt.

Cholera autem humida, quanquam morbus per se ut plurimùm sit, ex solo ventriculi & duodeni vitio pendens, humorumque biliosorum aut bilis naturam redolentium his partibus copiosiùs affusorum; alterius tamen morbi quandoque effectus & symptoma est; sic videmus plerumque febribus variis atque infimi ventris inflammationibus choleram succedere, quia per tales affectus magnus fit humoris biliosi acrioris in corpore & primis viis proventus, cujus vis in vomitu atque secessu inducendo ipsis Medicinæ tyronibus non est incognita.

De sede hujus affectus, quanquam controversia sit apud Auctores, quorum alii ventriculum, alii intestina præcipuè ac primariò affici asserunt; ea tamen facilè dirimi potest, dicendo choleram in stomacho simul & duodeno potissimùm & ferè æqualiter residere; cùm enim ejus natura consistat in biliosorum,

acrium & pravorum corruptorumve humorum, tam per inferiores, quàm per superiores vias excretione, ut suprà dictum est, & hujusmodi humores in his potissimùm partibus redundare æquè & accumulari soleant, sive illi ex ingestis proveniant, sive ex extremis arteriis, sive ex poris biliario & cholidocho, utramque partem in vitio esse censendum est: ut enim vomitus ad stomachum, sic secessus ad intestina pertinet, & in hoc casu ad duodenum, quia hìc primo humores peccantes vim suam exerunt.

Causæ choleram morbum producentes vel ab intrinseco veniunt, vel ab extrinseco: ab intrinseco accusandus est humor biliosus & copia & acredine admodùm exaltatus, & in stomachum & intestina per vias jamjam dictas delatus, qui quantùm sulphure suo cum sale combinato contractivum & spasmodi cum, tam in ventriculo, quàm in duodeno, aliisque finitimis intestinis motum excitare idoneus sit, ex iis quæ de Vomitu diximus facilè colligitur; humor verò acidus merè aut salsus, quidquid dicant Auctores varii, talem affectum ex se invehere minimè potest, utpotè qui eam non habet diathesim, quæ ad inordinandos explodendosque spiritus animales requiritur, imò potiùs contrariam; acida namque & salsa emeticorum & purgantium vim multum infringunt. Dixi humores salsos acidosque per se choleram inducere non posse, per accidens enim id præstare possunt, si cum aliis humoribus, præsertim contrariæ indolis & configurationis, misceantur, qua ratione succus pancreaticus, si fluorem solito majorem passus sit, & bili præter modum alchalinæ aliundè fluenti obveniat, propter excitatam indè tumultuosam effervescentiam, & sulphuris cum sale cominationem vomitum simul ac secessum excitat.

Si quæratur undè tanta bilis copia originem ducat, quanta in hoc morbo vomitu atque secessu rejicitur? Respondere est, primò bilem illam meram non esse, sed multo sero aliisque humoribus in primis viis restagnantibus, & ex arteriis ob violentos stomachi motus atque irritationes velut emulctis, ut in hypercatharsi accidit, dilutam, aut assumpto potui, jusculis, aut aliis, quibus colerem proprium & acredinem conciliat, mixtam. Secundò bilem eamdem in sanguine exaltatam & redundantem, seu propter obstructum hepar, quod ejus colatorium est; seu propter biliosum temperamentum, seu propter immodicam humorum fermentationem & motum, seu propter maximam massæ sanguinæ excalefactionem à vigiliis, exercitiis, vini generosi & aliquorum ardentium potu, insolatione, ira, ciborum acrium & calidorum usu, &c. in stomachum & intestina depluere per extrema arteriarum his partibus prospicientium orificia, ut suprà inculcavimus, quæ multa esse debuerunt, cùm alvus & primæ viæ sentina totius corporis facta sint, ac proindè magnam humorum copiam data occasione fundentia.

Ex alio etiam fonte peti potest luxurians in primis viis & choleram generans bilis quantitas, scilicet ex vesicula fellea & poro biliario, ubi, si quacunque de causa diù retenta fuerit per consequens acrior & copiosior facta, reseratis deindè eam deferentibus ductibus, in duodenum affatim irruit, & hinc partim in stomachum assurgens, partim per alvum deturbata constrictivos & expulsivos ubique motus ciet.

Causæ choleram ab extrinseco parientes sunt cibi omnes pravi, dyspepti, crudi, & corruptibiles, ut sunt cepæ, allia, brassicæ, melones, cucumeres, fungi, nuces, avellanæ, ficus, mala persica, fructus immaturi, vinum vappidum, dulce, immaturum, aut immoderatè sumptum, carnes porcinæ &c. quæ omnia in stomacho minùs digesta atque subacta putrescunt atque corrumpuntur, talique putredine acrimoniam bili, quam vocant in subsidium, analogam acquirunt, undè partim in dicto ventriculo restitantia, partim in duodenum & intestina descendentia, irritationes & motus contractivos, eosque validos utrobique excitant, undè vomitus simul & secessus subsequitur, concurrente præsertim dicto humo-

humore bilioso, qui semper, tum in vesicula fellea, tum in sanguine, hepate, & poro biliario continetur, qui à dictis causis exaltatus, aut in motum concitus, per irritationes motusque dictarum partium concussivos in illas confertim depluit tragœdiam ab extra inceptam peracturus; ea verò affectum suum faciliùs adhuc sortiuntur æstate quàm hyeme, ut notat Hippocrates, quia tunc non tam rectè fit alimentorum digestio, & bilis illa tempestate magis viget atque exaltatur.

Præter jam enarratas choleræ causas extrinsecas assignantur & aliæ in eodem affectu producendo non minùs efficaces, cibi nimirùm acres & admodùm excalefacientes copiosiùs ingesti, purgantia vehementiora & venena, aut venenata omnia, quorum vis, in perturbando, pervertendoque stomachi & intestinorum peristaltico motu, ex dictis, tum in hoc capite, tum in præcedentibus, argui facilè potest.

Affectus hic etiamsi nulla diagnosi indigeat, utpotè qui ex supra allata ejusdem definitione abundè manifestatur, afferenda tamen sunt eo loci atque explicanda, cùm ut plurimum comitantia aut consequentia symptomata; ac primo ventriculi & intestinorum morsus unde esse potest, nisi à bile acriori humoribusque erodentibus nerveam harum partium interiorem tunicam lancinantibus. Inflatio & dolores unde oriri possint, nisi à dictorum humorum ferocium & fervidorum ebullitione atque effervescentia membranas distendente, atque ex ipsorum aculeis easdem irritantibus? Æstus & sitis undè, nisi à bilioso humore aut biliosum æmulante sensum caliditatis atque siccitatis ventriculo, œsophago & gutturi inferente? Anxietas & cardialgia, undè nisi à lacessito ab iisdem causis præter modum ore stomachi superiori maximum cum corde, ut alibi innuimus, consensum habente? Undè tandem pulsus debilis, syncope, extremorum frigiditas, sudor frigidus, facies hippocratica, aliaque mortis prænuntia, nisi ex languido & fatiscente cordis motu, tùm per spirituum consequenter ad magnas evacuationes exolutionem; tùm per cardialgiam insignem seu oris stomachi irritationem primum hoc vivens in consensum trahentem?

Causarum verò choleram inferentium diagnosis ex adstantibus aut ægris ipsis haberi potest, si eædem externæ sint; si autem internæ ex humorum vomitu atque secessu rejectorum qualitate, acrimonia & colore, eorum quæ præcesserunt & huic morbo occasionem dederunt semper rationem habendo, atque etiam eorum quæ choleræ adjuncta quandoque sunt; putà temperamenti, febris, inflammationis partium internarum, obstructionis &c.

Prognosis hujus morbi ita institui debet, ut non acutus modò, sed peracutus dicatur, promptam plerumque mortem inferens, ac intra unam aut alteram diem hominem de medio tollens: qui tamen rectum de ipso omen ferre cupiunt, eam inter ejus species seu potiùs gradus statuere debent differentiam, ut si affectus non admodùm gravibus stipetur symptomatis, si ab assumptis saltem non venenatis procedat, vires quodammodò vigeant, minusque exaltata in corpore & redundans bilis sit, minùs de ægri salute desperent; magis verò in omni alio casu, præsertim ubi graviora adsunt symptomata, syncope scilicèt, convulsio, membrorum stupor, extremorum frigiditas, facies livida, pulsus debilis, & virium collapsus &c.

Curatio hujus affectus, si à venenis atque venenatis admodùm acribus & corrosivis ingestis ortum duxerit, repetenda est, ne actum agere videamur, ab iis quæ in curatione præcedentium morborum à simili causa pendentium dicta sunt, quibus hìc adjungere placet lixivium sarmentorum vitis, corrodentium vires plurimum infringens; cùm verò ab assumptis pravis, crudis dyspeptisque recensitis cholera morbus procedit, humoreque bilioso aut occasionaliter aut per se in primas vias copiosiùs irruente, tunc temporis non sistendis, quæ ἄνω & κάτω fiunt, evacuationibus incumbendum est,

est, ut faciunt Empyrici & Circumforanei, ne humores peccantes in corpore retenti quidquam adhuc pejus moliantur: sed permittenda eorum ejectio usque dum eosdem sufficienter exclusos videas, imò ipsorum evacuatio per vomitum molienda magis atque juvanda, ut citiùs eliminata causa morbifica compesci vomitus atque secessus possit omniaque indè prodeuntia symptomata mitigari.

Hoc præstare valebunt vomitoria blanda sæpiùs & copiosiùs assumpta, quæ humorum acrimoniam simul diluent & demulcebunt; aqua scilicet tepida iterum atque iterum bibita, vel sola, si magis diluere animus est, vel cum pauco oleo olivarum, amygdalarum dulcium, aut butyro recenti mixta, juscula mediocriter pinguia magna copia & magno numero hausta, quibus ex alia parte respondere debent clysteres refrigerantes, pingues, lenientes, aut detergentes, atque etiam refrigerantes sæpiùs injiciendi humorum ferociam & calorem in intestinis se exerentem pariter mitigaturi, tales sunt qui componuntur ex lacte, sero lactis, decocto intestinorum & capitis vervecis, decocto pulli aut carnis vitulinæ, decoct. hordei, acrimon. lactuc. violar. malv. bismalv. cich. portulac. endiv. furfur. rosar. rubr. flor. nymph. chamom. hyer. flor. cordial. liquir. passul. taps. barbat. sem. 4. frigid. major. sem. lini &c. cum pulpa cassiæ, electuar. lenit. aliquatenus purgantes esse debeant, ut aliquando expedit; atque etiam catholic. duplicat. cum vitellis ovorum, mucilag. sem. psyll. & cydonior. in. aqu. ros. extract. ol. rosac. butyro insulso, ol. amygd. dulc. mell. rosac. & sacch. rubr. aliisque leniendi, detergendi, & refrigerandi vi pollentibus.

Sed dum hæc celebrantur, videndum nùm venæ sectio locum habere videatur, ea enim in ipso morbi insultu valdè dubia est, & laudatur à quibusdam practicis, ab aliis verò rejicitur; quare attendere toto animo Medicus debet ad virium & cordis statum, atque etiam ad symptomatum gravitatem & causam primariam affects; si enim vigente etiam vomitu, atque secessu vires sint satis vegetæ, minùs decolor æger; minùs debilis pulsus, aliaque gravissima supradicta symptomata absint, aliundè verò febris quoquo modo appareat & excalefactum aut plethoricum corpus, vel bilis à massa sanguinis eructetur, vena tutò secari potest in brachio aut pede semel aut bis pro Medici judicio; indè namque refrigeratus sanguis & minorem bilis copiam stomacho suggerit, & eam ferocientem reprimit atque temperat; minimè verò concidentibus notabiliter ab immani horrendaque humorum evacuatione viribus, & cardialgia, animi deliquio, frigiditate corporis, pulsu debili præsentibus, in quo casu, etiamsi oppressæ tantùm, & non dissipatæ vires videantur ratione temporis à quo morbus invasit, exolutæ tamen verè dicendæ sunt ratione acutissimi affectus, qui tàm celeriter, tàm promptè agit, ut una die sua plerumque percurrat tempora & scenam tragicam absolvat. Satiùs ergo tunc est humorum impetum primò cohibere, cordi & sanguini vigorem conciliare, mox pacatis symptomatis & restitutis viribus ad venæ sectionem, si necessaria videtur, & æger eam ferre possit, confugere.

Cùm sufficienter exclusa videbitur pravorum humorum colluvies, vomitus atque secessus qui multùm ægrotantem fatigant compescendi & sedandi sunt; quod fit vel oxycrato per os & anum injecto, vel sero lactis cum aquis aut succis adstringentibus exhibito, vel aqua fontana frigidiuscula & succo limonum acidulata, vel julepis & jusculis refrigerantibus acidiusculis & adstringendi virtute donatis, aut emulsionibus valdè dilutis; quæ omnia in parva dosi sumi debent & sæpiùs repeti ne à stomacho nauseante rejiciantur. Quòd si liquida facilè non ferat stomachus, ea in formam opiatæ, tab. pulver. boli usurpari possunt, ex rheo pulverato, corallis, margarit. ocul. cancr. rasur. eboris, con. cerv. acacia confect. hyacinth. & alcherm. bolo, terr. sigillata, syrupis & conservis adstringentibus, & ut verbo dicam,

cam,

cam, ex iis omnibus quæ pro vomitu bilioso & sanguineo superiùs sunt proposita; non neglectis paris virtutis clysteribus, hoc est refrigerantibus, & quodammodò constipantibus, detergentibus, qualia inferiùs describentur, ubi de diarrhœa biliosa.

Narcotica in hoc affectu sedando non infimum quoque locum obtinent, ac præprimis theriaca recens per os assumpta atque etiam in clysteribus dissoluta, quæ narcosim quodammodò inducit, stomachi atque intestinorum tonum in hoc casu deficientem restituit & languidum cordis motum restaurat; opiata etiam omnia medicamenta, & stuporem atque somnum inducentia in præcedentibus enarrata, quæ eodem planè modo hìc usurpari debent.

Notandum tamen remedia hujusmodi summa cum cautione adhibenda esse; dùm enim atritæ sunt valdè vires, & functiones vitales languent, vix præscribi debent, ne ligatis atque irretitis spiritibus animalibus cor penitùs in motu suo deficiat, ut alibi innuimus; vel si ea præscribere necessitas cogat, in minori dosi & cardiacis adjunctæ ægro sunt exhibenda.

Notandum insuper falli interdum Medicum atque adstantes, dum vomitu atque alvi fluxu cohibitis viribus quodammodò redintegratis, cessantibusque symptomatis seu per se, seu per usum remediorum, choleram curatam existimant, & ægrum à periculo liberatum; fit enim nonnunquàm ut post unum atque alterum intermissionis diem, pravis humoribus nondùm penitùs evacuatis, aut iisdem opiatorum usum in corpore retentis, aut de novo congestis, fortior atque vehementior reviviscat morbus, ægrum à priori insultu multùm debilitatum ad exitium præcipitans. Quare non ita hujus affectus ejusque symptomatum intermissioni fidendum est, ut ab omnibus statim abstineatur remediis: Sedato etiam morbo continuari debent ea quæ bilis fervorem demulcent & corrigunt, quæ eamdem à corpore extrudunt & ad inferiora determinant, quæ vires, si fractæ sint, restaurant, & tonum ventriculi primarumque viarum restituunt &c. Venæ sectio verò tunc etiam, ut antè notatum est, convenire poterit, si quoquo modo indicetur modò non admodùm debilis videatur æger, & vires ex se aut cardiacorum ope sint recreatæ.

Quid de cardiacis atque catharticis in hoc affectu sentiendum sit, post alia exposita remedia, jam tempus est ut inquiramus; illa verò, etiamsi bilem magis exaltare & commovere videantur, & prætereà humores morbum facientes sufficienter per vias superiores atque inferiores expurgentur; absolutè tamen vitari non possunt, urgens siquidem cardialgia, lypothimia, syncope, debilis & languidus pulsus, reficientia, & stomachum corroborantia indicant; quæ tamen in magna dosi & perperàm sumi non debent nec frequentiùs iterari, ne in scyllam æger incidat, dum animus est eumdem à Charybdi avertere.

Purgantia autem, quæ ad auferendas morbi reliquias recidivæ parentes pariter necessaria sunt, & quæ humores à superioribus nobilioribusque partibus ad inferiores & minùs nobiles deducunt, non nisi, remisso vomitu atque alvi fluxu sunt imperanda; eaque non vehementia, sed lenia atque benigna, aut quæ purgando simul adstringunt & roborant, sumenda in formam pulveris, tabellæ, aut boli, & opiatis ut dictum est, ubi de Vomitu, vel cardiacis admiscenda, ut faciliùs retinantur minoremque stomacho & intestinus laborem facessant.

Verùm dum de cardiacis habetur sermo, sub eorum quoque censu intelligenda veniunt quæ stomacho speciatim dicata stomachica à practicis nominantur, in præcedentibus capitibus iterum atque iterum decantata, quæ per morbi decursum identidem usurpari summo cum fructu possunt, ipsoque curato repeti ad primarum viarum restitutionem. Inter illa verò commendatur potissimùm, expurgato quantùm expedit corpore, corticis Peruviani pulvis cum granis aliquot laudani,

hi, cujus dragma una in formam boli cum pauca conserva rosar. rubr. cynorrhod. aut mivæ cydoniorum in unam aut duas doses mirum in modum furentem hunc affectum compescit; quod etiam præstare valet infusus in decoct. cichorr. verbi gratia, lactuc. portul. aliove conveniente liquore refrigerante aut leviter adstringente.

Acidularum mineralium aquarum & balnei usus, quia in tam veloci affectu præscribi minimè potest, non nisi ad curationem quam prophylacticam vocant, commendatur, & ad præcavendam novam biliosi humoris exsuperantiam, aut ipsius impendentem effectum avertendum.

NOTA.

IN Cholera morbo, præprimis post venæ sectionem commendat Clar. Sydenhem copiosiorem potum jusculi tenuissimi pullorum gallinaceorum juniorum syrupo nymphææ admisto, ejusdemque etiam medicamenti frequentiorem per inferiora injectionem; sic enim retunditur ac diluitur acrimonia humorum turbas hasce cientium, quo faciliùs postea specificis prorsus sisti valent. Inter specifica sanè sint Crystallus præparatus, bezoardicique pulveres prope omnes, oculi cancri, corallia, margaritæ, bezoardicum minerale & animale, smaragdi, terra sigillata, sanguis draconis, bolus armena: Hæcque omnia eò magis fructuosa fient si priùs spiritu sal. armoniaci volatili imprægnata, desiccata postea fuerint. Non inutiles etiam sunt largæ abbominis unctiones ex oleis chamæmelino, liliorum alborum; imò balsamo nostro viridi ex infuso variarum plantarum aromaticarum in oleo olivarum parato; superinducto omento vervecino. Item fotus ex plantis emollientibus & aromaticis lacti incoctis; illitis præterea ventriculi regioni theriaca, ut & diascordio, balsamo de Mecha aut Peruviano, ac oleo nucis moschatæ expresso admistis.

CAPUT X.

De Dolore Ventriculi.

DOlorem stomachi non est ut pluribus prosequamur, qui in sequentibus dolorem colicum ad intestina spectantem & huic affectui valdè affinem ex professo sumus tractaturi; attamen ut causæ illius peculiares & signa distinctiva innotescant, pauca hìc de eo libet subjungere.

Prætermissa ergo hujus morbi definitione, quæ ejusdem nomine clarior practicis esse non potest, innuendum statim existimo exquisitum ventriculi sensum in interna potissimùm ejusque nervea dicta membrana residere, quæ ideò glandulis villisque superstratis velamentum bombycinum dictum constituentibus obsita est, ne ab impinguentibus durioribus atque solidioribus ingestis statim irritetur; quanquam non negandum est alias membranas, mediam nempè atque externam sentiendi etiam facultate donari. Illa verò totius stomachi sentiendi potestas ab octavo nervorum pari, vago apud Neotericos nuncupato conspicuis pluribusque ramis in orificium ejus superiùs, mox in universam ejusdem substantiam se diffundente, atque etiam à lienari sive stomachico dicto nerveo plexu spiritum animalem præcipuum motus atque sensus instrumentum deferentibus pendet: Atque hinc est quod magis in œsophagi fundo seu ore stomachi superiori se manifestet; ubi, si irritatio quædam fiat, acutior, ob plures insignioresque nervos quàm in aliis quibuscunque hujus visceris partibus, dolor excitetur, cui etiam cor ipsum compatitur ob nervorum commercium, quod ansam Auctoribus dedit dolorem illum cardialagiam & Græcis καρδιόγμον vocandi, & orificium illud καρδίαν. Dolor autem qui in aliis ventriculi locis quacunque de causa suboritur, nisi eadem fortis & vehemens admodùm sit, obtusior longè & minùs acutus est, tùm ob dictorum nervorum laxitatem, minorem copiam, eorumdemque exilitatem, tùm etiam

ob mucum villosque & glandulas exiguas quibus in tota sua cavitate munitur, talisque affectus dolor simpliciter, seu colica stomachi nuncupatur.

Dolor ille, de quo hìc præcipuè agimus, & qui perceptio animæ est seu sensatio, à nervorum huic parti prospicientium concussione, spirituumque contentorum motu & reflexu ad cerebrum propagato pendens, ubicunque excitetur, pro causa immediata agnoscit continui solutionem, sicut & alii omnes qui corpus torquent dolores; undè quæcunque seu mordendo, seu pungendo, & dilacerando, seu etiam distendendo, ventriculi & membranarum ipsius continuitatem solvere apta nata sunt, sive sensibiliter id fiat, sive insensibiliter, hoc est obscurè aut conspicuè, sive ab intrinseco, sive ab extrinseco, pro causis doloris, seu colicæ stomachi mediatis habenda sunt.

Inter illa se se offerunt, primò humores nimium acres, salsi, acidi, mordaces, putridi, atque corrupti, iique aut in ejus cavo, aut in ejus substantia & inter ejusdem tunicas congesti, qui quantùm acutie sua ventriculum componentes membranas erodere, irritare, & solvere valeant, ex se satis manifestum est, atque ex suprà dictis patet. Illi autem, si origo quærenda est, vel à sanguine, vel à pancreate, aut hepate ejusque cystide petendi sunt, eo modo quo dictum est ubi de Vomitu; cum eo tamen discrimine, ut in isto affectu, dum scilicet vomitu non est stipatus, dicti humores seu biliosi sint, seu pituitosi; serosi, atque lymphatici sale copioso sulphur obscurant abundent, ac consequenter, irritationis quidem atque doloris excitandorum capaces sint, minimè autem spasmodici, & explosivi spirituum motus ad vomitum perficiendum planè necessarii.

Præter jam dictos humores veniunt etiam & halitus acres atque mordaces, seu ex pravis corruptis & malè digestis cibis exhalantes & ventriculi tunicas stimulantes, seu ex variis humoribus in primis viis effervescentibus erumpentes; flatus ex ingestis crudis & dyspeptis elevati, easdemque tunicas distendentes, cibi pravi, corrupti, acres, item & qui difficilis sunt digestionis & stomachum gravant, aut nimia quantitate sumuntur, medicamenta acriora & deleteria facultate prædita, venena, &c. Quæ omnia propter acrimoniam quam à se habent, aut quam corruptela sua aut prava coctione nanciscuntur, solvendæ ventriculi unitati idonea sunt. Quibus doloris stomachi causis adjungi insuper debent lumbrici tunicam ejus interiorem mordentes ac plerumque perforantes; & inter extraordinaria & infrequentia lapides, lignum aut alia quæ toto genere præter naturam sunt fortuito casu in stomachum ingesta, ipsumque gravantia & fatigantia.

Morbi quoque ipsius ventriculi aut partium vicinarum hunc dolorem parere consueverunt, inflammatio scilicèt, skirrus, vulnus, ulcus, &c. quæ vel stomachum comprimunt, vel ipsum distendunt, vel ichores acres & purulentos in ipsum effundunt, undè dolor facilè deduci potest.

Dignoscitur dolor stomachi ex se ipso, modò partis affectæ sedes non ignoretur, admotum namque & comprimentem digitum sub cartilagine xiphoicè aut paulò inferiùs ægrè ferunt qui eo tentantur: Prætereà adsunt ructus plerumque, vomendi desideria, inquietudines, lipothymiæ, &c. stomachi inflatio, *genere* extinsecùs apparens, gravitatis sensus, appetentia dejecta, cruditas &c. Quod si dolor sublimiorem sedem obtinuerit, si acerbior sit, si anxietates, jactationes, & lipothymias graviores inferat, indicio est effectum esse superiùs ventriculi orificium, secùs verò alias ejusdem partes.

Non majori multò negotio dignoscuntur causæ hunc affectum inducere solitæ; lumbrici namque & partium vicinarum morbi per propria signa inferiùs, ubi de iisdem agetur, afferenda, se manifestabunt; cibi pravi, acres, remedia vehementia, toxica, aut alia quæcunque assumpta hunc affectum parientia ex relatu ægri & adstantium nota fient: flatus atque halitus ex ructibus, borborygmis, ten-

tensione & inflatione stomachi, crepitibus ventris &c. apparebunt : humorum denique acrimonia, sive ex massa sanguinis prodiens, sive ex partibus stomacho vicinis, ex aliarum causarum absentia innotescet, atque etiam ex excretis, præsertim si bilis acrior, æruginosa, flava, &c. affectui occasionem dederit, aut humor serosus lymphaticus, atque pituitosus dictus.

Ventriculi dolor ex se ut plurimùm periculosus non est, quandoque tamen, dum nempè orificium superiùs afficitur, & symptomata gravia subsequuntur, aut dum inflamationis stomachi & partium vicinarum symptoma est, periculum non leve involvit, sicut & quandò febribus acutis aut malignis conjunctus est : quare Hippocrates *Aphor.* 65. *sect.* 4. sic ait : *In febribus circà ventriculum vehemens æstus & cardiogmos malum*. Mali quoque omnis esse solet, dum major est causæ gravitas atque vehementia ; sic qui à ferocibus admodùm humoribus pendet, aut à veneno assumpto ; aut à pravis & toto genere præter naturam ingestis, nisi promptè rejiciantur, aut à lumbricis stomachum terebrantibus, vulnere inflicto &c. periculum majus portendit, quam qui à flatibus, cibis malè subactis, crudis, copiosis, bilioso humore, aut aliis levioribus causis procedit.

Curatio etiamsi varia huic affectui debeatur, prout à variis causis originem ducit, eam tamen hìc silentio prætermittendam censeo, utpotè quæ in prioribus capitibus tota ferè continentur aut inferiùs tradi debet ; nam biliosus humor, calidus, acris, salsus, acridus in stomacho congestus sufficienter expugnabitur evacuabiturque remediis ibi fusè expositis. Flatus & halitus atque etiam lumbrici domabuntur medicamentis ante hac relatis, aut inferius recensendis, ubi de colico dolore & de lumbricis agetur. Aliæ denique omnes causæ seu pravi cibi, acres, seu venena, seu stomachi & partium adjacentium phlogosis, skirrhus, ulcus, per remedia illis convenientia, & in præcedentibus enarrata, aut in sequentibus afferenda satis evincentur; uno verbo nullus est ante tractatus, affectus è cujus therapeia aliquid ad istius curationem conferens desum non possit, & plures deinceps tractabuntur, è quorum curatione, quæ ad dolorem stomachi compescendum requiritur, facilè colligi poterit.

CAPUT XI.

De Inflammatione stomachi, ejusque abscessu & ulcere.

INflammari potest ventriculus, sicut & multæ aliæ corporis partes, quod accidit dum sanguis per arterias, quibus perluitur, apertas, exesas, aut ruptas in ejus substantiam & membranas effunditur & extravasatur, ubi tumorem, dolorem, calorem, cum febre præcedente aut concomitante aliisque symptomatis infrà recensendis efficit.

Talis verò sanguis nonnunquàm fervens priùs & calidus in ventriculi substantiam irruit, cùm scilicèt præcedens febris & humorum in vasis effervescentia quacunque de causa excitata sanguinem, qui in propriis vasis contineri præ turgescentia nequit, in dictam partem effundit & amandat: vel idem temperatus & naturæ modum non excedens, ob impeditum ab arteriis in venas progressum apertaque inde aut rupta vasa, in stomachi membranas decumbit, ubi deindè per moram putrescit & frementationem corruptricem subit, undè calor igneus parti affectæ conciliatur : atque toti massæ sanguineæ in vasis proximis circulanti, & corpuscula quædam seu miasmata ab inflammata parte secum successivè rapienti, quæ, utpotè heterogenea & particulis sanguinis minùs accommodata, fermentativum præter naturam & febrilem ipsis motum inducit. Quapropter iis minimè credendum est, qui in omni inflammatione febrem primariam & essentialem existimant, sicut nec aliis, qui eam semper secundariam statuunt & symptomaticam, cùm ratio & experientia ipsam utroque modo accidere posse testetur.

Nec

Nec hìc loci videtur agitanda quæstio cum veteribus Medicis, utrum sanguis ille sincerus sit ut inflammationem phlegmonodem pariat; an cum bile, pituita, aut melancholia mixtus ut phlegmonem erysipelatosum, œdematosum, & skirrhosum excitet, tales namque disquisitiones varios & distinctos, in vasi humores supponunt, & aliundè inutiles satis videntur: quare sufficiet nobis ad inflammationis naturam eruendam innuere, quod sanguis phlogosim efficiens, fervidus potissimùm est, & principiis activis magis quàm passivis abundans; neque enim phlegma aut terra seu fæx sanguinis, ut Veteres somniarunt, quidquam ex se ad inflammationem facere videtur, quanquam sanguis ipse phlogosim pariens vario temperamento seu principiorum suorum mixtione donari possit, & reipsa donetur.

Causæ tàm externæ quàm internæ effectum hunc producente, seu quæ rixim vasorum sanguineorum in stomacho, vel anastomosim, undè sanguinis effusio in ejusdem substantiam sequitur, efficere consueverunt eædem omninò sunt, quæ vomitus sanguinei, ac proindè ex capite; ubi de illo actum est, repetendæ sunt.

Signa inflammationis stomachi diagnostica sunt ingens dolor cum ardore, punctione, distensione, atque pulsatione conjunctus, qui ex tunicarum ventriculi solutione, earumdem ab extravasato & fervido sanguine distensione, atque arteriarum viscus illud perreptantium ob interpositum obicem sanguinis cursum præpedientem majori diastole pendet.

Præterea tumor adest in eadem parte, si non visu, saltem tactu conspicuus, qui si admota manu paululùm prematur, ægrum ad clamores & questus incitat; adest quoque respiratio difficilis ob descensum diaphragmatis & hepatis illi appensi stomachum in inspiratione comprimentium: sitis intensa, linguæ siccitas, glutitio laboriosa, ob fauces & guttur & œsophagum ab halitibus admodùm calidis & acribus exsiccata & corrugata, lipothymia quandoque, dum phlogosis ad os ventriculi superius extenditur, propter commercium nervorum cum corde; febris vehemens ob suprà dictas rationes, & interdum lypiria, dum scilicet inflammatio intensa est, qui à calore seu potiùs fervore centrum corporis occupante adeò rarefiunt humores in magnis vasis, ut ad extrema capillaria superficiem ejusdem corporis perreptantia non ita facilè aut minori copia deferantur; undè dum interna uti videntur, exteriora rigent; vel quia cor à ventriculo affecto trahitur in consensum, minusque vegetè systolem suam peragens sanguinem caloris tàm innati quàm influentis sedem & subjectum minùs ad corporis extrema propellit; & indè est quod pulsus minutus potiùs & obscurus, quàm magnus & plenus in hoc affectu aliisque internis inflammationibus plerumque appareat.

Sed quod hujusce phlogoseos certiorem adhuc facit diagnosim, labor est stomachi & anxietates à sumpto alimento etiam liquido, quia adolens hoc viscus vix minimum onus ferre potest. Præterea calidum admodùm sumptum jusculum vix tale à stomacho persentitur, quia ipse magis fervet, ne quid dicam de vomitu subcruento hunc affectum quandoque subsequente aut præcedente, cùm scilicet sanguis extravasatus internam permeat ventriculi membranam.

Cave tamen ne hepatitidem seu hepatis stomacho incumbentis inflammationem cum dicto affectu confundas, potissimùm cùm ejus concava pars laborat; sed partium figura & situs, symptomatum sævitia, quæ stomacho affecto major est, & inferiùs recensenda hepatitidis propria signa hos affectus ab invicem satis distinguent, qui tamen complicari & conjungi ob partium dictarum viciniam & continguitatem facilè possunt.

Periculi plenam; imò & funestam esse ventriculi inflammationem, saltem notabilem, quisque fatebitur, qui ad partis affectæ situm, structuram, officium, & commercium attendere voluerit, atque ad

sym-

ſymptomatum, quibus ſtipatur, vehementiam; talis namque phlogoſis facilè hepati, diaphragmati, & cordia &c. utpotè vicinis communicari poteſt, præſertim dum illa ad ſuperius ſtomachi orificium propagatur, quo tempore animi deliquia atque ſyncopes contingunt. A membranis inſuper, quibus ventriculus componitur, utpotè exquiſito ſenſu nerviſque inſignioribus donatis vitium in cerebrum quandoque transfertur; & ſi functionis hujus viſceris ratio habenda ſit, quæ officialis eſt & toti corpori proſpiciens, quid aliud eo inflammato augurari poteſt prudens Medicus, quàm impendens aut non valdè remotum exitium ex defraudato alimentis toto corpore; ipſiſque non ſolùm malè ſubactis, ſed corruptis & putreſcentibus petendum, periculoſior tamen aut minùs periculoſus reputandus eſt hic affectus, dùm univerſam ſtomachi ſubſtantiam occupat, ejuſque partem nobiliorem, aut ſolam aliquam & minùs nobilem regionem, dum ſanguis phlogoſim faciens fervidior eſt & copioſior, aut minùs fervens minuſque copioſus; dùm denique graviora, aut minùs gravia infert ſymptomata.

Stomachi inflammationis curatio, ut & omnium aliarum, inchoanda eſt à venæ ſectionibus ſtatim & à primo, ſi fieri poteſt, morbi inſultu celebratis, & iterum atque iterum tum in brachiis, tum in pedibus, quantùm ſcilicet vires ægri, ætas, regio, temparamentum &c. ferre poſſunt repetendis; ita ut in robuſto, juvenili, & ſanguineo corpore, & in aliis eadem proportione, ad decem aut duodecim phlebotomias parcas aut largas una, duabus, aut pluribus diebus pro neceſſitate inſtitutas progredi non pudeat: hac enim via, ſi qua alia fiens morbus efficaciter reprimitur, & cauſa inflammationis antecedens, ſeu ſanguis qui præſto eſt è vaſis gaſtricis exilire ad incipientem phlogoſim aut fovendam aut ampliandam, à parte affecta revellitur.

Notandum tamen in hac & quacunque alia inflammatione; quod quantò magis progreſſus videtur affectus, & facta, ut ajunt, fluxio, tantò minùs neceſſarius ſit venæ ſectionum repetitus ſaltem numerus, niſi eadem fluxio renovari identidem videatur: præterquam enim quod vires in hoc caſu ſunt ſemper magis attritæ, tùm per morbum ipſum, tùm per alimenti tenuitatem, tum per ſanguinis evacuationes præcedentes, phlebotomia tunc temporis minùs revellere poteſt, aut in vaſa reducere quod ſemel ex ipſis effluxit.

Hæmorrhoidum apertio per hyrudines, ſi æger huic evacuationi aſſuetus ſit aut eædem tumentes appareant, plurimùm etiam conferre poterit; vacuatis namque ſic venis inferioribus, ſanguis liberiùs per primas & ſuperiores vias curſum ſuum peraget, atque in rectum, ubi ſe exonerare ſolitus eſt, allectus à ſtomacho potenter derivabitur.

Quod verò de cucurbitulis tum ſiccis tum ſcarificatis ſcapulis, dorſo & naribus admotis ſentiunt Veteres in hoc affectu, ut in pleriſque aliis, vix in Neoreticorum mentem induci unquàm potuit; neque enim in hoc ſæculo à ſuperfluis penitùs expurgato, torquens, illud magis quàm proficiens remedium ulli Medicinam ſaniorem colenti probatur, niſi forſan ubi à ſomno ratione doloris excutiendum eſt, aut humorum in cerebrum metaſtaſis derivanda; præſertim quandò phlebotomiæ cujus vicariæ dicuntur, non ampliùs locus eſt.

Præter memoratas ſanguinis evacuationes, convenient quoque & plurimum conducent incipienti affectui refrigerantia, & aliquo modo reppellentia per os uſurpata, & in modica doſi, ne ſtomachum fatigent, aſſumpta; tale eſt oxycratum dilutum, potus frigidiuſculus, aqua fontana ſucco limonum, berberis, aut malorum granatorum, &c. acidulata, vel tinctura roſarum rubrarum, ſuccus portulac. lactuc. cydoniorum, oxalydis aut eorum decoctum cum ſyrupis acidiuſculis; refrigerantibus, & paulò aſtringentibus; juſcula herbis refrigerantibus, alterata, jus pulli ſeminib. frigid. & papaver. alb. aliiſque refrigerantibus infracti, julepi refrigerantes, acidiuſculi, & pa-

rum adstringentes, aq. rof. plantag. nymph. portulac. acetof. lactuc. &c. destillatæ; Emulsiones ex sem. quatuor frigid. & sem. papav. alb. paratæ, syrup. violac. limon. nenuphar. de papav. alb. præsertim ubi dolor urgens compescendus est, aut somnus necessariò conciliandus, deliriumve, si adsit, sedandum; in quo etiam casu alia supradicta narcotica, diligenti tamen adhibita cautione, & parcè usurpari poterunt, ne relaxatis stomachi fibris humorum in eum fluxus magis promoveatur. Quibus omnibus meritò addi debet frequens salis prunellæ usus refrigerandi & repercutiendi facultate pollens, spirit. salis, sulphuris, vitrioli ad guttas aliquot, & multa alia ad febrem atque inflammationem compescendam aut minuendam idonea, quæ in pluribus hujus Tractatus capitibus jam comprehensa sunt, aut in inferioribus comprehendentur.

Interim dùm hæc remedia adhibentur in usum, non omitti debent clysteres emollientes, refrigerantes, & lenientes, quorum in præcedentibus facta est mentio, iique singulis diebus repetendi cum caff. electuar. lenit. diacathol. mell. viol. crystall. miner. aliisque mitioribus purgantibus, quibus alii magis refrigerantes quàm purgantes intermisceri utiliter possunt, ex sero lactis, oxycrato, decoct. refrigerante, &c. parati. Progrediente verò ulteriùs morbo, supradictis remediis paulò minùs insistendum est, vel iisdem in parva dosi permiscenda sunt quæ factam jam sanguinis fluxionem ad resolutionem, aut in propria vasa reductionem adjuvent, rad. nempè alth. enulæ campan. fol. menth. absint. aneth. calamenth. origan. chamædr. sem. lin. fœnugr. cumin. anethi; flor. chamomil. melilot. &c. Cavendo semper ne horum usu febris magis exaltetur.

Quod ad purgantia spectat, ea non minùs in inflammatione stomachi, quàm in vomitu sanguineo suspecta haberi debent, præsertim ineunte morbo, quippè quæ per irritationes motusque constrictivos quæ in ventriculi tunicis creant, non nisi affectum exasperare possunt: Attamen remisso aliquatenùs morbo, aut eodem inducias dante, depletisque primò vasis sanguineis, & post refrigerantium dictorum usum, modò lenia & benigna sint, aut in menstruo refrigerante diluta, & minori repetitaque dosi assumpta, satis tutè præscribentur; sic tamarind. decoctum infusum pulp. caff. mann. infus. & syrup. rosar. pallid. aut flor. persicor. in juscul. aut pauca ptisan. dissolutum, rhab. infus. aut senn. in minor. dosi cum limonibus frustulatim incisis, in unam aut plures doses pro Medici judicio laxandique ventris necessitate, humores parti affectæ hærentes expurgabunt, absque ulla inflammationis aut symptomatum ejus exacerbatione.

Exteriùs remedia sola, quæ institui cum aliquo fructu possunt, sunt fotus regioni ventriculi admoti, qui initio refrigerantes & repellentes esse debent, imò & frigidiusculè applicari; declinante autem morbo, ut tumor resolutione terminetur, quod maximè optandum, non ex refrigerantibus, sed resolventibus suprà dictis parandi sunt.

Si quid sanguinis vomitu rejiciatur, adjunge remedia suprà dicta sanguinis fluxum cohibentia; si lipothymiæ urgeant, adhibe cardiaca & vires restaurantia sæpiùs memorata, parcè tamen, ne stomachi aut sanguinis fervor augeatur &c.

Inflammatio, de qua jam diximus, vel ægrum interimit, dum scilicet ita intensa est, ut in totum stomachum partesque nobiles vicinas diffundatur, & ita gravibus stipata symptomatis, ut functiones vitales & principales intercipiat: vel eadem resolutione terminatur, cùm nimirùm fluxione sanguinis initio per frequentes & iteratas venæ sectiones aut alia de causa coercita, idem in membranas stomachi in parva tantùm quantitate depluit, qui deindè facilè per morbi decursum remediorumque debitorum administrationem, aut in auras præ stomachi calore avolat, vel in vasa sanguinea, unde effluxit, resorbetur; cessantibus qui circuitum ejus remorabantur causis.

Quod si neutra via finiatur, certè in abscessum affectus degenerat; tumor namque inflammatorius sive sanguis in stomachi substantiam effusus & quidem in satis magna copia, membranasque ejus à se invicem divellens atque distendens, cùm sit extra vasa positus moramque trahat, per calorem partis principiorumque suorum passivorum, activis dissipatis, exaltationem, fermentationem putrefactivam & præternaturalem subit, à qua corrumpitur & in pus transmutatur, unde puris collectio seu abscessus consequitur qui ex eo dignosci potest, quod dum fit dolorem & febrem intendat, secundum Aphorismum Hippocrat. factoque dolor atque febris, perseverante tamen tumore remittant.

Hujusmodi autem sanguinis in pus conversio & è colore rubro in album commutatio, petito à Chymia exemplo, facilè explicari potest; sicut enim flores sulphuris à sale tartari dissoluti, undè rubellum colorem induunt, mox album acquirunt & præcipitantur, si ipsis acidus quidam liquor affundatur, undè lac seu magisterium sulphuris emergit: Sic enim sulphureæ sanguinis, quibus magis abundat, particulæ, quæ in statu naturali ideò ipsum rubro colore perfundunt, quia eædem à sale ejusdem lixivo continuò dissolvuntur, dum semel extra vasa positæ sunt, & corruptionem patitur sanguis albedinem puris nanciscuntur, propterea quod avolantibus per putrefactionem ejusdem partibus spirituosis atque subtilioribus, sal acidum exaltatur, quod sulphureas partes crassiores à sale acri jamdudum dissolutas pervadit & veluti præcipitat; undè sequitur coloris sanguinis rubicundi in colorem puris candidum transmutatio. Sed brevior erit physica hujus phœnomeni explicatio, dicendo sanguinem, dùm putrescit atque suppuratur, novum situm novumque ordinem in suis respectivè particulis obtinere, quæ quia simul junctæ superficiem habent diversam, eamque multò magis asperam lucisque radiis reflectendis magis idoneam, non ampliùs rubro, sed albo, aut in album vergente colore donatur.

Talis abscessus ob puris acrimoniam tunicas stomachi erodentem rumpitur necessariò, vel in esterna, vel interna ejusdem superficie, undè ulcus subnascitur; quod etiam ex aliis causis oriri potest, potissimùm ex illis quæ vomitum sanguinis inducere aptas esse suprà adstruximus, vulnus namque seu solutio continui recens & sanguinolenta in ulcus seu purulentam ejusdem continui solutionem successu temporis degenerat.

Dignoscitur stomachi ulcus ex iis quæ præcesserunt, inflammatione nempè & abscessu, aliisque suprà enunciatis dolorem ejusdem partis, aut solutionem atque dilacerationem efficientibus; sed si ruptus sit in partem ventriculi concavam abscessus, patebit magis tùm ex vomitu sanguineo, purulento, atque secessu, tùm ex ructibus fœtidis, lipothymiis, &c. tùm ex dolore quem stomachus ab assumptis etiam lenioribus patitur; quæ symptomata minimè aderunt, aut non ita urgebunt, si in superficie ejusdem externa seu convexa ulcus excitetur, nisi forsan omnes stomachi membranas perforet. Ulcus denique ventriculi in quacunque ejusdem parte seu regione sedem obtineat, dejecta semper appetentia stipatur; ob minùs facilem fermenti stomachalis productionem atque secretionem, & febre assidua & lenta, ob corpuscula quædam purulenta sanguineæ massæ continuò suggesta, quæ, ut potè ipsi minùs congruentia eamdem in febrilem motum ciet, quanquam non valdè intensum.

Prognosis in ulcere ventriculi funesta semper instituenda est, nisi idem perexiguum sit, & superficiem ventriculi externam & lateralem potiùs quàm supernam aut infimam occupet; non tam quod (ut volunt Veteres) pars illa spermatica sit & membranosa, minusque per consequens, ut testatur Hippocr. *in Aphor.* calescere possit; si enim ossa fracta coalescunt, quidni etiam partes membranosæ seu per primam, seu per secundam, aut ajunt, intentionem conglutinari poterunt? sed quod alimenta

in ventriculo ulcerato malè coquantur, & propter irritationem & gravitatem ante tempus rejiciantur; & præterea remedia quanquàm cum tota sua virtute ad partem affectam ferantur, parùm aut nihil præstent; sive hoc proveniat ex eorum qualicumque acrimonia, asperitate, aut pondere stomachum fatigantibus, sive ex eorumdem cum esculentis potulentisque, quæ continuò & parcè assumi debent, mixtione, aut cum pravis in ventriculo restagnantibus, aut exsudantibus humoribus, ne quid dicam de febre lenta & habituali ulcu stomachi consequente, quæ cum maximam humorum dyscrasia, & quæ facilè emendari non potest, semper conjuncta est.

Si stomachi ulcus curationem recipere possit, hoc fiet potissimùm per ea quæ sequuntur remedia in exigua dosi, non minùs quàm alimenta, ægrotantibus exhibenda. Ac primò quidem per usum ptisanæ ex consolidantibus, vulnerariis, & detergentibus compositæ, & melle incocto ad despumationem, aut saccharo quæ plurimùm detergunt conditæ; aut jusculorum ex iisdem paratorum: Talia sunt rad. symphyt. maj. aristol. zedoar. gent. pentaphyll. tormentil. cich. lapat. acut. &c. Fol. pimpinel. bugul. sanicul. scabios. pilosell. absint. prunel. veronic. agrimon. chamædr. cent. min. cichor. sylvestr. vinc. pervinc. &c. hord. integ. liquir. passul. ros. rubr. flor. hyper. & bellid. minor. Cavendum tamen pro ratione ulceris ne nimium detergentia, & asperitate sua aut amaritudine partem ulceratam stimulantia majori dosi præscribantur, indè enim ulcus refricaretur & recrudesceret; quare quandoque simplex hydromel., aut decoctum symphyt. & hord. cum sacch. rosac. aut conserv. rosar. aliis præferri debent.

Balsamus etiam sulphuris terebinthinatus, spiritus & oleum terebinthin. balsamus Peruvian. ad gutt. aliquot in juscul. aut potu magnis in hoc affectu extolluntur laudibus: Sed inter ea quæ conglutinant & humorum acrimoniam ulcus foventem demulcent, commendantur præprimis decoctum cancror. fluviatil. *carnis* juniorum animalium, mucilagines gumm. tragacant. seminis spyll. & cydonior. & alth. in decoct. hord. aut hydromelite extractæ.

Balnea aut semicupia ex aqua dulci tepida, lactis usus ad plures dies, potissimùm asini, hordeatorum, avenatorum, orizatorum valdè dilutorum, imò & bochoti ex chin. sassafras, aut sals. parill. si febris non admodùm vigeat, nec corpus valdè exsiccatum videatur; illud enim internis medetur ulceribus, non tamen quia humiditates ulcus foventes absumit (ut Veteribus visum est) sed quia insuper particulis quibus abundat sulphureis diaphoresim, & sudorem excitantibus salium in sanguine dominantium aculeos obtundunt & implicant.

Sed quia dum ulceri prospicitur, febris illud comitantis & corporis consumptionis habenda simul est ratio intermisceri suprà dictis debent remediis, quæ sanguinis ardorem temperant, vitatis in hoc casu calidioribus vulnerariis: quare emulsiones julepi, juscula ex vegetantibus refrigerandi facultate præditis comparata, serum lactis &c. sicut & ea omnia quæ corpus macie consumptum humectant & nutriunt, multùm ægrotanti proderunt, atque etiam venæ sectio parca, si non ita spiritibus & sanguine exhaustus videatur, viresque ipsi sustinendæ pares sint.

Sunt qui in ulcere præsertim diuturniori, aquarum mineralium acidularum tanquam valdè detergentium potum per plures dies commendant: sed hac in re cautione, ut mihi videtur, opus est; cùm enim hujusmodi aquæ impressionem quandam non ita levem in stomachum faciant, ipseque non parùm ab illis repatiatur, eligendæ sunt leviores, quæ minori copia mineralis onustæ sunt, hoc est acidulæ magis temperatæ, aut eædem, si tales non sint ptisana diluendæ; nec magna copia sumendæ, ne stomachum fatigent. Idem de aquis thermalibus, quæ non minoris in hoc curando affectu energiæ sunt, dici potest.

Cathartica quia in omnibus morbis plùs minùs necessaria sunt, in isto quoque affe-

affectu, ut sordes stomacho innascentes abstergantur, & quæ sanguinem inficiunt expurgentur, rariùs tamen, & parca manu sunt adhibenda, & ex iis paranda quæ minùs stomachum lacessunt, cassia nempè, tamarindis, rheo, infus. & syrup. flor. persicor. aut de cichor. compos. mann. &c. in juscul. aut ptisana ordinar. Clysteres verò frequentiùs usurpari possunt emollientes, refrigerantes, atque purgantes pro alvi pigritie aut libertate.

Quibus omnibus remediis adjungenda sunt, si præsertim ulcus ad consolidationem tendat bolus armena, terra sigillata, sanguis draconis gumm. arabic. atque tragacant. Manna thuris amylum sine calce paratum, conser. ros. cynorrh. conserv. radic. symphyt. syrupi adstringentes & ex decoct. vulnerario parati, sarcocolla è lacte muliebri nutrita; ex quibus pulveres, opiatæ, electuaria &c. confici poterunt ad usum; plurima demùm in vomitus sanguinei therapeia recensita hìc etiam locum habere possunt.

NOTA

INflammatio ventriculi perniciosissimus sanè est morbus, unde pauci admodum evadunt. Illi occurrendum per phlebotomiam & medicamenta ab Auctore nostro proposita, addendo sæpius serum lactis cum acido citri, aut etiam sulphuris præparatum, admista absinthii minoris coma, non neglectis interim fortibus externis ex emollientibus, discutientibus ac aromaticis mitioribus confecti, quorum scilicet particulæ per vasa cutanea exceptæ sensim, & mediante circulatione in partem affectam infundi queunt: imò ejus vicinias laxando, fibrasque animando circulationem humorum, quorum stagnatio tot tragœdiarum parens est, accelerare valent. Hartmanno quam maximè laudatur lapis prunellæ, si ejus ʒ. j. atque alter dissolvantur in aqua menthæ, vel cichorii aut absinthii q. s. & sæpius pitissando absorbeatur. Addit idem Auctor hoc certiùs etiam præstari à spir. saturni ad gutt. j. atque alteram, in aqua prædicta exhibito. Ulcera ab inflammatione restitantia quod attinet iis apprimè faciunt decocta sudorifica, ac precipuè syrupus è succis hæderæ terrestris, vincæ pervincæ, saniculæ & consolidæ saracenicæ, cum sarsæ & Chinæ extracto liquido, saccharoque abjecto confectis; sed remedium aliis omnibus palmam præripiens ex sulphure elicitur, non quidem ea ratione qua balsama illa vulgaria, terebinthinatum nempe, anisatum, aliaque conficiuntur, sed nobiliori methodo præparatum, scilicet qualiter describit Nobilissimus Dom. Boyle in sua experimentali Philosophia, ut & de semplicibus medicamentis dissertatione.

River. Reform.

CAPUT XII.

De Dolore colico.

COlici doloris nomen vulgò desumitur à colo intestino crasso, longiori, & anfractuoso, quod, utpotè excrementis recipiendis servandisque destinatum, huic affectui præ aliis obnoxium creditur. Derivari etiam potest ἀπὸ τῆς χολῆς, hoc est à bile, quæ ejus frequens causa esse solet; sed majori jure ἀπὸ τῶν χολάδων, id est ab intestinis, quæ ab antiquis χολάδες nominata sunt, quæque in genere huic dolori non minùs quàm colon proclivia sunt. Sed undequaque denominetur dolor ille, nos illum hìc loci non ita strictè sumimus, ut ad solum colon aliave intestina seu tenuia, seu crassa sint, tanquam ad partem affectam pertineat, sed etiam ad stomachum, & aliquando ad nerveam mesenterii membranam, nerveosque ibi plures positos plexus, ubi colicæ illius pertinacis & truculentæ, quæ Pictonum dicitur, quia Pictonibus familiaris est, paralysi, stupore, convulsionibus, variisque cerebri & nervorum vitiis plerumque stipatæ, sedes non immeritò statuitur.

Est ergo colica seu colicus dolor, ut omnes ejus species una descriptione com-

prehendamus, sensatio tristis & molesta in membranis intestinorum, stomachi, mesenterii, aut nerveis abdominis plexibus primò excitata, moxque in cerebrum mediantibus nervis propagata, & ab anima ibi hospitante percepta, quæ ab irritatione, distensione, & solutione continui in dictis partibus facta pendet, & variis infrà recensendis stipatur symptomatis. Dùm verò solutionem continui causam hujus affectus immediatam statuimus, hoc non ita intelligendum est, ut solutio illa notabilis usque sit atque sensibilis, & indè ulcus aut vulnus necessariò subsequatur? sic enim omnis colica puris aut sanguinis excretione se manifestaret, ægrosque semper crudelissimè divexaret; seu insensibilis plerumque & minùs conspicua, ob minorem causarum ejus copiam & vehementiam partes tamen affectas sufficienter divellentium, irritantium, aut distendentium, ut inde plùs minùs acerbus dolor excitetur.

Causæ hujusmodi frequentissimæ saltem internæ sunt humores & flatus, quod locum dedit quibusdam colicam dividendi in flatuosam & humoralem, quanquam (ut dicam quod res est) raro soli flatus accusandi sint, quippè qui ex pravis, corruptis, acribus humoribus, ingestis, aut excrementis semper elevantur. Inter humores primus se se offert biliosus affectum suo nomine donans, & ex massa sanguinea per extremas arterias, aut ex hepate cystideque fellea per porum biliarium & cholidochum extillatus, qui ut in naturali statu irritationes facit minùs dolorificas motusque constrictivos in intestinorum fistula, per quos clyster audit naturalis, sic si ab eodem statu declinet acriorque factus sit, per salis ejus lixivi majorem copiam aut exaltationem, fortiùs quoque actionem suam elicit membranasque in quas impingit, erodit, atque dilacerat, undè dolor consequitur.

Alii humores colicam inducere valentes sunt potissimùm serosus, mucosus, atque pancreaticus acrimoniam præternaturalem & extraordinariam nacti; cùm enim sales cujuscunque generis sint, si iis abundet sanguis, in sero ejusdem vehiculo utpotè apto menstruo, dissolvantur: potest idem è sanguine elabens & sui juris factus in intestinorum aut mesenterii sensiles membranas decumbendo sensationem illam molestam efficere, undè affectus emergit, sicut & alias doloris creat species, dùm in diversas corporis sensu exquisito præditas partes irruit.

Quod de sero dictum est, de muco seu humore lymphatico internam intestinorum membranam lubricante & obliente; & per disseminatas inibi exiles glandulas à sanguine indesinenter secreto dici eadem ratione potest, atque etiam de pancreatico succo, qui à lymphæ natura parùm desciscit; ii namque liquores, quos machinæ animalis Opifex summus acidiusculos esse voluit, ad varios ejusdem usus, interdum, seu per moram quam in partibus faciunt, seu per commissa in sex rebus non naturalibus errata varia, fluorem majorem patiuntur & in aciditate exaltantur, quo fit ut acutiores, longiores atque rigidiores in suis partibus facti, quod de naturam acidorum est, in tunicas intestinorum nerveas altiùs se se infigere valeat, sicque per solutam earum unitatem varios doloris gradus excitare. Cùm verò corrosivi hujusmodi humores nerveas dictarum partium fibras vellicando, non disparem sæpiùs à frigore impressionem, faciant, & plerumque diutiùs retenti crassitiem & visciditatem contrahant; hinc est quod cum frigiditatis sensu dolores nonnunquàm acerbos & pertinaces quasi à palo infixo & terebra perforant excitatos inducant, ob eorumdem cum tenacitate conjunctam intensam acrimoniam, atque ex eo deducendam puto crudelem illam colicam pituitosam Veteribus dictam, qua Galenus ipse olim laborans magnam pituitæ vitreæ actu frigidæ, seu potiùs refrigerantis & frigoris sensum inducentis, copiam excrevit.

Iidem quoque acidi humores alia ratione dolorem colicum inferre possunt, quatenus scilicet humoribus contrariæ & heterogeneæ indolis, hoc est alchalinis,

biliosis, & lixivio sale abundantibus in primis viis occurrentes (ut alibi dictum est) fermentativos, eosque intensos motus ineunt cum vaporum halituumque (ut in chymicis liquorum variorum effervescentiis accidit) magna eruptione, à quibus intestinorum tunicæ summam cum soluta insensibiliter unitate distensionem, ac proindè dolorem patiuntur. Doloris autem illius major aut minor intensio, præter jam assignatam variam humorum acrimoniam, aut effervescentiam, agnoscit etiam varium in partes plùs minùs sentientes & quæ strictioris sunt compagis decubitum, qua propter acerbior multò & magis contumax affectus est, dùm in mesenterii suprà dictis plexibus membranisque, aut inter tunicas intestinorum, undè difficulter dimo veri potest, causa morbifica congeritur, quàm dum in dictorum intestinorum cavitate, è qua faciliorem habet exitum.

Vvillisius aliundè quàm à massa sanguinis, à cerebro nempè per nervos paris vagi causam colicæ in plexus mesentericos ruentem derivat, vultque esse impuritates liquoris nervei per glandulas cerebri laxiores secretas, perque nervos patentiores delatas, quæ acres & irritantes sunt, atque etiam elasticæ quandoque & spasmodicæ, præsertim dùm particulis sanguinis contrariæ indolis occurrunt, undè cum mineras in mesenterio faciant, & ibi quacunque data occasione effervescant, spasmos, distensiones & contractiones convulsivas excitant, atque etiam tormina & cruciatus acerrimos. Verùm etsi in gratiam tanti Auctoris hypothesim illam sua probabilitate non carere fateamur, non tamen existimandum est recrementa illa tam facilem tamque frequentem (ut ipse adstruit) esse doloris colici causam, cùm viæ, per quas deducuntur, multò sint angustiores, & prætereà maxima hoc affectu laborantium pars nullo cerebri vitio, nullis convulsionibus tententur, quod tamen contingere sæpè sæpiùs deberet, si cerebrum fons unicus esset, undè causa morbum faciens deduceretur; quare si aliquando hujusmodi causa admittenda videatur, in ea colicæ specie est, quæ Pictaviensis vocatur, quamque ad genus nervosum velut primariò pertinentem paralysis, stupor, vertigo, convulsiones, aliique nervorum aut cerebri affectus excipiunt; quæ tamen à serosa etiam colluvie sale acido corrosivo imprægnata, & in dictos mesentericos plexus nerveos ruente, & à sanguine suggesta oriri similiter potest.

Sed ne quis perperam nos hanc Vvillisii opinionem aliquandò etiam admittere suspicetur, ex eo quod non ita planum sit ullum succum ullumve liquorem, multò minùs impuritates atque recrementa, per densam nervorum omni cavitate saltem sensibili carentium substantiam fluere in ejus defensionem dicimus spiritus animales reipsa liquorem esse, quanquam admodùm tenuem, suoque vehiculo potiri, ut in omnes partes præsertim inferiores faciliùs devehatur. Cujus rei validum argumentum desumitur ex eorum origine, nempè sanguine, colatorio, nempè substantia cerebri corticali quæ tota glandulosa est, ut observavit lynceus Malphigius, & ex eorum canalibus, nempè substantia cerebri alba & callosa, quæ tota est striata, & fibris nerveis à glandulis suis promanantibus contexta, ex quibus plurimis in unum caudicem coeuntibus nervi tam intra, quàm extra calvariam conflantur. Ex iis itaque omnibus arguitur spirituum animalium materiam lympham esse tenuissimam, quæ à massa sanguinis in cortice cerebri cineritio per glandulas illum componentes secernitur, ut in aliis glandulosis colatoriis accidit, moxque in appensa ipsis vasa, seu fibras & nerveos tubulos exstillatur, ut indè ad varias corporis partes pro sensu & motu, imò & nutritione perficiendis, amandetur. Si ergo lympham, ac proindè liquorem esse spiritus animales glandulosus cerebri apparatus probat, aliorum quæ in corpore animali sunt lymphæ colatoriorum æmulus; quidni sordes suas atque impuritates habere poterit; si præsertim laxioribus

bus solito patentioribusque factis cerebri glandulis spiritus puri & puti non secernantur; quidni etiam tales impuritates, quæ certè minùs crassæ semper supponendæ sunt, utpotè ad liquorem admodùm subtilem pertinentes, in densam nervorum substantiam foraminulis tamen pertusam & canaliculis minùs conspicuis invicem copulatis & una tunica involutis constantem penetrabunt; cùm sanguinem multò crassiorem secundum eorum longitudinem etiam intrinsecùs per propria vasa, minimè tamen apparentia, excurrere experientia anatomica demonstret, qua compressus fortiter resectus cruralis, aut alius notabilis nervus puncta rubra & sanguinea in medio sui exhibet, ne quid dicam de succo vegetantium omnium ligneorum nutritio, qui per eorum substantiam tam ligneam, quàm corticalem, nervis ipsis magis, saltem quoad sensus, imperviam ad eorundem nutritionem & accretionem excurrit; ne quid etiam loquar de multis aliis oculorum etiam miscroscopio munitorum aciem fugientibus in corpore tubulis, per quos tamen lachrymas, urinam, semen, lac, sudores, aliosque sensibiles humores deferri in confesso est apud omnes Medicos.

Quod humores irritando, erodendo, aut fermentescendo præstare possunt ad doloris colici productionem, idem flatus distendendo, membranasque intestinorum à se invicem divellendo præstant; si enim seu humores crudi atque pituitosi in halitus à calore viscerum resoluti, seu ingesta frigida, dyspepta, & flatulenta edulia, vel, quod sæpissimè accidit, minùs vegetus stomachus, deficiensque quoque modo succus fermentativus & pancreaticus magnum flatuum proventum fecerint, quid aliud indè constricta præsertim alvo à fœcibus induratis, aut alia de causa, ut frequenter contingit, sequi potest, quàm summa tunicarum flatus continentium distensio? Imò tanta, ut eædem ruptioni proximæ ægros sæpè in clamores & ejulatus, terrorem simul & miserationem patientes, si non in quid pejus, adigant.

Notandum tamen quòd dolor à flatibus oriundus major est in tenuibus, quàm in colo intestino, non solùm quia istud excrementis pravisque humoribus congerendis & in suis cellulis reservandis assuetum majoris dilatationis capax est; sed etiam quia tenuia intestina membranosa magis sunt, angustiora, & exquisitiori sensu donata.

Nec cum quibusdam putandum est flatus illos inter membranas, mesenterium, aut intestina componentes includi, nisi ex humoribus ibidem fermentescentibus eleventur; quomodò enim halitus inter tam arctè unitas membranas penetrare possent, easque à se invicem divellere? si ergo colicus dolor ex causa tam arctis cancellis coercita natales accipiat, hoc humoribus imputandum est summa penetrandi & inter partes etiam cohærentes se insinuandi vi præditis, minimè verò flatibus qui non nisi in spatio libero generantur.

Præter jam memoratas colici doloris internas causas, dantur & aliæ plures hunc effectum nonnunquam invehentes, ac in primis intestinorum obstructio & ventris constipatio à plerisque rebus inducta, per quam humores pravi & excrementitii in intestinorum cavo diutiùs commorantes, nec per vias inferiores & ordinarias satis promptè detrusi acrimoniam præternaturalem acquirunt, qua fibras eorum nerveas stimulare magis apti efficiuntur, aut per copiam & motum, que interdum subeunt fermentativum, eorumdem tunicas præter modum distendunt; talia sunt calculi in intestinis geniti, vermium globus, induratæ fœces, tumores viscera comprimentes, intestinorum inflammationes, nuclei cerasorum magna copia ingesti, intestini in scroto per herniam strangulatio, aliaque quæ in sequenti capite, ubi delleo agetur, commemorabuntur. Ex quibus omnibus quædam sunt quæ per se irritare possunt, ut lumbrici mordentes, calculus asperitate lacerans, humores phlogosim parientes, &c.

Causæ autem externæ & procatarticæ quæ hunc affectum parere solent seu per

ſe & immediatè, ſeu ſecundariò & cauſas internas in actum deducendo, ſunt primò cibi omnes acres, flatuoſi, craſſi, & concoctu difficiles, fructus immaturi, tubera, fungi, vinum acidum, immaturum, vappidum, & minùs defæcatum, potus frigidior, exercitia immodica & intempeſtiva, immoderata Venus, aeris conſtitutio nimium frigida aut calida; medicamenta, præſertim cathartica validiora, venena & quæ venenata qualitate donata ſunt; curæ, vigiliæ, alimentorum ſalſorum, acidorum, calidorum, nimius uſus; aliaque ex ſex rebus non naturalibus malè uſurpatis petita, quæ aut bilis acrimoniam, aut ſucci pancreatici atque lymphæ aciditatem, aut ſeri ſalſedinem exaltare, ſanguiniſque diatheſim vitiare poſſunt, quorum omnium colicum dolorem inducendi ratio & facultas mediata aut immediata ex iis quæ antè dicta ſunt colligitur.

Deſignatis ſic omnibus quæ paſſionem colicam producere valent cauſis, jam videtur oſtendendum undè procedant exacerbationes atque remiſſiones quibus illa veluti periodicè in quibuſdam, quamvis non ſtato tempore, recurrit; illud verò petendum exiſtimo, vel ex ceſſante humorum contrariorum in primis viis exaltatorum & ſibi mutuò occurrentium fermentatione, quæ deindè per novum illorum affluxum redintegratur, vel ex eorum, ſi irritando tantùm agant, à partibus membranoſis per fibras ſuas contractis excuſſione, donec novus acris, ſalſus, aut acidus liquor exſtillet; vel, quod non rarò accidit, ex cauſarum dolorem parientium, ſivè à remediis adhibitis, ſive ab aliis humoribus admixtis lenioribus mitigatatione; chylo putà ab ſtomacho deſcendente, muco inteſtinali, humore pituitoſo in inteſtinis reſtagnante, aliiſve humoribus per dolorem in partem affectam advocatis, qui partem illam & nervos ipſi proximos infraciunt & comprimunt, undè ſtupor ipſi inducitur, eo prorsùs modo quo videmus in odontalgia inflata gena atque gingivis dolorem evaneſcere, quæ tamen cauſæ denuò reviviſcunt, diſſipatis iis quæ eorum acrimoniam temperabant, & ſanguine novam materiam peccantem ſuggerente; vel denique petendi ſunt hujuſmodi colici paroxiſmi ex novo in diæta & regimine commiſſo errato cauſæque morbum facientis poſt eam à corpore extruſam nova congeſtione.

Colicæ diagnoſis in genere ſtatuitur, primò per dolorem abdominis plus minùs acerbum; nam ſi levior fuerit propriè colicus dici non debet, qui modò vagus eſt, & ex una in aliam partem excurrens, quod humoribus in inteſtinorum fiſtula fluctuantibus, aut flatibus facilè mobilibus eſt imputandum; modò ſtabilis & fixus, quia humores morbum facientes viſcidi ſunt & partibus adhærentes; vel quia inter inteſtinorum tunicas meſenteriive membranas colliguntur, & pro vario partis affectæ ſitu, inteſtinorumque tenuium aut craſſorum irritatione, modò in una, modò in alia abdominis parte urgent, modò ſupra, modò infra umbilicum, modò verſus hepar & in dextris, modò & frequentiùs, verſus lienem & in ſiniſtris, non ſolùm propter coli in eo loco incurvati à Bauhino obſervatam anguſtiam, qua fit ut excrementa, humores, aut flatus hùc violenter propulſa majorem ſolito diſtenſionem efficiant; ſed etiam propter ibi factam ab excrementis induratis, aliave de cauſa humorum peccantium aut flatuum retentionem atque accumulationem. Secundò adeſt ſæpè vomitus in colico dolore, quo varii humores pituitoſi, bilioſi, acidi, auſteri, amari, flavi, virides, aut verſicolores rejiciuntur, petendus ex affecto per conſenſum ventriculo, ob ſpirituum inordinationem in partibus dolentibus excitatam, & huic viſceri mediante plexu ſtomachico ſeu lienari cum meſentericis commercium habente communicatam, atque inſuper ex iiſdem humoribus per irritationes, corrugationes, atque convulſivas conſtrictiones in ventriculum exantlatis. Tertiò ab aſſumptis cibis dolor intenditur, ob novum onus ſtomacho impoſitum, quo gravior ipſe ſubjectas & dolentes partes magis comprimit. Alvus denique ut plurimum

mùm ita adstricta est, ut ægri nihil omninò per inferiora, ne flatum quidem, emittere possint; & sæviente dolore validiora cathartica tardè admodùm aut nullo modo operentur; cujus adstrictionis ratio hæc esse videtur, quòd distenta præter modum, irritata, corrugata, aut inflammata intestina, aut partes vicinæ quibus ipsa compatiuntur, & ut verbo dicam, dolentia, motum suum peristalticum peragere minimè possunt. Adde quod eadem sæpè à fœcibus induratis, globulo vermium, crassis eduliis assumptis, calculo, aliisque occupantur, à quibus ad inferiores vias transitus intercluditur.

Sed in dysenteria, inquies, ubi adest tunicæ intestinorum interioris exulceratio, ac proindè irritatio & dolor, non tamen imminuitur peristalticus eorumdem motus, quinimò frequentius alvus dejicit. Præterea cùm à bile ut plurimùm colicus dolor dependeat, quæ clyster naturalis est, & alvi fluxus atque diarrhœæ parens, quomodò in hoc casu alvus adstricta esse poterit? Respondetur dysenteriæ causam ejus naturæ esse, ut lentè agat, minùs copiosa sit, & præter acrimoniam qua intestinorum tunicas sensim erodit, ea principiorum suorum, salis nempè & sulphuris, combinatione gaudeat, qua spiritus ipsorum hospites in motus expansivos adigere valet, unde fibrarum muscularium contractio successiva dependet, neque enim per solam harum partium irritationem, nisi occasionaliter, contractivi ipsarum motus perficiuntur; in colica verò passione distensio intestinorum à flatibus aut humoribus effervescentibus excitata est motus eorum coarctationi planè contrarius, ac proindè alvus pigra esse debet: Quòd si humores colicam parientes vellicando & stimulando agant, iidem seu biliosi atque lymphatici, promptiùs agunt, quia corrosivi admodùm sunt, nimioque sale saturantur, quàm ut copulam idoneam spiritibus animalibus & elasticam præbeant ad motum constrictivum saltem successivum & peristalticum peragendum, vel in membranis intestinorum aut mesenterii copiosiùs infixi, aliosque plures humores in dictas partes per dolorem intensiorem advocantes, nervosque aut fibras nerveas comprimentes, spirituum animalium liberum influxum aut eorumdem in fibris muscularibus expansionem prohibent.

His omnibus rationibus addendum in colica biliosa, nisi abundè alvus clausa sit, ut sæpè contingit, non ita necessariò adstrictam esse alvum, ut nunquam copiosiùs & frequentiùs fluat; si namque bilis non ita salina sit, quin congruam sulphuris minus crassi quantitatem sibi adjunctam habeat, nec obicem inveniat ejus exitum impedientem, tantùm abest ut colicus dolor tunc ventris constipatione stipatus sit, ut potiùs diarrhœam nonnumquam inferat.

Quod verò colici doloris diagnosim adhuc facit certiorem, est ejusdem à dolore nephritico, qui valdè affinis est, distinctio, quæ sic fieri poterit.

Primò colica nephritica fixa semper est in regione renum, & ad testem secundum longitudinem ureteris exporrigitur; colica verò ventris vaga est, aut in medio abdomine, aut supra & infra renes, plerumque sedem habet, & medium ventrem cinguli instar cingit.

Secundò à pastu colicus dolor augetur, ob supra dictas rationes, minus verò nephriticus, quia renibus non ita incumbit ventriculus.

Tertiò in colico dolore præcesserunt prava plerumque ingesta, & ab excretionibus per alvum & vomitum factis levamen plerumque emergit, minùs verò in nephritico, quia causa morbum faciens per has vias non extruditur.

Quartò vomitus, cæteris paribus vehementior est & alvus adstrictior in colica intestinorum, quàm ea quæ ad renes pertinet, propterea quod plexus mesentericus major solaris dictus, qui totus mesenterio & intestinis impenditur, majus habet cum stomachico commercium & per fibras insigniores & numerosiores ipsi cohæret, quàm renalis uterque plexus, undè inordinario spirituum faciliùs ab intestinis aut mesenterio ad stoma-

chum, quàm à renibus transfertur.

Prætereà affectis qui spiritus ad intestina deferunt nervis, aut ipsismet intestinis, facilius concipitur imminutus aut fatiscens peristalticus eorundem motus quàm affectis renibus remotioribus, undè urinarum potius suppressio sequeretur. Dixi cæteris paribus vomitum & alvi adstrictionem magis vigere in colico quàm in nephritico dolore, nam ita æquivoca sunt hæc duo symptomata, utriusque affectus signa, ut medicos etiam peritissimos fallant, & nephritis intensior ut plurimùm vomitum & alvi adstrinctionem majorem efficere possit, quam colica remissior; maxima siquidem spirituum inordinatio rerum distantiam compensat, & minori plerumque inordinationi ex viciniori loco procedenti prævalet.

Tandem in colica passione urinæ crassiores existunt & saturato colore donantur, quia earum viæ non intercipiuntur; in nephritica verò propter contrariam rationem urina clara & limpida est initio, imò aliquandò supprimitur, aut parcè fluit, deindè reseratis viis aliquid crassum & sabulosum subsidet, tandem arenulæ aut lapilli externuntur, ne quid dicam de hæreditaria ad hunc affectum dispositione, & de eodem ante perpesso.

Signa causarum colicam inducentium ita distinguenda sunt. Si dolor à flatibus potissimùm excitetur, aderit abdominis inflatio & tensio, borborygmi & rugitus frequentes infestabunt, non secùs ac ructus aut crepitus ventris, à flatuum exclusione levamen emerget; aderit major ventris constipatio, dolor erit vagus, instabilis, & per intervalla magis mitescet atque renovabitur, denique victus ratio flatibus generandis precesserit, ut aquæ frigidæ potio intempestiva, usus leguminum, olerum, fructuum, aut exercitia à pastu, & ventriculi cruditas atque læsa concoctio.

Si affectus ab humore bilioso oriatur, hoc notum fiet ex temperamento ægrotantis, ex dolore vellicante & pungitivo cum æstu & siti, linguæ flavedine, & plerumque febre; ex urinis & excrementis valdè biliosis, ex linguæ amarore, majori inappetentia, ex levamine à refrigerantibus & læsione à calefacientibus, ex victus ratione calida præcedente, ex vomitu humorum flavorum aut viridium, & morbi ab iis excretis remissione, ex alvo minùs quandoque adstricta &c.

Si ab humore seroso, pancreatico, aut muco intestinorum acidioribus colicus dolor procedat, illud manifestabitur ex dolore multò magis acuto & fixo atque pertinaci, vomitu humorum discidorum & aqueorum cum aciditatis sensu & stupore dentium, ex ructibus acidis, cruditate stomachi acida, acidorum ciborum aut liquorum præcedente usu; ex humorum pituitosorum & albumen ovi referentium per inferiora rejectione, & ab iis ejectis prodeunte solamine; ex frigiditatis sensu in abdomine, ex temperamento melancholico, ex absentia demum signorum quæ alias suprà dictas causas demonstrant. Quòd si iidem acidi humores colicum dolorem produxerint, non tam acrimonia sua quàm effervescentia cum aliis humoribus excitata, dignoscetur ex præditis signis cum iis, quæ flatus indicant conjunctis, in illo namque casu adest ventris inflatio & tumultus cum flatuum suprà aut infrà excretione, imò & estus sitim inducens.

Tandem dolor colicus à lumbricis dependens, à ventris, intestinorum & viscerum obstructione, skrrho, atque inflammatione, ab hernia seu enterocele, à venenis assumptis, mochlicis medicamentis acribus & pravis ingestis, potu frigidiore, &c. ex propriis horum affectuum signis, aut ex ægrorum relatu innotescet.

Quod ad morbi sedem seu partem affectam spectat, ea designabitur ex variis symptomatis; ac primo si causa morbifica vim suam exerat in plexus nerveos mesenterii ejusque membranas, aut inter tunicas intestinorum infixa sit, dolor erit magis intensus, continuus, fixus, atque contumax, nec ita per evacuationes ἄνω aut κάτω factas sedabitur; si verò in cavitate intestinorum contineatur, dolor ex una parte in aliam muta-

tabitur, & remediis faciliùs cedet, nec tam crudeliter divexabit; affecta autem tenuia intestina, utpotè stomacho viciniora, vomitum promptiorem atque frequentiorem inducunt, quàm crassa & dolorem acutiorem, propter exquisitiorem illorum sensum.

Colica Pictonum dicta, quam superiùs in plexibus nerveis mesenterii statuimus, quamque quandoque ex impuritatibus & recrementis succi nervei deduximus, quandoque ex humoribus corrosivis à sanguine suggestis & in dictas sensibiles partes fluentibus, demonstratur primò per doloris summam acerbitatem, contumaciam, atque durationem, quæ ex partis affectæ exquisitissimo sensu peti debent, causæque morbificæ angustioribus cancellis coercitæ summa acrimonia aut effervescentia.

Secundò per illi succedentem paralysim variarum partium corporis, aut stuporem, quæ ex recrementis sordibusque liquoris nervei proprios canales crassitie sua aut copia plus minùs & in hac aut illa parte obturantibus deducenda sunt.

Tertiò per vertiginem, delirium, convulsiones, aut motus convulsivos, &c. desumenda ex inordinatione magna spiritibus in toto cerebro, thalamis opticis, aut in variis musculis inducta tam consequenter ad vehementem illam nervorum mesenterii irritationem, quæ ad cerebrum propagatur, quàm ex suprà dictis succi nervei impuritatibus, aut humoribus pravis à sanguine suggestis plerumque liquori spirituoso contrariis atque hæterogeneis, motusque proindè spasmodicos insolitos & præternaturales excitantibus.

Manifestatur denique interdum colica Pictaviensis per febrem velut lentam atque corporis contabescentiam, cùm ita vitiata est tum massæ sanguineæ, tum succi nervei crasis, ut neuter liquor materiam partibus alendis idoneam ampliùs suppeditet & sanguis pravis humoribus refertus principiisque activis destitutus præternaturaliter quamvis segniter fermentescat quod non accidit nisi post plures hujus doloris recursus atque paroxismos, & morbo habitum contrahente aut diutius protracto.

Quòd si (ut plerique Auctores observant) paralysis spasmi aut spasmodici motus partes superiores potiùs quàm inferiores frequenter invadant, hoc potissimùm fieri censendum est, quia refluentibus, ut ita dicam, & redundantibus in cerebro supra dictis impuritatibus eædem in nervos patentiores se insinuant, viasque magis tritas affectant, quales sunt nervi partibus corporis superioribus copioso & iterato spirituum influxu indigentibus ministrantes.

Colicus dolor ut plurimùm periculo caret, dum nempè remissior est, vagus, non admodùm diuturnus, continuus, aut contumax, nec cum omnimoda alvi adstrictione conjunctus. Minùs mali quoque omnis esse solet, dum ab assumptis, modò deleteria non sint, aut aliis procatarticis causis, lumbricis item & flatibus aut humoribus biliosis præsertim in cavitates intestinorum fluctuantibus pendet. At si intensus admodùm sit fixus, perseverans, pertinax, sæpiùs recurrens, & alvi adstrictionem diuturnam, vomitumque frequentem inferat; si ab humoribus crassis atque viscidis inter tunicas intestinorum aut mesenterii arctè conclusis excitetur: si vigiliæ urgeant, singultus, faciei pallor, frigiditas extremorum, animi deliquium, & alia gravia symptomata dolores acerbos consequi solita, periculum non leve portendit; atque etiam dùm nervosum genus invadens delirium, vertiginem, cœcitatem, paralysim, stuporem, aut convulsiones epilepticas inducit.

Curatio hujus affectus multiplex est & varia, quia causas plures atque diversas agnoscit; non est tamen ut moremur in afferenda earum colici doloris specierum therapeja quæ ab acribus assumptis, hypercatharticis medicamentis, venenis, aut à lumbricis, partium internarum inflammationibus, viscerum & intestinorum obstructionibus, cruditate stomachi, aliisque hujus generis originem suam deducunt; earum recensita causarum remedia in præcedentibus jam recensita

sunt,

ſunt, aut in ſequentibus ubi de Ileo, alvi adſtrictione, obſtructionibus hepatis & lienis; de lumbricis &c. agetur, fusè recenſebuntur. Adde quòd ſi quid præter remedia ſpecifica oriundæ ex prædictis cauſis colicæ deeſſe videatur, ex iis quæ jam dicturi ſumus facilè deſumi poterit.

Sunt itaque nonnulla medicamenta dolori colico in genere convenientia, & quæ ſtatim inſtituenda ſunt; talia ſunt venæ ſectio pro neceſſitate & ægri viribus celebranda metu ſecuturæ inflammationis, dùm dolor valdè intenſus eſt, vigiliis & corporis ſanguiniſque excalefactione ſtipatus; purgatio tam per ſuperiora quàm inferiora, ad extrudendos peccantes & in primis viis potiſſimum redundantes humores, clyſterum etiam acriorum uſus frequens, dum alvi adſtrictio magna eſt aut etiam carminantium dum flatuum magna copia inteſtinorum membranas diſtendit, quibus deindè anodyna & narcotica ſuccedere debent. Sed ad ea quæ in ſpecie conveniunt jam deſcendendum eſt.

Si ergo bilis, quam ſuperiùs inter cauſas colicæ primò retulimus, hunc morbum eo quo dictum eſt modo produxerit, illi obveniendum eſt primò, ſi alvus ſimul pigra ſit clyſteribus emollientibus & refrigerantibus cum caſſ. cathol. diaprun. tùm ſimplici, tùm compoſ. diaphæn. ſale prunell. aut gemmeo, vel etiam ſi his remediis non facilè ſolvatur, addi poteſt in decoct. ſenn. & pulp. colocynth. in petia ligat. ad ℥. iij. vel ℥. ss. & in diſſolutione aq. bened. Ruland. turbid. ad ℥. j. tres, imò, & quatuor, acribus, ſi non ſufficienter agant, ſuppoſitoriis excitanda; vel ſi dolorem mitigandi, humoris acrimoniam demulcendi, & inteſtina lubricandi animus ſit, quod non niſi poſt purgantia & evacuantia tentari debet, in decoct. emoll. & refrig. diſſolvi poſſunt mucilag. ſem. lin. pſyll. & cydonior. oleum lini, lilior chamom. amygdal. dulc. & amar. butyr. recens, opium ad gr. IV. v. vj. vel clyſteres ex lacte, ſero lactis, decocto capitis aut inteſtinorum vervecis parari poſſunt.

Si autem humor bilioſus cum dolore colico alvi fluxum inſerat, enemata tunc refrigerantia, detergentia, lenientia ſunt adhibenda, qualia inferius in capit. de Diarrhæa & Dyſenteria proponemus.

Phlebotomia in hoc caſu potiorem locum habere videtur; non ſolùm ob ſupra dictam rationem, ſed etiam ex eo quod affectus ab humore bilioſo fervorem ſanguini conciliante dependet; cui initio adjungi debent vomitoria non abſimilia iis quæ in cap. de Cholera morbo preſcripta ſunt, etiamſi vomitus vigeat, ſic enim cauſa morbum faciens faciliùs & promptiùs eliminatur, & ex inteſtinis ubi debachatur potenter revellitur.

Vinum emeticum, etiamſi ubi bilis ſævit, minùs convenire videatur, in hoc tamen caſu quando ſcilicet morbus urget, nec facilè aliis cedit remediis tuto per os modo vires non ſint admodùm collapſæ, & inflammationis metus, aliave contraindicantia abſint, exhiberi poteſt, ad unciam unam aut alteram, vel ſolum, vel quod feliciùs plerumque ſuccedit, cum infuſ. ſenn. & caſſ. mixtum; ſic namque repagulum, ſi quod ſit in inteſtinorum tubo vincitur, & ſi humor morbificus infixus ſit, aut ſtrictioribus cancellis incluſus, efficaciùs excutitur. Sed plerumque non ita validum purgans requiritur, præſertim adſtricta ſummoperè alvo & admodùm indurata, nec clyſterum numero repetito obſequente; humectanda ſiquidem priùs eſt fotibus refrigerantibus, emollientibus, & anodynis, atque etiam balneis aut ſemicupiis, quæ in omni colica à quæcunque cauſa ortum habente plurimùm commendantur, imò & frequenti continuatoque ptiſanæ & juſculorum uſu quibus olea ſupra dicta butyrum, caſſiæ pulpa, aut prunorum & tamarindor. admiſceri debent, quæ alvum laxandi lubricandi & humorum lancinantes aculeo irritiendi facultate donata ſunt. Quibus præſtitis cathartica deindè in plures doſes, quorum una aliam adjuvet, uſurpata, quæ protrahi minimè debent, optatum affectum ſortiuntur, quæ valida aut mediocria

esse debent pro ventris duritie aut laxitate, ægri viribus, atque humoris morbifici majori aut minori contumacia.

Sunt qui in diris hujus doloris cruciatibus ad duplicem indicationem adimplendam, & ut urgentiori occurendo causam morbum facientem simul expugnent & expurgant, purgantia narcoticis aut oleosis & pinguibus mixta ægrotantibus exhibent: undè sequitur primò doloris mitigatio, deindè humorum noxiorum exclusio; sic aloes ℨ j. diagrid. gr. vj. aut viij. cum extract. op. sive laudan. opiati, gr. ij. in formam pilul. magno plerumque cum fructu præscribuntur, aut diaphœn. cum philon. Roman. sic cum ol. amygd. dulc. aut amar. ℥. ij. aut iij. mann. eadem dosi in jusculo, aut cass. cum gran. aliquot scammon. præp. non inutiliter adhibentur. Sed notatu dignum est purgantia in hoc casu majori semper dosi adhibenda esse, quia eorum vis ab opiatis & oleosis multùm retunditur.

Post universalium administrationem in hoc morbo præ aliis plerisque initio requisitam, si perseveret dolor, ad ea quæ bilis ferociam compescunt transeundum est, qualia sunt refrigerantia omnia, acidiuscula, mucilaginosa, modò stomachi cruditas non obstet, balnea, semicupia, aliaque quæ humorum acrimoniam demulcere, bilis copiam & proventum minuere, aut ejus exaltationem deprimere apta esse antè demonstravimus; transeundum quoque ad ea quæ vias adstrictas & angustatas relaxant & dolorem sedant, qualia sunt, oleosa, pinguia, narcotica per os atque anum usurpata. Tandem mitescente & remisso morbo ad usum aquar. mineralium, acidularum aut vitriolatarum, & ad illa omnia quæ expugnandæ bili, reserandis viis, & humorum aculeis retundendis aut diluendis idonea sunt, quæ iterùm atque iterùm exposita sunt, aut ulterius exponentur.

Si humor serosus, pancreaticus, atque mucosus acidior & corrosivus factus colico dolori originem dederit, aut etiam flatus à dictis humoribus seu calore resolutis, seu in primis viis cum bile effervescentibus, erumpentes, non dissimilis adhiberi debet methodus curativa; humores namque serosi, viscidi, perindè ac flatus carminantibus, discutientibus, calefacientibus, resolventibus imò & diaphoreticis debellari solent. Clysteres ergo sint emollientes, carminantes, atque resolventes, ex decoct. malv. alth. rut. origan. salv. calamenth. puleg. absint. parietar. mercurial. bet. &c. summit. aneth. fœnicul. flor. chamom. molil. polypod. colocynth. senn. agar. sem. aneth. carvi, ameos, cumin. anis. fœnicul. dauc. fœnugr. &c. cum hicra picra, benedict laxat. cass. diaphœn. diaprun. sol. sale communi, armoniaco, gummeo, melle mercurial. viol. anthos. aut etiam cum aqu. bened. turb. ℥. iij. Nec iidem temerè & unus super alium injici debent, si enim uno aut altero enemate alvus non deponat, acri suppositorio sollicitanda est parato ex hier. pulvere, diagrid. sale, trochis. alhand. pulver. tabac. felle bovis aut suis &c. cum mell. despumat. eoque sæpius, si videbitur, repetito; aut si alvus admodùm adstricta dictorum remediorum ope non satis solvatur, humoresque redundantes in intestinis atque excrementa nimium retenta: ut ferè semper accidit, sui exclusionem indicent, adhibenda sunt per os in plures parvas & repetitas doses tinctur. cass. senn. prunor. mann. cum diagrid. aut vino emet. humectato priùs & emollito si necessum fuerit, ventre per usum fotuum, balneorum, &c. aut ptisanæ ex decoct. flor. malv. & chamon. sem. ameos, additis oleis suprà dictis, butyr. insuls. &c. aut jusculorum pinguium cum vino malvatico, hispanico, aut hipocratico & theriac. ℥ j. mixtorum.

Quòd si humores acres expurgandi simul & dolorem sopiendi intentio sit, vocentur in usum pilulæ ex hiera cum diagrid. & laudan. supra dictæ, quibus etiam & turbith. addi utiliter potest. Nec sola acria & purgantia enemata colici doloris ab humoribus serosis aut lymphaticis oriundi curationem absolvunt dum enim semel libera alvus facta est, & humorum sabur-

burra expurgata, vocanda sunt in auxilium ea quæ humores & flatus resolvunt, illorumque acrimoniam temperant & dolorem leniunt, talia sunt quæ componuntur ex vini generosi & olei nucum æquis partibus, ex urina, aut quæ ex suprà dictarum herbarum decocto parata, oleum rutaceum, chamæmelinum, amygdalinum, anethinum, keirinum &c. admittunt. Talia etiam sunt suprà enuntiata enemata ex lacte, decocto intestinorum, aut capitis vervecis, quibus ruta, absinth. aneth. fœnicul. &c. incoqui possunt, additis mucilaginosis, phil. Rom. opio, ther. recent. aliisque similibus.

Venæ sectio, etiamsi ratione causæ morbificæ minus competere videatur, locum tamen hìc habere potest, tùm ratione doloris, tùm ad præcavendam intestinorum partiumque ipsis vicinarum inflammationem; perseverante autem dolore post usum purgantium sumenda sunt per os remedia quæ supradictis indicationibus satisfaciunt, inter quæ vinum cum ol. amygd. amar. extract. juniper. theriac. aut mithridat. atque etiam syrup. papav. alb. diacod. aut laudan. in jusculo non infimum locum obtinent, aut aq. vit. aq. theriacal. cinnam. aq. claret. ol. caryophyll. aut cinnam. ad gutt. aliquot; spiritus vitæ aureus Rull. ad ʒ. j. tinctura corticis aurantior. in spir. vini ad cochleare, spiritus vini & salis mixtorum an. ʒ. ss. oleum juniper. ad gutt. x. decoct. radic. galang. imperator. calam. aromat. in vino albo cum myrrha, aut spermat. ceti ʒ. ss. Pulveres digestivi & carminantes ex cortice aurantior. cinnam. anim. cumin. piper. decoct. allior. baccar. junip. veronicæ, quæ à Cratone specifica censetur; item & herbarum, seminum & florum suprà dictorum &c. quæ dum celebrantur juvari debent semper per continuum balneorum, fotuum, atque etiam clysterum modò purgantium, modò anodynorum usum, imò etiam & per iteratas, si necesse videatur, potiones aut pilulas purgantes.

Inveniuntur apud Amatum & Zacutum Lusitan. Cratonem, Rodericum à Fonseca, Panarolum, Pachequum, aliosque Veteres remedia pro specificis, & secretis habita, ut album stercoris gallinæ, stercus lupinum exsiccatum, pulvis jecoris aut intestinorum lupi, testiculorum equi in vino ad ʒ. ss. aut ʒ. j. exhibita; item infus. stercor. equin. aut ovill. in eodem menstruo: sed eorum omnium sicut & aliorum similium, quæ apud alios Auctores videri possunt, in colica sedanda atque arcenda virtus mihi nondum perspecta, nec aliis hujus ævi practicis, penes ipsorum fidem esto.

Cùm verò non solùm conjunctæ colici doloris causæ obsistendum sit, sed etiam antecedenti, humoribus nempè corrosivis & velut caustica aciditate donatis, hæc secunda intentio, postquàm urgentioribus occursum erit; optimè adimplebitur per usum absorbentium, coralliorum scilicet pulver. & oculor. cancr. margarit. præp. corn. cerv. ust. antim. diaphor. &c. Per spiritus & sales vol. decoct. sudorific. juscula, aut apozemata aperientia, incidentia, & calefacientia, aquas thermales, aliaque quorum antè mentio injecta est.

Colica denique Pictonum, quæ omnium est contumacissima atque periculosissima, non dispari à jamjam allata methodo curanda est; resolventia namque attenuantia, sudorifica, valida per vomitum atque secessum purgantia, spirituosa, volatilia, &c. humores nervis impactos potenter eradicant & corrigunt; sed in hac colici doloris specie, si in qua alia, haud oscitans debet esse Medicus; promptiùs enim auxilium requirit, ne morbificus humor in nervorum substantiam altiùs infigatur, undè deinceps difficilè dimoveretur; quare vomitoria etiam vehementia, purgantia valida, modò vires ferant, tùm in potionibus, tùm in clysteribus præscribi statim, atque iterari pro re nata debent; minùs verò narcotica, nisi ad convulsiones potiùs quàm paralysim & stuporem affectus inclinet. His insuper remediis adjungendæ sunt sanguinis missiones non solùm ex brachio, sed ex pede, imò & ex jugulari vena dum cerebri aut nervosum vel minimum vitium apparet, atque etiam cucurbitulæ sacrificatæ

ficatæ ſecundum longitudinem ſpinæ dorſi, cauteria & ſetones collo inuſta; frictiones ex liquoribus ſpirituoſis & ardentibus; totius capitis & ſpinæ, & earumdem partium embrocationes & irrigationes ex aquis thermalibus, laconica & hypocauſta, &, ut paucis multa concludam, inſtituenda hìc veniunt ea omnia quæ convulſioni, paralyſi, ſtupori, apta eſſe ſuo loco dicemus.

Cavendum tamen in remediorum colicæ tùm bilioſæ, tùm flatulentæ, ſeroſæ, lymphaticæ, atque Pictavienſi convenientium adminiſtratione, ne eadem præpoſterè & perperam uſurpentur, & ne nimium calefaciendo bilis, ſi quæ ſit magis incandeſcat febriſque accerſatur; item ne nimis refrigerando humores impacti magis adhuc figantur, viarumque obſtructio magis augeatur; quare habita ſemper ratione temperamenti, ætatis, virium, victus rationis, & ipſius cauſæ morbificæ, aliorumque coindicantium aut correpugnantium in colici doloris curatione procedendum eſt, præmittendo ſemper quæ humores noxios evacuant, & à mitioribus ad validiora quantùm fieri poteſt progrediendo.

Cavendum quoque à præpoſtero & nimio uſu narcoticorum, ea enim dolorem quidem ad tempus conſopiunt, ſed cauſam morbum facientem retinent; imò aggeſtis de novo humoribus pravis propter relaxatas ab iiſdem partium fibras ſpirituſque ligatos vehementior plerumque paroxyſmus recurrit, cauſa morbifica novas, ut ita dicam, copias auxiliatrices recipiente.

Quod ad varia topica ſpectat aut amuleta, ut ſunt cucurbita umbilico applicata, ventris inunctiones, emplaſtra admota, inteſtina lupi ſicca in formam zonæ geſtata, aliaque quæ à pluribus Auctoribus magnis in hoc affectu ſedando aut arcendo efferuntur laudibus, ea omnia in hoc minimè credulo Medicorum ſæculo pro inutilibus habentur, & ad mulierculas, muliebres Medicos, atque Tonſores amandantur, ſi ſola lintea calida excipias, fotus, catellos per medium ſectos, vervecis recens mactati omentum & ventrem aut pellem, quæ etiam non niſi momentaneum, aut ſaltem horarium levamen afferunt.

NOTA.

AUctor noſter in hac editione ſatis exquiſitè diſtinguit Colicum dolorem à Nephritico, per urinas, quæ ſcilicet in principiis Colici craſſiores excernuntur, dum in Nephritici initiis claræ ac tenues ut plurimum exiſtunt. Sed melioris diſtinctionis, indeque promanantis Curationis accuratæ gratia, non inutile fuerit quod uno verbo ille attingit, ſcilicet ſimilitudinem ac diſſimilitudinem doloris Colici, ab eo qui ab Affectione oritur Hypochondriaca, paulò curioſius rimari: Colicæ enim Hypochondriacæ, ac Hyſtericæ præcipuum ſymptoma, eſt dolor circa cordis ſcrobiculum atrociſſimus, uti etiam humorum viridi colore infectorum per ſuperiora ejectio. In illa autem præprimis, poſtea quæ in paroxyſmo peragenda veniunt, quorumque ſelectio ac diſtributio, ab iis quæ in alia Colicæ ſpecie adhibentur, non multum abludit, chalybis conferunt præparationes, ac aquæ ejus vitriolo prægnantes. De Colica Pictonum quam nomine illius quæ poſt longam afflictionem in Paralyſim abit, explicat Clariſſ. Auctor, addimus non de Celeberrimi Sydhenamii ſententia, nihil magis ei fugandæ facere, quàm ſi balſami Peruviani guttæ xx. xxx. vel xl. ſaccharo exceptæ, bis, vel ter in die propinentur. Si verò Paralyſis jam inde efformata ſit, tunc propriis remediis curari debet. De Specificis in omni Colicæ ſpecie, jam hìc paucis: Paſihequus apud Riverium pulvere inteſtini lupi ad ʒ j. in pauco vino generoſo exhibito, morbum hunc ſanat; illudque remedii genus divinum Amatus Luſitanus appellat. Alii hepar ejuſdem animalis deſiccatum ac pulveratum, item teſtes equinos, ac etiam utriuſque ſtercus in pulverem redacta non parum commendant. Riverio præſentaneum eſt medicamentum cinis ſuberis quod dolii vini ultra annum obturamento fuerit, dio-

ſis

ſis. ℨ. j. in vino albo. Zinzibre præterea, caſtoreum ad. ℨ. j. juſculum ex allio cum oleo olivarum, adjecta ſubdupla parte vini generoſi, dum allium umbilico admovetur: multigenorum animalium, (quicquid contra opponat Auctor!) applicatio, galbanetum Paracelſi ventri inunctum, item oleum ex lateribus, aut ex ſapone Hiſpanico, zibetta, ac caſtoreum in balſamo rutæ ſolutum, maximæ dicuntur efficaciæ. Horminum quinetiam, in decocto, aut eſſentia, convenienti vehiculo admixtum, flores ſulphuris ad. ℨ. ss. in vino calido propinati, ſalia volatilia pauco opio maritata, ſordes aurium humanarum, priapus tauri ac cervi, fuligo pulverata, (quæ etiam in decocto per inferiora injecta non parum prodeſt) ſaccharum ſaturni, aqua deſtillata ſtercoris bovis junioris oleum amygdalarum dulcium cum vino malvatico, ac ſpermatis ceti. ℨ. ss. Mercurius dulcis aliis medicamentis adjunctus, imò ipſa aqua fontana glacie refrigerata, (cujus effectus in Colica omnibus aliis ſurda, ipſe vidi) ſummopere deprædicantur. Nollem interea iis omnibus ita fidere, quaſi curam prorſus abſolvere deberent; quin potiùs venæ ſectionibus præmiſſis, ſubinde purgantia benigniora, imò quandoque generoſiſſima (ut in Colica illa quæ Anno 1693. totam prope Helvetiam quaſi Epidemicè afflixit, neceſſariò factum eſt) ſubindè intercalarem; non omiſſis etiam clyſteriis ab Auctore indicatis.

CAPUT XIII.

De Ileo, ſeu Iliaca paſſione.

ILeus ſeu Iliaca paſſio dictus eſt hic affectus, vel ab ileo inteſtino quod præ aliis in hoc morbo laborare crediderunt Auctores, vel à verbo Græco εἰλεῖσθαι, id eſt convolvi; ex eo quod inteſtina convolvi & complicari à quibuſdam cenſeantur, undè Latinis *Kolvulus* & *Convolvulus* nominatur; aliis χορδαψὸς dicitur, quia admota ventri manu plerumque chordæ veluti tenſæ & duriter contortæ ſpeciem ſentit, Barbaris verò *Miſerere mei*, quia ægrotantes tàm atrociter, tàm funeſtè affligit ut miſeratione digni Dei, hominum, & Medicinæ opem implorare magis quàm alii aliis morbis detenti videantur.

Verùm etiamſi tales omnes nomenclaturas longō temporis ſucceſſu confirmatas retineamus, non tamen cum Nomenclatoribus credimus affectum hunc magis ad ileum inteſtinum quàm ad alia pertinere, ut ex infrà dicendis patebit; neque illa ita convolvi & contorqueri ut chordam aut nodum æmulentur; meſenterium enim, cujus limbo tota ferè adhæret & connectitur inteſtinorum fiſtula, à ſtomacho ad anum, atque ipſa etiam eorumdem ſtructura, ſitus, & diſpoſitio talem in ſpiram aut nodum contorſionem & complicationem impediunt, ut cuivis Anatomiæ perito manifeſtum eſt.

Ut ergo ad rem ſtatim accedamus, definimus Ileum dolorificam & peracutam inteſtinorum paſſionem, in qua cum ſumma alvi adſtrictione, ventris inflatione & murmure, adeſt præpoſterus & inverſus eorumdem periſtalticus motus, quo ructus copioſi, humores varii fœtidi, corrupti, & verſicolores, aſſumpta omnia, imò quandoque excrementa & fœces ſuperiora verſus & ſtomachum propelluntur, & indè per œſephagum & os excernuntur.

Ut autem motus ille inverſus & antiperiſtalticus faciliùs innoteſcat, ſicut & ratio qua ipſe peragitur, explicandus hìc venit naturalis & periſtalticus inteſtinorum motus humores & excrementa verſus inferiora detrudens; qui etiam vermicularis dicitur, ex eo quod ſucceſſivè fiat & lumbricorum terreſtrium motum progreſſivum æmuletur. Ille itaque perficitur à duodeno ad anum uſque potiſſimùm per orbiculares, ſeu annulares muſculoſaſque fibras, quibus media inteſtinorum tunica ſecundum totum eorum ductum contexta eſt, quæ fibræ à partibus ſuperioribus ad inferiores conſtringuntur non ſubitò & omnes ſimul, ſed lentè & ſucceſſivè, ſicque ſucceſſiva fit contentorum verſus inferiora propulſio, eo prorſùs,

sùs, modo quo de motu stomachi constrictivo & naturali dictum est ubi de Vomitu. Motus verò ille quia verè muscularis est, singulæ namque fibræ, aut earum exigui manipuli sunt veluti totidem parvi sphincteres intestinorum cavitatem angustantes, à spiritibus animalibus in dictis carneis fibris expansis copulamque suam elasticam vel à sanguine, vel à contentis quibuslibet prodeuntem explodentibus, tanquam à causa efficiente dependet; cui operi non parum conferunt, hinc diaphragma in descensu seu systole sua stomachum & intestina comprimens inter inspirandum, indè epigastrici musculi easdem partes inter expirandum introrsùm propellentes.

Ex his arguitur facilè naturalem intestinorum motum rectè semper procedere debere, quoties constrictæ annulares illorum fibræ successivè, gradatim, & alii post alios illarum manipuli, lento tamen gradu contenta in sua capacitate, seu alimenta sint; seu humores varii & excrementa, versus inferiora protrudunt, si namque vel à bile aut succo pancreatico acrioribus aliisque humoribus perextrema vasorum in intestina desinentium eructatis, aut ab assumptis catharticis, quæ omnia internam intestinorum membranam nervosam & valdè sensibilem lacessere aut spiritus ibidem hospitantes plus æquo commovere & agitare apta nata sunt, orbicularium fibrarum constrictio celeriùs quamvis successivè perficiatur, tunc motus intestinorum, quanquam verè peristalticus, non tamen verè naturalis est, utpotè minùs lentus, atque inde peti debent omnes alvi fluxùs species de quibus infrà agetur.

Quòd si suborto quacunque de causa intestinorum ductu repagulo viam à superioribus ad inferiores contentis humoribus, alimentis, aut excrementis denegante, motus intestinorum naturalis interrumpatur atque cohibeatur, quid aliud indè subsequi potest, nisi eorumdem contentorum mutato termino à loco ubi retenta sunt ad partes superiores refluxus, qui motus peristaltico planè contrarius est, ac proindè antiperistalticus. In eo autem motu intestinorum inverso reverà sita est iliacæ passionis ratio, qui ideò directionem suam mutat & ab interposito obice ad partes superiores stomachum & œsophagum usque successivè transcurrit, quia annulares fibræ parti affectæ finitimæ, quæ contenta propter obstans repagulum ulteriùs & per inferiores vias pellere non possunt, eadem per suam contractionem ad viam, quæ unica est, planè oppositam protrudunt, idque successivè, ut de motu peristaltico dictum est, quia successiva fit earumdem fibrarum quamvis inversa contractio.

Quod ut clariùs adhuc pateat, sciendum est musculares intestinorum, quæ motum eorumdem perficiunt, fibras officio suo seu contractione fungi, non solum per copulan explosivam à sanguine suggestam & spiritibus animalibus à plexu solari, aliisque mesentericis suppeditatis accrescentem, ut in aliis muscularibus motibus accidit, sed etiam per miasmata atque corpuscula ab iis quæ in intestinorum cave continentur erumpentia, & membranam eorum internam exquisito sensu donatam stimulantia; emanant namque ab ipsis lenioribus chylo putà, alimentis assumptis, multò magis à bile ex poris biliario & cholidocho decidua, succo pancreatico aliisque pravis humoribus, quibus semper primæ viæ scatent, particulæ quædam subtiliores sulphoreo-salinæ plùs minùs elasticæ & irritantes, spiritusque ad expansionem provocantes, undè dictarum fibrarum contractio ex parte dependet: quare hæ ipsæ in motum constrictivum adactæ qua parte loco affecto & obici vicinæ sunt, ibique motum suum jam terminatum renovantes, seu propter supradicta corpuscula à contentis quibuscunque prodeuntia, quæ certè eò acriora sunt, quò longiorem in intestinis moram fecerunt, seu propter majorem spirituum a variis causis exagitationem & influxum, quidquid intestinorum cavitas hìc loci inculdit, versus superiorem & sibi vicinum eorumdem canalem propellunt; ubi novi in orbicularibus fibris

ab

ab iisdem contentis acrioribus constrictivi motus excitantur, sicque ulterior fit dictorum contentorum in aliam & quidem superiorem intestinalis fistulæ partem propulsio, & indè pariter in alteram, donec perrupto orificii stomachi inferioris janitore seu piloro, propter vehementem fibrarum muscularium constrictionem in ejus cavitatem exundent, ex qua per magnam pariter & subitam spiritibus inibi hospitantibus inductam commotionem atque expansionem violento & subito ventriculi constrictivo motu epigastricorum musculorum contractione forti adjuto, in quo vomitus consistit, per œsophagum & os tandem excluduntur.

Neque enim existimandum est spirituum animalium intestinis ministrantium influxum ita fieri, ut in duodenum primò, deindè in jejunum, & hinc in ileum &c. successivè & necessariò deferantur, ad motum intestinorum à fibris superioribus ad inferiores transferendum; perindè enim ferè est, ut ita dicam, dictis spiritibus æqualiter intestino cuilibet dispensatis qua parte fibrarum muscularium contractionem incipiant, seu à superioribus ad inferiora, seu iterùm ab inferioribus ad superiora; quanquam non negandum cæteris paribus & corpore rectè constituto deorsùm potiùs quàm sursùm tendere talem motum ab humoribus, & contentis variis descendentibus determinatum, nec immutari, ut jam dictum est, nisi obstante aliquo talem directionem atque determinationem impediente; spiritus itaque animales, quos mesenteri nervei plexus ab intercostali nervo derivati intestinorum motui contrictivo impendunt, quique ipsorum fibris muscularibus secundum totam eorum longitudinem per varios ramulos dispensantur, in statu naturali contentos humores, alimenta aut excrementa per alvum deturbant, cùm verò enata alicubi obstructione, inflammationem, tumore, aliisque, quæ inferius inter causas ilei recensebimus, constrictio intestinorum vermicularis, quæ huc usque contentam materiam protrusit, semel interumpitur, iidem spiritus hanc ipsam in partem, ubi à contentis facta irritatio ipsis stimuli loco est, copiosiùs delati ibique magis exagitati & veluti rarefacti motum constrictivum redintegrant ad partes superiores successivè serpentem, per quem retrocedunt quæ antea progressa erant, non dispari ratione ac lumbricus terrestris in aliquid, ingratum fortè occurrens per inversum suum progressivum motum sæpe retrograditur.

Cùm verò præclusam intestinorum viam asserimus ad ilei naturam statuendam, hoc non ita strictè intelligendum volumus, ut semper omnimoda sit alvi suppressio, & injecti clysteres necessariò usque retineantur; quamvis enim hoc frequentissimè contingat, concipi nullo negotio potest, cùm à parte intestinorum affecta & obstructa ad anum liber sit transitus, contentas subter fœces injectaque enemata rejici & eliminari saltem aliquando posse; quod divini Senis historiæ 3. *Epidem. sect.* 2. de muliere volvulosa, quæ apud Tisamenum habitabat, quæque dejectiones tenues, crudas, & paucas habuisse dicitur, optimè congruit sicut & aliorum practicorum observationibus, neque enim tanta in intestinorum ductu obturatio semper supponenda est, quæ nihil unquam per eorumdem canalem quoquo modo transire permittat; si enim gravibus Auctoribus fides est adhibenda visi sunt iliaca passione laborantes, in quibus injecti clysteres & immissa in anum suppositoria etiam filis fortibus ad coxam alligata sursùm rapta sunt & vomitu tandem rejecta; quod convulsivo intestinorum motui seu arctæ contractioni à recto propter intensam irritationem ab ulcere inflammatione, aliisque acrioribus causis factam incipienti, & per colum, ileum, aliaque intestina continuatæ tribuendum est.

Ea scilicet est intestinorum diathesis ad se invicem atque compositio, ut fibrosa eorum seu muscularis & carnea tunica sensim, sensimque a duodeno ad anum progrediendo magis carnosa sit, fibrisque crassioribus atque fortioribus compaginetur, ita ut jejunum paulò robustioribus

duodeno fibris constet, ileum jejuno, colon ileo, rectum colo, anus sphinctere musculo omnium fortissimo; quare si in coli extremo, in recto, partibusque ano vicinioribus primaria ilei causa non quidem obstruens, sed irritans, convulsiva & spiritibus animalibus motum præternaturalem & spasmodicum concilians extiterit, seu illa à sanguine suggeratur, seu ab excrementis, aliisque contentis pravis & acrioribus; &c. indè sequitur quod dictæ partes servata quam inter se habent fortitudinis proportione, contractæ inferiores fortiores fortiùs, superiores debiliores debiliùs, ea quæ in intestinis continentur versus eam partem propellant, quæ minùs renititur, adeoque ab ano & recto ad colon, à colò ad ileum, indè ad jejunum, duodenum atque ventriculum &c. atque indè desumendam puto rationem, cur quandoque ileo laborantes ita constrictum habent anum atque rectum intestinum, ut nec clysterem, nec suppositorium, nec aliud quidquam recipere nisi difficulter possint, & cur talia vi impellentis extrinsecus resistentem harum partium & contractivum nisum superantis adacta aliquando sursum rapiantur, & perruptis coli & cœci valvis ad stomochum ascendant.

Ex dictis patet partem affectam non semper esse intestinum, sed aliquando etiam jejunum, colon, imò cœcum & rectum: duodeni enim passio, utpotè stomachi vicinioris, ad vomitum potiùs quàm volvulum spectat; cùm enim causæ ileum producentes, de quibus jam jam dicturi sumus, in uno pariter atque alio intestino sedem suam figere possint, descensumque contentorum sive progressum ad inferiora præpedire, & præterea chylacea quandoque & biliosa materia tantùm quandoque excrementitia & stercorosa, modò citius, modò tardius vomitu rejiciatur, indicio est modò jejunum, modò ileum, modò crassa intestina affecta esse.

Neque his objiciatur supradictam intestinorum structuram, quæ à superioribus ad inferiora magis magisque carnea & fibrosa est, ac proindè majoris & fortioris constrictionis capax, peristaltico & naturali intestinorum motui planè contrariam esse, & per consequens fœces colon jam occupantes naturaliter ascendere potius quàm descendere debere; quanquam enim hoc ita contingere verum sit in intensa & maximè convulsiva intestinorum crassorum constrictione amplam ipsorum cavitatem strictissimè angustante, iisdemque intestinis primariò affectis & à causæ præsentia lacessitis; non tamen corpore secundum naturam se habente perindè esse potest, cùm motus peristalticus & vermicularis, qui minus intensus & minus validus est, à partibus superioribus incipiat à contentis descendentibus incitatus, nihilque sit quod illius determinationem mutet, & insuper angustior superiorem & tenuium intestinorum capacitas sensibiliorque interna tunica in magis vastam minusque sensibilem inferiorum cavitatem facilius se exoneret.

Causæ quæ tritam intestinorum viam solent præcludere, aut saltem descendentibus alimentis, humoribus, & excrementis transitum prohibere, eorumque proindè ad superiora refluxum promovere (ut nunc ordinatim afferantur) sunt primò induratæ fœces & sicciores, sive hoc ex calida viscerum intemperie partes excrementorum tenuiores dissipant, crassioresque condensante dependeat, sive ex deficiente intestinali muco tunicam intestinorum internam obliniente & ad faciliorem secessum destinato, sive demum ex impedito humoris biliosi seu clysteris naturalis è cystide fellea & jecore in duodenum effluxu; undecunque enim excrementa in colo cœco, recto intestinis retenta, & congesta duriora facta sint, concipi facilè potest eadem tùm duritie sua, tùm copia canalem eorumdem obturatum iri, nec facili negotio per secessum deturbari posse, quò fit, ut denegato inferno exitu, supernum quærere, eo quo supra dictum est modo, necesse habeant.

Quod de fœcibus induratis dictum est, pari

pari ratione de globulo vermium, calculo grandiori in intestinis genito, aut nucleis cerasorum aut prunorum magna copia in colo aut cœco aggestis & retentis dici potest; lumbricos enim invicem convolutos & conglomeratos plerumque in intestinorum cavitate hospitari, humores viscidos & lymphaticos in lapideam molem quandoque concrescere & excrescere, nucleosque suprà dictos accumulari in crassis intestinis, & potissimùm in cœco, observationes practicæ docent.

Non minùs verò frequens ilei causa existit hernia intestinalis seu intestini tenuis in scrotum aut in inguen per vaginalem peritonæi processum descensus & lapsus, cùm enim duplicatum semper intestinum, & sæpè duro excremento plenum cum mesenterii portione cadat extra abdominis claustrum, indeque alimenta & excrementa minùs liberè pertranseant, aut diutius inibi commorentur & abdurescant, sequitur non raro eadem ad superiora refluere, remoram in dictis partibus invenientia, eò magis quòd lapsum & ab annulari hypogastrii foramine strangulatum intestinum facilè inflammatur & difficilè restitui in suum locum potest.

Inflammatio quoque ut alii tumores potissimùm skirrhosi secundum intestinorum ductum progeniti, in eorum scilicet substantia, aut in partibus ipsis adfacentibus, pancreate nempè, mesenterio liene, utero, &c. iliacam passionem invehere valent, in quantum vel parietes seu tunica intestinorum nimium incrassando, vel easdem comprimendo transeuntibus humoribus & excrementis iter occludunt; undè eorum retrogressus subsequitur; cui operi non parum plerumque confert dolor partis ab inflammatione aut alio tumore irritatæ aut distentæ, qui ad appulsum materiæ contentæ multum exasperatur, quo fit cùm fibræ musculares præ dolore se se constringere facilè non possint, materia, quæ ad inflammatam aut quoque modo dolentem partem jam pervenit, non ultra progrediatur, sed hìc hæreat, donec contractæ proximæ ad phlogosim aut tumorem fibræ supernæ, quæ minus affectæ sunt, superiora versus contentorum suorum expulsionem moliantur.

Humores valdè acres intestina vellicantes atque exulcerationes notatu dignas efficientes hunc etiam affectum parere apti nati sunt, quatenus fibræ vel nimium & diutius ab irritatione constrictæ, vel minus ob erosionem contrahere se valentes contenta retinent, aut ultra pellere nequeunt, eò magis quò ab illorum ùtpotè acrium transitu pars affecta magis ac magis eroditur; Convulsio item inferiorum potissimùm & magis carneorum intestinorum, quæ vel ex dictis humoribus acribus aut sulphureo-salinis spiritus animales præternaturaliter exagitantibus, & explodentibus pendet, vel ex quacunque alia copula explosiva à sanguine, aut contentis præbita volvuli patens esse quandoque potest, non dispari modo ac convulsivus stomachi motus vomitum efficit; sicut enim contractio fibrarum intestinalium moderata, lenta, atque successiva motum peristalticum & naturalem efficit, ita earumdem intensa, vehemens, promptaque quamvis successiva constrictio citiusque ab uno ad aliud intestinum excurrens motum intestinorum inversum seu antiperistalticum creat, qui ad superiora potius quam inferiora dirigitur; vel quia à crassis intestinis, ubi pravi humores & excrementa magis commorantur, principium suum accipit, vel quia, ut supra incultatum est, carneæ magis inferiorum intestinorum fibræ atque robustiores in contractione sua aliis superioribus minus carneis atque robustis prævalent, ac proindè motum convulsivum primò & fortius suscipiunt, qui deindè ad alia superiora intestina à validioribus ad minus valida successivè transfertur; atque hanc ultimam causam accusari debere putandum est in ea iliacæ passionis specie rara, in qua clysteres injecti aut suppositoria in anum immissa sursùm rapiuntur & vomitu excluduntur, in hoc namque casu quia nullus obex, nulla obstructio intestinorum canalem occupat, quæ in rectum & colon

lon semel immissa sunt forti & valida sphincteris musculi actione, recti & coli robustioribus fibris sursùm & ad ventriculum usque propelluntur.

Grangræna & paralysis intestinorum eadem prorsus ratione ileum inducere, quanquam rariùs, valent, modò scilicet geminus ille affectus ad integram ipsorum fistulam non extendatur, sed ad aliquam tantum partem, secus enim nec vomitus neque secessus succederet; hoc verò ita contingere existimandum, quia ea intestinorum pars, quæ vita, sensu, aut motu caret, excrementa & humores contentos ulterius protrudere minimè valens eadem retinet atque remoratur, donec aut copia aut duritie obstructionem integram efficiant, quæ contentorum ad vias superiores refluxui occasio est, sed gangræna ilei sæpiùs effectus quàm causa est.

Flatus intestinorum tunicas præter modum distendentes iliaci affectus causam non valdè raram esse fatebitur quisquis attendet quantum iis generandis atque coacervandis primæ viæ proclives sint, & quantum ipsimet in dictis partibus redundantes intestinorum constrictionem, quæ ad secessum naturalem absolvendum requiritur, impediant: idem namque intestinis accidit nimio flatu distentis, quod vesicæ urinariæ copiosiori lotio tumefactæ, quæ vix ac ne vix quidem onus suum excutere potest propter estensas ultra tonum & modum ejus musculares fibras, in quas proindè animales spiritus influere nequeunt ad earum contractionem peragendam; similiter dum flatus ex crudis, dyspeptis, aut flatulentis eduliis prodeuntes, aut stomachi cruditate, aut ex variorum succorum effervescentia semel in intestinis satis magna copia congesti sunt ad eorum tunicas præter modum dilatandas, eorum musculares fibræ, utpotè elongatæ magis quàm par est atque attenuatæ, decurtari & crassescere non ita possunt, quod ad eorum actionem requiritur, quia spiritibus in eas aditus intercluditur, donec iidem flatus aut dissipati sint aut excreti. Huic causæ consortium præbet sæpissimè excrementorum retentorum copia, durities, atque siccitas? cùm enim intestina distenta se se constringere minimè valeant ad contenta sua propellenda, eadem restagnare, accumulari, & per moram obdurescere necesse est.

Quod ad complicationem & circumvolutionem intestinorum spectat, quam veteres Medici pro causa ilei tanto rumore adstruunt, ea si ita illis intelligatur, aut intestina quasi nodum efficiant aut in spiram chordæ instarcontor queantur, nequaquam admittenda videtur, cùm eorumdem dispositio, situs, atque connexio, ut suprà innuimus, huic omninò repugnent, & Anatomia demonstret intestina mesenterio alligata minimè nodari aut contorqueri posse; si autem concipiatur unam intestini partem in aliam nimis dilatatam secundum faciem ejus interiorem ingredi, seu superiorem in inferiorem, seu inferiorem in superiorem, eo ferè modo quo chyrothecæ inversæ è manu extractæ digiti complicari solent, certum est & apud saniores Medicos receptum factam sic intestinorum complicationem ileum nonnunquam parere posse, quod in defunctis hoc morbo laborantium cadaveribus quandoque deprehensum est. Talis verò convolutio, quæ cum excrementorum retentione ut plurimùm conjuncta est semper cum flatibus tunicas intestinorum admodùm inflantibus, ita fieri videtur, quando scilicet iidem flatus à partibus superioribus ad inferiores, vel vice versa rapidius excurrentes, & repagulum quoddam humoris putà, excrementa, &c. incurrentes non facilè cedentia, partem intestini dilatatam ultra obicem protendunt, ex quo sequitur partis intestini minus distensæ in eam quæ magis distensa est ingressus concurrente etiam ad hoc opus fibrarum partis intestini ingredientis corrugatione atque contractione, dum aliæ quæ ad partem recipientem pertinent prænimia distensione contrahere se nequaquam possunt. Ex ea ergo intestinorum dispositione sequitur viam à stoma-

cho

cho ad anum minimè patulam esse, sicque alvi contenta mutata cursus sui directione ab inferioribus ad superiora modo jam satis explicato retrogredi debere.

Exerit se statim hic affectus per signa æquivoca colico dolori, cui valdè affinis est, & à quo originem plerumque trahit, communia; nempè per dolorem intensum atque excruciantem in regione abdominis cum ejusdem inflatione, tensione, atq; murmure: Secundò per flatus per os copiosè excretos, assumptorum variorumque humorum vomitiones: Tertiò per alvum summè adstrictum, inquietudines, nauseas, fastidia, spirandi, imò etiam & mejendi & tussiendi difficultates; quæ omnia ex tunicarum intestinalium irritatione, distensione, erosione, plenitudine à flatibus, humoribus variis, & excrementis excitata peti debent, atque etiam ex pravorum humorum in stomachum refluxu, impedito bilis ad partes inferiores descensu; vesicæ demum & diaphragmatis compressione, &c. Si quædam tamen ilei ex prædictis signis diagnosis statuenda est ipsum à colica passione discriminans, dolor est, multò magis torquens, inflatio atque distensio vehementiores, eminens magis & renitens venter, borborygmi majores & frequentiores, alvus adstrictior, ne dicam omninò clausa, vomitus sæpius repetens pravosque magis biliosos, chylaceos, atque fœtidos humores excludens; uno verbo sæviunt magis omnia symptomata propter causarum vehementiam, corruptorum humorum, nec non excrementorum retentionem atque effervescentiam, eorumdemque ad partes superiores, quæ sunt magis nobiles atque sensibiles, retrogressum. Progrediente autem affectu, quod diagnosim facit certiorem, vomitus enormis est non solùm ratione copiæ excretorum humorum sed ratione qualitatis, cùm materia rejecta non tantùm porracea, chylacea, & fœtida ob diuturnam moram sit, verum etiam summè putrida & quandoque stercorosa ab interioribus nempè intestinis derivata; alvus omnimodè supprimitur, & si clysteres ingesti quandoque rejiciantur, quod tamen secus plerumque accidit nihil à stomacho ad anum pertingit, partes extremæ, imò & totum corpus refrigerantur, pulsus debilis & minutus est, animus delinquit, sudor manat frigidus ob minus vegetum & multum satiscentem cordis stomacho compatientis contractivum motum.

Causæ iliacam passionem producentes ita invicem internosci debent, si nempè fœcum retentio, copia, & siccitas atque durities morbo occasionem dederint, alvi constrictio præcessit & quidem longa, excrementa admodum sicca antè rejecta sunt; adest intemperies viscerum calida, aut obstructio hepatis bilis secretionem impediens, morbus non est ita acutus, nec dolor statim intensus nec tantus initio tumor abdominis. Si à globulo vermium pendeat, erit ætas juvenilis lumbricis generandis proclivis, vermes antè excreti erunt, aut usu remediorum per morbi durationem excernentur, aderit dolor pungens & subitus à vermibus intestina mordentibus petendus; denique aderunt signa lumbricorum in sequentibus afferenda. Si à calculo in intestinis genito, quæ causa rarior est, procedat ileus, certè non nisi ab excreta materia lapidea, aut per absentiam omnium aliarum causarum dignosci potest.

Inflammatio aliique tumores duri & prægrandes in abdomine geniti & intestina comprimentes aut coarctantes se se manifestabunt, phlogosis quidem per febrem acutam statim apparentem, calorem & dolorem admota ventri manu se prodentem, sitim & æstum præcordiorum atque viscerum, vomitum biliosum, linguæ siccitatem & nigredinem, &c. Tumores verò skirrhosi in mesenterio, pancreate, utero, liene aliisque partibus intestinorum fistulæ adjacentibus exorti demonstrabuntur tum per prædictorum signorum absentiam, tum per duritiem in hac aut illa abdominos parte prementibus digitis obviam, tum etiam ex eo quod morbus non subitò, sed successivè, grandescente scilicet tumore invaserit,

rum denique ex tardiùs subsequentibus ilei symptomatis.

Hernia intestinalis ileum pariens, quia per se patet & ex ægri relatu innotescere potest nulla diagnosi indiget; flatus verò huic affectui originem præbentes dignoscuntur ex ventris inflatione, sonitu, dum percutitur, & murmure atque rugitibus, item ex flatibus aut invasionem morbi aut ipso sæviente per superiora & inferiora excretis, ex cruditate stomachi, ex ciborum flatulentorum usu, temperamentoque ad flatus generandos idoneo.

Humores acres, erodentes atque exulcerantes volvulum inducentes designabuntur per ventris cruciatus & tormina etiam ante morbi adventum, item per cruentas quandoque aut purulentas alvi dejectiones, aut diarrhœas excruciantes dictum affectum præcedentes. Gangræna autem & paralysis intestinorum, si quæ sit, quæ iliacæ passionis causa extiterit, indigitabitur per frigiditatis sensum in abdomine & partibus externis, per phlogosim præcedentem, per imminutionem doloris initio morbi, eumque successu temporis prorsus evanescentem, per pulsus obscuritatem minorem symptomatum sævitiam; quanquam non minùs periculosus affectus sit concurrente semper aliorum signorum alias causas demonstrantium absentia.

Convulsio intestinorum si mera sit, nec aliis causis obstruentibus conjuncta, difficilem admodum diagnosim habet, nec innotescit nisi forsan per enemata sursum ascendentia atque per vomitum rejecta, aut per vomitus promptiores atque frequentiores, spasmus namque intestinis adveniens facilè ab inferioribus, ubi incipit ob magis carneam eorum substantiam, ad superiora & ad stomachum migrat, & non longè ab ineunte morbo vomitus fœtidus & stercorosus supervenit.

Tandem intestinorum complicatio eo quo suprà dictum est modo adveniens, cujus notitia non nisi valdè obscura & incerta haberi potest, conjicietur ex suprà dictarum omnium causarum absentia, si flatus excipias ex quibus illa semper ortum suum accipit, quæ si superioribus ad inferiora facta fuerit, usu remediorum potissimùm ponderosorum atque purgantium per os assumptorum magis increscet, secus verò si ab inferioribus ad superiora. Quia verò causa ilei multiplex multifariam conjungi atque combinari potest, varia quoque requiritur ad eam dignoscendam signorum ante dictorum syndrome & conjunctio, ex quibus causarum morbum facientium multiplicitates & compositio patebunt.

Quod ad locum affectum spectat, hoc est ad eam intestini seu tenuis, seu crassi partem in qua obstructio, inflammatio, tumor, complicatio, &c. primò excitata sunt, illud notum fiet ex doloris situ in hac aut illa abdominis parte, item ex ejusdem intensione, quæ in tenuibus intestinis utpotè magis sensibilibus magis se exerit, ex vomitu promptiùs aut tardiùs consequente, eodemque chyloso, bilioso, aut fœtido, ex tumore hìc aut illic deprehenso, aliisque pluribus indiciis de quibus in præcedenti capite dictum est.

Febris in hoc affectu, etiam citra inflammationem, aliquandò statim aliquando tardiùs apparet pro varia causæ morbificæ natura & vehementia; ea autem ut plurimum ex dolore repetenda est, cujus intensio massam sanguineam exagitat, sæpè ex particulis chyli impurioribus, quæ, quia per vias inferiores expurgari non possunt, in sanginem per ductus chyliferos transfunduntur, ubi ratione suæ heterogeneitatis fermentationem immodicam & præternaturalem cient, semper ex recrementis sanguinis in ipsius alveo consequenter ad alvi constructionem, indèque sequentes viscerum & colatoriorum infractus magis restagnantibus.

Affectum hunc periculi plenum, imò & funestum ut plurimum statuunt omnes Medici, nec sine ratione, est enim sæpè acutorum acutissimus cum magna symptomatum sævitia una aut duabus diebus sua percurrentes tempora; quanquam tamen ad pulres quandoque dies, à minùs vehemente scilicet causa dependens, protelari possit; majus verò aut minus portendit periculum pro varietate suæ

cau-

causæ: sic qui à globo vermium, flatibus tantùm, fœcibus induratis, hernia intestinali non valdè notabili, & inflammatione carente, &c. originem ducit, curationem saltem initio faciliùs recipit; qui verò ab intestinorum inflammatione, tumore, gangræna, paralysi, convulsione, complicatione à superioribus ad inferiora potissimum facta aut ab obstructione pertinaci & confirmata procedit, periculosissimus censetur atque sæpè incurabilis.

Ad curationem ilei variè se accingere debet Medicus; quandoquidem diversam atque multiplicem causam agnoscit, si itaque induratæ & sicciores fœces affectui ortum dederint, adhiberi statim debent balnea & fotus abdominis emollientes & laxantes, copiosus & iteratus ptisanæ usus, item & jusculorum quibus plantæ emollientes incoqui possunt atque etiam refrigerantes, æstuantibus præsertim visceribus, dilutum cassiæ & prunor, huic scopo perindè satisfacient, atque etiam oleosorum, pinguium, & mucilaginosorum usus, minimè prætermissis, imò frequenter injectis enematibus emolliendi, humectandi, leniendi, imò & refrigerandi facultate donatis, cum catholic. diaprum. simpl. & compos. butyr. ol. amygd. dulc. liliorum, melle violaceo, rosaceo & communi pulpa cassiæ &c. quibus deindè omnibus purgantia primò mitiora, deindè paulò validiora in plures doses præscripta succedere debent; interim non negligenda initio phlebotomia, si plethora adsit aut intemperies viscerum & corporis calida, sicut nec alia plurima refrigerantia quæ in præcedentibus relata sunt. Uno verbo vocanda sunt in auxilium ea omnia quæ in sequenti capite, ubi de alvi adstrictione agetur, exponenda & recensenda sunt, & quæ inferius ubi de obstructionibus, si hepatis infarctus clysteris naturalis injectionem, hoc est bilis è cystide fellea in duodenum effluxum impediat.

Idem procedendi modus valet in calculo intestinorum ductum obturante, atque etiam in globulo vermium, superadditis tamen in postremo casu vermes necantibus, fugantibus, aut dissolventibus, quorum inferiùs suo loco fiet mentio.

Si ramex seu hernia ab intestino in scrotum dilapso pendens illum pariat, quatenus strangulatum in tunica erytroide seu vaginali intestinum, idemque excremento indurato tumidum viam ad anum intercludit, tunc usurpanda sunt balnea cataplasm. fotus emollient. inunctiones parti tumenti applicandæ, ad hoc ut emollito tumore contentisque intestino cursum suum liberiùs peragentibus, idem in suum locum, sive intra claustrum abdominis reduci possit; quòd si facilè & in situ ægri supino præstari non possit, declivi capite & corpore ejusdem, elatisque sursum & divaricatis cruribus tentandum est, absente præsertim dictæ partis inflammatione, blandè tamen, ne vis partibus affectis ulla inferatur, quo facto subligaculum injiciendum est gestandumque diù, ne iterum intestina in scrotum aut extra inguen labantur, aut iis omnibus in cassum tentatis, & morbo ruinam minante, incisio facienda in inguine levisque apertura in peritonæi processu vaginali intestinum continente, ut Chirurgia docet, & quidem antequam phlogosis magna aut gangræna hanc partem invadat, quod quinto aut sexto ad summum die solet plerumque contingere, ad hoc ut immisso per viam apertam & annulum hypogastrii usque ad ventris cavitatem specillo cavo, & hujus ope instrumento dilatante aut syringotomo seu secante, dictus annulus intestinum arctè constringens ampliari aut rumpi possit ad strangulati intestini reductionem, instituendo deinceps gastroraphiam & *suturam Pellionis* quam vocant, aut operationem herniæ quæ *punctum aureum* dicitur; vel quod adhuc magis tutum est, & recidivam penitus avertens, ipsam castrationem sive testiculi ad inguen propulsi cum sua vagina per factam incisionem extractionem, atque adhibita altiùs quàm fieri poterit ligatura, amputationem.

Dum verò externa sic celebrantur remedia, adhiberi simul debent potiones & cly-

clysteres diluentes, laxantes, lubricantes, & benignè purgantes, eo modo quo superiùs dictum est, ut liquidiora indè facta excrementa, aut alia quæcumque corpora intestinum lapsum tumefacientia per inferiores vias faciliùs excludantur. Quòd si inflammatio herniam comitetur, emollientibus aliisque suprà dictis anodyna & refrigerantia miscenda sunt, ut unguentum populeum, fotus ex lacte, cataplasma de mica panis, de stercore bubulo, aut quod componitur ex radic. lilior. althææ, folii malv. semperviv. cotyledon. teleph. solan. &c. Floribus chamomil. nymph. &c. cum farina fabar. sem. lin. non neglectis emulsionibus julepis, ptisanisque refrigerantibus, atque etiam enematis, imò & phlebotomia sæpiùs pro viribus iterata quæ in omnibus inflammationibus & externis & internis, aliis omnibus præcellit remediis.

Non absimilis curandi methodus, quæ scilicet emollientibus, demulcentibus, diluentibus, refrigerantibus, atque leniter & blandè purgantibus, utitur, quæque venæ sectione sæpiùs repetita tanquam primo fundamento innititur, locum habet in ea iliacæ passionis specie quæ à tumore viscerum aut intestinorum inflammatorio ortum accipit; in quo namque extrahi statim debet sanguis ex brachiis & pedibus non solum ter & quater, sed sexies, octies & ampliùs si per ægri vires, temperamentum, & ætatem liceat; nihil enim magis valet febrem compescere, ruentemque in partem affectam sanguinem revellere, aut eum qui jam fluxit derivare: phlebotomiæ succedere debent clysteres ex lacte, sero lactis, decocto refrigerante, oxycrato, cum cassia, prunorum aut tamarindorum pulpa, mucilagine seminum lini aut fœnugr. butyro, mell. nenuphar. oleo lilior si demulcenda sit humorum acrimonia, aut ol. amygdal. dulcium, vitell. ovorum, imò & opio, philonio romano, si excrucians dolor sui mitigationem exposcat. Decoctum intestinorum aut capit vervecin. hìc etiam usurpandum venit, item & decoctum folior. & flor. malvæ, brancæ ursinæ, lactuc. portulac. semin. frigidor. florum nympheæ, papav. rhæad. chamomill. & melilot. atque etiam emulsiones per anum injectæ in formam clysteris.

His remediis adjungi debent fotus abdominis ex oxycrato, lacte, aut decocto refrigerante, aut semicupia, insessusve aquæ dulcis tepidulæ si æger illa sustinere possit; emulsiones, julepi, jusculа refrigerantia toto morbi decursu propinanda, qualia in ventriculi inflammatione proposita sunt, quibus urgente dolore anodyna admiscenda sunt atque narcotica, ut sunt diacodium, syrup. nymph. papav. alb. extract. opii, de quibus antè facta est mentio.

Vomitus, si adsit aut nausea, initio morbi, aqua tepida pauco oleo aut butyro mixta leniter provocandus, minùs verò in augmento morbi.

Quod ad purgantia spectat, in phlogosi intestinorum aut partium adjacentium, non nisi admodùm benigna & in parva dosi præscribenda sunt; tinctura cassiæ, tamarindór. mann. sal. polychrest. syrup. rosar. flor. persicor. eorumve infusio in decoct. refrigerante, aut sero lactis, aut jusculo hanc paginam implebunt. Cave tamen ne nimis properè & sævientibus symptomatis exhibeantur.

Potus sit aqua hord. decoct. tamarind. rad. aut flor. nymph. rad. acetos. aut. aq. font. cum sale prunellæ, aut succ. limon. berber. &c. vel oxycratum tenue quo frequenter utatur æger, minùs verò alimento quod non ita facilè permeat, & plerumque in intestinis corrumpitur.

Tumores prægrandes, duri, & skirrosi in intestinis partibusque finitimis geniti, si ileum produxerint, expugnabuntur remediis quæ suprà fœcibus induratis convenire diximus, aut quæ infrà skirrhis hepatis, lienis, pancreatis, uteri &c. apposita esse dicemus: si autem flatus eumdem affectum induxerint, eadem therapeia adhibebitur quæ antè in colica flatulenta exposita est.

Ileus merè convulsivus, si unquam, utpotè qui rarus est, sanandus occurrat, curabitur remediis quæ in sequentibus epilepsiæ

lepsiæ

lepsiæ & spasmo, de quorum genere est, convenire dicemus, phlebotomiis scilicet, balneis, fotibus, emeticis initio morbi, refrigerantibus, demulcentibus, catharticis atque tandem narcoticis; & in hoc potissimùm casu conveniunt pilulæ Riverii ex laudano & diagridio, non secus ac glandes plumbeæ aut regulinæ, & ipse crudus hydrargyrus ad uncias aliquot haustus quæ pondere suo & frigiditate motum intestinorum antiperistalticum vincere possunt, atque etiam Corticis Peruviani pulvis cum eodem opii extracto post catharticorum usum, ne quid dicam de frequenti usu clysterum primò anodynorum & narcoticorum, deindè acriorum qui spirituum & humorum eosdem inordinantium motum ad inferiora determinabunt.

Quæ ab humorum acrimonia, eaque intensa, intestinorum tunicas erodente præcipuè pendet ilei species curari debet emollientibus pariter lenientibusque suprà dictis, oleosis, pinguibus, mucilaginosis, atque etiam iis remediis quæ humorum aculeos obtundere aut absorbere apta nata sunt; talia habentur emulsiones ordinariæ, mucilagines sem. psyll. & cydonior. gumm. arabic. & tragacant. butyr. oleum amygdal. dulcium, decoctum flor. folior. & rad. malv. alth. lactis variæ species, syrup. papav. rubr. & alb. diacodum, laudan. corallia, margarit. ocul. cancror. aliaque id genus absorbentia, quibus semper adjungi debent balnea, fotus, & copiosus potus, atque etiam enemata anodyna & paregorica ex lact. vel decoct. detergente, vel capitis & intestinorum vervecis, cum butyro insulso, olio liliorum, olivarum, amygdalarum, vitell. ovorum, aliisque hujus naturæ de quibus antè dictum est, & in capite de diarrhœa & de dysenteria magis dicetur, non neglectis venæ sectionibus & purgantibus blandis sæpiùs & in parva dosi iteratis aut cum opiatis permixtis.

Paralyseos intestinorum atque gangrænæ, si unquam iliaco affectui ortum dederint, non dispari modo cura instituenda est, quamvis remedia in hoc casu ferè semper in cassum tententur. Hìc itaque convenient fotus abdominis ex calefacientibus & aromaticis, balnea thermalia, decoctum sudorificum, aquarum thermalium potus, liquorum ardentium & spirituosorum usus in modica dosi, clysteres ex vino generoso aut decocto calefaciente & carminante cum diaphœnic. aq. bened. Rull. turbith. colocynth. bened. laxat. hier. picr. diaprun. comp. aliisque diagridiatis, sale armoniaco, aq. vit. salviat. sp. vin. camphorat. juscul. aut julep. ex decoct. absint. scord. lavend. ror. marin. menth. majoran. thym. hyssop. satureiæ, salv. aliarumque plantarum & rad. calefacientium cum theriaca, diascord. aq. cinnamom. claret. imperial. non omissis iis quæ per os sumpta catharsim vehementer promovent.

Denique intestinorum complicatio, si quæ sit, seu potiùs ingressus unius partis intestini nimis strictæ in aliam nimis dilatatam, ea vincenda est per omnis generis remedia quæ flatibus oppugnandis, à quibus illa dependet, destinata sunt, atque etiam per humectantia, emollientia, laxantia, lubricantia, & purgantia, per os atque anum injecta, de quibus in præcedentibus satis superque dictum est, ad hoc ut laxioribus factis intestinorum membranis eædem à se invicem disjungi atque divelli possint, tuncque temporis, si unquam, valent glandes plumbeæ & regulinæ, mercurius crudus per corium trajectus ad ℥. ij. ad summum in aq. melle; syrupo, jusculo, aut ovo sorbili exhibitus; argentum namque vivum pondere suo intestina stimulans, nec facilè motui intestinorum antiperistaltico obtemperans fluxilitate & penetrandi vi qua pollet ad inferiores vias detruditur, & complicatas intestinorum tunicas restituit, si præsertim ab inferioribus ad superiora factus sit membranarum intestinalium subingressus; secùs enim, hoc est si à superioribus ad inferiora intestina complicata fuerint ponderosa omnia & quæ humores per vias inferiores potenter deturbant morbum necessario augebunt, ac proindè vitanda erunt, adhibitis eorum loco lenientibus, carminantibus, humectantibus, anodynis,

atque etiam narcoticis, quæ in omni ileo à quacumque causa ortum habent, urgentibus potissimùm torminibus atque vigiliis, post universalium administrationem usurpari debent. Cathartica in hoc casu blanda per os, & rara sint; acriora verò per anum, & frequentiora.

NOTA.

Iliacæ passionis curationem sic perficit Celeberrimus Thom. Sydenham. Mittatur statim sanguis è brachio dextro ad ℥. ix. vel x. Post aliquot horas hibeatur sequens pulvis. ℞. resin. scammon. vel (defectu ejus) resin. jalapp. gr. vij. calomelan. Turqueti ℈ j. M. F. pulvis, capiat è cochleari j. lactis vaccin. superbibendo ejusdem lactis cochleare j. vel alterum. Vel si forma pilularum magis arrideat ℞. pilular. ex duob. ℥. ss. calomelan. Turqueti ℈ j. cum seq. balsam. Peruvian. f. pilul. IV. sumend. è cochlear. j. syr. violar.

Sin autem æger hoc remedium per os rejecerit, laudani liquidi gutt. xxv. aq. cinnam. fort. ℥. ss. instillatæ statim propinentur; cùm verò horum usu vomituritio, ac ventris dolores, remiserint, catharticum dictum iterum exhibeatur. Verùm si anodynorum virtute ac vi jam penitus infractis, vomituritio ac dolor iterum redierint, cathartico interim in corpore restitante, ad usum paregorici suprà descripti revertendum, idemque eò usque repetendum quarta vel sexta quaque hora, donec intestinis quies omnino inducatur; quò quidem tempore catharticum operationem suam per sedes exeret.

Nec sanè abs re fuerit elapsa hora una aut altera, post venæsectionem, clysterem aliquem ex iis qui potentiùs operantur, injicere, fumum scilicet nicotianæ ex tubulo inverso, per vesicam majusculam, in intestina validissimè insufflatum, quæ quidem operatio post aliquot horas reiterari debet, nisi citiùs meatus deorsum patet.

Finita operatione cathartici sumat sequentem haustum. ℞. aq. cinnam. fort. ℥j. laudan. liquid. gutt. xxv. M. f. haustus: Qui porò reperendus est bis, ter, vel sæpius in die donec vomituritio & dolor penitùs cessaverint; atque etiam, istis symptomatibus cessantibus, nihilominus ad curationem confirmandam, per aliquot adhuc noctes capiat idem paregoricum in minori dosi cubitum iturus. *Hactenus Clariss. Thom. Sidenh. Jam quædam restant specifica adducenda.*

Inter specifica, post fumum tabaci per inferiora insufflatum, primas tenet clyster ex oleo nucum, lini, alioque, cui incocta fuerit colocynthis, aut ejusdem trochisci, alhandal. dicti, addita etiam ruta & nitro, cum pauco vino. Exteriùs stercus vaccinum recens toti abdomini illitum flatuositates mire resolvit, & acrimoniam humorum non parum retundit. Præterea quidam maximè extollunt sanguinem verspertilionis (qui cum depilatorium medicamentum existat, insignis procul dubio est penetrationis) uti etiam exuvias serpentum oleo olivarum incoctas. Globulos aureos ac plumbeos forsan non immeritò improbat Clariss. Auctor, quandoquidem pondere tantum agunt, nec aliquid movere apta sunt; verùm non idem dici potest de globulo antimonii depuratissimo, scilicet martiali, de quo etiam asserere possum quòd nullas movet turbas. Pilulæ Iliacæ Rhasis multum etiam deprædicantur, præsertim à P. Berbette. De aliis consule quæ jam in Colico morbo, attulimus, unicò adjecto unguento de Arthanita, cujus efficacia non ignobilis est, si extus applicetur.

CAPUT XIV.

De Alvi adstrictione.

Ut intestina tùm tenuia, tùm crassa munio suo hoc est peristaltico motu rectè defungantur, oportet ut post peractam in stomacho chylosim quæ ab ipso susceperunt & in cavitate sua continent sensim & gradatim (ut antè dictum est,) per constrictas successivè orbiculares ipsorum & musculares fibras ad infe-

feriora propellant; quò dum pauciores chyli particulæ in venas lacteas secundum intestinorum ductum insertas transvehuntur, ut indè in sanguinis alveum tendant ejus jacturam sarturæ, impuriores ejusdem & magis tartareæ partes seu fœces, utpotè corpori minùs utiles, ad anum & foras amandentur: quare si quondam alvus à tali œconomia deflexerit, morbosus corpori apparatus inducitur; tale verò intestinorum vitium vel in promptiori celerioriquè quàm par est dictarum fibrarum contractione situm est, qua alimenta, humores, excrementave citiùs protruduntur atque excernuntur, undè multiplex alvi fluxus species exoritur; vel in tarda nimis & lenta earumdem fibrarum constrictione consistit, qua intestinorum, potissimùm crassorum, contenta seu alimentorum reliquiæ segniùs deturbantur, diutiusque proindè in eorumdem ductu retinentur; unde alvi adstrictio seu constipatio sequitur, de qua hìc nobis agendum incumbit.

Per alvi autem adstrictionem hìc non integram ventris occlusionem intelligimus, qua nihil excrementorum per inferiora dejicitur; sic enim ad ileum pertinere potiùs videretur; sed eum dumtaxat intestinorum in primis crassorum affectum, in quo fœces duræ & siccæ tardiùs rariusque, imò & ægriùs, hoc est cum maximis diaphragmatis, musculorumque epigastricorum contractionibus per anum excluduntur.

Hujus affectionis causæ, ut ridiculam Veterum expultricis facultatis imminutionem, aut retentricis auctionem taceamus, sunt primò ipsorum excrementorum seu fœcum siccitas & durities, sive hoc proveniat ex assumptis cibis solidioribus aridioribusque, ex quibus non nisi compactæ & solidæ reliquiæ esse possunt, fibrarum intestinalium constrictionem plus minùs eludentes; sive ex iisdem alimentis minùs in ore comminutis & attritis, aut humore salivali & potulento minus imprægnatis atque dilutis: edulia namque omnia, ut rectè in stomacho subigantur, indeque per totam alvum liberè fluant, debent sufficienti humoris copia saturari & ea gaudere fluiditate, qua peristaltico intestinorum motui facilè obtemperent, atque ad vias inferiores detrudantur; quare ex deficiente humido, quod aliundè per chyli à fœcibus suis separationem magis exhauritur, excrementa in coli intestini cellulis sicca & dura manent, eaque duritie sua & soliditate multùm resistentia vix ac nevix quidem excerni possunt, quanquam musculares intestinorum fibræ spiritu animali inflatæ & turgidæ, atque epigastricorum musculorum & ipsius diaphragmatis contractionibus adjutæ eorumdem expulsionem moliantur.

Verum non solùm ex prædictis causis indurescere possunt excrementa alvumque constipare; sed etiam ex intensiore viscerum calore humidas fœcum partes dissipante, humoremque seu mucosum seu serosum continuò à sanguine in intestinorum fistulam eructatum consumente; æstuant enim plerumque hypochondria aliæque in abdomine contentæ partes, sive ex recrementis sanguinis retorridis in dictis partibus stabulantibus atque effervescentibus, sive ex sanguine fervidiori totum abdomen perluente atque lentiùs inibi circulum suum peragente, sive ex ciborum acrium & calidorum usu, liquorumve ardentium potu, &c. undè alvum adstrictam fieri necesse est.

Quod de calida viscerum diathesi dictum est, dici similiter potest de calida & sicca aeris constitutione humores sanguinis serosos ad habitum corporis & poros cutis advocante, eosque à centro, ut ita dicam, ad circumferentiam transferente, hinc siquidem, quia partes internæ humido ad excrementorum liquiditatem plurimum conducente defraudentur, solidescunt magis atque indurantur fœces, nec tam facilè deinceps eliminari possunt. Sic videmus sæpè sæpiùs eos quibus per æstatis (ardente præsertim syrio) decursum continuus dimanat sudor, alvi adstrictioni obnoxios esse, minusque & rariùs mejere, quæ accidentia frigore redeunte, aut saltem frigidiuscula tempestate spontè solvuntur.

Altera

Altera alvi adstrictionis causa, & quidem non minùs frequens est impeditus aut imminutus bilis è cystide fellea, aut ex coro biliario in duodenum fluxus; cùm enim humor ille sulphure & sale onustus atque ex hepate, quod ipsis colatorium est, diciduus non solum ulteriori in duodeno una cum succo, cui ibidem occurrit, pancreatico ingestorum fermentationi dicatus sit: sed etiam intestinorum irritationi, spirituumque animalium in fibris eorum carneis explosioni, undè motus peristalticus dependet; sequitur necessariò motum hunc segniorem factum iri, quoties dicta bilis minùs liberum in intestina habebit commeatum, atque hinc est quod icterici & ii omnes quibus hepar infarctum est & obstructum, ventris semper constipatione laborent & frequenti clysterum artificialium usu indigeant, clysteris naturalis defectu.

Deficiens quoque intestinalis mucus intestinis lubricandis destinatus, seu humor ille lymphaticus per tunicam intestinorum internam & glandulosam à sanguine continuò secretus, atque etiam per glandulas in crassis intestinis & colo præsertim racematim dispositas, atque à Peyero primùm detectas; deficiens inquam, talis mucus non per simplicem viscerum calorem, ut supra dictum est, sed per mesenterii obstructiones vasorumque exilium quibus ille instillatur, alvi adstrictionem inducit, quatenùs aspera indè facta interior intestinorum superficies excrementa alioquin minus diluta retinet diutiùs atque remoratur.

Tandem affectus plures abdominis, ut sunt tumores varii prope intestina, graviditas in fœminis, obstructiones, inflammationes intestinorum, stupores aut imperfecta paralysis, pluresque aliæ causæ colico & iliaco affectui communes, minùs tamen intensæ alvum adstringere valent, si non totaliter occludere; idque propter rationes in præcedentibus capitibus jam satis fusè expositas, aut ex iisdem facilè deducendas.

Una est vita sedentaria & equitatio frequens alvum constringere valentes, quæ peculiari explicatione indigent: harum autem causarum in ventre costipando virtus peti debet ex eo quod sessio & quies corporis succorum distributionem recrementorumque secretionem retardet, quæ ab exercitio distribuuntur faciliùs atque segregantur; equitatio verò propter stomachi & intestinorum concussionem motum eorumdem constrictivum & peristalticum arcet atque interrumpit.

Alvi adstrictio ex ægri relatu satis superque innotescit: causæ verò illius, quæ plures sunt, sic dignosci debent. Si ab humoris biliosi seu clysteris naturalis defectu affectus ortum habeat, aderunt obstructionum signa, tensio & durities ventris atque hypochondriorum, habitus corporis pravus aut icteritius, urinæ bilis colore nimiùm saturatæ erunt, excrementa verò minùs flava aut rufa, &c. Si à viscerum calore pendeat, hoc patebit ex temperamento, ætate, anni tempestate, siti, linguæ siccitate & albedine, ex causis calefacientibus prægressis, vino putà liquoribus ardentibus copiosiùs aut sæpiùs assumptis, exercitiis immodicis, copiosis sudoribus &c. Si à muci intestinalis impedita secretione, notum fiet ex absentia signorum quæ alias causas indicant, atque etiam ex eo quod sicca admodùm in sua superficie erunt excreta, quæ ut plurimùm quandò dura sunt aliquid hujus muci abradere solent. Si denique alii intestinorum, mesenterii, hepatis, totiusque abdominis morbi, aut equitatio, sessio, ciborum duriorum usus, potusque parcitas aut abstinentia, vel aliæ causæ externæ hunc affectum induxerint, ex propriis dictorum morborum signis ex iis quæ præcesserunt, aut ex ægro adstantibusque facilè innotescet.

Prognosticum hujus affectus non est periculosum instituendum, nisi ab aliquo gravi infimi ventris morbo dependeat, aut adsint pertinaces atque diuturnæ viscerum obstructiones; nec enim insalubrem omninò vitam degunt qui pigra alvo donati sunt, modò eam identidem tùm remediis quibusdam usualibus, tùm vitæ regimine solvendam curent: tamen

si con-

si contumax sit & diutiùs perseveret, aliquid periculi, si non imminentis, saltem in futurum pertimescendum portendit; degenerat namque alvi adstrictio diuturnior ob retentas fœces, indeque coinquinatos varios eosque utiles corporis succos; aut ob retenta varia quæ in alvum exonerantur, ut è corpore exeant, sanguinis recrementa, in graviores morbos, iliacam putà, aut colicam passionem; cephaleas, febres varias, hydropisim &c.

Curatio alvi adstrictionis dirigi debet ad causas à quibus originem trahit, quare si à regione & tempestate calidioribus procedat, mutandum, si fieri potest, cœlum & solum: Si à comestis cibis solidioribus sicciori busque, aut potus parcitate, victu humido & emolliente, eoque copioso & iterato utendum: Si ab exercitiis immodicis, alimentis calidioribus &c. vita sedentaria, ab iis prorsùs abstinendum est, victusque & regiminis ratio planè contraria amplectenda. Si verò à viscerum intemperie calida dependeat humores quibus excrementa dilui solent absumente, tunc venæ sectio locum habet, quæ iteranda est frequentiùs aut rariùs pro viribus, ætate, ægri temperamento & plethora; usus refrigerantium imperandus, humectantium atque acidulorum, sub forma julepi, juscul. emuls. imò & serum lactis, & potus nive aut glacie refrigeratus, præsertim per æstatis decursum & stomacho vegeto existente. Si à viscerum infarctu, hepatis nempe, mesenterii, lienis, oriatur, præter humectantia & emollientia præscribenda sunt aperientia, spirituosa, volatilia, alchalia, chalybeata, &c. Si demùm ab aliis abdominis affectibus, eidem per propria & specifica dicta remedia prospiciendum erit.

Verùm quoniam cuicumque ex prædictis causis ortum suum attestetur ventris constipatio, emollienda semper & laxanda est alvus, diluendæ fœces, eæque foras ejiciendæ sunt, placet hìc ea proponere remedia quæ his indicationibus in omni alvi adstrictionis specie adimplendis satisfaciant. Talia sunt copiosus & frigidus potus, prunorum & tamarind. decoct. aut malv. mercurial. betæ, branc. ursin. aliarumque herbarum emollientium; tinctura cass. pruna & fructus horarii jejuno stomacho comesti, modò per morbi causam & per stomachum liceat, usus panis secalini, aut aquæ cum tali pane agitatæ; racemorum ante solis ortum collectorum roreque madidorum esus per plures dies continuos; cave tamen ne in viscerum obstructionibus crudis & frigidis nimium utaris, talia quoque sunt butyrosa omnia, pinguia & mucilaginosa per os & anum usurpata, quæ intestina valdè deliniunt atque lubricant, ut sunt butyrum recens, oleum lini, amygdal. dulc. lilior. decoct. capitis & intestinorum vervecis, mucilago seminis lini, psyllii & cydoniorum, decoct. rad. alth. malv. aliaque id genus, quorum antè mentio injecta est, ne quid dicam de balneis, insessibus, semicupiis, fotibus abdominis emollientibus, quorum usus in alvo humectanda atque laxanda multùm efficax minimè prætermittendus.

Clysteres in hoc affectu frequenter injici debent ex decoct. commun. vel ser. lact. vel decocto capitis vervecis aut intestinorum ejusdem, cui senna addi potest atque colocyntidis pulpa, si validiùs purgandum sit, dissolvendo in colatura cassiæ pulpam, diaprunum utrumque, catholic. diaphœnic. salem communem, gemmeum, aut prunellæ; aut etiam aquam benedictam turbidam, si nempè post usum emollientium & benignè aut mediocriter purgantium alvus satis non solvatur. His enematibus succedere debent, præsertim quando fœces elutriatæ sunt, alia ex refrigerantibus mucilaginosis aut oleosis composita; aut si tam frequentem clysterum usum ægrotans renuat, eorum loco adhibenda sunt suppositoria ex melle cum pulveribus purgantibus cocto comparata, aut ex felle porcino, aut bovino, aut ex frustulo salis communis aut aluminis rupei &c.

Quoad potiones purgantes illæ etiam necessariò præscribi debent, atque identidem, si non sæpiùs, iterari, non quidem subitò, nisi admodùm recens sit alvi

vi adstrictio: sed post usum emollientium atque diluentium aliorumque causam morbificam specificè oppugnantium; in hoc enim casu meliùs quàm in quocunque alio valet aphorismus Hippocratis, *quæ purgare volueris fluida facere oportet*. Sic nempè excrementa duriora in coli cellulis atque anfractibus hærentia & veluti incarcerata faciliùs cedunt. Harum materiam suppeditabunt senna, cassia, tamarindi, sal. polycrest. manna, syrupi ros. solut. & flor. persicor. eorumque infusiones in decoct. prunor. malvar. mercurial. &c. quorum virtus, si debilior extiterit, acui poterit pulveribus diagrid. jalappæ & diacarthami, aliisque validioribus catharticis. Sunt qui post solutum ventrem mannam aut cassiæ pulpam cum butyro aut oleo amygdalar. dulcium exhibent in jusculo, quod remedium frequentiùs repetunt: Alii conservam rosarum laxantem è rosis pallidis aut sylvestribus parant ad usum: Alii cassiæ pulpam jejuno stomacho per plures dies mandendam & glutiendam imperant, superbibito aquæ frigidæ aut decocti emollientis cyatho: Alii opiatem ex dictis purgantibus aut bolum conficiunt: Alii demùm passulas aut ficus purgantes componunt, aut pruna solutiva, eosdem fructus in decocto senn. aliorumque purgantium diutiùs macerando, quorum usum ante singulos pastus præscribunt, quibus omnibus, si affectus non cedat, ad aquas minerales temperamento ægri causæque morbificæ accommodatas confugiendum est.

Nec silentio hìc prætermittendum videtur remedium alioquin satis insolitum, efficax tamen; & in alvo cienda potentissimum, cujus fidem ex experientia faciunt observatores practici, illud est deambulatio quæ pedibus nudis fit super pavimentum frigidum, aut aeris frigidiores captatio; quæ quia aut poros cutis obturando diaphoresim intercipiunt undè magis humectantur interiora, aut propter corrugationis motum quem cuti nervosisque pedum partibus conciliant ad nerveos abdominis plexus se extendentem, spiritus animales (ut ita dicam) intrò repellunt, ut in timore accidit, alvum plerumque laxant, aut saltem coercent, quò fit ut iidem in his partibus magis commoti & agitati motus constrictivos intestinorum eliciant, unde fœcum exclusio sequitur. Cavendum tamen ne perperam & intempestivè tale remedium usurpetur, ne in scyllam æger deducatur, charybdim vitaturus.

N O T A.

In alvo adstricta quidam commendant mercurium vivum, seu potiùs vinum in quo per mensem fuerit infusus, quod ad cochleare j. subinde propinant. Sed remedium quod tanquam efficacissimum deprædicatur à multis, etiam in desperatissima alvi stypticitate, est aurum fulminans; (cujus tamen vim, quamvis pluries expertus, nunquam ipse vidi) illudque ad grana vj. viij. vel ix. cum extracto ellebori nigri in pilulas conglobatum exhibent. Addunt, nimis non edulcoretur, aliàs enim vim suam deperdit dejectoriam, ac diaphoresi tantum promovendæ aptum evadit medicamentum. Non ingratum est præterea remedium tinctura tartari antimoniata, parcè aromatisata, in vino, vel etiam jusculo ad gutt.xx. per aliquot dies propinata, ut nec tinctura antimonii, post ejusdem in liquore nitri digestionem, per spiritum vini extracta; Item terræ foliatæ tartari liquor, aliaque id genus, de quibus consuli possunt Auctores Chymici. Hìc non addimus infusionem foliorum orientalium in aqua frigida vino admiscendam pro potu ordinario, passulas laxantes ad cochleare unum aut alterum, immediatè ante prandium sumptas, ut nec selectum alimentorum solvendæ alvo maximè appropriatorum; quia hoc jam ex parte ab Auctore nostro factum, partim etiam omnibus satis notum est. Qui plura voluerit, consulat caput de Colica, ut & etiam de Iliaca passione.

CA-

CAPUT XV.

De Lienteria & Cœliaca passione.

DUo isti affectus sunt alvi fluxus species inter se valdè affines, in quibus quæ in stomachum ingesta sunt incocta plus minùs, & parum aut nihil ferè mutata per alvum excernuntur; discrepant à se invicem tantùm per magis & minùs; in lienteria enim alimenta à stomacho ad alvum & hinc foras celeriter excluduntur sine mutatione valdè sensibili, ita ut excreta assumptorum colorem, consistentiam, aliasque qualitates plurimùm referant; in cœliaca verò passione ἀπὸ τῆς κοιλίας, seu à stomacho nomen suum sortiente, eadem mutata quidem quodammodò & chylacea ejiciuntur; sed tamen imperfectè subacta, nec dum integram fermentationem partiumque suarum comminutionem & attritionem passa. Uterque morbus, sed præcipuè lienteria, *lævitas intestinorum* Veteribus dictus est, forsan quod superficiem intestinorum internam nimio muco & humore delinitam contenta sua diutiùs retinere non posse putarunt, undè facultas eorum retentrix plurimùm infringeretur, quæ alimentorum incoctorum exclusioni daret occasionem; sed quàm falso innixi fuerint fundamento ex inferiùs afferendis causis patebit.

Dum verò excreta immutata coloremque & consistentiam ingestorum referentia in lienteria asserimus, hoc non ita strictè intelligi debet, ut alimenta nullam omininò mutationem sive fermentationem in stomacho & intestinis subierint, & inalterata prorsùs rejiciantur, ut quibusdam placet; incredibile namque est aut, ut meliùs dicam, impossibile, attritos in ore cibos humoreque salivali imprægnatos stomachum, ubi semper aliquandiù morantur, & tortuosam intestinorum viam, ubi novis humoribus etiamsi segnibus plerumque & effœtis imbuuntur, permeare, absque eo quod vel minimam in tam longo tramite coctionem passi sint; sed concipiendum potiùs coctionem illam utpotè imperfectam pro nulla plerumque haberi à Medicis.

Ad geminum hunc affectum referendus est alius chylaceus alvi fluxus seu diarrhœa chylosa, quæ quamvis à diversa causa originem trahat suam, excretorum tamen similitudinem refert; in ea namque ob mesenterii ejusque glandularum aut venarum lactearum obstructionem & infarctum, alimenta alioquin probè cocta atque subacta tùm in stomacho, tùm in duodeno per alvum excernuntur, puriore eorumdem parte seu chylo propriè dicto, qui lacteas dictas subire & permeare debuerat, propter ipsarum obturationem una cum impurioribus partibus seu fœcibus excreto. Talis dejectio, quæ purulenta videtur ob chyli admixtionem, ex abscessu mesenterii partiumve vicinarum rupto & in intestina exonerato petitur plerumque à Medicastris quibusdam, qui in morbis plerisque abscessus varios in variis abdominis locis temerè suspicantur, ut si fortè fortuna potiùs quam arte & scientia ægros suos ad sanitatem perduxerint, majorem indè gloriam & honorem consequantur.

Quartam chylosæ diarrhœæ speciem hìc addere libet, in qua incocta quidem & cruda per alvum deturbantur edulia, sed non tam cruda, nec tam frequenter atque celeriter ut in lienteria atque cœliaco affectu, qui morbus videtur propriè symptomata esse læsæ ventriculi coctionis de qua antè dictum est.

Causas harum chylosi alvi fluxus specierum quæ variæ sunt, ut rectè eruamus, examinandum est nùm promptior, nùm tardior post pastum fiat alimentorum minùs subactorum per alvum exclusio; ut enim taceamus imaginarias illas veterum Medicorum facultates, quas in stomacho & intestinis ut in solio residere putabant, ad primarum viarum regendam œconomiam, expultricem scilicet unam, quæ irritata citiùs ad contentorum expulsionem insurgeret; retentricem alteram, quæ ab humoribus frigidis serosis aut viscidis intestina & stomachum relaxantibus & lubricantibus labefacta eadem

eadem contenta aliundè per viam lubricam faciliùs transeuntia retinere non posset; cùm hanc alimentorum expulsionem atque retentionem per unum motum peristalticum plus minùs concitum fieri suprà docuerimus, aliæ causæ probabiliores motum hunc magis aut minùs accelerantes investigandæ sunt.

Si ergo ingesta in stomachi & intestinorum cavo non diutiùs aut saltem tempore ad chylosim requisito commorentur, indeque chylacea & satis prompta sequatur excretio, ut in lienteria propriè dicta contingit, aut ad eam accedente cœliaca passione, accusanda tunc venit irritatio dictarum partium aut spirituum animalium in fibris earum muscularibus major quàm par est explosio, majorque motus, ratione quorum ad constrictionem promptiorem excitantur, & contentos cibos antequam subigantur successivè detrudunt, donec tandem eliminati sint, eadem prorsùs ratione qua videmus acriora cathartica aut aquas minerales dum semel glutita sunt, nisi vomitu rejiciantur, propter irritationes spirituumque commotiones quas faciunt in ventriculo & intestinorum ductu intra parvum temporis intervallum, si nihil obvium inveniant, immutata rejici.

Irritatio autem illa aut spirituum exagitatio contingit aliquandò ventriculi & intestinorum culpa, cum scilicet abraso muco stomachali & intestinali harum partium interior superficies quodammodò erosa est, & (ut ita dicam) aphtosa aut inflammata leviter, ac proindè sensibilior facta, sive illud ex acriorum, corruptorum, dyspeptorumque usu præcedente proveniat, sive ab acidiori saliva, lympha, succo pancreatico, mucove qui per tunicam earum glandulosam secernitur, sive ab acrioribus biliosi humoris partibus in stomachum à duodeno exantlatis, aut è massa sanguinis per arterias gastricas & intestinales exstillatis, sive demùm ex validioribus assumptis purgantibus eorumve reliquiis in rugis stomachi retentis, aut venenis rebusque venenatis, quæ stomachum & intestina partibus suis asperis & aculeatis erodere apta nata sunt, aut iisdem dispositionem inflammatoriam conciliare, tunc siquidem quia ad alimentorum etiam leniorum appulsum exquisitiori sensu donatæ ob suam abrasionem, erosionem, aut incipientem phlogosim ventriculi & intestinorum tunicæ in motus constrictivos adiguntur, quidquid in cavitate sua continent promptè & successivè excutiunt quod immutatum deinde & crudum rejicitur, tùm defectu moræ requisitæ, quam ad coctionem subeundam in dictis partibus facere debüerat, tùm etiam defectu fermenti stomachici aut ejusdem vitio, quod in tali casu aut non debitum est, aut non debitè suppeditatur.

Qualitas prava eorum quæ assumuntur nullo ex parte ventriculi & intestinorum existente vitio eumdem effectum præstare interdum valet, præsertim si continuatus sit illorum usus, cùm enim, ut supra innuimus ubi de vomitu, emanent ex ingestis quibuslibet corpuscula seu tenuiores ipsorum partes sulphureo-salinæ spiritus harum partium hospites in motus contractivos excitantes, si ea talis naturæ & compositionis sint ut iis corpusculis & quidem acrioribus abundent, aut coctionem perversam subeant & corrumpantur fermento stomachico & salivæ minùs accommodata, hinc fit ut exaltata & extricata talia corpuscula, aut alimenta ipsa acriora, taliave per pravam digestionem facta spiritus animales præternaturaliter commoveant undè fibrarum muscularium constrictio sequitur contenta omnia è sinu suo properè nimis ejiciens; sic videmus fungos comestos, allia, cæpas, porros, pepones &c. variasque alias herbas aut fructus, aut etiam carnes minùs recentes & incongruos cibos festinam plerumque incoctorum eorumdem excretionem inducere. Altera hujusmodi irritationis causa ex qua præcox nonnumquam sequitur eduliorum minùs subactorum per alvum dejectio, est lumbricorum copia in stomacho & intestinis luxurians, qui sensiles harum partium membranas mordent, earumdem constrictionem promovent, & motum peristalticum accelerant, quo fit ut cunctati mini-

minimè possint quæ ingesta sunt, neque perfectè chylescere, sicque ante tempus cruda excernantur, atque hinc est quo pueri & juvenes lumbricis scatentes excrementa sæpè sæpiùs grisea aut alba, utpotè chylo crudiori permixta, deponant.

Præceps demùm nimisque concita alimenti incocti & indigesti per vias inferiores exclusio præter ventriculi & intestinorum culpam vitiumque ingestorum aut eorum quæ in ipsorum cavitate continentur, agnoscit etiam aliquandò, quanquam rariùs pro causa labem in ipsis animalibus spiritibus motus convulsivos & præcipitatos excitantem; si enim materia spasmodica seu explosiva à sanguine suggesta & iisdem spiritibus in pari nervorum vago mesenteriique plexibus accrescens eorum motum adauxerit & expansionem, ut in aliis aliarum partium convulsionibus aut convulsivis motibus accidit, hinc fiet ut concitato ultra modum peristaltico motu quæ in primis viis continentur ante tempus; & proindè incocta deturbata erunt.

Si ergo jam dictæ causæ aut alia quæcunque vermicularem stomachi & intestinorum motum intendentia, spiritus animales præter modum explodentia cibum antè quam confectus sit ad alvum deduxerint, quò velocior erit illius protrusio, minusque elaborata materia quæ dejicitur, lienteria excitabitur; paulò verò tardior alimenti ejectio, ejusque minor cruditas cœliacam passionem efficient; agnoscunt namque ambo illi affectus, utpotè congeneres, easdem causas plus minùs graves, magisque aut minùs intensas.

Si autem alimenta incocta quidem parumque digesta per alvum deturbentur, non tamen celeriter, satisque notabilem in ventriculo & intestinis moram trahant, qui affectus etiam cœliacus appellatur, non irritationi dictarum partium tribui debet, sed defectui aut debilitati fermenti stomachici, aut assumptorum nimiæ cruditati quæ vim dicti fermenti eludunt, aut succi biliosi atque pancreatici chylosim perficientium vitio, aut obstructionibus viscerum variis & pluribus stomachi morbis, tuncque ad læsam ventriculi coctionem pertinet, de qua initio hujus libri dictum est.

Restant afferendæ alvi fluxus chylosi causæ in quo cocta magis & elaborata alimenta per alvum excernuntur; illæ verò in stomacho minimè quærendæ sunt, utpotè qui munio suo satis bene defungi supponitur; sed tantùm in intestinorum ductu partibusque ipsi finitimis chyli purioris distributionem ejusque à fœcibus separationem quoquo modo impedientibus, atque in hoc censu poni debet venarum lactearum obstructio, tùm in suo principio, tùm in suo progressu, mesenterii tumores varii, infarctus, abscessus, pancreatis Virsungiani & Azelliani; aliarumque mesenterii glandularum durities & skirrhus &c. Si etenim cibus semel confectus è stomacho in duodenum indeque in alia intestina prorsus partium suarum puriorum ab impurioribus separationem non patiatur, defectu succi pancreatici & biliosi eumdem ad hanc separationem disponentium; si idem venas lacteas non subeat à muco viscidiori occlusas, aut propter cicatrices à diuturna dysenteria aliave de causa relictas, non ampliùs hiantes, si dictarum lactearum canales multiplices per mesenterium dispersos non percurrat, si glandulas ejusdem mesenterii pancreasque Azellii ubi nova lympha seu fermentativo humore imbuitur ad hæmatosim faciliùs subeundam requisito non permeet, si denique ad Pecqueti receptaculum, ductum thoracicum, & subclavias venas non liberè deferatur; restagnet, oportet in intestinorum cavitate atque tandem foras unà cum excrementis eliminetur, seu totaliter, si viæ omnes præclusæ sint, seu ex parte tantùm, si ex pluribus ejusdem ductibus nonnullos patulos inveniat.

Chylaceæ etiam hujusmodi excretiones seu chylo minùs crudo perfusæ causam ex parte ipsorum solorumque intestinorum habere possunt, dum nempè benè se habente stomacho eadem potissimùm tenuia exulcerata sunt, erosa, aut muco minus oblinita, quod procedere ali-

quandò potest tùm à succo pancreatico, & bile acrioribus, tùm ab serosis humoribus iisque corrodentibus à sanguine iis turgente exstillatis, aliisque suprà enuntiatis; in hoc namque casu advenientem è stomacho chylum excipiunt quidem intestina, sed ab eo magis lacessita nulla modo retinent, & ulterius citoque pellunt, ut vix tempus habeat canales suos lacteos subeundi, hoc videre est in plerisque dysentericis, qui lacteos & chylosos humores interdum in matulam abjiciunt.

Omnes chylosi alvi fluxus species ex iis quæ jam dicta sunt satis superque innotescunt; earum verò causæ ita internoscendæ sunt. Si ab irritatione pendeat affectus, erosis nempè stomacho atque intestinis, ex promptiori excretione minusque cocta materia notum fiet, atque etiam ex doloris & irritationis sensu in his partibus. Si ex dispositione inflammatoria oriatur, ex calore, febre, siti, linguæ siccitate manifestabitur. Si ab assumptis acrioribus, calidioribus, pravis & corruptis eduliis, purgantibus validis venenatis &c. originem trahat, ex ægri relatu & adstantium patebit; cùm verò partium chylosim peragentium, irritatio aut erosio à causis externis minimè procedit, imputari tunc debet morbus acidioribus lymphæ, succo pancreatico, aut bilioso humori acriori, prout hujus aut illius in corpore & primis viis prædominantis signa se se prodent.

Chylosus alvi fluxus qui à lumbricis in primis viis luxuriantibus aut læsa stomachi coctione natales accipit, per propria horum affectuum signa suo loco aut proposita aut proponenda designatur; qui autem ex venarum lactearum mesenterii ejusque glandularum obstructione & skirrho ortum ducit, ex tardiori minusque cruda dejectione demonstratur, ex absentibus stomachi cruditatis signis, aliarumque suprà dictarum causarum ex præcedente dysenteria, ex ventris duritie & tensione, strumosa dispositione, aliisque obstructiones viscerum & mesenterii indigitantibus.

Si bilis succive pancreatici defectus aut vitium, labesque spiritibus animalibus, stomacho & intestinis ministrantibus inusta, seu eorum inordinatio cœliaco affectui occasionem dederint; illud ex colatoriorum, hepatis nempè atque pancreatis obstructione, duritie, aliaque prava diathesi, ex icteritio corporis habitu, ex nausea, vomitu, atque borborygmis, ex absentia tandem aliarum omnium causarum manifestum evadet.

Prognosim horum affectuum quod attinet, ea non nisi periculosa statuenda, cùm præsertim ad notabile tempus protrahuntur; ex eo quod enim totum corpus alimento suo defraudatur, & sanguis, atque spiritus animalis jacturam suam minimè aut parum resarciunt, atrophia & tabes necessariò subsequuntur, hydrops, cachexia, aliique incurabiles morbi. Quando alios graves morbos consequitur chylosus alvi fluxus, lethalis esse consuevit; minùs verò periculi portendit, dum recens est, & à causis minùs gravibus minusque pertinacibus & inveteratis pendet, lumbricis putà, cruditate stomachi levi & recenti, pravorum & dyspeptorum eduliorum usu &c.

Curatio lienteriæ, cœliacæ passionis, atque alvi fluxus chylosi non nisi varia & multiplex institui potest à sapiente Medico, qui indicationes curativas ad causarum differentiam semper refert, easque pro diversa temporis & loci, ætatis & temperamenti, urgentium que symptomatum ratione adimplet. Si ergo à lumbricorum stomachum & intestina infestante copia affectus illi progenerentur, aut ab hepatis, pancreatis, mesenterii ejusque glandularum lactearumque venarum obstructionibus, tumoribus, skirrhis, aut etiam à læsa chylosi, seu deficiente aut imminuto fermento stomachico; vel denique à dysenteria aliisque ventriculi & intestinorum morbis; horum remedia pete ex propriis dictorum affectuum capitibus, ubi vermes necantia atque fugantia; obstructiones reserantia, apepsiam corrigentia, &c. fusè proponuntur. Si verò pendeant ex aphtosa ventriculi & tenuium intestinorum dispositione, consequenter ad abrasum partes illas oblinientem mu-

mucum, seu ex levi erosione, ratione cujus ingesta diutiùs retinere non possunt, adhibe in usum ea omnia quæ lenire atque humorum acrimoniam temperare apta nata sunt juscula nempè consummata & pinguia, orisata, amygdalata, emulsione, ol. amygdal. dulc. decocta extremitatum animalium, cancrorum fluviatilium, mucilagines seminum psyllii & cydoniorum; gumm. arabic. & tragacant. decocta rad. alth. nymph. symphyt. maj. folior. lactuc. portulac. cichor. menth. florum malvæ, papav. rhæad. nymph. aliorumque incrassantium, imò & herbarum paululum adstringentium plantag. scilicet, continod. equiset. rosar. balaustior. rad. bistort. pentaphyll. & tormentillæ &c. Lac ustulatum, narcotica omnia; &c. Adhibe insuper quæ ventriculi & intestinorum tonum restituunt, humorumque aculeos intricant & absorbent; opiat, Salomon. theriacam, confect. hyacinthorum, alcherm. rhab. pulverat. ocul. cancror. corall. margarit. corn. cervi ust. &c. Sed examinandum nùm simul incendium quoddam sanguinis massam exagitet humoresque morbum foventes biliosi sint & ad acredinem simul & caliditatem vergant, in quo casu phlebotomia locum habet, pluries, si necesse videatur, repetita, minime verò quæ stomachum calefaciendo roborant. His remediis adjungenda sunt balnea, semicupia, insessus, quæ etiam sanguinem suo modo leniunt & demulcent, atque etiam clysterum anodynorum usus & leviter adstringentium aut detergentium, opiatarum roborantium & paulum adstringentium, ex conserv. rosar. cynorr. cydoniat. lact. condit. paratarum, cum rheo, corall. bol. terr. sigill. aliisque supra dictis.

Purgatio, quæ non statim celebrari debet, nec una vice humores educere; sed successivè & per epicrasim, ex iis paranda est; quæ acrimonia nulla donantur & blandè humores subducunt, cassia putà tamarind. mann. rhab. myrobalan. syrup. de cichor. comp. de florib. persicorum, &c. Victus verò parcus sit & analepticus ex supra dictis consummatis, orisatis, gelatinis, hordeatis, amygdalatis, & jure vituli instituendus, juniorumque animalium carnibus, quæ sunt gelatinosæ, aut ovis tremulis, perdicibus, capis, aliisque eduliis optimis succi, &c. Quæ omnia eo potu dilui debent qui causæ morbificæ quodammodo adversetur, ptisana scilicet ex supra dictis herbis & radicibus parata, aut ex hord. & fructibus cynorrhod. aut ex tinctur. rosar. rubrar. addendo parum vini crassioris, generosi tamen, si virium langor, aut exolutio, aliave necessitas illud requirere videatur.

Quòd si non tàm ex erosione interioris stomachi & intestinorum tunicæ, quàm ex ejusdem inflammatoria dispositione affectus illi procedant, tunc administranda ea veniunt remedia, quæ supra inflammationi stomachi convenire diximus; dùm autem ingestorum pravitas cœliacam aut lientericam passionem inducit, aut eadem ex spirituum animalium ventriculo & intestinis distributorum convulsiva exagitatione pendet; aut denique suspicio est restagnantium in hoc viscere biliosorum, aliorumque vitiosorum & acrium humorum, modò erosio nulla, aut inflammatio innotescat, emetica statim adhibenda sunt & abstergentia, atque suo tempore & loco purgantia; non neglecta venæ sectione quæ in hoc casu etiam plurimùm prodest; quibus deindè refrigerantia, acidiuscula, & in primis narcotica succedere necesse est, ægro semper dyspepta pravaque edulia interdicendo, eidemque restaurantium & euchymorum usum in parva tamen dosi imperando.

Cùm chylosus alvi fluxus inducitur, non ex absterso muco, sed potiùs ex eodem redundante tùm in stomacho, tùm in intestinis, eoque viscido & lento tunicis eorumdem impacto, chylosimque in illo imminuente aut perturbante; in istis verò lactearum oscula venarum occludente chylique distributionem impediente, ad alia prorsùs quàm quæ suprà dicta sunt, remedia confugendum est, ea autem præter vomitoria & purgantia, quæ in hoc casu viam aliis sternere debent,

bent, amara sint, abstergentia & attenuantia, ut rheum, absinthium, centaurium, chamœdrys, acrimonia, cichorium, hordeum, &c. aloetica omnia, alchalia fixa & volatilia, &(ut verbo dicam) multa alia quæ initio hujus Tractatus, ubi de Inappetentia actum est, recensita sunt.

Cicatrix demùm superficiei intestinorum internæ inducta consequenter ad dysenteriam & intestinorum exulcerationes vix curationem recipere potest, & si ea quandoque chylosam diarrhœam induxerit, non nisi detergentibus & amaris post universalium administrationem impugnari potest; quare huic affectui imminenti potiùs providendum est, quàm præsenti succurendum, quod fit dùm prompta & apposita intestinorum erosionibus adhibentur remedia, quæ morbi augmentum & progressum, ulcerumque & erosionum propagationem impediant, sed hoc inferius videbitur, ubi de Dysenteria.

Pro hujus capitis coronide innuendum est multa remedia in præcedentibus capitibus enarrata, & potissimum ubi de Inappetentia, Vomitu, Coctione læsa, Pica & Malacia, Siti morbosa & inflammatione stomachi actum est, chylosis etiam alvi fluxibus competere, quæ pro causarum discrimine, stomachi majori aut minori laxitate & debilitate, variorumque humorum colluvie aut acrimonia, varianda sunt.

N O T A.

Quicquid in Cæliaco ac Lienterico fluxu agendum venit, *abundè patet per ea quæ affert* in genere Clariss. Auctor; Item per ea quæ mox in Diarrhœa dicuntur.

C A P U T XVI.

De Diarrhœa.

Ex variis quibus homines infestari solent alvi fluxibus frequentissimus est ille qui *diarrhœa* simpliciter & propriè dicta dicitur à Medicis quæque nil aliud est quàm immoderata, frequens, & perseverans alvi dejectio, qua excrementa minimè chylacea, saguinea, aut purulenta, sed admodum liquida, diluta, & acria, varioque bilis colore ut plurimum tincta, præcedente nonnunquam ventris dolore & torminibus excernuntur.

Ex hac hujus affectus descriptione patet qua ratione è lienteria, cæliaca passione, chyloso alvi fluxu dysenteria, fluxu hepatico, tenesmo, aliisque alvi fluxus speciebus discriminetur; neque enim ita subitò alvus à pastu dejicit, ut quæ ingesta sunt cruda & incocta deturbentur, aut puri, sanguini vel chylo permixta, cùm in hoc affectu nulla stomachi erosio, saltem sensibilis nulla intestinorum exulceratio, nulla sanguineorum vasorum ruptio, aut lactearum venarum obturatio supponatur: quamvis non negandum est perseverantem diù diarrhœam, eamque ab humore acriore excitatam in tales morbos degenerare posse.

Diarrhœæ differentias non petimus cum Antiquis à partis mandantis diversitate; neque enim ulli Anatomiæ gnaro probabile unquam videbitur à cerebro, liene, utero, &c. humorem diarrhœam parientem derivari posse; sed potiùs vel à massa sanguinea per arterias aut glandulas intestinis prospicientes, vel ex vesicula fellea aut poro biliario copiosam acrioremque bilem fundentibus; vel demùm ex ipsis assumptis pravis, crudis, acribus, aut malè subactis, quę dùm intestinorum fistulam subeunt, eorum tunicas irritant, & ad motum peristalticum citatiorem provocant; quare si quoddam discrimen in ipsa diarrhœa statuendum est, id potius fieri debet rationem materiæ quæ excernitur & humoris affectum producentis, undè alia biliosa dicitur, ea-

que

que varia pro vario bilis colore variaque acrimonia; alia serosa, colliquativa, alia merè stercorosa: aut ratione modi atque temporis quo contingere solet, per quod alia in statu sano hominem corripit, morbusque per se esse videtur; alia in statu morboso & alterius morbi symptoma est: rursùs alia critica, cum bonis ægri rebus adveniens, natura humores acres heterogeneosque à massa sanguinis extricante & ad vias inferiores, aut mediante hepate vasisque ejus excretoriis, aut arteriarum ministerio amandante; alia symptomatica vires ægri dejiciens, ipsumque minimè levans, seu propter causæ morbificæ copiam, seu propter naturam perversè operantem, purumque & utile simul cum impuro & inutili excernentem.

Omnes illæ diarrhœæ species pro causa immediata agnoscunt humorum aut eorum quæ in intestinis continentur acrimoniam tunicas ipsorum stimulantium, aut sulphureo-salina corpuscula ex iisdem humoribus vel contentis emanantia spiritibus animalibus potius quam dictis tunicis inimica, ipsosque in motus explosivos, undè pendet peristalticus, ut alibi demonstratum est, cientia; sed quia ad dictas species singulatim descendendum est, ab alvi fluxu bilioso, utpotè frequentiori, ducemus initium.

Ille verò per propriam suam denominationem causam importat à qua excitatur, seu bilem à statu naturali quantitate aut qualitate desciscentem, copiosiusque è cystide fellea & poro biliario in intestina fluentem; qui enim humor secundum naturæ leges dispositus secessum naturalem excitat, seu irritando, seu spiritus animales commovendo & perturbando, potest idem in majori copia aut acrior factus, & in sulphure atque sale quæ sunt principia ejus dominantia exaltatus eumdem secessum seu alvi dejectionem intendere, accelerare, augere; non mirum ergo si ille, qualis supponitur, per porum cholydochum, in quem biliarius acuto angulo inseritur, tanquam per syringæ tubulum in duodeni cavitatem injectus motum ejus vermicularem & sequentium intestinorum præcipitet, & per aliorum humorum affluxum irritantem ejus vim necessariò consequentem excrementa liquida & suo colore saturata foras deturbet; bilis autem illa modò viridis, modò flava, modò obscurioris coloris, prout principia sua variè combinata obtinet, & prout majorem minoremque in dictis canalibus aut cystide fellea moram fecit, acrimoniam præternaturalem acquirit, vel etiam in ipso sanguine, undè eam glandulosa hepatis substantia continuò secernit, commissis nempè variis in sex rebus non naturalibus erratis dictum humorem acuentibus augentibusque; vel in hepatis colatorio vasisque ejus excretoriis, quatenus ibidem per dictarum partium impeditum commeatum diutiùs retenta fermentorum ad instar exaltatur, undè deinceps perruptis cancellis acrior, hoc est magis salina atque sulphurea defluit.

Prærer hunc biliosi humoris fontem alvi fluxum producentis, est & alius non minus frequens, massa scilicet ipsa sanguinis, è qua immediatè per arterias toti intestinorum canali distributas humor biliosus non purus, sed sero dilutus exstillat, & per tunicas eorumdem transcolatur; sicut enim ex intestinorum cavo ad sanguinem patet multiplex aditus atque commeatus, quò puriores eduliorum partes ad corporis resarciendam jacturam in ejusdem alveum ascendere possint, sic multiplicem viam à massa sanguinea ad intestinorum fistulam stravit natura, quò minus puræ & quæ magis heterogeneæ sunt ipsius partes motum ejus aut diathesim depravantes in eorumdem cavitatem exonerari possint, cujus rei insigne argumentum præbet alvi fluxus varius in variis febribus variisque aliis, morbis adveniens, quem dictorum affectuum solutio sæpissimè consequitur, atque hinc est quod alvus (quod propriè de intestinis intelligendum est) sentina totius corporis & emunctorium non minùs quàm cutis dicatur à Medicis, in quam scilicet humores pravi à natura per fermentationem secreti, & ab Arte per remediorum appositorum usum

præcipitati confluunt, ut indè per secessum foras deturbentur.

Biliosus ergo (ut ad propositum revertamur) humor in sanguine redundans, isque ex variarum causarum externarum internarumve, aut rerum non naturalium concursu efferatur, ob febrem scilicet vehementem prægressam aut præsentem, sive ex colatorii sui infarctu & obstructione; sive ex liquorum ardentium ciborumque acrium, sulphureorum & ustorum, usu; sive ex variis exercitiis, ira vigiliis, aliisque sanguinem accendentibus, seroque sanguinis quod ejus vehiculum est, dilutus in intestina non raro decumbit & per arterias alvo ministrantes delatus unà cum dicto sero tunicas eorum glandulasque (ut in renibus accidit) prætergreditur, ubi quia & spiritus animales solito magis exagitat, & expandit, foras nerveas vellicat & pungit corrugationes in dictis partibus constrictivas elicit, easque per continuum suum affluxum iteratas, undè & excrementorum dilutio, eorumdemque repetita dejectio subsequitur.

Serosa diarrhϾ illa est in qua excrementa multò magis diluta sunt & dejectiones admodùm liquidæ minusque bile tinctæ, ita ut alvus non absimiliter deponat ac post aquarum mineralium copiosam potationem. Hanc verò alvi fluxus speciem deducimus non tam ex bile, quæ in minori copia effluit, quàm ex serosa sanguinis parte salibus acidis aut lixivis magis quàm par est impregnata & in intestinorum tunicas copiosius irruente; quod enim præstat salis communis aut gemmei frustulum ano inditum, quo suppositorii vice utuntur nonnulli, majori jure exequitur sal acre acidumve copioso sero diffusum, & in plures intestinorum partes simul impingens, sive illud ex pancreatis colatorio, sive ex arteriis ductui intestinorum famulantibus effundatur, quod quia sensiles illorum membranas exstimulat, ut de bile dictum est, eorumdem musculares fibras ad contractiones repetitas pariter incitat, undè frequens serosorum & pituitosorum dictorum humorum & excrementorum dejectio sequitur; adde quod aliquid biliosi humoris semper cum dicto sero exstillat causæ morbificæ actionem adaugens; quod quia paucum est denominationem suam alvi fluxui minimè præbet. Hujus diarrhϾ celebris habetur historia apud Vvillisium *Pharmaceutices rationalis parte prima*, *sectione* 3. *cap.* 3. quem affectum seu alvi fluxum etiamsi incruentum, ad dysenteriam ob symptomatum sævitiem, viriumque prostrationem refert, quo asserit Londinenses interdum epidemicè atque etiam endemicè infestari; hanc verò diarrhœam serosam propriè esse, quanquam à vulgari discrepantem & malignæ qualitatis compotem, nullus (ut opinor) ibit inficias: sicut enim in specie alvi fluxus cruenti, alius benignus est (ut ita dicam) levi admodùm minusque truci symptomatum satellitio stipatus; alius multò magis ferox & truculentus, cum maximo virium dispendio, febre intensa, vigiliis, torminibus immodicis, singultu, vomitu, siti functionumque vitalium læsione conjunctu; ita inter serosa ventris profluvia aliud simpliciter tale non est admodum gravibus stipatum symptomatis, aliud verò funestum magis atque immane, in quo ob fusionem sanguinis intensam, summamque partium ejus integrantium dissolutionem, spirituum deliquia, virium atritio, pulsus debilis & languidus, sudores frigidi, aliaque lethalia symptomata superveniunt. Quod si humores per alvum excreti decolores fuerint, lenti tamen & viscidi ovorum albumina referentes, quem affectum veteres diarrhœam pituitosam dixerunt, hanc minimè à prædicta aut parum distingue, nec aliundè pete, quàm ex humore lymphatico atque mucoso copiosiùs genito atque excreto ob continuam humoris nimiùm detergentis affusionem, continuamque intestinorum irritationem, vel à viscidis glutinosisque eduliis aut humore salivali ex ore & faucibus in stomachum, indeque in intestina copiosiùs delabente.

Colliquativus alvi fluxus à prædictis diarrhϾ speciebus differens, ex eo quod oleosa & quasi pinguedine perfusa excre-

crementa frequentiùs dejiciantur, non dissimiles à jam allatis causas agnoscit; intensiores tamen & magis afferatas atque contumaces; salsior namque aut magis alchalina bilis, serumque sanguinis lixivioso sale onustum oleosas seu adiposos, quæ in variis corporis cellulis membranarumque, & musculorum interstitiis extant, partes secum abripiunt circulantis sanguinis favente motu, & ad alvum deducunt; undè defectu humidi illius verè radicalis corpus contabescit & reipsa colliquatur. Hæc diarrhœa mortis plerumque prænuntia est, morbisque diuturnis, febribus lentis, phtisi, hydropi, cachexiæ, febri etiam ardenti, malignæ atque pestilenti succedere solet.

Diarrhœa demùm quæ simpliciter stercorosa dicitur, illa est in qua magna copia stercoris liquidioris modò magis, modò minus colorati frequenter egeritur, quæ ex cibis crudis dyspeptis, pravis, vel iisdem copiosioribus & præ sui copia aut stomachi vitio malè subactis exoritur, aut ex excrementorum diutiùs retentorum proventu, quæ tandem aut assumpto potu, aut humore bilioso serosoque ex sanguine aut hepate descendente diluta foras protruduntur.

Causas diarrhœæ externæ, procatarticas, & evidentes quam plurimas agnoscunt Medici, salsa nempè, acria, calida, sulphureaque alimenta, vigilias, iram, exercitia immodica, aut vitam nimis sedentariam, quæ humores pravos accumulat, fructus horarios, olera varia, fungos, pepones, aliaque dyspepta; purgantium frequentem usum, aquæ frigidæ aut mineralis nimium potum, & nimiam habitus corporis aut pedum refrigerationem, &c. quæ omnia effectum suum sortiuntur aut bilem augendo atque exaltando; aut sanguinem fundendo salibusque perfundendo, aut intestina & stomachum partibus suis acribus clasticisve lacessendo, aut eumdem nimis gravando, aut demùm spiritus animales in primis viis hospitantes commovendo, undè alvum ad excretionem incitari necesse est. Verùm frequentissima alvi fluxus causa interna febris est, eaque varia & multiplex, quæ bilem copiosam & in vasis & in colatoriis congerit, undè deinceps facilè ad ventrem confluit.

Præter dictas alvi fluxus causas dantur & aliæ pueris potissimùm familiares, lumbrici scilicet & dentium eruptio; illi alvum movent, tunicas intestinorum sensiles mordendo, aut quia semper materiæ seu humori verminoso acri & irritanti conjuncti sunt, undè acris infantium verminosorum halitus pendet; dentitio autem dolorem excitat summum, vigiliasque immodicas, febrem &c. ex quibus humoris biliosi congestio & spirituum animalium inordinatio sequitur, quæ ad alvum facile transfertur, quia inibi latet semper pravorum humorum colluvies, quæ vel minima data occasione in actum deducitur.

Diarrhœa in genere satis superque innotescit; in specie verò dignoscitur ex vario excrementorum colore atque consistentia aut etiam ex iis quæ præcesserunt; causarum autem diarrhœam producentium signa non admodùm difficilè eruuntur, excreta namque materia ejusque viriditas, flavedo, viscíditas, liquiditas, oleositas &c. aut ea quæ assumpta sunt, aut temperamentum, aut ætas, corporisque, stomachi, & intestinorum varia diathesis demonstrabunt sufficienter nùm ex bile flava, porracea, &c. nùm ex sero, nùm ex vermibus, nùm ex prava chylosi, nùm ex sanguinis fusione, nùm demùm ex dentitione affectus ortum duxerit; tormina verò & dejectionum frequentia humoris morbifici acrimoniam designabunt.

Alvi fluxùm criticum symptomaticumve quod spectat; ille ex facili tolerantia morbique solutione aut imminutione manifestabitur, & si in statu sano salubriter advenit, patebit pariter ex εὐφορία corporisque totius elevatione atque alacritate, ipsiusque fluxus minori duratione: *Fuere enim alvum uno die atque etiam pluribus, si febris absit, & intra septimum saltem diem conquiescat pro valetudine est*, ut ait Celsus; *purgatur enim corpus pravis suis humoribus, & quod intus læsurum erat*

erat utiliter effunditur: Symptomatica verò diarrhœa in morbis quibuſque adveniens, atque ea quæ hominem ſanum corripit minus ſalubriter, ita ut morbus per ſe eſſe videatur, *dignoſcuntur per ſe oppoſita omninò ſigna*; indè enim aut morbus à quo pendet exaſperatur, vel ſaltem in eodem ſtatu perſeverat, aut patiens magis ac magis fatigatur atque affligitur, natura non noxios & morbificos humores p r præcipitationem ſecretionemque quæ à fermentatione proficiſcuntur expellente, ut in criſibus accidit; ſed eoſdem in vaſis atque colatoriis aut totaliter aut ex parte retinente, dum eadem irritata, oppreſſa aut perverſa ſinceros atque legitimos cum pruvis promiſcuè humores ad alvinam regionem demittit.

Prognoſticum alvi fluxus per ſe dubium ſit oportet, cùm & bonis & malis hominis rebus contingere poſſit: quare ad circumſtantias & adjuncta acriter attendendum eſt, ut rectum de ejus exitu habeatur judicium. Ille ergo qui in ſtatu ſano hominem corripit, niſi diutius protrahatur, vireſque ultra modum dejiciat, & qui à cruditate recenti ſtomachi, ab aſſumptis fructibus, oleribus aqua frigida, aliiſque pravis, niſi hypercathartica aut venenata fuerint, originem trahit ſuam, non mali ut plurimùm ominis eſſe ſolet; imò potiùs nonunquam à futuro morbo præcavet: qui verò febribus lentis & hecticis, morbis contumacibus & diuturnis, phtiſi, maraſmo, hydropi inveterato, ætati decrepitæ &c. ſucceſſerit, aut colliquativus & ſyntecticus fuerit, periculum non mediocre portendit. Quòd ſi in febribus continuis, putridis, malignis, ardentibus, intermittentibus, aut aliis affectibus acutis contigerit, bonus & ſalutaris dicendus eſt, ut jam jam inſinuatum eſt; ſi εὐφορία & levamine ſtipatus eſt, ſi concocta & ſubacta materia morbifica, hoc eſt in ſtatu morbi accidat; ſi humores excreti coloris laudabilis atque conſiſtentiæ fuerint; ſi demùm ex eo morbi ſolutio, aut imminutio quædam, & ſymptomatum mitigatio ſequatur; malus autem & periculoſus cenſendus, ſi cum labore, dolore, anxietate, viriumque attritione conjunctus eſt, cum ineunte morbo ſupervenit, item & quandò materia excreta aquoſa eſt aut valdè diluta, quandò nigro, variegato, obſcurove colore tincta eſt, aut ſummè fœtet, quandò exit ægro minimè ſentiente, quandò denique affectus indè magis exacerbatur aut æqualiter viget.

Cum à dentium eruptione aut à vermibus pendet alvi fluxus, non diſſimilem ab affectibus quos ſequitur prognoſim ſortitur. *Leucophlegmatia detento diarrhœa fortis ſuperveniens morbum ſolvit* ex Hiproc. *Aphr.* 29. *ſect.* 7. quod debet intelligi de affectu incipiente aut nondum inveterato dum vegetæ adhuc vires ſunt, humorum namque in habitu corporis reſtagnantium metaſtaſis ad alvum fit, eorumdemque per inferiora evacuatio; *Mulieri prægnanti, ſi alvus multum fluat, periculum eſt ne abortiat*, ait idem Hippoc. *Aphr.* 3. *ſect.* 5. irritatio enim continua craſſorum inteſtinorum & recti potiſſimùm, facilè ad uterum utpotè vicinum & contiguum transfertur, undè ejuſdem motus conſtrictivi ob nervorum communionem ſequi poſſunt, contentum fœtum ante tempus divellentes atque excludentes. Ne tamen tale Hippocratis dictum novis in Medicina practicis timorem incutiat, dùm utero gerentes ipſis quandoque purgandæ veniunt, dicendum abortus periculum non niſi ab intenſo & diutius durante alvi fluxu impendere; tutò enim ſatis ſingulis geſtationis menſibus purgari poſſunt mulieres gravidæ, ſi neceſſitas poſtulet, modò mochlica & vehementia cathartica in uſum non adhibeantur, ſed mitiora tantùm & cuique ætati atque temperamento accommodata.

Ad diarrhœæ curationem ritè inſtituendam videndum ſtatim atque examinandum in quo caſu hominem afficiat, & à quibus cauſis dependeat; ſunt enim alvi fluxus varii remedia nulla requirentes, qui proindè toti naturæ committi debent; alii pauca admodùm & benigna, quæ ſcilicet eumdem non ſiſtant atque remorentur, ſed leniant, mitigent, aut imminuant; alii multa, quandò nempè eva-

pè evacuata sufficienter humorum pravorum luxuriante saburra, urget adhuc diarrhœa & perseverat gravibus stipata symptomatis, in quo casu non leniendus tantùm, sed paulatim etiam sistendus est. Non igitur hìc criticam diarrhœam, aut eam quæ hominem sanum salubriter aggreditur, aut quæ ab assumptis sive purgantibus, sive aliis crudis & dyspeptis sine notabili sanitatis dispendio procedit, & curandam suscipimus, sed eam dumtaxat, quæ malis hominis rebus seu spontè & citra febrem, seu symptomaticè & consequenter ad varias febres, seu demùm ab assumptis venenatis, mochlicis remediis, aut admodùm parvis & primas vias turbantibus contingit.

Illa autem cùm ab humore bilioso qualitate aut quantitate peccante oritur, expugnanda venit primò venæ sectionibus variis, si aliundè per vires liceat, & plethora atque febris adsint, quæ sanguinem ventilando atque refrigerando bilis æstum & copia minuunt. Secundò refrigerantium & acidorum iterato usu, balnei nempè, seri lactis, juleporum ex aq. stillat. lactuc. acetos. partulac. cichor. endiv. papav. rhæad. nymp. &c. paratorum, aut ex earumdem herbarum decocto, cum semin. 4. frigid. majoribus & minoribus, sem. papav. alb. sale prunellæ. crystal tartar. tart. vitriolat. syrup. limon. berberis, de granat. acid. aut eorumdem expressis succis, vel etiam emulsionum, jusculorum &c. quibus lenientia semper adjungi debent ad demulcendam humoris biliosi irritantem acrimoniam, decoct. nempè rad. alth. lilior. symphyt. maj. summit. & flor. malv. mucilag. sem. psyll. & cydonior. ol. lini amygdal. dulc. vitell. ovorum &c. imò & detergentia, decoct. scilicet hord. furfur. acrim. cichor. liquir. passul. &c. His omnibus clysteres sæpiùs intermisceantur, quorum usus, si in quovis alio in isto potissimum affectu palmam cæteris præripit remediis; illi prima fronte adstringentes ne injiciantur, ut mos est apud Agyrtas & Medicastros, quorum visus ultra nasum (ut ajunt) non extenditur; ne lupus in ovili retineatur, hoc est causa morbifica in corpore; sed lenientes, refrigerantes, atque detergentes, ex decoct. intestinorum aut capitis vervecin. ex lact. ser. lact. decoct. herbarum suprà dictarum, atque etiam verbasci, violar. branc. ursin. cupator. sem. lin. & alth. furfur. hord. flor. nymph. papav. alb. ros. rubr. flor. chamomill. & melilot. flor. trium cordial. cum sacch. rubr. conserv. rosar. mel. rosac. cassiæ pulp. vitellis ovorum, mucilaginibus suprà dictis, butyro insulso, oleis lini, lilior. amygdal. dulc. olivar. ovor. aliisque paris virtutis in hoc tractatu jam recensitis aut recensendis.

Dùm verò remedia hæc suo tempore & loco adhibentur, videndum quoque nùm & purgatio etiam alvo fluente necessaria videatur, ut sæpè accidit, atque etiam vomitus; compertum namque est apud practicos à purgatione plerumque diarrhœam cessare aut imminui notabiliter, quæ quorumcumque aliorum remediorum ope mitescere aut compesci minimè potuerat; vomitumque spontè aut arte excitatum humorem peccantem alioquin rebellem ad superiora potenter revellere & evacuare; sic enim exhauritur (ut ita dicam) atque revellitur humorum fons alvi fluxum producentium atque foventium, nec nova deinceps tantave suppetit materies, quæ eundem redintegrare aut continuare valeat. Purgantia non quævis, sed benigna & quæ leniendo aut adstringendo purgant, eligenda sunt, cassia nempè, tamarindi, rheum infusum ejusque pulvis in substantia sumptus, myrobalani citrin. syrup. de flor. persicor. de cichor. comp. cum rhab. manna &c. ex quibus potiones plus minus efficaces, pro ægrorum ætate, temperamento, & robore, aut etiam boli parari possunt, Vomitoria verò secundum vires & ad vomitus proclivitatem mediocria aut paulò fortiora seligantur, potissimum gilla aut sal. vitriol. quæ vomitum excitando partes austeritate sua restringunt, sed potiùs adhuc celebris illa & hoc tempore decantata radix, paucisque abhinc annis inventa & ad nos asportata quæ *Ipecacuana* dicitur, cujus drachma semis

aut

aut drachma una in pulverem redacta, & cum liquore idoneo aut jusculo sumpta, fluxibus ventris contumacibus, inveteratis, & qui aliis remediis cedere noluerunt, efficacissimè medetur, quia vomitum potenter ciet, & humorem morbificum seu tenacissimum à stomacho & intestinis revellit, easdemque simul partes adstringit & roborat: horum indicatio petitur ex plenitudine stomachi, diuturno ciborum fastidio, humoris morbum facientis abundantia, nausea & proclivitate ad vomitum, ægri ætate, temperamento & viribus, aliorum remediorum usu inutili &c.

Verùm quando humorem morbificum satis expurgatum suspicatur Medicus, aut alvi fluxum ita vehementem videt, ut vires indè plurimùm collabantur, aliaque gravia exoriantur symptomata, aut morbus à quo pendet indè magis efferetur, *haud mora* lenientibus atque detergentibus adstringentia & roborantia admiscenda sunt, ut sunt inter vegetantia rad. pentaphyll. bistort. tormentill. symphyt. &c. Fol. verbasc. centinod. equiset. plantag. burs. pastor. millefol. rubi, portulac. menth. myrthi, quercus &c. Sem. plantag. cydonior. acetos. myrtill. ros. rub. balaust. flor. nenuphar. nuc. cupress. gallar. malicor. Aq. stillat. rosar. plantag. portulac. aliorumque dictorum vegetantium Conserv. rosar. cynorrhod. nuc. condit. miva & pulpa cydoniorum, mespillorum, confect. hyacinth. alkerm. imò & theriaca mithridatiumque, si febris non vigeat, bolus armena, terra sigillata, sang. dracon. rheum torrefactum, antimon. diaphoret. c. c. ustum, ras. ebor. ocul. cancror. eorumdemque pulvis. Succi ex prædictis herbis expressi, succ. granator. aut cydoniorum, eorumve syrup. syrupus item & tinctura corallorum, ova indurata &c. quæ omnia in julepis, jusculis, ptisanis, emulsionibus; opiatis, enematibus, ægris exhiberi possunt. Monendum tamen hìc adstringentia illa non affatim usurpanda esse; sed sensim sine sensu, eorumdem dosim pedetentim augendo, eaque refrigerantibus, lenientibus atque detergentibus immiscendo.

Sed ne præcipua & potissima remedia reticeamus, quæ alvi fluxui sistendo, mitigando, aut imminuendo conducunt, quæque causæ morbificæ vim & acrimoniam infringunt, adhibenda præprimis se offerunt narcotica jam toties decantata, philon. nempè roman. pilul. de cynogloss. diacod. syrup. papav. alb. aut rubr. extract. opii &c. quæ tamen non nisi evacuato magna ex parte humore morbum faciente debent celebrari, aut urgentibus admodum dolore atque vigiliis &c.

Ex hac diarrhœæ biliosæ curatione ejus quæ serosa dicitur therapeja facilè argui potest, neque enim admodùm diversam requirit remediorum administrationem; huic venæ sectiones saltem iteratæ non ita competere videntur, quia causa morbifica non tam æstuans est, nisi febrem habeat conjunctam & aliundè majorem utplurimùm virium concidentiam infert, ob sanguinis magis vitiatam crasim, clysteres in hoc casu toti lenientes esse debent aut detergentes; successu verò temporis paulò adstringentes, ut in curatione diarrhœæ biliosæ dictum est, quibus refrigerantia addi possunt, si æstuantium viscerum aut ipsius sanguinis indicia sint; Balnei similiter & seri lactis, lactisve integri latere candente ustulati usus, absente præsertim febre, summoperè humoris morbifici acrimoniam & salsedinem demulcebit, quod præstabunt etiam olea suprà dicta, vitell. ovor. butyrum non salitum, mucilagines supra dictæ, emulsiones, julepi incrassantes, hordeata, amygdalata, cancrorum fluviatilium juscula, aut carnis vitulinæ juniorumque animalium, &c. Alchalia verò & terrestria jamjam proposita salium in sero dissolutorum aculeos absorbebunt, dum cardiaca atque roborantia virium, si quæ sit, jacturam reparabunt, intestinorumque & stomachi tonum restituent: denique (ut paucis multa complectar) victus leniens & incrassans, remedia demulcentia, detergentia, anodyna, inspissantia, atque etiam absorbentia, narcotica & adstrigentia, tùm per os, tùm per anum tempestivè usurpata totum curatio-

rationis opus absolvent, dummodò purgantium suprà dictorum identidem usus moderatus non prætermittatur.

Vomitus hìc etiam atque diaphoresis major vel minor pro majori aut minori humorum incendio excitari tutò quandoque possunt, ille enim, ut suprà dictum est, causam morbificam aliis inprimis remediis vel specificis non cedentem potenter revellit; hæc verò ad habitum corporis humores serosos alvi fluxum foventes deducit, & à centro retrahit; sed aquarum sulphurearum atque thermalium potus diarrhœæ serosæ contumaci præsertim, ac inveteratæ præ aliis omnibus subsidiatur, sicut & acidularum diarrhœæ biliosæ, modò nil aliud contraindicet, & vires ægri iis sumendis sufficiant.

Plura sunt alia diarrhœæ tùm biliosæ, tùm serosæ remedia, quæ hìc non recensemus, ne caput hoc in majorem quàm par est molem excrescat, & quæ apud varios practicos aut Observatores videri possunt, ne quid dicam de aperientibus, chalybeatis &c. quæ in usum therapeuticum vocanda necessariò sunt, si stante quoquo modo diarrhœa viscerum adsit & colatoriorum plenitudo, infarctus; & obstructio.

Colliquativus alvi fluxus præter remedia suprà recensita analeptica requirit, alexiteria, atque restaurantia, in clysteribus atque potionibus adhibita, non prætermissis tamen iis quæ morbis à quibus oritur specificè medentur.

Stercorosus verò rarò medicum exposcit auxilium, aut si is à cruditate stomachi, ab assumptis fructibus pravisque eduliis pendeat, ejus curatio repetenda est ex capite ubi de coctione stomachi læsa actum est.

Qui à lumbricis aut dentitione puerorum excitatur alvi fluxus curandus est per remedia vermes necantia atque fugantia, quorum in sequentibus mentio fusius fiet, lactea scilicet enemata cum dulcibus, saccharatis, & detergentibus, per syrup. de absynth. per os exhibitum, de cichor. cum rheo in vino aut aq. portulac. & lactuc. confect. hyacinthor. pulver. aut sem. contra verm. aquill. alb. corallin. c. c. &c. aut narcotica & anodyna, intermixtis lenibus admodum & ægrorum ætati accommodatis purgantibus, atque etiam leviter adstringentibus, si fluxus nimium protrahatur.

Quod ad externa & ventri admoveri solita spectat remedia, quæ alvi fluxui competere possunt, ut sunt inunctiones variæ, cataplasmata, emplastra, &c. ea quanquam à variis Auctoribus valdè commendantur, ad quos Lectorem mittimus, nobis non ita credulis multò minoris habentur, ac proindè silentio prætermittuntur.

N O T A.

In Diarrhœa, præmissis universalibus, valdè laudatur extractum tormentillæ, à ʒ. ss. ad ʒ. j. in convenienti vehiculo exhibitum. Item folia ac rad. plantaginis, lisimachiæ; luteæ & purpureæ, semen portulacæ, ac magis specificè, sophiæ chirurgorum; spongia salicis exsiccata ad ℈. ss. data decoctum mastiches in qua appropriata, vel in potu ordinario, ut & liquor fumo ejusdem mastichis imprægnatus, quod fit fumum mastichis subinde & sæpius in ollam terream vitreatam aqua repletam inducendo, donec prædictus liquor saporem mastichinum contraxerit. Saccharum saturni commendatur etiam, ac præcipuè vitriolo martis maritatum, unde conficitur hæmatites artificialis, cujus dosis à gr. x. ad j. ℈. Alii maximè deprædicant sevum hircinum liquefactum, ac farinæ triticeæ pro pulmento inde conficiendo admistum; nec inutile præterea fuerit decoctum gummi Arabici. In Diarrhœa Epidemica, adjungenda veniunt alexiteria, mixtura v. g. simplex, seu diaphoreticum in peracutis, sal viperarum volatile. Theriaca, sive sola, sive balsamo Peruviano, de Mecha, vel Copaivæ, adjuncta. Hisce adde inunctiones ex oleis absinth. mastiches &c. item sacculos ex mentha crispa; absint. rosis rubr. &c. vino rubro incoctos. Plura vide capite de Dysenteria. Radicem Ypecacuanhæ, quod spectat

de

de qua Clariss. Auctor, illa sanè in Diarrhœis ut plurimum parum admodum proficit, etiamsi per quam methodicè adhibita. Imò id Dysenteriis quas hìc Genevæ, copiosius habemus nunc curandas, dum radix hæc tormina & sanguinem aliis materiis adjunctum, tollit, fluxus tamen biliosi post ejusdem exhibitionem durantis pertinaciam vincere nequit, eique propterea efficaciùs oppugnandæ bolos è rheò, mercurio dulci & myrrhæsyr. absint. exceptis, &c. adhibemus.

CAPUT XVII.

De Dysenteria.

DYsenteriæ genericum nomen cruentas omnes alvi dejectiones apud Veteres significat; sive sanguis ex præcisa ruptave aliqua abdominis interna parte prodeat, sive sub loturæ carnium specie rejiciatur, sive per venas hæmorrhoidales apertas exeat, aut per se, aut evacuationis alterius defectu, sive demùm idem sanguis florido rubeoque ut in arteriis, aut livido atque nigricante, ut in venis colore perfundatur; strictè tamen & magis propriè pro ea sanguinolenti alvi fluxus specie sumitur, quæ ab intestinorum tùm tenuium, tùm crassorum exulceratione dependet, & in qua brevibus intervallis excrementa sanguini, puri, & materiæ mucosæ permixta cum dolore & ventris torminibus rejiciunt ægrotantes.

In hoc sensu à nobis considerata dividitur in malignam, quæ graviora multò quàm quæ dicta sunt invehit symptomata, virium nempè summam exolutionem, febrem plus minùs intensam, vomitum, singultum, syncopem, vigilias immodicas, sitim inextinguibilem, aliaque aliis & quidem acutissimis morbis communia; & benignam, quæ febre aut nulla aut exigua admodùm stipata est, quæque ita parum ægros plerùmque affligit, ut ne eos quidem cogat lecto decumbere, nisi fortè ad recipiendos clysteres. His alteram speciem minùs frequentem addere libet, pestilentem scilicet dysenteriam, quæ omnium pessima & sævissima est, & quæ ab aliis pestis speciebus non discrepat, nisi ex eo quod causa morbifica in sanguine hospitans, ejusque partes & principia atterens, in ventrem potissimùm & intestina confluat, in quæ vim suam erodentem dissolventem non minus quàm in massam sanguineam potenter exerit; atque hæc est quæ urbes, provincias, & potissimùm exercitus post ciborum penuriam, pugnam, longamve urbium obsidionem devastat ac depopulatur.

Dividi etiam potest hic affectus in *epidemicum* contagiosumve, qui causæ communi ortum suum attestans omnes aut saltem quamplurimos in eadem regione indifferenter invadit, quid; per exhalantia ab ægro ejusve excrementis miasmata non infestis facilè communicatur, & *sporadicum* atque contagii magis expertem, qui à causa peculiari in variis regionibus procedens varios homines corripit, aut ab uno ad alium non ita facilè migrat; prima species frequens est, altera verò minùs frequens.

Ut verò omnes jam allatæ dysenteriæ propriè dictæ species clariùs adhuc elucescant, ad earum causas jam properandum est. Ac primo certum est quòd cùm hujus morbi in genere natura sita sit intestinorum erosione atque exulceratione, undè sanguis & pus excrementis permixta derivantur, atque etiam molestæ istæ ventris torsiones, accusandum venit ad illius productionem quidquid acrimonia aut aciditate septica, caustica, vel summè erodente donatum, sive ab extrinseco adveniens, seu in corpore genitum, tunicam intestinalis fistulæ exedere & dilacerare aptum natum est; in hoc censu non multiplex bilis species à colore ejusdem vario variè nominata poni debet sed unicus biliosus humor quomodocumque coloratus, acerrimus tamen, & veluti pyroticus factus ex salis sui etiam lixivi exundante copia atque exaltatione, qui enim à statu naturalis minùs deflectens (ut alibi dictum est) potest intestinorum membranas stimulare & lacessere,

valet

valet idem acrior factus, si præsertim lentus, oleosus, ac viscidus fuerit, easdem membranas magis penetrando aut erodendo divellere atque exulcerare (quidquid in contrarium reclamet Sylvius Deleboe, asserens ulcus omne in corpore genitum acidi non lixivi affectum esse) quod quàm verum sit testantur cantharides, vesicantia multa atque pyrotica sale acri alchalino fixo aut volatili potiùs quàm acido referta, quæ dum cuti admoventur ulcuscula manantia haud cunctanter excitant. Et vero ut res clarius adhuc & mechanicè explicetur, omne vulnerans ulceransque, aut ut uno nomine dicam, continuum solvens sub duplici idæa potissimùm concipi potest (si distensionem excipias, undè ruptio plerumque sequitur) petito ab instrumentis ferreis exemplo, quorum alia, ut lima & serra, corpora in quæ agunt per superficies abradunt ob breviores minusque elevatos quibus donantur aculeos, eorumque horisontalem motum; alia, ut cuneus, gladius, culter, acus, &c. non tam agunt in corporis superficem quàm in ejus profunditatem, motuque directo in illud feruntur, longiori namque & rigidiori simul armata acumine in objecta dividenda altius infiguntur, quorum proindè partes à se invicem separant & divellunt: humores pariter partium corporis continuitatem quoquo modo solventes, de quorum insensibilibus partibus non secùs ac de iis quæ sub sensus cadunt hoc sæculo ratiocinantur Medici, ob aculeorum suorum quos à sale habent brevitatem aut longitudinem, aut (ut melius dixerim) ob superficiei suæ asperitatem aut acutiem, diversumque eorumdem motum, variè quoque dictas partes lacerant dividuntque, nunc limæ ad instar eosdem abradendo & erodendo, nunc acicularum more pungendo atque perforando; unde colligitur non solùm acidos præter modum succos, qui aciculis gladiolisque ob particularum suarum longam & rigidam aciem æquiparantur, vulnera & continui solutiones in corpore excitare posse; verùm etiam alchalinos, lixiviosos, ac proindè biliosos, quorum sales, etiamsi sulphure crasso & adusto irretiti, acutiem tamen suam sufficienter exerunt, ut limis, serris, atque etiam echinis conferri meritò possint.

Hùc revocari debent, ne crambem repetere cogamur, quæ de humore bilioso acriori facto ejusque fontibus ac viis per quas ad intestina defertur, in præcedenti capite dicta sunt, imò & de causis dictum humorem exurentibus, acuentibus, atque exaltantibus, bilis namque diarrhœam pariter ac dysenteriam parere potis est, secundum varios acredinis suæ gradus, majoremque aut minorem partium suarum asperitatem; atque hinc est quod alvi profluvium, ferox præsertim & contumax, in dysenteriam facilè quandoque commutetur.

Præter bilem nimium efferatam alia est legitima nec forsan minus frequens dysenteriæ causa, humores scilicet serosi aut lymphatici præter modum acidi & aquæ stygiæ naturam redolentes; qui non à capite & cerebro sub pituitæ salsæ larva decidui sunt, ut veteres Medici somniarunt, sed à sanguinis alveo manantes, ubi quandoque ex sex rerum non naturalium abusu luxuriant, per arteriæ cœliacæ ramos in intestina depluunt, quorum membranas sensim sine sensu exulcerant: illi verò beneficio & ministerio tunicæ glandulosæ & velamenti intestinorum bombycini à massa sanguinis (ut alibi innuimus) secernuntur, aut etiam glandulosorum à Peyero detectorum in colo acinorum ope; tuncque sui juris facti, nec amplius globulis sanguineis ejusque sulphureis partibus implicati, in dicta intestina ad humorum illorum fluxum, seu ob suam texturam, seu ob suam solitam irritationem, seu quacunque alia data occasione, contagio, putà, eduliis, assumptive prædisposita, vires suas potenter exerunt.

Eumdem præstare effectum potest succus pancreaticus acidior quàm par est à sanguine per glandulam pancreatis conglomeratam separatus, qui aculeis solito longioribus durioribusque ob suam moram suamque exaltationem gaudens, sensibiles

biles duodeni, Ilei, atque jejuni tunicas exedere non minus valet; quanquam illud non ita frequenter contingere existimo.

Nec dum sales acidos fluoremque passos in sero & lympha dilutos pro dysenterici affectus causa statuimus, ab eodem opere expungere volumus eosdem alchalinos tùm volatiles tùm fixos in parte sanguinis serosa copiosius pariter dissolutos; ii siquidem, quanquam non ita promptè ac acidi, ob minorem aculeorum suorum elationem, effectum suum sortiuntur, per iteratos tamen actus continuumque suum fluxum intestina abradere & exulcerare apti nati sunt, sicque tandem cruentas purulentasve alvi dejectiones cum dolore & torminibus excitare; hujus seri tùm acrioris tùm acidioris, atque etiam lymphæ nimium erodentis exemplum pete ex elephantiasi, lue venerea, cancro, scrophulis, scabie, atque etiam catarrho ferino dicto in oculos, fauces, & nares fluente, in quibus omnibus affectibus variarum partium erosiones & exulcerationes excitantur, ob dictos humores in ipsas copiosius & diutius irruentes.

Atque hæ sunt proximæ & immediatæ dysenterici affectus causæ, quibus quædam aliæ adjungi possunt, intestina pariter per se exulcerantes, quæ tamen minus frequentes sunt, venena scilicet, mochlica & admodum acria purgantia, lumbrici mordentes, prava ingesta edulia, & per putredinem in primis viis acorem summum consecuta, atque etiam intestinorum phlogoses in abscessum & ulcus degenerantes.

Mediatæ verò externæ atque procatharticæ dysenteriæ causæ sunt primò fructus omnes, acidi præsertim & immaturi, aut iidem, si maturi sint, facilis corruptionis aut difficilis digestionis; ut sunt ficus, mala persica, pepones &c. Secundò, aquæ crudæ, per plumbeos cupreosve canales fluentes, aut per fodinas mineralium erodentium transeuntes. Tertiò, ciborum acrium aut acidorum continuus & immoderatus usus, item & eorum quæ humorum biliosum exurunt atque exaltant, quæve facilè in stomacho & intestinis corrumpuntur. Quartò, effluvia sive miasmata à dysentericorum corporibus, aut ab eorumdem excrementis emanantia, aut instrumentis potissimùm clysmaticis applicatis, & non benè detersis adhærentia; aer denique acribus, venenatis, terræ exhalationibus aut effluviis dictis dysentericorum infectus, vel idem ob perversas anni tempestates in crasi sua corruptus & vitiatus, & miasmate salino peculiari intestinis specialiter infenso refertus. Quorum omnium in dysenteria excitanda vis ut explicetur, advertendum ingestos in stomachum fructus maturitatem potissimum suam non adeptos; eum non rectè à fermento ventriculi ob suam improportionem subigantur, ejusque vim eludant, aciditatem suam magis ac magis extricare, quæ deindè intestinorum tunicas lacessit; & sanguinem salibus acidis in dicta intestina denuò per motum circularem refluentibus inficit; aut eosdem fructus ad fermentationem suscipiendam propter laxam particularum suarum texturam idoneos, juvante præsertim calore viscerum, salium suorum intestinorum tunicis valdè infensorum libertatem & fluorem nancisci; aut denique eosdem ipsos malè subactos corruptelam pravam induere, & in putridam acremve mutari colluviem, undè acriora & magis irritantia fiunt excrementa; atque indè deducendas puto colicas illas passiones sævaque ventris tormina, quæ cum borborygmis totiusque abdominis strepitu homines à fructuum copioso & immoderato esu divexare solita sunt, abundant namque fructus etiam suaviores præ aliis omnibus principiis sale acido, ut dentium stupor illorum esum consequens testatur, qui in sensiles intestinorum membranas penetrare non minùs aptus est, imò magis, quam in osseam dentium substantiam aut eorumdem alveolos.

Indè pariter eruendam censeo rationem, cur affectus iste sub finem æstatis aut tempestate autumnali sævire & grassari potiùs quàm aliis temporibus consueverit (quanquam absolutè loquendo sin-

singulis mensibus, imò & diebus exoriri posse nemo dubitat (cùm enim iis potissimùm tempestatibus fructuum ubertas & varietas homines ad sui degustationem, imò & comestionem iteratam invitet & alliciat, qui sæpissimè eorumdem maturitatem saltem perfectam expectare aut nolunt aut nequeunt, copiosus ex copioso dictorum fructuum esu fit in humano corpore salium acidorum proventus, qui in intestina, in quæ primò vim suam exeruerunt, deinceps se se exonerant.

De aquis per metallicos canales aut mineralium fodinas transeuntibus non est ut pluribus disseramus, sicut nec de acrium acidorumve ciborum, bilisque, seri, & lymphæ acrimoniam augentium usu immodico, quomodò enim dysentericum affectum inducant aut inducere possint, vel lippis manifestum est: Miasmata autem atque effluvia ex dysentericorum corporibus aut excrementis emanantia, aerisve sale quodam acri & corrosivo intestinis specialiter infenso infecti adscititia vel ingenita diathesis, quo pacto cruentum alvi fluxum invehant, declarare magis arduum est; atque ut hoc pensum, quantum in nobis est, absolvamus, dicimus primò halitus seu fuligines cùm ex corpore dysenterico per expirationem & transpirationem emanantes, tùm ex excrementis hoc morbo laborantium erumpentes, naturam causæ morbificæ in toto ægri sanguine & intestinis hospitantis penitus redolere, eosdemque salinos admodum & acres dum semel respirationis ope, vel per cutis poros, vel per ani tubum corpori sano & hac labe non infecto communicati sunt, statim serosis atque lymphaticis in eo existentibus humoribus acidam præter naturam aut acrem, prout ipsi sunt dispositionem conciliare, quæ intestinis potius quàm aliis corporis partibus affigitur, ibique effectum suum sortitur, ob specialem harum partium & aptam suprà dictis effluviis per contagium susceptis in se excipiendis admittendisque configurationem; ut enim suis variè figuratis aculeis gaudent sales omnes, hoc est cylindricis, tricuspidibus, quadrangularibus, rectis, tortuosis, aduncis, &c. iisque longioribus, brevioribus, rigidis, aut flexilibus, tenuioribus, aut crassioribus: sic omnes quotquot extant in corpore humano solidæ partes suam habent texturam variam, suamque compagem, ex quibus diversa exsurgit pororum quibus confertæ sunt figura dictis salibus aut humoribus salinis secundum suam proportionem recipiendis idonea; atque hinc peti debet variorum corporum aut liquorum sympathia aut antipathia ad se invicem, sicut & ratio cur saliva canis rabidi cerebro præsertim & spiritibus animalibus, lepus marinus pulmoni, cantharides vesicæ &c. specialiter infensa sint.

Talis suscepti contagii & in sanguinem transmissi intestina potius quàm alias partes agendi potestas explicari alio modo non minùs congruo potest, dicendo sales illos quos acres & rodentes supponimus in sanguine dilutos intimius ipsi permisceri, confundi, & alligari, quàm ut per diaphoresim aut diuresim, quæ laxatam magis sanguinis compagem requirunt, eliminari possint, ipsosque mole majores, quàm qui per papillas renum glandulasve cutis miliares aliave strictiora corporis colatoria segregari soliti sunt, tritam magis & amplam viam affectare, qualis est intestinorum fistula glandulæque per eorum longitudinem dispersæ & laxiores, in quas ut in ordinariam, ac proindè magis patulam totius corporis sentinam per multiplices arteriæ cœliacæ & mesentericæ ramos à natura aliam viam non inveniente deponuntur. Adde quod ad hanc viam capessendam hinc à bile intestina continuò irritante, indè ab excrementis eadem stimulantibus, aut à comestis fortè fructibus aliisque pravis eduliis determinari possunt.

Quod de contagio à dysentericis mutuato jam dictum est, de aeris post certas cœli constitutiones, habitu ad dysenteriam epidemicam inducendam idoneo dici pari ratione potest: nam seu idem pravis, corruptis, & (ut verbo dicam) acribus aut acidis exhalationibus turgeat,

arsenicalibus puta, vitriolicis, aluminosis, &c. è variis terræ cryptis apertis, aut hiantibus, elevatis, vel aliis halitibus abundet ex cadaveribus post belli strages, ex aquis, lacubus, & stagnis putridis; aut aliundè manantibus, sive ipsemet in crasi sua vitietur, perversis nempè tempestatum ordine atque temperie, indeque nitrum ipsi ingenitum ferox & dissolvens nimis evadat, aut (quod maximè notandum est, quodque maximum hac in re symbolum conferre existimo) terræ fruges indè minùs in terra subactæ & elaboratæ pravam & corruptibilem præbeant alimenti materiam; quid aliud quæso, ex depravato sic continuo homini pabulo exoriri potest, nisi summa massæ ejus sanguineæ aciditas aut acrimonia humores vasis contentos non solùm atterens & pessundans, verùm & varias corporis partes erodens & lacerans, ac potissimùm intestina, cùm hujusmodi sales ob rationes de contagio dictas eorum texturæ magis affigi & illigari videantur.

Sic ex Hippoc. hyemem siccam & aquiloniam, ver pluviosum & austrinum consequens, aut vice versa, atque his veris hyemisque inæqualitatibus æstas calida & sicca succedens dysenterias autumno pariunt, quod ex aere quidem depravato & corrupto procedere potest, qui alternas frigoris, siccitatis, pluviarumque & caloris vicissitudines in eadem tempestate exposcit, magis tamen ex pessum euntibus terræ frugibus atque horariis fructibus, in quæ omnia nutrititius succus in aere volitans & in rore & pluvia solutus antequam terram subeat, ob dictas aeris intemperies distribui rectus & recto ordine non potest, undè dyspepta magis & ad corruptionem prona fiunt.

Quam verum sit prava & corruptibilia alimenta quæ communis plerumque dysenterici affectus causa sunt æquè ac aerem qui falsò sæpè insimulatur dysenteriæ populari ortum dare posse, unum instar omnium argumentum est fames in aliqua regione aut obsessa urbe, aut in castris militum regnas, quam ut plurimùm dysentericus sequitur alvi fluxus, ob prava, acria & ab usu aliena comesta edulia porros, cœpas, allia, olera cruda, herbas varias, earumque radices, ne quid pejus dicam; ex quibus chylus crudus, acidus exsurgit, & ad putredinem & corruptionem proclivis, atque proindè excrementa admodum acria, corrupta, & fœtentia.

Ut verò jam dictas causas variis dysenteriæ speciebus supra recensitis applicemus; dicendum causam morbum facientem vel in solis (ut ita dicam) primis viis hospitari, nec in sanguinem saltem altiùs insinuari ad ejus diathesim notabiliter vitiandam; ut accidit quandò biliosi humores paulò acriores, quorum fons & scaturigo in abdomine est, simplicem dysenteriam excitant, aut comesti immaturi, acidi, austeri, iique copiosi fructus, pravique & dyspepti cibi; aut quandò acria & superpurgantia per os aut anum assumpta sunt, aut quandò succus pancreaticus mucusve intestinorum acidiores, lumbricive mordentes tunicas eorundem erodunt & divellunt; aut demùm quandò susceptum est leve admodùm & minùs efficax contagium; tuncque affectus mali moris non est, nec sæva ulla ferè præter ventris dolores infert symptomata, utpotè qui à causa (ut jam dictum est,) in solis intestinis fluctuante, aut inibi sui juris facta dependet.

Vel eadem causa morbifica, magis intensa, acris nimirum & dissolvens in massam sanguineam non minùs quàm intestina furorem exercet suum, ejusque texturam atterit, sive illa in sanguine præexistat ipsi tenaciùs inhærens, sive ab intestinis primariò affectis in eumdem transmissa fuerit: tuncque maligna excitatur dysenteria tormina non solùm inferens; sed & febrem acuta, virium exsolutionem, singultum, vomitum, syncopen, sitim &c. Vel denique dysenterici affectus causa ab aere corrupto, contagio fortiori, frugibus terræ malè digestis, aut aquis pernimiam aeris siccitatem & calorem stagnantibus & putridis deprompta, eaque summè dissolvens &

prin-

principia sanguinis constitutiva à se invicem dividens, quod pestiferi naturam facit, humorum œconomiam funditus evertit, eosque fusos ad intestina præcipitat; & in hoc casu pestilens dysenteria inducitur in omnes communiter grassans & regiones integras devastans quæ hoc cum maligna, à qua tantùm penes intensionem differt, commune habet, ut à sero lymphaque acrioribus saleque lixivo & alchalino onustis, aut à bile salsiori retorrida & scindente totum sanguinem inficientibus sæpiùs quàm ab humoribus acidis producatur.

Præterea *epidemicum* hunc affectum facit causa communis, aer scilicet, edulia, aquæ, terræ fruges & fructus, vina acida aut immatura in quacunque regione passim hominibus victum præbentia, undè apparatus in singulis, aut saltem quamplurimis dysentericus inducitur. *Sporadicum* verò causa peculiaris, venenum nempè haustum vehemens catharticum, lumbrici, aut peculiaris in variis subjectis variisque regionibus ad hunc producendum morbum dispositio ex malè usurpatis sex rebus non naturalibus exsurgens. Similiter contagiosa efficitur dysenteria per causæ morbificæ tenuitatem, volatilitatem, cum acrimonia conjunctam, qua in obvios quosque irruere, eorumque corpus & humores subire apta est; minùs tamen talis esse solet, dùm humor morbum faciens magis crassus & fixus est, aut ex certa temperamenti alicujus dispositione pendet, aliis proindè minùs communicabilis.

Hìc advertendum est (quod Medicorum Anatomicis congruit Observationibus) crassa intestina sæpiùs ab hoc morbo quàm tenuia laborare, quanquam ista (ut suprà innuimus,) ab eodem immunia plerumque non sint; cujus rei hæc ratio esse videtur, quòd intestina crassa magis carnosa sint, magisque proindè laxa & sanguine irrigua, undè fit ut humorum acrium aut acidorum copiæ, fluxui atque actioni multò minùs resistant, quàm tenuia quæ magis membranosa & exanguia sunt. Adde quod humorum aciditas aut acrimonia in tenuibus intestinis à chylo, qui illorum perluit cavitatem, temperatur & demulcetur quod in crassis non accidit chyli præsentia destitutis, & in quibus præterea excrementa acria ob suos exaltatos sales causæ morbificæ actionem juvant, ne quid dicam de eorundem rugis atque cellulis humores morbum facientes diutiùs retinentibus.

Signa dysenteriæ dignostica ex iis quæ jam dicta sunt facilè colliguntur, excrementa namque alvi modò paulò crassiora, modò liquidiora, eaque variè colorata sanguine immixto nunc florido, nunc nigriori, prout majorem aut minorem in intestinis moram fecit, tinguntur, & deinceps pure, vel materia mucosa eaq; copiosa perfunduntur; imò plerumque accidit sanguinem copioso humori & seroso & mucoso affusum colorem excretionis loturæ carnium similem efficere, per quod cum hepatico dicto fluxu hic affectus confunderetur, ni alia symptomata & quidem peculiaria secum inferret. Sanguis & pus quæ excrementa dysentericorum perfundunt, ab apertis per erosionem arteriarum aut venarum osculis atque membranis, exiguisque abscessibus in glandulis intestinalibus factis & ruptis peti debent, quorum copia major aut minor ulcerum frequentiam aut extensionem & profunditatem declarabit; albus verò viscidus, & mucosus humor sæpiùs & magna copia à dysentericis excretus non pituita est à cerebro defluens (ut quibusdam placuit) cùm nulla ipsi indè ad alvum via strata sit; non pinguedo à vasis cellulisque abdominis adiposis prodiens, quæ marasmum & tabem statim induceret; non ὁμοιώσεως seu tertiæ coctionis depravatæ residuum, seu intestini affecti alimentum in materiam puri analogam transmutatum, ut Riverio visum est, cujus copia tanta esse non possit; sed pituita potiùs in intestinis genita, aut, (ut rectiùs loquar) liquor ille lymphaticus & glutinosus, quem tunica intestinorum glandulosa continuò à sanguine secernit, quique ad ipsa lubricanda & oblinienda dicatus est.

Comitantur præterea dysenteriam tormina & dolores ventris intensi à sensibilium tunicarum erosione & solutione pendentes, qui identidem exasperantur & recrudescunt, præsertim dùm æger alvum cupit deponere, ob novum & iteratum causæ morbificæ affluxum, humorumque biliosorum acrium aut excrementorum pertranseuntium irritantem acrimoniam.

Vigiliæ quandò urgent, à dolore spiritus animales in cerebro exagitante & commovente, aut si febris simul vigeat, à particulis sanguinis heterogeneis spiritibus associatis eosque perturbantibus sunt deducendæ, somnus namque in blanda eorumdem quiete, aut saltem lento admodùm & remisso motu consistit.

Sitis & cibi fastidium, si ægrum afficiant, quod non semper contingit, præsertim absente febre, ab intenso sanguinis motu humores excalefaciente, liquorisque fauces & œsophagum irrigare soliti, & in stomacho appetentiam excitare, secretionem impediente procedunt; vel à biliosis acribusque in iisdem partibus depositis particulis, aut demùm ab halitibus acribus & calidis à parte affecta ad stomachum & œsophagum excurrentibus.

Quod ad febrem spectat, ea si benignam dysenteriam comitetur, ex dolorum intensione atque duratione & vigiliis indè sequentibus petenda est; neque enim fieri potest ut ex talibus symptomatis sanguis non incalescat magis fermentetur. Adde quod adest plerumque aliquid heterogeneum in ipsa sanguinis massa illius motum data occasione augens & accelerans, sive illud à contagio procedat, sive ab intestinorum ulcusculis in ipsum transfundatur, sive à particulis biliosis acribus & sanguinem contaminantibus oriatur.

Si verò dysenteria maligna sit aut pestilens, tunc febris in ipso sanguine (ut antè dictum est,) radicem habet, à salibus nempè lixiviosis & alchalicis ipsius texturam plus minùs solventibus eruenda quod præstare non possunt quin fermentationem præternaturalem excitent.

Notandum tamen, quod quisque per praxim compertum habebit, febrem illam, etiamsi funestam & periculi plenam, non ita vegetam esse, ut in pluribus aliis affectibus, pulsumque non vehementem & validum, sed minutum & debilem plerumque inducere, quod indè fieri arbitror, quod exhausti per alvi fluxum spiritus cordis validas systoles ciere non possunt, & evacuata continuò causæ morbum facientis portione, tantus non est humorum circulantium orgasmus.

Indè similiter esse censendum est, quod secùs quàm accidit in plerisque acutis & continuis febribus, metastasis humorum peccantium in cerebrum raro fiat in affectu dysenterico; ita ut paucos videas delirio, phrenitide, convulsione, aut sopore præternaturali tentatos, nisi forsan iis alvus ab intempestivo & promptiori usu adstringentium suppressa sit; continuus siquidem in alvinam regionem humoris noxii atque morbifici descensus est veluti continua ejusdem à capite revulsio, nec sanguis etiamsi partibus heterogeneis & impuris turgens in cerebrum sarcinam suam exonerat, cùm viæ ipsi magis tritæ patentes, & naturales præbentur, per quas impuritates suas & sordes ejicere faciliùs potest.

Præter jam dicta dysenteriæ symptomata, sunt & alia minùs communia, & ipsam, dum præsertim maligna est, aut pestilens, stipare solita, inter quæ primas tenet, virium summa attritio atque exsolutio; hanc verò deducere licet *Primò* ex spirituum animalium penuria consequenter ad depravatam valdè aut penitus perversam sanguineæ massæ diathesim. *Secundò* ex repetitis & pertinaciter perseverantibus alvi dejectionibus, undè vires plurimùm fatiscunt, ob evacuatos sinceros cum impuris humores exhaustosque inde spiritus corporis robur constituentes. *Tertiò* ex vigiliis, doloribus intensis, &c. quæ dictos spiritus absumere apta nata sunt.

Animi insuper deliquium & syncope quandoque maligna aut pestilenti dysenteria laborantem afficiunt, quod ex iisdem ferè causis depromitur; cor enim

non

non minùs quàm aliæ corporis partes spirituum quorum ope pulsat copia & influxu debito defrudatur, & motum suum deperdit, præsertim cùm ex alia parte sanguis effœtus, impurus, dissolutus ejus cavitates aut substantiam subiens parem ipsius systoli peragendæ copulam elasticam non præbeat.

Singultus demùm necnon vomitus qui malignam atque pestilentem dysenteriam consequuntur, ex humoribus biliosis, pravis, putridis, & potissimùm sulphureo-salinis seu à sanguine corrupto per arterias gastricas suppeditatis, seu in stomacho stagnantibus, seu à duodeno exantlatis, atque etiam ex halitibus acribus ab ulceroso intestino emanantibus & ad stomachum excurrentibus deducendi sunt: indè enim prout aut in ventriculi fundo sedem habent, aut ipsius orificio superiori tenaciùs adhærent, & in hanc aut illam partem vim suam magis exerunt, commoventur præternaturaliter spiritus ventriculi hospites & in motus convulsivos adigiuntur, undè prompta non minùs quàm valida stomachi contractio sequitur; ut in capite de Vomitu antè demonstratum est; aut septi transversi seu diaphragmatis spasmodicus motus, quatenus communicata huic musculo ab ore stomachi superno per insigne nervorum membranarumque commercium spirituum animalium inordinatio ipsum in consensum efficaciter trahit, ut dictum est ubi de singultu.

Expositis sic dysenteriæ signis atque symptomatis, restat adhuc ut ejusdem causarum, quæ variæ sunt, diagnosim afferamus, atque etiam partis affectæ seu intestini ulcere laborantis; quod ut breviter peragamus, dicendum biliosum humorem dysenteriam producentem dignosci ex temperamento bilioso, dejectionibus biliosis, siti, cibi fastidio, vomitu, statim apparente, ex usu ciborum acrium & calefacientium in regione potissimum & tempestate admodùm calidis, ex diarrhœa biliosa præcedente; &c. serosum verò & lymphaticum eumque acidum, ex serosis & mucosis multò magis excrementis, ex dolorum intensione, ex temperamento melancholico, ex usu salsorum & acidorum, ex minori siti & inappetentia, aliisque acidum humorem designantibus; sales autem lixiviosi & alchalini in sanguine redundantes & dysenteriam parientes innotescunt præcipuè ex febre & malignitate majoribus, ex suprà dictis gravioribus symptomatis, ex contagio, pestilentia, aliisque sanguinis dissolutionem arguentibus, & præsertim etiam ex signorum absentia quæ predictos alios humores indigitant.

Quòd si affectus à lumbricis, veneno assumpto aut mochlico purgante remedio, vel etiam ab esu pravorum & corruptorum ciborum, fructuumve usu immodico ortum suum accipiat, hoc facilè aut ex iis quæ præcesserunt, aut ægri ipsius & adstantium relatu manifestum evadet, sicut & quandò morbus ab aere corrupto, aquis putridis & stagnantibus, contagio, aliisve causis originem ducet. Denique mitiora aut graviora symptomata, ægrorum major aut minor numerus, funerumque frequentia & raritas dysenteriam benignam, malignam, pestilentem, epidemicam & contagiosam enarrabunt.

Morbi autem sedes, si in recto & colo fuerit, ut sæpè contingit, tormina primò, quamquam gravia, non tamen ita intensa erunt, & in ipso egerendi tempore aut paulò antè plus minùs redintegrabuntur, propterea quòd intestina crassa, utpotè magis carnea, non ita exquisito ac tenuia sensu donata, sunt, & ano sunt viciniora, quò fit ut excrementa transeuntia in ipso dejiciendi actu, aut paulò antè, dicta intestina crosa magis lacessant. Secundò sanguis, pus, & mucus copiosius dejecta, utpotè a carneis intestinis minusque exsanguibus prodeuntia, non ita cum excrementis confundentur, propter itineris brevitatem illorum cum istis exactam mixtionem prohibentem, quæ omnia secùs omninò se habebunt in tenuium intestinorum exulceratione, tùm quia ipsa, utpotè minùs carnea, magisque membranosa & nervis insignioribus donata, irritationem quamcunque, ægriùs ferunt, & minùs sanguinis fundunt,

tum quia longiùs ab ano distantia excrementorum humorumve acrimoniam multò antè sentiunt, quàm egerantur, & magis intimam sanguinis & puris atque muci intestinalis cum ipsis permixtionem permittunt.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut si dysenteria maligna, sit periculosa valde censeatur, multò magis si pestilens; si verò ita benigna, aut (quod sæpe accidit) ne ægros quidem lecto affigat, aut eorumdem humores non admodùm depravet, periculi expers & facilis curationis reputetur. Tenujorum intestinorum exulceratio pejoris multò ominis est, quàm crassorum, atque etiam illa quæ ab humore admodùm corrodente & caustico dependet; senes & pueri propter innatam virium debilitatem texturamque intestinorum minùs firmam & validam, sæpiùs ex hoc morbo pereunt quàm juvenes & adulti, quorum textura, ut firmior est & magis vegetæ vires, ita magis causæ morbum facientis actioni resistunt; majora & profundiora in intestinis facta ulcera majus quoque portendunt discrimen, undè Hippoc. *Aphor.* 26. *sect.* 4. *Dysenteria detento si veluti caruncula dejiciantur, mortiferum*: quod idem pariter dici debet si effusio sanguinis immodica sit; vomitus tandem & adhuc magis singultus, extremorum frigiditas & lienteria dysenteriæ supervenientia pessimi ominis esse solent, atque etiam pulsus minutus & debilis, propter vitium ab intestinis ad ventriculum & diaphragma extensum, impeditamque indè harum partium officialem functionem; sed multò magis propter labem massæ sanguineæ altiùs inustam, undè plerumque illa omnia symptomata oriuntur.

Curationem hujus morbi ab adstringentibus & fluxum alvi inhibentibus auspicantur Agyrtæ atque Empyrici, eorum dumtaxat quæ sub sensus cadunt rationem habentes, nec originem rimantes undè derivantur; at verus Medicus in hoc *fœlix qui potuit rerum cognoscere causas*, hanc methodum minimè sequitur, ne scilicet humores morbificos in corpore retinendo, eosdem in partes multo nobiliores transmittat, undè periculosiores deinceps morbi magisque acuti suboriantur; sed habito ad morbi naturam ejusve causas & adjuncta omnia respectu ejusdem therapejam per proprias & magis appositas & urgentes indicationes molitur

Verùm quia non unica, sed multiplex, illius causa existit & multifaria indoles (ut suprà innuimus) multiplici quoque remediorum administratione debellandus venit; hoc tamen omni dysenteriæ saltem incipienti commune plerumque est, ut statim ferè evacuantia postulet propter humorum pravorum, etiamsi continuò excretorum latitantem in primis viis & sanguine exsuperantiam, quibus eductis mitescat plerumque affectus, aut saltem brevior fiat; alvi fluxus namque alvi fluxu plerumque curatur, ut vomitus vomitu.

Illa autem non cujuscunque generis eligenda sunt atque ægrotantibus exhibenda, sed ea tantummodò quæ leniendo, detergendo, atque leviter adstringendo purgant, ut rhab. infusum & in substantia sumptum, aut crudum aut torrefactum, cassia, tamarind. myrobalan. citrin. syrup. de cichor. comp. syrup. & infus. flor. persicor. cum rhab. mann. &c. in decoct. cichor. plantag. malv. lactuc. portulac. agrimon. pimpinell. symphyt. rof. rubr. hord. liquir. aliorumque lenientium, detergentium, vulnerariorum, aut quodammodò adstringentium, vel in jusculo si magis ægrum juvat, vel in formam boli & pulveris, si eidem sic magis arrideant. Cavendum tamen in illorum exhibitione, ne sanguinis fluxus valde notabilis sit, à quibus sine dubio augeretur, ne etiam humores impacti & tenaces videantur, qui catarticis difficiliùs cederent, ne demùm febris initio plurimùm vigeat, cui potiùs per venæ sectiones & refrigerantium atque simul demulcentium usum occurendum foret.

Nec cùm eadem Medico indicari semel visa sunt (ut ferè semper contingit) una solùm vicepræscribenda, sed tertio aut quarto quoque die iteranda in medio-

diocri aut paulò minori dosi si eorum copia suspecta sit, & quibusdam anodynis, detergentibus, aut leviter adstringentibus (ut dictum est) permixta; sic etenim efficaciùs multò quàm alia quavis methodo & absque ullo detrimento exhauritur sensim humorum dysenteriam foventium scaturigo, aliisque remediis potior & utilior locus conceditur.

Vomitoria quoque in affectu pysenterico, incipiente præsertim, plurimùm sæpè conferre, & ratio & experientia, & gravium Auctorum testimonia perhibent. Hippoc. namque, (ut Galenum, Amatum Lusitanum, Mercatum, Angelum Salam, aliosque practicos vomitum in hoc morbo commendantes taceamus) *in Aphor.* 15. *sect.* 6. sic ait: *Longo alvi profluvio laboranti vomitus spontaneus superveniens morbum solvit*. Quibus verbis designatur sufficienter via quam Ars Naturæ imitatrix tenere debet ad dysenteriam abigendam: Et *lib. de diæta, Alvum coactam vomitio solvit, & plus æquo fluidam sistit*. Ut autem ratio auctoritati patrocinetur, omnis ferè scopus quem sibi in expugnandis variis morbis proponunt practici, est humorum aliquam in partem fluentium revulsio & derivatio ad opposita, fontisque undè promanant exinanitio; quid verò magis contrarium eorumdem fluxui versus intestina atque inferiora, quàm vomitus? qui non solùm ipsos ad partes superiores protrudit, & materiam ulcus foventem, aut saltem refricantem potenter retrahit: sed etiam scaturiginem exhaurit undè fluere consueverunt; idem planè experientia confirmat, qua notum est rebelles & contumaces alvi fluxus, qui aliis etiamsi specificis remediis vinci minimè potuerunt, exhibito tandem vomitorio plerumque cessavisse; ne quid dicam de famosa illa vomitoria simul adstrictoria & antidotali radice *Ipecacuana* dicta, quam nobis Brasilienses primi revelarunt, & quæ hocce tempore Europæis familiaris & usitata dysenteriis alioquin rebellibus & contumacibus specificè medetur, si ejusdem pulveratæ ℈. ij. aut. ʒ. j. in jusculo aut liquore covemente, ineunte præsertim morbo, nec dum valde confirmato exibeantur, bis aut ter si necesse sit, per morbi decursum repetenda: Ut suo tamen cuique exhibendo remedio debet esse cautelà, sic in vomitu excitando prudens esse Medicus debet, & emetica tantùm præscribere minùs valida nauseabundis; ad vomitum propensis, biliosis, & ubi humorum stomachum gravantium potissimùm biliosorum signa sese prodent, quanquam fortè & in aliis pluribus casibus pariter competere possunt, minùs verò iis qui sanguinem copiosum effundunt, qui admodùm difficulter vomunt, qui teneræ & gracilis sunt constitutionis, qui tenuium & stomacho vicinorum intestinorum exulceratione laborant, & ubi metus inflammationis est, aut quandò humor acidus, mucosus, serosusve in corpore melancholico dysenteriam parit, vomitoriis minimè cedens, & per inferiora potiorem exitum quærens.

Quod ad venæ sectionem spectat, etiamsi varii Auctores renuant, non video qua ratione utplurimùm dysenteriæ non competat, modò eamdem vires & ætas sustinere possint, eædemque ab alvi fluxu diuturniori non admodùm attritæ sint; imò Valescus de Taranta & Amatus Lusitanus ipsam in diuturna dysenteria ægris valde senibus, aut per morbum debilibus factis quandoque profuisse testantur: per illam siquidem sanguinis massa contemperatur, causæ morbificæ portio utplurimùm extrahitur, inflammatio intestinorum præcavetur aut minuitur, & humores exulcerationem facientes aut foventes revelluntur, ne quid dicam de sanguinis fluxu, qui in dysenteria quandoque notabilis est, & cui phlebotomia efficaciùs aliis occurrit remediis.

Extrahitur ergo tutò sanguis in omni ferè dysenteria, præsertim ex brachiis, nisi forsan certa malignitatis, & pestilentiæ species ipsi adjungatur virium statim summam exsolutionem, pulsum minutum & debilem, syncopen, animi deliquia frequentia, aliaque venæ sectionem contraindicantia secum inferens, quæ tamen in principio morbi secundum ægrotantium temperamentum, plethoram, æta-

tem &c. celebrari potest, præsertim antequam vires, quæ subitò non corruunt, per morbi decursum atterantur, & urgente febre & viscerum calore phlogosim minante aut designante.

His universalibus remediis adjungenda sunt etiam & diaphoretica, quæ in dysenteria expurganda non inutilem plerumque præstant effectum, si præsertim vasa & primæ viæ satis depleta sint, corpus non admodùm excalefactum, & febris atque inflammatio absint, aut non admodùm vigeant: illa enim quia aut sulphurea sunt, absorbentia, aut sale volatili prædita, humorum aculeos intricant, retundunt, infringunt, aut humores ad habitum corporis & glandulas cutis miliares propellendo, eosdem à centro corporis revocant, ac proindè ulcus exsiccant, & humores illud foventes revellunt; hinc non mirum si Penotus potionem illam summis extollat laudibus, in qua cum levioribus adstringentibus cortex guajaci coquitur, cui pariter lignum sanctum, sassafras, antimonium crudum, & rad. chinæ salf. parill. &c. non minorem forsan effectum sortirentur. Non mirum quoque si practicorum Medicorum cohors maxima in maligna & epidemica dysenteria besoardica atque sudorifica plurimùm commendet, quæ tamen in sanguinis & humorum dissolutione à salibus alchalinis excitata minorem habent locum, & majori cautione administranda videntur.

Biliosus humor dysenteriam pariens oppugnabitur remediis jam toties antè propositis, & præsertim in præcedenti capite; acidus alchalinis, terrestribus, absorbentibus, salibus fixis atque volatilibus, quæ in præcedentibus pariter enuntiata sunt; uterque verò lenientibus, anodynis, diluentibus, detergentibus, oleosis, butyrosis, adiposis, mucilaginosis, de quibus etiam antè non semel facta est mentio; & (ut paucis multa complectar) non dispar in ista alvi fluxus specie curanda ac in diarrhœa, de qua paulò antè dictum est, methodus servabitur, humorem nempè morbificum leniendo, temperando, atque identidem vacuando, & alvi profluvium per enemata anodyna, detergentia, vulneraria, & sub finem leviter adstringentia demulcendo atque imminuendo.

Quòd si nec acidus nec biliosus humor intestina exulcerans, sed salibus alchalinis & lixiviosis onustus alvi fluxum dysentericum perperit, præter anodyna, pinguia, lactea, aliaque omnis generis demulcentia, quæ etiam hìc indicari videntur, convenient etiam & acidiuscula atque leviter austera, quæ dicto humori è directo opposita sunt, ejusdem acrimonia specialiter oppugnant, atque etiam refrigerantia, quæ ulteriorem sanguinis dissolutionem impediunt.

Verùm quandoquidem de enematis dysenteriæ conducentibus mentio jam facta est, hìc venit observandum ipsa præ aliis omnibus remediis huic affectui competere, præsertim dum ulcus & erosio (quod frequentius accidit) ad intestina crassa pertinent, quæ delinire, detergere mundificare & consolidare apta nata sunt, quia hùc cum tota sua facultate pertingunt: Cave tamen ne eadem in magna copia injiciantur quæ intestina nimis distendunt, & ulcus renovant vel augent, neve eorum frequentia & multitudo nimia, ad quam Medici plerumque inconsideratè, ut ad sacram anchoram confugiunt, dictorum intestinorum tonum jam satis relaxatum magis depravent atque effœminent. Illa verò sint initio paregorica & leviter detergentia, ex lacte vel simplici, vel lateribus candentibus ustulato, decoct. hord. capitis & intestinorum vervecis, herbarum, rad. sem. flor. leniendi, mitigandi, detergendi, & intestina quodammodò roborandi vi donatorum, ut sunt rad. malv. bismalv. lilior. symphyt. pentaphill. cichor. bistort. tormentill. Fol. verbasc. acanthi seu branc. ursin. violat. portulac. cichor. agrimon. lactuc. pimpinell. veronicæ, pilosell. &c. Sem. quatuor frigid. major. sem. papav. alb. lin. fœnugr. cydonior. alth. psyll. hord. crud. & tostum, orysa, fursur. Flor. melitot. chamomil. lilior. nenuphar. papav. hyper. tapf. barbat. rof.

rubr.

rubr. balaust. &c. ficus pingues, passul. caro cucurbit. prun. dulc. liquir. ras. Quibus etiam & adstringentia in minori dosi misceri & successu temporis non incongruum est, ut sunt cortex granator. sumach. myrtill. fol. centinod. equiset. plant. burs. pastor. gallæ, nuces, cupress. hord. & oryz. torref. imò & lignum suberinum seu suber, atque cortex arborum sorb. & mespill. quæ adstringendi magna facultate pollent, sicut & trochic. de bos. de terr. sigillat. de karabe, trochisc. Gordon. &c.

Talibus enematis initio, urgentibus, præsertim torminibus & humorum intensa acrimonia, utiliter admiscentur vitell. ovor. seu crud. seu coct. & indurat. ol. ex iisdem extract. ol. lini, amygdal. dulc. & amar. butyrum insulsum. ol. mastich. ol. ceræ, ol. lilior. &c. Sevum caprill. vervecin. ovill. Mucilag. sem. cydonior. psyll. alth. lin. ex ap. rosar. aut plantag. extract. adeps hœdin. anserin. cass. sacch. rubr. mel. ros. colat. conserv. rosar. antiqua, amylum sine calce paratum, gum. arabic. & tragacant. mastiches, thus, in aq. plantag. aut pecul. ros. imò & opium ad gr. iv. aut v. aut philonium, aliave narcotica cum dolores admodum intensi sunt, & humorum morbificorum copia sufficienter expurgata. Quòd si detergendi magis animus est, post humorum mitigationem & sanguinis fluxum imminutum, dissol. in dictis clysteribus terebinth. Venet. vitell. ovo dissolut. ʒ ij. aut iij. circiter, quæ ut externis ulceribus mirè medetur, sic etiam internis digestivi plerumque loco est, adhibe & herbas vulnerarias, vincam pervincam; veron. pilosell. agrim. centaur. flor. hyper. aliaque supra dicta lenientibus & anodynis semper permixta, ne ulcus nimis detersum renovetur, novumque sanguinem effundat.

Quanquam verò enemata ad expugnandum dysentericum affectum plurimùm valeant, non prætermittenda sunt eodem tempore quæ per os sumpta causam morbificam demulcent & corrigunt, emulsiones nempè ex amygdal. sem. frigid. cydonior. & papav. alb. in aquis idoneis stillaritiis lactuc. rosar. plantag. centinod. portul. verbasc. vel in decoct. hord. passul. liquir. aliorumve supra dictorum lenientium, detergentium, atque parum adstringentium, atque etiam julepi & juscula ex iisdem comparata; in quibus omnibus remediis aut lenientia detergentibus, aut ista lenientibus, aut demùm lenientibus simul atque detergentibus adstringentia præpollere debent, prout humoris peccantis acrimonia, corruptio aut ulceris & erosionum sordes magis sese produnt, ejusdemque major aut minor facta est evacuatio. His utiliter admiscentur balsam. sulphur. terebinthinatus, succ. plantag. cydonior. portuc. berberis, granator. sorbor. aut eorum syrup. imò & alia acida, si ab alchalinis & dissolventibus morbus pendeat, non neglectis præsertim post sufficientes purgationes terrestribus & absorbentibus, & oleosis atque sulphureis, ut sunt cornu cervi ustum antim. diaphoret. bol. armen. terr. sigillat. trochisc. de karab. troch. alb. Rhas. amylum sine calce, corall. & margar. præparat. ocul. cancr. fragment. pretios. & crystall. tenuissimè pulverisatus, atque etiam olea varia supra dicta & præsertim ovor. aut amygdal. dulc. sevum. Syrup. myrtin. de ros. sicc. de succ. portul. cydonior. granotor. item & syrup. atq. tinctur. corallor. mucilagines supra dictæ, orys. cremor, amygdalata, conserv. variæ cynor. rosar. balaustior. conserv. rad. symphyt. cydoniatum, gelatina cydonior. & corn. cervi, confect. hyacint. & alcherm. theriac. pulvis granor. actes, seu baccar. ebul. & sambuc. siccatarum, gran. chermes, tinctura smaragdi Joann. Hartman; aut ejusdem pulvis alchoolisatus, quæ non minorem post sufficientes purgationes effectum sortiuntur; ventriculum enim & intestina roborant humorumque aculeos infringunt aut absorbent. Sed tàm istis quam aliis palmam præripiunt narcotica, quæ cum cautione & judicio adhibita, post humorum scilicet satis elutriatam saburram, non solùm tormina & vigilias compescunt; sed causæ morbum facientis acrimoniam mirè demulcent, atque urgens continuò & importunum egerendi desiderium potenter refrænant.

Au-

Auctores quidam pomum, & potissimùm cotoneum, excavatum & cera alba impletum & ad ceræ colliquationem coctum ægris mandendum præbent felici successu; alii gum. arabico aut tragachanto idem pomum implent aut thure masculo olibano dicto: alii mespillorum sorborumque usum commendant, alii uvam quercinam seu quiddam concretitium in formam uvæ ad radices quercuum sub terra verno tempore pullulans saporis styptici, coloris foris purpurei intùs candidi, quod exsiccari debet & in pulverem redigi: alii gnafalii decoctum in vino austero, alii opiatas roborantes atque adstringentes; alii nucem moschatam aut myrobalan. condit. alii alumen crudum in aqua plantagin. solutum, & alia multa quæ apud varios practicos legi possunt. Verùm ea omnia utpotè adstringentia sagacem requirunt Medicum, qui eadem debito tempore præscribat, neque enim adstringentia, præsertim potentia & sola, tutò semper dysentericis exhibentur, ut antè notavimus, nisi fortè sub finem morbi, & post lenientium, & detergentium usum, ægrumque pravis humoribus expurgatum.

Hìc obiter notandum est, quòd si stomachus cruditatem & apepsiam patiatur in hoc affectu, ut plerumque accidit, præsertim post fructuum immaturorum, aliorumque pravorum eduliorum usum, huic per propria & specifica remedia initio hujus Tractatus proposita succurrendum.

Notandum quoque oleosorum, pinguium atque mucilaginosorum, imò & narcoticorum nimium usum; etiamsi aliundè causæ morbificæ ejusque effectibus adversentur, ventriculum & intestina plurimùm relaxare, undè fluxus alvi deinceps non facilè sisti possit.

Quod ad lactis & balnei usum spectat, quæ causæ morbum facienti similiter adversantur, ea quidem absente febre multùm juvare possunt, & in ea potissimùm dysenteriæ specie quæ benigna dicitur; at in dysenteria maligna & ubi febris plurimum viget, nullo modo præscribi debent. Victus si in quo alio morbo euchymus esse debet, tùm ut jacturam virium quæ ex frequenti & cruento secessu magna est, resarciat, tùm ut ventriculum & intestina à morbo conflictata corroboret, atque etiam humorum ad intestina fluentium acrimoniam infringat: quare juscula caponum, perdicum consummata, aliarumve optimarum carnium, panatellæ, ovorum recentium vitelli, gelatinæ variæ, & in specie cornu cervi, aliave analeptica & restaurantia huic affectui non minùs conferunt, quàm alia quævis suprà recensita remedia, inter quæ etiam & avenata, hordeata, atque orysata meritò recenseri debent.

Potus non admodùm frequens largusve sit oportet, ne fluxum alvi satis per se vigentem adaugeat, nisi forsan æstus viscerum & sanguinis intensus, eumdem requirere videatur. Aqua cocta cum hordeo, furfure, liquir. ras. passul. cor. cer. tamarind. subere minutim inciso, sorbis, mespill. decoctum pimpinell. simplex; aut aliorum supra dictorum detergentium, imò & sub finem morbi rosar. rubr. cort. median. arbor. mespill. aut sorb. plurimùm commendantur; vinum tamen absente febre, aut non valdè vigente, præsertim quod crassum est, tutò & cum levamine dysentericis exhibetur.

Sunt qui aquas minerales acidulas atque etiam thermales ad plures dies bibitas in dysenteriæ curatione, nec immeritò, prædicant, presertim inveterascente affectu, & aliis supra dictis medicamentis non facilè, aut penitùs cedente, & stante etiam aliquatenus stomachi atque intestinorum tono; earum siquidem usu detergunt optimè intestinorum exulcerationes, morbi radices penitus evelluntur, humorum biliosorum acrimonia temperatur, visciditas diluitur, & salium lixivorum ab acidulis & acidorum à thermalibus ferocia infringitur, sed hac in re, ut de pluribus aliis dictum est, sagaci Medici judicio opus est.

Dysenteria denique, ut finem huic capiti imponamus, si secum malignam & pesti-

pestilentem febrem conjunctam habeat, si à veneno aut mochlyco remedio hausto excitetur, aut à vermibus intestinorum continuitatem & texturam solventibus, &c. præter ea quæ dicta sunt & quæ humorum, acrimoniæ & cruento atque purulento torminosoque alvi fluxui competunt, requirit etiam insuper quæ talibus morbis in specie aut causis morbificis mederi solita sunt, quæque suo tempore & loco proponentur, aut jam antè proposita sunt.

NOTA.

IN Dysenteria specificè prodest sperma ceti, priapus tauri & cervi, in substantia vel decocto, item pulvis è C.C. ac cranio humano, imò decoctum illud album, per incoctionem & admistionem C.C. usti in aqua fontana, confectum. Laudatur præterea usnea cranii humani à gr. vj. ad gr. xij. item pulvis granorum actes, seu è pane succo baccarum sambuci sæpius insuccato ac exsiccato paratus; sanguis leporis desiccatus & à ʒ. ss. ad ʒ j. exhibitus. Non parum etiam commedatur decoct. radic. pimpinell. hepata serpentum, aut viperarum ac ranarum viridium à ℈. ss. ad ℈. j. Pomum, ac præcipuè Cotoneum cera ac gummi Arabico repletum, sicque assatum comestum. Græcum album expertum est medicamentum, præsertim, si canis ossibus fuerit nutritus dos. ʒ. ss. ad ʒ. j. in lacte caprillo cum saccharo. Adde ungulam caballinam tostam, satyrii radices tres potui infusæ, (quæ etiam ad hernias conferre dicuntur) aquam in qua bullierit suber, julorum juglandium, tempore vernali collectorum, siccatorum, ac pulverisator. ʒ j. in aq. appropriata, alumen vel crudum vel ustum variè ac sobriè usurpatum, radicem symphyti lacti incoctam, ut & radicem tormentillæ, decoctum oryzæ in lacte adjectis ovorum vitellis ac hederæ terrestris succo, balsama sulphuris variæ compositionis per os & anum administrata, clysmata è jure cancrorum fluviatilium cum sevo hircino & syr. de symphyto, item quæ parantur ex jusculo capitis vervecini, incoctis floribus appropriatis & additis balsami Peruviani nigri ʒ ij. extus sacculos è foliis quercus in aceto incoctos, suffitum ani è succino, rasura C. C. stercore asini juvenculi, & ex decocto tapsi barbati, ut & apud Anglos ex zinzibere; Alii item anserinam, seu argentinam renibus alligatam, pro secreto habent pulverem è radice filipendulæ ad ʒ. j. eumque in vino, aut ovi vitello exhibent. Sed hisce omnibus non immeritò palmam præripit radix illa Ypecacuanha, Vejuquillo Hispanis dicta, radix auri Clariss. Pisoni; cujus tres sunt species, alba scilicet; nigra, & quæ colore est cinnamomi, quarumque ultima magis est amara, saporeque suo vitriolico vires suas adstrictivas magis indicat. Eam sæpius nos adhibuimus cum certo emolumento, nec inde aut febris intendebatur, aut alia duriora inducebantur symptomata, quinimò vomitum facillimum semper ciebat, & fluxum sanguinis etiam impetuosissimum brevi sistebat dos. ʒ. j. in aqua plantaginis, mastiche imprægnata, potius quàm in jusculo aut aliis quæ indicat Clariss. Auctor.

CAPUT XVIII.

De Tenesmo.

PRoprius est hic affectus recti intestini, & ad ipsum peculiariter pertinet; est verò assidua, & molesta desidendi seu alvum deponendi cupiditas, eaque (ut ita dicam) vana, & inutilis, qua nempè nihil, aut parùm ægri dejiciunt, attamen quasi aliquid, idque notabile egerere debeant, vehementi, & continuo excernendi desiderio tentantur, & in ipso dejiciendi conatu, nascitur tandem *mus ridiculus*, hoc est mucosum quiddam mole exiguum excernitur, quod pro nihilo reputari debet, quodque modò cruentum est modò purulentum, modò ex utroque mixtum.

Dum autem tenesmum affectum recti proprium & peculiarem dicimus, nolumus

mus ita intelligi, ut ex hoc intestino solo dependeat dejiciendi actus; ad secessum enim requiritur insuper non solùm intestinorum aliorum successiva, & prævia contractio (ut alibi dictum est) verùm etiam musculorum epigastricorum nisus, partes abdomine contentas intrò propellentium, ipsiusque diaphragmatis cùm pulmonibus aere per inspirationem hausto in flatis descensus, seu constrictio. Ex quorum omnium concursu ad colon & rectum delata excrementa foras tandem protruduntur. Quia tamen cupiditas illa alvum deponendi, quæ plerumque etiam intra morbum urget, ab irritatione recti intestini alias partes in consensum trahentis potissimùm & primariò dependet, ex qua sequitur fibrarum ejusdem musculosarum fortiorum utpotè magis carnosarum, constrictio, vitiumve sphincteris musculi constrictioni, seu occlusioni sufficiens. In hac parte tanquam in propria sede tenesmus à Medicis reponitur, cumque ab iisdem asseritur nihil aut parum excerni in hoc affectu, illud post depositam primò excrementorum crassiorum sarcinam debet intelligi.

Causæ hujus affectus immediatæ sunt, vel humores summè acres & viscidi recti tunicæ tenaciùs adhærentes, illudque indesinenter lacessentes aut erodentes, unde exulcerationes quandoque contingunt, qui ex iisdem fontibus petendi sunt ac humores dysenteriam parientes; vel vermes exigui & breves, ascarides dicti, eandem tunicam mordentes & excretionem provocantes, quorum in hac parte ex excrementis putridis & fœtentibus magnus plerumque fit proventus, vel calculus asper in sua superficie vesicæ collum occupans & irritationem suam ad rectum intestinum extendens; utpotè valde vicinum, & vesicæ per nervorum commercium consentiens, vel ulcus, tumor dolens atque inflammatorius & fistulosus vicinas recto partes afficiens, unde halitus calidi emergunt, aut humores & ichores acres & sulphureo-salini exsudant, quæ omnia huic intestino irritationem conciliare, & spiritus animales in fibris ejus muscularibus hospitantes plus æquo exagitare atque in contractiones dictas fibras ciere apta nata sunt; vel demùm cancrosum ulcus in recto atque partibus adjacentibus excitatum, unde humor præter modum causticus & irritans exstillat ad secessum indesinenter stimulans.

Excretio puris, si quod sit, sanguinis, aut humoribus mucosi eandem in hoc affectu ac in dysenteria habet æthiologiam.

Causæ etiam tenesmi antecedentes externæ, atque procatarticæ eædem prorsus atque dysenteriæ, nisi forsan ubi calculus asper hunc morbum inducit, aut idem ab vermibus ascaridibus producitur; in quo duplici casu ea omnia quæ calculum in vesica & vermes in intestino generare valent, quæque suo loco inferiùs proponentur, causarum antecedentium mediatarum externarum, aut evidentium nomine veniunt.

Diagnosis tenesmi tota in definitione posita est; differt à dysenteria ex eo quod in ista interpolata magis sit cupiditas alvum deponendi & dilucida nonumquam habens intervalla; in illo verò assidua, & quæ ægros cogat semper in sella sedere; in hac tormina adsint & atroces ventris cruciatus, in illo doloris tantùm & irritationis sensus versus podicem; in hac excrementorum copia major sanguine & pure magis perfusorum rejiciatur, in illo ferè nihil aut paucum, idque mucosum & sanguine aut pure minùs tinctum; in hac demum dolores ventris urgeant ante excretionem atque in medio abdomine sentiantur; & in illo dolor circa finem recti ipso deiectionis tempore exasperetur. Quæ omnia signa diagnostitum perfectè absolvunt, si alteruter affectus simplex sit, nec alius alteri mixtus & complicatus; nonnumquam enim intestinorum erosiones atque ulcera in dysentericis ad rectum intestinum exporriguntur, in quo casu indesinenter ad secessum stimulantur, adsuntque tunc symptomata & tenesmi & dysenteriæ propria.

Causæ tenesmum producentes dignoscun-

scuntur per eadem signa quæ dysenterici fluxus causas indicant, calculus, ascarides, tumores partium vicinarum inflammatorii, concrosi, fistulosi &c. per propria horum affectuum signa suo loco proponenda.

Quod ad prognosim attinet, tenesmus ita parum periculosus ut plurimum censetur à Medicis, ut Celsus *lib.* 4. *cap.* 19. eumdem facilè curari & per se hominem nunquam jugulare, asserere non dubitet; etsi Galenus *cap.* 4. *de usu partium*, illum inter morbos ventris gravissimos recenseat, illud ratione molestiæ, non ratione periculi intelligendum est, nisi forsan cancrosa sit, aut fistulosa recti, vicinarumque partium exulceratio, & ab humore stygio, quem atram bilem dicunt, excitata, aut à viru venereo, tunc enim in morbum immedicabilem, aut ipsam gangrænam facile degenerat *Mulieri uterum gerenti tenesmus superveniens facit abortum*, inquit Hippoc. *Aphor.* 27. *sect.* 7. quod quanquam perpetuæ non sit veritatis, sæpiùs tamen contingere experientia evincit, & ratio non refragatur; assiduus namque dejiciendi conatus musculorumque abdominis continua contractio uterum recto vicinum concutit, ne quid dicam de irritatione à recto ad uterum facilè extensa, unde ipsa ad contractionem pariter incitatur.

Non est ut pluribus tenesmi curationem afferamus, utpotè quæ à dysenteriæ curatione parum abest, & si à calculo, vermibus, ulcere, inflammatione partium hypogastrio contentarum &c. dependeat, per remedia his causis accommodata & inferiùs ubi de iisdem agetur exponenda, curandus venit; quare dixisse in genere sufficiat expurgandos primò esse humores erodentes, eorumque fontem exhauriendum per rhab. cassiam, tamarind. syrup. de cichor. comp. mann. syrup. de flor. persicor. imò & senn. aliave cathartica non admodum vehementia in decocto leniente, refrigerante & paululum adstringente; deinceps injiciendos clysteres eosque in parva dosi & anodynos atque humorum acrimoniam demulcentes, quales in præcedenti capite descripti sunt, mox parandos esse insessus aut fotus ani ex lacte aut decocto rad. alth. lilior. cum emollientibus herbis & taps. barbat. & fol. quercus, sem. lin. psyll. cydonior. &c. postea adhibenda esse oleosa, pinguia, mucilaginosa, terrestris, & alchalia, ad humoris morbifici aculeos intricandos aut absorbendos, & in primis oleum ceræ, ol. mastich. ol. amygdal. dulc. deindè ad detergentia & vulneraria deveniendum esse, atque ad ani suffumigia ex thure, mastiche, decoct. verbasc. flor. chamomill. aliorumque vulnerariorum aut lenientium, imò etiam & adstringentium; tandem adstringentia in usum vocanda esse, ut humorum fluxus in rectum cohibeatur, quæ omnia sibi mutuò succedere debent, aut alia aliis præcurrere, prout erosio intestini atque inde prodiens dolor & cupiditas alvum deponendi, sanguinisque aut puris rejectio magis se se produnt.

Interim si biliosus humor hunc affectum inducat, per acida atque refrigerantia est expugnandus; si merè acidus, per terrestria; sulphurea, mercurialia, alchalina, non negligendo narcotica jam sæpiùs exposita, quæ hìc non minùs quàm in aliis plerisque affectibus miros semper præstant effectus, tum per os usurpata, tum in clysteribus adhibita.

His remediis adjungi debent, & quidem meritò suppositoria ex sevo hircino aut caprillo parata, cum pulveribus amyli, boli tuthiæ, aut cerusæ sæpiùs lotæ, aut cum guttis aliquot ol. ovorum. & ol. ceræ; ol. ex seminib. papaver. aut hyoscyam. extract. ol. mastich. aut cum op. gr. ij. aut iij. aut cum gummi arabic. tragachant. aliisque mucilaginosis, ovi vitello asso & pauca cera, aut stupis tenujoribus cannabinis exceptis; item & ea quæ ex styrace liquida cum thure, mastic. croco, & pauco opio conficiuntur; quæ ulcus, si quod sit, exsiccant, humorum fluxum reprimunt, aut acrimoniam demulcent, & intestini recti ad excretionem continuò stimulati sensum obtundunt. Loco dictorum suppositoriorum; cùm ulcus notabile est, in anum introduci

duci etiam possunt turundæ ex linteo scarpto ol. therebentinæ mitigato, aut digestivo ordinario, aut unguento rosac. alb. Rhas. populeo, desiccativo rubro, pompholig. &c. illitæ, quæ etiam ad ulceris sanationem plurimum faciunt.

Quod ad venæ sectionem attinet, ea mihi in isto affectu videtur minimè omittenda, initio præsertim & ipso morbi augmento; imò si febris quandoque adsit, aut intemperies viscerum & sanguinis calida, aut plethora, viresque vigeant, ut ferè semper accidit, iterum atque iterum celebranda venit, sic namque humorum acrimonia & calor contemperatur, & eorumdem ad intestinum rectum descensus & fluxus cohibetur; quòd si ab ulcerato, eroso, aut inflammato recto aliave quacunque de causa stranguria sive meiendi difficultas supervenerit, venarum hæmorrhoidalium apertio per hyrudines erit utilissima sicut & balneum.

NOTA.

IN Tenesmo faciunt clysteres ex decocto cicerum rubrorum cum floribus verbasci, addito sevo hircino & melle rosaceo, item fotus ex decocto verbasci in lacte, suffumigium ex eadem planta, ut & sacculi ex foliis quercus & argentina. Oleum ceræ destillatum, ut & oleum myrrhæ per deliquium ex albuminibus ovorum mirabilia præstant in intestini recti exulcerationibus, item balsamus Peruvianus, ac præcipuè balsamus Copayvæ. Non parum præterea commendatur fumus ex decocto sabinæ in aceto & aqua parato, suffumigium de thure & pice, suppositoria ex sevo hircino, vel melle inspissato cum massa pilularum de cynoglossa, item cum opio, inunctio è variis balsamis sulphuris, item injectiones quibus sobriè fuerint adjuncti. Internè oleum mastiches ad gutt. aliquot in aq. menthæ plantagin. vel pulegii subitò Tenesmum solvere notat Hartmannus.

CAPUT XIX.

De Fluxu hepatico dicto.

MOrbus hic ita rarus est, ut asserat Sylvius de le Boe celebris olim apud Batavos practicus & cum illo magna practicorum, præsertim neotericorum cohors, se nullum unquam hoc affectu detentum vidisse, quod dedit ansam quibusdam dubitandi an fluxus hepaticus dictus excogitatus potiùs fuerit quàm observatus; aut saltem an alius quidam morbus diarrhœa puta serosa, hæmorrhoidum internarum fluxus, aut dysenteria serosa pro fluxu hepatico acceptus sit.

Definitur alvi fluxus species in qua serosi & sanguine parum tincti humores loturæ carnium similes excernuntur; & ut natura ejus qualis sit aperiatur, dicendum hunc affectum quem graves & fide digni Auctores admittunt, quamvis ab iisdem malè nominatus sit, revera nihil aliud esse, ut jam jam innuimus, quàm diarrhœæ serosæ aut dysenteriæ aut hæmorrhoidum internarum fluxus speciem quandam in qua quia ob laxam intestinorum compagem serosamque valde aut fortè attritam & dissolutam sanguinis constitutionem, magna seri copia per intestinorum membranas secernitur, quod aut sanguinis unde manat tincturam affert, aut vas aliquod sanguineum erodendo & aperiendo ipsius sanguinis colorem induit, sicque sub loturæ carnium specie per alvum deturbatur.

Neque enim hìc veterum opinioni seu potiùs somnio licet adhærere putantium affectum hunc ab hepatis, unde nomen accepit, imbecillitate, atonia aut intemperie occultiori calorem ejusdem aut humidum radicale resolvente præcipuè dependere, ex quo vis illius sanguifica plurimum dejicitur, & chylosa materia quæ in laudabilem sanguinem converti ab ipso non potest, in tenuem, & serosum mutatur, qui deindè utpotè minus idoneus, & naturam gravans ad intesti-

na

na propellitur; cum enim hæc hypothesis falso stabiliatur fundamento, & supponat sanguinem ex chylo fieri in hepate, à quo per meseraicas venas & portæ ramos attrahitur, quod Anatomiæ repugnat & recepto nunc apud omnes Medicos motui sanguinis circulari, non potest quin ex se ipsa penitus corruat refutatione prorsus indigna.

Satius ergo est fluxum hepaticum dictum ad suprà dictos affectus referre, vel etiam, quod non minus probabile videtur, ad varicosam, ut vult Varthonus, in sua Adenographia, venarum & arteriarum per intestina crassa dispersarum dispositionem à crasso & fœculento sanguine, obstructionibusque viscerum imi ventris & ramorum venæ portæ excitatam, qua fit ut turgentia vasa nec contentum sanguinem ultrò prepellere valentia quod serosum est & magis tenue elabi & exilire sinunt sanguinis colore perfusum & ejectionem faciens loturæ carnium non absimilem.

Affectum hunc dividunt Antiqui in spurium & legitimum, petita ex minori aut majori hepatis imbecillitatis aut intemperiei differentia; nos verò rectiùs in primarium & secundarium, seu essentialem & symptomaticum dividimus; vel enim aliis morbis succedit; dysenteriæ scilicet propriè dictæ, diarrhœæ, febribus malignis, ardentibus, pestilentialibus, colliquativis & syntecticis, aliisque morbis chronicis ex viscerum obstructione stomachi & intestinorum atonia dependentibus, &c. vel per se incipere videtur ab alio præcedente affectu, saltem sensibili non procedens. Prima species minùs rara est altera verò multò rarior.

Causæ hujus morbi in genere sunt eadem omnia quæ diarrhœam, dysenteriam, hæmorrhoidum fluxum excitare quomodocunque valent, aut obstructiones in venæ portæ ramis minoribus parere, quæ aut jam enuntiata sunt in præcedentibus, aut in sequentibus proponentur; item & ea quæ sanguinem fundere, atterere, atque dissolvere possunt, ut febres supra dictæ sanguinem serosum & dilutum per anum non minùs quàm per nares & uterum nonnnnquam fundentes. Inter externa verò etiam ad hunc affectum disponunt venena assumpta, cathartica vehementia, piperata, acria, salsa, liquorum ardentium potus, quæ primas vias erodere, massam sanguineam atterere, & ora vasorum intestinalium reserare apta nata sunt, atque insuper potus nive & glacie refrigeratus & immoderatè sumptus, olerum frigidorum aliorumque crudorum & pravorum eduliorum usus immodicus, de quibus cap. de Dysenteria satis dictum est.

Patet sufficienter hic affectus ex his quæ jam dicta sunt; & à dysenteria, diarrhœa & fluxu hæmorrhoidum internarum ordinariis & propriè dictis distinguitur per ipsam excretionem, quæ in hepatico fluxu tota est serosa & sanguine parum tincta; in aliis verò mucosa magis, sanguinea, stercorosa, biliosa, aut merè serosa; præterea in aliis alvi fluxibus adsunt tormina & dolores ventris magis notabiles, aut ipsius recti inter excernendum; in hoc verò nullus est dolor, aut non multum sævit ob minorem intestinorum erosionem.

Causarum diagnosis habebitur ex natura & conditione alvi fluxus, ex iis quæ præcesserunt, aut ex ægrorum relatu; si enim post graves morbos atque febres suboriatur, accusanda venit sanguinis dissolutio; si diarrhœæ & dysenteriæ conjungatur aut succedat, accusandæ veniunt horum ipsorum affectium causæ jam jam antè expositæ, si adsint obstructiones, temperamentum melancholicum, &c. suspicio erit varicosæ venarum intestinalium dispositionis; si ab hæmorrhoidibus internis apertis & copioso sero dilutis procedat, illarum signa apparebunt insequentibus afferenda; si tandem ab assumptis aut externis causis pendeat, interrogandi hac de re erunt ægri, atque adstantes.

De hujus morbi eventu variè pronuntiandum est, si namque affectui chronico & rebelli variisque acutis & malignis febribus, longis diarrhœis atque dysen-

senteriis succedat, periculi plenus est & sæpè lethalis; item & si cum pravo corporis habitu, virium jactura, febre lenta & viscerum infarctu confirmato junctus videatur; si autem per se incipiat ab aliqua causa externa non admodùm valida excitatus; si hæmorrhoidum fluxui non valde inveterato associetur, aut alvi fluxui seroso & recenti, aut (quod aliquando contingere potest) post aquas minerales epotas & non rectè excretas superveniat, constantibus aliunde viribus, nec admodùm depravato sanguine, non ita malè ominatur.

Curatio hepatici fluxus ex curatione diarrhoeæ atque dysenteriæ in præcedentibus propositæ, aut ex therapeia hæmorrhoidalis fluxus inferiùs proponenda depromi debet; qui verò morbos chronicos, viscerum infarctus & obstructiones, febres acutas atque malignas consequitur, non disparem ab his affectibus requirit remediorum apparatum: hoc tamen hepatico fluxui peculiare videtur, ut non ita vacuantibus nec frequenti clysterum injectioni cedat, imò plerumque ab his magis recrudescat; rhabarbarum tamen & myrobalani in decoct. paululum adstringente & roborante aut leniente, vel in jusculo aut eorum pulvis cum conserva cynorrhod. rosar. cydoniat. etiam ad plures dies in parva dosi tuto exhiberi possunt, atque etiam syrup. de cichor. comp. enemata quoque ex lacte lateribus candentibus ustulato, vel decocto leviter adstringente injici interdum poterunt, cum vitell. ovorum, confect. hyacinth. mell. rosat. colat. conserv. rosarum antiqua, aliisque roborantibus aut adstringentibus, vitando opiatas etiam benignè purgantes. Huic morbo insuper conveniunt & conferunt rhab. torrefactum, tabell. diatriasantal. duplicato rheo, tinctura rosar. rubr. syrup. myrtin. cydonior. de ros. sicc. &c. diamargarit. frigid. aromaticum rosatum, corall. ejusque tinctura, succ. plantag. cichor. urticæ; berber. millefolii depurat. trochisc. de carabe, de spodio, &c. atque etiam rad. herbæ, semina stomachum & intestina roborantia & sanguinem depurantia, ex quibus ptisanæ, julepi, juscula parari possunt, non prætermissis acidis si sanguinis dissolutio adsit, & narcoticis si vigiliæ nimis infestent, & vires non admodum collapsæ sint.

Quia verò ab hoc affectu corpus valde absumitur, ejus nutritioni atque reparationi per alimentorum administrationem accuratè incumbendum est, quod rectè perficitur per juscula caponum & perdicum optimarumque carnium consummata, gelatinas, panatellas, hordeata & orysata, jus carnium euchymarum expressum, aliaque analeptica & restaurantia, quibus & remedia cardiaca intermisceri debent ad virium jacturam resarciendam.

CAPUT XX.

De Lumbricis.

Corpus humanum non solùm vita defunctum corruptioni proclive est indeque prodeunti copiosæ vermium soboli, sed & idem vita fruens putredinem in suis partibus atque humoribus plerumque patitur; unde multiplex hujusmodi animalculorum genus progerminat: ea verò quamquam in carnibus, visceribus, ossibus, imò & in ipso sanguine, ut practici plures observarunt, & ut mihi ipsi videre contigit, & Hildano teste, in ipso fellis folliculo generentur; quia tamen id rariùs accidit, & frequentior sicut, & major in intestinis fit eorumdem proventus; de his hoc loco, ubi de affectibus intestinorum agitur, tractare instituti nostri ratio postulat.

Nec vanam agitabimus quæstionem, an scilicet lumbrici ad genus morbi, causæ morbificæ, aut symptomatis referri debeant; præterquam enim quod hæc materia ad Scholam pertinet, nil etiam ad praxim seu rectam remediorum administrationem, cui potissimum incumbimus, facere videtur.

Lumbricorum ergo alii sunt longi, hoc est palmares circiter & teretes omnium frequentissimi, qui modò graciles sunt,

ſunt, modò craſſiuſculi pro vario eorumdem incremento, lumbricorum terreſtrium ſpeciem omninò referentes, & hi in tenuibus potiſſimùm inteſtinis copioſo plerumque numero generari ſolent, unde ſæpè in ventriculum aſcendunt & per os quandoque atque etiam per nares rejiciuntur, quanquam ſæpius per inferiores vias deturbentur. Alii breves, tenues, minuſque frequentes aſcarides dicti, filorum diſruptis particulis non abſimiles, qui in craſſis inteſtinis, præſertim in recto, copioſi etiam ex putridis aut diù retentis excrementis ortum accipiunt. Alii plani & ad plures palmos, ne dicam cubitos, longi, faſciati à Medicis nuncupati, ex eo quod faſciolam ſeu vitam tenuem exactè referant, exceptis capite & cauda quæ in acutum deſinunt, atque iſti non tam numeroſi in inteſtinali fiſtula exiſtunt ſicut præcedentes; unicus namque aut binus, ſi quando in inteſtinis hoſpitatur, & multò rariùs corpus afficiunt, cum vix Medico contingat hanc ſpeciem lumbricorum ſemel aut bis in vita videre. Denique alii ſunt non minùs rari, breves ſimul & craſſiuſculi, quos cucurbitinos appellant, in craſſis inteſtinis generati, ibique potiſſimùm reſidentes.

De duabus ultimis lumbricorum ſpeciebus, ſeu de faſciatis atque cucurbitinis celebris eſt apud Auctores controverſia: alii namque aſſerunt hanc duplicem vermium ſpeciem unicam tantum efficere, faſciatumque vermem ex pluribus cucurbitinis ſibi mutuò cohærentibus conflari; alii verò ſtatuunt faſciatum vermem unicum eſſe & à cucurbitinis etiam inter ſe connexis, quòd imaginarium videtur, omninò diſtinctum, quorum ſententiæ eo lubentiùs ſubſcribimus, quò lumbricum illum etiam ad ulnam & amplius longum & extenſum videre nobis in aperto cadavere Monſpelii ſemel contigit, cujus ſtructuram & compoſitionem examinare per tempus licuit, quia illum in phiala aqua vitæ plena diutiùs ſervavimus, & amicis atque curioſis demonſtravimus: hunc verò non ex plurimis vermiculis ſibi mutuò per caput & caudam, ut veteres quidam ſomniarunt, unitis compoſitum deprehendimus; ſed unicum planè atque in utroque extremo acuminatum & gracilius, quod vermium cucurbitinorum cohæſioni penitus repugnat.

River. Riform.

Vermibus obnoxii ſunt omnes ætatis homines & omnis ſexus, attamen infantes præſertim ablactati, aut lactationis tempore carnibus & pluribus utentes; præ aliis omnibus verminoſo affectu magis tentantur; & ab illis ſenes atque fœminæ, hydropotæ & fructivoraces; minimè verò omnium adultiores & qui virilitatem attigerunt, in quibus rarò humoricos videas, niſi forſan ab ingluvie, cruditate, ciborum pravorum aut fructuum eſu, aut ubi febris intensè putrida eorum corpus divexat, quorum omnium ratio inferiùs videbitur.

Cauſam illorum materialem ſeu materiam ex qua generantur exiſtimant veteres pituitam lentam, dulcem, & craſſam eſſe ex pravis alimentis aut vitiata ſtomachi coctione oriundam, quæ dum in primis viis putreſcendo variè præparatur atque diſponitur, eum acquirit in partibus ſuis ſitum, motum, & ordinem, qui vermibus variis conſtituendis idoneus eſt. Alii verò putant ex ingeſtis ipſis pravis præſertim, & ad putredinem pronis, immediatè vermes ſoboleſcere, non diſpari modo ac eoſdem in carnibus, fructibus, caſeo putreſcentibus generari quotidie videmus.

Quod ad cauſam efficientem ſpectat, quidam credunt eſſe calorem nativum, quidam præternaturalem, & putrefactivum; nonnulli utrumque viciſſim agentem: putrefactivum quidem ad corrumpenda alimenta; naturalem verò ad vermium productionem quæ effectus naturæ eſſe videtur. Multi ex generatione Philoſophorum æquivoca ſeu ex calore Solis qui univerſalis cauſa eſt, horum animalculorum in humano corpore ſicut inſectorum variorum in luto natales deducere conantur, quorum omnium hypotheſeωn rationes fusè propoſitas, & ex ſe facilè concidentes apud Rondeletium, Senner-

Sennertum, Riverium videat curiosus Lector.

Verùm ex quo omnia vegetantia atque etiam animantia, ne homine quidem excepto, ex ovo tanquam ex principio seminali generari ad oculum demonstravere Harvæi, Malpigii, Redi, Kerkringii, Graaf, aliorumque recentium clarissimorum & de re Anatomica optimè meritorum sedula & accurata experimenta, atque in tali ovo contineri reipsa delineata prorsus, quanquam in angusto, quæ ex iis excluduntur corpora, nulli ampliùs saniori Medico relictum est dubium, quin lumbrici in humano corpore eandem habeant originis rationem.

Ova autem illa ex quibus lumbrici excluduntur, aut corpori ingenita sunt & implantata, aut cum ipsis assumuntur alimentis, latent namque in frugibus terræ, secali, tritico, hordeo, fructibus horæis, leguminibus, oleribus, imò & in carne mactatorum animalium multiplicia harum bestiolarum semina, sive ipsis per nutritionem infixa, seu à muscis aliisve insectis relicta, quæ cùm minutissima sint & microscopii aciem plerumque fugientia à fermento stomachi variisque aliis quæ in corpore fiunt coctionibus digestionibusque ob minimam sui molem intimamque cum minutissimis etiam partibus mixtionem non subiguntur semper, aut destruuntur, sicque integra & illibata permanentia data occasione in hac aut illa parte corporis tandem excluduntur & vermes proferunt.

In stomacho verò atque intestinis, ut suprà innuimus, fit potiùs atque frequentiùs horum reptilium exclusio, propterea quod exigua eorumdem semina unicam, eamque ut plurimum debilem quæ in primis viis absolvitur coctionem seu fermentationem meliùs & faciliùs eludunt quàm multiplices quæ in variis corporis partibus peraguntur; cui operi non parum concurrit calor loci blandus & humidis vermibus excludendis idoneus, & temperata bilis acrimonia, hoc est in qua sulphur magis cum phlegmate sali, quàm sal sulphuri, aut utrique phlegma præcellit; quæ enim acrior est & salibus acuta, lumbricorum ova dissolvit, eorumque exclusionem impedit, unde Helmont. *Quo non attingit bilis lumbricorum est patria.*

Insectorum hujusmodi facili in primis viis exclusioni favent plurimum Bartholini in Actis Hafniensibus, & Curiosorum Germaniæ in suis ephemeridibus, aliorumque Auctorum observationes, quibus constat glutita casu cum aqua ranarum seminia, etiamsi à corpore humano magis aliena calore stomachi & intestinorum exclusa fuisse, ranasque vivas inde prodisse, quæ vomitu tandem atque secessu rejectæ sunt.

Calor moderatus cum humiditate conjunctus requiritur ad lumbricorum generationem; calor quidem ad motum partibus ovo inclusis conciliandum earumque poros dilatandos; humiditas verò ad relaxandum duriorem ovi corticem atque etiam ad suppeditandas particulas quasdam ad animalculi augmentum & accretionem necessarias, non dispari ritu ac vidimus vegetantium semina, quæ reipsa & in sua specie ova sunt, & in quibus totius vegetantis compendium continetur, in terram projecta alternas caloris & imbrium vicissitudines exposcere ad germen suum exerendum; mortua enim & sopita quanquam integra, & perfectè non minùs quàm compendiosè delineata in suis ovis vermium excludendorum minutissima summamque materiæ divisibilitatem arguentia corpora indigent agente quodam extrinseco à quo moveantur & veluti expergefiant, sicque partes suas complicatas extricent ad ovi corticem perrumpendum; indigent & materia seu humore, qui in ovum penetrando particulas ipsorum nutriat atque adaugeat.

Atque hinc est quod qui calorem habent vegetum eumque acrem & minori humiditate temperatum, ut sunt ex adultis quamplurimi, atque etiam ex iis qui ad virilitatem pervenerunt, vermibus minimè aut parum sint obnoxii, calor enim intensior ova aut dissolvit, aut exsiccat humoresque absumit qui in illorum augmentum atque pabulum concurrere

rere debebant. Hinc pariter est quod pueri, fœminæ, & senes quorum corrum corpus magis humidum est & mitior calor, lumbricis magis infestari soleant, quòd si adulti & grandiores in plerisque febribus putridis vermes ejiciant; quanquam calorem habeant à febre intensiorem, illud ex præcedente ad morbum dispositione seu morboso apparatu potiùs quàm ab ipsa febre deducendum est.

Propter hanc tamen quæ homines facit verminoso affectui magis aut minùs proclives corporis & primarum viarum dispositionem, sunt & aliæ concausæ ad eumdem affectum non minùs disponentes, inter quas primas tenet imbecillitas fermenti stomachici, quod dum glutitos cibos ad minimas usque particulas dissolvere & atterere non valet, lumbricorum semina seu ova in iisdem occultata intacta salvaque relinquit, ex quibus deinceps vermes faciliùs erumpunt. Eorum pariter proventui & in primis viis generationi conducit eduliorum corruptorum, pravorum, & verminosis hujusmodi seminiis refertorum usus frequens & immodicus, quales sunt in primis fructus horæi, carnes minùs recentes, legumina, olera, aliave terræ producta ad putredinem certis præsertim anni tempestatibus valde prona, quorum omnium ad putrescendum propensio non aliundè desumenda est, quàm ex eorumdem laxa compage & copia dictorum quæ in se continent seminiorum, quæ vel minima data occasione in vermes pullulant. His demum lumbricorum causis adjungi etiam meritò debet ingluvies & stomachi nimia ingurgitatio, qua fit, ut cùm chylosis præ ingestorum copia non debitè peragatur, ut jam dictum est, vermium semina in cibis contenta nihil aut parum alterentur, sicque tandem occasione loci & caloris in actum excitentur.

Cùm autem in puerili & senili ætate muliebrique sexu segne admodùm sit fermentum stomachicum, & fœminæ atque infantes repetito fructuum esu delectentur, quos non nisi aquæ potu plerumque diluunt, ut nihil dicam de continua istorum fame, qua stimulati comedendi finem non facient; hinc fit ut pueri magis, deinde fœminæ, atque qui ætate valde provecti sunt, vermibus, ut suprà dictum est scateant; contra quam accidit in aliis ætatibus & in maribus validiori ventriculi fermento donatis, cibis minus pravis & potissimùm vino meraco, quod vermifugum est, utentibus, nec ita gulæ aut ingluviei deditis.

Observant practici infantes quamdiù solo lacte vescuntur, lumbricis minùs infestari, eosdemque pultibus, panatellis, jusculis, aut carnibus nutritos vermibus magis obnoxios esse: cujus rei ratio non ex eo peti debet, quod calor lactentium nimis debilis sit ad vermium exclusionem, ut volunt nonnulli, in mortuorum enim cadaveribus atque in terræ sinu etiam citra tantum calorem generantur, nec quod lac facilè acescat, & aciditas lumbricorum exortui contraria sit, in aceto namque ipso & fructibus acidis plerumque vermes inveniuntur, ne quid dicam de acore lactis infantium victui prorsus contrario, ac proindè plerumque imaginario: sed potius ex eo quòd lac purius sit alimentum minusque ovis illis seu vermium seminiis refertum, quæ per multiplices quas lactis materia in ventriculo nutricis, pulmone, corde, & mammis subiit alterationes, subigi & destrui faciliùs potuerunt.

Quod de dulcibus & saccharatis aut mellitis ad vermium generationem plurimùm conferentibus vulgò perhibent, id non alia ratione intelligendum est, nisi quatenus in saccharo, melle, &c. innata dictorum animalculorum seminia reconduntur, aut à pluribus insectorum speciebus dulcia quærentibus deposita & in primis humani corporis viis facilè verminantia, aut in quantum hæc eadem semel ingesta lumbricis jam in corpore hospitantibus pabulum idoneum æquè jucundum præbendo eosdem ad copulationem invitant, ovorumque suorum depositionem; unde deinceps numerosa & multiaria lumbricorum soboles enascitur; hac namque ratione, quod hìc notandum est, vermium quos catervatim nonnunquam ex infantium cor-

pore videmus ejici multitudo sæpè propullulat.

Lumbricorum præsertim teretium in intestinis hospitantium signa varia se se offerre solent, quæ tamen omnia in omnibus non existunt. Ac primò molestos illos hostes suspicantur Medici ex ætati juvenili aut senili, tum etiam ex pravorum eduliorum usu, & potissimum fructuum: tum denique ex vermibus quibusdam excretis; quorum omnium ratio aut satis patet, aut ex his quæ dicta sunt facilè erui potest.

Secundò ex oris fœtore ad aciditatem vergente, seu acido anhelitu, qui ex humoribus aut ingestis putrescentibus, terramque & per salium fluorem acidam mephitim emittentibus desumendus est.

Tertiò ex dejectionibus griseo colore infectis, & argillæ dissolutæ similibus, quæ ex dificiente chylosi, ut in cœliaca passione, aut ex minori bilis admixtione, ejusdemve non ita in suo colore saturatæ, aut demum ex vermium morsu intestina lancinantium & promptam nimis ciborum ac proindè chilaceorum evacuationem faciente peti debent.

Quartò ex inquietudinibus, vigiliis, doloribus ventris, iisque subitis atque intermittentibus, &c. quæ à dicto lumbricorum morsu aut humoribus irritantibus excitantur.

Quintò ex pruritu narium ab halitibus acriusculis ex ventriculo erumpentibus & per nares sicut & per os exeuntibus pendente.

Sextò ex nausea, singultu, atque vomitu à pravis corruptisque humoribus ingestisve, aut etiam ab ipsis vermibus stomachi tunicas aut ejus os superius lacessentibus & ad contractiones spasmodicas cientibus petendis.

Septimò ex fame quandoque insatiabili & canina, quæ vel à lumbricis stomachum vellicantibus, vel ab eorum reliquiis acidioribus factis producitur.

Octavò ex macie & veluti tabe totius corporis, quæ ex defectu primæ coctionis provenit; minorisque proinde alimenti distributionis, atque insuper ex ejusdem alimenti defectu quod lumbrici in sui nutricatum arripiunt.

Denique ex erosione gingivarum, labiorum, & totius buccæ ulcusculis sive aphtis, quæ ab acidiori & corrodente saliva, ab assumptis malè digestis, crudioremque & acidum chylum suppeditantibus massæque sanguineæ & lymphæ præsertim similem diathesim conciliantibus excitantur.

His lumbricorum diagnosticis signis adjunguntur alia multa quæ tamen minus frequentia sunt, febres nempè variæ, quæ pluries in die exacerbantur, & quæ pulsu inæquali & plerumque itermittente stipatæ sunt; harum verò originem non ex vermibus simpliciter in intestinorum ductu repentibus deducere licet cum veteribus quibusdam; sed ex materia verminosa dicta, sive ex putridis crudioribusque humoribus à primis viis in sanguinem excurrentibus, eumque ob suam improportionem in motum præternaturalem cientibus; qui cùm non æqualiter semper distribuantur, sed quasi per vices & inæquali copia non acmasticam seu ejusdem semper tenoris, sed anomalam & inordinatis exacerbationibus stipatam febrem pariunt; pulsumque minùs regularem, ob cordis cum stomacho & intestinis punctione irritatis consensum in præcedentibus demonstratum, unde motus ejus interturbatur. Cui operi concurrit etiam aliundè viscidus atque lymphaticus infantium, senum, aliorumque vermibus obnoxiorum sanguis non æquali semper gradu cordis sinus pertransiens, unde pulsus intermissio his ætatibus familiaris deducenda est.

Hanc febrem plerumque consequitur animi deliquium, sudor frigidus, stridor dentium, tussis sicca, sopor, delirium, convulsiones epilepticæ, ventris inflatio & tensio, horrifica è somno expergiscentia, &c. prout dicta materia verminosa aut in primis viis & stomacho vim suam exerit, aut in pulmonum bronchiis, aut in corde, aut demum in cerebro, ubi copia sua & visciditate nerveos canales opplet vel comprimit, qualitate verò irritat, & spiritus animales inordinariè movet. Tandem & dolor lateris

teris inter signa verminosi affectus minùs frequentia reponi debet, qui à morsu lumbricorum aut materiæ verminosæ irritante acrimonia excitatur in ea potissimùm coli parte aut ipsius stomachi quæ alterutri reni aut hypochondrio finitima est, & quæ vicinas membranas ob nervorum commercium dolentes efficit.

Vermium variæ species ex eorumdem excretione innotescunt; fasciati ex majori fame & corporis consumptione; ascarides ex molesto ani pruritu & desidendi cupiditate; cucurbitini verò ex aliorum absentia arguuntur, aut ex ipsis excretis patent, atque etiam ex minori supradictorum symptomatum numero & gravitate.

Quod ad prognosim attinet, ea dubia plerumque est in hoc affectu, itaut non nisi ratione symptomatum subsequentium statui rectè possit; quanquam enim lumbricos frequenter & sæpe catervatim infantes ejiciant absque ullo sanitatis suæ dispendio; sæpè tamen contingit, aut ut hæc animalcula stomachum & intestina in variis locis perterebrent, undè mors sequitur; aut ut corrupti & putridi humores seminia continentes undè excluduntur è primis viis in sanguinem, & inde in partes nobiles translati non solùm febrem intensam, sed & gravissima inferant symptomata, magnum plerumque periculum portendentia: quare quò majori aut minori symptomatum satellitio & gravitate stipatus erit affectus verminosus, eò pejoris aut meliori ominis censendus est.

Curatio hujus morbi ad triplicem scopum collimare debet, nempe ad lubricorum exclusionem aut occisionem qui toto genere præter naturam sunt, & morsu suo intestinorum aut stomachi tunicas possunt lacerare; secundò ad materiæ verminosæ seu humorum putrium & corruptorum expurgationem; tertiò ad symptomatum inde prodeuntium & plerumque urgentium mitigationem.

Primò scopo satisfiet per amara, acria, acida, atque terestria per os usurpata; quæ aculeis suis vermium substantiam dissolvunt, ipsisve sapore suo plurimum displicent, atque etiam per oleosa quæ poros eorum obturando transpirationem qua sola vivunt, impediunt, sicque eosdem suffocant. Talia sunt rheum, mirobal. corallina, corn. cerv. ustum aut crudum, ras. ebor. corall. creta alba; sem. critri, santonici, seu contra vermes, semen portulac. & tanacet. amygdal. amar. myrrha, aloes, pulvis hieræ, trochis. alhand. cœpæ, allia, cortex aurantior. cortex Peruvianus pulverat. Ex quibus varii pulveres dicti contra vermes à variis componuntur Auctoribus; succus limon. granator. berber. spir. vitriol. salis, sulphur. infus. & syrup. flor. persicor. syrup. de cichor. comp. decoctum rad. gram. cichor. zedoar. gentian. acetos. fol. absint. centaur. abrotan. tanacet. scord. portulac. dictamn. Cretic. acetos. lactuc. hyperic. &c. aut ex iisdem elicitæ aq. stillatitiæ; theriaca, oleum olivar. amygdal. amar. ol. absinth. hyper. vel per se, vel cum pauco vino aut succo limon. mixta; sed magis commendatur oleum magistrale ex suprà dictis amaris in oleo olivar. diù infusis & maceratis compositum.

In hoc etiam censu reponi debet vinum cum pauco oleo exhibitum, item rhei infus. in vino facta & cochleatim exhibita, sed urgente febre non ita conveniunt, magis verò infus. ejusdem aut sem. contr. trit. & nodul. inclus. in aq. portulac. aut sero lactis.

Verùm quod omnibus præcellit vermes fugantibus aut enecantibus remediis mercurius est, qui etiam vivus seu crudus experientia teste à ℈. ss. ad ℈. j. & ʒ ss. infantibus tutò exhiberi potest; grandioribus verò ad drachmam unam & plures, quidquid reclament è veteribus nonnulli, venenata atque deleteria qualitate donari eum falsò existimantes; at si castigatione ulla aut correctione indigere videatur, extinguatur in mortario vitreo aut marmoreo, & agitetur cum pauco sacchar. rubr. aut conserva quadam & ol. amygdal. guttis aliquot, sicque in formam boli aut pilulæ exhibeatur; quibus autem mercurii crudis usus suspectus videbitur, adhibeant eumdem per Chymiam præ-

præparatum, qui si ter methodo ordinaria in igne arenæ sublimetur sublimato corrosivo priùs mixtus, mercurius dulcis seu aquila alba dicitur; si verò sexies calomelas apud Reverium valde decantatus, qui à gr. vj. ad. gr. x. & xij. infantibus & pueris præscribitur, utraque enim & præsertim ultima præparatio eum omnibus spoliat impuritatibus, & tenero infantium corpori facit magis accommodatum.

Sunt qui mercurio dulci gr. iij. iv. aut v. diagrid. utiliter admiscent, quod fit non solum ad fugandos lumbricos, sed etiam materiam verminosam seminis eorundem turgentem per vias inferiores educendam, remissiore præsertim existente febre, nec alvo admodùm fluida: alii eumdem crudum in aqua simpliciter decoquunt & diutiùs macerant, quam deinde ægris in potum ordinarium præbent non minori fructu; adeò verum est minerale illud, si non metallum, potentissimum esse vermifugum quod summæ partium ipsum componentium tenuitati & mobilitati tribuendum est molle & porosum lumbricorum corpus pervadentium & texturam ipsorum disolventium, aut sapori odorive ipsius his animalculis valde ingrato.

Observandum hîc venit quod cùm vermes ut plurimum febrem adjunctam habeant, vitanda sint tunc ex supradictis remediis quæ calidiora sunt, ne scilicet lumbricorum exclusioni providendo calor febrilis magis incandescat. Notandum quoque luxuriantem humorum corruptorum saburram quæ nunquam non comitatur affectum verminosum identidem expurgandam esse, quod optimè fiet per agaricum, sennam, electuar. diacartham. &c. sed præcipuè per amara purgantia supra dicta, rhab. scilicet pulverem hieræ trochisc. alhand. mirobal. syrup. de cichor. comp. & de florib. persicor. &c. quæ omnia non nisi in parva dosi pro ratione suæ virtutis, & roboris ætatisque ægrotantium exhiberi debent, & non admodum vigente febre.

Febri quoque dum urget per refrigerantia & acida occurrendum est, non neglectis venæsectionibus, quæ in pueris etiam trimestribus si necessariæ videantur, sat tutò celebrantur si sat bene, & si sat moderatè sanguis extrahatur; dum verò à parte anteriori seu ἄνω expugnantur molesti illi hostes, à posteriori seu κάτω simul alliciendi veniunt atque attrahendi ut penitus à corpore subducantur, quod apprimè fiet per clysteres ex dulcibus compositos & sæpiùs iteratos; ex decoct. scilicet liquir. portulac. ficuum, prunor. dulcium, aliorumque fructuum, ex jusculo, lacte, &c. cum cass. sachar. mell. syrup. vitellis ovor. vitatis semper oleosis, acribus, salsis, & amaris, quæ vermes ad superiores partes certò amandarent. His tamen enematibus adjungi possunt herbæ, radices, semina, flores, emollient. & refrigerant. si res id postulare videatur, sicut & opiatæ purgantes, modò in iisdem amarities non excedat. Quod si, ut plerumque contingit, alvi fluxus verminoso affectui adjunctus sit, tunc temporis ad detergentia leviora, anodyna, imò & paululum adstringentia recurrendum est, decoct. nempè hord. passul. liquir. rosſ. rubr. agrimon. balaustior. cort. granator. furfur. in lacte aut sero lact. &c. dissolvendo conserv. ros. cynorrhod. mel. rosat. colat. ovorum vitell. butyrum insulsum, &c. in quo casu magis à potionibus aut pulveribus purgantibus est abstinendum, aut si eadem indicari Medico videantur, rheum pulveratum, syrup. de cichor. comp. tamarindor. decoct. ut in diarrhœa atque dysenteria dictum est, adhiberi debent.

Verùm si lumbricos in intestina crassa descendisse conjiciat Medicus, unde non tam facilè nec tam citò in tenuia & stomachum ascendere possunt, tunc temporis fructuosè quandoque injiciuntur enemata ex amaris, oleosis, aliisque vermes necantibus parata, hac tamen in re circumspectio magna & sagax judicium semper requiritur.

Sopor, convulsiones, animi deliquium, singultus, dolores ventris &c. si lumbricos consequantur, post universalium remediorum administrationem, eorumque quæ vermibus in specie contraria

sunt,

sunt, aliorum remediorum usum requirunt, quæ talibus symptomatis occurrere apta nata sunt, quæque propriis capitibus expositis aut exponendis comprehenduntur.

Topica seu externa remedia quamplurima ab Auctoribus afferuntur quæ satis inefficacia aut inutilia mihi creduntur, præsertim cum internis vermes immediatè aggredientibus uti liceat: attamen quia ex iis quædam sunt odore gravi & penetrante donata quæ lumbricorum fugam quodammodò promovere possunt eosque arcere ascensu ad partes superiores, eorum in hoc affectu usum non omninò rejicimus; talia sunt alia in modum torquis collo circumposita, oleum absinth. juniper. amygdal. amar. fel, myrrha, aloes, colocynth. farina lupinorum, scordium, tanacetum, absinthium, collo, ori stomachi aut toti stomacho & umbilico applicata.

Lumbrici fasciati non dissimilem à teretibus requirunt remediorum administrationem; ascarides verò præter remedia exposita loco enematum ex dulcibus & lacteis paratorum ea postulant quæ ex amaris atque oleosis componuntur, quibus purgantia etiam aloetica misceri possunt, tum ad eos enecandos, tum ad extrahendam materiam ex qua generantur; ad eosdem tamen ad extra vocandos admoveri ano possunt cataplasmata aut suppositoria ex dulcibus conflata.

NOTA.

LUmbricis multa adversantur, ex simplicibus quidem Angelica, absinth. abrotan. dictamn. centaur. min. contrahyerv. gentian. gramen, folia persici, filix, marrub. scordium, tanacet. tormentill. semen citri, Zedoaria, rasura eboris, & C. C. cortex ovorum, aloe, rhabarbar. myrrh. semen santonic. muscus marin. vulgò corallina. Ex compositis theriaca, mithridatum, orvietanum, diascordium, aqua & spir. theriacalis, aqua alexipharmaca, & alia hujus generis plura. Corticem malorum aureorum pulveratum ad ʒ j. exhibitum præcipuè laudat Borellus, ut & essentiam semin. santonic. umbilico inunctam. Semen tanaceti specificum est Vveckero apud Schenchium, si ex syrupo violarum propinetur, cui addit Hoefferus radicem primulæ veris. Commendatur Baricello aqua fontana spir. vitrioli acidulata, item aqua portulacæ; ac ejus semen ad ʒ. ss. in lacte. Foresto secretum est olei olivar. ℥. ss. cum succi malorum punicor. ℥ j. unde fiat haustus, addito si placet sacchạro. De Mercurio nihil addimus, quia de eo satis ex Auctore nostro.

Ad Lumbricos latos efficaciter, de multorum sententia, valet radix filicis in pulverem redacta & ad ʒ j. cum aqua rutæ caprariæ exhibita: commendatur itidem succus nasturtii, decoctum radicis bryoniæ, graminis, addito spir. sulphuris. laudatur quoque elixyr proprietat. extract. aloes. ventri admota prosunt oleum thuris still. essentia absinth. oleum diacolocynthid. lign. corylin. nucleorum persicor. cataplasma ex malo aureo, succo absinth. menthæ utriusque; folior. persici & portulacæ repleto, adjecto pulvere aloes, & semine colocynthid. cum felle tauri, fuligine camini & theriaca: ad ignem excalefiunt omnia & contrita ac pistata ventri & lumbis applicantur *Hæc è Præclarissimi Viri D. Lucæ Tozzi, Medicina Practica.*

CAPUT XXI.

De Hæmorrhoidum fluxu immodico, earumdemque dolore, & ulcere.

HÆmorrhois etiam si nomine tenus & ex etymo sanguinis ex quacumque corporis parte fluxum significet, communiter tamen pro ea cruoris effusione à Medicis accipitur, qui ex vasis ani & intestini recti tumentibus, iisque ruptis aut apertis prodit, imò etiam citra ullum sanguinis effluvium pro tumore in recti cavo aut confinibus ab influente sanguine cum calore & dolore excitato. Hinc est quod hæmorrhoides dividantur in cœcas, hoc est non fluentes, & apertas sive san-

sanguinem aut sanguineum ichorem fundentes; atque iterum in externas, quæ extra anum foris prominent, & internas, quæ interiùs intestinum occupantes visui minùs obviæ sunt.

Quanquam verò ea semper fuerit veterum de hæmorrhoidibus sententia, ut tumor ad venas hæmorrhoidales externas varicosas factas pertineat, quæ rami sunt hypogastricæ venæ à trunco cavæ prodeuntis in recti finem sphincterem musculum & podicem distributi phlethoram in eorumdem sensu vacuantes, aut ad hæmorrhoidales internas, quæ à vena porta mediante mesenterica derivantur, & intestinum rectum perreptantes cacochymiam expurgare ab ipsismet creduntur: nos tamen experientia & ratione ducibus tumorem hæmorrhoides constituentem non in venis simpliciter, sed membrana intestini dicti interiore esse asserimus, quæ à sanguine ibidem retento nec circulum suum peragere valente inflatur & intumescit; neque enim de tumore hìc loci enato secùs ac de illo qui in aliis corporis partibus excitatur ratiocinandum est: Adde quod rugosum est intrinsecùs intestinum rectum sanguinem in suis rugis recipere aptum, ne quid dicam de dolore intenso hæmorrhoides comitante, qui non nisi ex distensione sensibilis membranæ oriri potest, non venæ varicosæ quæ minimè dolens est.

Asserimus pariter imaginariam & chimæricam omninò esse illam plethoræ per venas hæmorrhoidales externas & cacochymiæ per internas evacuationem, venæ siquidem illæ non sanguinem deferunt ad intestinum rectum, ut Veteribus placuit, sed eumdem à dicta parte mediantibus, ut suprà dictum est, hypogastrica & mesenterica in cavæ & portæ truncos revehunt, & indè in dextrum cordis sinum, ut sanguinis circulari motus demonstrat, & aliundè tam impurus est sanguis in cavæ quàm in portæ minoribus ramis, ita ut hæc non magis quàm illa, plethoram, quàm cacochymiam, aut vice versa vacuare videatur.

Ut ergo vera & principiis Anatomiæ magis congrua statuatur de hæmorrhoidibus hypothesis, dicendum cum neotericis affusum in intestini rugas aut intimas aut extimas sanguinem, qui tumorem hæmorrhoidalem internum, aut externum parit, non aliundè prodire quàm ex arteriis sanguinem ex officio à corde ad omnes corporis partes deferre soliti, iisque hæmorrhoidalibus pariter nuncupatis, quarum ramus alter ab aortæ trunco per arteriam mesentericam, undè immediatè oritur sanguinem haurit & internas facit hæmorrhoides; alter verò ex arteria iliaca hypogastrica mediante & externas hæmorrhoides excitat: sanguis verò ille ideo in his partibus congeritur potiùs sæpiusque quàm in multis aliis, quod nonnullos facit huic affectui magis proclives, quia crassior & fæculentior est, nec facilè huc advectus in exiles mollesque venarum hæmorrhoidalium radices resorberi potest; cui operi concurrit præprimis alvi adstrictio & excrementorum durities venas in rectum & anum distributas comprimens, sanguinisque refluxum impediens, aut summus & frequens dejiciendi conatus in diarrhœis, tenesmis, aliisve affectibus non disparem venarum compressionem efficiens, sanguinemque in hasce partes irritatas copiosè advocans.

Atque hinc est, quod melancholici, lienosi, icterici, gravidæ mulieres, puerperæ, &c. qui omnes alvum habent irritatam, rectumve intestinum & frequenter dejcere conatur, hæmorrhoidibus obnoxii sint, quas quandoque semel, bis, ter quater, in anno, & interdum singulis mensibus pro varia viscerum & sanguinis dispositione patiuntur; in his namque omnibus compressæ venæ, seu ab excrementis nimium induratis, seu à fœtu grandiore & graviore utere concluso, seu à fortiori excernendi & pariendi nisu, aut eædem ab humoribus affluentibus valde relaxatæ sanguinem in recti substantiam effusum, eumque crassiorem factum recipere & revehere facilè non possunt, undè ejusdem sequitur restagnatio tumorem hæmorrhoidalem in hac aut illa parte intestini, hoc est intrin-

trinseca aut extrinseca excitans, pro varia ipsiusmet diathesi.

Tumor verò semel excitatus, qui initio dolet multum & ardet ob sanguinis contenti fermentationem præternaturalem, & ab eodem factam sensibilis membranæ distensionem atque divulsionem, modò sensim dissipatur & subsidet citra ullum humoris fluxum, quod cœcas facit hæmorrhoides, cùm scilicet exhaustis & avolantibus tenuioribus partibus, molliorique facta intestini ruga contentus reliquus humor in vasa venosa resorbetur, & circulum suum redintegrat à nuvo præterlabente sanguine dilutus; modò præ membranæ seu tunicæ distensione rumpitur, aut à pertranseuntibus excrementis humoribusve acribus aperitur, tuncque sanguis aut sensim aut affatim fluit, aut saltem apertis notabiliter membranæ tumentis poris serum tenuius flavum aut cruentum, hoc est sanguinis aut excrementorum colore tinctum exstillat, undè apertæ seu fluentes hæmorrhoides excitantur.

Verùm præter dictas hæmorrhoidum differentias, assignantur & aliæ plures ab Auctoribus, quæ à magnitudine, numero, figura, desumuntur; aliæ namque magnæ dicuntur, aliæ parvæ, aliæ plures, cùm scilicet plures rugæ plures tumores efficiunt; aliæ pauciores, aliæ demum uvales, morales, verrucales, vesicales, propter similitudinem quam cum uva, moro, verruca aut vesica habent: quæ differentiæ cum minus notabiles sint, illis non amplius immoramur.

Hœmorrhoides sic expositæ vel salutares sunt, aut saltem minùs morbosæ, cùm scilicet in ipsa sanitatis latitudine nullam afferunt saltem notabilem atque permanentem functionum læsionem; sive siccæ sint, sive fluentes; imò potius natura onus suum seu pravos & superfluos humores per arterias hæmorrhoidales deponente à multis plerumque morbis præcavent, tuncque medicam manum non requirunt; vel eædem insalubres magis sunt atque morbosæ, de quibus hìc præcipuè agimus, cùm nempè præ sanguinis congesti fervore & copia inflammatio in recto atque dolor intensus excitantur, unde gravia plus minus plerumqué subsequuntur symptomata aut rupto tumore sanguis affatim & immodicè fluit, undè vires multum atteruntur, idemve tumor post diuturnum sanguinis fluxum ulcerosus fit atque purulentus: tunc verò sedulam Medici atque Chirurgi operam exposcunt. Rursus eædem in morborum decursu advenientes vel criticæ sunt, cùm natura morbificum humorem in massa sanguinea contentum per ani & recti vasa cum ægri levamine secernit & extrudit; vel symptomaticæ cùm dissolutus valde & attritus sanguis per dicta vasa copiosus exit malis ægri rebus, seu nulla indè prodeunte morbi aut symptomatum urgentium imminutione.

Morbosarum hæmorrhoidum causæ, præter illas quas supra innuimus, ad hunc affectum disponentes, sunt primò sanguinis quantitas in corpore redundans; secundò ejusdem crassities & lentor; tertiò ipsius acrimonia, tenuitas, atque caliditas; cùm enim morbosæ fiant hæmorrhoides per dolorum intensum, phlogosim, ulcus aut immodicum fluxum, ut jam annotatum est, eo dictis massæ sanguineæ vitiis facilè eædem deduci possunt; sanguis namque in vasis turgens sive per se, sive ex suppressa aliqua ejusdem per alias vias, evacuatione, aut idem crassior factus minima data occasione in rugis intestini recti, ut in aliis plerisque partibus, colligitur & sistitur, ubi copia sua per continuum ejusdem affluxum crescente membranam dicti intestini interiorem elevat, implet, ac proindè distendit atque divellit, unde dolor; atque semel congestus, præsertim si particulis biliosis scateat, fermentationem præternaturalem seu corruptivam subit, unde calor & inflammatio; idem verò sive nimis copiosus, sive acrior atque tenuior tumorem facilè rumpit, & penetrat? undè sanguinis fluxus, qui successu temporis ob humorum moram, acrimoniam, & sanguinis corruptionem & in pus conversionem ulcus excitat.

Causæ autem procatarticæ & externæ sunt

ſunt ea omnia quæ ſanguis copiam facere apta nata ſunt, aut ipſi acrimoniam, calorem, atque craſſitiem conciliare, quæ in hoc Tractatu pluries recenſita ſunt aut inferiùs recenſebuntur; ſed præſertim quæ alvum conſtipare, venas hæmorrhoidales comprimere, aut rectum inteſtinum irritare & relaxare valent, quæ etiam antè cap. de alvo adſtricta, de diarrhæa atque dyſenteria expoſita ſunt.

Dignoſcuntur hæmorrhoides ſatis ſuperque ex iis quæ de iiſdem jam dicta ſunt, tumore ſcilicet, calore atque dolore in ipſo recto aut recti extremo, qui ſedendo, tuſſiendo, ſternutando; mejendo; ſed præſertim excrementa duriora per alvum ejiciendo plurimùm exaſperatur. Externæ ab internis, cœcæ ab apertis, aliæque earumdem ſpecies ipſis oculis aut ægrorum relatu ſufficienter diſtinguuntur. Immodicus ipſorum fluxus, ex virium imbecillitate, ex copia ſanguinis excreti, ex diuturnitate fluxus, ex fœdo & pallido totius corporis colore innoteſcit, &c. uno verbo hæmorrhoides ab aliis ani affectibus aut tumoribus differunt, ex eo quod ſenſim cum dolore & calore intumeſcant, ſanguinem plerumque aut ſerum fundant, ſucceſſu temporis diſcutiantur, & vario quandoque tempore recurrant.

Cauſarum verò hæmorrhoides excitantium ſigna ex ægri habitu, temperamento, victus ratione, aut ex iis quæ præceſſerunt, patientiſque relatu facilè colligi poſſunt. Febris ſi quæ ſit ab inflammatione & dolore maſſam ſanguineam accendente & commovente petenda eſt: vigiliæ, inquietudines, & ad quemvis motum impotentia ex doloris acutie: virium collapſus & pallor corporis ex ſanguinis fluentis immodica copia; ſanguinis demum immoderatus fluxus ex ejuſdem tenuitate atque diſſolutione, aut vaſorum ſanguineorum rixi notabili, diabroſi, aut anaſtomoſi.

Dolor hæmorrhoidum ut plurimum periculoſus non eſt, aliquando tamen ob gravem tumoris inflammationem gangrænæ metum infert; periculum quoque majus portendunt hæmorrhoides tumentes atque dolentes, dum febre intenſa, aut vigiliis, inquietudinibus, aliiſque ſymptomatis gravibus ſtipatæ ſunt. Immoderatus earumdem fluxus pernicioſos plerumque morbos inducit, imbecillitatem nempè totius corporis, atrophiam, cachexiam, hydropem, &c. propter caloris nativi in ſanguine potiſſimùm reſidentes deperditionem; ipſarum verò ſuppuratio atque exulceratio in fiſtulam ani incurabilem nonnumquam degenerat ob partis affectæ mollitiem atque humiditatem irritantem, quæ ulceris exſiccationi contraria eſt.

Dolentibus prætermodum hæmorrhoidibus, ac proindè valdè inflatis medetur præſertim venæ ſectio in alterutro brachio facta, per quam ſanguis ad ſuperiores partes potenter revellitur, ejuſdemque copia & motus plurimùm imminuitur, ea verò bis, ter, quater, aut plures repeti debet pro ratione doloris, inflammationis, febris, plethoræ, virium, & ætatis ægrotantis. Poſt venæ ſectiones ſufficienter celebratas veniunt cucurbitulæ ſcarificatæ dorſo & lumbis applicandæ, ſi affectus urgeat, atque etiam hyrudines tumori hæmorrhoidali, ſi externus ſit, admovendæ, quæ cauſam conjunctam foras evocant, & incarcerato humori fores aperiunt; harum tamen uſus non ita promptus eſſe debet, niſi cœcarum hæmorrhoidum nec facilè diſſipabilium ſuſpicio ſit, ſucceſſu namque temporis, præſertim poſt emollitam alvum varioſque fotus, cataplaſmata, ſuffumigia, inſeſſus, clyſtereſque, ſi internæ ſint, emollientes aut anodynos ſpontè diſcutiuntur, aut aperiuntur & ſanguinem aut ſeroſitates ſanguineas fundunt. Emollitur verò alvus, quod præcipuus curationis aut ſaltem levaminis ſcopus eſt, decocto prunorum dulcium, tamarindorum, malvarum, mercurialis, violar. alth. &c. & præcipuè diluto caſſiæ, aut ptiſana ex ſecali aut pane ſecalino parata, quorum uſus frequens eſſe debet, ad hoc ut dilutis excrementis durioribus & laxato ventre tumor hæmorroidalis minùs exacerbetur, idemque proindè ad reſolutionem ac reſerationem faciliorem diſponatur.

Hanc

Hanc pariter paginam implent humectantia omnia, refrigerantia, laxantia atque lubricantia antè recensita, imò & fructuum esus, modò febris absit, quapropter victus humidus ægro semper imperandus est, sicut & largus frigidæ etiam glacie refrigeratæ potus, modò eam stomachus ferre possit: præscribenda quoque oleosa & mucilaginosa, ut butyrum, oleum olivarum, lini, amygdalar. dulcium decoctum extremitatum animalium, intestinorum & capitis vervecis aut vituli, &c. Mucilagines seminis psyll. alth. cydoniorum.

Interim si tumor extra promineat, admovenda sunt statim cataplasmata ex mica panis in lacte cocta, cum vitellis ovorum, oleis lenientibus, croco, aut ex stercore bubulo & vaccino, vegetantibusque emolliantibus & anodynis ad putrilaginem coctis, pistis, & cribratis, rad. nempè lilior. malv. alth. cæpis dulcioribus sub cineribus coctis, foliis sempervivi majoris, fabariæ, cotyledonis, seu umbilici veneris, branc. ursin. malv. bismalv. portulac. violar. flor. chamom. melilot. sambuc. additis farinis seminis lini aut fœnugræci & oleis convenientibus: sed præcipuè & magis specificè ex verbasci herba & floribus linaria, scrophularia, chelidonia minore & fol. sambuc. quibus omnibus in doloris vehementia & pervigilio aliquid opii addi potest, aut unguent. populeum &c.

Hunc dolorem pariter mitigant ex topicis oleum buxi per descensum paratum parti dolenti oppositum, oleum ovorum, medulla cruris vituli, sævum hircinum, balsamus sulphuris, oleum amygdal. dulc. oleum violaceum & lini, butyrum insulsum in mortar. plumbeo diutiùs agitatum, super ustum cum vitell. ovor. & oleo rosaceo mixtum, aut alio oleo anodyno, porrum sub cineribus coctum & cum butyro aut unguento populeo agitatum, oleum denique anodynum quodcunque in quo cortex medianus sambuci aut ejusdem flores, scarabæi stercoratii, azelli sive millepedes decocta sint, ut multa alia taceam, quæ in variis practicorum libris passim occurrunt: item & fotus aut insessus ex lacte, herbarum supradictarum decocto, aut ex aqua rosacea cum pauco alumine vel sale saturni, succo solani aut sempervivi, dum magis refrigerandum est & repercutiendum.

Verùm his omnibus externis remediis minimè cedunt suffumigia axcepta per anum in sella perforata, quæ tum ex decocto supradicto parari possunt, tum ex vino in quo aromata decocta sint, aut lateres igniti projecti, tum ex aqua vitæ ubi hæmorrhoides discutiendæ sunt, apertis namque tumoris poris contenti humores facilè exeunt aut exsudant.

Sed quia cum dolore dictarum hæmorrhoidum calor immodicus atque inflammatio, imò febris & vigiliæ sæpissimè conjunguntur, vocanda sunt in usum medicum ex dictis topicis quæ magis refrigerant, aut iisdem alia refrigerantia sunt adjungenda, flores nempè nymphеæ & papaveris, sem. 4. frigida majora & minora, fol. solani, hyoscyami, & lactuc. aut succi earumdem herbarum expressi. Quibus remediis externis accrescere interna debent, emulsiones scilicet descriptionis ordinariæ, jускula, julepi ex decoct. aut aquis stillatitiis refrigerantibus parata, aut ex decoct. scrophulariæ, millefolii, verbasc. chelidon. minor. cum syrup. aut succis refrigerantibus & acidiusculis, sale prunellæ, imò & narcoticis; atque etiam clysteres refrigerantes emollientes, iique minimè irritantes & in minori dosi, si necessarii videantur, tum ad diluendas fœces, viscera refrigeranda, tum ad expurgandos sensim & demulcendos humores; qui si præ dolore aut ani occlusione injici sine tormento non possunt, vitari omninò debent, eorum vicem per potiones supplendo, aut ne cannula sive fistula ano indenda tumorem duritie sua irritet, eadem pulli gallinacei intestinulo investita in rectum propellendi atque injiciendi sunt: eorum autem multò frequentior usus sit oportet, præsertim anodynorum, & refrigerantium in internis hæmorrhoidibus, quibus non ita per cataplasmata, aut inunctio-

ctiones succurrere potest Medicus.

Quod ad purgantia spectat, ea in hoc affectu si in quovis alio, parcè admodùm adhibenda sunt, & non nisi ex mitioribus depromenda; acriora enim partem affectam nimium irritant, humoresque copiosos ad eandem advocant, quibus tumor atque dolor plurimùm augentur. Interim quies ægrò imperanda est, & præsertim pronus in lecto decubitus; præscribenda quoque victus ratio leniens, refrigerans, & humectans, vitatis crassioribus, calidioribus, acrioribus, imò & solidis atque siccioribus eduliis, quæ excrementa faciunt duriora.

Quòd si non dolori hæmorrhoidum, sed earumdem fluxui nimio, diuturniori atque copiosiori medendum sit, tunc post phlebotomias brachiorum iteratas pro viribus, easque in principio paulò largiores, deinceps magis parcas, habita simul ratione temperamenti, plethoræ, ætatis, ad adstringentia, incrassantia, & roborantia confugiendum est, qualia sunt quæ in capite de vomitu sanguinis, diarrhœa & dysenteria posita sunt, ex quibus cataplasmata, fotus, insessus, fieri possunt, vitando semper oleosa atque relaxantia; sic decoctum foliorum quercus, summitatum rubi, granorum sumach. malicorii, nucum cupressi, gallarum, glandium, foliorum plantag. millefol. urticæ, myrti, verbasc. rosarum rubrar. balaustior. rad. bistort. pentaphyll. aut succi ex iisdem herbis expressi apta sunt remedia, quæ hæmorrhoidibus nimium fluentibus & sanguinem copiosiùs fundentibus applicentur aut immediatè & per se, aut per sui vaporem in suffumigio; item fotus ex aceto aut oxycrato, aqua rosar. rubrar. aut plantag. cum pauco vitriolo ceruleo nimio hæmorrhoidum fluxui plurimùm competunt: imò & telæ aranearum, pili leporis, albumen ovi, atramentum, calcitis, bolus armena, mastiches, thus, terra sigillata, sanguis draconis, aliique pulveres adstringentes parti affectæ utiliter admoventur, & ungula muli aut equi usta & in pulverem redacta; ne quid dicam de pulvere bufonis, aut ranæ combustæ, aut de fungo quodam rotundo, qui crepitus lupi apud vulgus dicitur, siccato & pulverato, quæ inter topica specifica hujus affectus recensentur.

Insuper ad sanguinis fluxum revellendum applicantur dorso & lumbis cucurbitæ scarificatæ, & panni aqua frigida imbuti partibus vicinis admoventur, atque etiam partibus genitalibus ad eumdem cohibendum; quibus adjunguntur julepi, juscula, ptisanæ, opiatæ, pulveres, conservæ, ex adstringentibus parata, aut ex refrigerantibus & narcoticis; cavendo tamen ne præposterus & frequentior eorum usus excrementa alvi nimium induret, à quibus tumor hæmorrhoidalis magis irritaretur; liquida namque quantum fieri potest in hoc casu non secùs ac in hæmorrhoidum dolore usurpanda sunt.

Clysteres in hæmorrhoidum fluxu immodico rari aut nulli injiciuntur, aut si ad illos confugere necessitas cogat, ex lacte ustulato cum adstringentibus, vitellis ovorum, aliisque minùs irritantibus sunt comparandi, præsertim cùm hæmorrhoides internæ sunt; potiones item purgantes validiores cane pejus & angue vitandæ sunt, usurpando tantùm admodùm lenia, aut quæ adstringendo purgant, ut sunt rheum, myrobalani, cassia, manna, syrup. de cichor. cum rhab. aut de floribus persicor. tamarindi, &c. quorum omnium dosis non nisi modica esse debet, & qualis ad exsuperantem humorum saburram sensim & per epicrasim subducendam necessaria est.

Succus urticæ aut millefolii depuratus atque in jusculo solutus, tinctura rosarum vitriolata, decoctum lentisci, pilulæ de bdellio Mesue, trochisc. de carabe, de bolo armena, terra sigillata, corallia margarit. confect. hyacinthor. victus euchymus & incrassans, aliaque plurima in aliis sanguinis fluxibus proposita, atque etiam ea omnia quæ spiritus exhaustos reparant, fractasque ex nimia cruoris effusione vires resarciunt hìc etiam locum habere debent.

Observandum tamen & accuratè examinandum est, num aliquod vitium

san-

sanguinis, quantitas nempè, acrimonia, dissolutio, crassities, humoris biliosi redundantia, aut viscerum obstructio, aliique abdominis aut intestinorum morbi hæmorrhoidum dolori aut fluxui immodico occasionem dederint; tunc enim præter dicta remedia ad alia confugere debet Medicus, dictas causas aut effectus in specie oppugnantia. Observandum quoque ne nimis promptè cohibeatur sanguinis fluxus, qui fortè in alias, & quidem nobiliores partes decumberet, item & in cauterio potentiali aut actuali hæmorrhoidali tumori nimium fluenti, ut quandoque necesse est, applicando, ne omnes tumoris hiatus urantur tanganturve; sed aliquis apertus servetur, secundùm Hippoc. præceptum *Aphor.* 12. *sect.* 6. nisi, ut docet Aetius, maluerit æger huic affectui proclivis imminens aut futurum ab integra hæmorrhoidum & subita suppressione periculum victus regimine, venæ sectionibus, & purgationibus tempestivè repetiti præcavere.

Curato autem hæmorrhoidum fluxu immodico, de prophilaxi cogitandum est, dictique affectus recursui impediendo graviter incumbendum; quod apprimè fiet victus ratione convenienti, exercitio modico, phlebotomia identidem celebrata, laxata & expurgata, benignè tamen, identidem alvo, reseratis primarum viarum & viscerum ductibus, balneis denique vel aquarum mineralium vitriolatarum, nitrosarum, aut aluminosarum, ferratarum, aut etiam thermalium usu, prout viscerum aut ipsius sanguinis diathesis postulare videbitur.

Ulceratæ hæmorrhoides curantur decoct. radicum gentian. aristoloc. sol. vinc. pervinc. eupator. cichor. absint. veronic. pilosell. ros. rubr. flor. hyper. aliorumque vulnerariorum cum mell. rosaceo aut sacchar. rubr. sæpiùs applicatis aut iniectis, balsamo sulphuris terebinthinato, oleo ovorum & rosaceo cum cerusa aut lythargyro, thure, myrrha, &c. digestivo ordinario, lotionibus ex aqua calcis cum aq. rosar. mixta, uno verbo detergentibus, exsiccantibus & consolidantibus.

Sin verò grangræna hæmorrhoides invaserit: nec illi aqua vitæ camphorata, aut spiritus vini, decoctum scordii & absint. in vino, digestivum cum myrrha & aloe, ægyptiacum unguentum, aut Apostolorum in aqua calcis, aut aqua vitæ aut phagædenica solutum, aliaque id genus obsistere potuerint, filo alligandæ sunt, & ferro aut igne consumendæ.

Excitantur suppressæ hæmorrhoides, si cui necessariæ videantur ad hunc affectum antea prono, per exercitia, equitationem, ani confricationem cum pannis asperis, aut cum foliis ficus arboris, per purgantia aloetica & per succum cepæ cum aloe mixtum aut lac ficulneum ano confricatum, eædem verò diutiùs tumentes atque cœcæ, si fluore indigeant, scalpello tenuiori aut hyrudinibus admotis aperiuntur, earumque fluxus suffumigio aut vapore calido in sella perforata suscepto ad tempus requisitum fovetur & continuatur.

NOTA.

EMollitæ Hæmorrhoides per semicupia & fottus, aliis etiam præmissis, aperiuntur foliis ficus & mercurialis: quæ si non sufficiant veniendum ad succum cyclaminis solum, aut cum inflammatio adest succo betæ admixtum; adde succum ceparum cum aloe externè illinendum. Item linimentum ex cancris fluviatilib. in oleo coctis ad mellis consistentiam, in primis ubi est metus inflammationis, tumque præsertim in mortario plumbeo tandiu agitatum donec nigrescat. Succus & magnæ urticæ mortuæ furentes aperit Hæmorrhoides. Specifica in dolore est momordica postque eam verbascum, flores sambuci, aquæ vel potiùs lacti incocta, ex iisque fricatus anus; adde in doloris acerbitate semen hyoscyami, folia portulacæ. Oleum in quo baccæ ex herba paridis incoctæ sunt, item ex sem. pap. albi vel hyoscyami expressum cum asellisa scarabæis, valet tum extus, tum intussi suppositoriis illinatur ad partem afflictam pertingentibus. Cineres præterea suberis usti,

cum

cum oleo myrthino, aut capistri, aut lini, sunt specificum, ut & mucilagines variæ, addito etiam opii tantillo. Laudatur etiam sacculus ex foliis quercus & glandibus contusis, aceto incoctis, balsamus sulphur. terebinthinatus, aut præparatus, radix scrophulariæ autumno collecta, si in substantia vel decocto capiatur; imò coxæ secundùm quosdam, alligetur, vel cum butyro frixa, in unguentum pistetur, herbæ & radices esulæ majoris vino vel liquori alii apto infusæ, atque mane & vesperi epotæ.

In Hæmorrhoidibus nimium fluentibus syrupus è succo stercoris asinini quam maximè prodest; item suffitus ex bdellio, & pulvis ranæ terrestris, ut & bufonis combusti, applicatus; pinguedo anguillæ quæ stillat quando assatur, insignis est contra fluxum ac dolores. Cingulum è foliis ellebori albi linteo insutis singularis est efficaciæ in exulceratis Hæmorrhoidibus. Unguentum ex oleo amygdalarum dulcium & auro fulminante maximè etiam commendatur.

CAPUT XXII.

De calida Hepatis, & aliorum viscerum intemperie.

PEr calidam hepatis & viscerum intemperiem non hìc cum plerisque Veterum imaginarium quemdam caloris excessum intelligimus, qui in variis corporis partibus independenter à sanguine & humoribus sese prodat, quemque calidi innati in dictibus partibus primariò residentis incrementum esse putant: sed eam tantùm caloris nativi exsuperantiam quæ à sanguinis calidioris particulis adustis & retorridis in aliquo viscere retentis, aut nimis commorantibus atque effervescentibus dependet, sanguis namque in quo solo situm est calidum innatum non minùs quàm influens, dum singulas corporis partes perluit, calorem suum quem à motu particularum suarum fermentativo atque simul circulari habet, iisdem impertitur, nec ipsæ propriè calidæ seu secundùm, seu præter naturam dici possunt, nisi in quantum aut fervido sanguine, aut humoribus æstuantibus ab ipso deciduis imbibuntur aut irrigantur.

Hinc facilè colligitur intemperies omnes primariò in sanguine esse, ac proindè viscerum caliditatem ex particulis sulphureis seu biliosis acrioribus & sale lixivo aculeatis in sanguine hospitantibus & in eorumdem parenchymata aut membranas depositis ibique tardiùs circulantibus, aut per moram intensiùs effervescentibus petendam esse: quia tamen particulæ illæ sanguinis calidiores, quamdiù sunt intra vasa, aut citiùs præterlabuntur, aut in massæ alveo ab aliis humoribus seu principiis minùs activis refringuntur atque temperantur; hinc est quòd dictus caloris excessus minùs in dictis vasis plerumque se manifestet, magis verò in visceribus, primis viis, & præsertim in hepate, ubi aut per ipsorum intricatam & densam structuram & compagem retinentur moranturque humores fervidi, aut per eorumdem colatoria sui juris fiunt, aut demum alii aliis contrariæ indolis ibidem occurrentes fermentativos & præternaturales motus concipiunt: sunt enim viscera pleraque sanguinis nimio motu agitati quasi repagula aut diversoria, in quibus humores aliquandiù hospitantur, tùm ad sua recrementa deponenda, tùm ad varios in suo sinu contentos succos variis usibus destinatos per secretionem præbendos, tùm demum ad exaltationem quamdam corporis œconomiæ seu sanguineæ massæ fermentativo motui necessariam acquirendam.

Colligitur insuper futiles prorsus esse quas Veteres afferunt intemperiei viscerum calidæ in simplicem & compositam; in eam quæ sine materia, est, eamque quæ cum materia conjungitur differentias; ut enim humores calidi non nisi calidam statim humidamque intemperiem producere possunt, quanquam ex calore nimio humiditas sensim absumitur, siccitasque proindè plerisque saltem corporis partibus induci potest; sic iidem humores intemperies quascunque in corpore excitatas fovent semper atque sustinent, nec ulla immaterialis absolutè esse potest,

test, nisi humor dicatur non humidus, aut non materialis.

Rectiùs dividi potest intemperies in eam quæ congenita est, & à principiis generationis oriunda, quam à nativa principiorum sanguinis activorum copia & exaltatione in primis viis, ubi sui juris fiunt, magis se manifestante petunt Medici saniores; & in adscititiam seu acquisitam, quæ per abusum sex rerum non naturalium sanguinem potissimùm accedentium visceribus successivè inducitur. Rursus in eam quæ in latitudine sanitatis posita est, hoc est quæ parum à statu naturali deflectens pro ratione temperamenti & ætatis functiones corporis sensibiliter non lædit; eamque quæ præternaturalis omninò est & morbosa, quæ scilicet hepatis, stomachi, intestinorum, aliorumque adjacentium viscerum actiones abolet, infringit, aut depravat, & ad alios graviores affectus disponit, de qua ultima hìc agere instituimus.

Causas hujus intemperiei internas & immediatas non est ut pluribus inquiremus, utpotè quæ statim initio hujus capitis indicatæ sunt, sanguis namque spiritu, sulphure atque volatilioribus quàm par est turgens, quæ principia ejus sunt magis activa ejusque massam exagitantia, non nisi fervidior esse potest, bilemque suam, quæ sui principii seu sui fontis naturam redolet, in hepate atque primis viis deponens, aut ipse per se varias abdominis partes perluens, & in ipsis cunctans, hæc aut illa vel omnia simul contenta viscere (quod frequentius existimo) necessariò excalefacit, unde eorundem sequitur intemperies, quam pariter (ut supra insinuatum) succorum variorum & inter se heterogeneorum, bilis putà magis lixiviosæ & acidioris pancreatici succi, aut lymphæ in primis viis depositio & occursus inducere non minùs probabiliter potest; ut enim oleum tartari spiritui vitrioli mixtum, aqua calci, &c. statim intensam ineunt effervescentiam ex qua calor immodicus fervidique halitus erumpunt; sic humores contrarii nec facilè sociabiles in humano abdomine sibi mutuò occurrentes effervescunt subitò, calidisque quos emittunt halitibus partes in quibus stabulantur, imò etiam & vicinas atque adiacentes plerumque incendunt.

Causæ verò mediatæ sive externæ sint, sive non, sunt ea omnia quæ sanguini fervorem conciliare, bilis proventum facere, principiaque humorum activa exaltare quoquo modo possunt, ut calidior aer, exercitia immodica, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, &c. sed potissimum calidiora seu edulia, seu remedia, vinum putà meracum largius & sæpius epotum, liquores ardentes, piperata varia, acria, & aromatis condita, cathartica vehementia, sulphurea denique, spirituosa, & sale alchalino seu volatili, seu fixo abundantia.

Viscera calidiora denotant cibi fastidium, oris amaror, linguæ albedo & nigrities, palati & gutturis siccitas, ac proindè sitis, quæ symptomata ex biliosis calidisque halitibus è primis viis erumpentibus œsophagum atque stomachum & fauces exsiccantibus aut inficientibus peti debent; præterea calor excedens in toto corpore, totius cutis ariditas, & corporis macies, quæ à motu particularum sanguinis intenso sive præternaturaliter fermentativo, humidamque, oleosam, atque lymphaticam sanguinis portionem absumente vel atterente proficiscuntur. Alvus adstricta; cùm infarctum hepar clysterem naturalem sive bilem ad duodenum minus transmittit, aut cùm excrementa in crassis intestinis à calore viscerum sicciora atque duriora efficiuntur, quàm ut facilè excerni possint, vomitus biliosi cùm exantlata in ventriculum bile, aut eadem per oscula vasorum in ejusdem membranas exsudante; ipse in contractivum motum subitò cum musculis epigastricis adigitur: dejectiones tandem biliosæ isti affectui quandoque adveniunt, cùm biliosus humor, isque acrior & calidior in hepate & primis viis redundans facilem ad inferiora commeatum habet, atque etiam febris aut eamdem propensio, cùm eadem in massa sanguinea turgens ipsam in motum solito majorem & præternaturalem ciet.

Calida viscerum intemperies per se & statim valde periculosa non est; si tamen diutiùs perseveraverit, & graviora symptomata induxerit, multò pejus ominatur: acuti namque atque rebelles morbi inde quamplurimi subnascuntur. Difficilis quoque curationis esse solet, cùm ventriculi frigiditati seu potius cruditati & obstructionibus imi ventris conjuncta est, ut plerumque contingit; remedia enim quæ ad calorem abdominis temperandum præscribuntur, ventriculo plerumque officiunt, & quæ ad obstructiones tollendas, morbum ipsum intendunt.

Curabitur hic affectus per phlebotomias in brachiis & pedibus celebratas, easque parcas aut largas, citius aut tardius, sæpius & rarius repetitas pro ratione virium, ætatis, plethoræ, & caloris intensionis. His succedere debent vomitoria, si stomachus biliosis scateat humoribus, fomenta abdominis, aut balnea refrigerantia, julepi, juscula, emulsiones, ptisanæ ex refrigerantibus, acidiusculis & incrassantibus comparata & ad plures dies continuata; aut etiam ex temperatis aperientibus & chalybeatis, si viscerum infarctus quidam fit & hypochondriorum renitentia, in quo casu ab acidis & incrassantibus abstinendum.

Dum verò sic temperantur humores fervidi & ad faciliorem exitum disponuntur, usurpanda identidem veniunt cathartica benigniora & minus acria, ex tamarind. rheo, cassia, manna, sale polych. infus. & syrup. rosar. & flor. persicor. &c. de cichor. comp. in decocto conveniente; præmissis tamen clysterib. emolientibus atque refrigerantibus ordinariis, iisque sæpius repetitis, Julepus Alexandrinus hìc etiam locum habet, qui paratur ex aquæ fontis. ℔. j. aq. rosar. succ. limon. & sacch. alb. an. ℥. ij. aut iij. omnibus ad despumationem coctis; atque etiam succi variarum herbarum endiviæ scilicet, cichor. tarax. lactuc. portulac. buglos. borrag. acetos. pomor. redolent. aut eorumdem decocta, spiritus item salis, sulphuris, vitrioli, sal prunell. crystal. tartar. succus limon. granator. ribes, berberis, syrup. viol. limon. nenupharinus, de papav. albo, semina 4. frigid. major. & minor. conserv. flor. cichor. violar. flor. nympheæ, bugloss. caules lactuc. conditi, cucurbitæ & melones saccharo condit. uno verbo ea omnia quæ in variis præcedentibus capitibus sanguinis motum compescere, bilis ferociam refrænare, viscera infarcta expedire, humores in primis viis restagnantes & per moram effervescentes expurgare valere non semel diximus.

Quòd si his omnibus remediis omninò non cedat affectus, ad usum seri lactis per plures dies atque etiam lactis asinini, si corpus valdè emaciatum fuerit, & viscera expedita, deveniendum est, ex quibus non parum levaminis hac intemperie laborantibus plerumque affertur; item & ad usum aquarum mineralium acidularum, quæ curam nonnunquam absolvunt & ab eodem affectu in posterum præcavent; aut aquarum ferratarum, si adsit viscerum obstructio quævis; hæmorrhoidum per hyrudines apertio, si earumdem suppressio affectui locum dederit utilis esse potest? secus autem quid conferat non planè video.

CAPUT XXIII.

De Hepatis inflammatione, abscessu & ulcere.

INflammatur hepar non secùs ac pulmo, lien, stomachus, vesica, aliæque partes abdomine contentæ, cùm sanguis perruptis quacunque de causa cancellis suis in glandulosam ejus substantiam effunditur, & extravasatur, ubi circulationis defectu, quæ diathesim ejus servare solet, fermentationem præternaturalem & corruptivam cum calore subit, hoc est exaltatis ejus principiis magis activis, spiritu nempè & sulphure atque sale volatilioribus, iisdemque deinceps per ulteriorem fermentationem avolantibus putrent, ipse corrumpitur, & tandem suppuratur; ut enim principiorum sanguinem constituentium intima

& exacta mixtio eumdem facit laudabilem & naturalem, sic eorumdem à se invicem divisio atque discessus ut in omni corporum seu compositorum naturalium corruptione contingit, dictum sanguinem vitiat, destruit, & ad corruptionem atque putrefactionem ducit.

Talis verò sanguis fervidus plerumque & plus æquo excalefactus in hepatis parenchyma diffunditur, cùm scilicet præcedens febris eumdem, utpotè in vasis suis turgentem, nec facilè iisdem contentum, in dictam partem ob peculiarem ejus dispositionem transmittit; tuncque febris essentialis dicitur, ex qua inflammatio ut symptomata & effectus sequitur; vel idem sanguis secundùm naturam se habens saltem in motu suo, priùs in hepatis substantiam decumbit, aut ibidem sistitur, quàm febris excitetur ob varias causas infrà afferendas; tuncque extravasatus acceditur magis & fermentatur, particulasque inflammatorias massæ sanguineæ locum inflammatum continuò perluenti successivè communicans eandem in motum febrilem adigit, tuncque febris symptomatica est, hoc est ab inflammatione hepatis tanquam ex causa primaria dependens.

Hepatitidem sive dictam jecoris inflammationem veteres Medici in varias dispergunt species, scilicet phlegmonosam, erysipelatosam, œdematosam, sckirrhosam, aut ex his variè compositam, prout sanguis è vasis suis exiliens magis sincerus est, aut bile, pituita, aut fæce seu tartaro mixtus: verùm quanquam fateamur inflammatorium in hepate excitatum tumorem modò magis, modò minus intensum esse pro varia sanguinis extravasati incalescentia, eumdemque modò majorem, modò minorem pro dicti sanguinis extravasati copia & diffusione; non tamen supradictas admittimus inflammationi differentias, utpotè merè imaginarias, sanguis namque phlogosim efficiens principiis (ut jam jam innuimus) activis magis quàm passivis semper abundat, nec pituita aut melancholia Veteribus dicta quidquam conferre videtur ad eam pariendam.

Ratione loci peculiaris in quo fit inflammatio, alia est quæ gibbam seu convexam hepatis partem occupat, alia quæ concavam; rursùs alia quæ membranam & exteriorem hujus visceris partem, alia quæ substantiam & internum ejusdem parenchyma, quod tamen non ita strictè intelligendum est, ut una parte affecta, altera omninò libera existat; continuum enim jecur cùm sit in suis partibus, maximumque habeant vasa innumera quibus irrigatur inter se commercium, non potest in uno loco inflammari, quin totum ejus corpus quodammodò afficiatur.

Causæ hujus affectus proximæ & immediatæ sunt, ut omnium aliarum inflammationum, sanguinis quantitas nimia, ejusdemque in vasis suis turgescentia, effervescentia, tenuitas, acrimonia, per quas omnes dispositiones aptus est vasa perrumpere aut ex iisdem exsilire atque extravasari; obstructio quoque in vasis jecoris sanguineis, cruorique circulum suum peragenti interpositus obex ad eumdem affectum proximè plerumque disponunt, propter eamdem rationem; verùm ex parte hepatis requiritur semper, ad ejusdem inflammationem potius quàm aliarum partium efficiendam, aut nativa acquisitave ipsius imbecillitas & flaccities, vel intemperies in præcedenti capite exposita; vel infarctus, pravaque alia ejusdem constitutio, per quam influens sanguis in ejus substantiam facilè effunditur, aut cum semel influxit sistitur & retinetur.

Causæ remotæ & externæ plurimæ esse solent, nimia puta corporis & sanguinis excalefactio, seu ab exercitiis & motu immodico acquisita; seu à sole, igne, cibis, & potibus acribus, calidis, & spirituosis, seu ab effrænata venere, sive ab ira frequentiori, vigiliis, aliisque causis in præcedenti capite memoratis, seu à remediis calidioribus intrinsecus assumptis, aut extrinsecus regioni hepatis & stomachi applicatis, seu demum à percussione & casu, aut ictu circa hepatis regionem, atque etiam à cucurbitula regioni hepatis fortè admota secundum Fabricii Hildani observationem. Ex quibus

bus omnibus quomodò sanguinis in substantiam jecoris effusio promoveri possit facilè colligitur.

His omnibus externis causis alia non minus frequens addi potest, subita nempè corporis sudantis aut quacumque de causa æstuantis refrigeratio, potusque frigidior haustus, calidioribus existentibus visceribus, aut toto corpore; fuliginum enim copiosarum, quæ per summum corporis calorem apertis ipsius poris exhalant, prompta retentio sanguinem magis inflant, rarefaciunt, & accendunt; & ipse deinceps facilè vasa rumpit, per quæ præsertim non ita commodum, ut in hepatis substantia accidit, habet commeatum; potus verò frigiditas nimia æstuante stomacho, qui hepati immediatè supponitur, sanguinem in ea parte per varios portæ & cavæ ramos atque etiam arteriam hepaticam quæ cæliacæ ramus est, excurrendum figit ac remoratur, undè tumor & phlogosis plerumque subsequitur.

Diagnosis hepatilidis saltem distincta non ita facilè haberi potest ac plerarumque aliarum inflammationum; confunditur enim utplurimum hic morbus cum pleuritide aut cum inflammatione ventriculi, musculorum abdominis, pancreatis atque mesenterii; quapropter ipsius magis propria & pathognomonica signa mox afferenda veniunt, à quibus ad alia magis æquivoca atque etiam distinctiva deinceps progrediemur. Primum ergo quo se manifestat indicium est gravitas in hypochondrio dextro percepta, præsertim dum æger ab uno latere in aliud se convolvit, quæ ex repletione & infarctu hepatis alioquin satis compacti atque ponderosi omnino dependet. Alterum signum est dolor atque tensio in ipsa jecoris regione, quæ ab ibidem facta continui solutione seu partium hepatis à se vicem divulsione tumoreque inflammatorio ejus substantia distendente & inflante peti debent; talis verò dolor, qui tactu & digito comprimente admodùm intenditur, varius est pro vario hepatis loco affecto, hoc est gravativus & minùs acutus, cùm inflammatio intimam minusque sentientem ipsius substantiam occupat; acutior autem & tensivus, cùm ad superficiem ejusdem externam atque investientem membranam sensus magis compotem extenditur. Præterea dictus dolor nunc ad nothas costas, nunc ad jugulum exporrigitur, prout phlogosis gibbam hepatis partem invadens ligamentis hepatis suspensoriis & adjacentibus inferioribus costis plus minus communicatur, indeque per dictarum costarum membranam interiorem & membranarum continuationem toti pleuræ usque ad claviculam.

Tertium hepatis phlogoseos signum est febris acuta omnium inflammationum comes, eaque modò major modò minor, pro varia inflammationis intensione, & extensione; quæ si primaria sit & essentialis, ut nonnumquam accidit, à variis sanguinis recrementis potissimum biliosis in ejusdem massa retentis aut fuliginibus aliisque partibus heterogeneis ipsius massam accendentibus & ad fermentationem febrilem promoventibus suam trahit originem: si verò secundaria & symptomatica (ut sæpius contingit) ex hærente & extravasato in jecoris substantia sanguine ibidemque corrupto & præternaturaliter fermentato, multasque sui particulas toti massæ per viam circulationis continuò remandante petenda est.

Quartum signum est difficultas spirandi, quæ oritur non solùm ex pondere hepatis inflammati diaphragma deorsum trahentis, ejusque superiora versùs retrogressum quodammodò impedientis; verùm etiam ex ipsa phlogosi diaphragmati, utpotè vicino, quod præcipuum respirationis instrumentum est, communicata, qua fit ut ipsum systolem suam, hoc est contractionem, debitè aut saltem sine dolore elicere non possit.

His omnibus signis adduntur & alia plurima hujus affectus diagnosim certiorem facientia, qualia sunt decubitus supinus facilis, difficilior verò in unum aut alterum latus, propterea quod in primo situ tumor inflammatorius non tam comprimitur aut divellitur quàm in alio

quo-

quocunque; sitis intensa propter caliditatem siccitatemque toti œsophago à sanguine fervido per aortæ truncum dicto canali proximè accumbentem descendente, atque ori superiori stomachi totique ipsi ab hepate inflammato circum adjacente communicatam; atque insuper propter febrem intensam humorem salivalem in ore & faucibus consumentem; linguæ nigredo, summumque cibi fastidium, propter halitus calidos, biliosos, & acres ab stomacho nimium excalefacto ad totam buccam continuò assurgentes; alvus plerumque adstricta ab ipsius jecoris infarctum bile in duodenum minùs transmittentis, aut viscerum calorem excrementa exsiccantem; color totius corporis & præsertim faciei pallidus & veluti icteritius, propter humorem biliosum ab hepatis infarctu magis in sanguine redundantem, minusque secretum; urina admodum rubra, flammea, & acris, quia bile acriore & copiosiore sacurata est; singultus quandoque & vomitus biliosi ob consensum & proxmitatem stomachi & diaphragmatis cum parte affecta; tussis tandem sicca, & molesta propter ichores quosdam biliosos & acres in sanguine redundantes, & in bronchia pulmonum per interturbatam respirationem magis instillatos.

Verùm cùm Medico non sufficiat hepatis phlogosim in specie per magis propria symptomata cognovisse, nisi eadem ipsa à vicinarum partium inflammatione rectè distinguatur, notumque insuper habeat in qua hepatis parte, concava scilicet aut convexa, tumor situs sit; distinctiva adhuc atque tumoris locum designantia signa proponenda nunc veniunt.

Si ergo gibba jecoris pars afficiatur, tumor erit magis tactui conspicuus, & digitorum pressione magis dolebit, quin imò figuram hepatis, si notabilis sit, sub nothis costis instar semilunæ plerumque refert; insuper respiratio difficilior est, dolor ad superiores partes magis extenditur per suprà dictas rationes, idemque in spirando magis intenditur, ob descensum & contractionem diaphragmatis locum jecoris affectum immediatè prementis quàm expirando, quia tunc ascendit diaphragma, relaxatur, & ex plano in convexum se redigit, undè minor compressio.

Quòd si cava hepatis pars inflammationem patiatur, tumor ad tactum non ita se offert, hepar paulò majorem digitorum compressionem ferre potest, phlegosis magis stomacho quam costis atque diaphragmati communicatur, ac proindè magis vigent sitis, vomitus, oris siccitas, linguæ nigredo, &c. minus verò inspirandi difficultas & doloris ad partes superiores extensio.

Dum tumor internam jecoris substantiam occupat & in eam latè diffunditur, icteritius magis est corporis & faciei color, urinæ magis rubræ & flammeæ, alvus minùs libera, quia bilis minoris copia secernitur; cùm vero extimus est, superficiarius & minùs extensus, contraria omnia sunt, quia magis liberum est humoris biliosi colatorium.

Distinguitur hepatitis à pleuritide, quod in ista dolor lateris major sit & magis punctorius, tussis molestior, frequentior, & minùs sicca, & sputo cruento, aut saltem colorato stipata; difficultas spirandi, hoc est pectoris oppressio major, color faciei, & præcipuè genarum ruber, quorum omnium ratio inferius cap. de pleuritide videbitur; in illa verò præter absentiam dictorum symptomatum adsint etiam & illa quæ suprà relata sunt, quæque pleuritidem non comitantur, nisi cum hepatitide conjungatur.

A mesenterii & pancreatis inflammatione differt, ex eo quod in istis affectibus tumor magis profundus sit in abdomine, & multò infra regionem jecoris, alvus magis liquida, color facie & corporis minus citrinus, febris non ita acuta, &c. A musculorum abdominis inflammatione quod in hac tumor magis ad extra promineat, figuram musculorum affectorum repræsentet, ventris cutem magis tendat, quia ei proximior est, & rubore atque calore perfundat, faciem minùs decoloret febrem minùs accendat.

A stomachi demum phlogosi discriminatur per totam istius diagnosim proprio capite antè expositam.

Periculosissima semper est omnis hepatis, saltem notabilis, inflammatio, & sæpè lethalis; nam si ægrum de medio promptè non tollit internarum aliarum inflammationum ritu, in grangrænam plerumque degenerantium, in hydropem, febrem lentam, marasmum, aut cachexiam inexpugnabilem successu temporis terminatur. Si tamen levis sit, virium robori conjuncta, promptioribus atque efficacioribus remediis in suo principio expugnetur; aliquam salutis spem afferre potest.

Singultus hepatitidi superveniens suspectus admodum est: Ex Hippoc. *Aphor.* 17. *Sect.* 7. significat enim inflammationem aut morbificum humorem ad os superius stomachi, atque etiam ad septum transversum extendi, quod multò deterius est, quia plures officiales partes tunc simul afficiuntur, undè magis œconomia corporis pervertitur.

Quæ intimam jecoris substantiam occupat phlogosis pejoris est ominis, quàm ea quæ externam atque superficiariam, item & ea quæ gibbam, quàm quæ convacum hepatis partem afficit, propterea quod in priori casu morbus ad partes superiores quæ vitales sunt transfertur; in posteriori ad inferiores quæ naturales & minùs nobiles.

Alvi fluxus hepatitidem consequens, etiamsi majorem hepatis libertatem significet, male tamen ominatur, nisi materia excreta laudabilis sit consistentiæ & coloris, eaque criticè effluat alioquin enim magna hujus visceris atque etiam stomachi & intestinorum atonia indicatur.

Inflammatio hepatis quæ ægrum citò non jugulat, vel discutitur atque resolvitur, si notabilis non sit, hoc est avolantibus humoribus tenuioribus tumorem facientibus, quod reliquum est à cavæ & portæ canalibus resorbetur & in massam sanguinis remandatur, undè deinceps per vias excretorias tanquam heterogeneum ejicitur, quod satis rarum est. Vel dissipatis tenuioribus partibus humorum phlogosim facientium, quod superest concrescit, & induratur, unde skirrhus major aut minor sequitur: Vel denique successu temporis in suppurationem tendit, hoc est sanguis extravasatus corrumpitur atque in pus convertitur, eo prorsus modo quo tumor inflammatorius externus aut phlegmone; sicut dictum est antè ubi de inflammatione stomachi suppurata; tuncque abscessus generatur, à quo tamen pauci evadunt, nisi parvus ille sit & in superficie hepatis externa situs; tunc enim apparente præsertim tumore & fluctuatione aperiri potest cauterio actuali aut potentiali, atque etiam ferro, ut puris contenti effluxus & exitus promoveatur, quod si bonum sit & paucum, nec gravibus stipetur symptomatis, salus expectari potest, si verò saniosum putridum & quasi amurca, de ægri salute magis desperandum est.

Hujus abscessus jecoris inflammationem secuti quam Tolosæ passus erat, exemplum insigne præbuit nobis in hac urbe filius Mercatoris Pilearii *Barbasan* dicti, quem per cataplasmata varia, necnon emplastra aut cerata epispastica atque suppurantia maturatum, non neglectis remediis internis, licèt æger ad extremas redigeretur vitæ angustias, quia juvenis erat & vegeti corporis, cauterio potentiali primum, mox ferro aperiri curavimus, unde amurca sanguinea vini rubri fæcem referens & teterrimam mephitim exhalans primis diebus exiit, & quidem satis copiosè, deinceps pus spissioris consistentiæ cum dicta amurca mixtum, postea pus saniosum & sanguineum, mox laudabile magis &c. qui tamen æger, juvante supremo Archiatro remediisque internis analepticis & externis detergentibus & vulnerariis injectionibus benedicente, sanitatem integram qua nunc etiam fruitur intra mensem circiter recuperavit.

Rupto abscessu si æger adhuc vivat, ulcus remanet difficilius admodum curationis, utpotè quod ad febrem lentam, marasmum, aut ad hydropem &c. necessariò desinit; imò & ad mortem, nisi pus

fluat

fluat ad extra in vegeto & juvenili corpore viasque inveniat per quas foras seu ab arte seu a natura educatur. Potest quoque idem ulcus in hepate excitari absque præcedente inflammatione, cùm humores acres, erodentes, potissimùm biliosi aut lymphatici acidiores intra ipsius parenchyma sensim congesti ejusdem substantiam hìc aut illic erodunt, ut in plerisque aliis corporis ulceribus, præsertim internis fieri solet.

Dignoscitur verò abscessus qui fieri incipit, cum superstite post quindecim circiter dies aut amplius ægro & remissa paululum febre aliisque symptomatis suprà dictis eadem iterum accenditur & quasi renovatur; nam ut ait Hippoc. *Dum pus fit, febris magis viget quàm eodem confecto*, ob novam eamque corruptricem sanguinis extravasati fermentationem, quæ deinceps cessante fermentatione remittitur & in febriculam lentæ typum servantem degenerat, non secus ac in aliis internis ulceribus contingit, è quibus purulentum quiddam seu putridum & heterogeneum ad sanguinem sensim appellit, non acutam, sed languidam febrem producere valens.

Ulcus autem, præsertim quod interiora verius apertum est, etiamsi difficilis admodùm sit diagnoseos, ex præcedente inflammatione atque abscessu, aut si hæc non præcesserint, ex febre lenta, marasmo, tabe, doloris sensu in hypochondrio dextro, colore faciei icteritio aut nigricante, &c. colligitur.

Curatio hepatitidis non absimilis instituenda est atque ea quæ antè *cap. de ventriculi inflammatione* tradita est, quam proindè hìc repetere inutile prorsus foret; imò abscessui atque ulceri jecoris paribus remediis succurrendum est, ac ulceri & abscessui ventriculi, nisi quod in illis ob hepatis infarctum aperientia quædam temperata & hepatica dicta præscribenda sunt; vitatis astringentibus atque etiam incrassantibus.

Notandum purgantia, si necessaria videantur, quanquam ea benigna semper esse debent, paulò tutiùs in hepatis quàm stomachi inflammatione usurpari posse; & si abscessus fiat in parte externa & convexa dicti visceris præter fotuum & cataplasmatum resolventium adhibitionem, applicari etiam posse non infructuosè emplastra & unguenta suppurantia ex gumm. galban. ammoniac. diachil. cum gum. emplast. de melilot. unguent. basilic. &c. ol. chamomil. lin. lilior. &c. parata, ad hoc ut evocata ab intra ad extra tumoris materia, ejusdem exitus per tumoris apertionem promoveri possit, qua facta adhibentur lotiones atque injectiones ex decoct. vulnerar. digestivo ordinar. uno verbo detergentia, abluentia, atque consolidantia, non secùs ac in externorum ulcerum curatione: sed morbus plerumque tales non dat inducias.

CAPUT XXIV.

De Obstructione Hepatis, ejusque Skirrho, & de Ictero.

Triplicem hunc ad hepar pertinentem affectum in hoc uno capite pertractamus propterea quòd causas habet valde affines, symptomata non multum dissimilia, & eamdem ferè remediorum requirit administrationem.

Est verò obstructio hepatis nil aliud quam infarctus ejusdem vel plenitudo ab humoribus crassis, tartareis, aut viscidis in ipsius glandulis & vasis innumeris quibus totum contexitur, congestis ibique hærentibus prodiens atque liberum sanguinis ab arteria hepatica aut portæ radicibus ad cavæ ramos commeatum, liberamq; proindè humoris biliosi per dictas glandulas & vasa excretoria secretionem impediens; non tamen hìc eam vasorum aut glandularum jecoris à sanguine hærente occlusionem intelligendam volumus, quæ circulari ipsius motui totaliter officiat; sic enim homo vivere non posset; sed talem dicti visceris oppilationem, quæ progressivum cruoris motum per ejusdem parenchyma admodùm retardet, ipsumque stagnare per tempus faciat; aut si in vasis plerisque, præsertim minoribus atque glandulis, obtura-

tio quædam sit, non tamen in toto viscere, ac proindè bilis si non integrè, saltem partialiter secernatur.

Hìc notandum est obstructionem dictam hepatis raròsolam esse, eandemque lienis, mesenterii, pancreatis, totiusque abdominis obstructionibus ut plurimum conjungi; neque enim hæ partes, quarum densa atque intricata textura est, vias patentes habere possunt interclusis jecoris canalibus, cùm crassior atque glutinosior factus sanguis æquè in una, ac in alia parte ductibus præsertim angustis donata hærere, & morari debeat.

Skirrhus, sub quo etiam skirrhos in aliis visceribus excitatos comprehendimus, si confirmatus sit & exquisitus, tumor est durus, renitens atque indolens in hepatis substantia ab humore viscido, crasso atque per moram concrescente ac indurato genitus; si autem spurius, & incipiens tumor est ejusdem partis paulo minùs durus, utpotè à materia minùs indurata excitatus & cum quodam doloris sensu conjunctus.

Si quæratur cur in skirrho facto & habituali dolor partis affectæ nullus sit, in incipiente tamen doloris sensus quidem adsit? Respondeo hepar etiamsi non ad modùm exquisitæ sensationis particeps, nervis tamen quibusdam à plexu hepatico dicto derivatis non secùs ac alia viscera donari, qui ab humoribus in ejus substantia congestis distenduntur statim, comprimuntur, aut irritantur; cùm verò humores dicti occalluerunt, viamque spiritibus animalibus in dictis canalibus nerveis compressione sua præpedierunt, obtunditur omninò hepatis sensus, ac proindè nullus dolor excitatur. Dicendum etiam si tumor skirrhosus ad membranam hepar investientem pertigerit, per distensionem ejusdem, utpotè magis sentientis, dolorem initio excitari, qui deinceps ob dictam tunicam unà cum tumore occallescentem sensim evanescit.

Causa tam obstructionis hepatis quam skirrhi continens & proxima, ut initio hujus capitis innuimus, est humor viscidus, crassus terrestris, isque modò lymphaticus, modò biliosus, modò acidus, qui in angustis vasorum aut glandularum hepatis meatibus sistitur ac retinetur; mox aliis succedentibus humoribus viam præcludens, & à calore partis magis incrassatus tumorem atque obstructionem auget & extendit; talis verò humor ab alio fonte petendus non est, quàm ab ipso sanguine seu ab arteria hepatica, seu à venæ portæ ramis huc advecto, qui vel lympha viscidiore onustus, vel salibus acidis & coagulantibus, vel tartaro ipso seu fæce & partibus terrestribus, vel demum sulphure crasso terrenis partibus permixto, seu bile spissiore; densam atque compactam jecoris intercapedinem ob minorem liquiditatem liberè permeare non potest, atque per minimas, quibus compaginatur glandulas transcolari, sicque quod in eo magis crassum est & ad concrescendum magis idoneum in dicto viscere hæret, atque pro majori aut minori coagulatione, densitate, & mora obstructionem simpliciter, aut skirrhum efficit.

Obstructionem quoque aliundè creare possunt in hepate ulcera & lapilli tam in hujus visceris substantia, quàm in ipso fellis folliculo geniti, quos in aperto Monialis cujusdam cadavere portentoso jecoris skirrho & tumore laborantis videre nobis semel contigit; atque etiam tumores quicunque & inflammatio ipsa, de qua in capite præcedenti actum est, quorum omnium hepatis vias intercludendi vis satis ex se patet.

Obstructio verè simpliciter dicta ad skirrhum etiam plerunque disponit, ut & ejusdem jam allatæ causæ, quatenus retentus in hepate crassus & terrestris humor, isque viscidioris lymphæ copula magis compactus, aut partium tenuiorum resolutione induratus, duritiem & renitentiam huic visceri sensim conciliat.

Causæ dictorum hepatis affectuum mediatæ, externæ, aut procatarticæ sunt aer nebulosus & maritimus, cibi crassi, acidi, saliti, crudi, viscosi, frigidi, terrestres, vinum tartareum, vita sedentaria, mœror, curæ, temperamentum melancholicum,

licum, aliaque hujusmodi ex sex rebus non naturalibus petita, quæ omnia sanguinem incrassare, coagulare, lentumque & tenacem efficere apta nata sunt.

His omnibus causis addenda est alia quæ non efficiens, est, sed merè occasionalis, laxa nempè & flaccida hepatis ipsius compages, quæ ipsum humoribus congerendis facit idoneum, aut ejusdem ab extrinseco contusio aut percussio tonum ejus atque firmitatem dissolvens, humoresque & sanguinem in parte contusa retinens, quod pariter de aliis visceribus dicendum est.

Diagnosis skirrhi & obstrutionis hepatis, quæ certè non valde dispar est ab obstructione aliorum viscerum & partium abdomine contentarum, quacum fere semper conjungitur, ut antè dictum, est petenda est ex hypochondrii dextri tensione, duritie, & gravitate, difficultate respirandi; præsertim ab excercitio & scalarum ascensu, segnitie & frigiditate totius corpori; faciei pallore & flavedine necnon totius cutis, pulsu frequenti, debili, & inæquali, aucta respiratione ab assumpto etiam parco cibo, dejecta appetentia, vomitu, alvo adstricta, suppressis ordinariis evacuationibus: quæ omnia symptomata ex hypochondriorum plenitudine, bilis aliorumque sanguinis recrementorum secretione impedita, crassitie, impuritate, atque ignavia sanguinis partes varias infarcientis, atque etiam ex his quæ capite præcedenti dicta sunt, facilè deduci possunt: in primis verò obstructiones in toto abdomine denotat pulsationis sensus manu ventri aut hypochondriis admota perceptus, qui ex salientibus præter modum ob partium obstructarum renixum arteriæ coliacæ & mesentericæ canalibus pendet.

Quòd si quandò obstructo hepate aliisque vicinis partibus alvus humidior sit & excrementa liquidiora, eaque alba, grisea, atque chylosa rejiciantur, illud ex deficiente stomachi coctione, seu ab alimentis ob fermenti stomachici bilisque & succi pancreatici defectum aut vitium, male subactis, deducendum est, aut ex occlusis vasis lacteis &c.

Obstructio jecoris recens facilis est curationis, ac proindè periculo caret; inveterata verò atque etiam skirrhus majorem habent contumaciam, & remediorum ferè semper vim eludunt; atque inde est quod in cachexiam; hydropem, icterum, atrophiam, &c. degenerare soleant, innumeraque alia mala inferre, quorum parens rectè ab Avicenna dicitur obstructio, qua humorum distributionem impedit, sanguinis depurationem, totamque proindè corporis œconomia perturbat.

Quod ad icterum spectat, de quo etiam hoc capite agere instituimus; is affectus est flavum sæpiùs, ex flavo virescentem rariùs atque nigricantem seu potius fuscum toti corpori, ne cornea quidem oculi tunica quandoque, & ipsis unguibus exceptis, colorem concilians, imò nec ipsis etiam capillis, quos à nigritie nativa ad flavedinem pervenire in Chirurgo hujus urbis icterico & cachectico vidi, & iterum dum à me sanaretur, à flavitie ad nigritiem pristinam redire, atque à bilis magis aut minus crudæ, exaltatæ; ac præassatæ in sanguine redundantia & in totum corporis habitum effusione oriundus.

Icterus dicitur ab ave ejusdem nominis & citrini coloris, quam ab icterici aspectu ægro sanato moti tradit historia seu potiùs fabula, origo quoque, morbus regius, arquatus appellatur, eumque in duas species dispergunt Auctores, citrinum nempè, quem ex hepate & bile; & nigrum, quem ex liene & humore melancholico pendere existimant: verùm nisi ex vario cutis colore petantur dictæ icteri differentiæ, inter quos etiam & arquatum viridem à bili porracea & crudiori aut æruginosa dicta ortum recensere non absurdum est, non video tales differentias, utpotè mere accidentales, duas icteri species saltem propriè dictas facere posse; una namque bilis magis aut minus usta, principiisque quibus componitur variè exaltata, eaque crassior aut tenuior, quia varios à diversa partium sua-

rum configuratione & situ colores induit, à quibus vitellinæ, poraceæ, glasteæ & atræ nomen sumpsit, tam flavum quàm virescentem aut nigrum icterum parere capax est, solique hepati, minus verò spleni, si affectus ex vitio viscerum pendeat, culpa imputari debet. Ut enim biliosus humor, qui in ipsa sanguinea massa à particulis ejus inibi magis adustis atque sulphureis generatur, & in solo hepate tanquam proprio colatorio secernitur; diversos in excrementis, urinis, quibus commiscetur, atque etiam in ipso sanguine vena secta extracto, pro varia sua compositione & temperatura colores, & præsertim supra dictos exerit sic idem semel in dicta massa luxurians & in sero diffusus eandem totam colore suo inficit, non secus ac crocus paucus copiosam aquam, partesque omnes corporis quas sanguis perluit, ac proindè corporis habitum virescere, flavescere, aut nigrescere facit, prout ipse nunc crudior & minus elaboratus; nunc naturalis & magis temperatus, nunc copiosus magis, præassatus, aut fæculentus existit, aut humori vitriolico in eodem sanguine congesto seu acido austeroque commiscetur.

Icterus iterum vel per se incipit ab alio affectu sensibili non dependens, vel alios morbos sequitur, quorum effectus & symptoma est, phlogosim puta hepatis, skirrhum, intemperiem viscerum, &c. & potissimum febres tum acutas continuas, tum lentas atque etiam intermittentes, in quibus vel criticè advenit, natura biliosum humorem massam sanguinis depravantem à centro & vasis majoribus ad habitum corporis amandante; vel symptomaticè excitatur, vitiata nempè totius sanguinis crasi, factoque tanto bilis fæculentioris aut acrioris proventu, ut non solùm partes internas, sed etiam & externas inquinet, ipsaque sanguini intimius adhæreat.

Causam hujus affectus omnes ferè referunt ad hepatis infarctum atque obstructionem, in primis verò pori biliarii meatusque cholidoci à glutinosa nimis aut crassiore bile, aut eadem admodum copiosa, & copia sua exitum sibi ipsi præpediente, vel calculis in cystide fellea genitis, aliove humore fæculento, viscido, & terrestri hepatis ductus biliferos obturante factum; quibus omnibus bilis secretionem atque per inferiores vias excretionem impedientibus, ipsa in sanguine, ubi continuo à sale ejusdem lixivo & acri partem ejus rubram magis ac magis dissolventes generatur, redundat tandem & exsuperat, sicque totam massam & proindè cutem imbuit.

Verùm quanquam fatendum est dictam causam in ictero generando symbolum utplurimum suum conferre insufficiens tamen ex se sola ad talem effectum nonnumquam videtur, nisi simul ea sit sanguineæ massæ constitutio, quæ ipsam ad bilescendum, hoc est ad magnam partium sulphurearum, earumque summè dissolubilium atque diffusibilium copiam congerendam omninò disponit; secus enim in omni hepatis obstructione icterus necessariò excitaretur, quod tamen falsum esse praxis medica docet, & cadaverum dissectio, in quibus skirrhosum, durum, ac proindè infarctum & obstructum hepar quandoque inventum est, absque colore flavo aut fusco saltem icterico corporis habitum tingente; in his namque casibus sal acidum, quod à Chymicis sal fluor dicitur, in sanguine præpollens non valet partes ejusdem rubras magis exustas & sulphureas sufficienter dissolvere & atterere, ut in bilem commutari possint. Imò & sine ulla jecoris vasorumque bilis excretoriorum obstructione icterum generari posse, testatur Sylvius Dele Boe; asserens se in dissectis ictericorum quorumdam cadaveribus nullum infarctum in hepate, nullamque in meatibus biliario atque cholidocho obctructionem deprehendisse testatur, & experientia atque plerorumque practicorum observatio, quibus compertum est ictericos nonnullos esse, in quibus alvus minimè suppressa aut adstricta est, imò valdè libera atque fluida, & in quibus excrementa copiosa bile tincta sunt; tunc verò minimè accusari

potest

potest hepatis ejusdem canalium obturatio; sed potuis biliosi humoris in sanguine redundantia, ex alia quavis causa suborta, totamque massam colore suo inficiens, ut antè dictum est.

Hoc quàm verum sit probat viperæ aut alterius venenati animalis morsus aut ictus, probant & certa toxica ore assumpta, quæ omnia subitò colorem icteritium absque ullo obstructi jecoris indicio toti corpori inducunt. Probat demum & icterus ipse febribus acutis variis derepentè adveniens, qui non nisi lentè & successivè contingeret, si ab unica hepatis obstructione penderet, quæ numquam statim fit; in quibus omnibus casibus pars sanguinis rubra à particulis acrioribus veneni ipsum pervadentis, aut salivæ vipereæ per morsum subeuntis, aut febrilis fermenti ejus massam commoventis magis ac magis attrita tota citrina atque biliosa fit, & sero diluta partes facilè pervadit & inficit; bilis enim & pars sanguinis rubra non nisi penes majorem aut minorem partium suarum attritionem atque dissolutionem a sale acri & achalino, naturali aut præternaturali factam, inter se differunt, cujus ope sanguis ruber in bilem flavam facessit, sicut chylus in sanguinem.

Bilis verò illa, quæ versicolor est pro varia sui exaltatione & copia, ut antè innuimus, minimè plerumque ardens est atque febrilis, nisi ferè febres continuas aut intermittentes, comitetur icterus, aut ab aliis, causis sanguinem exagitantibus, & dissolventibus oriatur; sed effecta oleosa nec ipsi sanguini valde adversa & heterogenea, ad ipsius saltem fermentativum motum notabiliter augendum: atque hinc est, quod icterus febrem ut plurimum non admittat, quod etiam procedere potest ex defectu spirituum in sanguine à sulphure oleoso obscuratorum aut intricatorum, quorum tamen præsentia, exaltatio, & copia in febre notabili excitanda absolutè requiritur. Quòd si ad proventum bilis faciendum partium sanguinis attritio necessaria sit, ut jam jam supposuimus, & ad saturatiorem seu fuscum ipsi colorem inducendum ejusdem dissolutio major & quasi ustio desideretur, ex quibus febris necessario suborienda videtur; ea tamen attritio atque dissolutio non ita subitò fit, aut in omnibus sanguinis integrantibus partibus, nec à sale præter naturam lixivioso, ut febris excitetur; sed lentè, successivè naturaliter, & in ejusdem rubicundis globulis, non secus ac chylus sine fermentatione febrili mutatur in sanguinem, ejusque color albus in rubrum convertitur: adde quòd biliosus humor qui in certa quantitate flavescit, in majori citra ustionem obscurè rubescit, & tandem nigrescit, ut in urinis ictericorum videre est.

Causæ icteri remotæ seu quæ dictam biliosi humoris in sanguine abundantiam facere aptæ natæ sunt, ipsiusque massam ad bilescendum idoneam reddere, sunt primò alimenta omnia acria, spirituosa, calida, atque sulphurea; aer æstuans, vigiliæ, ira frequens, exercitia immodica, vini, aquæ vitæ, & liquorum ardentium potus immoderatus, &c. quorum omnium usus partes sanguinis sensim præassat atque exurit. Secundò febres seu continuæ, seu intermittentes, bilem semper augentes atque exaltantes. Tertiò venena hausta aut potentiora cathartica, venenatorum animalium saliva; aut succus quivis in sanguinem per morsum aut ictum transfusa, & per viam circularis ejusdem motus in totum corpus exporrecta, quæ utpotè summè acria sanguinis sulphureas rubrasque partes subitò solvunt & quasi fundunt. His tamen causis addendæ sunt & illæ, quæ bilis ductus tam secretorios quàm excretorios intercipere possunt, ex quorum occlusione cæteris concurrentibus ut plurimum, si non semper, morbus regius enascitur.

Præbet se statim in conspectum hic affectus, ipsoque intuitu dignoscitur; symptomata autem peculiaria quæ infert præter colorem suprà dictum, sunt primò segnities totius corporis à defectu spirituum animalium, qui ex sanguine oleoso & quasi rancido minori multò copia generantur, perenda. Secundò pruritus

tus totius cutis, qui bilis paulò acrioris cutem quam totam imbuit irritantis effectus est. Tertiò linguæ amaror, cibi fastidium nausea, vomitus & quandoque singultus, ex eadem bile quæ semper amara est & sulphureo-salina, linguam, stomachum, aut os ejus superius inferciente procedentia. Quartò urinæ admodùm rubræ aut nigricantes, linteaque alba immersa colore croceo plus minùs intenso inficientes, ob copiosam qua impraegnantur bilem, quæque sero diluta per glandulas renum facilè transit. Quintò alvus plerumque adstricta & fœces albicantes aut minus bile tinctæ, propter obstructionem pori biliari atque cholidoci, in quo casu & alia symptomata hepatis infarctum consequi solita subnascuntur.

Prognosis icteri, pro varietate causarum à quibus dependet, & longitudinis temporis quo ægrum invasit, varia quoque instituenda est; sic qui a skirrho hepatis, obstructione inveterata, inflammatione, lapiliis aut calculis in hepate aut cystide fellea genitis producitur, mali semper ominis est, & curationis admodùm difficilis; qui etiam venenum haustum aut viperæ morsum consequitur, febres lentas, imò & acutas continuas, citra ægri levamen malè quoque ominatur.

At morbus regius subitò, ut sæpe accidit, adveniens, ab hepatis infarctu recenti & minori dependens, atque etiam ab obstructione meatuum biliariorum non admodum inveterata, liquorum ardentium & catharticorum vehementium potu, aliisque causis minùs gravibus atque contumacibus, item & qui febres seu continuas, seu intermittentes criticè comitatur, non ita est periculosus, & multò faciliùs curatur. *Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum advenerit malum*, esse ait Hippoc. *aphr.* 62. *sect.* 4. *Aphr.* verò 64. ejusdem sectionis; *Quibus per febres icterus die septimo, nono, aut undecimo supervenerit bonum, nisi dextrum hypochondrium durum sit, alioqui minime bonum*. Quibus verbis divinus Senex innuere videtur sanguinem indigere sex diebus integris, aut adhuc pluribus, ad partes biliosas, quibus plerumque in febribus, luxuriat, subigendas & ad cutem criticè pellendas, naturamque talem depurationem cum ægri levamine non moliri nisi diebus morbi imparibus à septimo ad decimum quartum, nulla in primis jecoris existente duritie; secùs enim, hoc est restante morbi fomite hepaticisque ductibus semper infarctis, non nisi malis ægri rebus agere natura potest.

Verùm non minùs quandoque criticus icterus est die tertio, quarto, quinto, aut sexto die adveniens, & iterum octavo, decimo, duodecimo, & decimo tertio, quam aliis supradictis diebus; & tam symptomaticus nonnumquam est die septimo aliisque imparibus sequentibus natus, quàm ante septimum paribusque ipsum comitantibus diebus; ita ut agens natura, hocce saltem tempore quo remediorum promptè adhibitorum usu ab opere suo plerumque & utiliter distrahitur, non certis diebus paribus aut imparibus adstricta sit, sed aliis atque aliis indifferenter, prout ipsa magis vegeta est aut minùs, humoresque per criticam fermentationem expellendi aut præcipitandi magis aut minùs resistunt, aut intricati sunt; ad quod fortè attendens laudatus Auctor *lib.* 4. *de victus ratione in acutis*, asserit morbum regium in biliosa febre ante septimum diem cum rigore natum morbum solvere. Et ratio practicorum experientia confirmata suadet non minus criticè ante septimum diem icterum quandoque supervenire, quàm criticum sudorem, alvi fluxum, aut urinæ profluvium, quibus tamen plerique acuti affectus salutariter judicantur.

Curatio obstructionis hepatis atque ejusdem skirrhi institui debet per ejus generis remedia quæ crassos humores, tartareos, & induratos emollire, attenuare, rarefacere, solvere, viasque occlusas reserare apta nata sunt; cujus generis sunt inter vegetantia rad. quinque aperientes, apii nempe petrosel. fænicul. brusc. asparag. aut etiam rub. tinctor. eryng. bryon. ononidis. polypod. enul. camp. filicis, gra-

graminis, ireos, valerian. oxylap. &c. Cortex median. fraxin. tamarisc. sambuc. juniper. genist. & rad. cappar. cinnamomi; fol. cichor. & dent. leon. cum toto agrimon. capillar. omnium pimpinell. centaur. & absint. min. salviæ, chamædr. nasturtii hortens. & aquatic. origan. calament. puleg. prassii alb. fumar. borrag. bugloss. cerefol. becabung. summit. lupul. thym. aneth. &c. Semina fænicul. ap. coriand. anis. nasturt. carui, ameos. Flores tres cordiales dicti, aut genist. sambuc. tamarisc. calendul. roris marini, lavendulæ, crocus, baccæ lauri, juniper. alkekeng. chermes, fæcul. rad. bryon. & ari secundum artem præparata; talia sunt aq. ex iisdem herbis destillatæ, aut eorumdem succi depurati, crystallus tartar. sal prunell. sed magis adhuc sal tartat. absint. genist. tamarisc. fraxin. sal card. bened. centaur arthemis. sal juniper. sarmentor. vitis, stipit. fabarum &c. sal armoniac. ejusque flores, sal martis, sal viperarum corn. cervi, succin. urinæ sal cancror. &c. sang. hirci præparat. milleped. præpar. pulvis viper. Spiritus sal. armon. spiritus terebint. Spiritus urinæ, & cornu cervi, tartari, aq. vit. aq. claret. aqua cinnamomi, theriacalis, theriaca, confect. alcherm. & hyacint. nux mosch. condit. conserv. fol. absint. capill. ven. violar. rad. helen. gumm. ammoniacum, bdellium, sagapen. aloes myrrha, electuar. aromatic. rosat. diarrhod. abbatis, triasantal. lætific. Galen. mercur. dulc. antim. diaphor. besoardicum minerale, multaque id genus alia aromatica, amara, spirituosa, volatilia, alchalina, quæ apud Auctores varios videri possunt, & ex quibus omnibus juscula, julepi, decocta, ptisanæ, opiatæ pulveres, pilulæ, aut syrupi magistrales, parari possunt.

Sed quod omnium practicorum consensu putatur præstantissimum, longoque usu & experientia confirmatum dicitur in obstructionibus solvendis, humoribusque tartareis attenuandis remedium, ferrum est potiùs quàm chalybs, utpotè minùs densum atque compactum, ac proindè magis solubile; illud enim cùm potenter alchalinum sit, acidum omne in sanguine præpollens, ipsumque grumosum atque obstructionibus pariendis aptum efficiens destruit aut absorbet, sicque humoribus congestis liquiditatem, visceribus liberum commeatum restituit. Quanquam verò ejus plures ab Auctoribus afferantur præparationes, una tamen est hujusce metalli rubigo ex ejusdem laminis tenuibus rore majali, pluvia aut aqua madefactis per simplicem derasionem extracta, aut ipsius admodùm rubiginosi limatura tenuis; aut etiam scoriarum ejusdem tenuissimus pulvis, quæ cæteris omnibus præstant, quæque hocce tempore passim à practicis sanioribus usurpantur, sive in vino albo, aut rubello tenui, aut aqua fontana, diutiùs infusa, seu in ptisana, jusculo, julepo, apozemate aperientibus decocta & nod. inclusa, seu demum tabellis, pulveribus, atque opiatis admixta; cave tamen ne ferrum in substantia stomacho minus vegeto donatis præscribas, neve ab eo assumpto corpus nimium quiescat, sed potius deambulatione per unam aut alteram horam exerceatur.

Quod de ferro dictum est, de oculis & pulvere cancrorum fluviatilium, coralliis, margaritis, conchis, & matribus perlarum, aliisque alchalinis, quanquam terrestribus, dici pari ratione potest: ea namque acidi cujuscunque in sanguine, & visceribus excedentis, & humore coagulantis aculeos in suis poris suspiciunt, & recondunt, ac proindè massæ sanguineæ fluiditatem redintegrant.

His remediis accedunt balnea & fotus emollientes totius abdominis, quæ viscera relaxant, humores impactos liquefaciunt & diluunt, sicque eosdem ad exitum aut ad motum suum circularem ineundum disponunt; decoct. galli veteris radicib. aperientibus infarcti, aqua vegetalis ferrata ex sale fixo tartari, ejusdemque cremore atque ferri rubigine in aqua fusis & decoctis comparata, chinæ, seu corticis Peruviani tinctura in vino admodum tenui, vinum absin-

absinthites, decoct. aut infus. summit. marrub. in vino albo, aquæ minerales ferratæ, nitrosæ aut thermales ad plures dies bibitæ, post universalium remediorum atque aperientium supradictorum administrationem, succus marub. alb. in jusculo, essentia croci aut cinnamom. lavendulæ, rorismarin. &c. ad aliquot guttas; rhabarbari masticati usus, denique ea omnia remedia seu simplicia seu composita quæ de obstruendi, attenuandi, atque solvendi facultate donata sunt, quæque in hydropis affectionis hypochondriacæ, scorbuti, &c. curatione inferius proponenda sunt.

Sed ne evacuantia sileamus, quæ in hoc affectu expugnando symbolum suum non minus conferunt quàm alia supradicta aperientia, atque humorem morbificum præparantia; quæque identidem repeti debent, ob recrementorum sanguinis qui minimè ob viscerum infarctum depurari potest abundantiam, conveniunt purgationes identidem celebratæ, præsertim post usum ptisanarum, jusculor. julepor. aut apozematum aperientium, ex senna, rhabarbaro, agarico, jalappa, mechoacan. turbith. diagrid. electuariis de citro, diacartham. aut de succo rosar. confectione hamech. syrupis de florib. persicor. rosar. solut. de pom. reg. sapor. manna &c. aut ex iisdem purgantibus una cum supra dictis herbis, radicib. seminib. florib. corticibus, &c. infusis aut decoctis parabuntur apozemata præparantia simul alterantia & purgantia, ut in omnibus morbis chronicis fieri solet, imprimis verò aloetica, quia amara sunt atque detergentia, ac proindè acidis humoribus atque viscidis contraria, in obstructionem & skirrhi hepatis therapeia plurimùm commendantur; quare ex aloe succotrina aut pulvere hieræ, gummi ammoniaco in vino soluto & iterum inspissato, rhab. extracto, mercurio dulci, diagridio, myrrha salibus supradictis fixis & volatilibus parari poterunt pilulæ sæpius si lubet, per morbi decursum devorandæ, aut si per epicrasim & singulis aut alternis diebus purgandi animus sit, ut nonnumquam expedit, ob humorum tenacitatem catharticis non subitò cedentium, componi etiam potest opiata ad usum quæ lentè & successivè purgando humores etiam incidat, partes infarctas penetret, sanguinisque augeat fluiditatem; talis est opiata chalybeata dicta seu potiùs ferrata, ex conservis convenientibus supra dictis, rubigine ferri, senna pulverata, rheo, jalappa, diagridio, sale absinth. fraxini oculis cancri, fæcula bryoniæ, croco, cinamon. aliisque atque aliis ibidem expositis cum sufficienti quantitate syrupi purgantis aut alterantis composita; cujus ʒ. ij. vel iij. aut ℥. ss. pro ejusdem viribus singulo aut alterno mane ægro imperandæ sunt, superbibendo post horariam deambulationem jusculum herbis aperientibus atque incidentibus alteratum.

Vomitoria etiamsi ad ipsum morbum ejusque causam, præsertim dum altas egit radices, parum spectare videantur; quia tamen pravis stomachum replet humoribus appetitum depravantibus, iisque ut plurimum ejusdem tunicæ tenacius adhærentibus, in principio curationis post fotuum aliorumque præparantium adhibitionem quandoque utiliter usurpantur, præ primis ægro non admodum difficilè vomente, & incipiente, nec multum inveterato affectu; sic etenim si non ex parte affecta causa continens subtrahitur, antecedens saltem, seu quæ ex stomacho ad alia viscera ferri debebat, aut quæ ingesta alimenta inquinare, chylosim infringere, sicque morbi fomitem augere, eradicatur potenter atque evacuatur; eorum verò materiam pete ex Inappetentiæ curatione initio hujus Tractatus proposita.

Enemata frequentia sint oportet, præsertim dum humor morbificus per aliorum remediorum administrationem ad liquiditatem evacuationemque disponitur ex emollientibus & carminantibus composita, additis catholico, diapruno, tum simplici tum composito, hiera picra, benedicta laxativa, diaphænico, &c. in majori aut minori dosi, prout humores expurgandi magis tenaces sunt & pigrior alvus.

Quo-

Quoad venæ sectionem ea etiam curationis initio non inutiliter usurpatur, quamquam enim ab ipso morbo indicari minimè videtur, quia tamen major sanguinis copia per viscera obstructa non ita facilè transit, ejusque massa recrementis scatet, quæ per varia colatoria secerni non possunt, tutò & salubriter sanguis extrahitur non semel tantùm, sed bis & ter in morbi longitudine, modò vires ferant & parca manu, ægrum tunc temporis per cardiaca & spirituosa, si opus est, aperientibus permixta roborando, nuncque ex venis superioribus, nunc ex inferioribus, atque etiam per hyrudines ano admotas, si menstruorum aut hæmorrhoidum suppressio affectui dederit occasionem.

Sunt qui ad hepatis skirrhi curationem topica ejusdem regioni applicant, linimenta, emplastra, cataplasmata, &c. sed parum utili plerumque eventu, ob remedii à parte affecta distantiam, aut saltem minorem ejusdem penetrationem; ea verò si unquam utilia censeantur, parentur ex rad. byron. ireos, cucumer. agrest. lilior. alth. malv. ad putrilaginem coctis & cribratis; ex fol. parietar. absin. spinachiæ seu atriplicis esculenti, agrimon. sambuc. ebul. alliis, cepis sub cineribus coctis violar. branc. ursin. & flor. melilor. cham. aliisque emollientibus & attenuantibus suprà dictis, additis croc. ol. lilior. chamom. cappar. absint. &c. ex gumm. ammoniac. bdellio, sagapen. galban. emplast. de ranis cum mercur. de cicuta, de mucilaginibus, de meliloto, diabotano &c.

Icterus autem valde dissimili remediorum apparatu curatur, præsertim cùm à vasorum biliferorum aut ipsius jecoris infarctu, ut plerumque accidit, dependet; iis tamen addi debent atque intermisceri quæ ipsi peculiariter & velut specificè mederi creduntur, decoctum scilicet rad. fragar. urtic. rub. tinctorum, folior. buxi, marrub. alb. chelidon. maj. centaur. min. euphrasiæ, eupatorii cannabini, seminis cannabis ad crepaturam in vino tenui, juscul. ptisana aperiente; succus marrub. alb. deporatus, aut ex eodem cum sacchar. paratus syrupus stercus anseris aut gallin. exsiccatum & pulveratum, aqua ex betula arbore primo vere ante foliorum eruptionem germinante per incisionem stillans, sapo ad ℥. ss. aut ℥. j. rhabar. ejusqu. extractum, crocus, aliaque quæ apud varios practicos videri possunt.

Quòd si citra ullam obstructi jecoris suspicionem icterus excitetur, quod ex libera alvo, excrementis bile tinctis, & ex absentia signorum obstructum hepar indicantium dignoscetur; nec criticè & bonis ægri rebus adveniat, huic enim medela nulla debetur, tunc minuenda est bilis exsuperans copia per blanda vomitoria, clysteres & purgationes lenes sæpiùs iteratas, eaque infringenda & refrænanda est per usum acidiusculorum; salsorum, diluentium atque etiam moderatè refrigerantium; atque in hoc casu conveniunt præ primis lapis prunell. crystallus tartar. tartarum vitriolatum, nitrum, aq. minerales acidulæ decoctum cichor. in sero lactis, aliaque bilioso humori adversantia in præcedentibus jam commemorata; cave tamen ne sanguis sit nimis effœtus & vappidus, hoc est sulphure oleoso & minùs volatili onustus, tunc enim volatilia spirituosa, & sanguinem depurantia in usum medicum sunt adhibenda.

Si ex viperæ aliorumve venenatorum animalium morsu aut punctione morbus regius originem trahat, applicanda subitò parti demorsæ aut punctæ cucurbitula cum multa flamma, humorque venenatus per ejusdem scarificationem, cavendo à nervis & tendinibus, ad extra advocandus est, eandem post inungendo theriaca, mithridatio, aqua vitæ aut vino solutis, & ligando, si fieri possit, superius ne tam facilè per venas ad cor venenum susceptum transferatur; aut quod adhuc potius existimo applicandum dictæ parti jam scarificatæ ipsum animalis pungentis aut mordentis contritum corpus, ut fieri solet in scorpionis ictu, quod substantiæ analogia infusum venenum facilè suscipit. Per os verò exhibenda sunt quæ cor & facultates vitales robo-

roborare, atque contra veneni insultum munire quoquo modo possunt, ut sunt diascordium, viperinus pulvis, ejusque sal volatile, confectio hyacinth. alcherm. atq. imperial. theriacal. cinnam. opiat. Salomon. theriaca, &c. confugiendo deinceps ad ea quæ bilem exaltatam temperant.

Si demum à toxicis assumptis aut hypercatharticis icterus pendeat, eidem medendum est statim per oleosa, pinguia, lactea, analeptica & restaurantia, diluentia, mucilaginosa, mox per cardiaca, absorbentia, &c. postremò per acidiuscula atque refrigerantia, nisi toxicum haustum frigidum summè fuerit in quo casu theriaca, aliaque cardiaca & stomachica calidiora conveniunt.

NOTA.

IN Hepatis obstructione ut & plerisque aliorum viscerum obstructionibus à venæ sectione tutius incipimus, ut sanguinis circulatione liberiore reddita, aperientia effectum suum præstare faciliùs possint. Inter quæ, præter medicamenta à Clariss. Auctore indicata, commendantur pilulæ tartareæ *Bontii*; trochisci de rhabarbaro, infusiones rhei, cum sale prunellæ, & alia ex rhabarbaro composita; electuarium de vermibus *Mayernii* ac præprimis pilulæ de vermibus ejusdem, quarum compositio & usus in Bibliotheca Pharmaceutica hìc Genevæ impressa videri potest.

In Ictero specificum est aquilegiæ semen pulverisat. vel in emulsione propinatum. Item decoctum & pulvis lumbricorum terrestrium, & electuarium Mayernii supra indicatum; stercora variorum animalium, anserculorum, canis, pullorum, succus stercoris capræ cum lacte expressus, ligni berberis cortex secundarius; lapis in vesica bilar. tauri repertus, item martialia omnia purgantibus juncta; & speciatim *anima hepatis* dicta Mayernii. Nota & hìc à V. S. incipiendam.

CAPUT XXV.

De Hydrope.

INcendio obnoxium esse humanum corpus testantur causæ, febres variæ atque inflammationes; diluvio verò atque inundationibus hydrops, qui in genere collectionem aquæ seu seri à sanguine, cujus vehiculum est, decidui, & extravasati in quacunque corporis parte, aut cavitate, vel in eodem toto seu in omnibus particulis musculosis significat.

Hujus affectus plures statuuntur species sive differentiæ, non tam ex humore morbifico aliisque eumdem parientibus causis petitæ, quàm ex partium affectarum sive aquas collectas præternaturaliter continentium diversitate; undè alius dicitur capitis hydrops seu hydrocephalos infantibus magis familiaris, ob cerebri totiusque capitis mollitiem atque humiditatem, in quo humor serosus, & aqueus cutem inter, & cranium, aut inter cranium, & meninges, aut demùm inter ipsas cerebrum involventes membranas copiosiùs colligitur: alius hydrops pectoris, cùm idem humor in ipsa pectoris capacitate coacervatur: alius scroti seu hydrocele cùm serum copiosum scroti & penis membranas implet, distendit, easdemque translucidas efficit: alius hydrops uteri, cùm ejusdem membranæ seu tunicæ copiosa aqua turgent & imbibunt:

Celebres tamen magis apud Medicos hydropis species, de quibus hìc præcipuè agimus, & ex quarum pertractatione prædictarum æthiologia & curatio facilè deduci poterunt, sunt ascites, tympanites, & anasarca seu læucophlegmata, quæ quia plures quàm supra dictæ corporis simul invadunt partes aut saltem magis extensas, ventrem putà & in eo posita viscera, crura, tibias, pedes, aut totum corporis habitum, hydropum universalium nomine à veteribus donatæ sunt.

Est autem ascites ἀπὸ τοῦ ἀσκοῦ, sive ab utre denominatus, ex eo quod ventrem

instar

instar utris plenum & tumidum faciat, abdominis tumor & inflatio ab humore aquoso & seroso in ejusdem capacitate collecto ortum habens, & femorum, tibiarum, pedum, imò etiam & scroti quandoque aquea inflatione comitatus aut præcursus. Talis aqua ut plurimum in ipsa ventris cavitate fluctuat, nonnunquam tamen, ut à Schenkio aliisque Observatoribus notatum est, in membranis omenti, aut tunicis partium abdomine contentarum levatis, inflatis, & vesiculas atque hydatides facientibus conclusa continetur.

Tympanites verò à tympano dictus, cujus sonum venter ægri percussus æmulatur, est ejusdem partis seu abdominis prominentia & tensio à multis flatibus in illius capacitate aut stomachi & intestinorum cavo conclusis oriunda, iisque non solis, ut quibusdam placitum est, qui ideò hunc affectum hydropem siccum nominare voluerunt; sed aqueis humoribus etiam redundantibus, undè dicti flatus elevantur permixtis; neque enim credibile est solos flatus tympaniticum affectum, sicut nec solam aquam collectam asciticum producere, cùm flatus seu halitus omnes in corpore geniti ex humoribus semper aut fermentescentibus, aut per calorem resolutis erumpant, & ab ipsis humoribus restagnantibus halitus etiam usque emittantur; quare in eo differre videntur hæ duæ hydropis species non admodùm dispares, quod prior seu tympanites abdomen magis flatibus quàm aqueis humoribus tensum efficiat, posterior verò seu ascites magis aqua quàm flatibus plenum.

Anasarca demùm, quæ incipiens, cachexia dicitur, confirmata verò leucophlegmatia, est tumor ad totum corporis habitum, ne facie quidem excepta, magis quàm ad ejus cavitates pertinens, seu inflatio partium omnium exteriorum à sero redundante cutem & interstitia carnium atque musculorum implente ac tumefaciente excitata; in qua cùm pallido seu albo oris ac totius corporis colore eam mollitiem carnes acquirant, ut manu compressæ, impressiones digitorum ad aliquod tempus plerumque servent.

Hìc juvat innuere dictas hydropis species inter se plerumque complicari, aut sibi mutuo succedere; ita ut particularis in universalem facilè degeneret, & ascites atque tympanites hydropem pectoris, atque etiam leucophlegmatiam sibi nonnunquam asciscat, & rursus hydrops pectoris, uteri, & anasarca ascitem atque tympanitem; ubi enim serosior facta sanguinis constructio aqueos humores in aliqua parte deponit, in aliis pariter atque in toto corporis ambitu, perseverante præsertim aut crescente affectu, & data alia quacunque occasione deponere potest.

Ad causas hydropis tam particularis quàm universalis, quæ non valde dissimiles sunt, eruendas, non est ut veterum Medicorum partes amplectamur, quorum alii frigidam accusant hepatis intemperiem ejusque imbecillitatem hæmatosim non rectè perficientis, crudumque, aquosum ac flatulentum sanguinem in variis partibus aut cavitatibus serum suum pro re nata diffundentem generantis. Alii caliditatem nimiam ejusdem visceris calorem nativum dissolventem, quam colligunt ex hydrope febribus supervenientе. Alii materiam serosam ex potu cibisque humidis derivatam, & utriusque hypochondrii aut partium omnium nutriendarum attractione deficiente in ramis portæ aut cavæ retentam, & denuò restagnantem. Alii denique rimas seu fissuras in exsiccato per nimium calorem jecore excitatas, aqueumque humorem fundentes; &c. ex quo enim hepar sanguifica facultate spoliatum colatorium, utpotè Anatomiæ & veritati magis congruum munus obtinuit, attractionesque illæ merè imaginariæ atque commentitiæ, jecoris & lienis ariditates à corpore, aut (ut melius dicam) ex resipiscentium Medicorum animis exularunt; concidunt penitus dictæ de hydropis causis hypotheses, nec refutatione ulla cuivis Anatomiæ animalis gnaro dignæ videntur.

Aliæ ergo afferendæ veniunt dicti affectus

fectus causæ, quæ Anatomiæ magis consentiant, & ex quibus ejusdem phænomena atque symptomata faciliùs deduci possint; tales verò sunt primò serosior & aquosior sanguinis diathesis, ex quacunque causa prodeat. Secundò obstructiones confirmatæ in visceribus venisque minoribus variarum partium hydropi & aquarum collectioni proclivium ex hoc siquidem duplici vitio clarè concipitur aqueas capitis, pectoris, ventris, totiusque corporis inundationes suboriri; quando namque sanguis sero nimio dilutus singulas pervadit partes, de facili aquam suam, utpotè valde tenuem, per extrema vasorum ora dimittit, interea dum pars ejus crassiuscula cordi per viam circulationis remandatur; aut si viscera minoraque partium aliarum sanguifera vasa obstructio tentaverit, (ut plerumque accidit) cruor, qui continua cordis systole protruditur, cursum suum absolvere non valens interpositosque obices perrumpere dicta vasa prætermodum distendit, undè sequitur serosi laticis per diapedesim, aut per anastomosim exitus pedetentim crescens, donec partes impleverit atque tumefecerit.

Quàm verò constet obstructiones dictas in hydrope pariendo plurimum, imò totum plerumque conferre, probat præ primis experientia Anatomica, per quam injecto venæ cavæ per lateralem thoracis canini apertionem diaphragma inter & cor vinculo, notabilis aquæ seu seri quantitas in capacitate abdominis post mortem animalis collecta, & fluctuans reperitur; probat etiam & hydrops skirrhis hepatis, lienis, mesenterii uteri, atque etiam inveteratis earumdem partium obstructionibus &c. facilè succedens, in quibus casibus impedito sanguinis à partibus inferioribus ad cordis sinus per venas regressu, quod tenue, & serosum est per poros distentorum vasorum apertos, & magis hiantes exilit, aut per dilatata dictorum canalium ob nimiam plenitudinem ora elabitur.

Sunt qui ex lymphæ ductuum non longo abhinc tempore detectorum ruptione, quorum etiamsi exilium numerus in abdomine, & thorace frequens est, atque etiam in collo, cerebro ipsisque artubus, aquarum in variis partibus collectionem deducere conantur; quatenus iidem per lymphæ copiam ejusve cursum obstructione qualibet præpeditum ultra modum tumidi, ob texturæ suæ tenuitatem rumpuntur, sicque humorem contentum, novumque subindè advenientem ad cumulum profundunt; verùm quanquam hoc ita fieri posse minimè negandum est, quod tamen rarius existimo quàm putatur; non video quod ex uno aut altero rupto lymphatico & capillari vase, nisi omnia simul dilacerata intelligantur, quod est absurdum guttisque minimis atque insensibilibus indè sensim manantibus, tanta aquæ copia quanta in hydropicorum abdomine, thorace, &c. intra paucum plerumque tempus coacervata reperitur, elutriari possit. Adde quod effusa lympha gelatinæ instar, quod ipsi proprium est, dum refrigeratur, in apertis hydrope defunctorum cadaveribus tota concresceret; quod tamen nusquam visum est; imò potius aquæ in variis corporis hydropici cavitatibus collectæ urinam & serum sanguinis omni ex parte, hoc est quoad colorem, consistentiam, odorem & saporem potius quàm lympham referunt; ne quid dicam de colatoriis lymphæ sive glandulis conglobatis non minùs quàm ipsis visceribus in hydrope plerumque obstructis, & infarctis, ex quibus proinde dictus humor abundè ad ruptionem vasorum effluere & percolari non potest. Quòd si lymphaticum quiddam atque concrescibile sero seu aquis in hydropicorum corporibus collectis mixtum inveniatur, illud præterquam ex dictorum lymphaticorum canalium ruptione, ex ipsis vasis sanguiferis, in quibus primariò lympha residet, imò & plerumque ob obstructas glandulas exsuperat unà cum humoribus serosis sanguinem diluentibus exstillare potest, non secùs ac videmus lymphæ partes quasdam cum urina à renum substantia, quanquam satis densa percolari, quæ

nubes,

nubes, eneoremata, & hypostases seu subsidentias, ut Medici vocant, constituunt.

Sed ut ad legitimas & magis frequentes hujus affectus à nobis jam assignatas causas revertamur, indeque varias deducamus ejusdem species, dicendum serosum tunc præcipuè fieri sanguinem & hydropi pariendæ idoneum, quando salis acidi in ipsius massa supra acres & lixiviosos eidem, modò non excedant, magis connaturales exaltantur & luxuriant, depressisque partibus ejus spirituosis & principiis activis ipse quasi deliquium patitur & in vappam degenerat, indè enim fit ut condensata paulisper, quamvis non omninò ejus parte rubra seu globulosa, & lymphatica, seu fibrosa, quæ crassiores sunt, serosa quæ in poris & interstitiis earum continebatur, faciliùs ab iisdem secedat, & in vasis sanguiferis redundet non secus ac videmus in coagulatione lactis incipiente serum à reliquis partibus quasi expressum separari.

Ab obstructionibus quoque ipsis, quarum causas in præcedenti capite retulimus, & quæ per se hydropem parere possunt, aquosa atque vappida fit sanguinis constitutio, in quantum recrementa sanguinea per multiplex corporis colatorium secedere & excerni solita in ejusdem alveo propter colatoriorum infarctum retineantur, ex quorum præsentia & cumulo illius diathesis sensim vitiatur, & obscuratis spirituosis atque sulphureis tenuioribus partibus phlegma ceteris tandem prędominatur principiis; quare non mirum est si malè moratis & munio suo non defungentibus, hypochondriis aliisque visceribus, ut in omni non recenti, aut non subitò facto hydrope contingit, morbus semper malè audiat; neque enim huic tam facilè nec tam properè succurri potest, cum causa ipsum fovens (utpotè duplex) contumax admodum sit, & iterato sanguinis circulari motu continuo crescat.

Præter dictas aquosum & vappidum sanguinem efficientes causas, sunt & aliæ parem affectum sortientes & ad hydropem similiter disponentes; tales habentur morbi omnes chronici, seu febriles sint, seu febre carentes diarrhœa putà, dysenteria, & lienteria diuturnæ, febres longæ intermittentes & continuæ, colica passio frequentior & habitualis facta: hæmorrhoidum aut menstruorum diuturna suppressio, sanguinis ex quacumque parte fluxus immodicus, aut sæpius recurrens, affectio hypochondriaca diuturnior, concoctio stomachi jamdudum læsa, asthma inveteratum, &c. sed præ primis renes calculis, arenulis aut phlegmate crasso obstructi, glandulæ cutis miliares obturatæ, sudoremque seu sensibilem seu insensibilem à sanguine minus separantes, atque etiam vesica ob varios quibus obnoxia est morbos urinam non debitè excernens; in quibus omnibus affectibus, quia sanguinis activa principia dissipantur & exolvuntur, aut eadem à redundantium in ejusdem massa recrementorum variorum copia deprimuntur, aut à sero per vias ordinarias excernendo, & tamen non excreto, nimis diluuntur & quasi submerguntur; quia insuper cruor in motu suo ab infarctis partibus retinetur atque sistitur, aut à salibus fluorem passis ad coagulationem serique sui profusionem disponitur, aut à minus subacto chylo crudior & aquosus efficitur aut (ut verbo dicam) à quocumque ex suprà dictis pluribusve simul concurrentibus infringitur & vigorem suum atque consistentiam deperdit, serosum eumdem atque effœtum tandem fieri necesse est, serumque suum, quod facilè elabitur in variis partibus deponere.

Ab extrinseco autem ad hydropem disponunt alimenta frigida, flatuosa, cruda, & humida frequentius ingesta, scilicet largus & immoderatus aquæ aliorumve liquorum refrigeransium potus, fructuum omnium, præsertim immaturorum aut acidorum esus continuatus, acetaria, olera, legumina, terrestria & crassa edulia sæpius comesta; denique ea omnia quæ sanguinem diluendi, incrassandi, refrigerandi, atque viscera obstruendi facultate donata sunt, quæque in præcedenti capite proposita fuerunt: quibus tamen adjungendus meritò videtur vini & spiritus ejusdem aliorumve liquorum ar-

ardentium aut eduliorum acrium & oleosorum usus frequens & immodicus; illa enim, quanquam ex se minus frigida & cruda sint acido-salinum tamen stomachi fermentum sulphure suo aut sale volatili ita infringunt, ut digestioni alimentorum peragendæ impar omninò evadat, sicque ex crudiori chylo crudior sanguis generetur; adde quòd ex usu dictorum calefacientium bibaces & sitibundi fiunt homines, & potandi finem non faciunt, unde sanguis nimium diluitur.

Cùm itaque prædictæ hydropis causæ non valde notabilem fecerunt, sed tantùm in saguinem, ubi prima eorum vis exeritur, impressionem; expanso tunc temporis inter carnes & interstitia musculorum sero redundante, cachexia, anasarca, & leucophlematia inducuntur, aut etiam hydropes particulares, si id certis corporis partibus vasisque earum minoribus obstructio & laxitas simul advenerint. Quando verò progressa ulterius dictorum agentium virtute viscera abdomine contenta vitium contraxerunt, & potissimùm obstructionem regressum sanguinis à partibus imis ad cor prohibentem, aquarum collectio potiùs in infimo ventre fit, quæ nunc in ejusdem capacitate fluctuant, nunc certis membranis atque tunicis concluduntur, pro varia harum partium dispositione; atque hinc ascites atque tympanites potissimùm peti debent; ille quidem, dum minùs calidis existentibus visceribus, aut minus crudo seu debili ventriculo, aquæ coacervatæ non ita ebuliunt & in halitus erumpunt, aut flatus in intestinorum canali non tam copiosi genarantur; iste autem cùm minus vegetus stomachus multos flatus progenerat, aut intemperies viscerum calidior stagnantes aquas in vapores & flatus resolvit.

Nec hìc silentio prætermittenda est peculiaris quædam, quamquam rara ascitis causa, quam olim in quodam Hydrope defuncto observavit Felix Platerus, renes scilicet ulcusculis profundis perforati, ex quibus cum urina continuo stillet, non ampliùs per vias solitas, id est pelvim, ureteres, visicam, & urethram utpotè minùs faciles transmittenda, in capacitate abdominis congeri eamdem & accumulari necesse est.

Diagnosis hydropis universalis dicti ejusque specierum ferè tota ex dictis colligi potest; in ascite enim prominet venter, mollior est, & commotus fluctuationis sonum edit, tumorque compressus, nisi admodùm renitens sit ob ventris ab aquarum nimia collectione distensionem ab una parte ad aliam commutatur; in tympanite verò magis tensus est aqualiculus, & percussus tympanum æmulatur, ob flatuum contentorum levitatem minùs gravitat nec facilè tumor ab uno latere in aliud per varium ægri decubitum devolvitur; prætereà adsunt murmura ventris & borborygmi, flatusque magis per os aut anum plerumque rejiciuntur, æger flatibus obnoxius est &c. Utrique autem communis est pedum primò, deinde tibiarum, femorum, tandem scroti ab humore aqueo excitata intumescentia, in situ corporis erecto major, in reclinato minor, quæ ex prohibito à partibus inferioribus ad superiores refluxu & ascensu, seroque inde tenuiori per extrema vasorum ora eorumque poros per nimiam distensionem apertos exstillato petenda est. Secundò gracilitas & contabescentia in partibus superioribus utpotè minùs tumidis conspicua, ab impuritate & depravatione sanguinis nutrimentum aptum suppeditare non valentis dependens. Tertiò urinarum paucitas ex imminuto sanguinis vehiculo, eoque aliis partibus impenso facta. Quartò earumdem crassities rubedo, aut saturatus color, quæ ex variis recrementis potissimùm biliosis in cruore retentis & cum sero renes penetrantibus oriuntur. Quintò difficultas respirandi & tussis sicca ægro præsertim decumbente, quæ plenitudini abdominis descensum diaphragmatis, liberamque proindè pulmonum expansionem impedienti, atque etiam sanguini ipsi effœto in vasis pneumonicis minùs benè circulanti, & serum muraticum aut acidum bronchiis pulmonum instillanti debet imputari. Sextò sitis molesta ex ariditate gutturis, faucium, œso-

pha-

phagi, & stomachi non ampliùs ob seri defectum humore suo irrigatorum prodiens, aut ex halitibus, fervidis è visceribus erumpentibus, dictasque partes præ siccitate corrugantibus; tandem febris continua & lenta, à particulis impuris & heterogeneis sanguini effœto innatantibus, ipsumque in motum febrilem, languidum tamen qualem ob particularum spirituosarum defectum, suscipere potest, cientibus excitata.

In anasarca demùm non solùm partes inferiores, sed etiam manus, brachia, scapulæ, dorsum, pectus, facies &c. à seroso humore totam cutem atque interstitia carnium infarciente atque imbuente inflantur & intumescunt; color cutis ob eandem causam albus est atque pallidus, carnes molles, laxæ & vestigium manus comprimentis servantes; à spirituum verò animalium atque vitalium defectu segne & languidum fit, respiratio non facilis, præsertim à minimo exercitio, urinæ minùs crassæ & saturatæ sunt, ob minorem recrementorum in sanguine exsuperantiam; febris autem lenta quandoque consequitur, quando morbus altas egit radices, & viscera vitium contraxerunt sanguinem particulis impuris & heterogeneis implentia.

Omnis hydrops in genere periculi plenus est, nec facilè curationem admittit, propter discrasiam sanguinis multum à statu naturali recedentis, atque inde labefactata successu temporis viscera: ne quid dicam de aquis extra vasa collectis, quæ vix ab iisdem resorberi possunt, ut per vias ordinarias a corpore extrudantur; anasarca tamen, si solus sit, non secùs ac ascites subitò factus, & à causa minùs gravi, in ætate minus provecta, atque bonis existentibus visceribus, minus multò periculum portendunt; quia serum in habitu corporis expansum faciliùs in vasa unde exiit regredi potest, atque per sudores ejici, seu per cutis poros, aut per calorem viscerum absumi, si per novi humoris adventum morbus minimè foveatur; qui verò habitualis, inveteratus, chronicosve morbos sequitur, skirrhos putà partium abdomine contentarum, febres longas, diarrhœas, dysenterias, lienterias, hæmorrhagias immodicas, aliosque supra enumeratos non leves affectus; item qui in ætate senili, cui magis familiaris est, advenit, à gravibus & contumacibus caussis excitatus, atque malè moratis visceribus, sive asciticus sit, sive tympaniticus, pessimè semper ominatur.

Hydrops morbo acuto superveniens malus, ex Hippocrat. *prognostic. lib.* 2. ob attritionem sanguinis, & virium inde sequentem dejectionem, quæ proindè affectui tam contumaci resistere non possunt. *Hydropicis tussis adveniens mala*, ex eodem Hippocrat. *Aphor.* 35. *sect.* 6. & *Aphor.* 47. *sect.* 7. *si hydropicum tussis vexet desperatus est*: inde namque arguitur serosum humorem in pulmones exstillari, unde metus suffocationis impendet, aut etiam hydropis pectoris, qui multo pejor est, utpotè ad partes vitales spectans.

Aqua inter cutem laborantibus exorta in corpore ulcera non facilè sanantur; Aphor. 8. *sect.* 6. ob superfluam eamque salitam & acrem humiditatem, quæ partis ulceratæ exsiccationem & consolidationem impedit; ulcera autem illa & hydatides in partibus inferioribus excitatæ atque fluentes, quanquam ex practicorum quorumdam observatione hydropicos aliquando & ascidicos morbo nondum confirmato liberaverint, ut plurimum tamen & ferè semper, cùm morbus habitum contraxit, in gangrænam tandem ob partium frigiditatem degenerant, & mortis prodromi sunt.

Urina pauca & turbata hydropico febriculoso perniciosa. Ex Coac. prænotion. cap. 19. *text.* 1. quia præter spurcitiem sanguinis quæ lotium plurimum conturbat, significat etiam redundans serum alio quàm ad vias solitas & ordinarias deferri, ex quo morbus plurimùm ingravescit.

Hydropici remediis semel liberati si in eumdem affectum reciderint desperati sunt; ex iisdem Coacis cap. dicto; ex tali enim recidiva colligitur vitium quoddam immedicabile tum in massa sanguinea, tum in ipsis visceribus latitare, quod

evacuatis aquis novam earumdem congestionem promovet.

Ineunti verò hydropi alvi profluvium aquosum absque cruditate adveniens morbum solvit; ex eodem Hipprocat. *in Coac. & in Aphor.* 14. *sect.* 6. *Hydrope detento si aqua è venis in ventrem, id est alvum & intestina fluxerit morbi solutio fit*. Qui aphorismus de incipiente necdum confirmato affectu intelligendus est; quando enim hydrops altas non egit radices, nec sanguinem aut viscera valde depravavit, diarrhœa serosa, utpotè causam conjunctam imminuens, ab eodem vindicare facilè potest, contra quam accidit in alvi fluxu hydropem inveteratum consequente, qui maximum ut in plerisque aliis chronicis & lentis morbis viscerum atoniam significat, & mortis proximæ prænuntius est.

Hydropis curatio ad plura simul collimare debet, sanguinis nempè correctionem, spirituum deficientium recreationem atque restaurationem, stomachi & primarum viarum à suo statu plerumque, ne dicam semper deflectentium restitutionem, viscerum aliarumque partium obstructarum reserationem, & aquarum demùm aut flatuum in corpore & ventre redundantium evacuationem.

Ac primò quia omnes illas aut saltem plerasque ex illis indicationes implent apozomata purgantia simul roborantia atque aperentia, etiamsi jam ferè obsoleta, initio eadem mihi usurpanda videntur per aliquot dies, dum ex alia parte celebrantur fotus totius abdominis emollientes, ad viscerum & ventris, si quæ sit, solvendam retinentiam, & humores impactos & viscidos, fluidos efficiendos.

Talia sunt quæ parantur ex rad. quinq. aperient. ex rad. ireos nostrat. azar. vincetoxic. imperator. ebul. aliorumque in præcedenti capite enuntiatorum vegetantium, seu radices sint, seu folia; flores, semina, cortices, baccæ, & fructus; quibus in super herba gratiol. & soldanell. tanquam specifica misceri possunt addendo etiam indecoct. sennam, rhab. polypod. mechoacan. semen cartham. turbith. hermodactyl, agaric. epithym. aliave purgantia, ea proportione quæ variis apozematis dosibus, aut catharticorum vehementiæ imò & ægri temperamento, ætati, & viribus respondeat, addendo quoque, si lubet, ferri rubiginosi limaturam nodul. inclusam, sales alchalinos volatiles aut fixos, atque etiam cinnamom. & crocum &c.

Hi succedere debent julepi aut juscula merè alterantia, ex aperientib. diureticis, chalybeatis, & stomachicis comparata, atque per plures dies continuata. Quorum materiam pete similiter ex capitibus præcedentibus, ubi de affectibus stomachi & de obstructionibus actum est, aut ex sequentibus, ubi de affectibus renum & vesicæ agetur, quibus rheum & absinthium ponticum incoqui debent, aut si mavis, masticandum prius rhabarbarum imperandum est, ejusque tinctura ex saliva sensim glutienda, superbibito jusculo aut julepo conveniente.

Quia verò non uni atque alteri remedio cedit affectus contumax & rebellis, ad alia successivè progrediendum est, vinum scilicet chalybeatum, crocatum, absinthit. usuale, vinum juniperinum, seu in quo baccæ juniperi maturæ maceratæ sint & decoctæ ad mediæ partis consumptionem, aut vinum aromaticum & diureticum ex variis radicibus, ireos v. g. nostrat. ebul. virg. aureæ, raphan, helenii &c. fol. ceterach. equiset. parietar. menth. nasturtii utriusq. sabinæ, chamædr. salv. absint. min. cinnam. macis, caryophyll. rahab. bacc. juniper. halicacab. semen ebul. anis. aneth. coriand. lithosperm. contus. aliisque per debitam infusionem paratum & salibus volatilibus acutum; sic enim pituita intestinalis exsuperans funditur, roborantur stomachus & intestina, sanguis vigoratur, flatus, (si qui sint, discutiuntur) visceraque & viæ urinariæ reserantur.

Similem aut non valde disparem effectum sortiuntur lixivium benedictum & diureticum Minsichti; aqua ejusdem antihydropica, spiritus aperitivus Penoti, Tractatu de Medicina Chymica, qui etiam apud Hartmannum describitur; lixivium ex cineribus sarmentorum,

ligni juniperini, stipitum fabarum paratum, aut eorum sal; ptisan. ex rad. brusc. aliorumque deobstruentium, carminantium, roborantium, cum ferri rubiginosi limatura, decoctum diaphoreticum ex lign. sanct. cort. ejusdem, lign. sassafras, china, salsaparill. rad. lappæ major. antimon. crud. cum aperientibus secundum artem confectum, & per 12. aut 15. dies continuatum, quibus omnibus spiritus & sales in præcedenti capite propositi ad justam dosim misceri possunt.

His autem usualibus remediis purgantia identidem intermiscenda sunt, ad aquas luxuriantes per epicrasim educendas, seu in formam pulveris, ut pulvis Cornachin. ex æquis partibus diagrid. crem. tart. & antim. diaphor. compositus, aut potiùs ex una parte diagrid. & dupla aliorum; pulvis hieræ cum rheo & speciebus diarrhod. Abbat. aut aromat. rosat. pulv. rad. & resin. jalap. pulvis & electuar. diacartham. cum cinnamon. sal. absinth. & anis. elater. & gutt. gamb. correct. ad parvam dosim; sem. ebul. pulverat. ad ʒ. j. rhab. & soldanell. pulver. turbith. trochisc. alhand. agaric. mechoacan. cum pulv. cancror. corall. margarit. fæculari, aut bryon. croc. cristal. tart. & mineral. tart. vitriolat. aut chalybeat. aut solubili &c. Vel in formam opiatæ & boli, ut Electuarium hydragogum Silvii de le Boe ad ʒ. ss. hydragogum eximium Joann. Renodæi; confect. hamech. opiata chalybeata, seu potius ferrata in præcedenti capite exposita, cum pulver. millepedum, sem. ebul. &c. extractum rhei, juniperi, esulæ, & hellebor. nigr. rub. aut sapa baccarum ebul. & sambuci; vel in formam pilular. ex prædictis pulveribus cum gumm. ammon. & ol. macis, juniper. cinnam. caryophyll. anis. aut ex pilul. hydragogis Scroderi, aloephanginis, de agarico, de nitro, &c. vel denique in formam potionis, ex infus. senn. agar. rhei, mechoac. polypod. in decoct. aperiente & carminante, cum syrup. flor. persicor. de pom. reg. Sapor. rosato solutivo, de cichor. cum rheo; aut etiam quando validius purgandum est, syrupo de rhamno cathartico, qui hydragogus præ aliis omnibus creditur, aut cum pulver. rad. jalap. Electuar. aut pulvere diacartham. de citro &c.

Riiver. crum. Rif.

Nec minus plerumque necessarius est clysterum usus, qui primas vias primariò in hoc affectu peccantes eluunt, humores expurgant, flatus discutiunt & evacuant, tales sunt qui ex urina parantur, aut ex decoct. emolliente simul atque carminante, cum herbis & rad. supradictis sem. cumin. anis. ameos, dauc. rut. fœnicul. aneth. flor. chamom. & melilot. sambuc. genist. &c. & cum hier. picra, benedicta laxativa, diaphæc. catholic. &c. tales etiam sunt qui ante in colici doloris & obstructionum curatione sunt propositi.

Vomitoria etiamsi ad morbum ejusve causam directè agere non videantur, quandoque tamen ad curam hydropis plurimùm conferre visa sunt, in quantum humores viscidos & lentos tunici stomachi impactos, affectum proinde ob chylosim deficientem foventes potentiùs eradicant, ea verò (si necessaria videantur) præscribi debent initio, & iis præcipuè qui nausea, cibi fastidio, & aliis signis emetica indicantibus tentantur, & non difficulter vomunt.

Phlebotomia tantùm abest ut hydropi conveniat, ut potiùs eum accersere vulgo censeatur, quod tamen non nisi ad hunc affectum pronis aut sæpius quam par est repetita præstat, spiritus scilicet exhauriendo sanguinemque effœtum & vappidum efficiendo, eo modo quo de hæmorrhagia alibi dictum est; quare caveat Medicus ne eamdem præscribat sæpius in hoc morbo, & non nisi seria adhibita attentione, ineunte v. g. hydrope, vigentibus viribus, & vasorum existente plethora, aut in aliis variis casibus ubi sagax Medici judicium ratione temperamenti, ætatis, causæ morbificæ, aut symptomatum peculiarium ipsam necessariam reputat.

Ne autem alia pleraque remedia hydropi specificè congruentia, & à practicis plerisque, imò & ab ipsa experientia commendata taceamus, in usum etiam Medicum, eumque iteratum venire utiliter pos-

possunt succus absinth. ejusve syrup. succus fumar. nasturt. cerefol. satureiæ, menth. parietar. &c. sed in primis succus rad. ireos nostratis recentis ad ℥ ij. cum pauco vino alb. extractus, & cum saccar. mann. melle aut syrup. conveniente ad saporis gratiam mixtus syrupus Magistralis hydragogus & aperiens ex supradictis vegetantibus eorumve succis depuratis atque etiam purgantibus conflatus, pulvis cachecticus ex rubig. ferr. cassia & sacchar. compositus; mercur. dulc. antimon. diaphoret. pulvis bufonis usti, cancrorum, eorumque oculi & sal. corall. margarit. pulvis viperarum & asellorum sive millepedium, syrupus de eupatorio, zingiber conditum, conserv. rad. enul. theriac. conserv. fol. absint. min. ol. tartar. per deliquium, spirit. sal. & nitr. dulcificat. rheum decoctum, masticatum, & infusum, & ut verbo dicam, omnia illa quæ in cap. præcedenti obstructionibus imi ventris mederi dictum est, ne quidem aquis mineralibus ferratis nitrosis, & thermalibus exceptis, cum cautione tamen exhibitis, hoc est modò usurpentur initio morbi, non valde exundantibus aquis, & non valde obstructis visceribus, atque etiam post universalium remediorum, præparantium & aperientium administrationem; secus enim nocere magis quàm levare consueverunt.

In primis verò celebrantur hodie in curando hydrope, aut ab eodem præcavendo, certa juscula ad plures dies usurpanda, quæ parantur sine ulla aqua ex carnis vitulinæ, sed melius adhuc vervecinæ, gallinaceæ, perdiceæ, in talleolas sectæ ℔ ij. aut tribus ex pulvere rhei ʒ j. & fol. cichor. sylvest. atque cerefol. concisorum manipulo uno aut altero, cum sal. absint. aut tart. solub. ʒ j. quæ omnia in olla fictili vitreata à medio ad summum, ut fundus vacuus sit, super baccillos fraxineos, aut sambucinos ad hoc opus adaptatos in formam craticulæ ita disponuntur, ut stratum super stratum efficiant dicto pulvere & sale conspergendum; tùm operta linteo madido, & deinde obturata, quam optimè fieri potest olla in balneum mariæ immittitur igne luculento & continuo calefaciendum, per 3. aut 4. horas circiter, ad prædictorum omnium decoctionem, jurisque quod continent extractionem, aquam balnei quæ continuò consumitur, nova aqua calida resarciendo; quod jus in ollæ fundo invenitur & singulo mane jejuno stomacho sumendum est, exprimendo etiam fortiter carnem & herbas, ut jusculum augeatur & quoad quantitatem & quoad qualitatem.

Quoad potum, notandum est eumdem potius ægris modicè concedendum esse, quàm si siti, undè humores adhuc magis funduntur, crudeliter divexentur; quanquam enim liquidi abstinentia plures hydropicos sanaverit, ut ex plerisque Medicorum observationibus constat; si tamen sitis ita intensa sit, ut eam ferre ægri vix possint, corpusque inde excalefactum videatur, potus potest exhiberi non merè aqueus, crudus, aut acidus, item, neque copiosus; sed ex decoct. aperiente, chalybeato, hydragogo, diuretico, cum pauco vino tenui, rubello, aut albo, eoque modico & iteratis vicibus, si opus est, sumpto, adhibitis simul gargarismatis acidiusculis, quæ faucium ardorem temperare, sitimque ad tempus compescere apta nata sunt.

Vesicatoria atque cauteria, quæ à nonnullis in hoc affectu commendantur, suspecta semper esse debent, præsertim inveterato hydrope; metus namque est ne excitata ulcuscula ob seri in partibus redundantiam, calorem nativum obruentem, gangrænam accersant.

Victus euchymus sit oportet, tenuium & volatilium partium, vitando crassa, cruda, acida, flatuosa, humida, atque dyspepta alimenta; remediorum autem usui sicut & eduliorum roborantia semper debent intermisceri; frustrà enim aquarum & flatuum promoveretur exclusio, nisi eorumdem nova generatio per cardiaca, stomachica, spirituosa, inhiberetur; inter quæ recensentur aq. cinnam. aq. theriacalis, extra-

tractum juniper. cum rhab. sale absint. & cinnam. conser. fol. absint. min. cum confect. alkerm. coralliis croco &c. electuar. ex passul. Corinthiacis in vin. generoso ad putrilaginem coctis & cribratis cum nuc. jugland. condit. cort. citr. & arantior. condit. pulver. aromat. rosat. diarrhod. Abbatis. aniso &c.

Tympaniti carminantia magis debentur; anasarcæ verò laconica tùm naturalia, tùm artificialia, atque etiam sudorifica remedia, inter quæ laudatur milii excorticati decoctum in aq. ad mediæ partis consumptionem & cum æqua vini generosi portione mixtum; item & decoct. ordinar. ex antimon. erud. ligno sancto, china, sassafras, & salsa parill. putaminibus nucum jugland. & avellanar. Omni autem hydropis universalis speciei conveniunt suffumig. pedum & tibiarum aqueis humoribus tumantium, ex vino aromatico fervente & lateribus candentibus immersis magis ac magis excalefacto.

Quòd si hydrops à calculo renum & vesicæ aliisve causis urinæ secretionem & fluxum inhibentibus, ab apepsia stomachi, à diarrhœa, dysenteria, febre chronica, hæmorrhagia, aliisque affectibus pendeat, præter ea quæ dicta sunt, adhibenda etiam sunt si affectus curationem admittere possit, quæ talibus morbis in specie occurrere solent; si item calida viscerum totiusque corporis intemperies, eaque intensa, hydropi conjuncta sit; ut non raro accidit, & præsertim ubi febris longa, & contumax morbi hujus parens est, vitanda tunc sunt magis quæ corpus exsiccant atque calefaciunt, adhibitis eorum loco aperientibus, diureticis, atque catharticis magis temperatis.

Una superest Paracentesis, seu abdominis pertusio de qua jam dicendum est; ea verò asciti seu aqueæ ventris repletioni tantùm competit, non quidem omni, si enim inveteratus sit hydrops, sanguis effœtus & viscera labem contraxerint, omninò inutilis est; quia eductis aquis novæ subindè accrescunt, & plerumque ab operatione & eductis sæpius aquis ægrotantes citius intereunt ob spirituum dissipationem aut aeris frigidioris ingressum in partes interiores. Si ergo ea tentanda videatur, fiat in hydrope subitò exorto, aut non valde provecto; in corpore non macilento, non senili, non cacochymo, neque febre aut tabe consumpto; sed sana viscera, satisque si non penitus vegetum sanguinem habente; fiat (inquam) instrumento commodissimo à neotericis nuper invento, seu tubulo exili tribus circiter transversis digitis longo, aheneo, aut argenteo, & mucronato, ut facilius perforet, suo embolo munito, & pluribus foraminulis in suis lateribus pertuso, qui in umbilicum, si admodum protuberet, pollice comprimente protrudatur; secùs verò tribus digitis transversis interpositis infra umbilicum, & ad latus lineæ albæ; tuncque perforatis integumentis musculis, & peritonæo, atque extracto embolo tubuli ductum occupante, aquæ in abdominis cavo collectæ, & fluctuantes ad duas ad summum libras, aut tres per dictum tubulum educantur, quo facto extrahatur instrumentum perforans, & foraminulo in ventre relicto, qui ex se facilè coalescit plumaceolum siccum applicetur, superposito emplastro glutinante, sic namque ulterior aquæ fluxus prohibebitur, & puncta pars consolidabitur.

Sed quia non una vice tota redundantis aquæ copia elici debet, ut jam dictum est, iteranda venit operatio, & abdomen denuò perforandum est una, aut duabus diebus interpositis pro ægri viribus recreandis; punctio autem aut in eodem loco fit, vel in alio adjacente, nuncque in lævo, nunc in dextro umbilici latere, è quo pariter similis humoris aquei quantitas extrahitur, adhibitis iisdem præcautionibus, eademque toties servato debito temporis intervallo repetitur, donec venter detumuerit, & pauca admodum aqua supersit aliis supra dictis remediis, aut per resolutionem exhaurienda.

Inter has moras æger eduliis boni suc-

ci alendus est, atque cardiacis reficiendus, ad reparandam virium jacturam, ipsumque ad varias punctiones sustinendas disponendum.

N O T A.

Hydrops morbus ut ita dicam secundarius est, aut posterior à priori dependens, quo corrupta sunt viscera; hinc fit ut cùm primum apparet aut cognoscitur, sit ferè incurabilis. Inter ejus causas procatharticas mirum à Clariss. Auctore non recenseri vini miracioris, spiritus vini, & aliorum liquorum spirituosorum potum, qui hydropem sæpius accersit quàm aquæ potus; sive liquores istiusmodi vasa lymphatica aut alia minora distendere, aut in ea crassiores sanguinis partes aut pituitam intestinalem, seu tartari copiam invehere, & sic obstructiones facere apta nata sint; sive acido volatile ventriculi fermentum fixiori acido advecto extinguere valeant, Quicquid sit ad experientiam provocandum, qua constat longè plures vini potores quàm abstemios hydrope perire.

Curationem quod attinet venæ sectio & hìc omnino exulare non debet, non solùm habita ratione symptomatum ingruentium; difficultate, nimirum, respirandi suffocativa, & inflammatione erysipelas referente quæ sæpius hydropem consequuntur, & quibus amovendis aut saltem temperandis secta vena unicum fere præsidium esto, sed & insignis ille inter Practicos Botallus hydropicorum v. s. curatorum multa refert exempla. Venam etiam in hoc morbo secabat Hippocrates, nec ejusdem morbi idea, in obstructione vasorum posita, contra indicat. Medicamenta pro variis hydropis speciebus imò pro variis causis variare debent. Quidam Practici, non infimæ notæ, ad seri salsuginem fixiorem, per vasorum apertionem & hæmorragias funestas, in hydrope non infrequentes, satis indicatam, potius quàm ad suppositam sanguinis aqueam & vappidam diathesim, respicientes, refrigerantibus, humectantibus, seu serum salsum diluentibus liquoribus alcalicis usi, prosperum viderunt successum. Hinc succi beccabungæ, plantaginis, hepaticæ, ab Empirico Anglo, referente Clariss. Vvillisio, exhibiti, optimè in hoc casu cesserunt. Sic *serum lactis* in hydrope, qui contra alia omnino obduruerat præsidia, mira præstitit.

Alia medicamenta præsertim specifica percurrere volentem dies deficiat. Præter simplicia à Clariss. Auctore indigitata laudantur chelidonium majus, & marrubium, præsertim ubi icterus junctus, bryonia, hedera terrestris, filix mas, vincetoxicum, ex quibus omnibus parantur *vina medicata*, de quibus notandum quòd purgantia reddita additione sennæ, rhei, &c. feliciùs operantur, contrà si vina hæc merorum aperientium nomine, urinæ v. g. ciendæ animo dentur, ea potius sufflaminabitur, delatis nimirum ad urinæ vias crassioribus humorum partibus quæ obstructionem augebunt, quod non ita facilè accidet si eorundem humorum portionem per intestinorum viam patentiorem deturbare una eademque opera tentemus. Addi possunt vinis medicatis *lixivia* è cineribus sarmentorum; genistæ, juniperi &c.

Purgantia hydragoga generosiora sunt, pulv. jalap. turpethum, gummi guttæ, elaterium, euphorbium, ricinus Americanus; His si causa hydropis non tollatur, aliquid levaminis pro tempore vacuata saburræ aqueæ parte, adfertur. Recentiores Chymici mercurium dulcem cum mercurio vitæ tritum laudant. Laudat & Nob. Boyle crystallos Lunæ ad gr. duo vel tria exhibitas, sed in his magna cautio adhibenda, omnibus enim non conveniunt, & pluribus mortem accelerant, dum scilicet acrimonia sua corrosiva œsophagum, ventriculum & intestina, non minus quàm ipsæ aquæ stygiæ lacerant, ut aliquando vidimus; forsan ubi magna seri hebetioris colluvies occurrit, non ita malignæ sunt.

Paracentesim thoracis mors brevi sequitur, Paracentesis abdominis paucos juvat, forsan quod tradius nimis celebretur.

Cru-

Crurum apertio aut spontanea, aut arte procurata quandoque sanat, saltem temporarium levamen affert. Novimus & quibus umbilicus sponte apertus salubriter fuit.

CXPUT XXVI.

De Lienis inflammatione, dolore, obstructione, skirrho &c.

ACtum agere videremur atque crambem, ut aiunt, repetere, si de lienis phlogosi, dolore, skirrho, obstructione, &c. eorumdemque affectuum causis & curatione ex professo atque fusè tractare animus esset; cùm enim hujusce partis morbi pari prorsus modo, imò & à paribus tùm internis, tùm externis causis excitentur, ac similis hepatis affectus; de quibus in præcedentibus actum est, neque diversam ab istis requirant remediorum administrationem, tota eorumdem historia, æthiologia, atque therapeia ex antè dictis colligi facile poterit.

Notandum tamen, quod ad diagnosim spectat, signa pleraque etiamsi non diversa, ut sunt dolor, tensio, gravitas, renitentia, pulsatio, &c. in sinistro latere, ubi splen situs est, quærenda esse, dictosque hujus visceris morbos utpote jecore ignobilioris, quod ad prognosticum pertinet, non tantùm in sua specie periculum portendere, & minus difficulter plerumque, nisi vicinas partes in consensum traxerint (ut sæpè accidit) ob minus compactum partis affectæ substantiam curari, aut saltem levari, quamquam ob dictam laxitatem, quæ à cellulosa ejus structura pendet, humoribus congerendis atque retinendis magis sit idonea ejusque vitia chronica ut plurimum sint.

CAPUT XXVII.

De Hypochondriaca affectione.

AFfectus hic non tam morbus est quàm morborum ilias; tam multiplici enim specie in ægrotantibus variis sese prodit, totque variis symptomatis nulli ferè corporis parti parcentibus stipatus est, ut plerasque quarum larvam induit, ægritudines non rarò mentiatur, & vix una definitione circumscribi possit.

Talia symptomata sunt ructus acidi, nausea quandoque & vomitus quo acida, austera, aut acerba rejiciuntur, cruditates stomachi, borborygmi & murmura ex una parte abdominis in aliam excurrentia, tormina ventris, ejusdemque adstrictio, febres velut intermittentes, pulsus inæqualis, horrores, tensio in hypochondriis & toto ventre, cordis palpitatio, capitis dolor aut gravitatis sensus in ipso, vertigo, aurium tinnitus, æstus in visceribus quasi flammeus sine siti & cum rubore faciei quandoque conjunctus, pectoris angustia, animi deliquium, lassitudines, dolores vagi, vigiliæ, somnus interturbatus, salivatio copiosa, urina nunc aquea, nunc intensè rubra, nunc clara, nunc crassior, metus & tristitia, imaginatio perturbata qua ægri se variè & periculosè affectos perpetuò profitentur, delirium quandoque & convulsiones internarum aut externarum partium, respiratio demùm difficilis cum suffocationis aut strangulationis sensu, & cum oscitationibus, non secus ac in hysterica passione.

Observandum tamen est non omnia in omnibus hoc affectu laborantibus excitari supra dicta symptomata, cùm morbus varios habeat gradus, sed modò pauciora, modò plura, modò magis, modò minus intensa, pro natura & constitutione ipsius plus minus depravati sanguinis, pravorum humorum, & potissimum acidorum variè mixtorum in primis viis redundantia, viscerum obstructione & infarctu, morbi majori aut minori pro-

progressu, præsertim verò spirituum animalium ventri medio atque infimo prospicientium magis aut minus vitiata crasi, quorum labes suum in hoc morbo symbolum confert.

Huic obnoxii sunt melancholico temperamento donati, cogitabundi, studiosi, litterati, & animi contentionibus dediti, lienosi, solitariam vitam agentes, & quicunque ex ciborum crudorum, acidorum, flatulentorum, terrestrium usu continuato, ingluvie continua, aut ex nimia & frequenti, præsertim à pastu mentis applicatione apepsiam gravem contraxerunt? atque hinc est quod melancholia hypochondriaca quibusdam dicitur, eò quòd ab humore acido & crasso melancholico Medicis dicto tanquam à causa continente dependeat, & à vitio hypochondriorum, partiumque vicinarum officiali suo munere minimè fungentium, sanguinemque minimè depurantium, sæpiùs, ne dicam semper, fovetur; aliis autem morbus flatulentus a flatibus ἄνω καὶ κάτω excretis murmuribusque & borborygmis totum abdomen infestantibus; à melancholia tamen simpliciter dicta, quæ affectus est cerebri ex eo discrepat, quòd iste statim rationem atque imaginationem depravet cum mœrore & tristitia sine ulla febre, tantoque symptomatum satellitio; illa verò in primis viis & toto ventre primariò & potissimum suam agat tragœdiam magna dictorum symptomatum comitante caterva; non tamen negandum est utramque melancholiæ speciem inter se plerumque complicari, tuncque cum recensitis abdomen & præcordia divexantibus symptomati delirum melancholicum, mœror & metus atque tristitia semper vigent de quibus suo loco agetur.

De hujusce morbi sede controvertitur apud plerosque Auctores, quorum alii eumdem in liene reponunt, utpotè humoris melancholici receptaculo, ubi si dictus humor aut solus aut aliis mixtus exuratur, torrefiat, & in atram bilem degeneret, variis supra dictis symptomatis inducendis aptus effici creditur. Alii ipsum in ventriculo statuunt, ut inter veteres Galenus post Dioclem cum eorumdem variis sequacibus inter neotericos verò Franciscus Deleboe Sylvius, qui focum hypochondriaci affectus asserit esse stomachum, aut saltem partes ipsi vicinas, pancreas putà hepar, & potissimum duodenum intestinum, ubi celebris illa ipsi tam decantata humorum trias, hoc est saliva ex ore atque ventriculo decidua, bilis ex poro biliario & cholidoco stillans, & succus pancreaticus ex pancreate per vas Virsungianum fluens reperitur, ex quorum variè alteratorum atque degenerantium, & sibi valde contrariorum occursu, lucta & effervescentia præternaturali hunc morbum cum ejus accidentibus, ut & plerosque alios affectus deducere conatur.

In stomachum verò partesve ipsi adjacentes ideo hunc affectum referendum putant Auctores dicti, quia in eo semper ventriculi laborantes indicia sese produnt, cruditates nempè ructus, vomitus, cradialgiæ &c. tum quia dyspeptis, acidis, flatulentis, & crassis eduliis excitatur ipse, fovetur atque intenditur, tum demùm quia idem post alimentorum, etiamsi euchymorum assumptionem, hoc est per digestionis tempus ut plurimum recrudescit aut exacerbatur.

Quidam non ineptè hypochondriacam affectionem ad morbos convulsivos referunt, putantque morbum hunc non secus ac hystericam passionem de genere epilepticorum esse, eumdem idcirco suffocationem hypochondriacam, ad hystericæ differentiam, cui valde affinis est, nominantes, in qua hypothesi sedem habet dictus morbus primò in nervis octavi paris, seu vago qui præcordiis & abdomini, ubi omnia ferè symptomata apparent, prospiciunt; atque etiam in ipsis spiritibus animalibus vitiatis tales nervos implentibus. Secundo in ipsis musculis aut muscularibus fibris contractiones dictarum partium spasmodicas efficientibus, in quibus spiritus animales rapidiore motu acti particulisque heterogeneis ipsos inficientibus admixti explosiones insolitas huc, & il-

luc

huc excurrentes moliuntur.

Nos verò prædictas hypotheses conjungendo, sedem hypochondriacæ passionis in primis viis, hoc est stomacho, liene, hepate, mesenterio, pancreate, primariò statuimus; Secundariò tamen in ipso sanguine, lympha & spiritibus animalibus dictis partibus ministrantibus; neque enim talis morbus, saltem dum perfectus est, nisi omnia simul concurrant, tantam symptomatum copiam & diversitatem, quanta suprà enumerata est, inferre valet.

Peccant autem stomachus & ipsi vicinæ partes, quatenus atonia sua pravos & potissimum crudos, acidos, crassos, atque austeros & flatulentos humores congerunt atque retinent; unde chylosis plurimum infringitur, ac proinde hæmatosis, ex qua crudior & acerbior sanguis exoritur, flatus copiosi generantur, viscerum parenchymata inferciuntur cruoris multiplex recrementum minus separantia, sanguis denique & lympha aciditatem intensam aut austeritatem induunt & spiritus animales ex eo prodeuntes eandem labem sibi valde adversam contrahunt; concurrente ad hoc opus temperamento melancholico aut nativo aut ascititio, aliisve causis infra afferendis ventriculo cruditatem & sanguini acorem conciliantibus, ex quibus fermentum minus salsum stomacho, & succus pancreaticus acidior duodeno suggeritur; undè primæ & secundæ coctionis negotium perturbatur & sanguinis atque spirituum animalium diathesis pervertitur.

Ex his ergo primarum viarum, sanguinis, lymphæ, & spirituum vitiis tanquam ex vera & integra causa dependet tota hypochondriacæ passionis catastrophe, cujus rei validum argumentum petitur ex melancholicis, lienosis, studiosis, &c. gulæ & ingluviei deditis hominibus, & (ut verbo dicam) acido humore turgentibus huic affectui (ut suprà notatum est) maximè proclivibus; atque etiam ex suprà recensitis symptomatis, quæ non nisi ex dicta causa facilè deduci possunt; quid enim aliud arguunt ructus acidi, cruditates, horrores totius corporis, salivatio copiosa, quàm acidum humorem, seu fluorem salis intensum in massa sanguinea & toto corpore præpollentem, qui salivam & stomachi fermentum vitiat, ac proindè chylosim, cruorem incrassat, aut ad coagulationem disponit, ex quo proindè serum ejusdem aciditatis particeps facilius elabitur, & in habitu corporis seu panniculo carnoso aut membrana communi musculorum per extrema vasorum expansum irritationes facit horrorum omnium aut rigorum parentes; in maxillaribus verò parotidibus, aliisve totam buccam irrigantibus glandulis magnam humoris salivalis à salsedine sua nimium deflectentis copiam præbet. Quid præter eà inculcant borborygmi & murmura huc & illuc excurrentia, tensio totius abdominis, acidorum & austerorum vomitus, hypochondriorum renitentia, quàm eumdem humorem in primis viis exsuperantem, flatusque copiosos seu ob chyloseos defectum, seu ob ejusdem cum bile aliisque humoribus aut alimentis ingestis effervescentiam, generantem, stomachum fatigantem, visceribusque infarctum, ob sanguinis crassitiem conciliantem. Quid febres illæ velut intermittentes, æstus viscerum quasi flammeus, quàm chyli crudioris & minus analogi in sanguinem adventum? ubi ratione suæ improportionis motus fermentativos solito majores & interpolatos excitat, aut acidiorum pancreatici succi, salivæ atque fermenti stomachici cum bile biliosis humoribus aut alimentis assumptis magnam in primis viis effervescentiam ardore semper stipatam, qui eò major est, quò humor fermentescens, utpotè crassior, particulis constat rigidioribus & majoris molis, majoris proindè impressionis capacibus, ut patet ex olei flamma comparativè ad flammam aquæ vitæ accensæ. Quid tormina alvi ejusdemque adstrictio, quàm intestinorum ab humoribus acidioribus aut plus æquo austeris erosionem, eorumdemve à nimia flatuum copia distensionem, aut bilis minus ab hepate secretæ, ejusdemque ab humore acido infractæ minorem vim atque actionem?

Quid

Quid denique pectoris angustia, animi deliquium palpitatio cordis, suffocationis sensus, vigiliæ, convulsiones, lassitudines, dolores, somnus interturbatus, delirium, vertigo, capitis dolor & gravitas &c. quàm sanguinis ab acido ipsum condensante & acuente segnioris in suo motu & corrosivi facti majorem in pulmonibus, corde, cerebro, musculis aliisque partibus moram atque irritationem, aut spirituum animalium in sua crasi vitiatorum & copulæ sanguinis explosivæ acidiori in variis partibus occurrentium varium motum atque inordinationem, quæ in partibus infimo ventre contentis primariò, & magis se manifestat, quia abdomen est veluti sentina totius corporis impuris magis humoribus scatens & primò semper affecta, spiritus proindè animales à nerveis paris vagi & intercostalis canalibus delatos primò inficientibus & præternaturaliter explodentibus, undè deinceps ad partes vitales atque ipsum cerebrum, seu per nervorum & membranarum communionem, seu per causæ morbificæ extensionem & augmentum, propagatur.

Causæ hujus affectus externæ, mediatæ, aut procatarticæ sunt ea omnia quæ chylosim vitiare, viscera infercire, sanguinis sulphureas, & spirituosas particulas deprimere, atque acidum exaltare quoquo modo possunt; ut sunt cibi crassi, crudi, acidi, frequens ingluvies, mœror, tristitia, otium, vita sedentaria, & solitaria, animi contentio, præsertim à pastu, curæ, sollicitudines, studium immodicum, suppressio menstruorum aut hæmorrhoidum, &c. quorum acidam sanguini diathesim, & stomacho cruditatem seu apepsiam inducendi virtus, si satis ex se non patet, ex sæpius repetitis in hoc Tractatu variorum phænomenon explicationibus erui facilè potest.

Diagnosis hypochondriaci affectus ex suprà recensitis symptomatis habetur; prognosis verò ita institui debet, ut quanquam morbus ex se vitæ periculum non inferat, chronicus tamen præ aliis omnibus sit contumax, & plerumque per totam vitam duret; acescenti enim præter modum sanguini idem quod vino contingit, quòd scilicet nulla sit reparabilis arte, & remediorum etiam convenientium varium & repetitum usum ut plurimùm eludat, acidum namque, dum notabile est, ut in hoc affectu, humores crassos, rebelles, & tenaces efficit, viscera & colatoria omnia obstruit & infercit, totamque chyloseos & hæmatoseos œconomiam perturbat, ac proindè purgantibus atque alterantibus specificis non facilè cedit; atque hæc est ratio cur *flagellum & opprobrium Medicorum* hypochondriaca passio dicatur, eaque laborantes, propter imaginationem læsam, quà graviter affectos se credunt, metumque mortis & urgens remediorum desiderium quod tanta symptomatum cohors invehit, assiduis querimoniis Medicos fatigent, quos etiam iterum atque iterum mutare solent, levamen integrum apud unum atque alterum non invenientes.

Quanquam autem dicta hypochondriorum affectio ex se statim lethalis non sit, ut jam jam dictum est, imò nec etiam successu temporis satis longo talis plerumque evadat, potest tamen in hydropem, epilepsiam, cachexiam, marasmum aliosque graves morbos degenerans hominem de medio tollere, atque etiam diuturnitate sua functiones omnes corporis, & præsertim vitales atque animales labefactans; quò plura ergo pauciorave, graviora aut remissiora infert symptomata, pejoris aut melioris ominis atque levaminis, si non curationis dicendus est hic affectus, & si melancholia ad cerebrum pertinens, hoc est delirium, vertigo, convulsiones, difficilis & anhelosa respiratio huic accesserint, metus est impendentis epilepsiæ, & solamen multò minus admittit.

Curatio hujus affectus versatur magis circa alterantia quàm purgantia, magis circa particularia quàm universalia dicta remedia; venæ sectio enim saltem ratione ipsius morbi aut causæ morbificæ minus competere videtur; & si quando celebranda veniat, hoc fieri debet ratione ple-

plethoræ, quæ semper cum obstructionibus & lento sanguinis motu conjuncta est; aut ratione febris, æstus, convulsionum, vigiliarum, aliorumque urgentium & phlebotomiam plerumque, ex malleolo præsertim, requirentium symptomatum. Purgatio verò quanquam non omittenda est, minus frequenter tamen quàm in aliis plerisque affectibus, & non nisi post alterantium, emollientium, & humectantium usum, aut per epicrasim institui debet; acidum siquidem (ut experientia practicorum docet) catharticis parùm obtemperat, minùs quoque ut plurimum emeticis, nisi ipso morbi initio adhibeantur & ad vomitum pronis imperentur, non solùm propterea quod eò turgentes difficile vomunt; verùm etiam quia tartarei, crassi, & impacti humores per secessum melius, quia lentius quàm per vomitum educuntur; hinc Hippoc. *Aphor. 9. Sect. 4. Melancholicos per inferiora purgabis*.

Soli sunt clysteres inter universalia quorum usus frequens in hoc affectu esse potest illi vero sint emollientes & refrigerantes in æstu viscerum & totius corporis; secus verò & in flatuum abundantia carminantes & discutientes, addendo sennam & polypod. in decoct. cum suis correct. & in dissolutione cassiam, catholic. utrumque, diaprun. utrùmque, mel. mercurial. violac. anthosat. &c. imò etiam & hier. picr. bened. laxat. diaphænic. & ipsum vin. emetic. turbid. sal gemm. armon. & pulp. colocynth. &c. Si humorum tenacitas alvique pigrities magna, validiora (ut plerumque accidit) purgantia requirunt; non negligendo castoreum, mel nenupharinum, & ipsum opium, si motus convulsivi partes abdomine contentas infestent, utpotè quæ dissoluta ad justam dosim in clystere carminante, aut emolliente atque anodyno, dictos motus compescere apta nata sunt.

Inchoabitur ergo remediorum administratio à fotibus abdominis totius emollientibus, balneis, semicupiis, apozematis, julepis, aut jusculis aperientibus, incidentibus, amaris, & aromaticis ad plures dies usurpatis, & cùm opus videbitur, iteratis, & rad. quinque aperientibus paratis, aut ex rad. helenii, eryng. ononyd. bugloss. cichor. gram. tarax. polypod. & ipsius hellebor. nig. qui in modica dosi plurimùm juvat &c. Ex cortic. median. sanbuc. fraxin. tamarisc. rad. cap. par. cinnamomo, &c. Ex foliis fumar. cerefol. nasturt. utriusque, scolopend. chamædr. agrim. centaur. min. absint. pont. menth. borrag. buglos. lupulor. anagallid. utriusque, pimpinell. meliss. capillarium omnium, hyper. dent. leon. &c. Ex floribus tribus cordialibus, seu bugloss. borragin. & violar. genist. tamarisc. calendul. sambuc. epithym. & cuscutæ &c. croco. Ex seminibus calid. majoribus atque minoribus, aliisque pluribus in obstructionum & hydropis curatione fusè propositis; quibus addi debent ferri rubiginosi, limatura nodulo inclusa, salis fixi atque volatiles, spiritus fuligin. urinæ, salis armoniac. cornu cervi, succini ad justam & cuique ætati congruam dosim, sicut & spiritus tartari & spiritus vini tartarisatus.

Decoctum galli veteris cum vegetantibus suprà dictis, decoctum sudorificum ordinarium cum antimon. crudo nodulo incluso vinum aromatic. antè descriptum, crocatum, helleboratum Quercetani, absinthites, hìc etiam locum habere possunt, atque etiam juscula ex carne viperin. parata, additis aperientibus atque stomachicis: sed præprimis variæ ferri præparationes & opiatæ chalibeatæ, seu potius ferratæ usus diuturnus. Denique mercur. dulcis, camphora, castoreum, antimon. diaphoret. viperinus pulvis, cornu cervi ustum, Cortex Peruvianus, corallia, margaritæ, lapis lazuli præparatus, oculi cancrorum eorumque sal & pulvis, aliaque absorbentia & alchalia, flores salis armoniaci, succi pomor, redolentium, borraginis, buglossi, taraxaci cichor. fumar. aliarumque suprà dictarum herbarum, aut ex iis secundum artem parati syrupi magistrales, seu simplices & merè alterantes, seu compositi & simul purgantes; aquæ omnes spirituosæ, aromaticæ

&

& cordiales; oleum anisi caryophyllorum, essentia croci, theriaca, extractum rhei & juniperi, atque etiam hellebori nigri, confect. alcherm. hyacinth. tartarum vitriolatum, sal vegetale, seu ex æquis partibus crystalli & salis fix. tartari compositum, aut ex eo in aqua aut jusculo specifico fuso & decocto parata ptisana vegetalis, eaque ferrata, crystallus mineralis, sal nitri, aliaque salsa & diuretica, crocus martis aperiens, &c. & (ut verbo dicam) omnia quæ ventriculi coctioni læsæ, colicæ flatulentæ, obstructionibus imi ventris & hydropi convenire supra diximus, affectui hypochondriaco debellando primarumquè viarum atoniæ & acidæ sanguinis diathesi corrigendæ plurimum sunt accommodata.

His tamen omnibus purgantia quædam sunt intermiscenda in formam boli, potionis, opiatæ, aut, pilularum, qualia ferè dictis affectibus competere supra notavimus; imò & quandoque narcotica, quæ in hoc morbo, urgente scil. suffocatione, vigiliis, delirio, motibus partium internarum convulsivis, miros post elutriatam pravorum humorum saburram præstant effectus, cardiacis præsertim & specificis mixta. Cavendum interim ne continuato & præpostero remediorum calefacientium & spirituosorum usu, quæ directè opponi videntur causæ morbum facienti, æstus viscerum, qui ægros crudeliter plerumque divexat, magis intendatur; in quo casu ad mitiora recurrendum est, quæque magis temperata humorem melancholicum sive acidum vel austerum non minus alterant; tunc etiam iterari debent balnea, fotus, & clysterum refrigerantium usus, imò & seri lactis per plures dies in quo fumar. epithym. centaur. min. asplenium sive ceterach. polypod. chamœdr. aut alia antimelancholica macerata sint; aut ipse pomorum redolentium succus depuratus, ipsumve pomaceum in julepis aperientibus & stomachicis temperatis cum sale prunellæ, tartaro vitriolato &c. imperandus est.

Apertio hæmorrohoidalium venarum per hyrudines, præprimis dum eædem tumere incipiunt, aut iis proclives sunt ægri, aut ex ipsarum suppressione affectus quoquo modo dependet, utiles multum est hypochondriacis utilis quoque menstruorum in hoc morbo, si eadem suppressa fuerint, per propria & specifica remedia provocatio, quæ in sequentibus afferentur; utilis demum aquarum thermalium ferratarum nitrosarum, imò & acidularum dictarum usus, quæ ultimæ non tam acidæ sunt quàm acido-salsæ, ac proindè digestivæ.

Verùm quod curam hypocondriacæ passionis minus laboriosam facit, ipsumque morbo mitigat, est potissimum hilaritas mentis aeris purioris respiratio, jocosa societas, jucunda & læta exercitia, victus euchymus & spirituosus, vitatis omnibus quæ stomacho cruditatem, sanguini acorem, & menti contentionem atque tristitiam conciliare possunt.

NOTA.

IN affectione Hypocondriaca bene ut plurimùm à venæ sectione incipitur; & post preparantia ab Auctore indigitata, & purgans lenius, quale est infusum sennæ cum cassia, & syrupo rosato, venis hæmorrhoidalibus hirudines utiliter admoventur. Quanquam enim hoc remedii genus ex liene aut porta immediatè non trahat per vasa mesenterica, ut putabant antiqui, sanguinis circulationem ignorantes, constat experientia in talibus casibus utile esse sanguinem mittere per venas hæmorrhoidales ad naturæ imitationem quæ hac via spontaneas hemorrhagias cum levamine ægrorum molitur.

Quidam in vomitu totius curæ cardinem verti existimant, & ab eo incipiunt. Hac sane ratione humores acido viscidi ventriculi tunicis inhærentes excutiuntur, in quibus primus morbi fomes nidulari creditur; verùm aliquando per ægros, nunquam non in hoc affectu morosos & meticulosos, hoc remedio uti non licet.

Ad usum chalybis aut ferri quod spectat, quidam purgantia admiscent aut intercalant, quidam, inter quos Clariss.

Sy-

Sydenham, à purgantibus efficaciam chalybis destrui putant. Licet à chalybeatis purgantibus incipere, & per mera aut sola chalybeata finire. Inter quorum præparationes simpliciores pluris faciendæ. Imò limatura chalybis rubiginosa subtiliss. pulverisata cæteris laboriosis Chymicorum præparationibus præferri quandoque debet.

Ea siquidem acidi succi facilius saturantur, & edulcorantur. Utiles sunt & pilulæ è limatura ferri, cum cortice Peruviano, & syrup. pomorum. Aromata à Clariss. Auctore commendata parca manu & raro exhibenda, his enim pro tempore tantùm levantur ægri; nec tantum profectus ab eorum usu expectari debet quantum sequitur damni ab eorundem abusu. Vinum parùm tutò etiam exhibetur, etiam aqua temperatum, nisi in parva admodum mensura. Novimus & qui mera aqua fluviatili aut fontana pro potu ordinario sumpta, optimè habuerunt. Lactis usus & potissimum asinini, rejici non debet, corpore ut par est præparato. Curam mercurialem indeque promotam salivationem aliqui commendant; verùm nullatenus tutum est tali remedio uti, cujus funestos affectus aliquando vidimus; imò de quo historiam truculentissimam afferunt Ephemerides Curios. German.

CAPUT XXVIII.

De Scorbuto.

SAles, quibus massa sanguinea constat multipliciter, & quidem præternaturaliter posse combinari cum aliis principiis seu activis, seu passivis atque cum iisdem exaltari innumeri probant affectus corpus humanum affligere soliti diversas tamen illas salium combinationes atque exaltationes unus præ omnibus aliis Scorbutus demonstrat, qui morbus est paludosis, maritimis, & præsertim Septentrionalibus regionibus endemius, aliis verò, & præsertim meridionalibus in quibus hactenus ferè incognitus fuit, non ita familiaris. Quanquam autem affectus iste oras nostras minùs infestare soleat; usus tamen practicus docuit nos ab eo penitus immunes non esse, & si omnibus symptomatis stipatus non sit quæ vernaculum & endemium comitantur, quædam tamen magis propria & veluti pathognomonica accidentia infert ad illius naturam stabiliendam sufficientia: imo & mihi de eo nunc scribenti Scorbutici nostratis, nec aliundè morbum etsi perfectum in sua specie & exquisitum afferentis, sed ab immodico & continuato salis salsorumve eduliorum usu contractum, cura committitur, in quo omnia ferè Scorbuti legitimi borealium maritimarumque plagarum proprii signa deprehenduntur.

De Scorbuto itaque propriè dicto nunc acturi, non est ut variis ejusdem appellationibus immoremur, quas apud varios Auctores, & præsertim apud *Gualterum Charleton* Anglum videre est, qui de hoc morbo librum singularem scripsit; nec inanes quorumdam quæstiones agitabimus, an scilicet Hippocrati, Galeno, & aliis antiquis Medicis cognitus fuerit, quæ similiter in dicto libro solutæ inveniuntur, & præterea ad Scorbuti æthiologiam atque therapejam minimè facere videntur. Est ergo Scorbutus, ut ad rem statim accedamus, sicut de morbo præcedente dictum est, morborum potius congeries quàm unicus & simplex morbus, atque is si unica definitione dicam an descriptione, circumscribi possit, est prava contagiosaque massæ sanguineæ diathesis & veluti totius corporis ichorosa & salsa cachexia à varia salium minùs volatilium cum aliis minùs activis principiis mixtione atque exaltatione ortum ducens, crurum debilitatem, Græcis *Scelotyrben*, oris fœtorem, iisdem *Stomacacem*, undè dictus affectus denominationem plerumque accipit; & præterea maculas in cute nunc majores, nunc minores, purpureas, violaceas, rubrasque & lividas, præsertim in tibiis & cruribus, dentium vacillationem, gingivarum erosionem & putredinem, fluxum sanguinis ex iisdem, tanquam propria & pathognomonica signa

gna inferens aliisque symptomatis nullam corporis partem, ne articulis exceptis, non affligentibus & affectui hypochondriaco communibus stipata.

Dividitur primò in austerum seu acerbum, in quo quia sal cum terrestribus multis particulis copulatum spiritibus & sulphure depressis exhaustisque dominium obtinet, dispositio sanguini inducitur fructuum immaturorum temperiei non absimilis, huncque Scorbutum à sale fixo, hoc est in statu fixitatis, minimè verò fusionis, volatilisationis, aut fluoris existente appellare quibusdam placet.

Secundò in rancidum sive sulphureo-salinum, qui scilicet à sulphuris particulis, post tenuium unà cum spiritibus exhalationem salem sibi asciscentibus omninò dependet, atque in hoc casu sanguis fervidior paulò quàm in aliis Scorbuti speciebus existit.

Tertiò in Scorbutum acidum; in quo sales à sulphureis spirituosis & terrenis partibus magis liberi in statum fluoris, ut in vino acescente contingit, deducuntur; hæc autem Scorbuti species magis aliis frequens affectioni hypochondriacæ maximè affinis est, & veluti gradus eidem perfectæ completæ superadditus.

His omnibus Scorbuti speciebus & differentiis quidam addunt lixivum, à sale reverberato, acri, biliosis tenuioribus admixto particulis, ac proindè lixivo prosapiam suam ducentem, ratione cujus sanguinem attenuare ac penitus dissolvere potis est. Verùm ex symptomatis in hoc morbo apparentibus, atque ex causis mediatis & remotis eumdem inducere solitis facilè colligitur. Scorbutum lixiviosum propriè dictum nullum esse, eumdemque morbum cum sanguineæ massæ dissolutione vera stare minimè posse; aer enim crassus, humidus, salsus, qualis in locis septentrionalibus & maritimis inspiratur, alimenta crassa, cruda, acida, & præsertim salsa & muriatica, piscium aut carnium sale conditorum usus continuatus, acetaria, otium, tristitia, studium, curæ, sollicitudines, temperamentum melancholicum, & alia hujusmodi morbum hunc inferre solita tantùm abest ut salis lixiviosi in sanguine copiam facere possint, ut potiùs eumdem spiritibus & sulphure tenuiori, ut cuivis patens est, spoliantia, saliumque proventum sanguini affundentia non nisi austerum, acidum, aut saltem rancidum, pro varia ejusdem diathesi, eo quo supra dictum est modo, efficiant. Præterea symptomata quamplurima Scorbuto, passioni hypochondriacæ, imò & lui venereæ, qui affectus sunt ab acido prodeuntes, maximè communia minus sanguinis dissolutionem arguunt, nisi per dissolutionem, serosarum partium à crassis separatio intelligatur; quod absurdum est, quàm aliam quamcumque pravam & crassam præsertim atque salinam ejusdem diathesim; ne quid dicam de Scorbuto meridionales etsi maritimas, calidasque & torridas regiones, ubi sanguis ad dissolutionem proclivior est, minus infestare solito, dictique morbi optima testantibus practicis per salia volatilia plantasque sale volatili abundantes, à quibus sanguis magis dissolvitur, curatione. Quòd si ille remediis quandoque temperatis, refrigerantibus, imò & acidiusculis, ut de affectione hypochondriaca dictum est, mitigari postulet, hoc sulphuri crassiori unà cum sale exsuperanti tribuendum est, æstibusque ac fervori tùm sanguinis, tùm viscerum indè prodeuntibus, quàm sanguinis quæ nulla est, dissolutione; imò & jam dictis remediis, notante dicto *Gualtero Charleton* intermisceri semper debent digestivorum, roborantium, atque etiam antiscorbuticorum vegetantium usus, quæ cùm tenuium sint partium, massæ sanguineæ, si dissoluta foret, non parvum afferrent damnum.

Cùm ergo in omni Scorbuto falsior sit atque crassior simul & fœculentior universus cruoris latex, utpotè qui principiis suis nobilioribus & magis activis, spiritibus nempè & sulphure tenuiori, ob varias supra dictas causas, & præcipuè ex chyloseo defectu, aut commissis in diæta erroribus, aliisve non naturalibus malè usurpatis, defraudatur; cùm insuper

visce-

viscera atque colatoria potissimùm abdomine contenta, stomachus scilicet, pancreas utrumque, hepar, lien, mesenterium, ipsisque appensa vasa quibus plerumque morbus imputari solet, in vitio sint, nec sanguinem (quod eorum munus est) à suis recrementis atque impuritatibus liberent; non mirum si propter emanantem indè acidam, muriaticam, acerbam, rancidam, lymphæ, succi nutritii, spirituum animalium, liquoris nervosi, & omnium corporis humorum discrasiam magnus symptomatum exsurgat numerus, quæ diagnosim morbi constituunt.

Atque ut ab iis jam ordine disponendis fiat initium quæ incipientem Scorbutum comitantur; adsunt primò lassitudo spontanea, gravitatis sensus inferioribus partibus, crurum debilitas, angustia pectoris, & respiratio difficilis, quæ omnia crassioris vappidique sanguinis partes corporis nimium gravantis, leniusque circulum suum peragentis effecta sunt, aut deficientium in copia, motu, influxu, aut puritate spirituum animalium; eadem de causa superveniunt deindè pulsus debilis aut intermittens, facies pallida, lipothymiæ, sopor, languor, & totius corporis enervatio, ob fatiscentes scilicet, aut non debitè fluentes spiritus animales, atque sanguinem minus purum, vegetum, & quasi deliquium patientem.

Dum verò morbus ingravescit, graviora quoque symptomata sese produnt, ut sunt dolores modò vagi, modò stabiles varias corporis partes cruciantes, atque nunc cephalalgiam, nunc arthitidem, quæ vaga est, nunc odontalgiam, rheumatismum, pleuritidem, colicam &c. mentientes; oris affectiones ulcerosę, pruritus & rubedo seu inflammatio gingivarum, sanguinis ex iisdem effluxus, qui earum substantiam sensim exulcerat & corrumpit; undè oris graveolentia, alvi fluxus modò simplex, modò dysentericus, hæmorrhagiæ variæ, dentium vacillatio, erosio, & nigredo quæ omnia accidentia salibus nimis onusto sanguini non immeritò tribuuntur, sic nempè & partes corporis quas perluit membranosas, nerveas, tendinosasque, ubi magis retinetur, corroderę, mollemque gingivarum carnem exedere, aptus efficitur, undè exesis etiam aut laxatis dentium alveolis, easdem vascillare & cadere necessum est, apertisque per diabrosim aut rixim tum hìc, tum alibi, vasorum, sanguiferorum extremis capillaribus, sanguinem continuo, licèt lento gradu circulantem qua data porta ruere, diversasque indè prodire hæmorrhagias. His omnibus adjici debent sputatio copiosa & frequens, quæ à saliva multa per parotides glandulas, maxillares, palatinas, & quæ totam buccam occupant apertas uberius à sanguine fero redundante secreta deducenda est. Urinæ rubicundæ, ob maximam salium admixtam quantitatem, partes sulphureas dissolutas secum vehentium. Febres velut intermittentes & inordinatæ, propter initam identidem salini acidi & degeneris sanguinis cum chylo crudiore & lympha in ejus alveum advenientibus, minusque miscibilibus effervescentiam. Maculæ rubræ, violaceæ, lividæ, in cruribus, tibiis, aliisque partibus apparentes, quarum causa in solo sanguine quærenda est, qui crassus & effętus in cute, & præsertim partibus inferioribus restagnat, & tùm ob partium ipsius spirituosarum defectum, tùm ob minus validam cordis systolem, tùm demùm propter frigiditatem ambientis aeris ibidem moram trahit, variumque pro varia sanguinis dyscrasia & depravatione colorem præ se fert. Maculæ autem illæ in ulcuscula aut gangræna degenerant, prout sanguis vel acrior est & cutem exedens, vel magis corruptus, motuque omni tùm fermentativo, tum progressivo seu circulari destitutus, undè suffocato & extincto partis calore syderatio subsequitur.

Convulsiones quoque, vertigo, vigilię, horrores, vomitus, &c. Scorbutum comitari solent, ob impuros spiritus animales, eosque particulis heterogeneis immixtos, quæ eosdem in varios motus inordinatos & præternaturales, modò in cerebro, modò in artubus, modò in partibus internis ciere aptæ natæ sunt; vel

etiam ob sanguinem vitiosum copulam dictis spiritibus multò magis elasticam & explosivam præbentem, cujus ratione eosdem ipsos similiter in ἀταξίας & orgasmos adigere potis est; tandem prout idem sanguis per pulmones trajectus vesiculas eorumdem sua acrimonia erodere, aut mora & cunctatione & copia distendendo rumpere idoneus est, phtisis pulmonaris excitatur, aut hydrops, si ipse nimis crassus & grumosus obstructiones pariendo serosarum sanguinis partium transudationem & elapsum in thorace, abdomine, aut toto corporis habitu promoveat, quin etiam & paralysis, si particulæ ejus crassiusculæ aut lympha paulò viscidior per laxiores cerebri corticales glandulas una cum spirituoso liquore transcolentur, & in canales nerveos deductæ & congestæ spirituum in partes musculosas distributioni officiant.

Quibus plurimis Scorbuti consectariis symptomatis (ut multa alia taceam) affectui hypochondriaco communia & in præcedenti capite explanata, supervenit ultimò atrophia & marasmus, sanguinis & lymphæ corruptorum & ad deperditam partium nutriendarum substantiam resarciendam minus idoneorum ordinarius effectus, atque etiam spirituum animalium ob labem ipsis a sanguine communicatam nutritionem non ampliùs actuantium.

Quanquam verò omnia jam recensita symptomata omni Scorbuto plerumque conveniant, quædam tamen sunt cuique ejusdem speciei multò magis familiaria & quæ causæ à qua producitur varietatem donotant, sic *acerbus* dictus *Scorbutus* dyspnœam, pręcordiorum angustiam, lipothymias, torpores, lassitudines, sopores, &c. magis infert. *Rancidus* exanthemata, tubercula, ulcera, vomitus. diarrhœas, ventris tormina, febres, ęstus, vigilias, vertigines, &c. *Acidus* horrores, rigores, frigoris sensum, convulsiones, alvi adstrictiones, metum, tristitiam, dolores, & cordis palpitationes, ructus acidos, &c. Verùm ille Scorbuti ejusque causarum differentiæ temperamento bilioso, melancholico, &c. ex victu pręcedente atque ex sex rerum non naturalium dictarum abusu non minus plerumque manifestantur.

Quod ad contagium spectat hujus affectus proprium, illud non secùs ac in luce Venerea quam plerumque, dum inveteratus est, æmulatur, petendum ex saliva, aut sudore atque madore summè acribus & erodentibus, ex corpore affecto in sanum transfusis, sive ex basiorum, poculorum, atque esculentorum communione: sive ex linteorum, mantilium, atque indusiorum aut (quod conjugatis Venereumque actum exercentibus peculiare est, item nutricibus atque lactentibus) ex mutua partium genitalium totiusque corporis uberumque & labiorum applicatione, & lactis atque feminis infectorum infusione, si mas & nutrix Scorbuto prius laboraverint; aut pudendi masculini atquæ papillarum nutricis, si secus, à labiis vulvæ, necnon infantis in coitu aut suctu humectatione; immissa namque quoquo modo Scorbuti pręsertim confirmati seminia, & per poros cutis, os, mammas, partes genitales, imò & per respirationem aere mediante, sanguinem subeuntia, vipereæ aut rabiosæ solivæ ad instar, summa qua pollent vi fermentativa ad totam ipsius massam sensim sensimque extenduntur, salesque in eo contentos successu temporis exaltantia, spiritusque ac sulphureas tenuiores partes deprimentia aut fugantia, similem sibi diathesim eidem conciliant.

In Scorbuto præ cæteris omnibus morbis prognosis semper incerta fuit; quidam enim paralysi ab hoc affectu, hydrope, asthmate veluti suffocante, convulsionibus imò atrophia laborantes præter omnem Medicorum spem adhibitis convenientibus remediis convalescere, & in pristinam sanitatem restitui visi sunt (quod tamen rarum semper fuit.) Quidam verò non ita gravibus affecti symptomatis mortem vitare non potuerunt. Dicere tamen certò possumus morbum hunc chronicum semper esse, contumacem, & difficilis admodùm curationis, præsertim si hæreditarius sit aut invetera-

teratus, ita ut non unius, sed plurium Medicorum oleum & operam magno eorumdem opprobrio eludat. *Austerus rancido* dicto *acidoque* minus portendit periculum, & incipiens in quaque specie confirmato; in illis siquidem massa sanguinea à statu naturali paulò minus recedens facilius corrigi atque immutari potest. Quibus labes à sanguine & lympha in spiritus animales & nervosum genus jam transiit, difficilius multò curantur; item & quibus viscera sunt admodum labefactata, & hypochondria dura, renitentia, & skirrosa. Scorbutus denique eò periculosior dicendus, quò plura & graviora infert symptomata quò minus vegetæ sunt & robustæ ægrotantis vires magisque habitualis factus est morbus: quòd si eidem gravissimi morbi supervenerint, hydrops scilicet, phutisis, marasmus, febris lenta, paralysis, de ægri salute ferè semper conclamatum est.

Quandoquidem in hoc affectu depauperata est admodum massa sanguinis, & per salium minus volatilium aut alchalinorum exaltationem & abundantiam principiis suis tenuioribus & magis activis (ut supra innuimus) spoliata; quia insuper stomachus & viscera (utpotè infarcta & tensa) munio suo non rectè defunguntur, totus curationis cardo versari debet circa restituendam dicti sanguinis deficientem τν υμάτι σιν, stomachique & viscerum omnium idiosyncrasiam; hoc autem optimè fiet in genere per attenuantia, diaphoretica, volatila, spirituosa, alchalia, aperientia, chalybeata, martialia, mercurialia, cardiaca, stomachica, amara, & digestiva, quorum mentio capite de hydrope, obstructionibus, & affectione hypochondriaca jam satis facta est, adhibitis prius atque interjectis fotibus. balneis, & potissimum clysteribus atque potionibus purgantibus mitioribus (validiores enim morbum exasperant) quæ primas vias eluendo aliis medicamentis viam sternunt, eorumque effectum accelerant.

Quoad venæ sectionem, ea nonnisi in Scorbuto *rancido* & *sulphureo-salino* locum habere videtur, in quo sanguis magis æstuat, tùm etiam ubi symptomatis quibusdam urgentibus hæmorrhagiis putà, vigiliis, febribus inordinatis, viscerum fervori, &c. quæ aperta vena mitescere solent, aut ipsi plethoræ occurrendum est; ea verò semper parca manu instituenda, ne exhaustis adhuc magis spiritibus, sanguis magis effœtus evadat, viresque jam debiles ulterius atterantur.

Administratis ergo remediis universalibus & iis pro necessitate & Medici judicio repetitis, præmissis etiam initio vomitoriis, si stomachi repletio, nausea, ægrique temperamentum & vires aut vomendi facultas ea indicare aut permittere videantur, ad alterantia deveniendum est, quæ sensim sine sensu massam sanguineam jam corruptam & depravatam reparent, aquosam, crassam & fœculentam attenuent, vivificent vigorent, & salsam leniant atque temperent, ut dictum est in præcedenti affectu, à quo Scorbutus non valde discrepat; cum ea tamen cautione ut, si morbus à salibus sulphuri crasso associatis excitetur, lenioribus magisque temperatis utendum sit ad sulphuris efferati reprimendam exsuperantiam. Si à terrestribus & tartareis particulis cum sale combinatis, calidioribus, sulphureis, atque spirituosis, a terreis & absorbentibus dictis prorsùs abstinendo. Si à sale fluorem passo acidum simpliciter sanguini diathesim conciliante, amaris, acrioribus, & sale alchalino volatili, aut fixo, aut sulphure tenui abundantibus. His tamen omnibus adjungi semper debent quæ huic morbo specificè medentur, quæque ideò *antiscorbutica* dicuntur, qualia sunt inter vegetantia nasturtium tum hortense, tum aquaticum majus & minus, becabunga sive anagallis aquatica folio rotundo & longo, cerefolium, fumaria, cardamine, eruca, synapi, raphanus rusticanus, salvia, betula, fragaria, chelidonium minus, oxylapatum, halenium, taraxacum, ruta muraria, numularia, angelica, zedoaria, polypodium, hellebori nigri ramenta, absintium, centaureum minus, chamædrys, summitates tamarisci, lupulorum, pini & abietis, &c. qualia etiam sunt

ex iis expressi succi & per residentiam aut alio quovis modo depurati, aut eorum aquæ stillatitiæ, aut ex iisdem extractum, sallixiviosum; qualia sunt inter compositiones pharmaceuticas theriaca, diascordium, confect. alcherm. & hyacintorum, aquæ antiscorbuticæ Sennerti, Quercetani, Mynsichti, Vvillisii, & aliorum, electuarium antiscorbuticum Scroder. syrupus Scelotyrbicus Foresti; qualia denique sunt ex Chymicis spiritus omnes & sales volatiles atque fixi & lixiviosi, tincturæ martis & antimon. mercurii variæ præparationes & (ut verbo dicam) omnia remedia quæ in præcedentium affectuum curatione proposita sunt, ne quidem exceptis aquis mineralibus frigidis & thermalibus, ipsisque narcoticis &c. si urgentium variorum symptomatum mitigationi incumbendum sit. Quibus omnibus si victus euchymus, & aeris septentrionalis, humidi & crassi in meridionalem siccum & purum ventisque salubribus perflatum mutatio accesserit, nil aliud ad Scorbuti therapeiam integram desiderari videbitur.

NOTA.

Scorbutus per eadem illa curari debet quæ in *Affectione Hypochondriaca fuere* relata, ut bene advertit Clariss. Auctor: imò medicamenta omnia anti-hypochondriaca dicta, antiscorbuticorum nomen non minus merentur. Fatemur interim, quòd quandoquidem in Scorbuto confirmato omnia intensiora sunt, illi, expugnando, & validiora & copiosiora remedia exquiruntur, quæ inter ea quæ hactenus adducta fuere non difficile fuerit seligere, adjectis subinde specificis apud Practicos respersis, & præcipuè Thoma Vvillisio, Gualtero Charleton, Theodoro de Mayerne, Martino Lister, Nicolao Pecklino &c. satis abundè adductis.

CAPUT XXIX.

De affectibus Mesenterii, & Pancreatis.

Mesenterium, quod est pars membranosa in medio ventris inferioris sita, & non solùm vasis sanguiferis, lymphaticis, atque lacteis plurimis commercium à corde ad intestina, & ab his ad hepar, aut ad Pecqueti receptaculum, pro corporis œconomia & circulari humorum motu facientibus fulciendis dicata; sed etiam glandulis multis, quæ lympham fermentativam secernunt chylo transeunti permiscendam, atque ipsis etiam intestinis colligandis destinta, suos ut aliæ partes morbos patitur, potissimum verò obstructiones, inflammationem, abscessum, ulcus, & skirrhum.

Obstructio mesenterii, quæ raró sola est, atque etiam skirrhus non aliam requirunt æthiologiam, quàm quæ suprà hepatis atque lienis obstructorum aut induratorum allata est; Si namque seu crassior & fœculentior sanguis, seu lympha viscidior & glutinosior, seu chylus crudior & minus defœcatus aut à lymphæ ipsi occurrentis acidioris mixtione grumescens & caseosus in vasis suis, quæ hìc minutissima sunt & angustissima, hæreant & commorentur, vel (quod non ita rarum est) turgidæ, induratæ & grandiores factæ ab humoribus crassis in suo sinu retentis per totam mesenterii substantiam dispersæ glandulæ dictorum liquorum motum progressivum impediant, oppilationem in hac parte, infarctum & skirrhum excitari necesse est, quorum causæ non admodum diversæ sunt ab iis quæ splen, jecur, & alia viscera obstruere aut indurare solent, ac proindè hìc minimè repetendæ.

Inflammatio pariter dictæ partis, ejusque ulcus & abscessus cùm non dispari ratione, nec à disparibus causis tùm externis, tùm internis, tùm remotis, tùm proximis generentur atque phlogoses, ulcera, & abscessus stomachi, hepatis, de quibus antè dictum est; in eorumdem æthiologia afferenda non magis immorandum

dum videtur, imò nec in therapeja quæ facilè ex præcedentibus colligi atque erui possunt.

Restat dictorum morborum diagnosis, quæ hìc prætermitti non potest, per illam enim iidem ab aliis abdomine contentas partes infestantibus affectibus (quod Medico necessarium videtur) optimè distinguuntur. Obstructio ergo mesenterii ejusdemque skirrhus, præter signa quæ habent cum hypochondriorum obstructionibus communia, in specie designantur; Primò per tensionem, renitentiam, & duritiem in medio ventre infra stomachum & in regione umbilicali manui paulò fortiùs comprimenti atque altius immissæ conspicuam. Secundò per gravitatis sensum, dolorem obtusum in eadem regione, atque etiam quandoque acutum, cùm scilicet mesenterii membranæ ob insignes nervorum plexus valde sensibiles ab humorum retentorum copia, aut acrimonia nimium distenduntur aut irritantur, qui dolor ad dorsum & lumbeos plerumque extenditur, quia mesenterium iis partibus nexu admodum firmo cohæret. Tertiò per alvi fluxum chylaceum, & fœcum griseo colore perfusarum exclusionem, quia infarctum mensenterium chyli distributionem impedit, qui proindè unà cum fœcibus excernitur. Quartò per totius corporis emaciationem sensim sensimque increscentem, eamque promptiorem aut tardiorem, prout obturatæ magis aut minus chyli viæ eidem ad sanguinem commeatum denegant. *Denique* per murmura ventris, rugitus, ructus, aliaque symptomata hypochondriaco affectui familiaria, utpotè qui ab hujusmodi obstructionibus ex parte excitatur atque fovetur.

Inflammatio mesenterii dignoscitur per febrem, quæ statim non admodum valida est, per sitim non admodum intensam, quia exilia hujus partis vasa sanguifera partis inflammatæ ardorem sanguineæ massæ non nisi lentè & minus copiosè conciliant: hinc quoque & alia accidentia phlogoses aliarum partium consequi solita in hoc affectu remissiora, & minus gravia sunt, nisi forsan huic vicinarum partium, hepatis putà, lienis, intestinorum, stomachi, &c. inflammatio (quod plerumque accidit) adjungatur; in quo casu symptomata omnia multò magis sæviunt, & vehementiora sunt. Præterea adest doloris & caloris sensus in medio ventre, qui tactu profundo manifestatur, & à sanguine inter membranas mesenterii quas divellit, atque distendit expanso & extravasato, atque fervorem præternaturalem subeunte pendet; adest etiam idcircò tensionis & gravitatis sensus infra stomachum, & propter istius viciniam cum parte affecta, anorexia, atque tandem chylosæ dejectiones, ob interclusos lactearum venarum canales.

Abscessus & ulcus mesenterii difficilis admodum sunt diagnoseos, nisi illa dictæ partis inflammatio præcesserit, quæ ultra tempus sine ægrotantis morte perseveret, quod tamen non valde ordinarium est, tunc enim indicium est tumorem inflammatorium discuti & resolvi non potuisse; sed fuisse suppuratum atque in pus conversum. Si quæ tamen tam reconditorum affectuum, & qui non nisi per dissectionem cadaverum plerisque innotuerunt Medicis, signa seu potius conjecturæ afferri possint; illæ ex dolore, tensione, gravitate affectæ partis, cibi fastidio sine ullo calore & febre præcedentibus, ex magna satietate post paucum assumptum cibum ob stomachi pondus mesenterio incumbens, ex febre lenta, & languida subsequente, ex vomitu, atrophia corporis, dejectionibus fœtidis, chylosis, sanguineis, & rupto in intestina abscessu purulentis, petendæ sunt, atque etiam ex absentia signorum alias vicinas partes affectas in specie designantium.

Prognosis horum omnium mesenterii morborum, ut paucis instituatur, dicendum est eosdem incipientes necdum confirmatos, aut in totam partis substantiam extensos non malè semper ominari, & curationem admittere posse; periculosos tamen esse, & difficilis curationis, dum præsertim habituales facti sunt, totumque mesenterium occupant; quan-

quam enim hæc pars ignobilis ratione sui videatur, quia tamen officiali præ aliis multis munere fungitur, non solùm portæ ramos quamplurimos fulciendo ad circularem sanguinis motum omninò necessarios, sed etiam glandulosas plerasque, lymphatica multa vasa, & omnia chylifera, quorum infarctus, compressio, & occlusio succum nutritium toti corpori & sanguini fermentativum subtrahunt, à quibus vita radicaliter dependet, non nisi malis humani corporis rebus, si non subitò, saltem successu temporis, affici notabiliter potest.

Pancreas mesenterio magis exsangue, vasisque sanguiferis minus perfusum non ita proclive est ad inflammationem, nisi forsan per viciniam, & commercium aliarum partium phlogosi laborantium; quia tamen corpus est glandulosum conglomeratum ac proindè colatorium, humorem seu succum fermentativum acido-salsum à sanguine secernens, eumdemque per ductum ipsi proprium in duodenum intestinum ad ulteriorem chymi è stomacho descendentis elaborationem atque fusionem instillans, obstructionibus atque skirrhis, ut alia corporis colatoria, est obnoxium.

Horum causas internas & immediatas pete ex crassitie ipsius sanguinis, aut lymphæ in eo contentæ visciditate, atque etiam pancreatici succi nimia aciditate, qua affluens in pancreaticis substantiam humores figere & coagulare aptus efficitur; mediatas verò externas atque procatharticas ex sex rerum nonnaturalium dictarum abusu humores dictos ad concretionem in primis viis disponente.

Dignoscuntur pancreatis obstructiones atque ejusdem skirrhi, si saltem similibus vicinarum partium affectibus (quod rarum est) non adjungantur, ex duritie, tensione, renitentia sub ventriculo & circa ejusdem fundum, ubi pancreas situm est, manu satis fortiter comprimente perceptis, præsertim jejuno ægrotante. Secundò ex sensu ponderis in regione inferiore stomachi etiam vacui, stante præsertim ambulante ægro. Tertiò ex satietate post levem pastum. Quartò per cruditates, borborygmos, & ructus, ex defectu aut vitio succi pancreatici chylum non amplius elaborantis, eumdemque proindè crudiorem & flatulentum relinquentis petendos. Quintò per respirationis difficultatem præsertim ab assumpto cibo, propter impeditum diaphragmatis in systole sua, seu contractione descensum. Sextò per vomitum sæpius recurrentem ob pylori & fundi stomachi à pancreate indurato & tumido compressionem. Septimò per totius corporis cachexiam succedentem, ob chyloseos ac proindè hæmatoseos defectum. Ultimò per absentiam aliorum signorum quæ partes ipsi finitimas obstructas, aut skirrhosas denotant; horum autem pancreatis morborum curationem deprome pariter ex præcedentibus capitibus ubi de obstructione, & skirrho hepatis, lienis &c. actum est.

CAPUT XXX.

De affectibus renum & vesicæ, ac primò de calculo renes, & vesicam occupante, & de dolore nephritico.

Lapides in omnibus fere corporis humani partibus generari posse testantur innumeræ eorumdem in cerebro, lingua, ventriculo, hepate, liene, pancreate, corde, intestinis, utero, &c. & potissimum in vesicula biliaria repertorum observationes: testatur quoque quotidiana arthriticorum experientia humores viscidos, crassos, tartareos & potissimùm salinos in ipsis articulis plerumque lapidescere, & in tophos indurari; sed quia frequentior dictorum lapidum genesis est in renibus atque in vesica urinaria, ubi calculorum nomine per antonomasiam insigniuntur, de his hoc loco, ubi de affectibus renum, & vesicæ agitur, jam nobis tractandum incumbit.

Est ergo calculus (ut ab ipsa rei definitione ordiamur) ponderosum, durum, terrestre, atque lapideum corpus ex

ex humore limoso, fœculento, terrestri, necnon lymphatico seu glutinoso, salium multorum ope concretum, & in renum substantia, aut in vesicæ cavo genitum, obstructionem, distensionem, atque lacerationem pariens, undè varia eaque sævissima subsequi solent symptomata quæ suo loco recensebuntur. Dixi in renum substantia, aut vesicæ cavo generari calculum, neque enim cum quibusdam opinor ejusdem rudimentum atque principium seu arenam quandam majorem minoremve, vel multiplicem in unum coeuntem in renum pelvi aut substantia semper primò produci & concrescere, quæ deindè per ureterem in vesicæ capacitatem delapsa corticem accipiat successu temporis crescentem, & ab humoris limosi ac lymphatici novo affluxu nuclei ad instar crassescentem, undè lapillus quotidie augeatur, & in calculum majorem excrescat; quanquam enim hoc ita continere colligant certi Auctores, ex eo quod in vesicæ calculis, quos viderunt, contritis & fractis nucleos fuscos & minores cortice majori spissiori magisque candido obductos invenerint; vel ex eo quod nullus ipsis vesicæ calculo laborans occurrerit, in quo colica nephritica arenæ ex renibus descensum arguens non præcesserit; quia tamen à plerisque aliis practicis contra observatum est calculos plures fuisse è vesica extractos sine tali nucleo, & in tota sua mole substantia uniformes, eosdemque vesicam jam dudum occupantes nullum renum dolorem seu nephriticum præcessisse; quia insuper nulla est vel parum probabilis ratio quæ lapidis in vesicula fellea, ventriculo intestinis, pancreate, articulis &c. potius quàm vesica urinaria generationem statuat; quia denique videmus quotidie urinam ipsam in matula plerumque per moram lapidescere, & in crustam gypseam & argilaceam ipsius parietibus & fundo adhærentem degenerare, calculum in vesica non minus quàm renibus aliisque partibus prima etiam concretionis suæ rudimenta quandoque capere posse non immeritò censemus. Fatendum tamen est in gratiam dictorum Auctorum, utplurimùm, si non semper & absolutè, dictum vesicæ calculum, in senibus præsertim adultisque, generationis suæ primordia renibus accepta referre, hoc est arenas & lapillos minores, & jam induratos ex eorumdem pelvi in vesicam unà cum urina descendere, ubi ab humore crasso, & terrestri renes simul præterlabente, atque etiam viscido salis urinosi ope concreto incrementum & unionem accipiunt.

Si vesicam calculus occupet affectus dicitur, λιθίασις, si renes, νεφρῖτις, undè & dolor nephriticus seu colica nephritica deducitur, quandò scilicet descendens, & divulsus è carnea renum substantia obtusiori sensu donata dictus calculus in caput ureteris angustioris, & sensibilioris, utpotè membranosi, demittitur, aut ejus canalem subit, quem aut mole sua admodum distendit, aut asperitate sua dilacerat, sicque dolores atroces movet colicæ intestinali undè nomen accepit, persimiles, imò plerumque majores.

Huic morbo obnoxii sunt omnis ætatis homines & omnis sexus; mares tamen magis quàm fœminæ, non solùm ob multiplices in victu commissos errores, & vini usum tartaro abundantis, sed etiam ob majorem urinarum salsedinem, lotii diuturnam retentionem, urinæ viam minus laxam, magisque compactam, ac proindè limosos humores magis retinentem renum substantiam. Inter mares calculosi magis fiunt tùm in renibus, tùm in vesica, senes, & qui hæreditariam ad hunc affectum contraxerunt dispositionem, ob humores quibus turgent viscidos, tartareos, & lentos, magnamque salium à principiorum magis activorum defectu abundantiam, atque insuper minorem renum & vesicæ systalticum seu expulsivum motum: pueri verò magis calculo vesicæ, quàm renum solent laborare, quanquam non valdè frequenter, & in iis plurimum dictus Calculus non in renibus, sed in vesica accipit concretionis suæ principium non minus quàm augmentum; cujus ratio esse videtur, quod laxi

puerorum renes limum omnem, & fœcem sanguinis atque etiam lympham, qua magis abundant, per substantiam suam ductusque papillares & urinosos unà cum lotio transire facilè permittunt, & ad vesicam mandari, ubi concurrentibus longioribus, quæ semper faciunt ob diuturnos somnos, minorem vesicæ sensum, atque nimiam ad varios jocos attentionem, mejendi intervallis subsident tandem ad collum dictæ vesicæ seu potiùs fundum, & ad se mutuò accedunt limosæ sanguinis, & fœculentæ particulæ, eæque glutinosi humoris seu lymphæ portionis cum urinis semper descendentis, & simul etiam subsidentis ministerio conjunctæ, & ligatæ, atque etiam urinosis salibus veluti totidem exiguis palis magis compactæ sensim sensimque coagmentantur, & lapidis formam induunt.

Calculorum plures dantur species atque differentiæ, non solùm ratione partis quam occupant, ex qua alius dicitur renum calculus, alius vesicæ; sed etiam ratione numeri, figuræ, situs, coloris, molis, & consistentiæ atque compositionis; per quæ alius parvus dicitur, alius magnus & crassus, alius planus, alius rotundus, ovalis, oblongus, quadratus, angulosus, &c. Alius lævis in sua superficie, alius asper, alius solidus & durus, alius mollior atque friabilis, alius unicus & simplex, alius multiplex, alius cum, alius sine nucleo; alius demum albescens & candidus, alius griseus, rufus, & fuscus, alius fluctuans in vesica, & mobilis, alius substantiæ renum & vesicæ firmiter adhærens; quæ omnes differentiæ parum notabiles, saltem quoad ipsam calculi naturam, non aliunde peti debent, quàm ex materiæ calculum componentis varia dispositione, & cum fœculenta bile, lympha, &c. mixtione; ipsiusque majori, aut minori in hanc, aut illam partem affluxu, congestione, atque retentione, vel recenti, aut jamdiu facta partium suarum colligatione &c.

Præterea distingui etiam debet calculus ab ipso sabulo seu arena tenuiore, quibus etiam plerique homines obnoxii sunt, ut totum à suis partibus integrantibus: neque enim dictum sabulum in calculum, qui paulò grandior supponitur, semper coalescit; occurrunt quippè Medicis sabulosi ægrotante, qui, etsi materiam calculi copiosam, imò & arenas crassiusculas cum urinis profundant, plerumque tamen verè calculosi non evadunt, quod vel viarum urinæ secretioni & excretioni dicatarum amplitudini tribuendum est, vel humoris lymphatici seu glutinis terrenas partes colligantis defectui, vel minori urinæ tùm in renibus, tùm in vesica moræ, quæ ad lapidis productionem plurimum confert, ut infrà videbimus.

Causam calculi tùm materialem, tùm efficientem, diversam statuunt diversi Auctores; quidam enim pituitam crassam & lentam calore renum & vesicæ in gypseam, atque lapideam commutatam & excoctam afferunt; nonnulli succum lapidescentem in renibus congestum, aut cum urinis in vesicam amandatum, ibique à spiritu quodam lapidifico vel calculosa dispositione instar lapidis induratum; alii verò inania calculosæ dispositionis, succi lapidescentis, spiritusve lapidifici in dictis partibus residentium figmenta respuentes, utpotè quæ rem alioqui satis obscuram breviùs atque minùs explicant, pituitamque & calorem impares generando calculo causas reputantes, ob rationes admodum probabiles à Riverio fusius allatas, ac proinde hìc loci reticendas, aliam calculi materiam aliudve principium efficiens rationi magis congrua stabiliunt. Petita ergo ex Chymicis experientia qua vini spiritum salem acidum involventem, aut spiritum nitri acidiorem cum spiritu urinæ alchalinum, & volatilem salem continente intensius effervescere, & in crassum subindè, coagulum præcipitari constat, similes analogosque in massa sanguinis liquores, seu potius sales simul dominantes, aut potius in ipsis urinis imaginati sunt, qui in ductibus renum, aut eorumdem pelvi, vel etiam in ipsa vesica sibi mutuò occurrentes lapidem, sive cal-

calculum per præcipitationem pariter efficerent.

Verùm etsi modus hic calculi productionem explicandi magis Medicum simul, & Physicum redoleat, non tamen minus à scopo aberrat; quanquam enim humores spiritibus vini, aut nitri & urinæ congeneres in massa sanguinea, aut urinis admitteremus, quod merè hypotheticum est, saltem quoad nitri & vini spiritum; ii satis sinceri non essent, nec à phlegmate suo satis liberi & defœcati, ut similem in renibus, & vesica effervescentiam, cujus aliundè nullum apparet indicium, conciperent, simileque per præcipitationem coagulum efficerent. Adde quod productus indè calculus salsum potius quàm terrestre, & lapideum esset compositum, certamque semper magnitudinem haberet, nec ponderosus esset, utpotè particulis subtilibus, & spirituosis conflatus, atque multiplex insuper potius per novum materiæ adventum generaretur, quàm unus, & simplex in molem majorem excresceret, quod experientiæ penitus repugnat; ne quid dicam de lapidum in aliis corporis partibus (ut initio hujus capitis dictum est) generatione, ubi spiritus urinosus, aut ut quibusdam placet, nitrosus & coagulans, atque etiam vinosus multò minus quàm in urinis vigent.

Rem acu retigisse mihi videntur qui pro generando in renibus, aut vesica calculo, sive pro materia ipsius productionem inchoante particulas afferunt terrestres & tartareas, quibus non minus, quàm vinum massa sanguinis plerumque abundat, quasque ex usu terrestrium eduliorum, aquæ turbidæ, & ipsius vini crassioris aliorumve infrà recensendorum, vel ab ipso ortu per hæreditariam dispositionem homo contraxit, illæ enim quanquam dum sanguini confunduntur minus inter se uniantur, tùm defectu vinculi, tùm propter motum ejusdem circularem, & fermentativum à quo agirantur simul, & huc atque illuc validè rapiuntur, quando tamen ab ejusdem alveo semel abscesserunt, & in canales renum urinosos, & strictiores urina vehiculum præbente penetraverunt, aut in ipsam pelvim, & vesicæ cavitatem, ubi sales magis exsuperant, amandatæ sunt, ad se se mutuò magis magisque subsidendo accedunt, tuncque viscidioris lymphæ, quæ etiam continuò quanquam in parva copia cum urina præterlabitur, & hypostasis, sive subsidentia urinarum practicis dicitur; quæque etiam per se, & caloris, & frigoris ope concrescit, glutine conjunctæ & salibus quibus semper lotium onustum est veluti totidem implantatis aciculis ulterius compactæ sensim sensimque solidescunt, & indurantur, concurrente ad hoc opus urinæ paulò diutius retentæ deliquio, seu refrigeratione quadam & veluti corruptela, per quod principia ejusdem constitutiva à se invicem secedunt, saliaque fluorem indè passa, & terrenis particulis atque lymphaticis juncta minus soluta detinentur; atque hinc esse existimo, quod calculosorum urinæ tetram semper mephitim exhalent; item & quod plerumque hominum, ne dicam omnium, lotium dum frigescit & corrumpitur magis in matula præsertim non lota aut extersa, lapideam crustam faciat, fundo aut parietibus matulæ adhærentem.

Sic ergo concrescentes sanguinis tartareæ particulæ, atque salium spiculis lymphæque filamentis glutinosis coagmentatæ, prout variis renum aut vesicæ partibus affiguntur, aut fluctuant in iis, & in unam aut plures vices affluxerunt, prout etiam magis aut minus copiosæ sunt, atque variis aliis humoribus mixtæ, arenas multiformes, & calculum majorem minoremve, eumque unicum aut multiplicem, variè figuratum atque coloratum, mobilem aut adhærentem faciunt. Notandum tamen arenas dictas minoresve calculos in renum substantia, atque pelvi potissimum & sæpius generari, undè plerumque, non tamen semper (ut supra innuimus) per motum & exercitium corporis, equitationem, curru vectionem, aut diureticorum, & emollientium usum, vel etiam spontè, dilatatis nempè ductibus, divelluntur, & cum uri-

urinæ torrente per ureterem, & vesicam rejiciuntur bonis ægri rebus; grandiores verò in vesica urinaria ob majorem capacitatem, sive hoc fiat per plures arenas & lapillos è renibus descendentes, & inter se coeuntes, qui deindè à nova affluentes causa materiali & in ejusdem cavitate subsidente atque inchoato lapidi inhærente corticem accipiunt, & ob urinæ retentionem magis, ac magis crescunt, sive per limum & fœcem sanguinis vias renum & ureterum facilè permeantes, & in ipsa vesica, juvantibus aliis concausis, prima concretionis suæ principia subeuntes, & incrementum deindè per continuum dictarum causarum affluxum acquirentes.

Causæ calculi antecedentes, occasionales, & procatarticæ vel materiam calculi respiciunt, vel ipsam renum & vesicæ constitutionem, propter quam dicta materia facilius congeritur, coagulatur, & lapidescit. In prima classe ponuntur alimenta crassa, terrestria, glutinosa, & salsa, ut sunt carnes bubulæ, vitulinæ, porcinæ, leporinæ, anserinæ, &c. ut quæ fumo aut sale conditæ sunt, pisces saliti & ostrearii, legumina, caseus, castaneæ, pyra, cydonia, mespilla, panis azymus & secalinus, vinum crassum, austerum, acidum, & tartareum, vel novum & minus defœcatum, aquæ palustres, aut fluviatiles, puteales & fontanæ turbidæ, aquæ petrosæ, & lapidescentes, tenuioribusque saxorum, undè fluunt, particulis, iisque in suo alveo dissolutis refertæ, quales plerisque in locis reperiuntur; cerevisia fœculenta & crassa, aer pulverulentus inspiratus, & (ut verbo dicam) ea omnia quæ sanguinem fœculentum & tartareum simul & salsum facere apta nata sunt.

In secunda classe collocantur infarctus renum quilibet, aut eorumdem infirmatus tonus, laxa & minus sentiens vesicæ compages, arteriarum emulgentium laxitas & dilatatio, canalium verò urinæ secretioni aut excretioni dicatorum angustia, & à qualibet alia causa facta obstructio, sed præ primis inhærens renibus atque vesicæ ex urina paulò diutiùs retenta & per moram putrefacta fermentum quoddam, sive crassamentum, quod lotium de novo, & continuò adveniens sensim inficit, & ad promptiorem putrefactionem disponit; undè calculosam dictarum partium dispositionem sive innatam, sive acquisitam, maxima ex parte pendere arbitror. Ex quibus omnibus sequitur particularum terrestrium & limosarum in dictis partibus retentio, congestio, & propter urinæ moram atque corruptelam concretio. Huc etiam pertinent plures aliæ causæ massam sanguineam incrassantes, & salinam atque viscosam efficientes; crapula scilicet frequens, ventriculi cruditates, acidorum usus, animi contentio & varia pathemata, aliave quam plurima in præcedentibus capitibus enarrata; & ex sex rerum non naturalium abusu deprompta, vel renes atque vesicam relaxantes & labefactantes, ut equitatio, saltus, balneum, Venus immodica, aquarum mineralium usus nimius, casus, ictus, &c. Vel materiam morbificam ad dictas partes fortius, & copiosius propellentes, ut diureticorum præsertim vehementiorum usus continuatus, vel demùm urinam ipsam corrumpentes, ut aquarum putrium vini cerevisiæ corruptorum potus, asparagorum esus urinæ fœtorem, ac proindè putredinem conciliantium, ex qua ultima causa contractam à Juris perito quodam lithiasim notat Helmontius. Quod autem lapidosa coagmentatio aliis potius fiat in renibus, aliis in vesica, causa est præcipuè ductuum renalium & urinosorum, pelvis, atque etiam ureterum angustia, aut amplitudo & dilatatio, quibus fit ut arenæ & lapilli, aut saltem materia ex qua conflantur in urinæ coletorio retineantur, aut ad vesicæ cavitatem ferantur, item & urinæ in renibus in vesica nimia commoratio, exaltatumque & congestum plus minus in alterutra parte supra dictum fermentum.

Verum quandoquidem in hoc capite de calculo non solùm agitur, sed etiam de dolore nephritico, qui non semper, etsi frequentius, à lapillis, calculis, aut arenis, majoribus & asperis ureteres & pel-

pelvim distendentibus aut lacerantibus, eo quo supra dictum est modo excitatur. Aliæ ejusdem doloris causæ hìc etiam afferendæ sunt; tales habentur grumus sanguinis crassior ureteribus impactus, lymphaticus, gultinosus, aut compactus humor, isque acrior, pus crassius & erodens è renibus ulcerosis descendens, &c. imò & urina ipsa in vesicam propter obstructionem suorum ductuum aut ejusdem plenitudinem penetrare non valens, & copia sua canales membranosos & sensibiles distendens, aut acredine atque salsedine intensa erodens.

Calculi renalis signa sunt, primò dolor fixus & stabilis in regiones lumborum ubi renes siti sunt, qui remissior est & gravativus, cùm calculus substantiam renum carneam occupat, utpotè minus sentientem, nec ad ipsa divellitur violenter aut dimovetur; intensior verò, acutus, lancinans; & è renum sede in pubem secundum ureterum longitudinem & processum exporrectus, cùm idem ex renum parenchymate divulsus atque descendens in ureteris caput canalemve membranosum impingit, quem mole sua distendit aut asperitate dilacerat, ut alibi dictum est. Talis dolor etiam in intentione suam habet latitudinem atque differentiam & durationem; si namque calculus crassior sit, angulosus, & minus lævis, dirè atque immaniter ægros divexat, nec finem tormento imponit, donec in vesicæ cavum protrusus sit, aut in renis pelvim remeaverit; si minor & minus asper non tam crudeliter torquet; minimè verò omnium, cum ita exilis est aut lævis, vel cùm viæ ita latæ sunt ut distentionem in uretere aut irritationem non faciat, in quo casu innoxiè plerumque citra dolorem notabilem, imò & insensibiliter ejicitur.

Alterum calculis renes occupantis signum atque ab iisdem divulsi aut dimoti est urina cruenta, quæ talis fit ex ruptis à lapidis incremento, motu, collisione, atque asperitate vasis sanguineis per ipsorum substantiam dispersis, & cruorem proindè effundentibus, qui seri continuò præterlabentis copia diluitur, & lotio ruborem plus minus intensum pro copia sanguinis effusi vasisque rixim patientis amplitudine conciliat: quanquam verò tale signum perpetuum non est, & ab aliis causis excitari potest, aliis tamen adjunctum diagnosim nephritidis magis certam efficit, & dolorem nephriticum à colica, quocum frequenter confunditur, optimè distinguit. Advenit potissimùm post equitationem, saltationem, deambulationem, curru vectionem, per loca præsertim saxosa, & salebrosa, aut aliam quamvis vehementem corporis exercitationem calculum è sede sua dimoventem, undè carneum renum parenchyma proscinditur atque laceratur.

Tertium calculi renalis signum est urina tenuis, limpida, & pauca, ineunte præsertim aut imminente, atque etiam preseverante paroxysmone pritico, perenda ex angustia papillarium renum processuum, earumdemque à crassis, limosis, atque fœculentis sanguinis & urinæ particulis, quæ unà cum copioso sero effluxerunt, obstructione; qua fit ut quod serosum & tenue in urina est & paucum percoletur; imò & urinæ per dictas partes secretio interdum sufflaminatur, cùm scilicet ambo renes calculis aut arenis majoribus pluribusve scatent, aut ureteres ambo ab iisdem divulsis obstruuntur. Antequam verò paroxysmus nephriticus adveniat, aut ipso per calculi arenarumve in vesicam descensum & ejectionem soluto, urinæ crassæ, turbidæ, & limosum sedimentum habentes excernuntur plerumque, quia tunc temporis patent magis hiantque renum papillares ductus, seu propter relaxationem partium, seu propter viarum à lapillis ejectis auctam capacitatem, quos proindè urina cum suis fecibus facilius potest permeare.

Quartum signum est torpor cruris reni affecto respondentis, qui quamvis à plerisque, compresso à rene calculoso, ac proindè magis tumido & ponderoso psoæ, cui adjacet, atque incumbit, musculo femur flectenti & insigni nervo donato imputetur; meliùs tamen in pressos ab eadem parte nervos ex interstitiis vertebra-

brarum lumbrarium prodeuntes, & in crus atque tibiam dispersos refunditur, aut in humores ad renum regionem partesque vicinas præsertim crurales nervos per dolorem copiosius advocatos, ipsorumque ductum comprimentes, aut etiam fortè in eosdem nervos renali nerveo plexui in hoc casu patienti ob viciniam aut commercium quoddam consentientes, ex quo fit ut fluxus spirituum animalium interrumpatur, aut non liberè peragatur, sicque stuporis & formicationis sensus in crure excitetur.

Quintum signum (quod marium proprium est) retractio testis ad inguen ejusdem lateris in quo dolor viget, quæ desumenda est non solùm ex irritatione renis, ureteris membranarumque peritonæi inter quas siti sunt, vasa spermatica præparantia dicta, utpotè vicina, testibusque annexa, potissimum peritonæi ejusdem processum ipsique incumbentem cremasterem musculum extra abdomen dicta vasa, & ipsum testem investientem in consensum & contractionem trahentium; sed etiam, si calculus grandior canalem ureteris occupaverit, ut plerumque accidit, ex ejusdem per dilatationem inducta brevitate, sive imminuta longitudine, quo necessariò vas seminiferum, seu deferens & pejaculatorium dictum simulque eidem alligatus, seu potius continuatus testiculus ad renem immobilem ejusdem lateris attrahitur; cùm enim vas semen deferens à testiculo in partem colli vesicæ posticam, ubi inseritur, ascendens ureterem in ejusdem vesicæ latus implantatum superscandat, non potest ureter retrahi atque decurtari, quin simul dictum vas ansæ instar sursum attrahat, & consequenter testiculum. Adde etiam quod interruptus, aut impeditus quoquo modo in cruris musculos spirituum animalium fluxus, ut ex stupore colligitur, majorem eorumdem fluxum in nervos, & musculos vicinos promovere potest, ac proindè in cremasterem musculum sua contractione retrahere solitum.

Sextum signum renum calculi est nausea atque vomitus, quo humores varii, & ingesta iterum atque iterùm eructantur, præsertim urgente dolore nephritico. Cujus symptomatis ratio non aliundè depromitur, quàm ex consensu, & connexione per plures eosque insignes ramos pleris nervei renalis cum lienari seu stomachico, quibus fit, ut spiritus animales, qui renibus atque ureteribus impenduntur, inordinationem suam atque tumultum, quem à calculo fibras dictarum partium nerveas pungente, lacerante, aut distendente accipiunt, (ut in omni dolore accidit) spiritus stomacho ministrantibus concilient, undè ventriculum convelli, & in motum constrictivum atque subitum, in quo vomitus consistit, adigi necesse est.

Septimum indicium, quodque diagnosim morbi certiorem facit, aliis præsertim supra dictis adjunctum, est arenarum, lapillorum aut ipsius calculi excretio, atque etiam hæreditaria ascititiavè ad hunc affectum proclivitas, quibus innuitur latere in corpore fodinam undè dicta concreta extracta sunt, aut humores ipsos atque renes ad ea conflanda, nec non componenda maximè aptos esse: quare si calculus aliàs ab ægro fuerit excretus, aut cum supradictorum accidentium syndrome arenæ atque lapilli cum urinis exierint in iisdem subsidentes, de calculoso renum affectu non lævis conjectura inducitur.

His demùm omnibus signis adjungenda sunt alia, etiamsi ex se magis æquivocua & minus cerca, bullæ scilicet in urina natantes, ex Hip. *Aphor.* 24. *Sect.* 7. aut veluti carunculæ parvæ atque capilli sive filamenta, ex eodem Hipocr. *Aphor.* 76. *Sect.* 4. quæ urinam denotant humore lymphatico & viscido calculis generandis idoneo onustam; item & inflatio totius corporis cachectica, aut partium inferiorum ab humoribus serosis in massa sanguinea restagnantibus, nec sufficienter percolatis, & excretis oriunda; urinæ in vesica atque excrementorum in intestinis diuturna retentio ob contractiones sphincterum vesicæ, & ipsius recti intestini, retractionem testiculi nervorumque mesentericorum irritatio-

tionem consequentes, dysuria demum ob urinæ salsedinem intensam, aut eandem arenis aut sabulo asperiori confusam, undè urethra plurimum in ejusdem transitu irritatur.

Dolor nephriticus à grumo sanguinis excitatus dignoscitur ex urina cruenta, aliis calculum indicantibus signis minimè præsentibus, ex minori doloris intensione atque duratione, aut etiam ex ictu, casu, contusione circa renum regionem. Ab ulcere renum dependens innotescit per purulentas & foetidas urinas, easque minus mucosas & tartareas, per dolorem fixum, gravativum, & continuum in ipsis renibus, cumque febricula ulcerum internorum comite, atque etiam corporis marcore & siccitate stipatum, aliis quoque calculi signis absentibus. Ab urina demùm diutius retenta & ureteres atque ipsos renes distendente ortum ducens, aut etiam ab humore lymphatico incrassato, &c. ex urinis copioso sedimento eoque viscidio abundantibus, ex temperamento pituitoso dicto, ætate senili aut juvenili, &c. & simul ex absentia supradictorum omnium signorum; aut ex iis quæ præcesserunt, ipsius ægri adstantiumve relatu manifestatur.

Diagnosis verò vesicæ calculi, quæ valde difficilis est ipso exiguo existente, crescente autem & grandiore facilior, petitur primò ex urinæ incontinentia & micturitione perpetua, quæ urinæ admodùm salsæ, aut calculi asperitati vesicæ membranas irritantibus, & ad continuam excretionem incitantibus tribuenda est.

Secundò ex sensu doloris acuti & quasi flammei inter mejendum, ejusdemque adhuc acutioris in fine mictionis, & in glande utpotè sensibiliori magis conspicui, ob dictam lotii intensam salsedinem in extrema urina magis vigentem, & collum vesicæ atque urethram in transitu præter modum stimulantem; sed adhuc magis finiente mictu, quia urinæ fœx limosa quæ acrior est & ipsum involvens calculum, tunc exit, impingentibus deinceps in calculi scabram plerumque & non amplius involutam superficiem contrahentis se fortiter vesicæ membranis.

Tertiò ex summa mejendi difficultate, urinæ stillicidio, aut ejusdem suppressione etiam inter mejendum subitò adveniente, stante potissimùm ægro, quæ calculo plus minus grandi obviam impulso, aut pondere suo vesicæ orificio incumbenti imputari debent.

Quartò ex tenesmo seu frequenti atque inani plerumque alvum deponendi desiderio à consensu recti intestini cum vesicæ corpore & collo valdè irritati per nervorum communionem dependente.

Quintò ex penis pruritu & erectione frequenti, quæ calculi asperioris collum vesicæ & sphincterem ejus titillantis, atque etiam urinæ acrioris diutius retentæ vesicæ sensilis membranas pungentis effecta sunt; indè enim totus urethræ ductus vesicæ continuus in consensum irritationis trahitur & admodum prurit, totumque penis corpus ab advocatis per continuam titillationem atque pruriginem partiumque ipsi continuarum irritationem humoribus atque spiritibus ipsius cavernosa seu nervosa corpora implentibus tenditur, inflammatur, & rigidum fit.

Sextò ex sensu ponderis in perinæo percepto, atque etiam dolore intenso in eadem parte ad minimam titubationem, saltationem, pedumve collisionem, cujus rei ratio ex jam dictis facilè colligitur.

Septimò ex faciliori mictione dùm corpus resupinatum est, quia calculus, si præsertim mobilis sit à vesicæ collo tunc temporis dimovetur, & urinæ exitum permittit.

Octavò ex doloribus nephriticis præcedentibus, atque aliis accidentibus calculum renum designantibus, iisque citra calculi aut arenarum cum urina exclusionem solutis; inde namque conjicitur, aliis potissimùm concurrentibus signi, renum vitium ad vesicam transiisse.

Nonò ex ægrorum anxietate, qua locum atque situm continuò mutare coguntur, & tibias atque crura variè jactare ob con-

continuam calculi & urinæ vesicam irritantium præsentiam, continuumque, ac proindè molestum mejendi atque desidendi stimulum.

Decimò ex parvo aut nullo à remediis adhibitis levamine, ob causæ morbum facientis contumaciam, & calculi crassitiem atque soliditatem, qui per urethræ ductum elici non potest, nec ullo medicamine dissolvi.

Undecimò ex humore mucoso, crasso, & lento cum urina copiosius excreto; atque ea frigefacta matulæ tenaciter adhærente, ovique albumen referente, qui est ipsa calculi materia, saltem partialis, seu lympha è sanguine eadem turgente decidua, & continuò cum lotio, in quo diluitur, calido, per vias renum ampliores aut relaxatas transcolata, atque deinceps inspissata.

Ultimò & certius dignoscitur vesicæ calculus exploratione quæ fit per cathertererem in urethram & vesicam secundum artem immissum erecto ægrotante, aut altius sedente, qui lapidi ad vesicæ orificium lapso incurrens ultra pelli nequit, duritiemque offert manui catherterem pellenti sensibilem: Quia tamen exploratio illa quandoque fallax est, cùm scilicet calculus vesicæ membranis lateralibus affixus est, aut cystide atque etiam materia mucosa & limosa copiosa involutus, in quo casu Lithotomi vel maximè periti decipiuntur, ad aliam longè certiorem explorationem confugiendum est, quæ fit per digiti longioris in anum immissionem, sic enim non solùm calculi præsentia confirmatur, sed etiam magnitudo, figura aliæve ejusdem differentiæ plerumque innotescunt.

Nephritis, si à calculo uno aut pluribus iisque grandioribus & valdè induratis pendeat, periculi plena est, utpotè quæ phlogoses, ulcera, dolores atroces, vigilias, virium defectionem, aliaque perniciosa, & ob causæ contumaciam immedicabilia symptomata infert, præ primis verò urinæ integram aut notabilem suppressionem, qua cum tres, aut quatuor, aut quinque dies vivere homo non potest; & periculosior adhuc (ut ex se patet) cùm calculus multiplex & compactus utrumque renem occupat, aut idem è renum substantia divulsus & ureterum canali impactus ultra descendere non potest. Periculosissima demum cum ad plures dies perseverans nullis remediis levari potuit, & partium refrigeratione, pulsu debili & languido, sudoreve frigido stipata est; ex his enim mortis vicinia certò arguitur. Mali insuper ominis dicenda est nephritis calculosa, si non proximè, saltem remotè, quoties hæreditaria est à parentibus calculosis contracta, aut in ætate senili adveniens, in qua ex Hippoc. *Aphor. 6. sect. 6. Vitia renum & vesicæ difficulter curantur*. Quæ autem à lapillis minoribus, arenulis friabilibus necdum concretis, aut materia sabulosa ortum accipit, nec integræ aut notabili urinæ suppressioni conjungitur, vel etiam à grumo sanguinis, mucoso humore, aliisque minus gravibus causis minusque contumacibus, quanquam suspecta, non tantùm portendit periculum, nec ita facilè remedia eludit, imò plerumque per crassarum & sabulosarum urinarum vel mucosarum ejectionem solvitur. Quòd si ulcus renum notabile aut calculo conjunctum dolorem nephriticum induxerit, de ægri curatione desperandum est, inde namque & febris lenta necessariò sequitur, & inutiliter lithontriptica (utpotè ulcus exasperantia) adhibetur.

Eadem ferè de calculo vesicæ prognosis statuenda est; nam si calculus unicus, admodum exiguus, mobilis atque levis sit, aut multiplex arena nondum compacta atque conjuncta; si materia mucosa aut sabulosa non omninò concreverit; si concreta soliditatem atque duritiem nacta non sit; si ad hunc affectum proclivis æger non sit, nec apparatum morbosum in se contineat, aut ætatem senilem agat, stante semper plùs minùs mejendi facultate morbus incurabilis non est, & per lithontripticorum, diureticorum, ac emollientium atque evacuantium, arenarum, lapillorum aut materiæ tartareæ exclusionem promoventium usum continuatum curationem atque levamen recipere potest; quanquam non semper fata votis atque prognostico respondeant; secùs verò de ægri salute proximè aut re-

motè actum est: neque enim grandior, affixus, asper, angulosus, induratus, in vesica lapis dimoveri, conteri, dissolvi, aut per angustum urethræ canalem eliminari potest, in ætate senili calculosave acquisita aut innata dispositione averti atque præcaveri; undè urgentibus continuo aut renovatis symptomatis admodum gravibus, imò per materiæ seu causæ morbificæ incrementum intensioribus factis succumbat tandem morbo ægrotans oportet, nisi per operationem Chirurgicam calculo exitum præbentem à perito Lithotomo factam illi promptè succurrantur, quæ quàm sit non solùm dubii, sed etiam funesti eventus, præcipuè in maribus, in quibus colli vesicæ seu porinæi sectione peragitur; quàm plena doloris & terroris, frequens probavit experientia; quanquam minimè negandum est eamdem plures in extremo versantes vitæ discrimine integræ sanitati restituisse; in fœminis verò facilior est dicta operatio minusque periculosa, quia latiorem habent meatum urinarium, & nulla sectione, sed sola urethræ dilatatione instrumento ad id comparato perficitur.

Ad curationem calculi renum methodicè simul & rationaliter instituendam variis satisfaciendum est indicationibus, variique tum morbi, tum ægri status est habenda ratio; nam *Primò* viæ dilatari atque relaxari debent, ut causa morbum faciens & conjuncta ad exitum faciliorem disponatur. *Secundò* lapilli, arenulæ, calculi, aut materia sabulosa atteri, dissolvi, atque evacuari debent. *Tertiò* causa antecedens revellenda est, subtrahenda, atque corrigenda. *Quartò* imminentibus aut urgentibus phlogosi, doloribus, vigiliis, aliisque symptomatis occurrendum aut succurrendum est. Ex alia verò parte attendendum etiam, nùm morbus incipiens sit aut confirmatus; nùm materia sabulosa mollis adhuc aut solida sit; nùm æger sit aut non sit in ipso paroxysmo nephritico; nùm ætatem senilem aut juvenilem agat; nùm alios paroxysmos passus sit annon, perpensis etiam simul aliis genericis, specificis, atque individualibus, quæ in omni morbo se offerunt, indicantibus, temperamentum, vires, sexum, plethoram, &c. respicientibus.

Primo scopo satisfiet, urgente præsertim calculi renalis præsentia, per usum frequentem clysterum emollientium, ex decoct. rad. alth. malv. lilior. &c. Folior. malv. bismalv. parietar. branc. ursin. violar. bet. mercurial. atriplicis, senecion. &c. Semin. lini, fœnug. psyll. malv. alth. Flor. cham. melilot. malvar. ficuum ping. prunor. aliorumque simplicium in præcedentibus sæpius enarratorum, aut ex decoct. capitis & intestinorum vervecis, aut ex urina pueri, addita cass. pulpa, diapruno simplici & composito, diaphœnico, sale commun. gemm. armoniac. aut sale prunell. lenitivo, aliisque fœces alvinas, quæ arenarum, calculorum, aut materiæ calculosæ descensui semper obstant, pro necessitate evacuantibus, renesque & ureteres in consensum irritationis atque excretionis trahentibus, atque etiam mellis variis speciebus; quibus deinceps olea varia substitui aut misceri debent; necnon terebinthina Veneta vitello ovi dissoluta, quæ plurimùm nephritica est; imò & ex ipsis oleis puris suprà dictis clysteres calculo renum laborantibus mirè opitulantes quandoque parantur; in doloris verò intensione injiciendi sunt qui supra capite de colico dolore in pari casu expositi sunt.

Vias pariter relaxabunt ad faciliorem atque promptiorem causæ morbificæ exclusionem fomenta ex suprà dictarum herbarum decocto toti ventri atque lumbis seu renum regioni calidè applicata, aut ex hydræleo; item & linimenta ex axungiis variis, medullis ossium; œsipo, unguento de althæa, aliisve suprà dictis; cataplasmata & veluti placentæ ex herbis emollientibus, præsertim malv. parietar. raphan. cepis & rad. lilior. ad putrilaginem coctis aut in sartagine frixis &c. atque oleis amygdalar. & scorpion. Matthioli irrorata; præ primis verò incessus, semicupia, atque balnea integra ex aq. simplici tepida, hydræleo, decocto emolliente, aut (si fieri possit) ex lacte, aut oleo, quæ quale quantumve juvamen calculosis afferant, quotidiana demonstrat experientia.

Eum-

Eumdem effectum sortientur, si præsertim ea retinere possit stomachus, juscula, potiones, ptisanæ quæ lubricandi atque laxandi facultate donata sunt, & ex vegetantibus supra dictis liquir. præsertim alth. malv. &c. composita; aut ex cass. & prunor. pulpa in decoct. herbar. emollientium infusa in quo etiam censu reponuntur oleum scorpionum, amygdalinum, aliave suprà dicta; syrupus de althea Fernelii, & ipsa terebinth. Veneta, quæ etiam per os usurpari utiliter possunt.

Quia verò venæ sectio non solùm hanc implet paginam, ob vasorum quem facit concidentiam; sed etiam phlogosim in doloribus nephriticis nunquam non impendentem arcet, aut factam imminuit, aliisque pluribus occurrit symptomatis, ea, modò ætas & vires ferant, minimè omittenda est, imò bis, ter, & amplius, si plethora adsit & febris, repetenda ex brachio primò & pede reni affecto respondentibus, ex aliis verò artubus deinceps.

Materiam morbificam ad renes abundè fluentem potenter retrahent initio præsertim adhibita vomitoria, utpotè quæ glutinosos viscidosque humores in stomacho vicinisque partibus stabulantes chyloque misceri solitos educunt, sicque vomitum ipsum nephritidi semper conjunctum sedant, & musculorum abdominis quam excitant contractione renes, & ureteres ad exclusionem materiæ sabulosæ, lapillorum aut arenarum cient; horum materiam seu mitius, seu vehementius operantem pro necessitate ægrotantis, pete ex præcedentium plurium affectuum therapeja, ubi eadem non semel sunt proposita.

Revellunt quoque causam hujus morbi antecedentem, utpotè quæ eamdem ad alvum deducunt, purgantia debito tempore & loco usurpata, atque identidem repetita; imò & causam conjunctam plerumque excutient, ob irritationis sensum ab intestinis, & potissimum à colo reni utrique adjacente ad partem affectam propagatum; illa autem non nisi remissione doloris & aliorum urgentium symptomatum, & post usum laxantium atque emollientium ægro erunt exhibenda, ne affectum exasperent, minusque in partium omnium constrictione aut infarctu operentur. Convenient in hoc casu præ primis ob continuam ægrorum nauseam purgatio in formam boli, ex cassiæ pulpa, terebinth. Veneta, diaphœnic. aut diaprun. solut. Electuar. diacartham de citro, diagrid. turbith. pulver. jalap. rhab. cum sale prunel. sale & cremor. tartar. mercur. dulc. aliisque specificis infrà recensendis, aut in formam pulveris pilularum cum gumm. ammon. aloe &c.

Sed quandoquidem neglectis & ipso morbo & ejusdem causa, dolori intenso, vigiliis, & vomitui immani ægrum non solum remediis, sed etiam alimento defraudanti plerumque occurrendum est, ad narcotica pluries etiam in hoc tractatu antè exposita confugere debet Medicus præsertim post venæ sectiones, fomenta, clysteres, balnea, aliave suprà dicta medicamenta, nisi satius esse duxerit eadem (ut dictum est ubi de colico dolore) potionibus, jusculis, ptisanis, aut bolo, pulveri pilulisve purgantibus admiscere.

Dictis autem omnibus remediis, quæ non nisi scenam aperiunt, succedant oportet aut intermisceantur quæ vias renum reserant, humorem glutinosum fundunt, urinas pellunt, sales absorbent acidos, & tartarearum partium concretionem impediunt; qualia sunt diuretica, aperientia, & lythontriptica dicta, atque etiam alchalia, spirituosa, & volatilia, in quorum tamen, præsertim diureticorum, usu ea est semper adhibenda cautio, ut gradatim & lentè à mitioribus incipiendo usurpentur, ne scilicet ad partem affectam advocando morbi causam & ipsum morbum adaugeant, aut eadem laxantibus & diluentibus miscenda sunt, atque etiam demulcentibus, refrigerantibus, si adsit humorum acrimonia & ardor urinæ vel febris; horum tùm simplicium, tùm compositorum non copiam, sed sylvam afferunt practici varii tùm veteres, tùm neoterici è scriptis eorundem, si lubet, evolvendam,

dam, inter quæ selectiora sunt, rad. petrosel. apii, brusc. gram. asparag. lapp. major. fragar. saxifrag. virg. aureæ, ononidis, bryoniæ, raphan. calcitrap. eryng. rubiæ, tarax. oxylapat. cepæ, allia, lignum nephriticum: Cortices median. fraxin. tamarisc. lauri, genist. sambuc. siliquæ fabarum, Cortex Peruvianus. Folia saxifrag. pimpin. agrimon. veron. hæder. terrestr. aq. fænicul. chamœd. levistici, centaur. myn. sisymbr. equiset. sabin. herniariæ, nasturtii utriusq. cerefol. parietar. cichor. dent. leon. absint. utric. capill. vener. fragar. salviæ. Semina sesel. petroselin. utriusque, apii, raphani, dauci, violar. urticæ, milii solis, cicer. rubr. baccæ alchechengi, nuclei cerasorum, persicorum, avellanarum; baccæ juniper. Flores genistæ, virgæ aureæ, fabar. lavendul. sambuc. rorismarin. cichor. chamomil. hyper. &c. Sanguis hirci præparatus, ejusve urina calidè hausta, stercus columbinum, ejusque sal, pulvis cantharidum cum cautione, quia causticus est; pulvis millepedum præpar. scorpionum bufonum, calcinatorum, eorumque sal. terebinthina Veneta ejusque spiritus oculi, pulvis, atque sal cancrorum fluviatilium, eorumque decoct. in juscul. Spiritus & sal tartari, sal armoniac. ejusque flores & spiritus, pulvis & sal viperin. sal tamarisc. fraxin. siliquar. fabar. sabinæ absint. aliarumque supra dictarum plantarum sal volatile urinæ, succini, cornu cervi, aquila alba, martis variæ præparationes, spiritus salis, & nitri tùm simplex, tùm dulcis, crystallus mineral. tart. vitriolat. aquæ omnes spirituosæ, atque spiritus volatiles, succi supra dictorum omnium vegetantium, aut aquæ ex iisdem destillatæ, vinum album & defœcatum, aquæ minerales nitrosæ, ferratæ, aut acidulæ, imò etiam & thermales; lixivia ex genist. lign. juniper. stipitibus fabar. aliisque supra dictis combustis parata; aqua calcis limpida, aqua ex nicotian. aut ex sabina viridibus destillata; tartar. nitrat. Mynsicht. tinctura nephritica spiritus sal. coagulat. aliave ejusdem plurima composita nephritica, spiritus nephriticus Schroderi, ejusve aqua & elixir. nephritic. Syrupus de raphan. Fernelii, syrupus nephrocatarticus Jouberti, electuarium lithontripticum variorum, oxymel diureticum Quercetan. ejusque antidota nephritica, aqua nephritica Hartmann. pulvis lithontripticus Rolfincii, atque Plateri, sal lithontripticum Polemanni, conchæ ostrearum & testæ ovorum calcinatæ, lapis nephriticus, lapis spongiæ, lapis Judaicus, lyncis, aliaque acidum humorem materiæ calculosæ coagulatorem absorbentia. Balsamus sulphuris terebinthinatus, cochenilia tinctorum, crocus, &c. Ex quibus omnibus tincturæ, juscula, potiones, ptisanæ, apozemata, julepi, vina medicata, conservæ, pulveres, opiatæ, aliaque remedia componi possunt: quibus etiam adjungi debent exercitium & motus corporis, equitatio, curru vectio, &c. ad promovendum, si necesse videatur, calculi renibus, pelvi, aut ureteribus impacti in vesicam delapsum.

Quidam ad hunc affectum tùm sanandum, tùm præcavendum commendant aquæ tepidæ usum ad plures dies continuatum; alii decoctum folior. Theæ, seu plantæ Japonensis; alii rhabarbarum & omnia amara, utpotè quæ humores viscidos, lentos, atque lymphaticos incidere, dissolvere, acidosque sales destruere apta nata sunt; aliis guttas aliquot balsami Orientalis, Peruviani cum oleo amygdalino; alii sacchari rosati ℥. j. singulo mane jejuno stomacho sumendam: aliqui vinum alchecheng. album, sive ex ejusdem baccis quamplurimis cum musto fermentatis conflatum, nonnulli pilulas usuales ex terebinthina pulvere liquir. & sacchar. cand. aloe atque rheo paratas: alii hederam terrestrem in aqua vitæ infusam; rad. eryng. aut lignum nephriticum in vino decoct. cerevisiam cum semine dauci fermentatam; sem. hyperici pulveratum & cum sacchar. rosat. duplo aut triplo mane per plures dies devoratum: alli hyrudines vasis hæmorrhoidalibus admota; juxta Aphor. Hippocratis 11. *Sect.* 6. & alia plura quæ hic brevitatis causa omittimus. Alii spongiar. bedegar. sive cynosbati in spiritu vini extractum.

Quod ad curationem prophylacticam spectat, quæ non minùs ob frequentem ægrorum ad hunc affectum pronorum recidivum necessaria est; ea potissimum consistit in phlebotomiis quibusdam vere & autumno, si vires ferant celebrandis, vomitoriis, purgationibus suprà expositis, singulis aut alternis mensibus institutis; in usu ptisanæ aut vini diuretici, terebinthinæ, balneorum, aquarum mineralium atque thermalium, pulverum lithontripticorum, aliorumque jam memoratorum remediorum, quæ etiam extra paroxysmum nephriticum & quidem tutius usurpari possunt, præ primis verò diæta in hoc morbo religiosè servanda est, quæ non nisi cibos euchymos & quidem tenuis succi admittat, vitando cane pejus & angue glutinosa omnia, terrestria, cruda, & salsa, atque (ut paucis multa complectar) ea omnia quæ suprà inter causas calculi externas aut procatarticas retulimus.

Aliæ doloris nephritici causæ aut non tantam requirunt remediorum administrationem, aut iis quæ suprà relata sunt expurgari possunt grumus namque sanguinis diureticis & aperientibus post usum laxantium atque emollientium excutitur aut dissolvitur, potissimum verò oxycrati usu, aquarum aut ptisanarum acidularum, mumiæ, oxymelitis, spermatis ceti, trochiscorum de karabe. Lympha concreta spirituosis, volatilibus, salibus lixiviosis, &c. Erodens aut purulentus humor demulcentibus, lacteis, oleosis, absorbentibus, hydromelite, & analepticis; quibus etiam omnibus universalia dicta remedia semper adjungenda sunt, non minus quàm balneorum atque narcoticorum usus, si res eadem postulare videatur. Urinæ verò in vesica retentio & ab eadem facta ureterum distensio, si balneis, fotibus, enematibus, vel phlebotomiis non cedat (neque enim urinas moventia seu diuretica hìc locum habere videntur, quia causam morbi intendunt) ad immissionem catheteris in vesicam, ut urina extrahatur, deveniendum est.

Curatio calculi vesicæ, si quæ institui potest, ea cùm iisdem intentionibus atque indicationibus nitatur, quæ in calculi renalis therapeia sunt propositæ, non valde dissimilem poscit remediorum administrandorum apparatum; quædam tamen sunt quæ ab Auctoribus variis peculiariter in hoc affectu post præparantium & universalium suprà dictorum usum commendantur, & quorum salutiferos affectus experientia non semel probavit, in calculo puta nondum concreto & indurato, aut in materię sabulosæ arenarumve cum urinis congestione; vix enim (ut suprà innuimus) credi potest semel compactum lapidem in vesicæ cavo dissolvi atque fundi posse medicamentis ore sumptis minus adhuc topicis & externis, ipsisque injectionibus, tùm ob suam soliditatem, tùm ob effœtam remediorum vim quæ tantam in primis viis & secundis alterationem subeunt, ut debilia admodum, & (ut ita dicam) inermia atque inertia ad vesicam & urinas pertingant.

Talia habentur aqua è cepis crudis, aut ex persicaria & rad. raphan. cum vino albo per destillationem elicita & singulo mane pota per plures dies continuos; pulvis millepedum præparat. cum aqua vitæ & jure cicerum rubr. sal. tartar. in aqua petroselin. solutum, spiritus juniper. spiritus urinæ, decoctum veronicæ, herniar. betonic. agrimon. silicum candentium, aut flor. virg. aureæ; pulvis eorumdem florum siccatorum, sal stipitum fabarum & lixivium ex eorumdem cineribus paratum, sal vitri seu ex quo vitrum conficitur, liquor ex trunco aut ramis crassioribus betulæ arboris mense Martio aut Aprili incisis & vulneratis stillans; &c. Cavendum tamen ne in magno urinæ ardore, qualis calculum vesicæ & renum consequi solet, calidiora & acria usurpentur, in quo casu ad emulsionem dilutiorum cum violarum semine urinæ suppressionis specifico remedio, & ipsis lactis asinini, aut seri lactis usum aquarumve lactuc. portulac. fragorum atque decoctorum refrigerantium & lenientium cum syrupo de althæa, violac. nenupharino, papav. alb. &c. posthabita morbi

bi causa sæpè recurrendum est, & ad plures phlebotomias, clysteres, & fotus refrigerantes; si vesica inflammari quoquo modo videatur.

His quoque omnibus remediis urgente potissimum aut diu perseverante urinæ suppressione, adjungi debet immissio catheteris oleo amygdalar. aut butyro insulso illiti in vesicam, tùm ut urina redundans evacuetur, tùm ut lapis vesicæ orificio impactus amoveatur, in quo etiam casu resupinato ægro ejusque cruribus elevatis & agitato corpore è sua sede dictus lapis, si fieri potest, decutiendus est.

Quòd si calculus jam grandior sit, induratus, & vim omnium medicamentorum eludens; si urinæ tantam inferat, aut tam diuturnam suppressionem, aut tam sævos dolores, ut ægrum in certum vitæ discrimen deducat; ad operationem chirurgicam sive sectionem colli vesicæ in maribus & in perinæo factum, ut lapis per vulnus exeat aut extrahatur, confugiendum; modò eamdem ferre ægrotans possit, hoc est modò corpore gaudeat non valdè cacochymo, non senio & morbo confecto, non virium experte &c. quanquam enim hanc clarissimi Viri suspectam & periculi plenam habeant, gravium tamen & fide dignorum Auctorum decreto atque consilio sancitur, & potissimùm celebri illa Celsi sententia; *In præcipiti casu quandoque fiunt quæ alias essent omittenda, & satius est anceps remedium experiri quàm ægrum morti demittere.* Adde quod experientia plerorumque illam ipsam multis abhinc annis ita commendavit à perito in primis & exercitato Lithotomo institutam, ut funestus atque exitialis ejus eventus in corporis secandi, vesicæ, humorum, aut ipsius calculi grandioris, aut nimium adhærentis vitium magis, quàm in artem refundi utplurimum debeat. In fœminis tamen, quia cæteris paribus, facilius succedit dicta operatio, quippè quæ citra sectionem & sola meatus urinarii, qui brevissimus est, dilatione perficitur, facilius quoque & sine tanta cautione atque circumspectione tantove periculo instituitur. Eamdem tùm parvo, tùm magno (ut ajunt) apparatu, celebrandi methodum vide apud Chirurgos qui hoc sæculo scripserunt quamplurimos, in quibus nihil ad hoc opus debitè exequendum desiderari videtur.

Medicorum autem hac in parte, est ante operationem corpus ægri præparare balneis, fotibus, clysteribus fœces eluentibus, venæ sectionibus phlogosim præcaventibus, purgationibus causam antecedentem removentibus atque revellentibus, & in primis diæta conveniente, prout rei status & ægrotantis requirere videbitur.

NOTA.

PRæter simplicia specifica in calculo renum, ab Auctore laudata, probantur, persicaria, semen dauci, radices bardanæ, hedera terrestris, & præter raphanos vulgares, raphanus rusticanus, seu armoracia, pimpinella saxifraga hircina, flores virgæ aureæ pulverisati, & ad integram drachmam è vino vel jusculo dati, experimento elegantis Barclaii; item flores cyani, & calcitrapæ, semen urticæ, bardanæ, hyperici gummi cerasorum in vino solutum; cineres scorpionum, & cantharidum ad grana aliquot. Pellicula interna ventriculi pullinacei exsiccata, & pulverisata, drachmæ pondere ex vino aut jusculo mirè etiam prodest. Commendantur & aqua nucum viridium & julorum, ter aut quater exhibita; lapis Judaicus ad drachmam ex succo citri, lapis lyncis, calces variæ & alia sexcenta. Bella sunt hæc omnia, sed ne tyroni fucus fiat, observandum à lenientibus & vacuantibus semper incipiendum, imo ab his nunquam abstinendum, vino parcendum, venam sæpius aperiendam tum in brachiis tum in malleolis; balneis & aquis medicatis nitrosis insistendum. Purgantia modò validiora sint, ut species benedictæ ad drachmam è jusculo; modò lenientia tantum, ex cassia, sero & aliis id genus. Vide Capita de Ischuria. De calculi autem vesicę curatione

ne sine sectione instituenda, vide Sennertum.

CAPUT XXXI.

De Inflammatione & ulcere Renum atque Vesicæ.

INflammatio renum & vesicæ atque earumdem partium ulcus cùm non alio modo excitentur, nec aliam plerumque causam continentem agnoscant, quàm phlogosis & ulcus stomachi, hepatis, &c. de quibus antè dictum est, in eorum æthiologia afferenda non est, ut diutius immoremur, quippe quæ ex prædictis tota repeti & erui potest. Innuere nobis sufficiet talem phlogosim exulcerationemve non admodùm frequentes esse, nisi forsan in renum & vesicæ calculosa dispositione & lotii suppressione; & renes, quia magis carnosi sunt, & sanguine irrigui, quia insuper arenis atque calculis magis impactis scatent, è quorum divulsione vulnus & ulcus plerumque relinquuntur, his affectibus magis quàm vesicam, quæ magis exsanguis est, obnoxios esse, eademque de causa vesicam eosdem morbos magis in musculosa sua cervice quàm membranaceo suo corpore pati solere.

Causæ utrumque affectum parientes, vel aliis aliarum partium inflammationibus & ulceribus communes sunt, vel ipsi peculiares: communes petuntur ex infirmitate atque laxitate partis afflictæ, ejusdem calida intemperie, infarctu, obstructione, vulnere, ictu, casu, fervore, copia, & tenuitate sanguinis, excercitiis immodicis, corporis nisu, equitatione, &c. humorum acrimonia, cibi & potus acriorum atque calidiorum usu, menstruorum aut hæmorrhoidum suppressione, & aliis quæ in capitibus præcedentibus fusè recensita & explanata sunt. Peculiares verò ex supino decubitu in lecto molliori atque calidiori, ex effrænata Venere, ex calculis asperis per corporis agitationem commotis atque divulsis, ex urinæ ardore intenso, ejusve in dictis partibus diuturna retentione & excalefactione, ex usu diureticorum calefacientium, liquorum urinas accendentium aut spirituosorum immodico, ex cantharidum urinis & vesicæ specialiter infensarum (ut alibi demonstratum est) aut intus susceptione, aut externa eaque iterata potissimum juxta vesicæ & renum regionem applicatione; quorum omnium dictas partes inflammandi atque exulcerandi virtus ex se nimis patet, quàm ut diffusa explicatione indigeat.

Designatur renum phlogosis per dolorem in regione lumbari plus minus acutum, ut de hepatitide dictum est, prout affectus substantiam eorum internam seu glandulosam papillaremque, vel externam sive membranosam magis occupat, eumque manu laterales ventris partes premente exasperatum, atque etiam per calorem intensum ibidem persentitum, quæ symptomata ex distensis multum atque divulsis, à cruore extravasato, aut etiam excalefactis ab eodem fervorem præternaturalem subeunte renum variis partibus deducenda sunt; quia verò non in sola renum substantia coercetur ferè semper dicta inflammatio, sed ad vicinas tùm musculosas lumborum, tùm membranosas abdominis partes propagatur, hinc est quod ægri neque se erigere, nec in alterutrum latus se convertere, nec ob divulsionem partis inflammatæ dorso affixæ in ventrem decumbere possint, sed supini semper jacere, & si sternutatio, vomitus, tussis, aut alia quævis corporis commotio accidat, dolor in dicto loco ob partis laborantis compressionem multum augeatur. Hinc pariter est quod excalefactis intestinis & visceribus atque urina renum substantiam præterlabente, spirituumque animalium à dolore & calore exagitatorum inordinatione à renibus ad stomachum per communionem nervorum transmissa, sitis, urinæ ardor, necnon vomitus huic affectui superveniant.

Prætereà adest plerumque stupor in crure reni inflammato respondente, non dispari ratione qua idem in calculo renum suboriri solet; urina tenuis est & pauca in principio, ob infarctum ac proinde

indè obstructum aut compressum ejusdem colatorium; quæ deindè & successu temporis crassior atque rubicundior aut sanguinolenta evadit, propterea quòd tumor magis subsidet, & viæ magis liberæ fiunt, & per quas lotium ichoribus salsis biliosis aliisque à parte inflammata exsudantibus sanguinis recrementis onustum, aut (quod non ita rarum est) portione quadam sanguinis ex ruptis vasis exeunte tinctum facilius transit.

Febris demum assidua & acuta eaque symptomatica aut essentialis hunc affectum, ut & inflammationes alias comitatur, atque etiam vigiliæ, deliria, aliave gravia febrium acutarum consectaria symptomata, propter rationes capite de stomachi atque hepatis inflammatione allatas, atque indè repetendas.

Distinguitur verò renum phlogosis ab intestini coli, quod ipsis vicinum & contiguum est, inflammatione, ex eo quòd illa ad dorsum magis & vesicam extendatur, & in urinis magis sit conspicua; hæc autem ad alia intestina & ipsum stomachum vergat, majoremque afferat dejiciendi difficultatem & in excrementis mutationem.

Quod ad vesicæ inflammationem spectat, ea præter febrem, vigilias, delirium, sitim aliaque renum phlogosi communia, ex dolore manu premente exacerbato, & calore atque tumore circa pubis regionem percepto dignoscitur, urinæ ardore & rubore perpetuo, ejusdem ab occluso ob tumorem partis lotii ostio, aut ab infirmato fibrarum muscularium vesicam constringentium tono, inducta suppressione, & congestione totam vesicam inflante; tenesmo seu desidendi cupiditate frequenti à vicinia partis affectæ cum recto intestino dependente, quandoque etiam alvi adstrictione, cùm scilicet compressum aut inflammatum à vesica phlogosi laborante rectum intestinum excrementis exitum denegat.

Ulceris renum atque vesicæ diagnosis petitur potissimum ex puris cum urinis continua & perseverante excretione, quod easdem turbidas & quasi lacteas atque etiam erodentes, necnon fœtidas efficit, longaque post mictionem mora in iisdem subsidet: petitur quoque ex præcedente dictarum partium phlogosi, quæ minimè discussa aut resoluta est; sed post symptomatum & febris imminutionem (ut aliis inflammationibus accidit) in abscessum & ulcus conversa; ex calculis asperis post dolores nephriticos rejectis, ex mictu sanguineo præcedente, aut eodem ob vasis sanguinei novam ruptionem aut erosionem identidem renovato, ex dolore in pubis aut lumborum regione, mictione frequenti & dolorifica, aliisque solutionem continui hìc aut illic indicantibus; quibus omnibus signis accedunt etiam successu temporis, præsertim ulcere notabili existente, ob sanguinis & succi nutritii notabilem depravationem, febris lenta & corporis consumptio.

Distinguuntur tamen dicta renum & vesicæ ulcera à se invicem, non solùm per situm doloris atque per ea quæ præcesserunt hanc aut illam partem affectam designantia; verùm etiam ex eo quòd ulcus renum utpote carnosorum pus copiosius, magis coctum, & urinæ magis mixtum profundat, dilucidaque afferat tùm dysuriæ, tùm micturitionis, tùm doloris, qui ob minorem partis affectæ sensum minus acutus est, intervalla; ulcus autem visicæ, utpotè membranosæ, exsanguis, & exquisitiori sensu donatæ minorem puris, & defectu moræ crudioris, minusque cocti copiam suppeditet, crebrioremque micturitionem & majorem doloris sensum afferat.

Inflammationis renum & vesicæ, quæ notabilis est, prognosis non nisi mala & plerumque funesta institui potest, propter officialem & ad vitam necessariam dictarum partium, quæ diù ferias agere salvis ægri rebus nequeunt, functionem; hujus confirmationem afferent delirium, convulsiones, urinæ diuturna suppressio, sudores frigidi, & extremorum refrigeratio &c. At si inflammatio valdè levis sit, nec valdè gravibus stipata symptomatis; si alterutrum renem tantùm occupet, si membranosam vesicæ partem, minus verò carneam, quæ urinæ exi-

exitum præbet, cervicem, non ita mali ominis censenda est, sicut nec cùm eadem in abscessum & ulcus minus notabilia degenerans purulentas facit mictiones.

Earumdem verò partium ulcera, si extrinsecus excitentur, hoc est in externa ipsarum superficie, si in corpore senili & cacochymo, si extensa sint & profunda, si habitum contrahentia febrem lentam & matasmum induxerint, si calculos plures renibus impactos aut vesicæ affixos eosque grandiores consequantur, periculi plena sunt, neque curationem recipiunt; quòd si recentia, interna, nec valdè ampla, in corpore juvenili & minus calculoso suboriantur, minus multo periculosa sunt, & curatu minus difficilia.

In tradenda istorum omnium affectuum cura non est ut multi simus, ea quippe non solum ex tractatis ante aliis aliarum partium inflammationibus atque ulceribus ferè tota erui potest; sed etiam ex capitibus sequentibus, ubi de mictu sanguineo, dysuria, urinæ suppressione &c. agetur; neque enim hìc minor locus est phlebotomiis pro morbi magnitudine, ægri ætate, temperamento, & viribus celebrandis atque repretendis, emulsionibus, julepis, prisanis, atque jusculis acidiusculis & refrigerantibus, remediis item demulcentibus, detergentibus, narcoticis, fotibus, cataplasmatis initio refrigerantibus atque repellentibus deindè anodynis & paulò resolventibus, necnon clysteribus frequentibus minus acribus minusque calefacientibus, imò etiam & purgantibus benignioribus, potissimum tamarindis, manna, & cassia, sale polycresto, infus. rosar. pallidarum & flor. persicor. eorumdemque syrup. &c. suo tempore, hoc est in morbi remissione usurpatis; non minor quoque locus ulcere renes aut vesicam occupante, post universalem remediorum administrationem, diureticis temperatis detergentibus, vulnerariis, quæ antè recensita sunt; quibus & calculosis renibus atque vesicæ succurrentia misceri debent, si indè morbus oriri videatur. Verùm ne remedia, quæ iis affectibus in specie conveniunt, reticeamus, sicut nec cautiones pro re nata adhibendas, in usum medicum etiam venire fructuosè poterunt venarum inferiorum, hoc est in utroque malleolo sectio, atque etiam hæmorrhoidalium per hyrudines apertio, cucurbitularum scarificatarum in regione lumbari applicatio, clysterum refrigerantium & anodynorum frequens injectio, aut detergentium & cum ipsa terebinthina vitello ovi dissoluta; balnea, semicupia atque insessus in aqua tepida, seri lactis & aquarum mineralium acidularum, necnon thermalium usus; aut ipsius lactis caprilli aut asinini, modò tamen eadem remedia aliundè contraindicari Medico non videantur, & ipsa adhibere per febrem liceat; quibus omnibus urinas refrigerantia atque demulcentia, diuretica minus calida seu temperata, & in doloris atque vigiliarum pertinacia narcotica semper adjungenda veniunt, & dięta restaurans.

Notandum tamen est in remediorum externorum & potissimum cataplasmatum admotione, non esse diu refrigerantibus atque adstringentibus immorandum, ne causæ quæ conjuncta est, sive humorum dictis partibus impactorum discussio impediatur; sed promptius ad mollientia, leniter resolventia, chalastica, atque anodyna alibi proposita deveniendum esse, potissimum verò cùm partium affectarum tumor foras se prodit, in quo casu præparato ad suppurationem humore morbifico cauterio potentiali vel scalpello aperiendus est dictus tumor, & ulcerum externorum more, habito semper ad causam antecedentem respectu, curandus est.

Notandum quoque in renum & vesicæ phlogosi commendari præ aliis refrigerantibus rad. flor. & syrup. nymphææ, salem prunell. tertarum vitriolatum succos & spiritus acidos, item & succos lactucæ, portulc. endiv. acetos. &c. In ulcere verò earumdem partium rad. alth. liquir. symphyt. &c. mucilagines varias terebinthinæ & hydromelitis aut hydrosacchari usum, balsam. Peruvian. aut sul-

sulphur. terebinthinati, necnon decocti herbarum detergentium & vulnerariarum, aut earumdem expressorum succorum &c.

Notandum tandem in ulcere vesicæ convenire peculiariter injectiones, primò quidem detergentes simpliciter, ex decoct. hord. rosar. flor. hyperici in aqua commun. aut sero lactis cum pauco melle rosaceo aut saccharo; deindè verò consolidantes ex rad. symphyt. ex myrrha, alumine, sarcocolla in convenienté vehi comuoctis aut dissolutis; aut ex decocto fol. agrimon. veronicæ, scordii, saniculæ, bugulæ, pilosel. vinc. pervinc. absint. &c. cum mell. & sacchar. aut (quod maximè juvare solet) ex dictis Gordonii trochiscis in lacte dissolutis; quæ tamen injectiones, ut in cavitatem vesicæ à musculo ejusdem sphinctere exquisitè occlusam penetrent, immisso prius secundum artem in urethram cathetere eique ad dictam usque cavitatem propulso parva syringa aptanda est, sicque injectio ad locum affectum facilè pertingit.

NOTA.

IN ulcere renum & vesicæ, post præmissa universalia, lac asininum primas tenet, aut ejus defectu lac bubulum, aqua hordei aut decocto ligni nephritici, chinæ, salsæparillæ, lentisci, dilutum. Præter herbas vulnerarias ab Auctore designatas, absinthium, putà, gentianam, aristolochiam, hypericum, centaurium, laudantur herbæ vulnerariæ agri Genevensis aut montium adjacentium, quales sunt veronica montana repens, alchimilla, sanicula, pyrola utraque, angelica montana, hepatica stellata, vinca pervinca; quibus additur, si ab aperientibus non metuitur, virga aurea. Hæc simplicia sive ex vino, sive ex aqua aut jusculo propinata, in abscessibus aut ulceribus internis aut externis, ut & omnibus vulneribus, & casu ab alto, magno sunt in usu. Potest & exhiberi pulvis ex mumia, myrrha, gummi arabico, succino, terra cathechu, corallo rubro, glycyrrhyza, diaphoretico martiali, adita per vices opii portiuncula, grano puta dimidio, aut quarta grani parte pro dosi. Prosunt & juscula aut decoctum seu gelatina viperarum; ut & syrupus balsami Tolutani aut Balsami veri.

CAPUT XXXII.

De Mictu sanguineo.

SAnguis cum urinis effluens easque rubro colore plus minus pro sui copia intenso inficiens à renum, ureterum, vesicæ, urethræ aut etiam vaginæ & uteri in fœminis, vasis sanguineis per anastomosim, rixim, aut diabrosim apertis petendus est: atque ideò hujus affectus seu mictionis cruentæ æthiologia ex capitibus de vomitu sanguinis, hæmorrhoidum fluxu, qui morbi sunt non dispari ratione excitati, tota depromenda est. Quia tamen præter varias, quas ista cum aliis sanguinolentis excretionibus communes habet, causas, sanguinis nempe copiam in suis vasis, turgescentiam dissolutionem, acrimoniam, casum, ictum, inflictum vulnus, ponderis gravioris gestationem, aut nisum & motum corporis vehementem, aut alia fluxum muliebrem promoventia; &c. quædam sunt ipsi magis peculiares & ex peculiari vitio dictarum partium dependentes: eas hìc silentio prætermittere non possumus.

Tales sunt. *Primò* inflammatio & ulcus, ex quibus vasorum sanguineorum ruptio aut erosio facilè sequitur. *Secundò* obstructio & infarctus circulari sanguinis motui obstans & officiens, undè etiam vasorum eorumdem, ruptio aut apertio quandoque succedit. *Tertiò* calculus asper unus aut multiplex sive à sede sua ubi impactus est, divulsus, sive per motum & corporis exercitium vehemens, renes, ureteres, aut vesicam dilacerans. *Quartò* urinæ copia dictas partes nimium distendens, aut ejusdem intensa acrimonia illas ipsas erodens. *Quintò* virus venereum per obscænum concubitum in urethræ tubum immissum, prostatarum-

rumque & ipsius ductus membranas in maribus sensim exedens, & in fœminis uteri collum seu vaginam. *Sextò* injectiones nimium detergentes acrioresve ex vitriolo, collyrio Lanfranci paratæ, & in vesicæ aut uteri canalem aut cavitatem, ad ulceris (si quod sit) detersionem propulsæ. *Septimò* coitus effrœnatus & immodicus; catheter denique rudiori manu ad calculi explorationem, aut urinæ extractionem introductus.

Diagnosi mictionis cruentæ nulla opus est, utpotè quæ ipsis habetur oculis; cave tamen ne urinam bile atque sale copiosis saturatam & ab iisdem rubefactam pro cruenta accipias, quod ex madefacto urina linteo, & indè croceum colorem induente tibi planè constabit, aut etiam ex rubore splendente & perspicuo, quem tamen sanguis urinæ mixtus opacum magis aut turbidum facit.

Ejus verò causæ ita possunt inter se dignosci, sicut & pars affecta undè manat sanguis, si namque ictus, casus, vulnus inflictum, ponderis gestatio, corporis & lumborum nisus, aut sanguinis copia turgescentia, dissolutio, acrimonia affectum induxerint, ex ægrorum relatu, vel ex habitu plethorico, venarum inflatione, temperamento sanguineo, suppressis solitis sanguinis evacuationibus, urgente febre, aut præcedente, aliisque humorum acrimoniam designantibus perspicuum fiet. Si verò ex ulcere, inflammatione, infarctu, dictarum partium, ex calculo, urinæ copia aut acrimonia; ex Venereo & sordido concubitu, ex coitu immoderato, ex injectionibus; aut catheteris immissione mictus sanguineus dependeat, per ante proposita aut alibi proponenda dictorum morborum signa, vel ex urinæ suppressione atque ardore præcedentibus, vel denique ex ægrorum adstantiumve relatione manifestabitur.

Quod ad partem affectam pertinet, ea non solùm ex propriis cuique dictarum partium vitio symptomatis dignoscetur, aut ex iis quæ præcesserunt: verùm etiam ex situ doloris regionem renum, uteri, vesicæ, perinæi &c. infestantis; atque etiam ex sanguinis copia plus minus lotio permixta; qui namque è renibus exit copiosior est & urina magis dilutus quàm qui à vesica, & iste quàm qui à meatu urinario; qui autem ex utero & vagina, copiosus quidem esse potest, sed non tàm urinæ permixtus & confusus, imò plerumque grumescit, & ante & post mictionem fluere non desinit.

Prognosim hujus affectus pro copia sanguinis excreti, morbi diuturnitate, variaque ipsum parientium causarum indole, gravitate, atque contumacia variam instituere debet Medicus; idcircò copiosus cum urinis excretus sanguis & mictio cruenta frequens ac perseverans, nisi illa à fluxu menstruorum aut lochiorum dependeat, periculum semper secum adjunctum habent; minus verò cùm ab exigui aut capillaris vasis ruptione procedunt, modò aliundè gravem causam non agnoscant: Quod si ab inflicto vulnere à calculo, ulcere, inflammatione, urinæ ardore, gonorrhœa &c. mictus sanguinus excitetur, exitum suis causis alibi jam tractatis aut tractandis proportionatum, hoc est plus minus molestum habeat necesse est aut periculosum.

Curatione mictionis sanguineæ pro causarum suarum varietate variandam, & non nisi affectu notabili existente, saltem ratione ipsius hæmorrhagiæ in usum adhibendam hìc auspicato silentio prætermittimus, quippe quæ non tantùm ex therapeia vomitus sanguinis & hæmorrhoidum fluxus antè tradita repeti potest; sed etiam ex curatione ulceris atque inflammationis vesicæ, renum, uteri fluxus menstruorum immodici, dysuriæ, gonorrhœę, calculi &c. quorum plerumque symptoma est. Innuendum tamen est phlebotomiam hìc sicut & in omni sanguineo fluxu, modò vires & ætas non repugnent, locum potissimum habere, atque etiam refrigerantia acida, & incrassantia in humorum fervore & tenuitate; demulcentia verò lactea atque narcotica in humorum acrimonia; quibus omnibus adstringentia consolidantia alibi descripta tum trochisc. Gordon. & de karabe, de bolo, & alchachengi &c. succedere de-

debent, modò eadem causa morbum faciens permittere quoque modo videatur; quæ adstringentia potiorem adhuc locum habebunt, dum affectus à ruptione simpliciter vasorum seu per ictum, casum, plethoram, aut alia quavis de causa, citra calculum aut partium infarctum, ortum suum ducet, & imprimis mistura Sylvii in quacunque hœmorrhagia probatissima.

Interim abstinendum erit à potentioribus diureticis, necnon clysteribus & purgationibus acrioribus, atque etiam vomitoriis quibuslibet, utpotè quæ sanguinis fluxum augere atque promovere valent; & si evacuandi humores superflui aut noxii Medico videantur, cassia, rhabarbaro, myrobolanis, tamarindis, manna, Syrup. de flor. persicor. aut de cichor. cum rheo in decocto specifico utendum; enematisque anodynis & blandè purgantibus, quibus, deinceps refrigerantia atque adstringentia, modo alvus pigra non sit, ad sanguinis fluxum cohibendum, ob viciniam intestinorum cum parte affecta succedere possunt.

Aquæ demùm minerales acidulæ, & vitriolatæ, atque etiam thermales, cohibendo sanguini, renibus atque viis urinariis abstergendis afficacissimæ curam hujus affectus absolvent; necnon balnea aut semicupia, lactis usus per plures dies, aut etiam oxycrati valde aquei & diluti, si scilicet sanguis in partibus retentus grumescere quoque modò videatur, adhibendo simul extrinsecus fotus & cataplasmata adstringentia regioni lumbari & hypogastricæ applicanda, & injectiones ipsas consolidantes & paululum adstringentes in vesicam aut uterum, si ex his sanguis manaverit, qui aliis remediis non sistatur.

NOTA,

IN urina cruenta valent quæ in aliis hæmorrhagiis. Si à vesica oriatur fiat injectio cum succo plantaginis & lapide hæmatite. Exhibetur & idem pulvis per os cum emulsione semin. papaver. bombacis, melon, &c. Potest & adhiberi radicis hypecacuanæ pulvis balsamo Copayvæ exceptus, qui scilicet præter dysenteriam alias quoque hæmorrhagias sanare experientia comprobatus est.

CAPUT XXXIII.

De Dysuria, seu urinæ ardore.

DYsuriæ nomine dolorificam mictionem, hoc est urinæ cum exquisito doloris sensu excretionem hìc intelligimus, sive illa guttatim & continuato fluxu exeat, sive copiosius & iteratis vicibus excernatur, sive voluntariè, sive involuntariè, quibusdam urinæ ardor dicitur, ex eo quod lotium à vesica descendens & urethram permeans quasi igneum sentiatur, ob summam ejusdem membranæ, quæ multò sensibilior est quàm ipsa vesica irritationem.

Ex his colligitur stranguriam seu urinæ stillicidium, ejusdemque incontinentiam seu fluxum involuntarium (ut plerosque alios morbos quorum dysuria symptoma est taceamus) isti affectui facilè conbinari, cùm scilicet urina seu stillatim & voluntariè fluens, seu paulò copiosius & citra nutum animæ, acris admodum, acida, vel salsa est, aut arenulis asperis canalem in transitu lacerantibus referta; vel (quod etiam pariter contingere potest) cùm erosus quoquo modo urinæ ductus excretorius lotium, quod semper salsum est & irritans, in transitu suo vividius sentit; quia tamen dicti morbi citra urinæ ardorem saltem notabilem absolutè stare possunt, & ab aliis causis exorti alteram curationis rationem sæpius exposcunt, hinc est quòd eosdem ad alia capita referamus, soli dolorificæ mictioni sub dysuriæ nomine incumbentes.

Causæ hunc affectum inducentes proximæ sunt. *Primò* urina ipsa salibus nimium imprægnata qui spiculis suis penis canalem in transitu suo præter modum stimulantes solutionem continui doloris parentem inducunt, eamque magis aut minus notabilem pro majori aut mi-

minori urinæ salsedine aut aciditate. *Secundò* urina calidior & acrior, id est particulis biliosis acribus plus solito saturata, ut in febribus plerisque acutis atque ardentibus accidit, aut in renum & vesicæ phlogosi; bilis enim præternaturalis atque acrior facta & sero diluta, dum ad vias urinarias amendatur, non minus valet urethrem inter mejendum irritare & exedere, quàm ipsa intestina inter dejiciendum, ut dictum est capit. de Dysenteria & Diarrhœa. *Tertio* pus acrius urinis permixtum & ex ulcere renum vesicæ aut aliundè derivatum, quod pariter acrimonia sua urinæ ductum excretorium valet stimulare & erodere. *Quartò* & ultimò sabulum sive arenulæ scabræ & asperæ cum lotio copiosius rejectæ, ex quorum exitu erosio dicto canali similirer inducitur.

Causæ verò remotæ, externæ, aut procatarticæ quæ utplurimum ex sex rebus non naturalibus petuntur, sunt ea omnia quæ sanguini salsedinem aut aciditatem intensam conciliare, bili acredinem præternaturalem, & in renibus atque vesica materiam calculosam aut inflammationem, vel ulcus generare apta nata sunt, & quę hìc memorare non opus est, quia in capitibus de Scorbuto, affectione Hypochondriaca, Diarrhœa, Dysenteria, Calculo, Phlogosi & Ulcere renum & vesicæ, &c. abundè descripta sunt.

Ex parte ipsius urethrę in maribus, ejusdemque & uteri colli in fœminis; imò etiam & sphincteris musculi urinam retinentis, qui vesicæ colli principium est, inter causas dysuriæ pariter debent recenseri partium illarum erosio, inflammatio, ulcus, vulnus, sive à viru Venereo per sordidum concubitum suscepto dependeant, sive ab humorum acrium in dictas partes influxu, lotiive præcedente intensa acrimonia, sive à calculo paulò crassiori & aspero excreto, catheterisve, aut acriorum injectionum immissione, sive ab ictu, factave per lithotomiam aliisque modis continui solutione excitentur. Laceratum namque quovis modo aut erosum vesicæ atque uteri collum urina transeunte etiamsi in sua salsedine & acrimonia naturæ limites non transcendat, plurimùm, ob acquisitam à solutione sua exquisitiorem sentiendi facultatem irritatur, undè dolor inter mejendum exoritur, qui adhuc erit magis intensus, si cum urinæ ductuum semel facta solutione aliæ supra enarratæ & urinæ acrimoniam augentes causæ conjungantur.

Morbus hic per solum ægrotantium questum manifestatur, ejus verò causæ, quæ multæ sunt, sequenti modo debent inter se dignosci. Si bilis copiosior, calidior, acrior lotium erodens atque irritans affecerit, ex istius intenso colore rubro & quasi flammeo innotescet, ex temperamento bilioso, ex liquorum calidiorum acrium aut ardentium potu, ex præsente aut præcedente febre acuta, ardente, icteritia, phlogosi renum vesicæ partiumve hypogastrio contentarum, hepatis infarctu, atque ex sex rebus non naturalibus dictis bilis copiam atque acredinem augentibus alibi propositis. Si sales in massa sanguinea exaltati atque in sero (quod vehiculum illorum est) diluti dysuriam induxerint, ex habitu melancholico, scorbutico, hypochondriaco, aliisque affectibus salium proventum aut fluorem designantibus; ex minus saturato urinæ colore, aut saltem minus perseverante, ex usu salsorum aut acidorum immoderato, & pręcipuè ex aliarum causarum absentia notum fiet; si demum à calculo, sabulo, calculosave dispositione, si ab ulcere & phlogosi partium urinæ secretioni dicatarum, si à gonorrhœa aut suprà dictis causis externis urinæ ardor excitetur, per propria horum morborum signa, aut per ægri relatum demonstrabitur.

Molestus magis quàm periculosus per se est urinæ ardor; attamen ratione suę causæ facilem aut difficilem recipit curationem, & boni, mali atque pejoris est ominis. Sic qui à mera urinæ acrimonia seu biliosa, seu salsa atque acida ortum habet, modò gravioris morbi symptoma non sit, nec ex valdè depravato sanguine pendeat, item qui à ductuum urinariorum erosione quæ à levibus causis inducta est, ut à viru Venereo sabulo,

lo, &c. non magnum portendit periculum, contra quàm advenit cùm morbus accidit in senio, aut in quavis ætate diutius perseverat, in ulcere & inflammatione partium, in calculo, in acutis febribus &c. dysuriam parientibus, in quibus exitus gravitatem causæ morbum facientis necessario sequitur.

Curationem dysuriæ à calculo, inflammationibus & ulceribus supra dicti, gonorrhœa, febribus variis, aliisque quorum symptoma est, affectibus exortæ, atque remedia ipsi debita quando stranguriæ aut lotii incontinentiæ conjungitur, hìc non tradimus, quia ex præcedentibus aut subsequentibus facilè erui poterunt. Quæ verò eidem affectui urinæ acrimoniæ ortum suum attestanti competit therapeja sic instituenda videtur, præscribendo scilicet in bilis acrioris & calidioris redundantia phlebotomias primò ex brachiis, mox è pedibus pro plethoræ magnitudine, virium & ætatis ratione, aut inflammationis periculo repetendas; clysteres ex decocto refrigerante & anodyno, hoc est sero lactis aut ipso lacte cum rad. alth. liquir. lilior. malv. foliis malvæ utriusque, portulac. lactuc. plantag. nymphææ, violariæ, sedi utriusque, telephii, acetos. endiviæ, &c. Seminibus, quatuor frigidis majoribus & minoribus, sem. papav. alb. lin. fœnug. psyll. cydonior. Flor. chamomil. melilot. malvæ, trium cordialium, & nymph. cassia, lenitivo, butyro insulso, ol. liliorum, violaceo, lini, amygdalar. dulcium, &c. mell. violac. rosac. & nenupharino &c.

Per os autem exhibenda ægro sunt ea omnia quæ bilem contemperant ejusque acrimoniam demulcent, tales sunt emulsiones ordinariæ, amygdalata, mucilagines semin. psyll. & cydonior. in aq. lactuc. portul. aut nymph. extractæ; julepi, juscula, decocta ex radicibus alth. nymph. liquirit. symphyt. major. malv. carne cucurbitina. citrul. aut melon. eorumque seminibus; ex herbis & flor. supra dictis, ex aquis stillatitiis lilior. papav. alb. rhæad. portulac. lactuc. endiv. &c. cum syrupis violaceo, nenupharino, de papav. alb. de limonibus, de granatis acidis, de althæa Fernelii, &c. cum sale prunell. tartar. vitriolat. spiritibus & succis acidis, imò & cum ipso laudano omnium anodynorum principe. Talia etiam sunt seri lactis & ipsius lactis usus ad plures dies, semicupium aut balneum in aqua tepida, pudendi in lac tepidum aut in decoctum anodynum immissio, aliaque non pauca in plerisque ex præcedentibus capitibus ad bilis ferociam reprimendam commendata; quibus tamen interponi debet ad humorem morbificum ad suas vias sive alvum advocandum, eumdemque redundantem minuendum, purgantium usus, imò & emeticorum, si bilis in stomacho & primis viis restagnet, non quidem acrium & vehementium, à quibus morbus plurimum exasperaretur, sed leniorum & minus calefacientium, scilicet pulpæ cassiæ, tamarindor. mann. rhei. senn. myrobalanor. salis polychrest. syrup. de cichor. compos. infus. rosar. pallidar. quæ cum pauca terebinth. Veneta. sale prunell. aut tartar. vitriolat. &c. pulver. liquir. in formam boli etiam possunt præscribi. Dilutum cassiæ in decoct. rad. alth. & summir. aut flor. malv. cum crystall. minerali ad plures dies usurpatum, plurimum quoque commendatur ad humores simul purgandos & leniendos: sed his omnibus adjungenda venit diæta refrigerans & leniens ex carnibus atque jusculis pullorum gallinaceorum, vituli, aliorumque juniorum animalium, ex ovis tremulis, cremore orysæ, hordeatis, avenatis &c. vitando religiosè vini usum, piperatorum, acrium, ardentium ciborum, atque liquorum, aliarumque rerum non naturalium biliosum humorem augentium & exaltantium.

In acrimonia verò urinæ à salibus pendente, quanquam omnia ferè citata remedia conveniunt, excepto venæ sectionum numero, quæ in hoc casu minus indicari videntur, atque acidorum & salsorum usu, alia iisdem superaddenda veniunt, oleosa nempe, ut in calculo absorbentia & alchalina seu fixa, seu volatilia; scilicet mercur. dulcis, antim. dia-

diaphoret. corallia, ocul. & pulvis cancror. & cætera hujus naturæ toties in præcedentibus decantata, non neglectis in utroque casu injectionibus ex lacte, aut decocto anodyno parumve detergente in urethram & vesicam, si lubet, immittendis.

NOTA.

IN Dysuria præter ea quæ in Stranguria afferuntur, conducit conserva fl. malv. Prosunt & mucilagines cum decocto alth. extractæ, addito nitri momento. Item recipe grana Sebesten n. x. Infund. in aq. sempervivi maj. q. v. Comedantur grana, & superbibatur infusum. Prodest & serum lactis in quo decocti fuerint flores chamomillæ cyani, calcatripæ. Therebintina cum syrupo violato, pilulæ è myrrha, succino, olibano, sanguine draconis, antimon. diaphoretico, gummi arabico, succo glycyrrhiz. therebinth. except. serpillum calefactum partibus urinariis applicatum dolorem sedare, & urinam promovere traditur. Item pulegium. Aqua lactis distillata, ad capill. vener. & flor. malvæ. Vide & superiora capita de calculo, ut & inferiora de Ischuria, & Stranguria.

CAPUT XXXIV.

De Ischuria, & Stranguria.

DUos hosce affectus sibi valde congeneres, & non nisi secundum magis, & minus inter se discrepantes in hoc capite simul pertractamus, quoniam causas valdè affines habent, nec valdè dissimilem poscunt remediorum apparatum. Est autem ischuria omnimoda urinæ suppressio, cujus duplex ab Auctoribus species statuitur, vera scilicet seu legitima, in qua vesica urinam plerumque ad plenitudinem continente, nulla tamen ejusdem gutta ejicitur, & falsa atque spuria, in qua vacua existens vesica nil habet quod excernat, quia nil in ejus cavitatem à renibus descendit.

Stranguria verò quæ alio nomine urinæ stillicidium dicitur, & quæ hìc citra dolorem meatusque urinarii irritationem consideratur, quacum tamen complicari potest, ut antè dictum est, est imminuta mejendi actio, sive excretio lotii per partes, easque non valdè notabiles, ita ut non nisi stillatim & per guttas etiam magno adhibito conatu effluat, vel paulò copiosius & repetitis ac sæpius iteratis vicibus, vesicam tamen ut plurimum plenam & distensam non sufficienter deplentibus.

Ischuriæ legitimæ atque stranguriæ causæ similes omninò sunt, magis tamen, aut minùs intensæ aut extensæ, sicque urinæ exitum aut omninò, aut maxima ex parte inhibentes. In hoc censu ponuntur primò sensus & motus in vesicæ corpore sive membranis per nervorum ipsi prospicientium paralysim, eorumdemve obstructionem, aut animæ (ut in deliriis phreniticis, maniacis, & melancholicis, &c. accidit) avocationem, spirituumque animalium subtractionem, aut demum per ipsius vesicæ phlogosim aut gangrænam aboliti, vel imminuti; quò fit, ut ipsa vesica ab urinæ contentæ acrimonia vel copia ad excretionem (ut naturaliter fieri solet) parum aut nullo modo stimuletur, motumque ejusdem constrictivum fibræ quibus constat musculares in totum ejus corpus dispersæ inire minus aut nullatenus possint, sphincterisque vesicæ orificium claudentis musculi resistentiam vincere; sic contingit plerumque in soporosis affectibus iisque in paraplegiam aut hemiplegiam degenerantibus, in quibus spirituum animalium distributio in partes inferiores, & ipsam vesicam parum fit, in deliriis & phrenitide, melancholia, catalepsi, ubi anima idæis suis fortiter affixa, spirituumque motum dispensationem minus determinans irritationes in variis corporis partibus factas non percipit, in infarctu membranarum vesicæ ejusdemve nervorum frigidis viscidisque humoribus scatentium, in vesicæ inflammatione fervido & extra-

va-

vaſato ſanguine imbutæ, ubi fibræ ejuſdem nerveæ & muſculoſæ relaxantur, comprimuntur, obſtruuntur, frigeſcunt aut inflammantur, urinam vel paucam vel nullam excerni; item & poſt demerſionem moramve diuturnam corporis in aqua frigida, poſt ictum aut contuſionem ſpinæ dorſalis in lumborum regione, vulnuſque profundum ſeu ferro, ſeu plumbeis glandibus per catapultam exploſis inflictum, &c. in quibus ob nervorum veſicæ ſpiritus animales deferentium reſolutionem, adſtrictionem, compreſſionem, aut ruptionem aboletur aut imminuitur dictæ partis tùm motus tùm ſenſus ad urinæ excretionem moliendam omninò neceſſarii.

Altera eorumdem cauſa, & quidem frequentior, eſt urinæ emittendæ præcluſa via, ſive obturatum quoquo modo, vel in ſuo principio, vel in ſuo progreſſu, per quod lotium excerni debet, orificium & ductus urinarius, ſive hoc fiat per tumorem in veſicæ cervice aut ſphinctere muſculo, proſtatis, veru montano, urethra, inflammatorium aut skirrhoſum enatum; &c. ſive per abſceſſum aut fungoſæ carnis ex ulcere excreſcentiam, ſive per calculum veſicæ orificio impactum, aut in meatu urinario hærentem, ſive demum per grumum ſanguinis puriſve aut humoris cujuslibet craſſeſcentis copiam; in iis namque caſibus, aut parcè admodum & guttatim lotium ejicitur, aut nulla ejuſdem excretio fit, prout cauſa veſicæ cervicem urethramve occupans & majoris aut minoris molis atque conſiſtentiæ urinæ ductum penitus aut non penitus implet.

Nimia quoque urinæ copia in veſicæ cavitate diutius retenta, ipſamque ultra modum inflans & diſtendens, ſive ob loci atque temporis non ſatis idoneam ad mejendum opportunitatem congeſta ſit, ſive ob ipſius veſicæ ſenſum plus ſolito obtuſum urinam proindè tardius excernentis, iſchuriam atque ſtranguriam parere apta nata eſt, quatenus muſculares ejuſdem partis fibræ elongatæ nimis & ultra tonum ſuum extenſæ & relaxatæ, unde ipſarum anguſtia & gracilitas ſequitur, ſpiritus animales admittere non poſſunt, nec elaterem ſuum recuperare ad contractionem efficiendam; undè etiam & veſicæ corpus minimè aut parum admodum ad lotium ejiciendum contrahitur, eò magis quò ſphincter muſculus, qui dictarum muſcularium fibrarum antagoniſta eſt, per earum relaxationem magis ſtringitur atque coarctatur: ne quid dicam de muſculis abdominis ad urinæ non minus quàm fœcum excretionem deſtinatis; qui in hoc caſu ob veſicæ intumeſcentiam nimiam contrahere ſe facilè non poſſunt, & quorum paralyſis, inflammatio, vulnus atque præciſio, ſi quandò acciderint, ad ſtranguriam iſchuriamve pariendam concurrere ſuo modo poſſunt.

Meatum denique urinarium ab extrinſeco & per compreſſionem claudere plus minus poſſunt ad iſchuriam ſtranguriamve inferendam tumores partium veſicæ cervici & urethræ incumbentium aut adjacentium, ſic vident ſæpè practici ex inflammationibus uteri ejuſve orificii & colli, inteſtini recti, ſphincteris fœces retinentis, & ipſorum teſtium notabilibus, earumdemque partium skirrhis, aut tumoribus, ex fœcibus duris in recto inteſtino copioſius congeſtis, ex fœtu grandiore utero contento & veſicam prægnantis, ejuſque cervicem comprimente, ex grandioribus hæmorrhoidibus inteſtinum dictum aut anum tumefacientibus, ex tumoribus demum quibuslibet abſceſſibuſque in hypogaſtris & juxta veſicam aut urethram excitatis urinam aut omnino ſupprimi, aut guttatim & parcè admodum fluere.

Nathæ urinæ ſuppreſſionis, hoc eſt quæ vacua veſica & nullam urinam recipiente contingit, cauſa in renibus aut ureteribus quærenda eſt, quorum infarctus, concidentia, compreſſiò, aut obſtructio lotii ſecretionem, aut ejuſdem deſcenſum ad veſicam impediunt. Talia verò renum & uterum vitia pendent (ut alibi dictum eſt) vel ab eorumdem inflammatione, ulcere, abſceſſu, vel tumoribus vicinarum partium ipſos comprimentibus, vel à calculis craſſioribus, aut pluribus

arenulis eorum cavitatem & substantiam occupantibus, vel à grumoso & concrescente sanguine, pure, aliisque crassis humoribus, vel ab ipsorum atonia & flaccitie ob renalium nervorum solutionem, vel demùm secundum primam Riverii centuriæ primæ observationem, à sanguine in renum vasa per equitationem, curru vectionem, aliaque exercitia renes & lumbos commoventia copiosius irruente, & præ sui copia infarctuque & distensione renum atque etiam glandulosorum quibus conflantur acinorum caruncularumque papillarium pressione indè sequentibus teri seu urinæ percolationem impediente; qui etiam infarctus, testante eodem Riverio ejusdem centuriæ observatione 89. à copioso sero in suum colatorium affluente, aut ibidem congesto, sibique ipsi præ vasorum distensione exitum & secretionem impediente, consequenter ad magnos & repetitos aquarum mineralium, vini, aliorumve liquorum sanguinis circulationem promoventium haustus, aut post urinæ diuturnam retentionem, aut diureticorum potentium continuatum usum, oriri similiter potest.

Hìc venit observandum, quod, quamquam ad notham ischuriam pariendam uterque ren aut ureter affici debere videatur, ut nulla fiat serosi humoris excretio, ut plerumque necesse est, unius tamen harum partium obstructio saltem integra & perfecta alterius functionem seu seri secretionem non statim, sed successu temporis quandoque abolet, ipsamque in consensum trahit, undè urinæ fluxus ad vesicam omninò impeditur, quod certè non alteri causæ imputandum est, quàm supradictæ humorum serosorum in renem aut ureterem sanum, qui per alium secerni non possunt, irruptioni, per quam natura morbosæ partis ferias compensare ittendit. Sic videre mihi contigit ex tumore magnæ molis & duritiei in infimo ventre & juxta inguen sinistrum ureterem in hoc latere valdè comprimente urinæ suppressionem integram, cui æger aliundè non erat obnoxius, tandem inductam esse.

Observandum pariter urinæ materiam sive serum quod sanguini vehiculum præbet, per febrem ardentem, elodem, &c. absumptum, aut ad diversas à renibus partes, saltem quoad majorem sui copiam transmissum, ut in hydrope accidit & sudore continuo aut iterato, urinæ suppressionem quandam inducere posse non tamen tantam, ut propriè stranguria aut ischuria etiam notha dici debeat; sed potius mictio imminuta.

Ischuria & Stranguria dignoscuntur à se invicem per earumdem suprà allatam descriptionem; ischuria autem vera designatur ex pondere & tensione hypogastrii, ac tumore circumscripto vesicæ figuram referente; cujus pressione dolor, nisi gangræna eidem advenerit excitatur.

Quoad dictorum affectuum causas, eæ prout variæ sunt variis quoque signis indicantur; sic cum ab imminuto aut abolito vesicæ, tùm sensu tùm motu constrictivo urinæ qualiscunque suppressio oritur, ea ex præcedentibus aut præsentibus veternosis affectibus, variisque paralyseos aut delirii speciebus arguitur, ex ictu, vulnere, contusione in lumborum aut hypogastrii regione, ex mora corporis in aqua aut aere frigidis, ex inflammatorio, aut ex sphaceloso vesicæ tumore, aliisque similibus; in quorum omnium absentia peculiaris vesicæ paralysis per nervorum ipsi ministrantium resolutionem, aut membranarum ejus infarctum accusanda est, tum præcipuè cùm nulla aliundè in hypogastrio ab urina diutiùs retenta & copiosius congesta irritatio persentitur, manuque comprimente nullus aut minimus excitatur dolor.

Cùm verò ex clausis à calculo majori aut minori vesicæ orificio vel collo seu urethra morbus dependet, ex allatis præcedentibus calcui signis atque symptomatis dignoscitur. Cùm à nimia vesicæ plenitudine & intumescentia contractionem ejusdem impediente, ex diuturna urinæ retentione partisque tumore ac renitentia. Cùm à grumo sanguinis aut pure inspissato, ex prægressis aut præsentibus mictu sanguineo, renum

&

& veſicæ ulcere, &c. Cùm à veſicæ phlogoſi aut gangræna, ex ſenſu primò caloris atque doloris cum febre in dicta parte, mox frigiditatis aliiſque dictos affectibus comitantibus, iiſque admodum gravibus accidentibus. Cùm à proſtatarum tumore, ulcere, aut urethræ caruncula, ex præcedente gonorrhœa, dyſuria, aut ex candelæ cereæ in urethram immiſſæ notabili reſiſtentia. Cum tumore vicinarum partium, graviditate nempe uteri ejuſque colli aut recti inteſtini phlogoſi, ſkirrho, hæmorrhoidibus, &c. ex propriis horum affectuum ſignis. Cùm ex fœcibus induratis in recto congeſtis ex diuturna alvi pigritie aut adſtrictione. Cùm denique ex tumore aut tuberculo in veſicæ cervice aut ſphinctere muſculo enato, quæ cauſa ſatis obſcura eſt, ex abſentibus alias omnes cauſas demonſtrantibus ſignis; atque immiſſi catheteris uſque ad veſicæ oſtium difficili aut dolorifica introductione; cui ſi pituita craſſa & viſcida adhæreat, etiam hujus humoris iſchuriam aut ſtranguriam parientis juſta erit ſuſpicio, ſi preſertim ejus copia in lotio per antecedentem mictionem ejecto deprhenſa ſit.

Notha autem iſchuria ex eo manifeſtatur, quòd nullus tumor, nullum pondus, nulla tenſio nullus à premente manu dolor in veſicæ utpotè vacuæ minuſque affectæ regione percipiatur, nullum per conſequens adſit meiendi deſiderium, nulla veſicæ irritatio, & immiſſo cathetere etiamſi liber canalis aditus reperiatur, nullum tamen lotium per dictum inſtrumentum educatur; contrà verò adſint aut præceſſerint dolores nephritici, ulcus phlogoſis renum & ureterum, undè affectus oritur, atque eorumdem infarctus, obſtructio, vel à tumoribus vicinis compreſſio; aut demum potus largior atque frequentior, quem non ſecuta eſt copioſa mictio, atque exercitia lumborum immodica, plethora, &c. ex quibus vaſorum emulgentium à ſero aut à ſanguine nimia repletio liberam urinæ ſecretionem prohibens potuit contingere, in quorum abſentia renum atonia & paralyſis accuſari poterit, ſi præſertim cauſæ externæ refrigerantes & lumbos contundentes prӕceſſerint.

Omnis urinæ ſuppreſſio ſive partialis, ſive integra, & hæc magis quàm illa, malè ſemper ominatur, ſi in primis ad aliquod tempus notabile perſeveret: melioris tamen aut pejoris augurii eſt, faciliorisque aut difficilioris curationis, pro gravitate & contumacia cauſæ à qua dependet; undè cùm ab inflammatione veſicæ, gangræna, affectibus ſoporoſis, paralyſi, quæ cauſæ ſunt admodum graves & rebelles ortum habet, periculum non leve portendit: item & cùm à calculo uno craſſiore aut pluribus renes, ureteres, atque ipſam veſicam occupantibus nec facilè dimobilibus, àut tuberculo in veſicӕ cervica enato, ſauciatiſque lumborum & renum nervis, ipſaque veſica, vertebræ luxatione, proſapiam ducit: minus vero periculoſa eſt cenſenda cùm à mera veſicæ plenitudine, proſtatarum ulcere, grumo ſanguinis, pituita craſſa, tumore vicinarum partium, deliriis variis, & ſero atque ſanguine copioſius in renes irruente, atque etiam carnoſa excreſcentia in urethræ canali ſuborta, modò magnæ molis non ſit; excitatur; quamvis & in his ipſis caſibus ſua duratione ægros in vitæ diſcrimen plerumque adducat; ſerum namque, quòd ſecundum naturæ leges continuo & ſenſim per renum ſubſtantiam ſecerni debet, in venis redundans calorem nativum extinguit, ſanguinis motum circularem remoratur, & in cerebrum aut partes vitales reſtagnans comatoſum affectum & ſuffocationis periculum infert. Atque hinc eſt quòd iſchuria ſeptimum diem excedens, alii dicunt decimum, & eadem proportione ſtranguria, certum homini interitum afferunt, qui fere ſemper magnis cruciatibus atque doloribus, & anxietatibus præceditur, à nimia veſicæ membranarum, aliarumque partium ſenſibilium diſtenſione, cordis & pulmonum oppreſſione, &c. petendis.

In afferenda iſchuriæ atque ſtranguriæ curatione non opus eſt, ut moremur diutius, niſi integram velimus generalemque therapeuticen conſcribere, ei quip-

quippe, si notha sit, & à renum ureterumve calculis inflammatione, ulcere, obstructione, tumore vicinarum partium, &c. oriunda, debentur remedia quæ ubi de talibus affectibus tractavimus, proposita sunt. Si à vasorum emulgentium serosa aut sanguinea plenitudine pendeat, larga, & iterata venæ sectio competit, præsertim ex venis superioribus, vel hydragoga medicamenta cum cassia & terebinthina, potus abstinentia, &c. quibus etiam deinceps, & fotus, balnea, cataplasmata emollientia, enemata frequentia, diuretica mitiora, &c. adjungi meritò possunt. Si à renum atonia & eorumdem spirituum animalium influxu orbatorum concidentia & densitate oriatur, aut spinæ dorsalis refrigeratione & contusione, fotus lumborum calefacientes, discutientes, ex aq. vitæ, herbarum aromaticarum in vino decoct. juvant, & frictiones cum linteis admodum calidis, necnon balnea aquarum thermalium, earumdemque potus, laconicum naturale aut artificiale, purgationes validiores, vomitoria, enemata acria & calefacientia, volatilium, spirituosorum, imò & diaphoreticorum usus, & diureticorum potentium, cucurbitulæ sacrificatæ & vesicatoria regioni renum applicata; cataplasmata ex salvia aliisque aromaticis, & resolventibus in aq. vitæ aut vino generoso decoctis, aliaque plurima paralysi tùm particulari, tùm universali accommodata in sequentibus recensenda.

Si autem legitima fuerit urinæ suppressio, hoc est ex vesicæ vitio tùm proprio, tùm communicato contracta, ea pariter prout à variis affectibus soporosis, paralyticis, phreneticis, catalepticis, maniacis, aut melancholicis &c. inducitur; aut ab inflammatione vesicæ, tumentibus hæmorrhoidibus, alvi adstrictione diuturna, uteri partiumque hypogastrio contentarum tumore, calculo, grumo sanguinis, pituita crassa, pure, gonorrhoea, caruncula &c. remedia postulat suis causis convenientia, quæ alibi memorata sunt, aut deinceps memorabuntur, vocando simul in usum (ut in notha ischuria) enemata, balnea, fomenta hypogastrii, cataplasmata, emollientia, diuretica, purgantia, & potiones julepos, juscula, mixturas quæ causæ morbificæ accommodata videbuntur, atque etiam phlebotomias requisitas, & suppositoria vesicam ad excretionem stimulantia; inprimis verò candelæ tenuis, & cereæ, aut catheteris butyro insulso, aut amygdalarum dulcium illitorum immissionem in urethram, & vesicam, per quæ, aut urinæ canalis liber fit, aut urina retenta educitur; undè levamen ægro advenit. Cave tamen à catheteris introductione in phlogosi vesicæ, & urethræ ulcere, undè affectus multùm exacerbatur.

Affectu ex calculo vesicæ orificio impacto pendente æger supinus (ut in præcedentibus dictum est) in lecto collocandus, elatisque cruribus, & reclinato capite concutiendus, ut lapis in vesicæ capacitatem relabatur, aut immisso cathetere, aut candela calculus in vesicæ cavitatem impellendus; & si collo vesicæ tenacius adhæreat, lithotomia auferendus. Quòd si lapillus aut arena crassiuscula in penis meatum penetraverit, ibique hæreat, ejus est promovenda exclusio, tum virgam in aquam tepidam, decoctum emolliens, lac, aut oleum demittendo, & ægrum in semicupium mergendo, ut urethra relaxetur, & amplior fiat; tùm digitis impellendò causam morbificam, seu lapillum, & ad extremum glandem deducendo, si fieri potest; imò & ejus foramen, si minus sit, scalpello ampliando, ut mihi contigit fecisse bonis ægri rebus: Si verò neque foras extrahi, neque intrò per catheterem impelli mediæ inhærens urethræ calculus possit, urgente potissimum mejendi necessitate, copioso in vesica congesto lotio, & adhibitis quibusvis aliis remediis; tunc ligatò supra & infra lapillum pene aperienda sectione inter duas ligaturas inferior membri virilis pars usque ad urethram, calculoque exempto, atque vacuata vesica ulcus juxta ordinarias Chirurgiæ leges curandum est; in fœminis verò sectione non opus est, ut antè notavimus, sed instrumento urethram dilatante, à quo cal-

calculus eidem infixus extrahitur.

Mejendi difficultati ex vesica nimium ob suam plenitudinem distensa pendenti succurritur, non quidem diureticis saltem potentibus ac sæpius iteratis, à quibus ob novam copiosioremque serosi humoris in renibus secretionem morbus augeretur, sed per potus abstinentiam, per phlebotomias ex brachiis revulsionis caussa celebratas & metu futuræ inflammationis; per clysteres acriusculos & suppositoria, per fotus hypogastrii emollientes, aut ex decocto parietar. ceparum, aneth. fœnicul. raphan. raparum, puleg. origan. flor. chamom. & melilot. in vino, aceto aut oxycrato: Per cataplasmata ex iisdem ad putrilaginem coctis & stercore vaccino parata & oleo scorpionum irrorata, &c. Per balnea, semicupia, & insessus in aqua tepida, atque etiam frigidiuscula ad vesicæ constrictionem promovendam, modò tempestas non contraindicet: Per purgantia mediocria, irritationem suam ad vesicam transferentia, & humorum redundantium fluxum ab eadem divertentia, seu in formam boli cum cassiæ pulpa, terebinthino, diagrid. jalap. & aquila alba, &c. sive in formam potus cum senn. rheo, agarico, sale polychresto, pulpa cass. mann. syrup. purgantibus; per compressionem hypogastrii in mictionis conatu, sive manu, sive commodis subligaculis factum; per irritationem ipsius meatus urinarii à granulo, salis aut crystal. mineral. indito; denique per immissionem candelæ cereæ, caulis junci, & ipsius catheteris à perito Chirurgo factam.

Cùm fœtus grandior atque ponderosior urinæ suppressionem invehit, imperandus est gravidæ decubitus in lecto elevatis potissimum cruribus atque clunibus, ad hoc ut vesica ejusque ductus à compressione liberentur, & in eo statu multo facilius lotium fluit, adhibitis præsertim, si necesse videatur, aperientibus, necnon diureticis, atque etiam fotibus, cataplasmatis & suppositoriis suprà dictis, imò etiam & clysteribus, qui in hoc casu multò minus acres minusque copiosi ratione graviditatis injiciendi sunt.

River. Riform.

Cùm peculiaris vesicæ paralysis aut gangræna incipiens lotium in ejusdem cavitate retinet, adhibenda sunt in usum eadem remedia quæ renum atoniæ atque resolutioni conferre dicta sunt, hypogastrio & lumbis admovenda, in quo etiam casu injici, mediante cathetere in vesicam fructuosè possunt, ad ejusdem calorem aut spiritus suscitandos; decocta herbarum calefacientium, aromaticarum, & nervoso generi prospicientium, & potissimum scordii, absinth. salviæ, rorismarin. lavendul. cum pauca aqua vitæ, spirit. vini camphorat. tinctura myrrhæ: &c. sed ea irrita plerumque sunt, non minus quàm in tuberculo in vesicæ cervice genito, quod curam non admittit, nec magnum levamen, nisi fortè ab immissione catheteris vesicam ad tempus vacuantis.

Denique cùm à caruncula seu carnea fungosave excrescentia in meatu urinario consequenter ad ejusdem exulcerationem (ut quandoque accidere potest) enata pendet urinæ suppressio, ipsius consumptioni (quantum in arte est) incumbere debet Medicus exercitati hac in re Chirurgi manu adjutus; tùm verò quamprimum fieri potest, & antequam caruncula in mole sua augeatur, ad ejusdem accretionem impediendam, liberumque servandum canalem immitti frequenter debet in urethram candela cerea oleo amygdalar. dulcium illita, aut baccillus plumbeus, ibidemque ad tumoris pressionem aliquandiu detineri; aut si hoc non sufficiat, summitati candelæ dictæ usque ad carunculam pellendæ apponi aut intimè misceri debent catheretica sive exedentia benigna, qualia sunt viride æris, à lumen ustum, vitriolum calcinatum, pulvis sabinæ, mercurius præcipitatus ruber &c. ut per frequentem illius immissionem atque tumoris contactum tuberculum sensim absumatur. Cavendum tamen ne veru montanum, quod non longè à prostatis, ubi caruncula utplurimum generatur, inter duo foramina semen ex vesiculis seminariis in urethram fundentia paululum eminet, quodque intrusæ candelæ

N ple-

plerumque parum resistit, pro dicta caruncula multò magis renitente & urethram implente habeatur. His autem insuper remediis ab extra venientibus adjungenda sunt, & quidem in ipso tuberculi ortu, phlebotomiæ, purgationes, &c. aliaque humores à parte affecta revellentia, atque etiam repellentia perinæo extrinsecus admovenda, imò & deinceps diuretica atque detergentia satis valida, quæ canalem urinarium per frequentem mictionem abradendo fungosæ carnis excrescentiam aut incrementum impediant.

NOTA.

IN Ischuria ferè omni post præmissum clysterem à venæ sectione incipiendum, & quidem ex utroque brachio si æger sit plethoricus; & postmodum exhibenda purgantia primò cum ol. amygdalarum d. mixta & pulpa Cassiæ, tum ad fortiora deveniendum quæ præter alvum vesicam etiam, propter consensum, cum intestinis stimulant. Exinde ad venæ sectionem ex malleolo deveniendum; non neglectis interea externis lenientibus & mollientibus, semicupiis, fotibus, embrochis, cataplasmatibus &c. Tandem diuretica usurpanda, qualia in capite de calculo renum descripta sunt.

Si Ischuria ab obstructis nervis pendeat, prodest decoctum pulegii, calaminthr. utæ, castorei, & similium, tum in vesicam injectum, tum per os exhibitum; fotus etiam & clysteres ex eadem materia, addendo clysteribus therebinthinam, ol. scorpionum, hyperici, juniper.

Si urina ab extensione nimia vesicæ supprimatur faciunt fotus è parietaria, camomilla, anetho, meliloto, semin. lini, fœnigr. pulegio, origano, radici. lilior. Item cataplasma ex cepis, quarum & succus cum ol. nucum veteri & vino albo maximè commendatur. Laudatur & cataplasma raporum, & nasturtii.

Si grumus sanguineus uretrham in suo principio occludat, præter ea quæ sanguinem congrumatum, interius sumpta resolvunt, externè expertum est remedium stercus bovinum recentissimè excretum, pudendo, perinæo, & locis vicinis applicatum. Quod si recens deficiat utere sicco oleis appropriatis admixto.

Si penis aut collum vesicæ intumescant, prodest becabunga cum fl. camomill. instar fomenti aut cataplasmat. applicat. Quorundam dicitur experimentum, ut ægro inscio, immittantur pedes ejus in aquam calentem, sic enim terrefactum urinam subitò reddere asserunt.

Ubi puris suspicio & ulceris, conveniunt vulneraria &c. detergentia. In materia viscida probatur succus limonum ad ℥ iij. vel iv.

In stranguria conveniunt glycyr. alth, portulaca, sonchus levis, fl. viol. & semen, fl. nymph. camomill. fructus alkek. sem. frigida maj. bombacis; pineæ, pistacia; cortices arantiorum & earum oleum potissimum in stranguria à causa frigida aut cruditate, quo in casu nux myristica & ol. succini ad guttas aliquot laudantur.

Decoctum raparum specificum est, ut & baccarum alkekengi cum passulis, & balsam. Peruvianum ad ʒ j.

Stranguriæ à cruditatibus medentur vina generosa in quibus silices excandefacti & pluries extincti sunt; item oculi cancri, lixivium ex testis ovorum cum vino, sal stipitum fabarum & tartari, tinctura tartari, & borax ad ℈ j.

Laudatur & in omni stranguria spir. tartari, & succus cancrorum fluv. cum aq. appropriata vel vino; sic cum emolumento raphani contusi decoquuntur in vino, vase optimè clauso, & his bullientibus apponitur sella perforata cui æger insidiendo fumum excipit.

Alii eadem de causa permingunt cineres calidos. Injectio fit ex lacte chalybeato, ol. amygd. d. &c. Vide & caput de calculo.

CA-

CAPUT XXXV.

De Urinæ incontinentia.

GEnerico urinæ incontinentiæ nomine omnis involuntarius lotii fluxus intelligi debet, sive ille per irritationem & contractionem fibrarum vesicæ muscularium sphincteris musculi eamdem claudentis atque urinam retinentis resistentiam vincentium excitetur; sive per dicti musculi resolutionem, debilitatem, & laxitatem, nervorumque ipsi prospicientium obstructionem, compressionem, aut præcisionem adveniat; sive urina affatim magis, abundè & per vices emittatur, quod rarius est; sive continuo, stillatim, atque guttatim, quod frequentius; sive inter vigilandum, quod gravius; sive inter dormiendum tantum, quod levius esse consuevit: his namque omnibus modis serum sanguinis in renibus secretum & ad vesicam amandatum citra nutum animæ atque voluntatis imperium à corpore ejici potest: Sic videmus pueros lactentes, in quibus urinæ copia potius quàm acrimonia vesicam ad constrictionem stimulat, & in quibus sphincter laxus est atque debilis, calculosos item atque sabulosos, aut urinam admodum salsam & acrem habentes, in quibus vesica ad continuam contractionem incitatur; decrepitos demum plerosque, paralyticos atque in regione lumborum contusos & vulneratos, unde nervi spiritus animales sphincteri deferentes oriuntur, & in quibus proinde debilis admodum aut resolutus est musculus vesicæ ostiarius, mictum sæpe sæpius retinere non posse; videmus pariter emitti lotium præter voluntatem, non solùm à vigilantibus, ob suprà dictas causas; sed etiam à dormientibus, hoc est per somnum tantùm.

In hoc autem ultimo casu causa triplex accusari potest; debilitas scilicet sphincteris vesicæ, atque fibrarum eumdem componentium relaxatio quædam, sive illa ex flaccida ejusdem structura atque frigida & humida intemperie proveniat; sive ex indebito atque insufficienti spirituum animalium ob ramorum quorumdam nerveorum obstructionem influxu hac namque fit, ut musculus, qui per diem atque vigilias vasicæ collum stringere & urinam retinere valet, quia in ipsum spiritus animales majori copia tunc influunt, nimiam ejus laxitatem sufficienter firmantes; per noctem tamen & somnum, in quo spiritus minus copiosè in nervos atque musculos diffunduntur, & (ut ita dicam) in suo fonte retinentur, relaxatur magis atque resolvitur, sicque urinæ effluxum permittit, concurrente semper lotii copia ex nimio potu aut alia de causa congesta, ejusdem salsedine & acrimonia vesicæ fibras musculares ad constrictionem stimulantibus, aut ipsa vesica exquisitiori sensu donata, sicque ad contractionem ab animæ nutu minus dependentem instigata; vel talis inter dormiendum lotii fluxus involuntarius contingere potest propter habitum atque consuetudinem à teneris annis contractam; infantes enim qui pannos suos & lectum permingere solent, si lapsu temporis & facti grandiores non corrigantur, seu minis, seu verberibus, seu opprobriis, aut alio quovis modo, urinam pariter adulti per somnum in lecto emittunt, ob assuetam tali tempore vesicæ contractionem, iteratumque spirituum animalium in musculares ejusdem fibras musculosque abdominis ipsis juvantes influxum, cui lotii proventus aut acrimonia, quod præsertim inter vigilias excernendum minus curaverunt, semper etiam præbet occasionem; vel tandem quæ per somnum accidit lecti & stragulorum permictio petitur ex insomniis & phantasiæ errore, quibus citra ullum sphincteris vitium, aut insolitam urinæ acrimoniam, dormiens homo congestam in primis habens quacumque de causa in vesica urinæ copiam imaginatur se in parietem aliumve locum commodum lotium suum effundere, sicque eidem non secùs ac vigilans exitum parat.

Vigilantium verò involuntarius mictus, qui morbosam magis & præternatu-

ralem facit urinæ incontinentiam, & quæ diu noctuque ægros affligit, pendet potissimum (ut suprà innuimus) & quidem immediatè, vel à fibrarum vesicæ muscularium contractione, quam eorumdem irritatio promovet citra liberum voluntatis imperium, vel ex musculi vesicæ collum claudentis laxitate & resolutione, hoc est (si cum Veteribus loqui liceat) ab expultricis facultatis robore, vel retentricis debilitate; quare causæ omnes, aut saltem pleræque, quas in præcedentibus capitibus dysuriæ nephritico dolori, mictui sanguineo, renum & vesicæ inflammationi & ulceri, sabulo, calculo, &c. inducendis aptas esse diximus, quia vesicæ membranas plerumque lacessunt, urinæ quoque incontinentiæ excitandæ pares omnino videntur, tùm autem præcipuè cum abraso quavis de causa mucoso humore vesicam intus obliniente ipsa exquisitiorem sensum acquirit; item & causæ omnes spirituum animalium in sphincterem vesicæ influxum, aut in fibris ejusdem carneis & annularibus explosionem impedientes, quales sunt hemiplegiæ, paraplegiæ, paralyses inferiorum partium, in quibus obstructio nervearum propaginum dicto musculo prospicientium cum aliorum nervorum in alias partes distributorum sive in principio suo, sive in processu obstructione concurrit (ut plerumque accidit) atque etiam contusio, ictus, vulnus, vertebrarum luxatio, aut summa refrigeratio in lumborum regione, undè nervi (ut ante dictum est) vesicæ collo distributi originem ducunt, & in quibus pariter ob dictorum nervorum præcisionem, compressionem, relaxationem, infarctum, spiritus animales sphincteri non suggeruntur ad ejus constrictionem & vesicæ occlusionem omnino necessarii. Ulcus demum vesicæ cervicis, gangræna, humida atque frigida intemperies, paralysis hujus partis peculiaris, lithotomia malè instituta, qua scilicet carneæ sphincteris fibræ aut rami nervei in hanc partem protensi per medium secta sunt, summa totius corporis imbecillitas & spirituum exsolutio à gravi & diuturno morbo, aut ætate senili contracta; uteri & recti intestini atque ani utpotè vicinorum affectus varii, spirituum in dictum musculum commeatum inhibentes, aut eidem relaxationem atque dilacerationem inducentes; in specie verò partus prægnantium laboriosus aut per se, aut per obstetricum ineptiam digitis aut unguibus vaginam uteri lacerantium, operatio quæ fit in ani fistula &c. morbi etiam capitis soporosi, phrenetici, convulsivi plerique inter hujus affectus causas recenseri merito possunt, quia iis infirmatus aut relaxatus sphincter, vel spirituum alio advocatorum influxu orbatus contrahere se non potest ad claudendum exactè vesicæ ostium & urinam retinendam; aut quia spirituum inordinato & tumultuoso motu ad vesicæ fibras musculares ipsosque abdominis musculos ad excretionem urinæ concurrentes translato (ut epilepticis accidit) ipsæ pariter ac aliæ partes in contractionem spasmodicam lotium invito ægro excludentem excitantur.

Diagnosi nulla indiget urinæ incontinentia, sive per vigiliam, sive per somnum contingens, utpotè quæ ex ægri aut adstantium relatu tota haberi potest, causarum verò eamdem parientium signa non valdè difficilè eruuntur, si namque hemiplegia, paraplegia, paralysis inferiorum partium contusio lumborum, vulnus, refrigeratio, laxatio vertebræ, lithotomia malè & perperam celebrata, morbi capitis supradicti, aut summa virium exsolutio hunc affectum induxerint, ex eorum præsentia, aut iis quæ præcesserunt manifestabitur. Si cervicis vesicæ ulcus, gangræna, frigida intemperies, ex dolore & irritatione ante mictum, vel in ipsa mictione, ex pure cum urinis, aut etiam solo per urethram fluente, ex phlogosi præcedente, ex frigiditate atque insensibilitate in regione partis, ex temperamento frigido & humido, ætate senili aut puerili, muliebri sexu, tumoribus in perinæo œdematosis, &c. notum fiet. Si uteri ejusve colli aut intestini recti & ani affectus varii, involuntarium lotii fluxum creaverint, ex propriis tali-

talium morborum signis penitus innotescet. Quòd si non vitio sphincteris musculi, sed ipsius vesicæ corporis ad urinæ expulsionem provocati lotii incontinentia, seu potius involuntaria & invita excretio excitetur, ea ex symptomatis calculum vesicæ, sabulum, nephritidem, renum & vesicæ inflammationem, aut ulcus, mictum sanguineum, dysuriam, aliosve ante enuntiatos, à quibus dependet affectus, indicantibus demonstrabitur.

Periculosus ex se non valdè est affectus iste, quanquam multum afferat incommodi, & difficilis ut plurimum sit curationis; ratione tamen causæ, aut morbi à quibus procedit, somni aut vigiliæ in quibus accidit, atque etiam ætatis magis aut minus provectæ ipsius ægri, melioris aut pejoris ominis est, faciliusque aut difficilius curatur. Sic qui vigilantibus & senibus contingit, gravior multò est & curatu difficilior, quàm qui dormientibus solùm & pueris, & in istis qui ad longum temporis tractum propagatus est, nec ætatis mutatione evanuit. Qui à calculo, sabulo, phlogosi renum, eorumdemque & vesicæ ulcere, dysuria, mictu sanguineo, aliisque vesicam irritantibus, aut morbis cerebri ducit originem, relativum ad suas causas prognosticum habet ex præcedentibus aut subsequentibus inferendum. Qui à paralysi universali, hoc est dimidii aut totius corporis, à capite; vel particulari, hoc est inferiorum partium. Qui à virium diuturno morbo absumptione, gangræna cervicis vesicæ aliisque gravibus causis ortum accipit, periculum quidem magnum & non ita curationem admittit; qui ex vulnere lumbis aut perinæo inflicto, modò ad partes nobiliores non extendatur, contusione, refrigerio dictarum partium, vertebræ luxatione, humida & frigida intemperie, intestini recti, ani, & uteri affectibus collum vesicæ seu potius sphincterem relaxantibus pendet, minus portendit periculi, remediis tamen haud facilè plerumque cedit.

Curationem hujus morbi, dum à causis vesicam irritantibus, & ad contractionem involuntariam cientibus producitur, non opus est ut attingamus, utpotè quæ ex præcedentibus multis capitibus, ubi de calculo, ulcere, phlogosi renum & vesicæ, dysuria, mictu sanguineo &c. ex professo actum est, tota depromi potest, item nec cùm ab affectibus capitis, à paralysi universali, aut particulari habitualibus factis, uteri, vaginæ, ani affectibus variis, virium à morbo diuturno aut senio integra exsolutione, nervearum propaginum sphincteri vesicæ spiritus ministrantium aut carnearum ejusdem fibrarum ex vulnere, vertebræ luxatione, ictu, compressione, &c. præcisione &c. aut cervicis vesicæ gangræna, quia eadem aut possibilis non est, aut ex dictorum affectuum therapeia facilè colligitur. Restat ergo ut eam tradamus remediorum seriem quæ urinæ incontinentiæ, quando medicabilis est, recens & ex causis minus contumacibus oriunda, opem ferre solita sunt: ac primò quæ dormientibus accidit, per imaginationis correctionem aut consuetudinis interruptionem curanda est, quod fit non solùm vesicam immediatè ante horam somni, aut etiam per noctem, si expergefiat æger, exonerando atque vacuando, & à copioso potu diureticisque, salsis, piperatis, acidis, & acribus per diem; & præsertim sub vesperam abstinendo; sed etiam loca quæ per insomnium permingere ægri putant aut imaginantur rebus pretiosis, sacris, hoc est religiosis atque colendis operiendo, iisdemque ægrotantibus sæpius per vigilias spectanda proponendo ad idæas noctu advenientes immutandas aut corrigendas; aut si ex habitu à teneris annis contracto affectus dependeat, opprobria & minas adhibendo, atque etiam ipsa verbera, eo præsertim ipso tempore (quod efficacissimum est) quo lotium in lecto emittere deprehenduntur.

His omnibus addi debent quæ urinæ salsedinem, si illius suspicio sit, & acrimoniam, quamvis demulceant in præcedentibus proposita, solis exceptis narcoticis, quæ hìc locum non habent, atque etiam mucilaginosa & lactea, quæ exquisitio-

tiorem, si quis sit, vesicæ sensum obtundunt, secùs minimè adhibenda, non neglectis aliundè universalibus remediis, si eadem requiri Medico videantur, imò neque perinæum, & lumbos atque hypogastrium calefacientibus, necnon corroborantibus topicis musculi sphincteris relaxationem aut ejusdem flacciditatem corrigentibus, quæ etiam mictui vigilantium involuntario ex eadem causa, graviore tamen utplurimum, oriundo pariter conveniunt.

Tales sunt frictiones dictarum partium ex linteis calidis aqua vitæ, aut Reginæ Hungariæ madidis, vegetantium aromaticorum decoctum in vino cum iisdem linteis applicatum, cataplasmatis ex dictis aromaticis atque etiam nervinis ad putrilaginem coctis, contusis, & cribratis, aut stercore bubulo recenti & calido, cum farinis lupinor. cumin. fenugr. anis. croco &c. insessus ægrotantis in aquis thermalibus aut in hypocausto, earumdem aquarum thermalium in parte affectam, hoc est perinæum, hypogastrium, & regionem lumborum continua per horam instillatio in formam embrocationis, &c. quibus etiam & adstringentia miscenda sunt ad majorem sphincteris firmitatem, cùm scilicet dicta topica perinæo admoventur.

Quæ autem vigilantes afficit urinæ incontinentia & quæ remediorum vim minus eludit, & ex vitio sphincteris pendet, cùm ad duas causas potissimùm referatur, musculi nempè ab humoribus frigidis, serosis, pituitosis inductam relaxationem, aut nervorum ipsis spiritus animales deferentium resolutionem quandam, eidem ut succuratur adhibenda veniunt intrinsecùs quæ dictos humores, sive ipsum musculum, sive ejus nervos imbibentes absumere apta nata sunt, qualia habentur decocta sudorifica ex ligno guajaco, & ejus cortice, china, sassafras, salsaparilla, antimonio crudo, & nucum jugland. putaminibus parata & ad plures dies usurpata, potus aquarum thermalium, apozemata attenuantia & aperientia; spiritus & sales volatiles, aquæ spirituosæ & theriacales, opiatæ roborantes & adstringentes, masticatoria, errhina, cauteria, &c. humores serosos vacuantia; quibus etiam ad morbi fomitem revellendum intermiscenda sunt purgantia phlegmagoga & hydragoga dicta, pilulæ scilicet de agarico, cocchiæ majores & minores, pulvis diacartham, ejusque electuarium tabulatum, pulvis Cornachin. diaphænicum, agaric. trochiscat. rad. jalap. & mechoacan. turbith. syrup. rosat. solut. & de floribus persicorum, &c. atque etiam clysteres ex herbarum attenuantium, aromaticar. nervosumque genus roborantium decocto, cum electuariis purgantibus, quæ omnia fusius ubi de paralysi in genere agetur, commemorabuntur.

Venæ sectio huic affectui minus competere videtur, quia nihil est quod eam indicet, nisi forsan corpus affectum plethoricum sit atque juvenile, in quo casu revulsionis causa & ad minuendam humorum aggravantium copiam aliisque remediis locum præbendum, tutò celebrari potest.

Ne verò specifica & ab Auctoribus practicis decantata remedia reticeamus: convenire dicuntur præ aliis plerisque mictui involuntario menthæ & calaminthæ in vino paululùm austero decoctum, atque etiam alchimillæ & agrimoniæ, conveniunt quoque plantago equisetum, hypericum, ejusque flores, glandes quercuum, galanga; lignum aloes, myrrha, thus mastiches, karabe, castoreum, & inter magis specifica, si practicis quibusdam credendum est, guttur galli tostum & tritum, pulvis erinacei & murium combustorum & calcinatorum, tunica interior ventriculi gallinæ exsiccata & pulverata, ungula apri torrefacta, cinis ossium dactylorum, vesica suis & capræ calcinata, cerebrum, testiculi, & renes leporis combusta & calcinata, &c.

Quoad diætam, quæ in hoc morbo magni momenti est, vitare ægri debent scrupulosè nimium somnum vitamque sedentariam, Veneris usum, potum aqueum, refrigerantem & copiosum, salsa omnia, acida, oleosa pinguia, humectantia & refrige-

gerantia alimenta, olera cruda, fructus, melones, cucumeres, pisces, atque etiam (si fieri commodè potest) aerem frigidum, humidum, crassum, & nebulosum; utantur autem victu calefaciente, & exsiccante, assis potius quàm elixis carnibus, vino rubro paulò generoso & austero, cibis nuce moschata, caryophyllis, aniso, & coriandro aut cinnamomo conditis, pane bis cocto, avellanis & amygdalis tostis, pyris & castaneis sub cineribus coctis, aliisque urinæ materiam abstrahentibus, aut humores superfluos janitorem vesicæ musculum ejusque nervos infarcientes, & in toto corpore redundantes absumentibus.

NOTA.

IN mictione involuntaria conducunt calamintha: mentha, alkimilla, & præcipuè agrimonia, atque ejusdem semen, plantago, equisetum, hypericum ejusque flores, glandes, galanga, lignum aloes ad ʒ j. in vino exhibitum, aut ovo sorbili bis in die per plures dies. Castoreum in affectu nervino & paralytico prodest. Commendatur, & masticheς ad ʒ j. ex vino hausta, myrrha, thus, gummi arabicum. Guttur galli tostum, & pulveratum cum vino rubello, aut posca sub horam noctis propinatum pro secreto habetur, nec non testiculus leporinus combustus; vel pulvis sequens, ℞. cineris erinacei ʒ iij. agrimon. ℥ j. tunicæ interior. ventric. gallin ℥ j. m. f. pulvis, cujus dosis ad ʒ j. ex vino.

Vesica suis vel apri, aut capræ pulveris. eadem dosi data prodest; item pulvis bufonis vivi in olla nova usti, collo appensus pro amuleto est quibusdam.

Extus prosunt fomenta & baln. ex absynt. balaust. torment. fol. quercus, bistorta, symphyto, gallis myrtillis &c.

Inunctiones cum ol. absinth. mastich. menthæ, myrtill. cydonior. & in paralysi cum oleo nardino, castorei, costi, & balsamo Peruviano. Emplastrum oxycroceum vertebris lumbor. applicitum.

In incontinentia urinæ nocturna, laudatur pulvis cupularum glandium, & pulv. castorei ℈ j. ad ʒ j. item pulvis pulmonis hœdi tosti, terra sigillata ad ʒ. j. ex aq: parietariæ. Mures elixi à quibusdam in eodem casu comedendi proponuntur. Ab aliis rana viridis per medium scissa renibus applicatur.

CAPUT XXXVI.

De Diabete, seu Urinæ profluvio.

NOn solùm parcè, involuntariè, & cum dolore urina excernitur, ut in præcedentibus capitibus demonstratum est; sed quandoque etiam immodicè, & multò ultra assumpti potus copiam, cum siti intensa, viscerum æstu, febre quasi lenta virium languore, & totius corporis atrophia; qui affectus Diabetes Medicis dicitur, mutuato ἀπὸ τῦ καταβαίνειν nomine, quod græcè permeare & transire significat, ob celerem urinæ per suas vias transitum, promptamque, frequentem, & copiosam serosi humoris sanguini vehiculum præbentis per renum substantiam percolationem, quibusdam urinæ profluvium & hydrops ad matulam nuncupatur, ex eo quòd hoc morbo laborantes insolitam, & immodicam urinæ copiam assiduè profundant, oblatasque sibi plures matulas citò impleant. Aliis Λιδαχος à siti in explebili, quæ δίδης græcè dicitur immodicam mictionem comitante, vel deprompto à serpente ejusdem nominis etymo, insatiabile bibendi desiderium morsu suo excitante.

Rarus admodum affectus est Medicis haud sæpè, & plerisque vix unquam curandus occurrens, ita ut multi celebres Practici nullam ejus fecerint mentionem, & ipse Galenus se duos tantùm eo correptos in vita sua quæ ad multam senectutem processit, vidisse, profitetur; quod dedit ansam nonnullis de talis morbi existentia dubitandi; aliis vero dicendi eumdem sitis morbosæ symptoma & affectum esse, & ideò magnum adesse urinæ profluvium, quia magnus, & copiosus præcessit liquidorum, præsertim aquearum potus; ut enim potatorum experientia testatur, quo plus sunt potæ plus vacuan-

cuantur aquæ. Verùm neque istis, neque illis assentiendum videtur; diabeticos namque observaverunt præter Galenum, Forestus, Dodonæus, Zacutus Lusitanus, Martinus Rullandus, Schenkius, Tulpius, ut in eorumdem Operibus videre est; imò etiam & nostris temporibus Vvillisius *Pharmaceutices rationalis sect.* 4. *cap.* 3. atque Dygbius *Tractatu de pulvere sympathico*. Quibus Auctoribus celeberrimis, si meipsum etiamsi longè inferiorem adjungere liceat, testari bona fide possum mihi à viginti annis quibus ægrorum variorum reparandæ valetudini totus incumbo, unicum tantùm, attamen verùm & propriè dictum diabeticum sese obtulisse, in quo omnia signa & symptomata initio hujus capitis proposita deprehensa sunt, & qui prius urinæ minus coloratæ & quasi oleosæ copiam immodicam cum linguæ albedine & totius corporis æstu profundere visus est, quam sitire notabiliter, aut potum copiosum sumere; ille autem qui sexagenarius erat, vir aliundè satis laudabilis temperamenti & constitutionis satis obesæ, post exercitia corporis & animi numerosa & continua per plures annos, atque inprimis per usum continuatum, & cui minus assuetus erat, vini meracioris & generosioris ex Occitania inferiore in hanc regionem ob nostri defectum aut immaturitatem eo tempore asportati dictum morbum, mea quidem opinione, contraxit, atque ex eo primis diebus, imò & septimanis neglecto, copiosam semper & ultra modum urinam in unam aut plures vices emittendo, cum æstu viscerum intenso, linguæ nigredine, virium langore, siti inextinguibili, febre quasi lenta, & corporis atrophia, quanquam non integra, intra viginti circiter dies, facta scilicet in cerebrum nervosumque genus humorum acrium & explosivorum metastasi, convulsus promptè, & tanquam folium quod vento rapitur, quidquid in ejus levamen Medicina tentaret, interiit & è vivis ereptus est, stupefacta & afflicta simul adstantium numerosa caterva.

In hoc autem ægro, atque etiam in iis qui ab aliis Practicis observati sunt, frequentem & copiosam præter modum mictionem sitis morbosæ effectum non esse, sed potius causam, patet ex febre lenta & quasi hectica corporis macie & atrophia, virium collapsa, diabetem semper, non tamen sitim morbosam comitantibus; atque etiam ex ipso lotii profluvio copia sua potum quemvis assumptum superante, citra ipsum prius adveniente: quod in siti præternaturali simpliciter dicta, in qua bibendi primò semper urget desiderium, & humores serosi saltem ex parte ab exsuperante in toto corpore & visceribus præcipuè calore absumuntur, minus accidit.

Ne verò sola Observatorum auctoritate diabetes stabiliatur, ejusdem existentiam possibilem ratio non minus confirmat, elabens enim plus solito & ob laxam humorum texturam minoremque principiorum eosdem constituentium cohæsionem præcipitatum cruoris vehiculum, imò fusa & deliquium patiens tota sanguinis massa, & præsertim quod in ea lymphaticum est atque nutricium, ut in hoc affectu contingere supponitur, & reverà contingere potest, humorem serosum copiosum renibus, modò ex parte ipsorum nihil obstet, percolandum suppeditant; undè larga deinceps & immodica mictio subsequitur, quæ copioso. & iterato potu fovetur, non secùs ac videmus quandoque attritum per varias easque intensas & malignas febres sanguinem, & potissimum per illam febris speciem quæ *Elodes & sudor Anglicus* Vvillisio & Sennerto dicitur, in sudores totum fundi miliarium cutis glandularum ope secretos, & quibus extergendis utpotè continuis vix lintea possint sufficere.

Ex dictis patet nos hìc diabetis nomine non quodvis copiosum urinæ profluvium intelligere, quod scilicet diureticorum quandoque usus, vel potus aquarum mineralium aliorumve liquidorum, vel evacuationes in febribus, criticæ aut solutam febrem consequentes excitare so-

ſolent; quanquam illud naturæ normam ſtatim non excedens in morboſum nonnunquam & diabeticum per ſuarum cauſarum contumaciam atque conſtantiam, fuſumque indè & liquefactum ſanguinem ſucceſſu temporis commutari poſſit; imò nec fictitiam illam potus citò rejecti & planè immutati per vias urinarias excretionem, quam quidam Auctores temerè admittunt cæliacum affectum æmulantem, atque ex ſtomacho & inteſtinis liquida aſſumpta minùs retinentibus, & ad renes atque veſicam promptè tranſmittentibus in eorumdem ſententia, deducendam; ut enim rationes taceamus probantes potum è primis viis ad urinarias immutatum, ſuumque, ut quibuſdam placet, colorem, odorem, imò & ſaporem atque conſiſtentiam quandoque retinentem pertingere non poſſe, utpotè quæ cuivis Anatomico ſatis notæ ſunt, & ex capite de lienteria colligi facilè poſſunt; quomodo aſſumpta potulenta & præ cibis ſolidis comeſtis, quod abſurdum eſt, è ventriculo ſtatim ejecta, ut in urinam citò tranſeant, vaſtam, patentem, & multò magis brevem directamque, etſi tortuoſam, inteſtinorum viam non affectabunt, & per ſeceſſum deturbabuntur, ſi tàm promptè & ſine alteratione ulla defectu retentionis eliminanda ſint, potius quàm anguſtos & vix hiantes lactearum venarum tubulos, chyliferos ductus, atque ſanguinis tùm venoſi tùm arterioſi canales multifidos & labyrinthæos, ut nihil de viſceribus, partibus variis, & colatoriis dicam, quæ etiam permeare debent, ut ad veſicam deferantur; & ſi tam anguſto, implicito, & longo tramite in ſanguinem devehantur, per glanduloſam, fiſtuloſam, atque etiam ſimul papillarem renum ſubſtantiam ſecernendo, potulenta dicta, quomodo tam cita erit, ut aſſeritur, ut eorumdem potulentorum eorumque immutatorum per ductus urinarios ab ipſorum aſſumptione ejectio? niſi cum quibuſdam placeat dicere potata liquida per vaſa peculiaria adhuc quidem incognita & non detecta è ſtomaco & inteſtinis immediatè in veſicam elutriari, quæ brevior via eſt ad promptam hauſti & inalterati potus per lotii vias excluſionem; aut etiam ex ipſo chyli receptaculo, ut volunt Pequetus & Bartholinus, in proximos & hinc indè adjacentes renes aut emulgentes arterias; iis namque vaſis utpotè minus longis minuſque proindè tranſeuntes liquores alternantibus excerni contendunt inſolita illa & inalterata prorſus non ſolùm liquida, ſed etiam ſolida & dura, prius antè ſeu ſponte, ſeu caſu in ſtomachum ingeſta, quæ apud Bartholinum *centuria* 1. *hiſt.* 68. Hoeferum *In Hercule Medic. pag.* 171. Hildanum *centur.* 5. *obſerv.* 53. Horſtium *in obſerv. pag.* 397. Guillelmum Fabritium *centur.* 3. *obſer.* 72. Julium Alexandrinum *in Annot. ad cap.* 14. *libell. de ſubſtantia facultatum naturalium*. Pigræum Chirurgum Gallum, Langium 2. *Epiſt.* 40. Alexandrum Benedictum *lib.* 3. *Anatom. cap.* 9. Joannem Matthæum Heſſum *hiſtoriar. rararum caſu* 1. Nicolaum Florentinum *ſermone* 9. *tractatu* 4. *capit.* 29. Plutarchum *lib.* 8. *Sympoſ. problem.* 9. *&c.* cum urinis quondam rejecta eſſe dicuntur; vinum ſcilicet, lac, emulſiones, ſemina aniſi integra, coriandri, grana alkekengi, radiculas apii, imò & aciculas ipſas, clavos exiguos, quanquam ferreos, fungos, culmos hordeaceos, &c.

Sed injurioſa nimis eſt Anatomicis hoc ſæculo numeroſiſſimis, oculatiſſimis, & exercitatiſſimis, imò in ſenſuum defectu microſcopia ipſa adhibentibus, illa vaſorum excogitatio, quàm ut hinc, & quidem meritò, non expungatur; ſi enim eo uſque progreſſa eſt humorum (ut alia taceam) cadaverum diſſectio, canaliumque exilium variorum & minimarum partium aciem oculorum non minus quàm cultri fugientium inveſtigatio, ut nihil hodiernis Medicis etſi Anatomiæ ſedulam operam navantibus, neque etiam poſteris inveniendum relinqui videatur, qui factum eſt, quæſo, ut hi ductus lacteis, chyliferis, lymphaticis, lachrymalibus, ſalivaribus, & pleriſque aliis nuper inventis veroſimiliter, ſi exiſterent, haud minus conſpicui, utpotè humorem copioſum à ſtomacho ad veſi-

vesicam promptè deferentes, & non solos liquores, verum etiam & dura atque ex dictorum Auctorum opinione crassiuscula & solida corpora interdum vehentes, hactenus detecti non sunt, cùm aliundè polita, lubrica, atque à vicinis partibus in totum divisa stomachi, itestinorum, & ipsius vesicæ extima superficies sive membrana, eorumdem inquisitioni minus obstet, ne quid dicam de impossibili atque incomprehensibili prorsus solidorum & crassorum corporum per tam exilia, etiamsi existerent, vasa transvectione.

Usque dum ergo talia vasa demonstrentur, quod nunquam & nusquam futurum existimo, alia liquidorum à ventriculo ad vesicam via admittenda non est, quàm quæ mediantibus lacteis mesenterii, & thoracis chyliferis canaliculis in sanguinem, mediantibus verò venis atque arteriis in cor, pulmones, atque renes ducit, secundum circularis sanguineæ massæ motus œconomiam; in quibus ultimo dictis partibus lotio secernendo dicatis quod serosum & aqueum est in massa sanguinea, minusque aliis ejusdem principiis implicitum & cohærens, postquam vehiculi munere satis functum est, aut potu assumpto renovatum, eodemve nimis copioso & iterato factum redundans & minus connexum, peculari dictorum urinæ colatoriorum structura ipsam solam in poris suis atque meatibus admittentium à reliquis massæ crassioribus partibus segregatur; cui tamen operi fermentum quoddam renibus inhærens, sive oblinimentum salino-fixo-sulphureum per repetitas lotii sale multo & pauca commixta bile semper scatentis trajectiones ibidem depositum, iisdemque partibus odorem gravem & ingratum concilians, atque sanguinem continuo circuit transeuntem afflatu suo fundens quodammodo & liquens, quò facilius serum suum secernendum præbeat, ipseque in venas emulgentes regressus atque vehiculo suo spoliatus fluivior, ut necesse est, fiat, symbolum suum conferre meritò credendum est.

Ut autem erroris plerorumque potum parum aut nihil mutatum, atque etiam promptè per vias urinarias rejici in hoc affectu opinantium occasionem eruamus; viderunt practici diabete laborantes urinam crudam, limpidam, & merè aquosam continuò ejicere, cum aliundè assiduò ad sitim suam restinguendam frigidæ potu se ingurgitarent; atque inde ob ita promptam potum consequentem mictionem, putaverunt non similem tantùm, sed eamdem prorsus esse rejecti protinus lotii & potus prius assumpti materiam: verum quanquam fatendum haustam copiosius & frequentius aquam non longè à potu, & qualis bibita est per vias urinarios excerni, utpotè quæ ex se mutationis incapax est, & fluiditate sua summa atque tenuitate promptè è stomacho & intestinis exsilit, ubi actione ipsorum non multum indiget, ac deinceps facilè venas lacteas subiens, chyliferosque ductus & sanguinem pervadens, quia ipsi minus ob suam copiam cohæret, eundemque fluidiorem efficit, facilè etiam ac satis citò, non tamen, ut vulgo creditur, ab ejusdem consortio vindicatur, & per itus cum ipso in renes atque reditus, qui certè intra horæ spatium plures extant, materiam lotio festinanter suppeditat, quod idem de aliis merè liquidis & præsertim diureticis dicendum est; non tamen hinc rectè arguitur statim à potu, qui saltem primariò assumptus est, sed forsan qui ultimo, quia potus potum sicut clavus clavum, & unda undam pellit (vide Louver. cap. III.) urinam ejici; quod non facit eamdem, quamvis similem potus & urinæ materiam; nec indè sequitur potulenta omnia à diabeticis hausta inalterata atque immutata in vesicam transmitti; præterquàm enim quòd plerique aut saltem nonnulli hoc affectu laborantes visi sunt initio lotium abundè profundentes multò antequam quidquam biberent, in quo casu dici minimè potest immutatum potum per vias urinarias citò defectu retentionis emitti; & quod plerique Medici fide dignissimi hoc nusquam in nonnullis quos curandos habuerunt diabeticis, observaverunt; necesse aliundè

esset

esset ad hujus rei statuendam veritatem, ut non solùm bibita aqua, sed etiam juscula, ptisanæ, lac, serum lactis, vinum, emulsiones, julepi, aliaque varii coloris & consistentiæ, quæ mutationis sunt capacia, parum aut nihil alterata, non quandoque solùm, sed constanter per lotii ductus excernerentur; quod & rationi & experientiæ penitus repugnat. Non negamus tamen reperiri quædam, qualia sunt crocus, rheum, terebinthina, asparagi, cassia, &c. quæ in stomachum ingesta, & in sanguinem per viam circulationis secundùm suas tenuissimas partes distributa, urinas suo colore aut odore peculiari inficere possunt, & quæ forsan diabeticis quondam exhibita, quod supradicti erroris occasionem pariter præbuit, eumdem affectum præstiterunt; sed ex eo colligi in genere non debuit liquidorum ingestorum, & per urinas excretorum immutatio; ea siquidem, sicut alia pleraque, quia ex se infectiora sunt, aut in sero facilè solubilia, lotium non solùm diabete laborantium, sed etiam aliorum quorumvis ægrotantium & ipsorum sanorum colorare atque odorare valent.

Quòd si à vino, lacte, emulsionibus assumptis, urinæ rubræ & quasi vinosæ aut etiam albicantes & quasi lacteæ in quibusdam diabete affectis à Bartholino, Hoefero, Hildano, & Horstio quondam & semel forsan observatæ sunt, quod Medicis imponere potuit; grana enim coriandri, anisi, &c. radiculas apii comesta, & deinceps cum lotio immutata rejecta fabulam credimus, & multò magis aciculas, clavos exiguos ferreos, fungos & hordeaceos culmos; illarum color atque consistentia, saporem non dico, quia urinam degustare Medicorum non est, aliis causis cùm possint imputari, sanguini nempè, salibus copiosis & sulphureis seu biliosis particulis variè solutis & mixtis, aut lymphæ, chylo, & purulentæ, si quæ sit in corpore materiæ, sero dilutis, cum ipso percolatis, & urinam rubro aut albo colore inficientibus, qualem non raro in plerisque aliis affectibus, imò & sæpè in febribus deprehendimus; cùm insuper dictorum liquidorum continuato haustu, urinæ non tales semper perseverent, nec in omnibus aut saltem plerisque observentur, male & immerito prorsus in immutatum dictorum liquidorum potum refundi dicendum est.

Sed quorsum (inquies) anisi, coriandri, alchechengi, semina, aut radices apii & aciculas, clavos exiguos, &c. cum lotio excreta fabellas appellamus, si graves Auctores, quales sunt quos suprà laudavimus, id nobis observatum tanquam curiosum & insolitum bona fide tradiderunt? Respondetur priscæ, imò & proximè elapsæ ætatis Medicos credulos nimis, aut in rebus annotandis minus cautos fuisse atque circumspectos, quò factum est ut illi Anatomiæ non multum gnari historiis peculiaribus & raris à rustico, muliercula aut idiota & Barbitonsore relatis, quanquam malè & perperàm animadversis, facilius credentes, easdem ut ut falsas incredibiles Operibus suis tanquam quid mirum & cedro dignum inseruerint; hi verò ad omnes advenientis casus circumstantias & adjuncta minus attendentes, aut præcipitato judicio aliud pro alio accipientes in Scyllam quoque inciderint, atque similiter delusi sint: Sic grumulos lymphæ cum urina transeuntis divisos & in eadem frigescente compactos, aut humoris lymphatici ramenta paululum condensata, pro seminibus variis aut radicibus & fungis ante comestis habere potuerunt; vel talia in matulam fortè & casu illapsa corpora, quod de aciculis aliisque pariter dicendum est, similia antè glutita, quæ cum fœcibus excerni potius debuerant, in urinis mentita sunt: Sic etiam audio hæc scribens ex nostrate Medico neopractico ægrum quemdam profundè & continuo tussientem atque spuentem arbusculas albas magna ejusdem admiratione & per Urbem exclamatione in aqua exspuere; quæ si reipsa in stomachum antè ingeri potuissent, forsan tales ideò ex pulmonibus eructari à Medicis minus sagacibus aut magis credulis putarentur, & observatis aliis curiosis annumerarentur; & quæ tamen (quod non ita mirum est) nil aliud sunt, quàm sputi

ti

ti copiosi, viscidi, purulenti, aut lymphatici ramosæ partes huc illuc per frigidam se diffundentes & simul condensantes, variamque pro re nata & pro motu suo figuram nanciscentes; ut videre plerumque est, non solum in sputo crasso cujuslibet hominis in aquam projecto; sed etiam in viscido & limphatico sanguine è saphæna & in aqua calida extracto, in qua postquam refrixit, non solùm ramorum & arborum, sed ferè quascumque velis figuras eamdem & sanguinem extractum agitando invenias.

His tandem omnibus ad fidem dictis Auctoribus denegandam non sufficientibus, quid vetat eosdem, si lubet imposturæ insimulare, exemplo Joannis Baptistæ Montani *Consil.* 256. *&* 257. adversus Galenum aliosque qui plures quàm sex pulsuum differentias admittunt, & observasse se dicunt, quod ipse falsum esse audacter pronuntiat; quæ impostura multis aliis Scriptoribus communis est, dum nobis res absurdas & meras nugas, aut splendida mendacia pro veris atque curiosis tradunt, cujus rei præ aliis pluribus hìc prætermittendis & in variis eorumdem operibus inveniendis fidem faciet una instar plurimarum observatio 94. *centur.* 3. Philippi Salmuthi narrantis fœminam quandam in Civitate Imperiali infantem digiti longitudine, omnibus tamen membris tam externis quàm internis verè constantem per os enixam esse, eamdemque interrogatam juridice affirmasse constanter Senatui maritum suum cum ipsa, quæ à natura planè simplex erat, per os coivisse & sperma infauces immisisse & stomachum, unde partus per dictam partem secutus est. Quæ historia quàm plena sit falsitatis, & quantam Observatorum scriptis, credulitatem imprimis & captum Anatomicorum superantibus diffidentiam importet, ipsis Medicinæ Tyronibus judicandum relinquitur.

Sed jam tempus est ut ad Diabetis causam conjunctam & immediatam progrediamur, quam non in calida hepatis, lienis, & præcipuè renum intemperie serum copiosum à vasis emulgentibus, sicut dicta vasa à corde & hepate, & hæ partes à ventriculo & intestinis attrahentium, secundum Veterum sententiam statuimus; nec præcisè in humore acri expultricem simul & attractricem renum facultatem continuò irritante, nec in retentrice stomachi & intestinorum læsa facultate, nec denique in venenata & occulta quadam qualitate in sanguine genità & renum intemperiei supperaddita, sitim intensam ut serpentis dipsadis venenum, & per consequens copiosam mictionem, excitante; quæ omnes hypotheses aut parum solidis & à Medicina jam diu explosis nituntur fundamentis; aut obscuræ prorsùs & imaginariæ sunt refutatione proindè indignæ; sed in fusione notabili totius massæ sanguineæ à prædominante bilioso alchalino peculiari & lixivioso sale eidem inducta, ejusdemque massæ deliquio, seu laxata præter modum partium & principiorum componentium cohæsione, quò fit ut non solùm serum merè liquidum & in cruoris poris atque interstitiis reconditum facilè fluctuet & secedat: verùm etiam & quod concrescibile & pingue dicitur, sive succus nutritius atque lymphaticus ab aquoso humore alchalinis salibus onusto solutus & abreptus, atque per urinæ colatoria iteratis circuitibus affatim cum ipso trajectus; cùm enim tota sanguinis sensibilis compages ex balsamicis præcipuè oleosis, & sulphureis partibus constet in statu suo naturali, atque etiam simul aquosis sive serosis, quæ propter suam levem, politam & lubricam superficiem inter se conjungi rectè non possunt, nec sibi mutuò sociari & cohærere, nisi ope & ministerio salium verè salsorum, hoc est ex alchali & acido magis aut minus volatilibus conflatorum, quæ illarum vinculum & copula sunt, quia dictam superficiem exasperant, ut videre est in aqua & oleo quolibet eidem vasi simul affusis, nec unquam nisi addito sale communi, aut alio simili intimè simul miscendis atque confundendis; si salia illa in sanguine sano semper hospitantia, ut ejusdem tenorem & consistentiam servent; acida enim ipsum coagulant, alchalia sol-

ſolvunt, per acidi depreſſionem atque obſcuritatem, ſpirituumque ſanguinis diſſipationem à ſtatu ſuo naturaliter deſciſcant, & alchalinam fixam præter modum aut eidem proximam analogam diatheſim induant, quod multipliciter ſecundum variam illorum figuram & indolem contingere poteſt, totam maſſam diſſolvi, fundi, & in ſerum abire, ejuſque partes, præſertim magis fluxiles, ab eadem disjungi & ſegregari neceſſe eſt, quæ deinceps in vaſis circulantes urinæ copioſæ & affatim excretæ materiam ſuppeditant. Quare in eam, quæ Felicis, imò & in hoc ter felicis, quia ſcopum difficilem attigiſſe videtur, Plateri eſt, ſententiam trahor, ſtatuentis verum & propriè dictum diabetem, qualis initio hujus capitis deſcriptus eſt, febri ardenti ſimul & colliquativæ ſemper accedere, & proindè ut febris hęc rara eſt, ita & rarum illud & periculoſum ſymptoma ipſi copulari, quod tamen non ita ſtrictè intelligendum volo; quin etiam & febribus quandoque malignis, inveteratis præſertim, aut in longum tempus excurrentibus, aliiſque chronicis & lentis adjungi aut ſuccedere poſſit, in quibus ob attritum totum ſanguinem & liquatum utrumque ſuprà dictum ſerum tota maſſa in urinas fundi videtur, accedent corporis colliquatione & atrophia; quanquam enim non imus inficias lotii profluvia (ut antè dictum eſt) quædam eſſe, ſive à natura ſuperfluum atque redundans ſerum præcipitante & amandante inſtituta, ſive à diureticis quibuſdam atque diaphoreticis ſanguinis texturam quodammodò ſolventibus & alchalino ſale turgentibus, aut copioſo & continuo liquidorum potu excitata, in quibus febris non viget, nec corpus conſumitur, vix tamen ac ne vix quidem concipi poteſt diabeticum affectum verum & genuinum, hoc eſt virium languore, tabe, ſiti inextinguibili, viſcerum æſtu ſtipatum, ſanguiniſque integrantes partes disjungentem atque fundentem ſine præternaturali humorum fermentatione, & proindè febre in ſua qualitate aut duratione gravi, pro ratione fermenti febrilis cruorem promptè aut lentè atterentis exiſtere poſſe; atque hinc eſt quod Practici qui morbum hunc attentius obſervarunt, eumdem præcedentis malignæ febris colliquativæ aut diù perſeverantis & in lentam degenerantis affectum agnoſcunt: hinc pariter eſt, quod immodica etſi minus diabetica, utpote ſponte ceſſantia; urinæ quædam profluvia, quæ ſcilicet potum copioſum aut diureticorum uſum non ſequuntur, ſicut & ſudores omnes modum excedentes febris ſemper aut præſentis & criticam, aut ſymptomaticam ſeroſi humoris evacuationem facientis, aut præteritæ quæ luxuriantem fecit in ſanguine ſeri præcipitationem effecta ſint; ea ſiquidem eſt febris cujuſcumque natura, ut ſanguinem qui in ſtatu ſuo naturali ob principiorum ſuorum exactam mixtionem & unionem liquor eſt æqualis & uniformis, per fermentationem ſolito majorem continuo atterat & ad diſſolutionem plus minus pro copia & vi fermenti in ipſo ſtabulantis diſponat, quam ſi integram conſequantur, ægrotanti affert exitium; ſecùs verò copioſas pro ejuſdem duratione atque intenſione, ſeri per urinas aut ſudores excernendi, non minus quàm aliorum craſſiorum recrementorum per alias vias ejiciendorum ſeparationes atque præcipitationes infert; interea dum non penitus diſſociata cruoris principia ad priſtinam ſenſim redeunt diatheſim & cohæſionem, quod tempus convaleſcentiæ dicitur.

Quia verò dictum ſanguinis deliquium, ejuſdemque laxata compages ad diabetis rationem formalem ſaltem integram non ſufficit, ſecus enim febri malignæ, lentæ, & hecticæ diureſis nimia & immodica plerumque accederet, atque etiam variis hydropis ſpeciebus, in quibus ob ſanguinis partium craſſiorum adſtrictionem quandam partes ſeroſæ non ſecus ac in coagulatione lactis à reliquis facile ſecedunt; ad peculiare quoddam renum vitium diabetico pariendo affectui ſimul conferens inſuper & neceſſario recurrendum eſt; illud autem non ſolùm in relaxato à pinguibus colliquatis

tis humoribus, & cum lotio transeuntibus glandularum fistularumque renalium serum proindè facilius admittentium tono statuimus, aut in apertis & hiantibus magis à frequentis mictione ductibus urinariis; verùm etiam in exaltato superius memorato fermento seu oblinimento renali, quod salsedine speciali sua fixa & intensa cruorem ad utrumque renem repetitis atque acceleratis circuitibus appellentem diluens ac fundens serum copiosum & omne quod in ipso solutum est facilius & promptius præcipitat; & hoc est forsan vitium quod veteres quidam Medici pro intemperie renum calida, alii pro expultrice irritata facultate, aut attractrice aucta & imminuta retentrice, alii demum pro occulta quadam qualitate habuerunt in hoc affectu.

Causæ diabetis externæ, remotæ, procatarticæ sunt non solùm ea omnia quæ suprà dictas febres malignas, hecticas, colliquativas, ardentes, peculiariter intensas & sanguinis texturam atterentes &c. inducere valent aut prolongare, ex sex rebus non naturalibus malè usurpatis, aut ex remediis perperam adhibitis petenda, sed in specie etiam quæcunque per se sanguine fundere, ejusdemque principiorum cohæsionem solvere aut sales ipsi connaturalis eluere apta nata sunt, atque simul vias renum aperire & eorum fermentum exaltare, qualia habentur acria, alchalia, lixiviosa, calida, aromatica, crebrius & diutius, assumpta, diureticorum aut diaphoreticorum usus diuturnus, aut purgantium mochlicorum in primis & deletoriorum; aquarum mineralium sulphureo-salinarum, ferratarum; nitrosarum, atque etiam vini meraci ardentis & generosi, aut liquorum ardentium potus immodicus & continuatus; imò ipsarum quandoque acidularum & aquæ simplicis, quæ licèt sanguinis massam non atterant & fundant ut præcedentia ejusdem tamen sales nativos eluendo, serumque augendo & secum rapiendo sanguinearum partium vinculum auferunt, vel salium fixorum exaltationem promovent; quod tamen rarius accidit. His insuper caussis remotè agentibus annumerari possunt aer fervidior, temperamentum biliosum & gracile, cachexia biliosa, vigiliæ immoderatæ, vehementes & frequentes corporis exercitationes, labor immodicus, aliave alchalinum bilis salem & fermentum seu oblinimentum renale intendentia atque acuentia.

Diagnosis hujus morbi ex iis quæ initio hujus capitis dicta sunt erui facilè potest; quia tamen ejusdem symptomata ex adstructa nostra de ejus caussis hypothesi ad majorem rei confirmationem deducenda sunt; libet ea sigillatim hìc loci proponere atque simul exponere. Primò quidem urina (quod denominationem morbo dedit) crebrius & copiosius emittitur, ita ut non solùm libras aliquot ejusdem per diem aut noctem profundant ægri, sed & urnas, congios, atque capedines singulis diebus plus minus pro intensione & gravitate morbi impleant, non sine adstantium & ipsorum Medicorum admiratione, quem lotii notabilem proventum non tantùm ex humoribus in vasis circulanti bus fusis, liquatis & in serum (ut suprà innuimus) abeuntibus, & per exaltatum renale fermentum subitò præcipitatis secretisque deducere licet, qui certè intra paucos dies penitus exhaurirentur; verùm etiam ex largo & repetito potu quem ad sitim suam inextinguibilem sedandam & ad vehiculum sanguinis deperditum atque per urinas secedens resarciendum continuo sumere coguntur diabetici; qui potus in sanguinis massam sive alveum citò transvectus & eidem minus cohærens, per portæ descendentem truncum & emulgentes arterias, patentes tritasque renum & urinæ vias facilè subit, relicto ante ductuum renalium portas partium sanguinis crassiuscularum, utpotè minus colatorio proportionatarum, fluento cum pauco residente sero, quod deinceps mediantibus emulgentibus venis in venæ cavæ truncum, & indè ad cor regreditur, ut iterum in hanc aut illam partem, ac proindè in renes secundum circularis humorum motus leges distribuatur.

Quod

Quod ad urinæ colorem spectat atque ejusdem consistentiam, ille non unus semper, & idem est in ægris omnibus, ut ex supra dictis colligitur, nec lotium eadem habet omni tempore & in omnibus subjectis in se contenta; dici tamen potest in genere ineunte morbo urinam magis intenso & saturato colore donari, & spissiorem paulò atque crassiorem esse ob sales sanguinis multos, sulphureas particulas, lymphæ & succi nutritii magnam copiam, quæ in ipsa soluta sunt, necdum tamen valdè divisa; progrediente verò diabete, quia potus frequenter & ubertim sumitur potissimum aqueus, dicta cruoris principia dividens magis diluens atque latè diffundens, eadem sensim crudior, aquosior atque limpidior fit pro majori salium, sulphurum & humoris lymphatici nutritiique priùs excretorum penuria atque divisione.

De sapore quem dulcem & mellitum urinæ Vuillisius tribuit, non est ut fusius disseramus, quia & morbi raritas & Medicorum dignitas huic explorationi minus favent; hunc tamen, si talis sit qualis asseritur, quod an perpetuæ sit veritatis plus quàm dubium est, cùm pro diversitate subjecti & gradus morbi variæ sint principiorum sanguinis in lotio solutiones, non aliundè peti debet, quàm ex salibus fixis sulphureis partibus, & lympha in urina certis modo & copia combinatis; ut enim saccharum, aliaque dulcia inter concreta salino-sulphurea merito referuntur; sic dictorum principiorum concretiones seu potius in urina solutiones mellitum quandoque aut saltem lenem & minus salsum asperumve lotio diabeticorum saporem conciliant.

Præter diuresim nimiam, infestant etiam diabete laborantes æstus viscerum intensus atque sitis continua, quæ ab exaltato præter modum in primis viis ubi sui juris est, bilioso humore, eoque cum pancreatico succo variisque quibus occurrit ingestis vehementius effervescente, sicque calidis suis halitibus totam illam regionem ad œsophagi summum exsiccante & corrugante petenda sunt, atque etiam ex continuo succorum humorumque sanguinem ac solidas partes refrigerantium, & humectantium per urinas impendio. Infestant quoque virium languor, & totius corporis atrophia ob funditus eversam sanguineæ massæ compagem, ejusque in primis principiorum magis activorum ruinam & integram aliundè, aut saltem valdè notabilem succi nutritii in urinas fusi, & præcipitati assumptionem.

Febrem quæ ex pulsu quasi lenta judicatur; ex siti verò & æstu quasi ardens, ex sanguinis solutione quasi maligna, non est ut inter diabetis effectus & symptomata recenseamus, cùm ipsa primò semper in sanguine, etsi quandoque non evidenter, hospitetur & ex eadem sanguinis integrantes partes præternaturaliter commovente atque solvente cætera pendeant accidentia. Quia verò alchalinus atque lixiviosus bilis sal qui præcipuum & unicum est instrumentum quo febris hæc ad fundendum & liquandum totum cruorem utitur (pingues namque sulphureos & oleosos liquores, de quorum genere sanguis est, ab alio sale non solvi docet Chymia) quia, inquam, dictus sal fixitatem & prædominium in tota massa acquirere non potest, quin tenuiores sanguinis & magis activæ partes atque spirituosæ penitus aut magna ex parte dissipatæ sint, (fixa enim non exaltantur nisi abeuntibus volatilibus & spirituosis) hinc est quod febris dicta lentæ & hecticæ modum & typum servet, quia deficientibus spiritibus cor nec tàm validas, nec tàm frequentes quàm in aliis febribus systoles elicere potest, fusaque & attrita sanguinis compages tàm intensam fermentationem subire non potest, nec tàm explosivam cordi copulam ad motum suum contractivum peragendum suggerere; hinc pariter est, quod diabetes febribus malignis, diutius protractis, aliisque variis habitualibus factis nonnumquam succedat, potissimum cachectico & bilioso existente corpore, aut in meridionalibus atque torridis regionibus, in quibus minus rarum hunc affectum esse testatur Rabbi Moses *part.* 8. *Aphorism.* in iis namque casibus dum

febrilis humorum motus cæteris concurrentibus duratione sua aut intensione spiritus, sales volatiles, & tenuiores sulphuris partes absumit, magnæ illi & speciali, quæ morbi raritatem facit, salis fixi exaltationi occasionem præbet.

Malum hoc, quia contumacem admodum & thesauro vitali infensissimam habet causam; quia insuper febribus gravissimis, chronicis, lentis, hecticis, habitualibus, malignis, &c. potissimum succedere solet, malè semper ominatur, & non solùm difficilis est curationis; sed ad tabem promptè ægros ducens, certum eis, nec valdè tardum plerumque affert exitium; salutis tamen spes si quædam affulgeat, ea in temperamento valido, ætate juvenili, & in morbo minus gravi, recenter genito, in ipso principio cognito & impugnato posita est.

Curatio diabetis instituitur, aut saltem tentatur, non quidem per venæ sectionem, quæ in hoc affectu ob virium languorem minus indicatur, nisi forsan & cum magna cautione in corpore plethorico, initio morbi, ætate juvenili, & ægri robore nondum collapso; neque etiam per diaphoretica, volatilia, & alchalina, quæ sanguinem fundunt, aut ad fusionem disponunt, sicque morbum ex se satis gravem adaugent; sed per ejus generis sive remedia, sive alimenta, sive ex iisdem mixta, quæ sanguineæ massæ fusionem atque attritionem corrigere, atque ejusdem partes laxius cohærentes & à se invicem secedentes stringere, implicare, & ipsarum unionem, quæ sanguinis consistentiam facit, promovere quoquo modo valent. Talia habentur incrassantia omnia viscosa, mucilaginosa, atque etiam paululum adstringentia, & refrigerantia, non omissis etiam ipsis acidiusculis & acerbis, quæ sali fixo plurimum contraria sunt, & quæ cum ipso conjuncta salsum, quod vera sanguinearum partium copula est, efficiunt, quæque ad renes pervenientia exaltatum in ipsis fermentum reprimunt atque refrænant. Quia verò virium exsolutio & totius corporis contabescentia symptomata sunt urgentia, quibus simul occurrendum est, adhiberi aliundè debent, atque prædictis remediis intermisceri cardiaca quædam & spirituosa, ob viscerum tamen æstum magis temperata nec non analeptica.

Convenient igitur ad hunc morbum debellandum inter diætetica præter ea, quæ febri cujuscumque naturæ sit, undè urinæ manat profluvium, in specie medentur cremor hordei, lac amygdalar. dulc. oriza, in jure capi aut gallinæ cocta, panatellæ, gelatinæ variæ, carnes & juscula perdicum, caponum, aliarumve optimarum carnium consummata, pedes & capita vervecum, hædorum, vitulorum ad putrilaginem cocta, ova sorbilia, recentia, jus ex carnibus tostis expressum, juscula ex cancris fluviatilibus parata, lac caprinum, aut asininum, vel etiam vaccinum, carnes juniorum animalium &c. vitatis salsis, acribus, piperatis, frixis, & admodum calefacientibus eduliis, animi & corporis motibus vehementioribus, vigiliis nimiis, potu immodico; & aeris excedente fervore. Inter pharmaceutica verò mucilagines gumm. arabic. & tragachant. aut semin. psyllii & cydonior. in aqua rosar. extr. amylum sine calce paratum, trochisch. de karabe, de bolo, de terra sigillata, decoct. plantag. acetos. portulac. symphyt. maj. lactuc. rosar. rubrar. balaust. rad. bistort. tormentill. pentaphil. nymphææ, aut aquæ ex iisdem destillatæ; Emulsiones ex amygdal. dulcibus, sem. 4. frigid. major. & papav. alb. Succi dictarum herbarum, atque etiam limonum, berberis, malorum, granat. arantior. cydonior. omphacium, aut ex iisdem parati syrupi: Spiritus salis, sulphuris, vitriol. tartarum vitriolat. tartar. solub. sal prunel. & nitr. Decoct. tamarind. & prunor. sylvestrium, atque etiam corticis interioris, seu mediani quercus ab Erasto valdè commendatum; succi acaciæ & hypocystidis, tinctura corallorum, essentia & tinctura smaragdi Joann. Hartmann. *Practic. Chymiatr. pag.* 192. Crocus martis adstringens, pulvis diatragachant. & diamargarit. frigid. aliaque hujus energiæ plurima in præcedentibus passim commemo-

morata, quibus insuper balnei & seri lactis usus, imò ipsarum etiam acidularum, moderatè tamen & parcè potatarum, meritò superaddi potest.

Sunt quia ad sulphureas & oleosas sanguinis partes resarciendas decoctum chinæ, guajaci, sassafras, & salsæparill. refrigerantibus tamen quibusdam temperatum & valde dilutum commendant in hoc morbo; alii narcoticorum usum quia hæc omnia, utpotè oleosa, sulphurea, & resinosa cruoris attritas particulas ligant, atque intricant, ipsumque sulphureis particulis destitutum redintegrant; postrema verò vigiliis ac insomniis diabeticos divexantibus efficaciter medentur, sed sunt hæc veluti gladius in manu furiosi, nisi cautè admodùm atque prudenter adhibeantur, virium namque absumptio & spirituum animalium vitaliumque defectus somnifera semper & ubique suspecta faciunt; viscerum verò & totius corporis æstus, atque ipsa febris sulphurea, necnon calefacientia, ut sunt prædicta ligna atque radices. Si ergo ad ea recurrere cogat necessitas, aliis potissimùm frustrà tentatis, quod tamen non sine prudentia peculiari tentandum est, præscribantur magis temperata & in minori dosi, aliisque refrigerantibus, aut ipsis acidiusculis, ne sanguinem calefaciant aut dissolvant, misceantur. Eligantur pariter inter narcotica; ægro in primis adhuc satis vegente, quæ segnioris sunt virtutis, ut syrupus de nymphæa, de papav. alb. laudan. opiat. pulveribus cardiac. temperatum, aut succis acidis castratum, eaque tum parcius, tum rarius usurpentur.

Cardiaca ad reficiendas diabeticorum vires necessaria, sunt confect. hyacinthor. & alchermes, vinum rubrum, crassum, austerum, in parva dosi, aq. nymphæ rosar. & cinnamom. an. partes æquales, elixir proprietatis, mixtura spiritalis, aliaque minus calefacientia aut refrigerantibus adstringentibus atque acidis, ut de præcedentibus dictum est, moderata.

Quod ad evacuantia spectat huic morbo ob vim suam fusoriam, & præcipipitantem, viresque ægrorum fractas non admodùm congruentia, ea rarius veniunt præscribenda, & ex purgantium benigniorum, & minus atterentium aut calefacientium classe repetenda sunt, qualia habentur cassiæ & tamarindor. pulpa, manna, rhabar. sal polycrest. syrup. de cichor. comp. aut de flor. persicor. infus. rosf. pallidar. aut flor. persic. &c. duæ in decocto refrigerante infundi aut dissolvi debent. Clysteres verò quorum usus ad refrigerium viscerum magis frequens esse potest ex sero lactis, oxycrato, aut refrigerante decocto parandi sunt, additis quandoque cassiæ medula, diapruno simplici, electuario lenitivo, sale prunellæ, melle communi, violar. atque nenupharino, adhibitis etiam eodem tempore fotibus totius abdominis refrigerantibus quæ calidæ viscerum, & totius corporis intemperiei non secus ac balnea opitulantur.

NOTA.

IN Diabete commendantur Succinata varia, opiata, martialia; boli ex conserva rad. symph. radicib. adstringentib. pulverisatis, bolo armena &c. lac chalybeatum, aut in quo extincti sint silices, non neglectis balsamicis atque viscidioribus vulnerariis, quibus & statui sanguinis ad laxitatem degenerari, provideri, & renes defendi ec roborari queant.

* *River. Riform.*

O PA-

PATHOLOGIÆ CAPITIS ET THORACIS LIBER SECUNDUS,

SIVE

TRACTATUS DE MORBIS SUPERIORIS, ET MEDII VENTRIS.

Juxta Recentiorum tum Medicorum, tum Philoſophorum, & Anatomiæ atque Chymiæ principia conſcriptus.

CAPUT PRIMUM.

De Frigida Cerebri Intemperie.

Uemadmodum diximus (ubi de calida hepatis intemperie egimus) hepar accuſandum non eſſe, ex eo quòd calor in ipſo prædominans, imò, & calor aliarum quarumcunque partium, à ſanguine tantùm calido magis quàm par eſt, hoc eſt principiis activis, & bile acriori onuſto derivetur, qui motu ſuo circulari, ſimul & fermentativo, calorem in partibus, & producit & fovet, ac proinde verum calidum innatum dici meretur. Sic agentes de frigida cerebri intemperie, non in cerebrum rejicienda videtur culpa, utpote quòd ſeu frigidum ſit, ſeu calidum, hoc à ſeipſo non habet, ſed à ſanguine aut caliditate aut frigiditate peccante, non negamus, tamen cerebrum in naturali ſua conſtitutione magis frigidum, hoc eſt minus calidum eſſe, quàm multas alias corporis partes, cor putà, pulmones, hepar &c. ſed illud ſemper petitur ex ſanguine qui non ita copioſè, & per vaſa minora irrigat ipſum cerebrum quàm prædictas

par-

partes, imò etiam hoc desumi potest non solùm ex minori copia sanguinis & exiguitate vasorum, sed ex minori sanguinis per cerebrum quàm per alias partes motu; cerebrum enim utpote mollissima totius corporis pars motum sanguinis magis retardat quàm aliæ partes utpote solidiores.

Quòd si Veteres cerebrum pituitæ metropolim dixerint, hoc non de alia ratione factum est nisi quia putabant pituitam omnem cum quæ per os tum, quæ par nares rejicitur ex illa parte & glandula pituitaria dicta descendere, & per palatum trajici aut per nervum olfactorium aut processus mammillares; quod cùm falsissimum sit, ut patet experientia anatomica, colligi potest quàm immeritò cerebrum pituitæ officinam putaverint, quod pòtius glandulis in toto corpore dispersis, & potissimùm circa collum, & fauces ac tunicam narium, convenit, quarum officium est serositates, aut lympham, quæ vera est Antiquorum pituita, secernere, & percolare.

Intemperies ergo frigida si quæ sit in membro, consectaria semper est intemperiei frigidæ ipsius sanguinis hoc est massæ sanguineæ activis suis principiis à quibus motum, & fermentationem habet, destitutæ, & phlegmate, & terra magis quàm par est onustæ; cujus sanguinis frigiditatis, quamvis signa se se prodant in toto corpore, utpote quod in omnibus suis partibus à sanguine perluitur, magis tamen in cerebro se exerit, utpote molliori & mollitie sua motum sanguinis ac proindè calorem minuente. Non est hìc ut immoremur divisioni intemperierum ab Antiquis propositæ, quæ intemperies dividit in simplices & compositas, immateriales hoc est sine materiæ affluxu, & materiales hoc est cum materia conjunctas: illa enim divisio vana est, & inutilis, quia impossibile est esse intemperiem in aliqua parte, quin materia seu sanguis, aut alius humor eam causans præsens sit, & prætereà sanguis nonnisi frigiditate, aut caliditate, visciditate, seu crassitie, aut liquiditate peccare possit.

Ad causas transeamus, frigidam ergo intemperiem producere apta sunt ea omnia quæ spiritibus sanguinem, & sulphure tenuiori orbare, & in ipso phlegmatis aut principiorum minùs activorum proventum facere possunt: hinc non mirum si in omnibus morbis ubi sanguis valdè aquosus, aut frigidus est; ut in cachexia, anasarca, chlorosi, &c. adsit frigida cerebri, & totius corporis intemperies, tales causæ sunt alimenta frigida, & humida, nimia eorum quantitas, exercitia à pastu, ortus ex parentibus temperamenti frigidi, ætas senilis, regio frigida & humida, somnus diuturnus, vita sedentaria, uno verbo, ea omnia ut jam dictum est, quæ principiorum minùs activorum in sanguine prædominium facere possunt.

Signa frigidæ cerebri intemperiei sunt primò, causæ jam allatæ prægressæ, deinde mens torpida, ingenium tardum, infelix memoria, ad somnum propensio, sensuum hebetudo, motus tarditas, paralysis, catarrhus, pituita per os & nares copiosiùs excreta, faciei pallor, capilli molles, & minimè crispi, tardior imò nunquam adveniens calvities, & alia multa quæ cachexiæ communia sunt symptomata.

Quoad prognosim, si intemperies cerebri à longo tempore contracta sit, difficiliùs curatur quàm si recens, & gravissimos accersit capitis affectus, tum etiam difficilè curatur, quæ hæreditaria est, & tempore hyberno non tam cedit remediis quàm æstivo.

Curatio istius affectus tota repetenda ex iis, quæ diximus ubi egimus de cachexia, anasarca, hydrope, melancholia hypochondriaca, &c. omnia enim, quæ calefaciunt, & attenuant, sanguini partes spirituosas, & sulphureas communicant, item & quæ humiditates consumunt, aut per sudores ut sudorifica, stuphæ, diaphoretica; aut per primas vias serositates deducunt, ut sunt purgantia paulò fortiora, hydragoga quoque hìc locum habent. Quoad usum sex nonnaturalium; aer debet esse calidus, & sic-

cus, vitari debet nimius somnus, tristitia, mœror; exercitia modica commendantur; alimenta debent esse attenuantia & spirituosa, eupepta toties decantata, non verò frigida, immaturata, viscosa, indigesta. Quia vero hic morbus fovetur à stomacho munio suo non defungente, post purgationes exhiberi debent pulveres digestivi ex coriandro, aniso, nuce moscata, cinnamomo, cum saccharo ad pondus omnium duplum; vel vinum absynthites. Venæ sectio locum non habet, benè tamen purgatio identidèm repetita, modò ex pilulis cochiis minoribus, aut majoribus, aut agarico, modò ex potione purgante vulgari cum jalapa, aut electuario diacarthani in decocto attenuante, & calefaciente; apozemata etiam quæ in morbis chronicis semper usurpantur, hìc etiam exhiberi possunt ex radicibus, & corticibus attenuantibus, & calidis, imò & herbis, addita senna, polipodio, mechoacam, jalapa. Clysteres quoque acriores identidem injiciendi ex decoctis attenuantibus cum diaphænico, hiera picra, theriaca, confectione alkermes decoctum sudorificum hìc etiam locum habet: Errhina verò sternutatoria, apophlegmatismi seu masticatoria, emplastra, suffumigia quæ usurpat Riverius, hodie locum non habent, bene tamen causticum occipiti, aut alibi inustum; aquæ thermales tum epotæ, tum exterius usurpatæ in formam embrocationis multaque alia apud auctores videnda.

NOTA.

Errhinorum vulgatissimum, & præstantissimum est tabaci pulvis, qui hodie ab omnibus, etiam sine ulla necessitate usurpatur, & videtur successisse medicamentis illis fortioribus quibus ante ipsius Hippocratis tempora caput purgabant Medici. Ejusdem etiam tabaci fumus, tubulo nullibi non haustus apophlegmatismorum locum abundè tenet, neque his efficaciora pituitæ educendæ, aut membranæ pituitariæ exsiccandæ medicamenta hactenus inventa sunt; modò vitetur abusus. Serum item superfluum absorbet potus caffè, cujus usus non minus vulgatus.

CAPUT II.

De Comate Somnolento, & Caro.

Ex iis quæ de Apoplexia nobis inferiùs dicenda sunt, facile colligi possunt, naturæ, causæ, curatio istorum affectuum: omnes enim eandem sedem habent easdem causas, iisdemque remediis curantur, est autem coma seu cataphora, quod etiam Avicennæ, *Subeta* dicitur, affectus in quo adest quidem somnus profundus, à quo tamen æger excitatur, & excitatus respondet, & oculos aperit, mox in somnum relabitur idque sine febre; Carus verò est gradus inter Coma, & Apoplexiam quasi medius, adest siquidem in ipso profundior, quam in comate somnus, à quo æger vix clamore, aut corporis concussione potest excitari, nec oculos aperire, nec respondere, vellicatus tamen sentit, & integra manet respiratio, nulla similiter præsente febre.

Hi duo affectus, ut ex definitione patet, maximè accedunt ad apoplexiam, magis tamen carus quàm coma, ita ut inter se non differant nisi secundum magis & minus, hoc est majorem, vel minorem substantiæ cerebri corticalis, aut medullaris obstructionem, aggravationem, compressionem, imminutumque magis, & minus spirituum animalium motum, & influxum; idcircò causæ omnes quas apoplexiæ inducendæ aptas esse dicemus, in minori copia, gravitate atque intensione, carum & coma inducere possunt, quas hìc non repetemus, ne actum agere videremur.

Diagnosis illorum ex definitione patet: in comate enim excitantur, & respondent sentiuntque vellicati, per quæ signa satis ab Apoplexia distinguntur in qua præntereà respiratio difficilis est, quæ in prædictis affectibus integra manet.

NOTA.

Vide infra caput de Apoplexia.

CAPUT III.

De Lethargo.

Lethargus est affectus in quo adest somnus comati similis, à quo tamen ægri excitantur, aut spontè, aut ab extrinseco, & per illud tempus delirant; prætereà adest etiam febris, eaque ad lentæ naturam accedens, atque etiam oblivio; quæ symptomata hunc effectum à prædictis diversum faciunt, ac proindè diversas causas agnoscentem. Talis causa non est pituita putrescens in cerebro; ut putabant Antiqui, sed levis inflammatio, hoc est inflammatoria dispositio in tota cerebri substantia, à sanguine per ejus substantiam disperso, & extravasato ortum ducens; Hinc enim facile deduci possunt causæ, phænomena, symptomata in hoc affectu apparentia, febris quidem ratione inflammationis, quæ semper febre stipatur, quo in præcedentibus explicuimus modo, quæ febris non magna est, sed parva, & quasi lenta propter inflammationis levitatem, atque parvitatem; quod delirium suscitatis à somno ægris adveniens, illud pendet ex manipulo quodam spirituum inordinate in aliqua cerebri parte, hoc est prope inflammationem agitato, dum alii ad quietem compositi videntur, dico manipulo quodam, neque enim omnes spiritus commoventur, alioquin adessent vigiliæ & delirium, minimè verò somnus qui dependet ex spirituum animalium quiete, sicut vigiliæ, & delirium ab intenso, aut inordinato illorum motu; inordinatio autem illa in qua delirium consistit, ut videbimus ubi de phrenitide, fit per miasmata, aut particulas ab inflammatione deciduas & spiritibus vicinis occurrentes; ratione cujus occursus commoventur plus solito, atque irregulariter in hanc, aut illam cerebri partem feruntur, aut hoc fieri potest per particulas heterogeneas à sanguine suggestas spirituumque ataxias in aliqua cerebri parte cientes; somnus profundus ad quem etiam excitati proclives sunt, procedit ex cerebri non omnimodo infarctu, sic enim apoplexia sequeretur, sed aliquali, à sanguine scilicet totam cerebri substantiam leviter inflammante, ac proinde aggravante, sicque spirituum ad vigiliam per totum cerebrum requisitum motum impediente.

River. Riform.

Oblivio autem petitur ex variis phantasmatis quibus dum vigilant ægri, mens eorum suspensa tenetur, quo fit ut ad necessaria non attendant, sicque interdum matulam petentes mejere obliviscantur, aut ex destructis per cerebri infarctum impressis olim characteribus.

NOTA.

Vide infra caput de Apoplexia.

CAPUT IV.

De Comate Vigili.

Est & alia morbi species, quam ad affectus soporosos referunt auctores, qui Coma vigil dicitur ex eo quòd qui eo corripiuntur, clausis oculis decumbentes dormire videantur, vigilent delirentque, & si tetigeris eos, aut compellaveris, aperiant oculos & respondeant, mox iterum in somnum relabi videantur, qui tamen deliramentis & imaginationibus variis perturbantur.

Causam hujus affectus putabant Antiqui esse pituitam bili permixtam, quæ in cerebro erysipelas œdematosum, aut œdema erysipelatosum excitabat credebant bilem delirium facere; pituitam verò somnum, aut propensionem ad somnum: sed malumus nos dicere fieri, quidem hunc morbum per aggravationem aliquam ipsius cerebri, ratione cujus propensio ad somnum excitetur, sed non ab humoribus imaginariis, imò potiùs

tiùs à sanguine ipso in cerebro propter laxitatem ejus aut obstructionem minùs bene circulante, aut seriositatibus acribus per ejus substantiam expansis; quia verò aut sanguis ille aut serositates prava sunt & particulis spiritibus heterogeneis referta, hinc non mirum si spiritus à tali materia exagitentur, & propter heterogeneitatem commoveantur sufficienter ad impediendum ne somnus invadat, & ad varia deliramenta inducenda. Isti autem omnes affectus aut per se incipiunt & primarii dicuntur, vel ab aliis affectibus derivantur aut eis superveniunt, & secundarii appellantur, quorum diagnosis ex illata descriptione haberi facilè potest.

Prognosim quod spectat, ex omnibus morbis soporosis minimè periculosum est coma somnolentum, sicut apoplexia maximè periculosa, carus verò medio modo se habet, lethargus etiam dici debet periculi plenus & quidem magis quàm coma vigil & somnolentum propter plura & graviora symptomata, uno verbo quo magis ad apoplexiam accedunt pejoris sunt ominis.

Præter remedia in curatione apoplexiæ præscripta & proposita, quæ in his omnibus affectibus locum habent, putà phlebotomias ex brachiis, pedibus & jugulari celebratas, cucurbitulas scarificatas, vinum emeticum in clysteribus atque potionibus, spiritum salis armoniaci, purgationesque aut clysteres acriores, commendant auctores in hisce omnibus affectibus castoreum & ejus tincturam; pilorum avulsionem, suppositoria acriora, frictiones fortes, errhina fortiora ex euphorbio, elleboro albo, sulphure accenso, aquas antiapoplecticas in variis pharmacopœis descriptas, aut aquam cœlestem vocatam, aliaque quæ passim apud auctores habetur. In lethargo non ita calefaciendum, imò identidem, refrigerandum propter febrem & inflammationem. Topica quod spectat, qualia sunt pulli columbini per medium secti, aut catelli, aut pulmo vervecis, item & inunctiones, vesicatoria, cauteria, sartago candens capiti adomata, minimè in his affectibus sunt energiæ, cauterium tamen à morbo præcavere potest.

NOTA.

Vide mox caput de Apoplexia.

CAPUT V.

De Apoplexia.

Arx Palladis, etsi ob solida quibus undique circumvallatur sepimenta, assiduamque sensuum excubias agentium vigilantiam, externis minùs pateat excursibus; internas tamen injurias quæ ipsi plures impendent, intestinumque sibi indictum bellum fugere plerumque non potest. Affectus autem inter omnes qui in illam hostiliter magis ferociunt, primas certè tenet apoplexia, ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττειν id est à percutiendo nomen sortita, ex eo quòd qui ea laborent, velut de cœlo percussi in terram subitò corruant. Definiri potest somnus præternaturalis cum omnimoda sensus & motus saltem manifesti privatione, uno excepto pulsu atque respiratione, quæ non nisi cum labore peragitur.

Duplicem eam statuit Hippocrates, & cum illo universa Medicorum familia; fortem unam quæ cum majori respirandi difficultate, majorique symptomatum vehementia hominem ad exitium præcipitat; debilem alteram in qua etsi non ita summa sint omnia, pauci tamen ab eadem convalescunt, quin aut paralysi universali, aut hemiplegia saltem afficiantur, facta scilicet varia materiæ morbum facientis in penitiorem nervorum substantiam metastasi.

Morbum hunc in cerebri ventriculis, sero, pituita, aut alio quovis humore oppletis tanquam in propria sede reponebant Antiqui, propterea quòd easdem cavitates spirituum animalium precipuorum sensus & motus instrumentorum, officinam reputabant, ex quorum infarctu aut spirituum impediretur generatio,

tio, aut eorumdem impediretur in partes influxus. Verùm quàm à scopo aberraverint, cuivis vel Anatomiæ principiis imbuto, satis patet: ventriculi enim cerebri, præterquàm quod humiditatibus sæpe repleti inveniuntur, citra ullam ferè sensus & motus læsionem, ut plures testantur clarissimi Vvepferi observationes, ii insuper spirituum animalium generationi & à sanguine secretioni minùs apti videntur, quæ nonnisi beneficio glandularum in cerebri cortice positarum, nervisque omnibus originem præbentium peragi potest, ut optimè evincunt illustrissimi & de Anatomia optimè meriti M. Malpighii elucubrationes; à Veterum igitur sententia & partibus discedendum, & alibi quàm in cerebri ventriculis quærenda apoplexiæ sedes, ea autem ex iis quæ modò innuimus satis colligi potest, glandulæ scilicet cerebri corticem constituentes & spirituum animalium colatoriorum instar à sanguine secernentes; tum etiam funiculi nervei à qualibet glandula, velut vasa excretoria spiritibus deferendis dicata, promanantes; quibus omnibus si obstructio, compressio, aut quidquam aliud spirituum commeatum aut separationem inhibens superveniat, motus sensusque abolitionem succedere necesse est, ac proinde apoplexiam; functiones enim animales à recta spirituum generatione ac distributione pendere in confesso est apud omnes Medicos.

Causæ hujus affectus duplicis generis instituuntur; internæ aliæ, aliæ verò externæ. Internæ plures sunt ac primò quidem lympha crassior, aut poros glandularum obturans, sic scilicet spirituum secretionem, aut nervorum inde prodeuntium imperceptibiles cavitates occupans, sicque eorundem spirituum distributionem impediens; phlegmon aut alius quicumque tumor sua mole & pondere canales nerveos comprimens, & spiritibus viam intercludens, serosa colluvies cerebri substantiam inundans, sanguis nimia quantitate ad cerebrum delatus per arterias aut idem minus segniusvè per venas revectus, & utroque morbo cerebri substantiam & ductus aggravans, quibus omnibus causis internis, aliqui addunt acidum humorem satis imaginarium, qui in capite potiùs quàm in aliis partibus suas exerit vires, & sanguinem inibi circulantem figit ac remoratur. Inter causas externas reponenda sunt omnia illa quæ sanguinis massam incrassare, aut illius versùs caput fluxum promovere vel refluxum impedire, apta nata sunt, item & quæ lymphæ viscviditatem & spiritibus narcosim conciliare valent, quæ omnia non debitè usurpatis sex rebus nonnaturalibus vulgò adscribuntur.

Diagnosis apoplexiæ ex allata in superioribus definitione planè innotescit, concidunt enim statim qui apoplexia corripiuntur, sensu & motu omninò privati ob denegatum in partes nobiles sensilesque spirituum animalium influxum, per necessarium respirationis negotium obeunte quidem, sed difficulter & laboriosè, quod provenit ab impedita ex parte, sed non totaliter præclusa spirituum in musculos respirationi inservientes dispensatione, cùm enim glandulæ cerebri, qualescunque illæ sint, & nervi spiritus istis partibus dicatos separantes, deferentesque, poros habeant patentiores, sintque spiritibus veluti trita & Regia via quam frequentius & copiosius ferunt, ob repetitum sæpius à nativitate respirandi actum, hinc fit ut non tam facilè ac alii ductus exiliores comprimantur obstruanturve, aut si humor aliquis crassior in eorum substantiam penetraverit, cum eorum cavitatem non tam promptè repleat, aliquem semper spiritibus permittat in partes quibus prospiciunt commeatum, unde respiratio si ex parte non tamen omnino præpediri debet.

Superest quoque in apoplecticis cordis motus, qui typum suum modò servat, modò deperdit, pro majori aut minori nervorum cardiacorum obstructione & inæquali spirituum & sanguinis ad ipsum appulsu; hujus autem phænomeni explicatio, ex iis quæ de respiratione jam diximus facile colligi potest; cùm enim cor non à nativitate tantùm ut re-

respiratio, sed multò ante, dum adhuc foetus in uteri cancellis concluditur, systolem suam peragere certum sit nervos quoque & glandulas cerebri huic musculo ancillantes, hiantiores esse necessum est, ob perennem & nunquam intermissum per hujusmodi partes spirituum animalium transitum; quapropter non ita facile causis obstruentibus aut comprimentibus cedentes, liberam magis aut minus spiritibus viam relinquunt; utriusque etiam functionis vitalis in hoc affectu superstitis ratio desumi potest ex diverso nervorum respirationi & pulsui inservientium ortu, hi enim omnes non à cerebro, ut alii, sed à cerebello, in Apoplexia ratione proprie densitatis minus affecto, originem trahunt suam (ut accuratus nervorum scrutator testatur Vvillisius) & ipsa etiam experientia compertum facit; quia cerebello è cranio exempto, aut eodem per factum in occipite foramen confuso, turbatoque, animal jam adultum propter suppressam statim respirationem, & cordis motum impeditum subitò interire constat, quæ tamen respirationis & pulsus suppressio, non sequitur ablato prorsus per cranii anterioris aperturam cerebro, in quo casu ad plures horas animal vitam protrahit, & functiones vitales dictas, dilucido exercet temporis intervallo; hinc non mirum si motu privatis aliis corporis partibus, quæ à cerebro suos accipiunt nervos, thorax & cor moveri non desinant, aut saltem motus ipsorum prorsus non nisi apoplexia fortissima aboleatur, quæ propter affecta cerebrum, simul & cerebellum, functiones tum voluntarias tum spontaneas sufflaminat, & hominem instanti temporis de medio tollit.

Causarum autem apoplexiam producentium signa petuntur ex temperamento, ætate, humoribus in corpore redundantibus, plethora; & si à phlegmone, aut alio quovis humore ortum ducat affectus, difficile admodum dignosci potest & nonnisi apertis hoc morbo defunctorum craniis planè innotescit.

Prognosis in Apoplexia instituenda hoc uno Hippocratis aphorismo comprehenditur. *Apoplexiam* (inquit) *fortem tollere impossibile, levem autem non facile*. Ex quibus divini senis verbis patet hunc morbum si ullum, maximum periculum protendere & difficillime curari posse.

Curationem quod attinet quandoquidem morbus urget isque vehementissimus ad validiora remedia statim confugere debet Medicus; extrema enim extremis optimè conveniunt. Ea autem vel à Chirurgia petuntur vel à Pharmacia; diæta enim in isto affectu non ita ac in aliis morbis locum habet. Prioris ordinis suntcopiosæ phlebotomiæ ex brachiis, pedibus, imò etiam ex jugulari externa, quæ ratione rami venosi quo cum interna communicat sanguinem à partibus capitis internis revehente, causam morbificam facilius & promptius revellere & derivare potis est, præsertim si à sanguine in cerebro stagnante ortum ducat affectus & corpore sanguineo, aut plethorico reperiatur; venæ sectiones ex chirurgicis sequuntur, cucurbitulæ scarificatæ occipiti aut spinæ dorsi applicatæ, hirudines admotæ temporibus, & alia hujusmodi quæ passim apud auctores deprædicantur. Parmacia verò non minoris notæ medicamenta suggerit qualia sunt sternutatoria vehementia, apophlegmatismi, vinum emeticum in clysteribus atque potionibus, & alia plura, quæ sopitum ægrum exsuscitare & humores in cerebro hærentes commovere & attenuare apta sunt, sicque spiritus in pristinam libertatem vindicare; si quod autem sit remedium quod maximæ in hujus generis affectibus energiæ sit, nullum aliud quærendum quàm spiritus salis armoniaci, si præsertim optimè rectificatus fuit, & tum à phlegmate suo, tum ab acido, quod à sale marino mutuatur, rectè depuratus, tunc etenim particulis suis summè mobilibus, volatilibus, scilicet salibus, ab urina & fuligine quæ salis armoniaci compositionem ingrediuntur, depromptis,

cau-

causam morbificam cerebrum inundantem, comprimentem aut obstruentem attenuat, discutit, aut circulationi remandat, spiritus commovet & exagitat, vias iisdem præclusas reserat, uno verbo præcipuas in hoc morbo indicationes adimplet.

NOTA.

IN Apoplexiæ curatione nunquam negligenda venæ sectio & quidem larga manu celebrata, ut rectè monet auctor clarissimus, & tractatu peculiari, ea super re edito, Doctiss. Cornummius. Materia clysterum sint folia salviæ, majoranæ, bethonicæ, anthos, origan. centaur minor, radic. ellebori nigri, cyclaminis, pyretri, pulpa colocynthidos, fol. sennæ. Horum decocto adde hieram diacolocynthidos, vinum emeticum, mel anthosatum, castoreum, sal gemmæ, olea distillata succini, lavendulæ &c.

Emetica per os exhibita metuunt nonnulli Practici, quasi scilicet suffocatio inde sequi possit; verùm metus ille vanus est. Si quis eo teneatur purgantia per alvum vomitoriis ingerere feliciter potest. Sic tartarum emeticum, aut syrupus emeticus Glauberi vel oxysaccharum Angeli Salæ facile decocto purganti adduntur, ut sic fiat anceps medicamentum supra aut infra pro naturæ dispositione agens. Quod si majorem liquoris dosim deglutire æger non possit, dissolvitur extract. Panchymagog. Crolli in pauco spiritu cerasorum.

Salia volatilia C. C. succini, viperarum, &c. non uno nomine & hìc commendantur, sed pauci sunt Practici qui de his purgantibus medicamentis maritandis cogitaverint, quòd tamen tutò fieri posse experientia multiplici à Medicis quibusdam Genevensibus comprobatum est, inter quos observationis istius scriptor non ultimus, & forsan cum alio suo Collega & amico singulari, primus fuit.

Hac ratione torpidi spiritus, fibrarum ventriculi & intestinorum incolæ, potentiùs excitantur, & officii sui, ut ita dicam, admoniti, purgantis medicamenti crassiores aculeos citius percipientes dictas fibras, alioquin fermè insensibiles, contrahunt, & consequenter totum nervorum systema commovent & concutiunt; quo fit ut obstructiones aliquando reserentur.

Eadem volatilia in forma pulveris, excitatorium eximium præbent, non modò naribus admota, sed in eas insufflata. Inter olea autem distillata palato & linguæ affricanda laudatur oleum cinnamomi sincerum, nec, ut fieri solet, adulteratum. Aquarum apoplecticarum formulæ sexcentæ videri possunt apud auctores; sed his, in morbi insultu, cautiùs utendum, ne vasorum sanguineorum ruptionem, quæ in hoc affectu ut plurimum contingit & mortem proximè accersit, accelerent.

De Comate, Caro, Lethargia non est quod hìc multa addamus; curatio quippe istorum affectuum ab Apoplexiæ curatione non ita diversa est. Hoc unum notandum quòd dicti affectus, potissimùm Coma & Lethargus, cùm febrium malignarum sæpe consectanei sint, iisdem remediis quibus febris ipsa tollatur. Itaque si vel minima suspicio sit febris intermittentium naturam sapientis, aut paroxysmos sensibiles habentis, nunquam hìc negligendus Corticis Peruviani usus, post præmissa, nimirum universalia vacuantia, quo in casu, & volatilibus cortex iste, optimè jungitur.

Nec item negligendus potus herbæ Thè, admixtis volatilibus.

Vide in sequentibus caput de Paralysi, in quo nonnulla de omnibus affectibus nervosis in genere.

CAPUT VI.

De Catoche, seu Catalepsi.

INter magis præcipuos sicut & magis mirandos affectus recensetur morbus Catoche dictus, & alio nomine catalepsis à καταλαμβάνεσθαι idest prehendi, desumpta etymologia, ex eo quod qui hoc morbo corripiuntur, quasi prehenduntur derepente & prehensi in eodem statu permanent, quasi à Gorgonei capitis aspectu; Latinis congelatio dicitur propterea quod membra plerumque rigida & quasi congelata sint.

Morbus iste rarissimus est, ita ut Practici hunc rariùs in vita sua observaverint, ejus historiam unicam proponit Galenus de condiscipulo suo, studio attentiùs incumbente, duas Fernelius, unam de scribente quodam, alteram de mortui ritu jacente, & figuram quæ ipsi data fuerat servante. Similes etiam historias videre est apud Skenkium, Rondeletium, Tulpium, Forestum aliosque observatores, qui tamen omnes sibi in omnibus non conveniunt, propterea quòd morbus ægros in variis statibus prehendere solet eosdemque in eodem statu & positione retinere. In hoc tamen omnes conveniunt, quòd essentia hujus morbi sit ut subitò correpti ægri, & in eodem statu detenti, apertis plerumque oculis atque immotis, (modò videntes audientesque cùm non est totalis sensuum abolitio, modò iisdem sensationibus privati, cùm omninò abolentur hujusmodi sensus propter causæ gravitatem) cum membrorum rigiditate observentur, quæ tamen rigiditas ab extrinseco vincitur, cùm adstantes variè membra ægrorum flectere possint, & in varios situs movere. Respiratio interim atque pulsus salva manent. Ex his facilè intelligi potest quænam sit ejusmodi morbi natura seu definitio, quænam diagnosis & quænam ejus ab aliis affectibus capitis differentia, hoc enim totum in jam allata catoches descriptione continetur.

Causas ejus quod spectat, non videtur admittenda pro ejus affectus causa, frigida & sicca cerebri intemperies cum Galeno nervos constipans & condensans, tanta enim frigiditas congelare & condensare valens in corpore vivente reperiri non potest, nec etiam cerebrum utpote molle & humidum tanta siccitate citra mortem laborare valet, ut inde nervi adstringantur & tensi maneant ad hunc morbum producendum. Nec magis arridet spiritus congelans Sennerti, non ex frigida intemperie, sed ex occulta qualitate ortus, quem spiritum illi analogum esse dicit, qui vel ex terræ motibus elevatur vel ex fulmine, cujus vis tanta est, ut homines inde congelari & immotos reddi plures testentur historiæ: spiritus enim ille præterquàm quòd obscurus est & gratis admittitur, non videtur unde in corpore nostro derivari possit, & quomodo tantam vim habere possit ad spiritus & musculos congelandos; Sylvii hypothesis explodenda quoque videtur, qui parem in spiritibus animalibus concipit coagulationem, illi, quæ ex spiritus vini & urinæ mixtione consequitur, similes siquidem liquores in corpore & cerebro non reperiuntur. Nec spiritus animales spiritus vini naturam redolent, ut supponit, hic quippe totus sulphureus est, illi verò naturam habent salino-volatilem. Adde quòd spirituum coagulatio, denegatum eorumdem in partes influxum supponat, qui hoc in affectu concipi nequit, cùm pulsus & respiratio permaneant, imò & visio plerumque & auditio, atque etiam membrorum motus ab extrinseco seu adstantibus.

Sunt quidam qui pro causa catalepsis statuunt gelatinosam & quasi ceream humorum atque spirituum consistentiam, ex qua impotentiam ad motum atque sensum qui à spirituum immobilitate dependent, deducunt, quæ tamen membrorum immobilitas rigiditasque vinci potest ab extrinseco, membraque variè flecti possint propter musculos facilè obsequentes ob ceream & gelatinosam humorum & spirituum quibus infarciuntur,

tur, consistentiam. Hanc sententiam præter multas alias rationes infirmat ista, quòd scilicet uno, & eodem instanti quo corripiuntur cataleptici, sanguis & spiritus anteà subtiles, & volatiles ceream statim & gelatinosam consistentiam non acquirant, adde quòd spiritus cerei & gelatinosi in oculos, aures, cor, musculos respirationi dicatos non facilè influerent, quod tamen contingere aliquando experientia testatur.

Sola ergo hypothesis quæ nobis amplectenda restat, est animæ avocatio, seu status extaticus, aut fortissima ejus ad objectum aliquod applicatio, quæ quia spiritus omnes ad objectum illud dirigit & impedit, aut tota in illius contemplatione occupatur, spiritus in partes non determinat ad faciendos motus, nec impressiones ab extrinseco factas percipit; hoc quàm verum sit testantur melancholici, studiosi, & cogitabundi qui fortissimam habent imaginandi vim; testatur etiam, & subita morbi invasio, quæ nonnisi à fortissima se se offerente cogitatione spiritus avocante eorumque solitam dispensationem impediente dependere potest.

Testatur denique, & permanentia in eodem statu in quo ægri correpti sunt, quæ procedit ex spirituum determinatione versùs quasdam partes facta, quæ determinatio remanet, quia nova non supervenit propter animam occupatam, nisi agentia extrinseca, seu adstantes animæ vice fungantur, & membra variè flectendo spiritibus qui semper in aliqua, quamvis insufficienti quantitate influunt, viam in alios musculos aperiant; relaxatio autem unius musculi est occasio ad antagonistæ contractionem. Pulsus, & respiratio remanent propterea quòd sunt functiones spontaneæ ab animæ nutu non dependentes, unde quamvis illa occupata & avocata sit, eodem semper tenore fiunt, vident verò audiuntque ægrotantes, quod tamen rariùs contingit, quando non est tanta animæ extasis, & avocatio ut spirituum in oculos & aures totalem influxum refluxumque impediat.

Prognosim quod spectat, ea non ita periculosa instituenda quàm in apoplexia, periculi tamen non expers est talis morbus, & si diutiùs duret metus est ne mors subsequatur propter defectum spirituum in partibus, & subsequentem inde nutritionis, digestionis, respirationis, & cordis motus defectum.

Curatio hujus morbi in paroxysmo quidem eadem est atque illa quam aliis soporosis affectibus convenire diximus, quamque hìc non repetimus. Extra paroxysmum remedia, quæ præscribi debent, sunt ea omnia quæ spiritibus, & sanguini motum conciliant, nam quò mobiliores sunt spiritus, & sanguis, eò plurimis distrahimur cogitationibus, ac proinde non uni soli se applicat anima; talia sunt præter purgationes & clysteres paulò vehementiores identidem usurpatos, apozemata aperientia & attenuantia, item & julepi, & confectiones calefacientes, & mercurialia chalybeata, spiritus & sales volatiles, plantæ aromaticæ, victus ratio calefaciens, & attenuans, diaphoretica, decoctum sudorificum, balneum, aquæ minerales, uno verbo ea omnia, quæ melancholiæ hujus morbi plerumque parenti conveniunt.

NOTA.

Rarissimi hujusce affectus curatio, à curatione affectuum soporosorum non multùm variatur ab auctore observatum. Venæ sectionem, & hìc convenire volunt Sennertus & Forestus, nec immeritò, hac siquidem vasis depletis, liberior spiritibus commeatus præbetur.

CAPUT

CAPUT VII.

De Paralysi.

PAralysis est privatio motus & sensus; (non ea quæ cerebrum oppletum, & infarctum consequitur aliasque functiones lædit, sic enim est apoplexia, nec ea in qua membra rigida sunt, & in varios situs facilè flexibilia ob animæ avocationem, sic enim est catalepsis ut jam diximus) sed ea quæ cerebro integro aut media ejus parte læsa, solet supervenire, propter impeditum, ab obstructione aut compressione nervorum, spirituum animalium influxum. Variæ sunt ejus differentiæ; si enim omnes partes inferiores quæ sub capite sunt, excepto illo, resolvantur, paraplegia dicitur; si dimidia corporis pars à summo vertice ad calcem, hemiplegia vocatur; si unica tantùm pars, putà brachium, lingua, tibia, crus &c. paralysis particularis appellatur. Ratione causarum magis, aut minùs gravium habet alias species paralysis; alia nempe perfecta est in qua sensus & motus abolentur omninò; imperfecta altera quæ potiùs stupor, & torpor nominanda est, in qua sensus & motus non totaliter abolentur, sed tantùm imminuuntur, quæ via est ad paralysim perfectam; est & alia paralyseos species quando scilicet illæso sensu motus aboletur, aut propter minorem spirituum influxum sensui non motui perficiendo parem, aut propter fibrosæ nervorum, aut medullosæ substantiæ, non verò membranosæ à qua sensus dependet, infarctum, aut denique propter habitum corporis & cutim minùs humoribus sensum ejus impedientibus oppletam; à tali enim causa privatio sensus procedere potest, vel vice versa sensus illæso motu perit propter rationes contrarias quæ ex dictis facilè inferri possunt.

Causæ hujus affectus in genere sunt, quæcumque spirituum animalium per quos sensum & motum fieri nemo dubitat, in partes influxum impedire possunt; quæ causæ si in media parte cerebri hoc est altero ejus limbo secundùm partem medullosam illius, imo & spinæ medullaris se se prodant, hemiplegiam producunt, si non in principiis nervorum hæreant, sed altiùs in totum genus nervosum sub capite descendant, paraplegiam inducunt; si domum in aliquo tantùm nervorum ramo, aut plexu particulari parti prospiciente reperiantur paralysim particularem invehunt. Tales causæ sunt humores crassi in nervos impacti viamque spiritibus præcludentes; qui humores vel filtrantur per glandulas cerebri laxiores & unà cum spiritibus in nerveos ductus penetrant, vel immediatè in vasis sanguineis per mediam nervorum substantiam ut experientia constat, excurrentibus hærent, & continentur, aut ex ipsis nimium oppletis transudant, sicque nervos infarciendo, spirituum commeatum inhibent.

Nec hìc agitur an tales humores, biliosi sint, pituitosi, melancholici, sufficit dicere quòd crassitie, & viscriditate peccent; atque interdum etiam copia; Narcotica medicamenta exhibita, vapores, & exhalationes narcoticæ, halitus item ex hydrargyro elevati, vinum copiosiùs repotum, morbum hunc inducere valent, propter corpuscula sulphurea spiritus ligantia eorumque motum inhibentia, quæ quia in nervos plerumque præ sui tenuitate penetrant, eorum fluxum impedientia per has partes, flaccescunt & laxantur; fieri potest ab illis causis, ut glandulæ cerebri laxiores spiritus animales puros non transcolent, sed partibus crassiusculis immixtos, quæ deinde nervos obstruunt. Tumores nervis adjiacentes, præcisio nervorum, luxatio vertebrarum, corpora frigidissima admota ut glacies, aer frigidus, & pallium madidum collo diutiùs obvolutum paralysim manuum aliquando inducere solitum, ut dicit Galenus, quomodo morbo de quo agimus inducendo apta sint, nullus est qui colligere non possit; quòd spectat ad intemperiem frigidam sive materiam spiritus congelantem, & nervorum temperiem destruen-

ſtruentem, atque etiam nerveorum canalium exſiccationem nimiam quas inter cauſas paralyſeos recenſet Riverius, ea ſatis ex ſe concidunt nec indigent refutatione.

Diagnoſis hujus affectus facilis eſt, ex impotentia enim ad motum & ſenſum vel partis vel dimidii corporis paralyſis ſpecies innoteſcit; locus obſtructionis, aut compreſſionis nervorum aliquando facilè detegitur, dum ſcilicet à cauſa externa dependet, luxatione vertebræ, ictu, contuſione, ruptione &c. non ita facilè dum à cauſa interna; attamen ex anatomia nervorum patere, & innoteſcere poteſt; dum adeſt hemiplegia media pars cerebri, & ſpinæ dorſi laborat; dum crura ſola reſolvuntur, adeſt obſtructio, aut infarctus circa os ſacrum; dum brachia, & manus, circa vertebras ultimas colli, & primas thoracis exemplo Galeni, & ſic de cæteris, quod intelligendum eſt, ut plurimùm; nam tales paralyſes particulares oriri poſſunt ex obſtructione in principio nervorum & cerebro.

Cauſarum ſigna externarum nulla afferri debent, ut potè quod aut ſenſibus patent, aut ex ægrorum miniſtrorumque relatu cognoſcuntur; interna ſunt humores aquoſi, frigidi, craſſi, quorum diagnoſis habetur ex temperamento pituitoſo, melancholico, ætate ſenili, cauſis externis refrigerantibus, victu frigido & craſſo, obſtructionibus, apoplexia præcedente, quæ plerumque in paraplegiam, aut hemiplegiam degenerat; hinc innuendum in partibus paralyſi laborantibus nutritionem non fieri, ac ſenſim illas marceſcere, & contabeſcere, quia ſpiritus non minùs ad nutritionem contribuunt, quàm ſanguis, ſicut ſanguis non minùs ad motum quam ſpiritus, ſunt enim hi duo liquores comites, in omnibus functionibus inſeparabiles, & per conſequens in nutritione, ſpiritus motu ſuo non ſolùm poros dilatant, quibus humor alibilis apponatur, ſed etiam per fermentationem aliqualem, quam facit, & attenuationem in particulis ad nutritionem dicatis eas tali operi magis idoneas reddit.

Prognoſis paralyſeos mala ſemper eſt, & eo pejor quo plures corridit partes, unde particularis minùs periculoſa, quàm univerſalis, omnes tamen curatu difficiles ſunt propter contumaciam cauſæ, quæ difficile diſcutitur, atque profunditatem, & ſubſtantiam nervorum denſam, è qua humores divelli non poſſunt.

Tremor paralyſi ſuperveniens bonus, atrophia, aut frigiditas parti paralyticæ adveniens mali eſt ominis in ſenibus difficilius curatur morbus quàm in juvenibus.

Quoad curationem, quandoquidem morbus iſte ut plurimum ab humore frigido & craſſo dependet, remedia humorem illum attenuantia, & reſolventia ac proinde calidiora & aperientia præſcribi debent, inter univerſalia venæ ſectio nullum locum habet niſi forſan ratione plethoræ; purgatio vero identidem inſtitui debet per pilulas cochias minores, fœtidas, aut potionem ex decocto attenuante & calefaciente cum ſenna, ſale tartari, ſale prunellæ jalap. reſina, ſcammoneo ad aliquot grana cum aliqua conſerva, apozemata aperientia & purgantia; hìc autem habent locum chalybeata, mercurialia, decoctum ſudorificum, ſuffumigium, ſtuphæ quod ſuffumigium fieri debet ex aqua vitæ toto corpore exceptum, aut ex vino in quo lateres igniti injecti fuerunt. Aquæ etiam Thermales miros in hoc affectu præſtant effectus aut exterius aut interius etiam uſurpatæ; vomitoria etiam ex eo quòd potentius revellant & humores commoveant in paralyſi uſurpari poſſunt, ac proinde vinum emeticum aliæque antimoniales emeticæ præparationes ad eundem affectum, valent quoque aquæ ſpirituoſæ, ut theriacalis, Cœleſtis, Imperialis, cinnamomi, & ea antiparalytica cujus deſcriptionem tradit Riverius, nec minus conveniunt ſpiritus & ſales volatiles, ſales fixi & lixivioſi aromatici & acres & herbæ, radices aperientes. Quoad Topica conveniunt fotus

ex

ex aqua vitæ, Reginæ Hungariæ, vel ex decocto radicum & herbarum calidarum, item, & frictiones: linimenta verò, & emplastra non ita probantur, sudor etiam in parte affecta, aut toto corpore promoveri potest, decocto bardanæ in formam suffumigii, aut decocto ebuli, quod potentius operatur, aut pars affecta demittatur in vinacea statim atque vinum extractum ex iis est, & per aliquod tempus ibi detineatur. Chymici commendant elixir proprietatis, spiritum tartari, usurpata interius. Dum paralysis ex præcisione nervorum dependet incurabilis est, item & difficile curatur quæ ex luxatione, dum verò ab aliis causis procatarcticis refrigerantibus, contundentibus &c. iisdem jam recensitis remediis curatur, topicis præsertim insistendo aliisque ab auctoribus descriptis.

NOTA.

Paralysim frigore extremo aliquando fieri, experientia comprobatur. Hinc occasio data veteribus cogitandi aliquid frigori externo analogum in corpore reperiri cui paralysis ab interna causa proveniens natales suos debeat. Cum autem *pituita* frigidus humor eis audiretur, nulli alii humori adscribendam paralysim putarunt; idque ea potiori ratione quòd pituita non frigida modò; sed tenax simul & viscida sit, ac proinde obstructionem facere aptissima. Cùm præterea cerebrum, pituitæ, secundum Hippocratem, metropolis, nervis, qui motus & sensus auctores sunt, originem præbeat, humorem illum in nervorum orificia eo faciliùs influere posse crediderunt.

A veterum sententia non ita alienus videtur Auctor noster dum crassitiei & visciditati humorum, qualescunque demum hi fuerint, obstructionem nervorum paralysim constituentem, primo loco acceptam refert. At quæ idem paulo post addit de corpusculis sulphureis spiritus ligantibus aliam & diversam hujusce morbi causam dari evincunt, quam & ipse admittit, sed, satis ut par erat, non explicat.

Bilem ipsam, cujus natura sulphureo-salina, narcoticam quandoque fieri, & similes *opio*, quocum pluribus ipsi convenit, effectus producere credidit Sylvius, eique non minimam partem in soporosis affectibus producendis adscribebat. Ego sanè non paucos & viros & mulieres temperamenti bilioso-melancholici, habitus sicci & strigosi, collique longioris, comate, caro, apoplexia, & paralysi ipsa correptos vidi; immò horum majorem numerum in morbos illos incurrere observavi, quàm pituitosorum aut obesorum, etsi non negaverim posteriores istos affectibus æquè subitis & pertinacibus sæpiùs utique è medio tolli, sed id plethoræ universalis, seu sanguinis & humorum omnium copiæ & moli circulationi ineptæ; ut & vasorum undique compressorum angustiæ, acceptum potius referrem, atque hosce casus ad catharrorum suffocantium classem revocarem.

Si & pituitam suam hìc symbolam conferre quis voluerit, non tam illius crassitiei aut visciditati attendat, quàm ad salia in humore isto glutinoso & lento nidulantia. Quæ quidem salia in acidorum classem redigi posse probat paralysis illa Austriæ & Moraviæ incolis familiaris, de qua Cl. Ethmullerus, & quam idem ex abusu vini, acore insigni præditi, provenire observat. Huic opinioni præterea favet paralysi seu paresis Colicæ, *Pictonum* dictæ succedens; posterior enim horum affectuum non aliunde procedere videtur quàm à metastasi seu decubitu materiæ quæ priorem faciebat, in medullam spinalem. Materiam autem illam sali acido acceptam ferendam evincunt dolores colici atrocissimi. At objiciat quis, in paralysi cum motu sensum etiam aboleri, quod non ita contingere deberet, si sal acidum prædominaretur? Verum impossibile fortassis non est ut acidum alio modo in membranas, & tunicas nervorum, alio in eorundem medullam agat; dolores dum illas pungit & crispat, inferat, dum verò in hanc intrusum est, spiritus tantummodò præcipi-

cipitet, & pessundet, & sic motus, & sensus privationem inducat. Adde quòd dentur etiam *paralyses dolorificæ*, in quibus per intervalla ægri doloris sensum in partibus resolutis habeant, quod acido liquescenti & tunicas nervorum subinde imbuenti attribui potest.

Quid si sal istud spiritus congelans nitrosum, aut nitro analogum dicamus? Certè hæc sententia vel hoc nititur argumento, quòd nitri ope congelationes liquorum artificiales fieri quotidie videamus, & frigus ipsum, causa paralysis evidens, aut exterior, particulis nitro-aereis fixioribus, & rigidioribus in athmosphæra dispersis, commodè adscribi possit. Rationem hinc reddere in proclivi est cur Apoplexia, quæ nihil aliud est quam Paralysis universalis, hiemis quàm æstatis tempore frequentior sit, illa scilicet tempestate aer particulis nitrosis crassioribus, & copiosioribus onustus est, quibus per respirationem, & cutis poros intrò susceptis humorum, succi nervei, & ipsorum adeo spirituum motus torpidior redditur, tandemque aut ex parte, aut in totum aboletur. Sed ista duobus verbis tetigisse sufficiat.

Ad Paralysis speciem *Beriberi* Indis dictam, de qua Bontius, quod attinet, etsi eam Cl. Ethmullerus meræ aeris humiditati nervos & tendines imbuenti, adscribat, nihil impedit quo minus & sal figens hic agnoscamus. Haud absimilem observavit olim Erasistratus paralysim, quam *paradoxon* vocat, in qua scilicet, ait ille, apud Cæl. Aurelianum, ambulantes repente sistuntur, ut ambulare non possint, & tum rursus ambulare sinuntur. Hujus paralyseos & nos unum, aut alterum exemplum in his regionibus vidimus.

Curatur paralysis primo venæ sectione, tum clysteribus acrioribus, quibus additur therebinthina, exinde purgantibus iteratis, demum decoctis guajaci, salsæparillæ, & cæteris hujusmodi, quibus & ipsa purgantia commodè infunduntur, & volatilia adduntur. Axungiæ taxi, cati, vulpis, anseris, ciconiæ &c. hic locum habent. Ex his cum oleis aromaticis, & potissimum castoreo, parantur balsama utilissima. In paralysi linguæ commendatur succus salviæ in ore detentus. Hanc & nos largiori venæ sectione, decoctis sudorificis, mithridatio, castoreo, purgantibus frequenter iteratis, in juvene aliquando curavimus. De balneis & aquis medicatis, quæ sacra hic audiuntur anchora satis auctor noster.

CAPUT VIII.

De Convulsione, & Epilepsia.

Utrumque hunc affectum in hoc Capite tractamus propterea quòd maximam inter se affinitatem habente non solum ratione partis affectæ nempe musculorum, sed etiam ratione causæ quæ in utroque affectu eadem est ut infra videbimus, & ratione curationis quæ in convulsione & in epilepsia eadem semper esse debet. Est autem Convulsio, præternaturalis, durans, involuntariaque musculorum cum dolore contractio, per quam membra aut partes variè flectuntur, extenduntur, aut in unam alteramque partem contorquentur, à quo statu non prius dimoventur, quin causa morbum faciens discussa fuerit, aut ex musculis in quibus accumulata est expulsa & eliminata aut medicamento alterata. Putabant Veteres hunc affectum ad nervos pertinere, sed cùm nervi merè canales sint, spiritus animales deferentes, nec contractione relaxationisque capaces utpote, qui motus organa non sunt ad musculos potius motus animalis auctores, partiumque flexionem, extensionem aliamque illarum posituram, situm, facientes pertinere videtur, imò & convulsio propriè dicta, quæ est ut jam innuimus, involuntaria & durans partium musculorum retractio ad eos tantum musculos referri debet qui voluntatis imperio subditi sunt, quique motus spontaneos dictos facere consueverunt, alii enim musculi aut musculares fibræ motus naturales dictos eliciunt, hoc est voluntatis imperio non subditæ, ut sunt, motus intestinorum, cordis stomachi, nunquam con-

convulsione seu spasmo propriè dicto tentantur, sed motibus tantùm convulsivis & spasmodicis, qui à convulsione differunt, ut videbimus infra, ex eo quod illi motus interpolati sint partesque modò retrahantur, modò relaxentur, quod in spasmo & convulsione non contingit, ubi membrum aut corpus immobile est & versus unam partem semper retractum. Quoad autem partes quæ motus eliciunt non spontaneos & naturales, nonnisi motibus infestantur convulsivis præter experientiam, qua ventriculum & intestina constrictiones tantùm interpolatas, in vomitu, & catharsi facere constat, probat etiam & ratio quatenus fibræ musculares intestina & ventriculum circumpositæ non sunt satis fortes nec sufficientem habent unquam spirituum & materiæ spasmodicæ copiam, ad conatum illum maximum qui ad ventriculi contractionem convulsivam, ut de vomitu diximus, requiritur, substinendnm diutius præsertim cum in relaxatione semper aut saltem levi tantum constrictione ventriculus & intestina esse consueverint, quod de aliis partibus convulsioni propriè dictæ obnoxiis dici non potest, quæ musculos habent fortiores, utpote quorum fibræ omnes junguntur in unum musculum & in unum desinunt tendinem ac proinde fortiores sunt, cui operi etiam convenit peculiaris partium structura, quod in corde locum habere potest ex his quæ diximus ubi de syncope.

Convulsio dividitur in universalem, in qua non omnes corporis musculi præternaturaliter constringuntur partesque retrahunt, quibus annectuntur, quia hoc fieri non potest, sed plurimi tantùm per totum corpus dispersi; & in particularem, in qua membrum tantum aliquod aut pars involuntariè continuò per musculi eam moventis contractionem præternaturalem retrahitur.

Primum convulsionis genus in triplicem dividunt speciem auctores, aliam emprostotonos dictam, in qua caput, cervix, brachia versus anteriora violenter contrahuntur, aliam ipsi oppositam opistotonos appellatam, in qua eædem partes præsertim caput, cervix, brachia versùs posteriora convelluntur, aliam denique quæ tetanos seu motus tonicus appellatur, in qua partes rigidæ manent & inter flexionem atque extensionem, aut inter duos motus oppositos quasi in æquilibrio propter æqualem musculorum antagonistarum contractionem. Duæ primæ species possibiles sunt, quamvis rarò facile concipiantur, ultima vero seu Tetanos non ita facile concipitur, siquidem impossibile ut ex Anatomia constat duos musculos antagonistas simul contrahi, cum unicus relaxatio sit occasio ad contractionem alterius, nam sectio aut paralysi laborante uno musculo, ejus antagonista statim partem versus se retractum servat; quare dicendum cum sanioribus, vel talem convulsionis speciem non dari, vel eam pro eo corporis situ intelligendam esse in quo artus potissimum rectè, non verò incurve collocantur, per musculos scilicet extensores convulsionem patientes; particularis convulsionis plures sunt species pro varietate partium affectarum varia nomina sortientes, sic enim in musculis oculorum Strabismus, in musculis mandibularum Trismus, in musculis oris Spasmus cynicus appellari solent.

Pro causis convulsionis afferendis non est ut confugiamus cum Veteribus ad inanitionem, aut repletionem, ex quibus solis convulsionem dependere putabant, quam sententiam confirmabant exemplo cordarum quæ duplici de causa decurtantur & contrahuntur, dum scilicet humore repelentur, vel dum evaporato eo nimis exarescunt & inaniuntur, hæc enim hypothesis præterquàm quòd veritatis avidum satiare nequit, supponit præterea convulsionem, seu retractionem fieri per nervos quæ nonnisi per musculos fit ut cuilibet Anatomiæ gnaro compertum est, & partes corporis exarescere atque exsiccare ita posse, ut membrorum sequatur contractio, quam tamen siccitatem musculis advenire nemo credat, atque quod in Veteribus indissolubilis enascitur difficultas quæ auctores in varias deduxit sententias; cur scilicet

licet ille humor repletionem faciens in nervo ac proinde convulsionem in eorum opinione, paralysim non inducat. In quo phænomeno explicando quamplurimi inutiliter insudarunt; alii ejus solutionem non invenientes ab Hippocrate & Galeno desciverunt: quod spectat ad inflammationem principii nervorum, ratione cujus ipsi tendantur ac contrahantur, quam proponit Galenus pro causa convulsionis à repletione, satis ex se concidit ut non indigeat refutatione.

Causæ ergo convulsionis verisimiles afferendæ & quæ magis satisfaciunt, hæ autem non aliæ sunt quàm quæ motum partium in statu naturali elicere solent, scilicet spirituum animalium in fibris carnis musculorum expansio, fermentatio & explosio per quam fibræ illæ utpote dilatatæ & tumefactæ abbreviantur, sicque musculum quem componunt decurtant partemque cui annectitur retrahunt, cum ea tamen differentia ut explosio illa & fermentatio in convulsione, quæ status præternaturalis est, multò vehementior sit ac multò diuturnior, nec per animæ nutum interrumpi & iterum fieri possit ut in motu naturali contingit; si verò quæratur quænam sit illa materia quæ spiritus expandit in fibris muscularibus eorumque motum fermentativum ciet tam in naturali quàm in præternaturali statu, seu potiùs quomodo dilatentur fibræ musculares musculum componentes; Respondetur illud fieri in utroque statu ab eadem causa, intensiore tamen & graviore in convlusione quàm in motu qui secundum naturam fit. Talis autem causa est spiritus animalis qui quandiu in certo motu constituitur ab anima optimè regitur; & in partes in quas semper sufficienter influit ad faciendam sensationem & nutritionem, copiosiùs quando necesse est ad motum ineundum determinatur, dum verò desciscit à tali moderato & naturali motu atque inordinatè & vehementiùs movetur in nervis & musculis propter partes sibi admixtas heterogeneas, quæ vel cum ipso per glandulas cerebri laxiores transcolatæ sunt, vel à sanguine depravato & præternaturaliter se habente suggestæ, tunc ab anima regi non potest, motumque inordinatum & vehementem in musculi ventre init & conservat, donec aut partes heterogeneæ discussæ fuerunt aut alteratæ, aut non amplius à cerebro aut massa sanguinis suppeditantur; quòd autem sanguis materiam plerumque spiritibus tumultum excitantem afferat negare nemo potest, concurrit enim in motu qui in statu naturali fit non minùs quàm spiritus animales, quatenus scilicet copulam quamdam seu materiam Vuillisio elasticam & explosivam dictam suggerit, quam nitrosam & ab aere haustam & proinde acidam putamus spiritibus salino-volatilibus heterogeneam. Si ergo materia illa heterogeneitatem suam quam naturaliter habere debet ad spirituum mediocrem fermentationem & motum musculi naturalem faciendum, si inquam heterogeneitatem auctam habuerit propter dyscrasiam & vitium sanguinis, aut acidum in ipso prædominans, quod utplurimum convulsionum motuumque convulsivorum causa est, certè motus naturalis in convulsivum & præternaturalem mutari debet propter expansionem fermentationemque spirituum in musculo modum excedentem, quique facilè compesci non potest etiam per animæ imperium, quæ materia prout in uno aut altero aut plerisque musculis deponitur, convulsiones universales aut particulares inferre solet.

Præter jam allatam convulsionis proximam causam, aliqui etiam aliam addunt, nempe irritationem partium nervosarum & membranosarum, quam convulsionem efficere volunt propter motum quem spiritibus conciliat; sed profectò irritatio per se sola convulsionem efficere nequit nisi adveniat spirituum expansio ex mixtione illorum cum copula elastica, alioquin adesset convulsio omnibus in doloribus colicis, arthriticis, rehumaticis, ubi adsunt intensissimi dolores ac proinde irritationes, quod plerumque non contingit, unde irritatio nervorum si convulsionem quandoque inducat,

hoc facit tantum occasionaliter non efficienter in quantum magis commovet spiritus, materiam heterogeneam in actum deducit, unde intimior illarum mixtio & major proinde explosio; adde quòd irritatio sæpiùs & ferè semper motus convulsivos tantùm non convulsionem propriè dictam excitare solet.

Causæ convulsionis externæ & procatarcticæ, sunt ea omnia quæ spiritibus materiam valde heterogenam suggerere apta sunt, sanguinemque ita vitiare, ut materiem plus solito elasticam aut copiosiorem suppeditet, aut materiam spirituum generarioni requisitam non puram putam, sed partibus heterogeneis mixtam suggerat; talia sunt venena, helleborus albus, medicamenta vehementia, vigiliæ, evacuationes immodicæ, venus effrenata, aliaque ex sex nonnaturalibus petita, atque etiam febres malignæ, ardentes, colliquantes, convulsiones aut motus convulsivos inducentes ob sanguinis vel spirituum vitiatam texturam.

Diagnosis convulsionis ex his quæ diximus satis erui potest, sive universalis sive particularis fuerit, ejusque à motibus convulsivis differentia ex dictis satis colligi potest.

Quoad prognosim, convulsio nunquam periculo caret, quod periculum eò magis vel minùs dicendum quò plures aut pauciores invadit partes, aut nobiliores minusque nobiles; quæ à morbo maligno dependet, aut valdè aucta evacuationibus immodicis, veneno assumpto, aut venenati animalis morsu, aut punctura, aliisque gravibus causis pessimi semper est ominis.

Curationem convulsionis quod spectat, præter remedia quæ à causis è quibus oritur debentur, venenisque assumptis venenati animalis morsui, evacuantibus immodicis, effrenatæ veneri, &c. aut febri pestilentiali, ardenti, aliisque acutis morbis, quæ remedia etiam ante proposita sunt ubi de syncope egimus; postulat ea quæ materiam heterogeneam evacuare & eradicare, spirituum animalium motum compescere apta sunt, tales sunt inter universalia clysteres validiùs purgantes, pilulæ & potiones purgantes fortiores, venæ sectio quoque si non sint contra indicationes spiritibus quietem conciliare aptę sunt; quod ad particulariam edicamenta spectat, castoreum ad grana aliquot aut ejus tinctura plurimum commendatur, item & aqua hirundinum, laudanum quoque & syrupi narcotici frequentiùs usurpati, balneum frigidum & sulphureum, decoctum sudorificum, modò illa contra nihil indicet: alkalia etiam omnia aliquando & aperientia conveniunt proptereà quòd ut plurimum particulæ acidæ in sanguine abundant spiritibus maximè heterogeneis, uno verbo ea omnia quæ in curatione epilepsiæ convenire infrà dicemus.

Topica varia quæ præscribit Riverius, inunctiones nempe ex oleis aut emplastra, cataplasmata, aliaque commodum magnum præstare non videntur; pro potu ordinario uti potest hydromelite, vel boccheto ex guajaco & pœonia.

CAPUT IX.

De Epilepsia.

NOn solùm musculi convulsione propriè dicta affici solent, hoc est contractione durante & perpetua motum abolente, sed alio etiam affectu tentari possunt, motum partium depravante in quo quia partes & membra non continuò retracta manent, ut in convulsione dictum est, sed modò retracta, modò extensa, hoc est interpolata & per vices agitata, non convulsio propriè dicta dicitur sed motus convulsius. Particularis est alius membrum aliquod aut quendam tantùm musculum occupans; alius universalis in quo omnes ferè corporis partes variè agitantur; rursùs alius in quo partes internæ motus agunt spasmodicos, intestina nempe, ventriculus, uterus, pulmones, diaphragma, œsophagus, larynx, ut in hysterica & hypochondriaca affectione; alius in quo partes tantùm

tùm externæ & artus convulsivè moventur; alius quoque primarius & essentialis, qui per se incipit citra alterum à quo dependeat morbum; alius secundarius & symptomaticus dependens semper ab altero affectu, ut sunt motus convulsivi, qui febri malignæ, pestilentiali, variolis, morbisque aliis acutis supervenire solent: alius quoque idiopathicus ex proprio cerebri vitio dependens, alius sympathicus ex labe à sanguine aut aliis partibus communicata; omnes illas species percurrere inutile est, ex eo quòd una cognita facile detegi potest natura & curatio aliarum, neque enim diversas agnoscunt causas diversisque modis fiunt; quare tantùm in ea convulsivi motus specie immorabimur, quæ veluti aliarum omnium prima & præcipua est, & omnes aut saltem quamplurimos corporis invadit musculos. Epilepsiam intelligo quæ alio nomine morbus sacer, Comitialis, herculeus &c. nominari consuevit, morbus ignominiosus; definiri potest affectus in quo cum exercitio mentis & sensuum paroxysmo durante ablato, adsunt in toto corpore, hoc est in artubus, oculis, maxillis, pectore, motus convulsivi partes illas omnes inordinato motu quatientes, cum spuma in ore præsertim sub sine paroxysmi accumulta, fęcumque interdum urinæ imò & seminis, dum paroxysmus vehemens est, excretione; hic morbus hæreditarius quandoque ex vitio à parentibus in filios translato, aliquando acquisitus hoc est ab hæreditaria dispositione non dependens, semper tamen per periodos recurrere solet more februm intermittentium, quæ periodi aliquando citiùs aliquando tardiùs recurrunt, diutiùsve, aut breviùs durant pro gravitate aut copia, & contumacia causæ morbum facientis; extra paroxysmum muniis suis defunguntur optimè epileptici, in paroxysmo verò cadunt in terram, aut in lectum sese conferunt si illius adventum ut quandoque accidit prævideant, ubi mente, & sensibus capti variè corporis partes agitant, & commovent ut suprà dictum. Notandum autem quod in definitione epilepsiæ jam allata eam tantùm intelligimus, quæ omnium vehementissima est, dantur enim alii epileptici affectus in quibus caput tantùm, brachium, femur, & dimidia corporis pars convellitur cum mentis sensuumque integritate aut saltem non totali abolitione; item dantur alii in quibus mens non est totaliter læsa & in quibus partes tantùm internæ convelluntur.

Epilepsiæ causa interna & proxima non est dimidiata cerebri, ventriculorum & imperfecta obstructio & repletio, ut putabant Veteres, quam sententiam refutare non opus est, utpote quæ ex se concidat satis, neque etiam nervorum principiorum irritatio, nam ut suprà dictum non nisi occasionaliter convulsionem accersere valet, sed inordinatus spirituum non solùm in tota cerebri substantia, medulla spinali, sed nervis etiam atque musculis expansivus motus, qui non durat in musculo ut de convulsione dictum est, sed fit interpolatè propter inæqualem heterogenearum partium aut copulæ sanguinis elasticæ suppeditationem & spirituum influxum, aut quia materia illa quæ motum inordinatum & fermentativum spiritibus in fibris musculorum carneis creat, exploditur facilè & discutitur unde novæ affluxu opus est.

Causæ autem omnes in capite de convulsione recensitæ tum externæ & procatarcticæ, tùm internæ & conjunctæ efficientes atque occasionales hìc etiam locum habent, maximam enim habent affinitatem convulsio & convulsivus motus, ac proinde non mirum si iisdem causis producantur, ea tamen est inter utrumque affectuum differentia, ut præter debilem & laxam constitutionem cerebri quæ epilepticis communis est, materiæ morbificæ copia multò major sit & copiosior in paroxysmo, nec nisi certis temporibus accumulata in actum deducitur, dissipantur autem per ipsos convulsivos epilepticosque motus partes heterogeneæ spiritibus immixtæ, aut saltem ita alterantur ut aliquo deinde tempore opus sit ad hoc ut de novo accumulentur

ad novum paroxyſmum faciendum.

Si verò quæratur quænam ſit in epilepticis ſanguinis conſtitutio huic affectui obnoxios faciens homines; ſanguis enim in hoc affectu ſemper in vitio eſt: reſpondeo ad acidum vergere quod motus convulſivos accerſere poteſt, ut teſtatur hyſterica, & hypochondriaca ſuffocatio, atque ſpirituum animalium natura ſalino-volatilis, quòd quàm verum ſit teſtantur ſpecifica remedia, quæ ſunt alkalina, maxima epilepticorum pars qui temperamenti ſunt melancholici, unde Hippocrates, melancholici fiunt epileptici & vice verſa.

Quoad diagnoſim iſtius affectus, imminentem epilepſiam deſignant, animi conturbatio, capitis gravitas, cephalalgia, vertigo, vigiliæ, inſomnia turbulenta, mentis torpor, pavor, artuum gravitas, tremores membrorum, ſenſuum hebetudines, ſcintillæ oculis obverſantes, aut nubeculæ, & marmaryges, aurium tinnitus, oſcitatio, cordis palpitatio, pectoris conſtrictio, nauſea, cardialgia aliaque multa quæ non omnia omnibus ſe produnt, præſentem verò demonſtrant artuum, brachiorum, manuum, maxillarum, pectoris, oculorum, varia agitatio, mentis, & ſenſuum læſio, ſtridor dentium, ſpuma in ore, ſeminis, urinæ fœcumque excretio.

Cauſarum ſigna eadem ſunt, quæ in convulſione, quæ hìc repetere inutile eſſet, an verò idiopathica ſit an ſymphatica, & ex aliis partibus derivata, hoc ex ſymptomatis in cerebro, aut aliis partibus primò ſe ſe prodentibus manifeſtabitur.

Prognoſim quòd ſpectat, affectus hic contumaciſſimus eſt, & ſi hæreditarius, aut habitualis factus incurabilis, raró perimit ægrotantes, niſi juvenes admodum ſint, aut ſenes, aut imbecilles, & paroxyſmus fortiſſimus; quæ epilepſia hæreditaria non eſt, nec confirmata curationem poteſt recipere, item & aliquando curatur ante pubertatem, poſt illam verò, curationem non recipit.

Curatio epilepſiæ duplex inſtituitur; alia in paroxyſmo, extra paroxyſmum altera; ad curationem paroxyſmi raro vocantur Medici, niſi aut primus ſit, aut fortior atque vehementior, in his autem caſibus quandoquidem exſuſcitandus eſt æger, materia morbifica è cerebro revellenda, præſcribenda ea omnia quæ tum ſoporoſis affectibus convenire diximus, quæ hìc repetere non opus eſt, aut etiam narcotica, & laudanum, ſyrupi narcotici, camphora, caſtoreum &c. extra paroxyſmum ad corrigendam acidam ſanguinis conſtitutionem, & materias heterogeneas eliminandas, conveniunt apozemata aperientia, attenuantia, atque purgatio toties à nobis propoſita, decoctum ſudorificum, alkalia omnia, ſales volatiles, & fixi, liquores ſpirituoſi, & ſulphurei, purgationes item celebratæ ex pilulis cum extracto hellebori, aut potionibus, imò & vomitoria antimonialia, interdum propinata, vinum helleboratum, chalybeata, mercurialia, balneum, aquæ thermales hauſtæ, & acidulæ quoque; ſpecifica dicuntur ſal vitrioli, radix, & ſemen pœoniæ maris, flores tiliæ, viſcus quercinus, tiliaceus, corylinus, ungula alces, juli corylini, radix valerianæ ſilveſtris, magiſteria cranii humani, oculorum cancri, pulvis corallinus, margaritæ, cinnabarum antimonii, aut nativum, oleum ex ligno coryli extractum; inter compoſita verò recenſentur variæ aquæ deſtillatæ epilepticæ dictæ, quæ inveniuntur apud Schrœderum & alios; item & elixiria, mixturæ apud eoſdem auctores deſcriptæ, atque etiam pulvis de Gutteta dictus, pulvis Marchionis &c. Topica nihil præſtant niſi ſetaceum, aut cauterium præſertim in pueris; interim non omittantur clyſteres paulo fortiùs acres quando opus videbitur.

NOTA.

INter evacuantia quæ in Epilepsiæ curationis principio usurpanda necessario sunt, post venæ sectionem, exhibendus mercurius vitæ ad grana tria, quatuor, quinque, & plura, pro ægri ætate, & viribus, cum extracti panchymagogi, aut extract. cochior. minor. gr. xv. aut scrupulo uno. Datur & utiliter mercurius dulcis cum pauco mercurio vitæ, supra prophyritem tritus. Sed de emeticis aut fortiùs purgantibus notandum quod non diutiùs iis insistendum, ne humor Epilepsiam faciens, aut ipsi spiritus jam satis superque efferati, & ad minimam occasionem tumultuantes, plus quàm par est agitentur; imò catharticis maximo cum fructu, anodyna intermiscentur, quale est laudanum, aut solum, aut cum specificis alcalicis junctum & hora somni exhibitum. Enemata ipsi fortiora rarius usurpari debent, sed alvus levioribus sollicitanda, ut pulpa cassiæ in jusculo vitulino dissoluta, quod remedii genus & per os exhiberi potest. Si menses suppressi fuerint, vena malleoli secetur. Si hæmorrhoides pro more, non fluant, aut tubercula ano appareant, applicentur hirudines.

Specificorum myriades hìc proponuntur, sed, proh dolor! quorum maxima pars effectu raro commendatur. Inter mercurialia, magnis laudibus efferuntur cinnabaris nativa & antimonii, quæ epilepsiæ magnes audiunt. Sulphur vitrioli anodynum, ut & aliæ vitrioli præparationes à Paracelso laudatæ, sicubi prostant, hìc locum etiam habent. Inter volatilia, spiritus & sal sanguinis humani, cornu cervi, succini, ab oleo suo fœtido optimè depurata, magni erunt usus, sive sola sive alkalicis fixis maritata, qualia sexcenta sunt. Hujus census est & liquor cornu cervi succinatus, aqua typhorum cervi, & plures aquæ compositæ. Stercus pavonis & ejus aqua distillata aut spiritus, pro secretò est, ut & coccinella ad gr. aliquot ex aq. appropriata exhibita. Neque hìc castoreum omitti debet.

River. Riform.

De Amuletis verba non facio; horum periculum impunè qui volet faciat. Externa quod spectat, præter cauteria & setaceos, in ea Epilepsiæ specie in qua vapor paroxysmi prænuncius à parte quapiam ascendit vesicantia, parti illi applicata utilia sunt. Circa Diætam, observandum vino penitus & venere abstinendum hìc esse. Cætera mitto.

CAPUT X.

De Vertigine.

INordinatio spirituum animalium seu motus illorum præternaturalis varius est, prout in variis se se prodit partibus varios quoque solet inducere morbos, epilepsiam scilicet, convulsiones, phrenitidem, delirium, maniam, melancholiam, affectiones hypochondriacas, hystericas atque etiam vertiginem de qua in hoc capite incumbit agendum; est autem vertigo quæ alio nomine scotoma, aut scotinos solet nuncupari, affectus ad nervos aut thalamos opticos potissimùm pertinens, in quo objecta circumrotari & circumagi videntur cum titubatione & corporis vacillatione conjuncta, constante tamen integra nec ullatenus læsa ratiocinatione.

Duas ejus faciunt differentias Auctores, quæ tantùm secundùm magis & minus, hoc est secundùm majorem vel minorem causæ morbificæ intentionem inter se differunt; alia enim est in qua quamvis visio depravetur repræsentando objecta mota & gyrantia, quamvis reipsa immota & quieta sint, non tamen imminutè fit, hoc est obversantibus oculis tenebris; atque illa simpliciter Vertigo, Latinè, Grecè δῖνος nominatur, altera, quæ propriè scotoma aut scotinos dicitur illa est cui visio simul imminuitur & depravatur, hoc est cum gyrantium objectorum repræsentatione, caligo & tenebræ oculis obversantur iisque velut umbra, fumus, aut nubes offertur.

Causam hujus affectus immediatam & proximam eruere difficile non est, si ad symptomata quæ inferre solet paulutum atten-

attendatur, & in primis ad visionis sensum in hoc morbo propriè affectum. Indè tamen colligere facilè potest quivis, morbi sedem in thalamis, nervisque opticis esse, ut suprà innuimus, propterea quod illæ partes inter eas quæ ad visibilium perceptionem conferunt primum & præcipuum locum teneant, & aliunde nullum oculi affecti signum adest, quod verò talium partium officium & meatus immediatè perturbat, nihil aliud est quàm immodica seu præternaturalis spirituum animalium inibi hospitantium commotio & inordinatio, unde fit ut dum concutiuntur successivè fibrillæ thalamum opticum constituentes in quo visio ultimò fit, non diversa emergat perceptio atque illa quæ ex motis reverà circa ægrotantem objectis adstantibus exurgeret; siquidem in illo casu ob varias objectorum proportiones variæ fibrillæ retinæ commoventur motusque proinde ille seu spirituum animalium regressus ad diversas thalamorum opticorum partes propagaretur objectaque visibilia in variis successivè locis ac proindè gyrantia repræsentaret.

Causæ quæ agitationem illam & tumultum spiritibus in thalamis nervisque opticis inducere solent, sunt duplicis generis, internæ nempe & externæ aut procatarcticæ; ab intrinseco producitur vertigo, dum particulæ heterogeneæ à massa sanguinis plus minus vitiata suppeditatæ non in toto cerebro accumulantur, sic enim propter inordinationem omnibus cerebri spiritibus conciliatam delirium inducerent, sed in ea cerebri parte quæ à thalamis occupatur aut nervis opticis, idque ob peculiarem talis partis dispositionem particularum illarum heterogenearum accumulationi idoneam, plerumque enim congeruntur humores in illa non in alia parte propter earundem laxam compagem aliamve dispositionem, cujus verò materiæ sint illæ particulæ spiritus ob heterogeneitatem suam vehementiùs commoventes ex iis quæ diximus de convulsione & convulsivis motibus colligi potest.

Causæ verò externæ & procatarcticæ plures sunt, navigatio, despectus ab alto, aquarum præcipiti cursu labentium intuitus, corporis circumgyratio, rotarum aut rerum in gyrum se moventium diuturnus aspectus, quæ omnia spiritus thalamorum opticorum & nervorum hospites plus æquo commovent propter aut copiosos radios, aut fortiores varias retinæ fibrillas agitantes, qui motus quia sæpiùs renovatur, tandem usque ad cerebri meditullium propagatur, nec facilè deinde compesci potest, cui quoque operi plerumque concurrunt particulæ heterogeneæ in sanguine semper latentes & à tali motu in actum deductæ, idem præstare possunt ictus capitis, & cranii depressio, propter motum vehementem spiritibus communicatum, Solis ardor propter eandem rationem, vinum, spiritus vini & liquores spirituosi assumpti, prava alimenta, venena, propterea quod particulas heterogenas aut summè mobiles suppeditant.

Juvantium verò causarum loco sunt austrina constitutio, exercitia immodica, evacuationes suppressæ, ira, exercitia immoderata, vigiliæ, inedia &c. quia hæc omnia corpus calefaciunt & spiritus agitant. Ex dictis multa colligi possunt; primò cur aliquando tenebræ oculis obversentur, aliquando non: hoc autem pendet ex majori aut minori spirituum conturbatione; item cur in hoc affectu ratio non lædatur, illud nempe fit propterea quòd non spiritus omnes, sed tantùm manipuli quidam & visorii potissimum afficiantur. Interea anima aliis uti potest qui ipsi tanquam conditiones, aut occasiones sunt ad ratiocinandum ut perceptionis falsitatem corrigat; hinc etiam inferri potest cur titubent & vacillent ægri, ita ut nisi propinquis adminiculis niterentur, in terram caderent; hoc autem jam ex spirituum perturbato motu in cerebro pendet, ratione cujus in musculos & artus directè fluere non possint propterea quòd spiritus tantùm visorii artuum motibus non dicati inordinationem patiantur, & quia insuper vertigine laborantes dum sustinentur,

tur, aut in lecto decumbunt, fortes artuum motus inire possunt: sed illud magis procedit ex falsa circumrotarorum objectorum & loci in quo est vertiginosus, repræsentatione; ratione cujus idem ex mechanica corporis constitutione, quam ratio pleramque vincere non potest, idem prorsus ægro contingit, ac si reipsa cubiculum, aut locus in quo est in gyrum moveretur, in quo casu propter loci ab ipso occupati agitationem vix se continere possit. Sunt qui vertiginem in idiopathicam, & symphaticam, primam à vitio cerebri, secundam ex vitio aliarum partium dependentem, dividunt, sed non magni videtur momenti divisio illa ex eo quòd semper vitium in cerebro, & nervis atque thalamis opticis se se prodere debeat ad morbum hunc inducendum, unde meliùs divideretur in primariam essentialem, quæ per se incipit, accumulata primariò in cerebro materia morbum faciente, & symptomaticam, seu secundariam, quæ consequenter ad alios affectus, putà febres varii generis, dolorem capitis, suppressionem menstruorum, melancholiam hypochondriacam &c. excitatur sanguinis vitio aliarumve partium spiritibus nervorum opticorum hospitibus communicato.

Diagnosis tum morbi tum partis affectæ, tum causarum internarum, externarumque ex iis quæ jam diximus facillimè haberi potest, aut ex ægri ministrorumve relatu, ut eam hìc proponere prorsus inutile sit.

Quoad prognosim, morbus ille si recens fuerit, & à rebus procatarcticis inductus, atque externis, levior est, & curatu facilior quàm si inveteratus, hæreditarius & à causis internis ortus; in senibus magis periculosus quàm in juvenibus ob cerebri debilitatem, item, & quando tenebricosus est ægerque statim in terram cadit, propter scilicet causæ majorem vehementiam, cùm vertigo à spirituum inordinato dependeat motu, non absimilis illi curatio debetur, quàm ea quæ in epilepsia & convulsione tradita est; attamen quia vertigo levior, non tanto indiget remediorum apparatu; conveniunt itaque clysteres acriores, venæ sectio, emetica antimonialia si vires ferant, qualia sunt pulvis algaroth. vinum antimon. croci metallorum, purgationes identidem celebratæ, apozemata attenuantia, & paululum calefacientia, sudorifica, narcotica sæpius usurpata, balneum, aquæ minerales, uno verbo ea omnia quæ in curatione epilepsiæ præscripsimus, cauterium occipiti inustum ab hoc morbo præcavet, sicut & ab aliis plerisque capitis affectibus, aliquibus conserva florum calendulæ specifica huic morbo creditur.

NOTA.

IN vertigine post venæ sectionem, ex brachio, aut malleolo, aut utraque successivè celebrata, purgatio lenis exhibeatur ex infus. sennæ, & rhei, cum pulpa cassiæ, & syrupo rosarum composito; nisi mavis à leviori emetico incipere. Tum post usurpatum balneum, aut semicupium, & iterata purgatione hirudines marginibus ani applicantur, non neglectis interea pulveribus, & aquis specificis in epilepsia præscriptis. Stercus pavonis, de quo ibidem, præcipuè hìc locum habet. Cauterium tibiæ inustum prodest. Diætæ magna habeatur ratio. Ventriculo, sæpenumerò hìc laboranti prospiciatur. Vinum quibusdam concedendum, aliis denegandum, aut multa aqua dilutum propinandum. Martialia in opiatis, aut tabellis roborantibus, summè prosunt. Inter aromatica laudatur cardamomum minus, & piper longum. Alvus servetur libera, usu pilularum de succino Cratonis, pauco scammonio quandoque acuendarum. Aliàs per morbi decursum, purgantibus propriè dictis, abstinendum, & clysteribus acrioribus.

CAPUT XI.

De Tremore.

AD inordinatum spirituum animalium motum eorumque defectum, & inopiam refertur quoque alius morbus, qui tremor Latinis τρόμος Græcis dicitur; definiri potest motus partium depravatus, quo artus membra, aut partes elevantur successivè, & deprimuntur, aut flectuntur, & per vices extenduntur; dicitur motus depravatus ex eo quòd non fiat eo modo quo fieri debet, & quamvis quidam, imò & ipse Galenus tremorem inter motus imminutos collocet propter facultatis debilitatem, si tamen ratio simpliciter habeatur ad ipsum motum partium tremore laborantium, is non imminutus propriè sed depravatus dicendus est, qui enim motus partium imminutè fit, tremendo non peragitur, sed lentè & languidè, hoc est per minorem minusque fortem musculorum contractionem: antequam ad causas tremoris accedamus duplex ejus afferenda est differentia; alius est qui verè convulsivus est, quique fieri solet à leviori musculorum antagonistarum & reciproca contractione, isque in plerisque morbis acutis aut malignis advenire solet, aut etiam citra ipsos ex inordinato, minùs vegeto tamen, spirituum animalium in fibris carneis musculorum antagonistarum motu; alius est ad paralysim potius imperfectam quàm ad convulsionem accedens, qui ex defectu spirituum, eorumque deficiente motu, & volatilitate pendet, isque senibus aut diuturno morbo labefactatis, atque etiam ad paralysim propendentibus familiaris est.

Prima Tremoris species non alias causas agnoscit quàm eas quæ motus convulsivos inducere aptæ sunt; est enim talis Tremor reipsa convulsivus motus imminutus ex eo quòd flectantur paululum & extendantur membra, sed non sufficienter, aut tam subitò, ut est in propriè dicto & vehementiori motu convulsivo. Agnoscit ergo is affectus pro causa sua particulas heterogeneas spiritibus immixtas, aut copulam elasticam continuò à sanguine suppeditatam, quæ copula, aut particulæ, quia sunt in parva copia aut non multum heterogeneæ, lenes tantùm spirituum expansiones ac proinde musculorum antagonistarum successivas contractiones efficiunt.

Altera Tremoris species quæ senibus & morbis diuturnis labefactatis communis est, non à spirituum inordinato motu dependet, sed ut jam innuimus, ex eorumdem defectu & inopia: quem spirituum motum & inopiam Antiqui facultatis debilitatem appellabant; fit enim ut per deficientes aut copia aut motu spiritus animales, brachium, verbi gratia, caput, pes, manus elevata, diu saltem servari non possint, aliquis enim ad hoc musculorum requiritur nisus, qui à spiritibus paucioribus & languidis institui non potest, unde membri gravitas, spirituum prævalet actioni, & quia deindè novi affluunt spiritus, quamvis semper in minori copia & motu, hinc est quòd pars donec requiescat supra aliquid, relevetur modo paululum, à spirituum modico influxu, modo descendat à propria partis gravitate, idque successivè contingat, pro prædominante spirituum influxu aut membri pondere. Quæ spiritibus motum inordinatum pro prima tremoris specie inducenda conciliare apta sunt externæ & procatarcticæ causæ ex his quæ diximus de syncope aut paralysi depromi etiam possunt, ne toti simus in repetitionibus. Affectus per se satis dignoscitur.

Signa causarum non solùm haberi possunt ex his quæ præcesserunt, spirituum motum augentibus, aut eorum motum, & copiam minuentibus, quæ omnia in præcedentibus morbis relata sunt: sed etiam haberi possunt ex diverso statu in quo membrum quiescens reperitur; si enim brachium verbi gratia supra tabulam, aut lectum collocatum, moveri, & concuti non desinat, hoc denotat tremorem illum convulsivum esse, & ab inordinato spirituum motu procedere, contra vero si membrum in statu quie-

tis collocatum tremere & moveri desinat; hoc est signum accusandum esse spirituum defectum.

Quoad prognosim, Tremor per se periculosus non est, sed inclinante ætate adveniens ad mortem comitatur, per accidens tamen lethalis esse potest, si nempe illi paralysis aut apoplexia superveniat.

Curatio hujus affectus hìc tradenda non videtur; si enim Tremor convulsivus fit, eadem prorsus remedia usurpari debent quæ in convulsionis curatione & epilepsiæ recensuimus; si vero à spirituum defectu, & languore proveniat, non alia adhibenda medicamenta, quàm quæ in syncopes & paralyseos curatione retulimus; si morbus ille ex ætate senili dependeat, nulla ei debetur, utpote quæ in illo casu succedere prosperè non potest, comitatur enim tremor senes ad mortem.

CAPUT XII.

De Mania.

INter præcipuos rationem turbare & lædere solitos morbos recensetur mania, à verbo Græco μαίνεσθαι id est insanire nomen habens, qui morbus Latinis furor & insania nuncupari consuevit; definiri potest delirium intermissionis expers cum furore & audacia conjunctum, nullaque febre stipatum, quicunque enim hoc morbo corripiuntur insaniunt continuò, feroces sunt, & effrenes, & nisi vinculis cohibeantur vestimenta propria dilacerant, & in obvios quosque belluarum immanium instar, dentibus, unguibus, pugnis, impetum plerumque faciunt, nec sibi ipsis parcunt, vigilant pertinacissimè, stupendum adest corporis robur. Dum dicimus morbum hunc febre non stipari, hoc ita intelligendum ut febris necessariò & essentialiter maniam non comitetur, nam fuerunt plures imò ferè omnes maniaci febre carentes, quòd si interdum maniæ conjungatur, hoc fit per accidens & tunc verè morborum complicatio dici potest, propterea quòd à diversis omnino pendeat causis Maniæ plures dantur gradus, remissiores nempè atque intensiores, neque enim qui hoc affectu tentantur eandem semper habent furoris & ferociæ vehementiam, sed modò majorem, modò minorem pro causæ morbum facientis gravitate; adest tamen semper in omnibus desipientia; continuo furore magno, aut parvo stipata.

Ut causam recensitis phænomenis & symptomatis producendis idoneam statuamus, non est ut afferamus cum Galeno calidam & siccam cerebri intemperiem ab humore atrabilario oriundam; hæc enim causa præterquam merà hypothetica est, & humores adustos supponit, incineratos ac proinde imaginarios, atque etiam intemperiem siccam in sanguine & cerebro quæ facilè concipi non potest, gravissimis insuper, ut ipse Riverius innuit, difficultatibus urgetur. Quare enim febris non adest ubi humores aduruntur, quare similiter non est aut somnus, aut ad somnum propensio ut in comate vigili, propter aggravationem cerebri ab atrabilario humore in toto corpore producente calidam & siccam intemperiem: hæ difficultates Platero indissolubiles visæ, aliquid aliud supra calidam & siccam intemperiem, pro causa maniæ addendi præbuerunt occasionem; putat namque prædictus auctor adesse malignam ac venenatam qualitatem quæ sit præcipua delirii causa, ut in furore uterino, hydrophobia; morsu tarantulæ, esu solani maniaci dicti, in quibus similiter utpote maniæ speciebus malignam qualitatem adesse arbitratur. Sed etiamsi consideremus malignum aliquid latere in prædictis morbis atque in mania, explicandum illud est quod reipsa sit, nec ipsum malignitatis nomen ignorantiæ plerumque azylus pro ratione afferri debet, unde ad alias causas magis probabiles deveniendum est.

Illæ autem non aliæ esse possunt quàm vehemens spirituum animalium in cerebro commota inordinatio, ratione cujus à recto tramite deflectentes, nec

am-

amplius sub animæ regimine versantes, dum huc & illuc impingunt, variasque & insolitas sibi cudunt vias, varia animæ repræsentant phantasmata, quæ malè componuntur aut dividuntur ut in phrenitide dictum est, sicque ratio quæ moderato, recto, & ab anima directo spirituum motu, & excursu exercetur, è sede sua ejicitur, unde delirium. Quia verò spiritus animales non solùm motu peccant, sed etiam consistentia, sunt enim in hoc morbo paulo crassiores in sua mole atque etiam qualitate; sunt enim, ut puto, magis acres & alkalini, hinc fit ut propter vehementiores quas ineunt cum particulis heterogeneis à sanguine suppeditatis, effervescentias & inordinationes, fortiores in cerebro convulsiones faciant, validioresque in musculis contractiones eò magis quò spiritus sic constituti, ita facilè dissipari non possunt, unde derivari debent furor & audacia atque robur, quo pluribus plerumque hominibus resistunt vinculaque etiam fortia perfringunt; ferocia autem illa & immanitas quam plerumque in obstantes exercent, non malè desumitur ex errore mentis, quo obstantes omnes, imò & amicos, & cognatos sub hostium & inimicorum specie repræsentari verisimile est, aut si adhuc ab ægro cognoscantur aliquid contra se, vitam suam, aut bona machinari existimat maniacus; à ratione non directi in obvios quosque impetum faciunt aut de suo optato desperantes sibi ipsis manus inferunt violentas, seque interdum dant per fenestra præcipites & illud belluarum ferocium more per motus merè mechanicos efficiunt. Quod autem plerique ex maniacis frigus externum plerumque non sentiant & ad tactum calidi deprehendantur, hoc non solùm ex cordis validioribus systolis à spiritibus minùs tenuibus sanguinem fortiùs ac proinde calorem ad habitum propellentibus duci debet; verùm etiam ex spirituum in partibus motu & influxu qui ratione modi substantiæ, hoc est consistentiæ crassioris fortiores faciunt impressiones, sicque calorem nativum augent; ne quid dicam de anima à phantasmatum varietate occupata, ratione cujus frigus neque multa alia percipere potest: particulæ verò illæ heterogeneæ intensam spiritibus in cerebro inordinationem facientes, petuntur semper ex sanguine vitiato, nec alterius naturæ sunt quàm esse diximus in phrenitide, epilepsia, vertigine.

Febris in mania non adest ex eo quòd massa sanguinea & spiritus sint diversi liquoris; unde non mirum si etiamsi inordinatio fit in spiritibus in sanguine non se prodat; particulæ siquidem illæ quæ heterogeneæ sunt spiritibus, homogeneæ sanguini reperiuntur, sicque febrem excitare non possunt.

Imminentem hunc morbum, præter ætatem, sexum, anni tempus ad hunc disponenda, plerumque ostendunt capitis dolor, vigiliæ contumaces, somni levissimi & interturbati, curæ, solicitudines, splendor oculis obversans, aurium tinnitus, risus immodicus aut taciturnitas, sed ea signa dubia sunt, & aliis affectibus communia.

Præsentem verò designant ea quæ in definitione sunt prolata, hoc est delirium sine ulla febre cum furore & audacia conjunctum, quod delirium sicut & furor ut supra innuimus varia sunt in variis ægrotantibus pro majori causæ vehementia, magisque aut minùs ad iram prono temperamento.

Prognosim quod attinet, mania gravissimus est affectus & plerumque contumacissimus, durat enim non solùm per menses & annos, sed ad mortem plerumque comitatur, difficile admodum curatur propterea quòd ægri Medicis facilè non obtemperent, quæ hæreditaria est curationem non accipit: faciliùs etiam curatur illa maniæ species in qua minor est furor & delirium, quam ubi magis sæviunt illa symptomata.

Ad hujus morbi curationem plura requiruntur remedia, quæ quia plerumque respuit maniacus, aut per vim aut per astutiam exhiberi aut celebrari debent; primo sanguinis missio hìc propriè locum

cum habet eaque copiosius, & sæpius repetita è brachio, pede, jugularique, cucurbitulæ autem scapulis, & dorso applicatæ cum scarificatione plurimum conveniunt; clysteres cum emetico, & suppositoria acriora hìc etiam locum habent ad revellendam à capite materiam morbosam.

Quoad purgationes eæ identidem sunt instituendæ ex pilulis diagridatis cum extracto ellebori nigri, aut pulveribus purgantibus ex resina jalapæ, diagridio, pulvere diacarthani cum panatella, conserva, aut pulpa pomi cocti exhibitis, vel ex præparationibus antimonialibus emeticis, quæ hìc etiam multum commendantur, croco metallorum, vitro, regulo antimonii, sulphure, & floribus &c. antimonii etiam decoctum cum aliis diaphoreticis guajaco, sassafras huic morbo medentur, sed præsertim vinum elleboratum, quod specificum reputatur. Narcotica vitari non debent imò sæpius, ac repetitis vicibus usurpari. Balneum aquæ tepidæ, atque etiam ferociente nimiùm morbo, frigidæ, aut saltem sensim per affusionem frigefactæ, præstantissimi est usus, imò & embrocatio ex aqua frigida si robustus sit æger, julepi juscula, apozemata, opiatæ &c. si præscribantur attenuantia temperata esse debent, aperientia & sulphurea atque etiam roborantia, ita tamen ut admodum calida non sint, metus enim est ne spiritus magis ac magis excandescant, unde vitandi sales volatiles & nimis spirituosi liquores; imò aliquando refrigerantia & acida præscribi possunt, cùm scilicet spirituum motus valde intensus & furor magnus, magnus aquæ potus commendatur. Topica multa à Riverio præscripta non probantur.

NOTA.

Vide notam Capitis sequentis calci additam.

CAPUT XIII.

De Melancholia.

Est alterum morbi genus prædicto oppositum, in quo delirant quidem ægrotantes sine febre, sed sine furore, & audacia, imò potius cum metu & tristitia, qui morbus melancholia simpliciter dicitur, & differt à melancholia hypochondriaca dicta per innumera symptomata, quæ melancholiam hypochondriacam sequi solent, quæque in isto morbo, saltem si solus sit, & cum altero non complicetur, non sese produnt, propterea differt etiam à mania per mœrorem, à phrenitide per febris carentiam, quæ si aliquando adveniat merè accidentalis est, ut in mania jam dictum est. Notandum autem in melancholia contra quod accidit in phrenitide non circa omnia delirare ægrotantes, sed circa unum tantum, aut pauciora, quod cum variet pluribus propter diversitatem temperamenti, aut idearum ante impressarum, innumera quoque emergunt deliriorum melancholicorum genera, unde alii se Reges, Vates alii, Canes, Lupos, Cuniculos, vitrum, gipsum, testas, ceram, grana tritici, mortuos, imò aliquando Angelos, & Deos esse existimant, & pro variis quibus detinentur phantasmatis variarum quoque rerum timore afficiuntur, verbi gratia qui se cuniculum putat, canes formidat, qui ceram, Solem & calorem, qui granum tritici, gallinas, qui gipsum, aquam & sic proportionaliter de aliis dicendum.

Causa hujus morbi immediata & proxima malè à Veteribus dicitur esse spiritus animalis tenebricosus, & niger tristitiæ inducendæ aptus, ut perspicuus, & tenuis hilaritatem inducere creditur, qualitates enim illæ supra corpus insensile, ut sunt spiritus animales cadere non possunt. Humor verò melancholicus crassitie sua, opacitate, & colore nigro præditus spiritus animales inficiens, & tenebricosos reddens, quem pro causa imme-

immediata statuebant Antiqui, quatenus frigiditate sua spiritus figebat, & densabat, sicque metum inducebat, non magis solidis stabilitur fundamentis ut quisque sanioris particeps doctrinæ, atque anatomiæ facile judicare potest.

Melancholiæ ergo causa vera & legitima symptomatis ejus producendis apta est, ut in omnibus deliriis, inordinatio spirituum animalium, in ea enim consistit delirium quodcumque sit, quæ inordinatio omnes non afficit spiritus cerebri incolas, sed manipulos quosdam tantum, qui versùs unam tantum cerebri partem motum suum inordinatum deferunt, fibrillasque varias concutiendo, rerum duarum aut plurium ideas conjungunt, quæ conjungi non deberent, aut separant quæ conjungenda sunt; in hoc enim rationis læsio sita est. Non mirum igitur si uni eidemque cogitationi addicti deprehendantur melancholici, non mirum etiam si distracti ad alia bene plerumque ratiocinentur; inordinatio enim illa versus omnes cerebri partes non se exerit; sed versus unam tantum; eo magis quo spiritus, in illo morbo magis, ut ita loquar, fixi sunt & minus volatiles, ac proinde non ita apti huc illuc faciles excurrere. Quod autem alii se Lupos credant, alii Reges, alii testas, hoc dependet à variis phantasmatis menti propositis, quibus occasionem dederunt ideæ antea fortiter impressæ; aut vestigia altius in cerebro insculpta, aut aliæ causæ minus evidentes, quæ faciunt, adveniente tali morbo, ut spiritus inordinati magis versùs unam quàm versùs aliam partem cerebri excurrant, sicque ad unum potius quam ad aliud suscipiendum phantasma disponant? sanguinis in hoc affectu constitutio non nisi crassa, & acido abundans esse potest, ex qua scilicet materia spiritibus generandis apta, non nisi ejusdem indolis & per consequens minùs volatilis suppeditari potest; quam quod verum sit testantur omnes ii qui tali morbo laborant, aut illi obnoxii sunt in quibus acidi humoris in corpore redundantis signa se se produnt, sputatio nempe copiosa, sitis carentia, appetitus auctus, color niger, macilentia, ructus acidi, tumores in hypochondriis præsertim cum melancholia jam dicta cum ea, quæ hypochondriaca dicitur complicatur.

Diagnosis melancholiæ ex dictis satis superque innotescit. Antiqui eam à variis provenire putant corporis partibus, utero nempe, hepate, liene, ventriculo, toto corpore, sed omnes illæ divisiones inutiles sunt quandoquidem nonnisi à sanguine procedere potest hujusmodi morbus, qui particulas heterogeneas spiritibus in cerebro suggerit, & spiritus variè inordinat.

Quoad prognosim morbus hic chronicus est, & valde contumax, præsertim dum inveteratus est, aut hæreditarius, humor enim acidus vim medicamentorum eludit præsertim purgantium, nec nisi longo tempore, & per varia remedia corrigi potest, unde flagellum, & opprobrium Medicorum nominari consuevit; recens & à causis procatarcticis facilius curatur.

Ad curandum hunc morbum non parva requiritur Medici, aut adstantium solertia, plerumque enim melancholici omnia quæcumque sint medicamenta respuunt, & non solum medicamenta, sed etiam cibos, & potum dum se mortuos esse putant, aut gipsum; quare decipiendi sunt in illorum usu.

Remedia quæ hìc usurpari debent ne jam dicta repetamus, eadem prorsus sunt atque ea quæ præscripsimus in curatione melancholiæ hypochondriacæ, eò magis quò illæ duæ melancholiæ species plerumque inter se junguntur, videantur ergo medicamenta in capite de melancholia hypochondriaca recensita, unum addo, quòd vinum elleboratum in hoc affectu sit specificum.

NOTA

N O T A.

Maniam non differre radice à reliquis melancholiis & deliriorum melancholicorum speciebus, existimat Cl. Ettmullerus, qui omninò, super hoc argumento consulendus. Remedia quod spectat, venæ sectio magis convenit maniacis quàm melancholicis; prioribus sanguis larga manu mitti debet è variis corporis partibus, ut ex ratione si morbi causa propriè non prospicitur, spiritibus depauperatis, & viribus, quæ nimiæ videntur, succisis, furor, pro tempore saltem, compescatur. Melancholicorum verò sanguini parcendum, aut in hirudinum marginibus ani applicatarum usu subsistendum. Præstantissima remedia & quæ causam proprie respiciunt, cùm à sanguinis crassitie, & acida fæculentia in utroque affectu æqualiter indicentur, eadem etiam esse debent. Hinc tartarea, nitrata, & martialia, scorbuto & affectioni hypochondriacæ dicata, utramque hìc implent paginam. Maniacis in specie narcotica tutius dantur & majori dosi, quàm melancholicis, propter rationem supra allatam cum de venæ sectione actum est; quanquam & his anodyna moderata utilia esse possint. Balneum aquæ frigidæ maniacis non alia etiam ratione proficuum est, quàm spiritus compescendo, quod idem venæ sectio præstat.

In mania simili de causa, commendatur camphora, sed in eo affectu specificè præterea laudatur cerebrum catellorum seu juniorum canum; & liquor inde distillatione abstractus, cum vitriolo imbutus, & iterum per retortam distillatus, cujus dosis ad scrupulum unum. Item sanguis asini arteriosus linteo exceptus, quod postmodum in vino aut cerevisia infunditur. Cauterium suturæ coronali à quibusdam inuritur, quidam & ad castrationem deveniunt. Hartmannus caput fovet decocto herbarum cephalicarum, quibus addit baccas lauri, & radices ellebori nigri in magna copia, sicque caput & ipsam etiam alvum purgari asserit. Anagallis flore purpureo, & hypericum mirè & hìc laudantur.

Fumaria, Borrago, Nymphæa, Melissa, Ceterach. serum lactis, aqua lactis distillata melancoliæ potius sunt remedia, aut saltem utrique affectui communia.

CAPUT XIV.

De Phrenitide.

Quemadmodum à recta via multipliciter deflecti potest, licèt unica & simplex sit ad terminum recta tendendi ratio, ita mens humana à directo ratiocinationis tramite pluribus diversisque modis aberrare potis est; unde variæ exurgunt deliriorum species, mania scilicet, melancholia, morosis, delirium simplex, phrenitis &c. quas omnes in prava cerebri aut spirituum animalium dispositione consistere nemo sanæ mentis negare audeat, præ cæteris verò omnibus rationem è sede sua frequentiùs dejicere solet Phrenitis, quæ à delirio simplici non nisi secundum magis & minus discrepat, quatenus istud homines inducit tantum, ut ad breve tempus, aut etiam minus absurda cogitent, loquantur, aut agant, illa autem utpote desipientia continua, febris ferè semper comes, incongruas magis & à ratione alienas cogitationes, loquelam, aut rationes ægris invehit, atque etiam ad dilucidum magis temporis intervallum propagatur.

Phreneseos causam non in meningum aut cerebri inflammatione cum Antiquis statuimus, utpote quæ & in apertis phrenesi defunctorum craniis nulla plerumque reperitur, & quæ cephalalgiam potius aut soporosum affectum induceret, sed eam cum Neotericis in motu spirituum inordinato seu præternaturali ac liquoris spiritus animales constituentis fermentatione reponimus, quæ in cerebri meditullio suas potissimum ludit tragœdias, spiritus enim qui naturæ suæ salino-volatilis si particulis, here-

heterogeneis, acidis putà à sanguine suppeditatis, humoribus admisceantur, aut aliis quibuscumque particulis cum ipsis non facilè sociabilibus, vel maximo motu donatis, in maximas & veluti febriles effervescentias concitari non improbabile est, quo fit ut iidem mobilioris facti atque indomiti, huc illuc sine ullo regimine in varia corporis callosi diverticula impetuosius inordinatiusque ferantur, atque fibrillas nerveas modò unam modò plures simul (quæ alias ab objectorum præsentia agitatæ sunt) commovendo impressas multo ante ideas, quæ deinde variæ inter se congrue conjunguntur distinguunturvè, prout iidem in diversas simul aut sigillatim impingunt, medullaris substantiæ partes variasque & insolitas vias affectant. Ex dictis explodenda videtur phrenitis in legitimam, & spuriam seu paraphrenitidem divisio; quamvis enim non negemus affectum hunc plerumque symptomaticum esse, pluribusque morbis, acutis potissimum, supervenire, nunquam tamen cerebrum phrenesi tentari censemus: nisi materia spiritus inordinatè movere valens in capite primo colligatur atque accumuletur, unde idiopathicus, tantùm exurget affectus, adde quod paraphrenitis κατ' ἐξοχὴν dicta à diaphragmatis inflammatione proveniens, mera chimæra est merumque figmentum, observationibus anatomicis cadaverumque apertioni omninò repugnans, quæ erosum à pure aut etiam inflammatum pluries fuisse septum transversum docent, absque eo quod ullum delirium ullave desipientia secuta sint.

Causas phrenitidis externas, quales sunt aer fervidus, insolatio, vini generosi & liquorum ardentium potus, ira, venena assumpta, aliaque multa non est ut fusiùs explicemus, ea etenim quomodo causam internam in actum deducere possint, attendenti cuilibet satis manifestum evadet.

Phrenitidis signa, alia imminentem prænuntiant, alia præsentem testantur; primi ordinis sunt vigiliæ, somni turbulenti, sermo immodicus, capitis dolor, oculorum immutatio, urina è crassa in tenuem & diaphanam vergens, ea etenim omnia aggeri in cerebro, aut in caput deferri materiam morbificam designant; secundò delirium continuum ex superiùs dictis satis intelligibile, vigiliæ immodicæ, ex turbulento spirituum motu dependentes, oblivio, sitis absentia, respiratio rara & magna, quæ symptomata ex variis multisque quibus mens distinetur phantasmatis prosapiam ducunt suam, spiritus enim iisdem cudendis exprimendisque ferè toti impensi, & anima contemplandis iis speculandisque perpetuò occupata, debitum, solitumque non permittunt in musculos respirationi servientes influxum, nec sufficientem ad eas quæ jam in mente efformatæ sunt ideas, aut humores qui in œsophagum gutturve suas exerunt vires, attentionem, unde respirationem alterari, memoriam lædi, causamque sitis, etsi intensam minimè percipi necesse est.

De febre pulsusque mutatione hìc non loquimur, quæ peculiares à phrenesi causas agnoscunt, quæque non tam phrenitidis effecta sunt, quam ejusdem causæ, ea verò à cerebri aut meningum inflammatione nequaquam dependent, utpote quæ nulla, (ut supra innuimus) in phreniticis reperitur, sed à corpusculis heterogeneis sanguineæ massæ confusis & propter figuræ suæ irregularitatem non facilè miscibilibus, ortum ducunt. Periculi plenam esse phrenitidem omnes unanimiter docent auctores, non solùm ex eo quòd cerebrum atque spiritus nobilissimæ corporis partes afficiantur, verùm etiam propter graviores qui huic affectui (si nimis protrahatur) supervenire solent, morbos, apoplexiam puta, cerebri inflammationem, convulsiones, syncopem; spes ergo salutis si quæ affulgeat, ea in constantia virium, minorique symptomatum & morbi vehementia reponenda est, quæ si abfuerint, de ægri convalescentia desperandum.

Ad istius affectus curationem non unico

co sed diversis opus est medicamentis, qualia sunt in primis, venæ sectio, ex brachio, pede, imò & jugulari, celebrata, quæ sanguinem refrigerando, spirituum etiam motum cohibet; cucurbitulæ scarificatæ, clysteres, acres, purgatio satis valida, quæ aut materiam morbificam educunt, aut irritatione & dolore quem inferunt spirituum in cerebro tumultum sedant, julepi demum, emulsiones refrigerantes, quibus sanguinis & spirituum motus optimè temperatur; iis verò omnibus addenda sunt tanquam sacra anchora, remedia Narcotica dicta, ut sunt syrupus de Nymphæa, de papavere albo, diacodium, laudanum &c. quæ quia aut frigiditate sua spiritus consopire maximè apta sunt, aut sulphure quo abundant crasso & viscido sanguinis & spirituum particulas irretire, sicque eorumdem motum coercere, non mirum si in phrenitide præ cæteris omnibus commendentur.

NOTA.

IN Phrenitide post iteratas, pro viribus ægri, venæ sectiones, & exhibita cathartica, inter quæ leniora, ex senn. in sero lactis, si modo æger admittere velit, copioso infusa, ad hirudines temporibus aut ponè aures applicatas deveniendum; imò si per Chirurgi solertiam, & laborantis morositatem, aut potiùs furorem liceat, hirudines applicabuntur internis naribus, & hirudinibus delapsis sanguinem in sufficienti quantitate fluere sinemus; quo remedio plures phreneticos delirio intra horam unam aut alteram liberatos, & restitutos incantamenti instar, non semel vidimus.

Nec topica, quæ parvi facere solet Auctor clarissimus, & quorum hìc non meminit, interea negligemus. De fotu capitis, antea rasi, loquor, qui fiet ex herbis refrigerantibus, additis papaveris capitibus recentibus aut siccis, contusis, & in aq. s.q. incoctis.

CAPUT XV.

De Catarrho.

CAtarrhus qui Latinis destillatio dicitur, si in lata sua significatione usurpetur, omnem quascumque in partes serosorum humorum decubitum significat, sive is fiat in aures, sive in oculos, nares, maxillas, os, fauces, pulmones, tracheam; latera, brachia, lumbos, coxendicem, rura, humeros, renes, intestina, unde varii exurgunt morbi, surditates nempe, ophthalmiæ, cecitates, epiphora, seu lacrimarum involuntarius fluxus, tumores varii & ulcera, anginæ, tussis, raucedines, phthisis, asthmata, nephritici, arthritici, rheumatici, colici, ischiadici dolores, torporet, paralyses &c. Si strictiùs verò sumatur catarrhi nomen non quamlibet humoris serosi in omnes jam dictas partes fluxum designat, sed in eas tantùm quæ capiti & cerebro viciniores sunt, ut sunt oculi, nares, fauces, genæ, maxillæ, trachea arteria, & pulmones; propriè enim tunc catarrhus ab auctoribus nuncupatur, qui etiam prout in varias jam dictas partes decumbit, varia quoque nomina sortitur, si enim in pectus fiat κατ' ἐξοχὴν & per excellentiam catarrhus vocatur; si in tracheam, rheuma, seu, raucedo; si ad fauces, bronchus; si ad oculos, epiphora; si ad nares, coryza.

Rursus aliæ proponuntur ab auctoribus catarrhi differentiæ, prout scilicet humores in partes decumbentes qualitate & quantitate: peccant aut à causa communi ortum habet morbus; alius enim ferinus dicitur, quando scilicet serositates acres valde sunt & salinæ, acrimonia sua ulcerantes & phthisim, aut tabem inducentes, aut erosiones; alius suffocans, dum nempe humores in magna copia & confertim in bronchia pulmonum irruunt, aut in laryngem aut pharyngem, sic enim impedita aeri inspirando via suffocatio & quasi strangulatio supervenit; alius demum epidemicus ab aeris frigiditate ut plurimum aut alia causa ortum ha-

habens, tunc enim populariter grassatur & maximam partem hominum invadit.

Hypothesim Antiquorum circa catarrhi generationem tueri non possumus, in hoc præsertim seculo in quo Anatomia ad columnas herculeas deducta ferè videtur; putabant nempe illi pituitam omnem utpote in cerebro ejusdem metropoli generatam, vaporesque omnes ab inferioribus partibus elevatos & in aquam densatos in capite, non secus ac in alembico, depluere in varias corporis nostri partes, pluviæ ad instar, sicque varias catarrhi & destillationis species efficere, unde in omni catarrho partem mandantem cerebrum semper esse arbitrabantur; vias verò quas assignabant pro humoris depluentis transitu, dicebant esse foramina in palato per quæ serositates è ventriculis cerebri, infundibulo, glandula pituitaria, in os, fauces, pectusque penetrarent, vel nervos, arterias & venas, vel denique interstitia carnium, musculorum atque membranarum per quę jam prædicti humores, in maxillas, humeros, brachia, lumbos decumberent, quem humorum decubitum, tunc præcipuè, magisque fieri existimabant, quando cerebrum pituita copiosa refertum erat propter eam in corpore ab intemperie hepatis hæmatoseos, ut putabant officinæ, copiosiùs generatam, aut quando idem cerebrum intemperie frigida laborans propter coctricis facultatis. defectum, pituitam ad se copiosiùs delatam sibi assimilare non poterat; putabant enim cerebrum pituita nutriri; hæc autem Veterum sententia quàm falsis nitatur fundamentis quivis facilè judicare potest, qui hocce tempore Medicinam & Anatomiam vel ex ipso, ut ajunt, limine salutaverit? cerebrum enim nec pituita imaginaria nutritur, nec ejus in cerebro fit generatio, nec viæ sunt à glandula pituitaria ad palatum, nec cerebro ad alias partes, nec humores ex faucibus ad pulmones citra suffocationem ferri possunt; quod nervos, venas, & arterias spectat, certè per tales canales à cerebro humores pituitosi & serosi ferri non possunt in partes; arteriæ enim ferunt sanguinem ad cerebrum, venæ referunt ad ipsum cor juxta leges circulationis, nervi verò spiritum animalem liquorum tenuissimum dispensant per totum corpus, ac proinde per ipsos humor sero-pituitosus utpote crassior deferri non potest, qui etiam potiùs paralysim induceret. Alia igitur paulò magis Anatomiæ congrua tradenda venit catarrhi ætiologia; consentimus itaque Antiquis dicentibus catarrhum esse humorum serosorum, quos ipsi pituitosos vocant, decubitum in partes, sed vias & partem mandantem rejicimus, alia enim pars mandans in corpore nulla est in quocumque humorum fluxu quàm ipsum cor, quod repetitis suis contractionibus, sanguinem & humores versùs omnes corporis partes protrudit; imò & sæpissimè fit humorum serosorum aliorumve in partes decubitus, seu potiùs accumulatio, quæ tamen parti mandanti imputari non debet, sed potiùs recipienti in qua deficit tonus proprius & relaxatio fit, aliqua adest obstructio sanguinis circuitum remorans sicque sanguinis aut serosi humoris extravasationes & expansiones efficiens.

Fit itaque catarrhus cùm serosus humor exilit ex vasis sanguineis seu extremitatibus arteriarum, id est in vesiculis arteriosis, aut mediantibus glandulis in partes expuitur, ut ita dicam, & in partium substantiam effunditur; unde ut videtis non alia humori catarrhum efficienti patet via quàm per arterias serositates una cum sanguine deferentes, quæ serositates prout salinæ sunt, vel copiosæ, vel in partium variarum substantiam aut carnium, musculorum, membranarumque interstitia decumbunt, varias inducunt catarrhi species, ferinum, suffocantem, epidemicum, brochum, coryzam, raucedinem lumborum dolorem.

Causæ autem quæ tali serosi humoris extravasationi & expansioni occasionem præbere possunt, præter serosam sanguinis constitutionem à sex nonnaturalibus inductam, præter etiam laxitatem partium, obstructionem, flaccitiem, sunt insolatio, austrina tempestas, tegumenta co-

copiosa & densa capit contra consuetudinem applicata? illa enim aut sanguinem fundunt, aut transpirationem impediunt, sicque humores serosos ad extravasationem disponunt, causa verò frequentissima & usitatissima est frigus susceptum capite nudo, pedibus nudis, aut aliis corporis partibus vel minùs vestibus tectis, quatenus scilicèt per talem causam constipantur pori sive meatus per quos fieri solet transpiratio, quæ quanta sit testatur Sanctorius libro de *Statica Medicina*; ex qua constipatione ac fuliginum retentione paulo major in sanguine turgescentia & vasorum plenitudo oritur; hæc autem causæ seu refrigeratio multò efficaciùs agunt si corpus ante refrigerationem aut frigus susceptum excalefactum sit, aut ab exercitio aut ab alia causa; tunc enim sanguis jam fermentescens & plus solito agitatus per advenientem pororum obstructionem ac proinde fuliginum retentionem magis vasa dilatat & replet; unde serositates faciliùs in partes pro data occasione fluunt, quin etiam per dilatationem partium fit quædam in poris apertio præsertim in partibus laxioribus ex natura sua; hinc non mirum si tempestatum inæqualitates, hoc est tempestates ex calidis subitò frigidæ factæ hunc morbum inducere solitæ sunt; non mirum quoque si dum frigus admodum sævit, catarrhus epidemicus, sit, & præsertim dum subitò advenit; non mirum denique, si qui sunt serosioris constitutionis, huic affectui maximè obnoxii sint, atque illi item qui texturæ nimis densæ sunt, aut etiam nimis raræ.

Signa catharri manifesta satis sunt quàm ut referantur, humor enim depluens in partem vel manifestè percipitur dum è naribus extillat, aut oculis, faucibus; vel manifestatur satis per tumores, dolores, raucedines, tusses, ulcera & dolores quos inducit; adest præterea plerumque capitis gravitas, sensuum hebetudo ad somnum propensio, emunctio frequens narium, sputa continua &c.

Quo ad prognosim, morbus hic lethalis non est, nisi ferinus aut suffocans & in pulmones depluat, secus enim citra mortis periculum accedit ægro; si in nares destillat, lene est, si in fauces, pejus, si in pectus, pessimum, ut ait Cornelius Celsus; periculosus quoque si copiosus humor decumbens & pro majori, aut minori partium in quas ruit dignitate, aut nobilitate pejoris, aut minoris, ominis est, in senibus difficiliùs curatur quàm in juvenibus, quia senes minus digerunt quàm juvenes & pessimum faciunt sanguinem.

Ad curandum catarrhum plurima eaque varia conferunt remedia; venæ sectio in hoc morbo semper locum habere debet, quæ pro virium robore & ætate copiosior esse debet, aut frequentiùs repetita: Purgationes quoque frequenter usurpandæ compositæ ex his quæ hydragoga dicuntur, aut per pilulas de agarico, arthriticas, cochias minores, aut resinam jalapæ, aut pulverem jalapæ, electuarium & pulverem diacarthami in formam boli aut potionis: Vomitoria quoque locum habere debent, si catarrhus sit contumax, quia potentiùs humores eradicant & in illas vias determinant: Clysteres verò iique fortiores præscribantur, quoties alvus pigra erit, & necessitas videbitur ad humorem in partes fluentem revellendum. Præscribunt Antiqui errhina, masticatoria, suffumigia, sed ea valde non sunt magni effectus; vesicatoria verò, setacea & cauteria majus commodum præstare possunt: Si catarrhus ferinus sit & salsus, ea omnia quæ humorum acrimoniam mitigant præscribenda erunt, lac, emulsiones, decoctum sudorificum, mucilago seminum psyllii, cydoniorum, althææ & herbarum anodinarum decoctum, cassia, balneum, & alia quæ in præcedentibus ad humorum acrimoniam præscripsimus. Si catarrhus ad tracheam aut pulmones destillat, remediis in hæmoptoe, & phthisi propositis curabitur; si in articulos remediis in arthritide afferendis; si in guttur eadem adhibetur curatio ut in angina dictum est, & sic de cæteris. In omnibus tamen catharri spiciebus

bus conveniunt sudorifica, quia humiditates consumunt; item suffitus aquæ vitæ aut vini in quo lateres igniti projecti sunt, stuphæ etiam, seu hypocausta atque præ primis narcotica, ut sunt laudanum, syrupus de papavere albo & de nyphæa; interim roborandus semper stomachus qui plerumque in vitio est, vinum absynthii, opiata corroborans, pulveres digestivi: Quoad potum, julepos, victus rationem, excalefacere plus minus vel refrigerare debent pro febris absentia, aut præsentia, attamen quia febris rarò adest & catarrhus semper fit à seroso humore, satiùs est attenuantia, diaphoresim promoventia & sulphurea præscribere quàm frigida, quæ tamen temperari poterunt si necessitas postulat & pro varietate symptomatum.

NOTA.

IN his quæ de catarrhi causis in claris. auctoris textu referuntur, menda occurrunt quæ omnia corrigere non quiti sumus, super hoc argumento annotasse sufficiat catarrho lymphæ separationi in glandulis, ut par est, non peractæ, ortum suum debere, atque ita lympham aciditate aut acredine & salsugine ut & copia peccantem, catarrhorum esse materiam, eorumque fontes esse glandulas; quæ cùm in locis cerebro vicinis; collo, facibus, naribus, ore, aspera arteria &c. copiosiores & grandiores cum patentibus vasis excretoriis, videantur, nihil mirum si partes istæ catarrhorum propriè dictorum sedes sint.

Curationem quod spectat, observandum magna cautione opus esse in purgantibus exhibendis; ea enim si in catarrhi principio, & dum humores crudi, aut maximè acres, & tenues sunt, propinentur, humores, aut lympham magis commovent & exagitant, unde fluxio pertinacior, & in maximum periculum æger conjicitur, pro catarrhi natura, aut sede.

Notandum secundò narcotica seu anodyna, pilulas, v. g. de styrace etiamsi utiliter à prudenti Medico ad demulcendos humores, dari possint imò & debeant, in fluxionibus pulmones gravantibus, si præproperè & intempestivè præscribantur, priusquam scilicet imminuta sit plethora, suffocationis periculum imminere.

Cæterùm in catarrho conducunt succinata omnia, & primò quidem Succini oleum verticis capitis illitum aut ad guttulam unam vel alteram instillatum prodest. Juvat & ejusdem aut mastiches suffumigium pileo aut aliis capitis integumentis exceptum. Nec minus commendatur sal volatile succini aut liquor C. C. succinatus; item sulphuris flores cum succino mixti & cum extracto helenii in pilulas redacti. Laudantur item ol. majoranæ & mastiches syncipiti illita. Applicatur etiam emplastrum de tacamahaca ol. succini illitum, nec non balsamus verus & gummi caranna. Inter specifica excellit, serpillum, è cujus summitatibus cum vino per plures distillationes cohibendo paratur spiritus elegantissimus, quo extrahitur demum tinctura ligni sassafras raspati & ut par est infusi. Dosis hujus tincturæ ad cochleare unum in assuetis. Probantur etiam decoctum ligni lentiscini, caryophyllatæ, & acori aquatici radices, ut & cortex tamarisci, myrrha, sperma ceti &c.

Folia tabaci cum semine anisi aut pulvere succini & cardamomi fumum præbent utilem.

In catarrho suffocante, sperma ceti à ℈. j. ad ij. ex aq. hyssopi, cum syr. de hedera terrestri aut marrub. Conducit & radix ari, castoreum &c. Vomitus à perito Medico procurari potest.

CAPUT XVI.

De Dolore Capitis.

CAput duplicis generis dolore affici potest, inveterato scilicet habituali qui cephalæa dicitur, & recenti qui cephalalgia nominatur, daturque & alia doloris species in qua quia non nisi media pars cerebri dolet, hemicrania nuncupatur.

Præter jam dictas doloris capitis differentias, aliæ ab auctoribus afferuntur, siquidem alius dolor internus est, sedem habens in membranis cerebri; alius externus sedem habens in pericranio aut cute, alius idiopathicus & essentialis per se primò incipiens & ex cerebri vitio dependens; alius sympathicus & symptomaticus, affectus aliarum partium aut totius corporis consequi solitus; similiter & alius est pungitivus ex vellicatione; alius tensivus, ex tensione membranarum; alius gravativus ex cerebri substantia affecta dependens.

Causæ doloris capitis plures sunt, quæcumque scilicet vellicationem, distensionem, erosionem, uno verbo continui solutionem efficere apta sunt, quæ prout in diversis capitis partibus vim suam exerunt, varias doloris capitis pariunt species, hemicraniam nempe, si in alterum tantùm cerebri limbum agant, aut peculiarem ejus dispositionem pervertant; dolorem externum, si in pericranium aut cutem; internum si in meningibus; pungitivum si in membranas; gravativum si in substantiam cerebri; denique cephalæam si diutiùs retineantur, nec evanescant; talia ergo sunt sanguis acrior, hoc est sero salino nimis onustus; sanguis item turgenscens nimis, & nimia copia in cerebrum & caput delatus; talia sunt ossis cranii frustula meninges pungentia; tales sunt interdùm vermes in cerebro geniti, talis est humor in cerebro, membranis aut pericranio & cute congestus; talis item cranii nimis densa textura, aut suturæ nimis strictè unitæ, quo fit transpiratio non bene fiat, sicque illæ fuligines in cerebro retentæ sanguis turgescentiam ac proinde distensionem augeant.

Diagnosis morbi innotescit satis per ægrorum questus, causa verò difficiliùs detegi potest; qui perpetuus est & indesinens capitis dolor aut humores aut vermes pro causa agnoscit, aut in membranis ulcerationem excitatam, aut cranii densam texturam.

Si humor morbum creaverit prout aut in meningibus aut substantia cerebri, producit majorem dolorem, præterea aderit somnus, aut ad somnum propensio; si exulceratio meningum capitis dolorem invehat, dolor intensissimus erit: vermes autem plerumque non innotescunt, nisi per cranii aperturam, si dolor continuus non sit, sed recens aut interpolatè rariusve recurrere soleat, tunc producitur ab humorum copia in cerebro delata & vasa distendente, quod dignoscitur ex plethora, febre, arteriarum temporum pulsatione, capitis caliditate, quæ signa si absint, sanguinis est accusanda acrimonia, si præsertim alia ejus signa adsint, qualis est macies totius corporis, temperamentum biliosum, aliaque acrimoniam indicantia; materia meninges comprimens & pungens, ex ictu & fractura cranii dignoscetur; externus dolor, ex eo quòd manus compressionem nec pilorum inversionem possit ferre ægrotans; nec ad oculorum radices pertingat, internus è contrà ex eo quod capitis externam compressionem facillimè ferant & pilorum inversionem & ad radices oculorum protendatur dolor: quòd si nimis densa ossium cranii structura aut suturarum coalitio cephalææ dederit originem, id difficillimè detegi potest, nec id suspicatur Medicus, nisi per absentiam omnium causarum aliarum.

Prognosis doloris capitis est quod plerumque periculosus & lethalis non est, dum scilicet recens est & rariùs affligit; item ille qui à levioribus causis procatarcticis excitatur, insolatione scilicet, ebrietate, exercitio, non mali est ominis, contrà verò qui perpetuus est & nunquam desinens, periculi plenus est: secun-

dùm gravitatem causæ à qua dependet; externus interno minus periculosus; symptomaticus autem pro natura morbi à quo dependet ipsiusque intensione melior aut pejor dici debet.

Curationem quod spectat ea nunquam succedit si à vermibus, tumore, abscessu, ulcere saltem magno dependeat, quando depressio & fractura cranii locum dat, celebranda trepani operatio & auferenda propriis instrumentis ossium frustula meninges pungentia, celebratis semper universalibus, saphenæ sectione & narcoticis, trepanum quoque convenit iis qui ob nimis densam cranii texturam aut strictam suturarum commissuram hoc morbo affliguntur. Quòd si ab humorum acrimonia pendeat aut eorum turgescentia in caput cum impetu ruentium, præmissis plebotomiis ex brachio, pede, in casu hoc demulcentia præscribuntur, serum lactis aut lac. balneum, hordeata, amygdalata, narcotica, decoct. sudorif. aut acida & refrigerantia, si bilis causa morbi reputetur. In secundo casu, humorum scilicet turgescentia vasa cerebri distendente, frequentius ex dictis locis celebrari debet phlebotomia, vitato balneo; propinanda acida, narcotica, refrigerantia, vitanda ea omnia quæ calefacere possunt, purgandi identidem egri tum per potiones aut pilulas sine quibus: Clysteres fortiores imò & vomitoria conveniunt; cauterium occipiti inustum juvat ad morbi curationem & præcautionem, si inveteratus sit aut frequentiùs recurrens. Sunt qui commendant sectionem venæ frontis, arteriotomiam in temporibus celebratam, pulmonem vervecinum aut alia capiti applicata; cauterium suturæ coronali inustum aut inter pollicem & indicem, Oxyrrhodina varia, cucuphas, sed ea videntur nullius utilitatis & hodiè obsoleverunt; magis conveniunt aquæ Thermales aut acidulæ pro natura causæ morbum facientis; plerumque huic morbo dat occasionem obstructio & mensium aut hæmorrhoidum suppressio, tunc autem ad aperientia deveniendum; si dolor capitis ab aliis morbis dependeat per propria remedia iis occurrendum. Plurima alia sunt remedia ab auctoribus proposita circa dolorem capitis quæ brevitatis causa omitto, upote quæ in eorum operibus videri possunt.

NOTA.

Cephalalgiæ species Hemicrania inter contumacissimos affectus posita, ortum suum sæpius debet humori viscido & mordaci tunicam interiorem ventriculi illinenti. Hinc nauseæ & vomitus doloris illius ut plurimùm comites. Hinc fit etiam ut exhibito emetico, quale est syrupus aut oxysaccharum Angeli Salæ à ℥j. ad vj. vel ampliùs, ex pauco jusculo, ægri meliùs habeant, nec tam citò iidem dolores periodici recurrant, aut longiores inducias concedant.

Arteriotomia, sive sectio arteriarum temporalium, quæ auctori nostro inter remedia obsoleta numeratur, post alias peractas generales evacuationes, mira præstitisse, mihi & omnibus Medicis nostratibus, non semel visa est; sed fieri debet potissimum in dolore capitis pulsatorio, & quando pulsatio magis molesta est aut sensibilis, arteriam secando transversaliter in duas partes.

Topica etiam nullatenus explodenda, ut pote quæ saltem ad tempus juvent. Commendantur unguenta alabastrinum, populeum, quibus addi potest opii portiuncula, cum requisita cautione.

Multa simplicia, & à Medicis & à mulierculis capiti quotidie applicari solitaricula itidem non sunt, inter quæ verbena rosæ, hedera terrestris, serpillum, polygonum, philantropum &c: quibus igne maceratis acetum jungitur.

Levamen præsens in cephalalgiæ paroxysmo præbere solet potus caffè & thè, nullibi non hodie usurpatus. Sed hujus abusus aut frequentior usus, iis potissimùm metuendus, qui sunt habitus siccioris, ne scilicet hic nervorum genus patiatur, nervos quippe lædit potus ille, largiori copia aut frequentiùs haustus, ut multiplici experientia comprobatum est.

CA-

CAPUT XVII.

De Angina.

SI morbi ex necessariarum maximè ad vitam functionum læsione, magni dicantur; certè angina in qua respiratio & deglutitio simul, sine quibus homo vivere non potest, læduntur, non infimum inter illos locum obtinere dicendum est; ea autem in genere sumpta omnem faucium & gutturis significat affectionem ab ἄγχω id est strangulo, quæ scilicet nullo in pulmonibus, aspera arteria, aut thorace existente vitio, & respirandi, ac modò solida, modò liquida alimenta, modò utraque deglutiendi tollit facultatem, & est Riverii ratio; verùm quia talis affectus interdum à diversis omninò dependet causis; interdum varias quamquam sibi proximas infestat partes; diversas quoque pro ratione causarum aut partis affectæ patitur divisiones, si enim angina febris expers sit, & ab humore pituitoso in pharyngem aut partes laryngis vicinas, glandulas puta delabente excitatur, vel etiam quod aliquando contingere potest à vertebra cervicis aliqua intrò luxata & principium œsophagi & tracheæ arteriæ comprimente, spuria tunc & notha vocatur; si autem non ab alterutra causa jam dicta, sed ab inflammatione cum febre conjuncta dependeat, legitima nominari consuevit, cujus alterius quatuor species proponunt Veteres; aliam Cynanchem dictam, dum phlogosis musculos laryngis internos occupat; aliam paracynanchem, dum externi tantùm ejusdem musculi afficiuntur: Synanchem alteram dum interiores faucium musculi inflammatione tentantur; & demùm parasynanchem si exteriores solùm pharyngis partes seu musculi colli eodem affectu laboraverint; spuriæ anginæ causas ex dictis potest colligere quisquis; quæ autem legitimam inducere possunt non aliæ veniunt quàm quæ inflammationem in aliis quibuscumque partibus corporis producere apta sunt, sanguis nempe in guttur & fauces ex arteriis caroticis copiosiùs effluens, ibique aut ob partis laxitiem, aut propter aliam quamcumque causam, quantitatem, effervescentiam, viscitiditatem sanguinis in cor refluxum retardantem hærens & restagnans, quo fit ut idem per continuum arteriarum pulsum in partium harumce substantiam extravasatus & effusus, fermentetur tandem, & putrescat, atque per suggesta sanguini in vicinis partibus circulanti corpuscula ex inflammatione decidua, febrem tanquam anginæ symptoma accersat, licet eadem interdum essentialis anginam pro symptomate agnoscere soleat.

River. Riform.

Causæ hujusmodi externæ sunt, austrina aeris constitutio, tempestatum inæqualitates, subita refrigeratio, frigidi potus, insolatio, nudidi capitis ad aerem frigidum expositio, vociferatio nimia, & alia ex sex rebus nonnaturalibus deprompta.

Diagnosis anginæ quæ spuria dicitur ex febris absentia, aut iis quæ ostendunt vertebram luxatam desumenda est, quæ verò legitima vocatur præter respirationem & deglutitionem difficilem, quam cum notha habet communem, febrem, dolorem, & calorem in parte atque etiam aliquando ruborem extrinsecus apparentem infert, quibus omnibus à prædicta distingui potest. An autem inflammatio partem laryngis aut pharyngis, internam aut externam occupet, totum illud ex majori aut minori respirandi aut deglutiendi difficultate innotescit, aut etiam ex dolore magis aut minùs profundo, & rubore in collo plus minus se manifestante.

Quod prognosim attinet, anginam periculosam esse docet respirandi & sumendi cibos inevitabilis necessitas; cùm enim intercipiatur in hoc affectu & aeris ad sanguinem in pulmonibus perficiendum destinati; & alimentorum ad sanguinis in partium nutritionem assumpti resarciendum, institutorum via, nonnisi maximum inde detrimentum, pulmonum nempè infarctus, peripneumonia, suffocatio aut mors ipsa procedere potest, quod tamen in spuria angina minùs for-

formidandum dum ab humore pituitoso ortum habet, quàm dum à vertebræ luxatione; in legitima verò dum inflammatio magis ad exteriora quàm ad interiora vergit minusque aeri & cibis viam præcludit.

Curatio hujus morbi eadem ferè est, quæ omnium aliarum inflammationum, sanguis nempe in gutture aut faucibus accumulatus, aut effusus, revellendus est & derivandus per venæ sectiones & in brachio & in pede, imò etiam & in collo & in jugulari celebratas; clysteres initio purgantes validè, ad causæ morbificæ portionem per inferiora educendam præscribi debent, deinde nutrientes, si præsertim æger per os sufficienter assumere non valeat, cui etiam & eo modo occurritur per usum cannulæ incurvæ, cui syringa ad propellendum in œsophagum jusculum, aut alium liquorem nutrientem adaptatur; victus tenuis esse debet & refrigerans, ægri decubitus sublimi capite & erecta cervice.

Purgatio demum eaque satis valida, quia morbus urget, quàm citò fieri potest, celebranda, imò ex vino emetico, ut ex Riverii observationibus; tum ut causa morbum faciens potentiùs eradicetur, tum ut purgationis tempus (per auctam à morbo deglutitionis difficultatem) non prætermittatur, ea tamen institui non debet nisi præcesserint aliquæ, ut suprà diximus phlebotomiæ, quæ vasorum depletionem faciunt, & purgantibus, ut ita dicam, sternunt viam, & sanguinis in partibus extravasati & restagnantis in vasa & cor regressum promovent; vesicatoria & cucurbitulæ sub mento non probantur, item nec frictiones, nec ranularum sectio aut ligaturæ. Locum autem habent omnia remedia quæ in aliis inflammationibus proposuimus. Inter topica conveniunt initio gargarismata & fotus repellentes ex oxycrato aut decocto astringente, deindè addendo resolventia, quæ omnia videri possunt apud Riverium; aut emollientes & suppurantes si tumor in suppurationem vergat, qua facta rumpi debet abscessus, aut digito ungue acuto munito, aut scapello parvo incurvo ad id fabrefacto & manubrio ligneo instituto quod inter digitos duos conditur; aut si tumor videri non possit utendum speculo oris aut instrumento linguam deprimente; dum remotus est abscessus utendum cuspide ferrea acuta in summitate ligni longioris infixa; si tumor extrinsecus feratur versùs collum, utendum emollientibus & suppurantibus, & deinde ferro aut cauterio potentiali; qui tumor deinde curatur ut alia ulcera; laryngotomia raro celebratur, convenire tamen potest. Spuria angina quæ à luxatione vertebræ dependet incurabilis est; alia faciliùs curatur resolventibus topicis.

NOTA.

Ranularum sectio ab auctore clariss. improbata aut inutilis judicata, post præmissas majorum vasorum apertiones, magni sæpe est effectus, sed inde aliquando sequitur hæmorrhagia nimia, quæ adstringentibus vix sisti potest. Gargarismis in principio additur succus seu rob nucum cum melle paratum.

Parantur alii gargarismi ex succo cancrorum fluviatilium, & sempervivi majoris, quibus additur, si pars dolens id ferre possit, salis armoniaci, vel nitri fixi, aut salium volatilium momentum. Utile est & decoctum ligustricum pauco aceto in angina notha seu alba. Communia sunt cataplasmata collo applicata, ex nido hirundinis pulverato & setaceo trajecto, cum aqua aut lacte cocto, addendo mellis q. s. aut camomill. & rosas rubras, imò & axungiam porci cum albo græco, seu stercore canis siccato, quod ultimum medicamentum etjam per os ad ℨj. ex ol. amyg. dulc. exhibetur à quibusdam. Fiunt & cataplasmata ex cæpis sub cineribus coctis. Laudatur spiritus nitri dulcis in potionibus ex aq. appropriatis. Purgatio cum cautionibus ab auctore notatis utilis est. At nollem viro doctiss. assentiri in damnandis vesicatoriis, quæ in anginis pituitosis, post generales evacuationes, magnæ sunt efficaciæ; fundendo, scilicet, & edu-

educendo portionem lymphæ tenacioris à glandulis eructatam.

CAPUT XVIII.

De Asthmate.

INevitabilem respirandi difficultatem quæ per aeris in vesiculosam pulmonum substantiam ingressum egressumque absolvitur; tot modis interturbari constat, quot sunt morbi, non modò medium corporis ventrem occupare soliti, sed plures etiam supremum atque infimum vulgò infestantes; non levem autem læsionem patitur in eo affectu qui asthma dicitur ad ἀσθμαίνειν id est anhelare nomen habens, in quo propterea quòd pulmo præcipuum respirationis organum idiopathice & primariò afficitur, difficilè, cerebro cum summa thoracis contentione, (sine febre tamen) respirant ægrotantes, verùm quandoquidem morbus hic plures habet intentionis atque remissionis gradus, in varias quoque species distribuitur, quarum prima dyspnœa dicta, crebram quidem densamque spiritus tractionem infert, omnium tamen levissima est ob minorem causæ morbificæ copiam aut vehementiam; altera asthmatis propriè dicti donata nomine multò majorem producit respirandi conatum, in ea siquidem diaphragma, musculi intercostales, imò etiam & abdominis violenter moventur, & propter obstructos atque magis oppletos pulmonis tracheales ductus ad aere inter inspirandum expirandumque materiæ obstruenti alliso, stertor & sibilus excitatur. Altera verò & prima cui nomen est orthopnϾ, maximam omnium & fere præfocantem invehit spirandi difficultatem; ita ut ob intensissimam causæ morbum facientis vim nonnisi sedentes & erecta cervice respirare possint ægri, & non solùm prædicti musculi, sed etiam pectoris & scapularum vehementiùs moveantur. Præter allatam asthmatis divisionem, alia fit ejusdem in pneumonicum, & convulsivum distributio; illud ad pulmones propriè pertinet, cujus bronchia compressa, aut obstructa solitam aeris copiam non admittunt ad sanguinis attenuationem instituti: hæc verò ad partes thoracem moventes spectat, musculos scilicet respirationi inservientes, fibras bronchiorum musculares, nervos hisce omnibus prospicientes; si enim spiritus ad thoracis musculos, fibrasque tracheæ arteriæ carneas solita copia non influant, propter nervorum obstructionem, aut quòd iidem ab humore ipsis heterogeneo in motum præternaturalem agantur (qualem excitandæ convulsioni parem esse censemus) difficulter ut & nonnisi cum maximo labore alici respirationem necesse est, sicque asthmaticum affectum necessario subsequi. Hæc autem ultima asthmatis species, quia rarissimè sola homines invadit, alteriusque ferè semper morbi comes est, apoplexiæ putà, incubi, passionis hystericæ, ac hypochondriacæ &c. ideo illam hìc libenter prætermittimus, ad affectus pneumonici dicti causas properantes.

Illæ igitur ad duas potissimum classes referuntur, obstruentes scilicet sive internam bronchiorum cavitatem occupantes & comprimentes, seu trachealium ductuum parietes exrrinsecus coarctantes. Obstruuntur bronchia potissimùm ab humore viscido non à capite in pulmones delabente (ut placuit Antiquis) cum nulla à cerebro ad pectus via pareat, sed à glandulis internam tracheæ arteriæ superficia occupantibus exundante, aut per extrema arteriarum in ejusdem tracheæ canalem hiantium orificia eructato; cùm enim aspera arteria ejusque in pulmones divaricati rami continuò humore aliquo a glandulis per totum ejus ductum disseminatis & in magnis animalibus, elephante, bove, equo conspicuis deciduo irrigentur; is si vascidior quàm par est evaserit per tenuium partium à calore factam evaporationem, vel etiam à sanguine seroso & tenaci, atque talis per dictas glandulas secernatur, poterit vel in majori vel minori copia aggestus, fistulisque pulmonum im-

pactus, aeri ingressum, exitumque plus minus præcludere, majoremque subinde aut minorem respirandi difficultatem inducere, quod præstare potest à latice seroso è vasis sanguiferis in bronchia per viam catarrhi, depluente, qui similiter copia sua & visciditate, quam per moram acquirere potis est, eorundem parietibus adhærendo, respirationis negotium interturbare valet, comprimunt exteriùs tracheæ ramos, non solùm sanguis, in arteria & vena pulmonali dimiùm effervescens aut majori copia accumulatus, sed etiam tubercula si quæ sint in pulmonum substantia genita, aut scirrhi lappillivè per eorumdem parenchyma dispersi, ea namque corpora mole sua aut duritie bronchiorum, quibus adjacent, cavitatem angustare maximè valent, ac proinde aeris intercludendo viam, laboriosam & difficilem respirationem afficere.

Causas asthmatis externas colligere facilè quisque potest, ex malè usurpatis sex rebus nonnaturalibus, mentorum scilicet crassorum, & viscidorum usu nimio; aere crasso & nebuloso, somno, quiete, vita sedentaria, tristitia, mœrore, & aliis sanguini visciditatem & crassitiem inducere aptis, quæ omnia quomodo sanguineæ massæ diathesim immutare & pervertere posint, lippis & tonsoribus notum est.

Diagnosis hujus affectus & specierum illius ex allata superiùs cujuslibet descriptione omninò innotescit; causarum verò obstruentium, aut comprimentium signa ex majori aut minori stertore, vel omnimoda ejusdem absentia desumuntur.

Prognosim autem aliter instituere non potest Medicus nisi maximum semper periculum præsagiendo, quod tamen minus erit in dyspnœa quam in esthmate, & in isto quàm in orthopnœa, item si bronchiorum canales à materia in ipsis contenta obturentur, multo minor affulget salutis spes, quàm si iidem à causa aliqua extrinsecus comprimente angustentur; uno verbo asthma quodlibet propter functionis vitalis læsionem gravissimosque ipsi succedentes affectus, cachexiam scilicet, hydropem, catarrhum suffocantem, phthisim, pleuritidem, peripneumoniam mali semper ominis esse solet.

Curationem quod attinet, quandoquidem morbus iste exacerbationes patitur & veluti periodos à variis causis excitatas, duplex quoque instituenda est, alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum; in paroxysmo statim vena secanda, clysteres acres injiciendi purgans phlegmagogum dictum exhibendum, imo & vomitoria, quæ pluries conduxisse, frequens experientia comprobavit; quibus omnibus attenuantia medicamenta, qualia sunt salia volatilia, spiritus vini, salis armoniaci, aqua cinnamomi, theriacalis, aqua vitæ Matthioli &c. succedere debent, & tandem expectorantia, seu humores crassos, si qui sint in bronchiis incidentia, quæ in formam looch, aut suffitus ore & naribus excepti usurpari possunt.

Extra paroxysmum verò quia dantur induciæ sensim sine sensu corrigenda est massa sanguinis, & lymphæ, aut humoris serosi crassities attenuanda, quod per multiplicis generis remedia perficitur, qualia sunt apozemata aperientia, julepi & juscula ex herbis aromaticis parata, & salibus tum volatilibus tum fixis nobilitata, enemata satis validè purgantia, cathartica identidem propinata, quibus remediis venæ sectio semper adjici debet, quæ cùm vasa sanguinea per totam pulmonum substantiam copiosiùs dispersa depleat, & sanguinis crassioris, viscidiorisque circularem motum, qui anteà lentus erat, promoveat, & majus quo se dilatent, spatium bronchiis relinquendo, liberiorem aeri inspirando expirandoque viam paret, sic difficilem alioquin respirationem non parum juvat.

Itaque remedia asthmati appropriata præter universalia, qualia sunt vomitoria, vinum emeticum, pilulæ aut potiones validiùs purgantes, clysteres &c. erunt succus ireos nostratis cum vino hippocratico mixtus, aqua cinnamomi cum saccharo, aut syrupo violaceo ex cochlea-

chleari, crocus cum vino exhibitus, aqua vitæ saccharo dulcorata, aqua tussilaginis destillata, looch ex syrupo de prassio albo, de tussilagine cum succo liquiritiæ & oximelite, fumus nicotianæ, tussilaginis, pertubulum haustus, fumus aquæ vitæ calefactæ ore & naribus exceptus. Errhina, sternutatoria, & vesicatoria non probantur, imò nec multùm suffitus, quamquam illos præscribant auctores, pilulæ etiam ad hunc affectum accommodatæ præscribi possunt ex aloe, gummi ammoniaco, floribus sulphuris, croci, etiam addito diagridio si magis purgare necesse est, aqua bryoniæ destillata, syrupus de peto Quercetani, millepedes in vino macerati, decoctum ex radicibus & herbis attenuantibns, hyssopus, prassium album, enula campana, satureia, iris Florentiæ, passul. & liquirit. cum syrup. appropriato, terebinthina aut ejus spiritus, flores salis armoniaci flores benzoin, decoctum galli veteris cum radicibus & herbis aperientibus & attenuantibus. Præter jam dicta conveniunt chalybeata, mercurialia, sales fixi & volatiles, uno verbo spirituosa, attenuantia & aperientia, sub variis identidem formulis propinata.

Nota tamen supra dicta remedia parcè usurpanda esse, ne sanguinem nimis excalefaciant.

NOTA.

Commodè dividitur Asthma in humidum & siccum. Prior species à materia vitiosa fovetur, cujus excretione cessat. Posterior, citra præsentiam talis materiæ fit convulsione musculorum thoracem moventium, in specie diaphragmatis. Asthmatis humida meteria, crassi, videlicet, viscidi & mucilaginosi succi, in pulmone solo non reperitur, sed etiam, imò sæpius in ventriculo, ex sententia Clariss. Etmulleri, qui omnino videatur. Causas convulsionis diaphragmatis aut musculorum pectoralium, alteram asthmatis speciem constituentis, quod spectat; eæ non diversæ sunt à causis aliarum convulsionum.

In Asthmate ex quacunque causa orto confert venæ sectio. In humido postmodum ad vomitorium deveniendum, cujus varia est materia; syrupus nicotianæ huc facit, sed ritè parari debet. Materiam viscidam incidunt enula campana, hìc imprimis commendata, marrubium, hedera terrestris, hyssopus, tussilago, scabiosa, pulegium, calamintha, cardus benedictus, satureia, veronica montana, carthamus, crocus, iris Florentina & nostras, urtica, nasturtium, capillaria omnia, polypodium, gummi ammoniacum &c.

Confert præterea aqua florum raporum, cum pauco croco; aqua seu succus raphani, decoct. ligni sassafras cum passulis, & cætera; aqua ireos Florent. cum croco spirit. vini parata.

Prodest etiam radix ari sicca, & priusquam siccetur, aceto macerata, è qua fit pulvis cujus dosis ad ʒ. j. ex vino aut jusculo. Item sperma ceti in haustu calido vel aqua hyssopia ad ʒ. ss.

Fit linctus ex asellis præparatis, cum melle, & pauco gummi ammoniaco. Parantur & ex asellis recentibus in vino lotis & suffocatis, emulsiones cum paucis pistaciis & pineis contusis, affundendo aq. distillat. cancrorum fluviatilium, & syrupum, hederæ terrestris.

Quidam laudant therebintinam ovi vitello solutam affusa aqua ins. q. item balsam. sulphuris; & hæc in asthmate humido.

In sicco conferunt castoreum, aselli, lumbrici, salia volatilia, spiritus sanguinis humani, laudanum, & litus ex ol. nervinis addit. castoreo.

CAPUT XIX.

De Empyemate.

Empyema in genere vi nominis omnem suppurationem, hoc est puris in quacumque parte corporis collectionem significat. πύον enim Græce idem est quod pus Latinè, unde ἐμπύημα seu puris accumulatio. Attamen invaluit usus apud Medicos, ut empyema pro ea tantùm puris collectione accipiatur quæ in thoracis capacitate fieri solet, quæ puris collectio à pluribus causis ortum habere potest; vel enim consequitur ipsa ad pleuritidem & peripneumoniam hoc est ad inflammationem interioris aut exterioris pulmonum substantiæ, quatenus scilicet sanguis in substantia pulmonum aut extima ejus superficie extravasatus & inflammationem efficiens, suppuratur successu temporis & in abscessum degenerat, quo rupto per puris acrimoniam, aut à centro pulmonis sensim ad ejus ambitum perducto, pus exilit & in thoracis cavum, modò in parte dextra, modò in sinistra modò in utraque simul effunditur prout abscessus in lobis pulmonis dextris, aut sinistris, aut ut utrisque existit atque rumpitur; est enim membrana mediastinum dicta, thoracis cavitatem in duas partes dividens sicut & pulmones, ne vitio in una parte existente, facile ad aliud communicetur. Altera causa quæ empymati occasionem præbere potest est sanguinis effluxus in thoracis cavitatem, rupto scilicet aliquo vase sanguifero, aut in parte externa pulmonis per ulcus ibi excitatum ab humoribus acribus, aut per conatum aliquem, aut etiam per extravasationem factam à vasis sanguiferis in pleura quæcunque de causa, hoc est per ictum, casum, contusionem, ruptionem, vel denique per vulnus in thoracem inflictum pleuram & pulmones penetrans, in omnibus enim hisce casibus cùm sanguis in capacitatem thoracis effluat, deperdito sic motu suo circulationis, principia à se invicem secedunt, unde putrescere, ipsumque corrumpi, uno verbo suppurari necesse est, sicque empyema producere. Aliæ causæ huic morbo occasionem præbentes afferuntur à Veteribus, scilicet, pituita salsa per distillationem a cerebro depluens, aut pus ab inflammatione laringis, aut pharingis, hoc est, per harumce partium abscessum ruptum in thoracis capacitatem effusum; sed qui anatomiam ritè callebit, non laborabit in refutanda ejusmodi sententia; nulla enim via est à cerebro ad pulmones, nisi per sanguinis circulationem; pus verò præterquam quod in tracheam descendendo suffocaret ęgrum, non potest in thoracem effundi nisi totum pulmonem exederit, unde mors ante empyema sequitur.

Signa empyematis seu puris in thorace collecti sunt, primo si pleuritide & peripneumonia non expurgata febris intensior fiat, & deinde remittat, tunc enim signum est fieri suppurationem; secundò rigor adest propter puris acrimoniam membranam pulmonis, diaphragma, & per consensum alias membranas vellicantem: tertiò pondus & sensus gravitatis in parte hoc est incavitate thoracis, præsertim si pus sit in magna copia: quartò fluctuans sensus maximè dum ex uno latere in aliud æger se convertit, tunc enim pus in cavitate commovetur & fluctationem illam efficit; quintò difficilis magis & minus respiratio prout cavitas magis vel minùs pure repleta est, & hoc propter impeditam debitam pulmonum expansionem, aut etiam eorumdem cum pleura agglutinationem, aut propter pulmonum infarctum à peripneumonia & pleuritide productum; tandem aliquando etiam purulentum fit sputum, propterea quod pulmones non solùm pure fluctuant imbibantur per partem scilicet laceratam, (pus enim per membranam transire non potest) sed etiam ulcus plerumque in pulmone post ruptum abscessum perseveret, quod rejectam puris copiam suppeditat. Diuturniorem & confirmatum affectum, post signa supradicta designant, febris lenta quæ noctu exacerbatur, quæ febris à

par-

particulis purulentis sanguini communicatis, ipsisque heterogeneis ortum habet, sicut & exacerbatio à frigore noctis quo fuligines retinentur, sudores verò noctu venientes auctam tunc temporis effervescentiam pro causa agnoscunt, tussis irritationem bronchiorum è pure in pulmone contento, aut imbibito pro causa agnoscit, oculi concavi fiunt, macie laborat totum corpus, ob sanguinis discrasiam partibus nutriendis ineptam: an verò dextrum, sinistrum, aut utrumque latus afficiatur, dignoscetur non solùm ex inflammatione prægressa in sinistris aut dextris, sed etiam ex calore, pondere, fluctuatione, item & applicatione lintei madidi quod in parte affecta statim exsiccatur. Ultimum signum quod Riverius proponit est tumor œdematosus extra se prodens in latere affecto, qui excitatur à partibus puris tennuioribus, transudantibus & in musculos intercostales & cutem imbibitis, quod certam post alia signa diagnosim facit, & lateris apertionem tutò fieri posse insinuat. Quando ab ulcere in parte pulmonis externa ab humoribus acribus excitato pendebit morbus, aut ab ictu in costas vulnere in thorace inflicto, illud dignoscetur ex signis phthiseos (aut sensibus, ægrorumque relatu notum fiet. Signa empyema ab hydrope pectoris distinguentia non afferimus, quia ex signis in hydrope pectoris referendis hæc differentia satis colligi poterit.

Prognosim empyematis quod spectat, si illud consequenter ad pleuritidem, vel peripneumoniam ulcus fiat, malum est & eò pejus quò gravioribus stipatur symptomatis, febre lenta scilicet, marasmo, & pro quantitate puris coacervati; & tota prognosis continetur textu. Hippocratis secundo prognosticorum, titulo 63. quem legere poteris apud Riverium: dum verò morbus ab ictu, vulnere, aliisque causis extrinsecis dependet, faciliùs curatur, præsertim si vulnus profundè in pulmones non penetravit. Dicunt auctores nonnulli pus eorum qui empyi sunt posse evacuari per urinas, sed quisquis in Anatomia versatus erit, de hoc semper dubitavit.

Remedia quæ in hoc morbo præscribi possunt, sunt decocta vulneraria, ex sanicula, bugula, agrimonia, pilosella, veronica, hiperico, rosis rubris, hydromelite, hydrosaccharo: terebinthina, ejus spiritus balsamum sulphuris terebinthinatum, balsamum peruvianum, decoctum antimonii crudi cum aliis sudorificis initio. Cataplasmata verò emollientia & emplastra applicata exteriùs non video quid commodi afferant. Interim clysteres identidem præscribi poterunt emollientes, purgantes, item & purgationes; non ita convenit venæ sectio, sed quia is non cedit morbus, ad operationem deveniendum ut fiat puris evacuatio, aperitur autem thorax tribus digitis transversis sub angulo Omoplatæ immediatè supra costam, quia in inferiore parte immediatè adsunt nervi, venæ & arteriæ, apertio autem fit aut primo applicando cauterium, quod sensim corrodit usque ad pleuram, quo facto introducitur Cannula ad hoc opus fabrefacta aut simpliciter instrumento pungente aut scalpello ad aperiendum latus &c. pus extrahitur per vices, ne fiat spirituum dissipatio, reclinato corpore, atque identidem fiunt injectiones cum parva syringua in thoracem ex aquis vulnerariis ad ℥ ij. vel iij. commovendo paulò corpus ut thoracis cavitas eluatur, quo facto in supino statu collocatur æger, ut puris & injectionis evacuatio promoveatur. Si à vulnere per ensem, aut aliud instrumentum perforatus sit thorax & suspicio sit extravasati sanguinis, tunc si ipsum vulnus seu foramen fuerit in ea parte per quam materia extravasata effluere facile possit cannula eo loco inserenda & injectiones per tale foramen injiciendæ, secus aperiendum latus, ut supra diximus tribus digitis transversis sub angulo Omoplatæ. Sunt quibus consequenter ad vulnus pus in thoracem continuò suppeditatur, & ii gestare semper debent cannulam argenteam per quam singulis diebus excernatur pus in thorace contentum.

NO-

NOTA.

V*Ide notam sequenti capiti annexam.*

CAPUT XX.

De Hydrope Pectoris.

EMpyemati simillimus & maximè congener affectus est, hydrops pectoris, ita ut difficillimè abi pso distinguatur, fit ille per serosi humoris in cavo pectoris accumulationem, aut ipsius in vesiculis per totam pulmonum superficiem dispersis collectionem, ut aliquando observarunt Practici; raro solus est, & ut plurimum cum aliis hydropis speciebus complicatur, cujus naturam, causas, & fiendi modum non est, ut hic fusiùs exponam, repeti enim illa omnia possunt ex his quæ de hydrope in genere diximus, imò etiam & curatio; remedia enim non alia in hoc morbo præscribi debent, additis roborantibus, quàm ea quæ in hydrope præscripsimus, nisi forsan apertio lateris ad evacuandas aquas, quæ tamen non faciliorem ut plurimum habet exitum quàm paracentesis in abdomine celebrata, propterea quod ut diximus in hydrope, tanta copia aquar. in thorace aut abdomine contineri & extravasari nequit, quin maximum sit in sanguine & in visceribus vitium, quod facilè corrigi non potest etiam evacuatis aquis, talem autem apertionem aliqui faciunt in costarum carneo interstitio, alii in ipsa costa, trepano perforante, ut faciliùs aquarum fluxus fiat, & cohibeatur quando necesse est; nihil igitur restat de hydrope pectoris agentibus quàm ut diagnosim ejus quantum fieri potest proponamus. Eam tradit graphice Hippocrates lib. 2. *de Morbis* sub nomine hydropis pulmonum, cujus verba legi possunt apud Riverium, adest primò major initio fluctuationis sensus quam in empyemate, propterea quod aqua dum commovetur, quia magis liquida, majorem sonum facit, quæ fluctuatio cessat præsertim dum respiratio difficilior fit; quando scilicet tota cavitas repletur & non est locus serosi humoris commotioni. Respirationis difficultas major est quàm in empyemate, quia raro pus totam cavitatem replet, ut plurimum verò aqua; alterum hydropis signum est quando pleuritis, peripneumonia, aliaque puris accumulationem in thorace facientia non præcesserunt, quando etiam non adfuit rigor ille qui omnem suppurationem consequi solet; prætereà hydropem pectoris consequitur pedum intumescentia & aliquando abdominis, majus quoque suffocationis est periculum, major ponderis sensus in hydrope quàm in empyemate propter majorem humorum copiam; insuper adsunt vel adfuerunt signa obstructionum, vel sanguinis aquosi vel serosi; adest aliquando tussis propter serositates salinas bronchia irritantes; quibus omnibus Riverius dixit supervenire interdum brachii & humeri dolorem imò & paralysim, quod si fiat, hoc pendet à serositatibus penetrantibus in hujuscemodi partes aut nervos his partibus destinatos, vellicantibus, infarcientibus, aut comprimentibus.

Prognosis hujus affectus mala semper ferenda, imò pejor quàm in ascite, propterea quod cavitas affecta utpote partes vitales continens nobilior sit, & metus sit ne pulmonis aut cordis officium interrumpatur, si suffocatio aut syncope subsequatur; adde quod in his morbis calor nativus valde debilis est, vires languidæ, sanguis in sua crasi valde vitiatus, labefactata viscera difficilis aquarum evacuatio, quæ omnia inveterato præsertim morbo, spem omnem curationis tollunt; unde si huic morbo remedia quidquam proficere possunt, hoc tantùm incipiente morbo præstare possunt, curationem sumemus in descriptione trium hydropis specierum.

NOTA.

Unica ratio evacuandi sive puris sive seri intra pectus collecti, videtur esse paracentesis seu punctio thoracis; sed ea differenter admodum in duobus his affectibus succedit. In priori, seu empyemate, si modo tempestivè, & ut par est operatio illa instituatur; plerique ægri evadunt; in hydrope verò pectoris, ut ut secundum leges artis ea fiat, omnes intereunt, & quidem intra paucos dies, superstitum saltem aut hoc remedio perfectè curatorum exempla per quam rara sunt; imò longè rariora exemplis asciticorum eadem ratione restitutorum, quanquam & hæc inter singularia artis numerentur.

De pure per urinas empycorum reddito nihil unquam vidi; asserere tamen possum plurimos, hydrope pectoris laborare visos; apertis in cruribus ulcusculis seu hydatidibus, longè faciliùs, imò sine ullo negotio supinos jacentes respirasse; quod utique contingere non potest, nisi maxima portio seri intra cavitatem thoracis collecti à vasis resorpta fuerit. At hinc etiam nonnisi temporarium ut plurimùm levamen.

CAPUT XXI.

De Hæmoptysi seu Sanguinis Sputo.

Hæmoptysis seu sanguinis sputum, vel hæmoptoe in genere sumpta & vi nominis, omnem ex quacunque parte proveniat, sanguinis per os excretionem significat: attamen Medici dum de hæmoptoe simpliciter agunt, non aliam intelligunt sanguinis per os rejectionem quàm quæ à pulmone aut aspera arteria procedit citra inflammationem, atque in hoc tantum sensu à nobis de affectibus pectoris agentibus consideratur; sanguis autem per os excretus nonnisi à vasis sanguineis ruptis, erosis, aut apertis prodire potest, hoc est per vasorum rixim, diabrosim, & anastomosim.

Diapedesis enim seu sanguinis per tunicas transudatio quam statuunt Antiqui, impossibilis est nec concipi potest, imò & anastomosis seu extremitatum vasorum à sanguinis quantitate aut effervescentia, apertio, rarissimè sputi sanguinei causa est, & in iis tantum locum habet qui à suppressione hæmorrhoidum aut menstruorum talem affectum innoxiè patiuntur. Sola ergo venarum & arteriarum ruptio, aut erosio hæmoptoes causa frequentissima est; qua facta, sanguis in bronchia pulmonum exilit, atque inde per majorem aut minorem conatum, hoc est expectorationem cum aere fortius expirato rejicitur & sputo immiscetur, prout vas ruptum aut erosum majus & minus est, aut bronchia in quæ sanguis instillatur majora aut minora, hoc est magis aut minus à trunco asperæ arteriæ recedentia rumpuntur, vasa in pulmone aut trachea arteria à sanguinis quantitate nimia, item & ejusdem tumescentia vasa nimium distendendo rumpuntur, item à vulnere, ictu, & à vociferatione nimia, ponderis gestatione, aliisque corporis conatibus aut vehementibus exercitiis, in quibus propter maximè concussos & agitatos pulmones aut vesiculas ejus nimium distentas ab aere retento, vasis in pulmone ruptio supervenit; eroduntur verò eadem vasa sanguinem deferentia ab humoribus acribus & sale nimium imprægnatis, non à capite ad pulmones per viam catarrhi delabentibus, ut Antiquis placitum est, nulla enim via est à capite ad pulmones sicut nec ex aliis partibus, sed ab arteriis in pulmonum, substantiam dispersis suppeditatis, & modò in tracheam modò in vesiculas decumbentibus, & maxima qua pollent corrodendi & exedendi vi partes illas exedentibus, unde sanguinis effusio, ejus per sputum evacuatio; eandemque erosionem præstare potest pus in pulmone accumulatum, sed hic potius morbus phthisis aut peripneumonia dicitur quàm hæmoptoe. Causas externas humorum acrimoniam indu-

inducentes, aut sanguinis turgescentiam & quantitatem facientes, referre opus non est, hæ enim facilè colligi possunt ex pravo sex rerum nonnaturalium usu, scilicet ex cibis acrioribus, salsis, calidis, vigiliis, diversisque aeris mutationibus & animi pathematis.

Ad diagnosim hujus affectus statuendam, quærenda non est pars mandans cum Antiquis, nulla enim alia est præter ipsum cor, an verò sanguis ex pulmone, trachea, faucibus, aut ventriculo prodeat, dignoscitur ex vario spuendi modo: dum enim à pulmone procedit, sanguis nonnisi tussiendo, & per maximum conatum expectorando rejicitur, dum verò à tracheæ canali, expectorando quidem emittitur, sed non per tantum conatum: Qui à ventriculo procedit sanguis, non tussiendo aut fortiter expuendo rejicitur, sed vomendo simpliciter, quod per maximam stomachi subversionem & contractionem facilè innotescere potest, dum denique à faucibus, dentibus, palato, naribus, sanguis perfluit, hoc dignoscitur ex eo quod sola expuitione vel tantum cum sputo evacuetur, ne quid dicam de aliis signis vasorum apertionem in his partibus indicantibus, hæmorrhagia scilicet procedentibus ex naribus &c. præterea in hæmoptysi adsunt alia signa pulmones affectos aut tracheam designantia, quando nimirum sanguis spumosus & floridus propter aeris mixtionem, quando tussi stipatur, quæ à sanguinis acrimonia partem bronchiorum externam vellicante deducitur; quando denique adest dolor fixus & perdurans in regione pectoris ob solutionem continui, item & raucedo à sanguine acriori tracheam exasperante orta, si humorum abundantia, conatus, exercitia, ictu, vulnus, aut effervescentia immodica hunc affectum per vasorum ruptionem induxerint, sine ullo labore dignosci poterit, aut ex ægri relatu manifestabitur: si verò humorum acrimonia hæmoptoes causa sit, notum fiet tum ex absentia aliarum causarum, tum ex constitutione ægrotantis gracili & facie malè colorata, tum ex prægressis causis sanguinis acrimoniam conciliantibus.

Quoad prognosim, morbus hic periculosus valdè, quando præsertim vas ruptum aut erosum conspicuum est & magnum, unde non sine ratione Hippocrates, sanguinem superne efferri malum, quod de thorace intelligendum; addit etiam idem à sanguinis sputo, puris sputum, à puris sputo, tabes, & deinde mors, plerumque enim sputum sanguinis in phtisim degenerat.

Curatur hæmoptoe phlebotomiis sæpiùs celebratis, præsertim dum adest plethora aut sanguinis turgescentia, primò ex brachiis, deinde ex malleolo curatur utendo cucurbitulis, frictionibus, ligaturas hodie non probant Medici, deinde præscribendi julepi refrigerantes & adstringentes ex aqua plantaginis, rosarum aut decocto adstringente cum sale prunellæ, syrupo de rosis siccis, addendo etiam corallos, margaritas, trochisc. de bol. de terra sigillat. sang. dracon. vel ex iisdem cum conservis symphyt. rosar. cynorrhod. opiata adstringens parari potest: succus cydoniorum, millefol. portulacæ, plantaginis & urticæ in jusculo, seu julepo; misceri etiam possunt Trochisc. de Karabe, oleum etiam ejus chymicè extractum ad guttas ii. commendatur. Item & syrup. ex symphyt. Fernel. & tinctur. corallor. aqua contra hæmoptoem Quercetani, cujus descriptio habetur etiam apud Riverium. Eclegmata præscribi debent ad hoc ut faciliùs expuant ægri & sic morbus non exasperetur, ex syrup. violac. mirthin. & papaver. alb. vel ex succo portulac. cum sacchar. & amyl. sine calce parato; Trochiscos alkekengi cum opio in lacte exhibito laudat Platerus, Trallianus lapidem hæmatitem, Antonius Valerius pulverem adstringentem ex spod. rosf. rubr. bol. ter. sigill. aliisque supradictis. Interim clysteres præsertim pigræ alvo injiciendi emollientes primò deinde refrigerantes. Purgatio præscribitur ex cassia, manna, tamarind. rheo, myrobalan. syrup. de cichoreo in decocto adstringente & refrigerante. Bal-

neum

neum in hoc affectu convenit, præsertim in humorum acrimonia, item emulsio, laudan. narcotic. lac, victus incrassans, amygdalat. oryzat. decoct. extremitatum animalium, & pro potu ordinario decoct. radic. symphyt. & foliorum millefolii, cauterium brachio, aut tibiæ inustum præcavet ab hoc morbo.

NOTA.

IN hæmoptysi specifica est radix lappæ. Idem præstat semen urticæ, quod illius visciditati adscripserim; chamædrys verò à Cratone commendata, amarissima cum sit, hoc nomine nimium acris aut detergens videri potest. Quidam etiam laudant stercus muris à ℨ. ss. ad ℨ. j. cum succo plantag. & saccharo. Utilia sunt poma cotonea immatura in lamellas conscissa, & in aqua decocta, ita ut eorum succus, & decoctum saccharo cando edulcorentur & frequenter exhibeantur ex cochleari. Idem pomum cotoneum excavatur, thuris pulveris ℨ. j. impletur & cum s. q. sacchari comeditur. Laudantur flores bellidis, & in primis papaveris rhœados cujus tinctura cum aqua bulliente, & paucissimo spir. vitriol. vel sulphur. extracta & saccharo edulcorata, pro potu datur. Utilissimè etiam propinatur decoctum hordei passulatum. Magni & usus vulneraria agri Genevensis pyrola, sanicula, alkimilla, angelica, & veronica montana, pes cati, hepatica stellata, vinca pervinca &c.

Neque inutilia erunt saccharum saturni julepis, aut opiatis parva dosi admixtum, terra catechu, sanguis draconis verus, mumia, gummi arabicum, mastiche, thus, myrrha, nitrum depuratum &c. Purgantia leniora, si serum abundantius sanguinem fluxiliorem faciat, sæpius repeti debent.

CAPUT XXII.

De Phthisi.

QUamquam phthisis marcorem tantùm, & corporis consumptionem significet, κατ᾽ ἐξοχὴν tamen pro ea macie apud Medicos & atrophia usurpatur, quæ ulcus, aut scirrhosam pulmonum constitutionem consequitur, addo scirrhosam pulmonum constitutionem, propterea quod phthisis non solum ab ulcere pulmonum dependet, sed plerumque etiam, ut ex dissectione phthisicorum patet, à scirrhis & lapillis generatis in pulmone, quibus sensim exarescit pulmo, & minuitur. Ad istum affectum accedit quidam alter quem Auctores tabem dorsalem appellant; in quo similiter totum corpus emaciatur, sed quia ab ulcere, aut scirrhosa pulmonum constitutione non dependet, sed potius ab immodica, & sæpius iterata seminis effusione, aut spinæ medullaris infarctu, & obstructione, hìc cum phthisi eum confundere nolumus, utpote diversam requirentem curationem, ejus natura, & causæ diversæ videri possunt apud Riverium eaque de phthisi, sicut & aliæ tabis species quas proponit, quæ ad affectum de quo agimus minimè spectant.

Ulcus itaque quod phthisim constituit non aliam causam agnoscit, quam eas quas in hæmoptysi vasa rumpere, aut corrodere apta esse diximus, quasque hìc repetere inutile foret. Ulcus enim nonnisi his duobus modis in quacumque corporis parte excitari potest, atque hinc est quod hæmoptoe in phtisim ut plurimum degeneret, atque etiam peripneumoniam; in quibus extravasatus sanguis & non evacuatus, suppuratur tandem & ulcus in pulmone generat.

Vomica etiam pulmonis, quæ nihil aliud est, quam prius collectio in vesicula quadam pulmonis dum rumpitur, in ulcus & phthisim desinit, talis vomica plerumque citra damnum per longum tempus manet in pulmonibus, plerumque

que rupto abscessu suffocatur æger aut saltem ulcus inducitur.

Causæ externæ ad hujusmodi ulcus disponentes sunt, primò contagium seu miasmata ex ulcere manantia & per respirationem unà cum aere expirato rejecta, quæ si ab altero cum phthisico quodam decumbente aut colloquente per inspirationem excipiantur, similem in illo morbum generant, quia corrosiva sunt & contagiosa præsertim consanguineis, fratribus, sororibus, propter non valdè diversam humorum & pulmonis constitutionem. Aeris quoque certa constitutio calidior puta aut crassior, aut inæqualis, hoc est modò frigida, modò calida ad phthisim ex ulcere disponere potest; idque propterea quod sanguis, defectu particularum nitro-aerearum vel non attenuatur, vel animatur; unde vitiatus in sua crasi hæret in pulmonibus aut acrior fit, sicque ulcus inducit; omnes denique sex res nonnaturales acrimoniam sanguini conciliantes, aut ejus in pulmonibus extravasationem, promoventes, inter causas phthiseos recenseri debent; Quæ omnes causæ melius effectum suum exerunt in dispositis, hoc est iis in quibus adest hæreditaria ad hunc morbum propensio, aut qui habent pectus angustum, scapulas latas & prominentes, collum oblongum, & totum corpus gracile.

Altera phthiseos species quàm à scirrhosa pulmonum constitutione pendere diximus, humores acres pro causa interna non agnoscit, sed humores crassos, viscidos & glutinosos, sanguinem lympha viscida onustum, qui tumores duros & scirrhosos in pulmone excitare aptus est. Pro externis vero causis agnoscit ea omnia quæ sanguini visciditatem & crassitiem conciliare possunt, quas in præcedentibus morbis retulimus.

Signa phthiseos sunt tussi, sputum salsum, acre, imò cruentum & successu temporis purulentum, pallor faciei cum rubore genarum, febris lenta noctu exacerbari solita & dolor in thorace, corporis extenuatio, halitus fœtor, sudores nocturni; quibus omnibus signis addenda sunt ætas juvenilis magis ad phthisim propensa quàm puerilis aut senilis, mala pectoris conformatio, hæreditaria dispositio: hæc autem symptomata, si magis intensa sint, atque aliis gravioribus stipentur, confirmatæ phthiseos signa erunt, si adsit alvi fluxus, difficilis respiratio, facies hippocratica &c. certior autem diagnosis erit si hæmoptoe præcesserit, aut peripneumonia in longum protensa; in altera phthiseos specie, quæ à pulmonibus lapillis refertis & exarescentibus, duxit prosapiam, non omnia supra allata nec eadem signa adsunt, adest quidem gravitas in pulmone, sed non dolor, tussis, sed non sputum cruentum aut purulentum, corporis extenuatio, difficilis respiratio, febris lenta faciei pallor cum genis rubris, sed non halitus fœtor, imò talis affectus non est ita contagiosus.

Prognosis phthiseos duabus lineis comprehendi potest, si namque incipiens sit, periculosa & non facile curabilis; si confirmata, & à dispositione hæreditaria pendeat incurabilis & lathalis existit.

Curatio phthiseos dum ab ulcere dependet, lenientibus, detergentibus & consolidantibus perficitur, qualia sunt potiones ex herbis vulnerariis, terebinthina assumpta, flores sulphuris & ejus magister. balsam. sulphur. therebinthinatus, aut peruvianus, succus heder. terrestr. sacchar. dulcorat. hydrosacch. hydromel. decoct. hord. liquirit. & passular. flor. hyperic. syrup. de symphyr. conserv. rosar. sacchar. rosatum, decoctum sudorific. ex antimon. ligno sancto, china, salsaparill. ad plures dies decoct. santal. antimon. diaphoret. suffumig. ex thure, mastiche? Balneum, lac præsertim asininum ad plures dies, emulsion. narcotic. & laudanum opiaticum, decoctum extremitatum animalium, amygdalata, orizata, avenata, juscula restaurantia ad corpus macie confectum restaurandum: optimæ carnes, cibi eupepti, vitando semper piperata & salsa, aeris mutatio; uno verbo ea omnia, quæ in acrimonia humorum aut ulceribus internis

nis

internis in præcedentibus præscripsimus, atque etiam in curatione hæmoptoes, quæ omnia suo ordine præscribi debent pro Medici judicio, intermiscendo purgantia, lenientia, identidem propinata ex manna, cassia, rheo, tamarind. syrup. de cichor. cum rheo, vitatis fortioribus imò & senna, quæ pectori infensa dicitur; clysteres identidem injiciendi refrigerantes & purgantes ad primarum viarum saburram eluendam, quod venæ sectionem spectat ejus nulla videtur indicatio.

NOTA.

SI ab usu lactis, & potissimum asinini, melius non habeant phthisici, frustra sunt ut plurimum alia remedia. Alias commendatur aqua lactis distillata. Non minima laus & pulveri Hali seu Anonymo Augustan. cui addi possunt corallia, margaritæ, oculi cancri, & potissimum pulvis antihecticus Poterii, ex regulo antimonii martialis & stanno paratus. Vidimus & aliquando prosperum successum, ab usu vulnerariarum herbarum agri Genevensis, de quibus in nota ad Caput præcedens de Hæmoptoe. Herbæ illæ minutim incisæ in aqua bulliente infundi debent, & colatura saccharo dulcorata calida propinari ad duos vel tres cyathos bis de die, & quidem per plures menses.

Viperarum juscuìum hìc etiam apprimè convenit; istorum quippe animalium carnes viscidæ, & spiritibus non facile avolantibus; ideò fœtæ, juscula multùm nutrientia præstant & quorum partes salium âcriorum aciem sensim obtundunt.

Nimis frequentes, aut immodicas evacuationes difficilè ferunt Phthisici. Sanguinis quidem eductio ad uncias quatuor aut quinque ad summum non nocet aliquoties in anno repetita, imò prodest; sed purgantia rariùs exhibenda, ne succi irritentur, & diarrhœa, phthisicis ut plurimùm funesta, excitetur. Si purgandi incumbat necessitas in exhibitione cassiæ & mannæ ferè subsistendum.

Corticis Peruviani usum in hoc affectu valde celebrat nuperus & doctissimus de Phthisi Scriptor Morton Anglus, qui omnino super morbi istius natura & remediis consulendus.

CAPUT XXIII.

De Pleuritide, & Peripneumonia.

LIcèt Pleuritis & Peripneumonia diversi omnino affectus ab Antiquis putati sint & diversam sedem habentes, pulmonem nempe & pleuram, ita ut alter morbus sine alio existere possit, nos tamen inducti rationibus imò & gravium Medicorum autopsia & auctoritate fulti, geminum hunc affectum pro uno ferè eodemque habemus. Existimamus pleuritidem si eo nomine uti liceat, rarissimè ac vix unquam in membrana costas succingente excitari, sed solùm in superficientia & exteriori pulmonis substantia, peripneumoniam verò fieri credimus dum inflammatio vel intimam pulmonum substantiam occupat, vel in superficie interna pulmonis loborum generatur.

Nec parum validæ sunt rationes quæ ad deserendam Veterum opinionem hac in re nos adegerunt, quamquam etiam citra miraculum fieri posse credamus, ut pleura à sanguine præfervido & præcalido, in ipsam copiosiùs irruente, inflammetur, membrana tamen illa adeò densa est & exsanguis ex natura sua, ut innumeras quæ singulis annis & præsertim hyeme supervenire solent pleuritides, inde pendere vix credi posset, imò verisimilius esse pulmones, utpote laxos magisque sanguine irriguos primariò semper affici, rarissimè verò pleuram; ista autem hypothesis eò magis congrua videbitur, quò faciliùs sic & sputum cruentum quod pleuritidem sicut & peripneumoniam ferè semper consequitur, & tussis utriusque affectus symptoma possunt explicari. Quamvis enim Antiqui in primo symptomate nempe sputo sanguinis explicando adhærentes, id fieri posse crediderint

sint per transudationem sanguinis à pleura in pulmones & inde in bronchia factam ; illa tamen ratio adeò fragilis est & Anatomiæ contraria, ut ferè ex se concidat, neque etiam sanguinem, qui consistentia paulo crassiori donatus est per densas membranas, ut est pleura, & ea quæ pulmones investit, penetrare posse credibile est, cùm in hydrope pectoris aquæ & serositates quæ multò tenuiores sunt thoracis cavitatem ferè implentes, nunquam per anacatharsim evacuentur, tussis verò quomodo ab inflammata pleura provenire possit, nequaquam video, quamvis enim humores inflammationem producentes acres sint ac vellicantes, solùm dolores & lateris punctionem producere possent, non verò tussim quæ ab irritatis bronchiorum fibris tantum procedere Anatome compertum facit.

Quòd si interdum in defunctorum cadaveribus plura inflammata, imò & lacerata inveniantur, id alia de causa non accidit, nisi quia pulmo jam in exterioribus inflammatus propterea quod in singulis inspirationibus ad pleuram appellit, calorem eidem ac inflammationem communicat, imò & aliquando propter serositates viscidas ab exteriori pulmonum membrana circulationis defectu exudantes, quoddam veluti gluten efficitur quo pleuræ pulmones intimè conjunguntur, quod accidit in pleuritide, peripneumonia, phthisi & aliis affectibus pulmonum, in quibus cùm sanguis viscidus & tenax liberum commeatum non habet in pulmonibus, quod tenuissimum est, exuadre necesse est, quod deinde vel per moram vel à calore crassescens pulmonem cum pleura conjungat. Quamvis ista adhæsio, interdum naturalis sit ut quibusdam placuit, nec semper ex morbo prosapiam ducat, quod ad me spectat existimaverim ipse, salvo hac de re meliori judicio, hujusmodi adhæsionem cujusdam morbi & malæ constitutionis sobolem esse, nec unquam à natura oriri, præterquam enim quod illam firmam conjunctionem à natura intendi verosimile non est, quæ peculiarem, & distinctam & costis & pulmoni membranam concessit, ea si naturalis esset multò frequentiùs occurreret, quod tamen non accidit, videmus enim exposita cultro Anatomicorum innumerorum & variorum animalium cadavera, hujusmodi pulmonum cum pleura adhæsione carere, maximo argumento dicendi hominem cujus partes vitales, animalium partibus omninò similes sunt; illam membranarum conjunctionem à natura nequaquam sortitum fuisse. Quòd si apertis hominum quorumdam aut animalium cadaveribus aliquando se se prodat hujusmodi adhæsio, id certè vel ea morbo quo defuncta sunt procedere putem, vel si morte violenta & subita occumbant & illa adhæsio reperiatur, suspicari fas sit, illam tunc ab aliquo prægresso morbo ortum ducere, unde non mirum si in iis omnibus qui aliquo, quicumque ille sit, thoracis & pulmonis affectu moriuntur, putà phthisi, peripneumonia, pleuritide, empyemate, asthmate, & aliis, pulmones habeant cum pleura connexos, propter scilicet rationes suprà allatas, quod in aliis aliarum partium affectibus saltem quibus pulmo non compatitur rariùs contingere videmus. Ex dictis jam colligitur, quid sit pleuritis & peripneumonia, illa siquidem nihil aliud est, quàm superficiariæ pulmonis substantiæ, vel ejus membranæ exterioris inflammatio, hæc verò intimæ pulmonum substantiæ vel internæ loborum superficiei ejus. Hujus inflammationis sicut & aliarum plurium, ut plurimum, causa conjuncta nihil aliud est quàm sanguis lentus & viscidus, hoc est, lympha majori quàm par est quantitate onustus, lympha enim quæ ad ignem, imò etiam & aeri frigido exposita coagulatur, & lentescit, sanguini lentorem & visciditatem accersere maximè apta est, quo fit ut sanguis cùm vasa capillaria pneumonica propter lentorem suum transmeare non possit, in iisdem moretur, & stagnet: unde putrefa-

factionem & fermentationem præternaturalem sequi necesse est, ex eo quòd principia, quæ à circulari sanguinis motu confusa simul servabantur, nunc propter ejusdem quietem & moram exaltantur atque extricantur, unde avolantibus spiritibus & sulphure tenuiori, sulphura crassa dissolvi necesse est, ac proinde pus quod colore album est generari, unde post inflammationem plerumque suppuratio consequitur. Non parum validum hujus veritatis argumentum desumitur ex sanguine pleuriticorum & peripneumonicorum, vena secta, extracto; is siquidem adeò tenax, viscidus & lymphaticus est, ut præter intensam satis, quam præ se fert albedinem vasculis quoque glutinis instar adhærescat, nec ullam seri guttulam elabi sinat, quod indicat utrumque affectum magis à lentore & visciditate massæ sanguinis procedere quàm ex ulla alia ejusdem sanguinis diathesi.

Illa autem veritas pleniùs adhuc elucescet, si consideremus & causas externas quæ hos affectus invehere solent, & symptomata quæ ipsos pathognomonicè designant, illa enim omnia sanguinis potiùs crassitiem & visciditatem quàm ejus dissolutionem aut aliam pravam diathesim arguunt. Ac primò quidem inter causas magis communes, aeris frigiditas, & tempus hybernum, potus glacie refrigeratus, pleuritidem & peripneumoniam accrescere solent, unde in Regionibus frigidis illi affectus frequentiùs quàm alibi sæviunt; id autem propterea fit quòd hæ omnes causæ refrigerantes eodem ferè modo agunt, sanguinem & lympham ob partes frigorificas quibus scatent, coagulant, & illum ad circulationem per vasa pneumonica peragendam ineptum efficiunt; unde ibidem morari, ac inflammationem parere necesse est, si enim à sanguine inordinatè effervescente, & minùs lento & viscido, & maximè excalefacto procederent isti affectus, in causone exorirentur & per æstatem ubi sanguis deflagrat, & citiùs per pulmones & totam corporis peripheriam circulatur, attamen & in causone sanguis optimè vasa pulmonum capillaria transmeat, & æstate rarissimè videntur pleuritides & peripneumoniæ. At verò ubi glaciale hyemis frigus advenit & Boreas flare incipit; tunc aer particulis frigorificis nitrosisque plus æquo onustus & ad pulmonum bronchia appellens, frigiditate sua sanguinem in quem immediatè & veluti contactu agit, coagulat, retardat, inspissat, unde ipse postea in vasis pulmonum stagnare cogitur, ibique phlogosim generare; exercitia etiam immodica, si deinde corpus aeri frigido exponatur, geminum dictum morbum producere valent, quatenus scilicet tunc sanguis excalefactus copiosiùs in pulmones delatus. scil. ob factas musculorum tempore exercitii contractiones ac proinde vasorum artus proreptantium compressiones, & in vasis pulmonis veluti ebulliens, ab aere frigido inspirato subitò refrigeratur, ac proinde citiùs & efficaciùs concrescit, ut patet exemplo liquoris illius ex succo limonum aqua & saccharo confecti, vulgò *limonade*, qui si calidè in vas nitro & glacie circumductum infundatur, subitò glaciatur, quem effectum si examinare libuerit physicè, existimare licèt dilatatis per rarefactionem & ebullitionem liquorum poris, particulas nitrosas & frigorificas faciliùs & copiosiùs ingredi ac proinde eorum motum faciliùs & citiùs compescere & in maxima quiete constituere, in qua frigus consistit. Vel etiam dici potest quòd cùm res motus sui tantum deperdant quantum aliis communicant, liquor jam præfatus, imò & sanguis in maximo motu aut calore constituti corporibus occurrentes nullo ferè motu donatis, qualia sunt aer summè frigidus & glacies motum suum deperdant, cùm eundem maxima ex parte dictis corporibus communicent, utpote difficilè mobilibus.

Pleuritidem dividebant Antiqui in notham & legitimam, quam divisionem censeo retinendam ex eo quod fieri interdum possit, ut idem sanguis qui in substan-

stantia pulmonis interiori aut exteriori inflammationem parit, idem & in musculis mesopleuriticis inter costalibus, tam internis quàm externis, à frigore exteriùs suscepto, vel ab alia causa sistatur ibique phlogosim excitet, & tum notha pleuritis generabitur cujus speciem refert Vuillisius, quæ nec febrem nec phlegmonem conjunctum habet, sed à statu, aut sero acri in latere aggesto ibique membranas aut nervos vellicante producitur.

Pleuritis & peripneumonia interdum epidemicæ esse solent & in omnes communiter grassari, illud autem totum dependet à peculiari aeris constitutione, & corpusculis quibusdam in aere volitantibus, quorum & figuram etsi nemo determinare facilè possit, illa tamen, ut à posteriori notum habemus, ad sanguinem in pulmonibus figendum & ex fluido viscidum efficiendum, maximæ sunt energiæ, putà quod illa sint nitrosa corpuscula, quæ cùm sint interdum frigidiora & in gradu intenso frigorificæ eorum actioni etiam bene constitutorum hominum sanguis resistere nequit, unde non mirum si omnis indifferenter invadat.

Ut pleuritis & peripneumonia eandem partem nempe pulmones infestare solent, iisdem ferè signis stipantur ac symptomatibus & primò quidem difficultas spirandi, utriusque affectus comes est, propterea quod pulmo jam sanguine viscido infarctus, nec facilè per vasa pneumonica circulante, aerem in suis vesiculis sufficientem facile recipere non potest.

Notandum tamen quòd respiratio in pleuritide sit magis dolorifica quam in Peripneumonia propter scilicet appulsum pulmonis in pleuram, unde fit, ut tumor, & inflammatio exteriorem pulmonis superficiem occupans comprimatur & exasperetur, quæ in peripneumonia quæ internam pulmonis substantiam occupat, locum habere non possunt, in hac autem respiratio difficilior est propter majorem & internam inflammationem.

Adest etiam in utroque affectu difficilis, & laboriosa spiratio præsertim initio morbi, quòd quàm luculentum sit viscidi sanguinis & lymphæ indicium vobis judicandum relinquo. Sputum etiam laboriosè ejectum cruore tingitur propter solutionem continui & sanguinis extravasationem, quo fit ut cùm sputum nonisi cum aliquo conatu expectoretur, sanguis in pulmonum peripheria disseminatus exiliat, sensimque cum sputo, aere expirato juvante ascendat & idem excernatur. Quod si inflammatio jam facta suppuretur, tunc sputa flava & purulenta superveniunt; dolor pleuritidi & peripneumoniæ communis est propter solutionem continui & tensionem, cum hac differentia tamen quòd in illa sit punctorius, & in latere persentiatur, quia scilicet membrana pulmonem investiens afficitur, quæ exquisitioris sensus est & magis ad latus vergit, qui dolor modo in jugulum, modo inferiùs exporrigitur secundum quod inflammatio ad inferiora vel superiora prorogatur. In peripneumonia vero dolor gravans & profundus propter sedem morbi interiorem & minùs exquisitum substantiæ pulmonum vesicularis sensum & id propter earum laxitatem.

Tussis etiam utrunque affectum tanquam signum pathognomonicum consequitur, quod maximè indicat pulmones in utroque morbo affectos esse, non verò pleuram, siquidem tussis illa non alio modo excitari potest, nisi quia serosi humores propter impeditum in pulmonibus liberum sanguinis circuitum in tracheam ejusque propagines instillantur, qui quia salibus qui in solis aquis solvuntur sunt onusti, fibras earumdem partium irritant & vellicant, unde tussis exoritur.

Dicebant Antiqui pulsum in pleuritide durum esse & serratum ob membranæ affectæ duritiem & tensionem, in peripneumonia mollem, & undosum, sed illæ pulsuum differentiæ serrati nempe, undosi, sicut & aliæ plures vermicularis, & myuri, meræ sunt nugæ, neque etiam si darentur, à sagacissimis deprehen-

hendi potuerint; unde Joannes Baptista Montanus meritò dixerit eos impostores esse qui plures quàm sex pulsus differentias agnoverunt, sunt enim tantùm sex. Magnus est & parvus, velox & tardus, frequens & ratus, æqualis & inæqualis, vehemens & debilis, plenus & vacuus. Dicimus itaque pulsum de pleuritide & peripneumonia eundem esse, nisi quòd in pleuritide paulo magis æqualis & propter faciliorem in ea sanguinis circulationem quàm in peripneumonia, in qua propter oppletam interiorem pulmonis substantiam sanguinis non æquali pulsu cor perreptat, neque tam citò circulatur, unde pulsum magis tardum, interdum inæqualem, imò intermittentem subsequi necesse est.

Genarum rubor in utroque affectu apparet qui non est ita intensus in pleuritide ac peripneumonia; ille autem provenit ex eo quod sanguis è cerebro per venas descendens, cùm ex dextro cordis ventriculo in sinistrum facilè transire non possit propter præpeditam illam regiam viam qua transire solet, in partibus superioribus & facie aliquo modo restagnat & regurgitat, & potissimùm in genis ubi vasa & pori sunt majores, ruborem inducit, tum etiam propter partium laxitatem.

Febris ex jam adstructa hypotesi, crassitie nempe & viscididate sanguinis non facilè deduci posse videtur, ex eo quòd si sit crassus & lentus, sanguis minùs fermentationi naturali aptus esse videtur; si tamen seriò rem perpendamus videbimus liquores quosvis glutinosos viscidos, ut sunt oleum, pix, resina, & alia hujusmodi à fermentatione immunes non esse, quamvis fortius & validius fermentum requirant, eo prorsùs modo se habet sanguis in his affectibus qui fermentum, partes nempe heterogeneas à pravo sex rerum nonnaturalium usu, aggestas, in se continet, quæ partes heterogeneæ licèt sanguinem utpote viscidum & lentum exagitare sufficienter non possunt, ut pulsum celerem & frequentem inducant, illum tamen sufficienter commovent, ut pulsum præternaturalem, magnum scilicet & vehementem & interdum inæqualem, accersant. Cui operi non parum, imo totum confert vehemens cordis systole quæ à sanguine paulò diutiùs in ventriculis propter viscíditatem moramve ortum ducit, nam per moram sanguinis in corde ab ipso & copiosior fibris musculosis cordis suppeditatur copula elastica, unde fermentatio major cum spiritibus ac proinde vehemens pulsus, & quia illæ particulæ elasticæ, sanguinis unde manant lenti & viscidi naturam redolent, non facilè dissipatur virtus elastica, hinc fermentatio aut explosio quam cum spiritibus ineunt diuturnior est, quo fit ut etiam cor diutiùs paulo contractum maneat; & sic tarditas pulsus quæ pleuritidi & peripneumoniæ convenit prædicto modo inducitur.

Febris verò illa quæ cum pleuritide & peripneumonia conjuncta est aliquando symptomatica putatur, hoc est inflammationem & fluxionem in pectus consequi, quatenus scilicet corpuscula quædam & miasmata ex sanguine extravasato & fermentescente sanguini in pulmonibus continuò circulanti communicantur, quæ deinde sanguinis massam in fermentationem præternaturalem cient propter heterogeneitatem. Aliquando verò esse essentialis creditur, & fluxionem atque inflammationem præcedere, quatenus sanguis jam à causis procatarcticis his & extrinsecus advenientibus, vel etiam à partibus heterogeneis in massa hospitantibus & latentibus in febrilem orgasmum excitatur & in laxam compagem pulmonum copiosiùs ruit, ibique tandem concurrentibus aliis causis aeris nempe frigiditate, sanguinis viscíditate, phlogosim parit.

Sed quomodocumque se res habeat puto ipse quòd febris in istis affectibus ut plurimùm sit symptomatica & inflammationem subsequens, quamvis aliquando sed rariùs essentialem esse nemo negare possit, cùm enim frequentiores horum morborum causæ sint refrigerantes & sanguinem in pulmonibus veluti figentes, necesse est sanguinem priùs in pulmonibus

River. Riform.

nibus sisti atque extravasari quàm febrem excitari quæ inde pendet: & hoc cum experientia maximè convenit, siquidem maxima pleuriticorum & peripneumonicorum pars de difficultate respirandi & dolore lateris conqueruntur antequam ulla notabilis in pulsu alteratio percipiatur; essentialis verò febris quæ à causis procatarcticis ut à partibus heterogeneis sanguini admixtis ortum ducit, pleuritidem ex se & peripneumoniam inferre non valeret, nisi aliæ; ut supra dictum, causæ concurrerent, pulmonum scilicet laxitas & sanguinis lentor ab aere frigido inspirato, alioquin in causa & pluribus aliis febribus peripneumonia & pleuritis inducerentur, quod tamen non contingit,

Nothæ pleuritidis signa sunt quòd nullum sit sputum cruentum, nulla tussis, minor febris, imò nulla; si ab humore acri in latere exteriùs tactu, imò visu deprehenditur, quæ omnia ex supradictis innotescunt.

Decubitus ratio etsi apud Veteres maximi fuerit momenti, utpote quæ affectum latus indicabat & sanguinem è brachio lateris affecti extrahendum, hodie tantæ utilitatis non videtur, cùm sanguis indifferenter vel ex latere affecto vel non affecto mitti soleat, imò alio modo ex decubitus ratione judicandum quàm Antiqui judicabant; putabant enim latus in quod ægri facilè decumbebant affectum semper esse, illud verò supra quod jacebant & cum molestia, vitio carere & morbo, sed quàm à vero aberraverint patet, tum ex eo quod ratio qua nitebantur, nempe quod pleura afficeretur, nulla sit, ut patet ex iis quæ superiùs dicta sunt, & etiamsi inflammatio hanc partem occuparet, nonne verum est ægro in latus affectum decumbente dolores potiùs exasperari quàm mitigari propter pondus pulmonum in membranam affectam incumbens & tensionem partis majorem efficiens; quod contraria ratione in latus sanum jacente ægro contingeret. Dicendum igitur quod cùm pleuritis sedem suam habeat in externa pulmonis substantia ejusque membrana, tantum abest ut æger in latus affectum decumbens dolorem non præsentiat, ut potiùs graviùs torqueatur; sic enim cùm tumor inflammatorius hinc proprio pulmonum pondere comprimatur, & propter costarum quibus adjacet duritiem, dolor admodum intenditur, non vero ægro in partem sanam cubante, quia tunc ex nulla parte pulmones comprimuntur, uno verbo si utile videatur cognoscere quod latus affectum sit in pleuritide præter rationem decubitus, hoc etiam manifestat maximè dolor in latere vel dextro vel sinistro se prodens.

Prognosis pleuritidis & peripneumoniæ nonnisi periculosa debet institui, cùm enim ex his morbis plures intereant, plures etiam convalescant, ea neque lethalis neque periculi expers dici debet, sed semper incerti exitus; bonus corporis habitus, vires, juventus, robustum temperamentum aliqualem salutis spem portendunt, eorum verò absentia interitum certum ominantur.

Curationem horum affectuum quidam solis ferè frequentibus phlebotomiis moliuntur, quibus addunt refrigerantia & acida, alii verò phlebotomiam cane pejus & angue vitandam autumant, inter quos Sylvius qui ipse peripneumonia laborans maluit in sanguine animam suam, ut ita dicam submergi, quàm sanguinis sibi minimam copiam extrai: sed non solùm vetat celebrari phlebotomiam, utpote quæ sanguinem lentum & viscidum nequaquam corrigit, insuper loco acidorum & refrigerantium potentissima usurpat diaphoretica; sed quandoquidem medium tenuere beati, nos ratione & experientia duce, neque priorum neque istius Neoterici sequemur methodum, amicus enim Aristoteles, amicus Plato, sed magis amica veritas, verùm quod optimum est ex utraque parte seligemus.

Quod venæ sectionem spectat ea mihi in istis affectibus nequaquam omittenda videtur, imò larga manu & frequenter ratione febris celebranda, sic etenim nec tam facilè extravasatur sanguis, & ipse lentus & viscidus factus propter majus spatium circulatur liberiùs: prætereà

phle-

phlebotomia purgationi viam sternit & diaphoreticis, quæ quia sanguinem maximè exagitant, aliaquam ob plenitudinem vasorum ruptionem efficere possunt; taceo quòd revellat & refrigeret sanguinem qui in iis affectibus maximè est excalefactus utpote ex febre quæ semper urget.

Celebratis phlebotomiis 2. 3. 4. 5. 6. & amplius, sine abusu tamen, modò ex brachio, modò ex pede, modò etiam bis ter in die, si fluxio pertinax videbitur præscribenda sunt enemata purgantia, quæ aliquo modo sanguinem exagitent & materias heterogeneas per primas vias evacuent, & singulis aut alternis diebus injicienda hoc modo; ℞. malvæ, mercurial. beton. parietar, ana m. j. semin. 4. frigidor. major ʒ j. hord. & flor. camom. & melilot. ana p. j. coquantur ad lib. j. in colatura dissolve catholici pro ore ʒ. j. hieræ picræ ʒ ss. mell. violac. ʒ j. fiat clyster injiciendus tepidè.

Purgatio celebrari debet statim atque occasio se se offert, & satius eam celebrare initio, ubi vires vigent quàm in fine morbi, cum hac tamen cautione ut sufficientes venæ sectiones præmissæ fuerint, variæ autem sunt purgationis formulæ, quidam vigentibus ad huc viribus potionem vulgarem cum senn. mundat. manna, jalap. syrup. rosar. solut. in decocto refrigerante præscribunt, ego vero præscriberem sennæ ʒ ss. in jusculo cum mannæ ʒ j. adhibitis aliquot grani salis armoniaci depurati, sic enim & sanguinis visciditas corrigeretur, & quod in sanguine heterogeneum est eliminaretur. Laudanum etsi Vvillisio suspectum videatur in morbis pectoris, in pleuritide & peripneumonia maximæ est utilitatis; propterea quod vigilias aut deliria, aut dolores si sæviant compescit & aliquo modo sudorem promovet, qui in isto affectu ægrum semper juvat, quamobrem laudanum exhiberi debet vel in julepis ex aqua cardui benedicti aut scabiosæ cum syrup. capill. vener. vel in emulsion.

Sunt qui, dum renovatur fluxio, post vasa depleta emeticum propinant; acida & refrigerantia in iis affectibus magis nocent quàm prosunt. Diaphoretica vero, & sudorifica maximè conferunt, non tamen hìc probare vellem diaphoretica illa crassa quæ sanguinem commovent vehementiùs, qualia sunt guajac. sals. parill. chin. antimonium crudum, metus enim esset ne febris admodum intenderetur & vas aliquod in pulmonibus rumperetur, sed illa solùm quæ partibus tenuibus & penetrantibus donata sunt, quæ etsi sanguinem attenuant, illum tamen non valdè commovent, qualia sunt spiritus & sales volatiles, verbi gratia, florum benjoini, salis armoniaci, tartar. cornu cervi, urinæ spiritus, sanguinis, fuligin. cardui benedicti, aqua theriacalis & alia innumera quorum formulæ & dosis possunt videri apud auctores, quæ quam sint proficua pleuriticis colligitur, non solùm ex doctrina Neotericorum qui illa refrigerantibus præferunt, sed etiam ex ipsis Antiquis quia talia remedia his morbis tanquam specifica præscribebant, ut apud Riverium videre est; illa autem sudorifica singulis vel alternis diebus propinari possunt, in jusculis, julepis, emulsionibus, modò scilicet vasa depleta sufficienter fuerint; unum addo quòd aqua papaveris rhæados ejusque flores in jusculis maximæ sunt efficaciæ, cætera remedia quæ ab Antiquis præscribebantur, ut sunt inunctiones laterales, cucurbitulæ, fotus, cataplasmata, meræ sunt nugæ, illaque mulierculas & circulatores respiciunt. Unum oblitus sum nempe quòd initio morbi ad provocandum sputum & tussim sedandam, eclegmata ex succo liquiritiæ ac saccharo, ut & eadem cum syrupo papaveris rhæados præscribi possunt, ea enim ut experientia constat expuitionem facilem promovent.

NOTA.

Pleuritidem & Peripneumoniam sine venæ sectione curari posse apud Germanos, Batavos, aliosque populos, qui in aliis affectibus sanguinem raro aut nunquam mittere solent, etsi concederetur, Gallos & alios quoscumque, qui huic remedio assueti sunt illudque veluti hæreditarium à patribus habent, Germanorum methodum impunè imitari posse non sequeretur. Plures & diversæ viæ eodem tendunt, & pluribus semitis ad sanitatem forsan itur; nos viæ cognitæ & majoribus nostris feliciter tritæ hactenus insti tisse juvit.

Purgationem quod spectat, si quo alio in morbo id præsidii genus cum cautione usurpatur, in hoc maximè affectu præproperè in usum revocari non debet. *Concocta medicamini non cruda*, aiebat vetus Medicinæ Dictator; recens phlegmone à chirurgo toto non inciditur.

Præcipitantia alkalina interim non negligenda, neque sputum promoventia, quæ in statu aut declinatione potius locum habent quàm in principio. Opiata moderata valent quandoque in principio & incremento, at in statu vitanda sunt ne anacatharsim remorentur. Papaver rhœas locum habet in toto morbi decursu. Specifica sunt fl. bellidis rubri, card. benedictus, & Mariæ, taraxacum, scabiosa, pimpinella, ulmaria, hedera terrestris, urtica, radix bardanæ, cærefolium, flores acaciæ nostratis, atriplex sylvestris, nec non oculi cancri, sanguis hirci, mandibulæ lucii piscis, apri, corallum, margaritæ quorum omnium dosis ad ʒ. j. & in aquis prædictarum herbarum. Commendatur & fuligo splendens sæpius aq. sambuci lota, & pulverata; nec negligendum in principio stercus equinum aut ovillum, ex aqua papaveris rhæados, aut succo scabiosæ. Pomo Quercetani, quod paratur excavando pomum redolens, minùs acidum, illudque olibani pulverati drachma plenum, in igne coquendo cum pauco saccharo cando; superbibendo aq. card. benedicti haustulum. Alii olibani ʒ. j. sulphuris florum ana addunt Spermati ceti ʒ. j. aut amplius; in ol. lini aut amygd. d. uncia una aut altera utiliter subigitur. Nitrum etiam depuratum ad gr. x. aut xv. julepis cum fructu additur.

Topica quod attinet, miror ea ab auctore nostro inter muliercularum & agyrtarum remedia recenseri. Fotus imprimis hìc adeò utilis visus Hippocrati, ut per octo ferè dies Anaxioni pleuritico latus affectum foverit. Eidem remedio tantùm tribuit antiquitas ut maximi nominis Medici qui nec venam secabant nec purgabant ferè unquam, fotibus, cataplasmatis, embrochis & aliis id genus, totam pleureseos curationem absolvi posse crediderint. Sed plura non addenda in re adeò clara & ab experientia quotidiana nullibi non confirmata. Rationes efficaciæ horum remediorum multas afferremus, nisi nos huic argumento diutius immorari tæderet.

CAPUT XXIV.

De Syncope.

Inter affectus cordis præcipuos recensetur syncope, quæ ab auctoribus vulgò definitur præceps omnium virium lapsus, cui definitioni ego adderem, ex imminuto admodum aut abolito cordis motu dependens. Est enim præceps virium lapsus in apoplexia; & tamen non est syncope; differt ab animi deliquio seu lipothymia secundùm magis & minus, iste enim affectus procedit à languida cordis systole.

Causa proxima hujus morbi spirituum defectus aut impotentia est ratione cujus cor se contrahere non potest ad sanguinem in suis cavitatibus contentum expellendum, unde colligitur syncopem à sola cordis relaxatione excitari non à contractione, hoc est in diastole cordis consistere, non verò etiam systole, ut quidam volunt, quod probatur etiam ex causis syncopem producere solitis, ut sunt evacuationes nimiæ, apoplexia fortissima, inedia longa, virium prostratio & aliæ quæ spiritus absumere, aut eorum

rum in cor fluxum, motumque inhibere aptæ sunt, atque etiam ex remediis huic morbo medentibus, quæ omnia spirituosa sunt & spiritus exsuscitare apta; adde cùm cor & ejus auriculæ sint veluti musculus digastricus, illæ quæ istius antagonistæ sunt, & utraque insuper pars eosdem nervos & ab iisdem plexibus sortiatur & eodem sanguine alluatur, fieri non potest ut in alterutra parte convulsio propriè dicta excitetur, hoc est perseverans & durans contractio, qui motus convulsivi & reciproci sequantur, quales in plerisque febribus, animi pathematis variis, cordis palpitatione, contingere solent; dum verò defectus spirituum aut impotentia pro causa syncopes statuitur, non excludo etiam copulam explosivam à sanguine suppeditatam, quæ cum spiritibus in omni motu musculari venit in consortium, ea enim si non suppeditetur in corde propter sanguinis vappidam perversamque diathesim, motus cordis nonnisi imminui multùm aut aboleri potest.

Syncopes alia idiopathica dicitur, quæ ex proprio cordis vitio dependet; alia sympathica quæ ad affectum aliarum partium consequitur, puta oris superioris stomachi aut & cerebelli propter consensum harum partium &c. Item alia essentialis quæ per se incipit citra alium sensibilem morbum; alia symptomatica quæ est effectus aliorum morborum, febrium nempe malignarum, pestilentium, hecticarum &c. spiritus autem deficiunt, aut impotentes fiunt ad cor constrigendum ob varias causas, tales sunt quæcumque spiritus absumere, dissipare, aut eorum motum aut fluxum inhibere valent, exercitia nempe & labores immodici, morbi longi aut graves, effrænata venus, evacuationes nimis copiosæ, obstructio nervorum cordi prospicientium, usus nimius narcoticorum, tristitia, sanguinis crassities nimia, aut dissolutio, aut depauperatio, ratione quarum aut ventriculos nimis aggravat, vimque spirituum opprimit, aut materiam explosivam non præbet; tales etiam sunt cordis inflammatio, ulcus, polypus, tubercula, & tumores in cordis cavitatibus grandiores, aer corruptus, odores tetri, imò aliquando suaves, ut in mulieribus videre est; venena, medicamenta fortiora. Item & dolores acutissimi in partibus sensibilibus, ira & gaudium vehemens, morsus venenatorum animalium & alia multa.

Diagnosis ad syncopem pertinens vel respicit subjectum huic morbo magis aut minus idoneum, vel morbum ipsum, vel causas illius productivas. Quoad subjecta ad syncopem magis disposita, sunt homines natura sua debiles aut à morbo longo labefactati, fœminæ magis quàm mares, virgines chlorosi laborantes & suppressione menstruorum. Morbi præsentis signa sunt præceps virium lapsus ut in definitione dictum est, pulsus carentia, aut saltem is valdè non sensibilis, color faciei pallidus, extremorum frigiditas, sudor frigidus, quæ omnia signa graviora sunt in syncope, minus gravia in lipothymia.

Causarum autem signa si hæ externæ sunt & procatarcticæ qualia sunt venenum assumptum, medicamentum mochlicum; aer pestilens, ira, gaudium, nimia evacuatio, odores tetri, inedia longa, effrænata venus, dolor. Dignoscetur hoc satis per se aut adstantium relatu; si verò tubercula magna, polypi totam ventriculorum cavitatem implentes, hoc dignoscitur ex eo quòd præcesserint palpitationes, inquietudines, & frequentes lipothymiæ; si autem symptomatica sit syncope & à febre maligna, pestilenti, variolis, causa non alia erit quàm ea ipsa, quæ morbum inducit & sanguinem atque spiritus depravat, fermentum scilicet sanguinis atterens & dissolvens aut ipsum subito coagulans; si cardiaca sit syncope & ex morsu oris ventriculi dependens hoc, ex dolore circa talem partem percepto manifestabitur. Item ex prægressis, nausea, vomitu, præsentibusque oris amarore, siti; si denique neque ab illo morbo dependeat, nec apoplexiæ fortissimæ conjungatur, tunc indicio est ex primario cordis affectu

oriri,

oriri, inflammatione nempe aut ulcere &c. non differt autem syncope ab apoplexia, nisi ex eo quod respiratio lædatur & difficulter fiat in ipsa cum pulsu permanente; pulsus vero aboleatur ad sensum in syncope, & respiratio libera aut saltem non ita impedita permaneat, ab apoplexia vero fortissima, ex eo quod in syncope, quæ sola advenire solet, respiratio & motus aliarum partium non aboleatur, aboleantur tamen in illa ab affectione hysterica, & epileptica, per motus convulsivos internos aut externos quę syncopem comitari non solent.

Prognosis syncopes varia pro varietate causarum instituenda; si namque ea detenti facilè ad se redeant post irrorationem faciei cum aqua frigida, vini, aut liquorum spirituosorum exhibitionem, si illi non sit obnoxius æger; si à levi causa, dico à levi procatarctica ortum ducat, non ita est mali ominis & facilè curari potest; si verò à morbo maligno aut pestilenti, veneno assumpto, tuberculo, aut tumore magno, in cavitatibus cordis, ulcere, aut causis gravioribus procatarcticis dependeat, si æger illi sit valdè obnoxius, si diutiùs duret, periculosa admodum & plerumque lethalis est; unde Hippocrates. Qui frequenter ac fortiter sine causa manifesta, animo delinquunt, derepente moriuntur.

Syncopes à quacunque causa excitetur, quia semper fit à spirituum defectu, impotentia, motu, aut influxu præpedito in ipso paroxysmo, iis curari debet quæ his omnibus occurrere possunt, talia sunt supinus decubitus, injectio aquæ frigidæ in faciem, sternutamenti concitatio, vinum generosum exhibitum, aut liquores spirituosi, aqua cinnamomi, imperialis, theriacalis, aqua vitæ, Reginæ Hungariæ, vociferatio, pilorum avulsio, frictiones fortes, digitorum contorsio, sales volatiles in pauco jusculo exhibiti, theriaca, etiam confectio alkermes. Post paroxysmum habenda est ratio causarum & pro earum varietate varianda est curatio, si polypi, turbercula aut ulcus magnum syncopem producant, incurabilis; si venenum assumptum aut morsus venenati animalis hunc morbum inducant, per oleosorum, lactis, jusculorum pinguium exhibitionem curatur, aliisque in præcedentibus recensitis, vel partem demorsam scarificando, & aqua vitæ cum theriaca mixta fovendo, propinando eodem tempore eam theriacam, sal viperinum, & alexipharmaca; si alia causa procatarctica syncopem procreaverit, putà gaudium, ira, tristitia, inedia, odores tetri &c. facilè est illi occurrere vitando scilicet has omnes causas; si effrænata venus, nimia sanguinis evacuatio, labores immodici aliaque vires, & spiritus exolventia, tunc restaurantibus, & spirituosis utendum, jusculis nempe consummatis, cibis nutrientibus ut sunt capones, perdices, gelatinæ, confectio hyacinthi, alkermes, theriaca, spiritus & sales volatiles &c. si denique ab apoplexia, febribus pestilentibus malignis aliisque affectibus pendet syncope, & symptomatica sit, per remedia his affectibus accommodata, & ex propriis capitibus petenda curari debet: si verò à cardialgia & vellicatione superioris orificii stomachi, per vomitoria.

CAPUT XXV.

De Imbecillitate Virium.

Etsi virium imbecillitas morbus propriè dici non possit, sed tantum symptoma, omnes morbos præsertim graves concomitans, de ea tamen hìc agere libet, propterea quod plerumque utpotè urgens remedia postulat, & sæpè negligendus venit morbus, & causa morbi ut ei occurratur; etenim insuper cùm ad totum corpus pertinere videatur; omnes enim functiones in hoc affectu labefactantur, nihilominus peculiariter ad cor spectat, utpote quòd ab ipso omnes functiones radicaliter dependent, unde de affectibus cordis agentes, non abs re erit de imbecillitate virium dicere. Consistit autem tale symptoma, ut ex dictis colligere est, in functionum omnium corporis, & præcipuè vitalium,

atque

atque animalium dictarum læsione, hoc est notabili imminutione, adest enim in virium imbecillitate pulsus imminutus & debilis, sensibilis tamen, per quod differt à Syncope, adest etiam impotentia ad motum & sensum, ita ut membra, partesque moveri expeditè nec sensationes vegetæ fieri soleant.

Symptoma illud non alias agnoscit causas quàm eas quæ syncopem accrescere valent, scilicet spirituum animalium defectum & languorem, vires enim corporis nonnisi à spirituum animalium debita copia & motu dependent, quibus quoque ut in syncope diximus, venit in consortium, sanguinis debita constitutio, hoc est, ea massæ sanguineæ atque ejus principiorum dispositio, ut activa passivis prævaleant, scilicet spiritus, & sal in debita quantitate & proportione, atque mixtione: si enim activa passivis prædominentur, ex ista perturbatione fit ut sanguis non debitam & puram materiam spiritibus in cerebro generandis suggerat, tum quia sanguis idem ad motus cordis & aliarum partium atque nutritionem suum symbolum spiritibus conferens, si vitiatus sit in sua crasi, officio ritè fungi nequit, nec partes nutrire, nec motum fermentativum & circularem inire in quo calor nativus consistit, & virium robur, hinc non mirum si in acutis, gravibus, malignis, & pestilentibus atque etiam chronicis morbis, virium adsit imbecillitas, & in omnibus casibus ubi spiritus non generantur, aut dissipantur, aut non dispensantur, ut in morbis soporosis, vigiliis, exercitiis imodicis, copiosis evacuationibus, immodica venere, aliisque quæ dum sensim sine sensu atque paulatim operantur, virium imbecillitatem inducunt, dum verò derepente agunt, hoc est spiritus exhauriunt, syncopem excitant.

Virium imbecillitas satis superque se manifestat, ut ejus diagnosis nulla requiratur, causarum verò signa eadem sunt quæ in syncope relata sunt, propterea quòd virium imbecillitas easdem causas agnoscat non statim & derepentè effectum suum sortientes, ut jam innuimus, sed sensim atque paulatim.

Prognosis virium imbecillitatis absolutè loquendo mala est, quia ex virium robore semper salus & sanitas in morbis expectatur, nec nisi ipsis vegetis optima remedia, qualia sunt venæ sectiones & purgationes institui possunt, undè in omnibus morbis virium imbecillitas pessimi est ominis, ubi verò à causis procatarcticis minùs gravibus, labore putà, vigiliis & dependet, non ita periculosa.

Indicatio curatoria virium imbecillitatis & indicatio quæ in morbis conservatoria dicitur & vitalis una & eadem est; illa autem adimpletur, non habita plerumque ratione morbi aut causæ morbificæ, nam si habeatur ratio morborum à quibus dependet, tunc celebrari debent remedia iis appropriata ex propriis capitibus petenda. Remedia verò quæ imbecillitati virium prospiciunt, sunt omnia analeptica, spirituosa, cum ea tamen præcautione ut morbum aut causam morbificam non augeant, ita ut tunc in minori dosi, aut magis temperata præscribantur. Ea igitur remedia sunt non diversa ab iis quæ in syncope præscripsimus, qualia sunt juscula consummata, juscula caponum, perdicum, Gelatina, cornu cervi & confectio alkermes, vinum, aqua cinnamomi, salia volatilia, aquæ destillatæ, restaurantia à Riverio præscripta, vitella ovorum, julepi cardiaci ex aquis cardui benedicti, scabiosæ cum aqua naphæ, aqua imperialis, confectio hyacinthi vel opiata restaurans; conserva buglossæ, caryophyl. & nucibus conditis, ambra grisea; nuc. moschatæ conditæ, essentia anisi & caryophyllorum, pulli item columbini aut catelli medium secti & in formam epithematis cordi applicati, aliaque multa quæ passim apud Auctores reperiuntur.

NOTA.

Capitibus de syncope & virium imbecillitate pauca addenda habemus. Notabimus solùm in primo affectu, syncope videlicet, auctorem nostrum topica rejicere solitum, de epithematibus cordis regioni aut scrobiculo applicandis, altum servare silentium. Constat tamen experientia, epithemata dictis partibus, ut & carpo admota non inutilia esse in hoc casu, sive aromatum aut materiarum spirituosarum ex quibus epithemata conficiuntur, effluvia seu atomi volantes, in vasorum extrema rapiantur, vel nervorum cutaneorum fibrillas penetrent & commoveant; sive earundem atomorum major pars naribus excepta in nervos itidem & spiritus hoc immediatè agat. Quicquid sit juvat sacculos, melissa, cuticula citri, rosis rubris, garyophyllis hortensib. mentha, santalis, speciebus aromaticis &c. plenos, spir. vini, aceto simplici aut theriacali, aq. rosar. &c. irroratos exterius applicare, aut odorari. Conferunt balsamum verum & alia balsama aut olea artificialia, fragrantia sua; imò panis recens naribus frequenter admotus multùm laudatur. Si efficaciora requirantur, ad sal volatile aut spiritum volatilem salis armoniaci recurrendum, cujus odor nares potentissimè feriendo vel ipsos apoplecticos excitat. Idem spiritus aromatum oleo imbutus & spiritui vini maritatus præstantissimus est, ex vino aut alio liquore conveniente per os exhibitus; tum etiam spiritus theriacalis camphoratus, liquor cornu cervi succinatus, & alia id genus.

CAPUT XXVI.

De Cordis Palpitatione.

Quamquam non minoris notæ Medici reperiantur hodiè qui stabilitam optimè & undequaque inexpugnabilem *Loveri* de cordis motu sententiam omninò rejiciant, aut præjudiciis excæcati aut Veterum placitis, pertinaciùs adhærentes, re tamen accuratiùs examinata, atque cordis partibus & fabrica attentiùs perpensis, musculum esse cor, eodemque ac alios musculos modo relaxari atque constringi nemo veritatis amans ire audeat inficias: si etenim omnes partes corporis quæ contractionis capaces sunt (ne membranosas quidem & cartilagineas excipiam, quales sunt ventriculus, intestina, vesica, bronchia pulmonum eorumque vesiculæ &c.) beneficio spirituum animalium (conferente tamen suum symbolum sanguine) constringi, jam recepta sit apud omnes opinio, quantò magis systole cordis seu validus ille qui sanguinem è sinubus suis exprimit nisus iisdem spiritibus, copula tamen sanguinis elastica adjutis acceptus referatur, ipsum quippe præter innumeras fibras carneas (quæ muscularis motus instrumenta communiter audiunt) in modum cochleæ dispositas; & ab una basis parte ad conum lateraliter, & obliquè descendentes, ut iterum à cono ad alteram ascendant, vel saltem inferiùs reflexæ transversum septum aut columnulas cordis dictas forment emihentias, præter, inquam, hunc omnem struturæ muscularis apparatum, nervos quoque (si per Anatomiam disquirere libeat) multo plures quam alii etiam majores musculi, ab octavo pari intercostali, plexibus cardiacis spirituum velut promptuariis mutuatos sortitur unde spirituum penus per implicatam fibrarum contorsionem non facile dissipabilis, cordique etiam avulso, aut nervis ipsis prospicientibus, per eorumdem præcisionem, spoliato, reciprocè contrahendo sufficiens (secus ac in aliis musculis hac mechanice destitutis) ad aliquod tempus

pus ſuppeditatur, cum igitur & propter jam dictas rationes & propter multas alias quas hìc ſubnectere non eſt animus, ne opus in immenſum excreſcat in muſculorum claſſe cor reponendum ſit, morbis quoque & paſſionibus partes haſce infeſtare ſolitis obnoxium eſſe diffiteri non poſſumus; & potiſſimum motibus convulſivis quorum ſpecies quædam mira & peculiaris eſt palpitatio de qua impræſentiarum agitur; ea vero ut à febrilibus cordis motibus diſtinguatur, qui vere convulſivi ſunt, definiri poteſt vehemens admodum & inordinata cordis concuſſio, ſeu valida ſyſtole, qua contractis fortiſſimè per fibras muſculares undequaque cavitatibus, conus qui pars hujus muſculi mobilis eſt ad immobilem baſim verſus poſteriora paululùm reclinatam ita vehementer retrahitur ut ſimul verſùs partes anteriores cum impetu ſubſiliendo, pectus valide pulſet, & tunc ob auctam præter modum fibrarum craſſitiem, tum etiam ob reverberatum ab obice ſi quis ſit, aut viarum anguſtia, in circumſtantes cordis parietes è ventriculis propellendum ſanguinem, coſtæ (docente Fernelio) diffringantur. Interdum & loco moveantur, ut (obſervante Foreſto) prodiens inde ſonus ad plures paſſus imò & extra ægri cubiculum audiatur.

Hic affectus præter cauſas communes ſpaſmodicos motus aliis muſculis aptas inducere; quales ſunt inter occaſionales, irritatio facta à vermibus, ſanguinis aut aquæ paricardio contentæ acrimonia &c. quæ cordi dolorem inferens, ſenſum ſpirituſque inibi hoſpitantes inordinatè commovens, materiam ſpaſmodicam ſi in ſanguine lateat, in actum deducit, ejuſque cum ſpiritibus jam agitatis intimam magis permixtionem faciendo, maximam eorumdem in fibris muſcularibus producit expanſionem; inter efficientes vero eadem materia ſpaſmodica ſeu particulæ ſanguinis ſolito magis elaſticæ ac ſpiritibus heterogeneæ in corde ob peculiarem ejus diſpoſitionem collectæ quæ propter intenſam quam ineunt cum ſpiritibus, etiam ut plurimum ſuo modo peccantibus, fermentationem, fibras ejus craſſiores multo reddunt, unde fortiſſima ſequitur cordis contractio atque decurtatio; præter inquam, haſce cauſas quæ alios corporis muſculos, modò plures, modò unicum, prout affectus univerſalis aut ſingularis fuerit, in convulſivos motus adigere valent, dantur & aliæ plures cordi peculiares quæ tamen ut plurimùm ab occaſionalium numero non ſunt excludendæ. Tales habentur quæcunque ſanguinis cordis in cavernis moram facere poſſunt, ejuſque iiſdem egreſſum quoquo modo inhibendo impetuoſam in circumductos ventriculorum parietes reflexionem efficere.

Sic quibuſcumque ſanguis craſſus, viſcidus aut grumoſus eſt, cor ſæpius palpitare obſervat quotidiana praxis, cujus ratio ex eo peti debet, quòd cunctans in corde ſanguis ipſumque aggravans, aut ſibi ipſe ob craſſitiem & viſciditatem præcludat exitum, ſicque per cordis ſyſtolem exire totus non valens, in ejus latera vehementer reſiliat, aut acido abundans, quod ſi ipſi talem conciliavit diatheſim ſi per moram quam ibidem facit, copulam ſpiritibus utpote ſalino volatilibus magis elaſticam aut etiam in majori copia ſuppeditat, quæ deinde iiſdem juncta majorem cordis ad ſanguinem è ſinubus ſuis, expellendum conatum excitet; excreſcentiæ quoque carneæ aut oſſeæ in corde genitæ, calculi, polypi tubercula, tum in cordis ventriculis, tum in arteriis ipſis appenſis, vaſiſque pulmonaribus enata palpitationis cauſæ ſunt non infrequentes, quatenus ſanguinem è corde per ſyſtolem protrudendum, in ejuſdem cavitatibus remorantur; unde ipſe propter interceptum iter in cordis parietes fortiùs reſilire neceſſe habet, eoſque ultra modum elevando pectus validius percutere; hinc colligi poteſt quomodo exercitium immodicum, ira, crapula, balnea caliſtiora, venena aſſumpta, quæ hujus affectus cauſæ ſunt externæ & procatarcticæ, palpitationem cordis inducere poſſint, item & quomodo alimenta craſſa, terreſtria

ſtria & viſcoſa, aer minus ſubtilis, vita ſedentaria & otioſa acidorum nimis uſus vinum tartareum, triſtitia &c. ad hunc affectum prædiſponere ſoleant illa ſiquidem omnia aut cor ſanguine ingurgitant, illiuſve copulam adaugent elaſticam, aut ſanguinem incraſſant & coagulant? qui deinde è cordis ventriculis non facile propellitur & in ipſis aut annexis vaſis calculos, polypos, tubercula &c. producere aptus eſt.

Cùm tactu viſu & interdum auditu, deprehendatur cordis palpitatio, nulla prorſus ad hunc morbum detegendum diagnoſis eſt adhibenda; illius verò cauſæ cùm magis abſtruſæ ſint & reconditæ, ſignis etiam peculiaribus diſtenguendæ ſunt, ſi igitur polypi, excreſcentiæ carnoſæ, calculi, tubercula, huic affectui occaſionem dederint, continua cor palpitatione tentabitur ob continuam cauſæ præſentiam, pulſus quoque minor erit, ex eo quòd ſanguis non facilè propter interpoſitum obicem, è corde in arterias propellatur; ſi autem à ſanguine craſſo & viſcido, aut materie ſpaſmodica morbus ortum duxerit; per prædictorum ſignorum abſentiam dignoſcetur, atque etiam ex pluribus aliis ſymptomatis, ſanguinis craſſitiem & viſciditatem, aut copulæ elaſticæ copiam conſequi ſolitis; ſi demum aut vermes aut ulcus in corde genitum, aut aqua pericardio contenta &c. palpitationem induxerint, vix niſi autopſia deprehendi poſſunt.

Palpitatio cordis à polypo, tuberculo, calculo, excreſcentia oſſea, aut carnea, in corde aut ipſis appenſis vaſis genitis, dependens, mali ominis eſſe ſolet, & ut plurimum in lætalem ſyncopem terminatur, periculoſa quoque admodum cenſenda erit, quæ à vermium globulo, aut ulcere cordis originem trahit, quæ autem ab aliis recenſitis cauſis natales incipit, licet ob partis affectæ nobilitatem aliquod videatur, periculum portendere, facilius tamen remediis cedit nec funeſtum ut aliæ ſemper habet exitum.

Remedia igitur quæ in curanda cordis palpitatione adhiberi debent, ſunt præter univerſalia quæcumque attenuant diſſolvunt atque aperiunt, nam ſeu excreſcentia quælibet ventriculos cordis occupaverit ſeu ſanguis grumoſus, aut materia ſpaſmodica pluſquam par eſt refertus (quam acidas eſſe particulas ſuperiùs ſuſpicati ſumus) morbum iſtum progenerarit, cauſæ illæ quæ ſunt omnium fræquentiſſimæ (ulcus enim & vermes raró accuſantur) nihil aliud indicare videntur quam medicamenta, quæ tenuium ſint partium, ſanguinemque viſcidum, terreſtrem acidis onuſtum particulis, calculoſque & polypos; tubercula producere aptum corrigant ac fluidum reddant: hoc verò perficiunt optimè radices aperientes plantæ aromaticæ, diaphoretica, chalybeata, ſpiritus omnes volatiles, ſales omnes lixiviales, uno verbo ea omnia quæ in craſſa, viſcidaque ſanguinis diatheſi uſurpari ſolent: unum tamen inſtar omnium remedium, ſunt ſales volatiles, qui quia particulis donantur maximè ſubtilibus ad minimam ignis actionem ſummum alembici petentibus, efficacius & promptiùs cauſas tum antecedentes, tum conjunctas corrigere valent, ſanguinique fluiditatem conciliare, qua ventriculos cordis minùs aggravet, & facilius ex iiſdem per ſyſtolem protrudatur.

NOTA.

Cum palpitatione cordis vulgo confundi ſolet congener affectus *Pulſus intermiſſio*, quæ cordis & arteriarum actionis læſæ ſymptomata eſt. Id aliquando nullum portendit periculum. Senibus imprimis, quibus vel integra ſanitate admodum familiaris eſt pulſus intermittens nihil mali contingit. Eadem pulſus intermiſſio literatis, monachis, & aliis quibuſcunque ſtudiis & meditationi intentius incumbentibus, melancholicis, aut graviori animi affectu laborantibus, ſæpius accidit.

Ita narrat magni nominis Medicus *Argenterius*, in ſe ipſo aliquando pulſum intermittentem obſervaſſe, quem tamen nul-

nullum insigne valetudinis periculum consequutum sit. Ejus vero affectionis causam fuisse putavit, quod nimiis studiorum laboribus vitalem cordis facultatem afflixisset, qua tamen instaurata, intermissione studiorum intensiorum & diæta conveniente, ad pristinam sanitatem redivit.

Virum alium novimus, eumque itidem Medicum qui pulsus intermissione laboravit. Is annos natus præterpropter triginta quinque, primùm hujus symptomatis insultum passus est, quo perterritus, eo præsertim nomine quod gravitatis sensum & veluti constrictionem in corde eodem tempore & simul ac pulsus intermittebat, perciperet, multa remedia adhibuit, inter quæ cardiaca vulgaria, melissa, citria mala, confectio alkermes &c. prmò in usum revocata, parum proficiebant. Salia volatilia, vinum, & spirituosa omnia, quæ acidorum præcipitandorum aut circulationis promovendæ gratia, assumebat, sanguinem & spiritus exagitando potius nocebant. Potus thè & caffè non minus noxius erat, quin potui isti primam affectus causam non immeritò forsan acceptam retulit æger. Purgantia, imò & clysteres ipsi multum turbabant; nec à venæ sectione quæ vel parca manu celebrata vires manifestè atterebat, melius habebat. Refrigerantia contra multum profuerunt, & alkalica omnia fixa. Acidulæ potissimum, seu aquæ minerales nitrosæ frigidæ, utut purgantes, cum fructu usurpatæ. Sed inter alia mirificum aquæ fontanæ, seu fluviatilis communis alkali non reticendum, quod in hoc casu plus ferè solùm quam alia omnia præsidia præstitit. Vino quippe vir ille per menses circiter duos media hyeme omnino abstinuit, & aqua sola frigidissima usus est, & hactenus vinum admodum lymphatum bibens optimè, Dei beneficio, valet.

Hoc non mirabitur qui legerit quod à Clarissimo & Nobilissimo Viro Domino Tozzi, Pontificis Romani Archiatro, refertur, quosdam scilicet à potu copiosiore meraciorum vinorum item ab ira & timore pulsum intermittentem habuisse, symptoma quippe hoc spasmodicum à causis omnibus irritantibus & spiritus in motus extraordinarios egentibus facile accersi potest, in prædispositis potissimum & hypochondriaco affectui obnoxiis.

Choream hìc etiam interdum ducere ventriculum evincit quod ab eodem nobilissimo Auctore additur, quosdam alios in pulsus intermissionem incidisse, ab esu castanearum, & leguminum.

Pulsum intermittentem in ipsis etiam infantibus sæpe reperimus, qui sani nihilo secius & valentes fuerunt. Unde concludere licet pulsum immittentem, si aliis non stipetur symptomatibus, per se nihil fere funesti portendere præsertim si periodicè tantum intermissio se prodat.

At si hujusmodi pulsus alios affectus sequatur aut comitetur, ex eo periculum æstimandum. Sic polyporum cordis pulsus intermittens cùm soboles est certum minatur interitum. Quin aliquando observavimus pulsus intermissionem cephalalgias seu graves, & profundos capitis dolores comites habuisse præsertim in puellulis, qui motibus convulsivis supervenientibus & affectibus soporosis, è medio sublati sunt.

PATHO-

PATHOLOGIÆ LIBER TERTIUS, SIVE TRACTATUS DE MORBIS MULIERUM.

CAPUT PRIMUM.

De Mensium Suppressione, & Chlorosi.

E chlorosi & mensium suppressione hìc simul non immeritò agimus, quando quidem in praxi etiam hi duo affectus eodem tempore curandi sæpissimè occurrunt, & chlorosis mensium suppressione tanquam symptomate sibi adjuncto stipatur; plerumque vero mensium suppressio quacumque de causa prius adveniens, sæpissimè etiam sibi comitem chlorosim accersit. Illi igitur affectus quamvis sæpissimè juncti reperiantur, seorsim tamen & oriri, & subsistere possunt, & uterque etiam, nonnunquam & absque ullo uteri vitio, ut patebit ex causis horum affectuum afferendis.

Quoad chlorosim igitur sive pallidos virginum colores, aut febrem pallidam & amatoriam, qui morbus non ita virginibus affixus est, quin etiam nuptis, imò pueris, & viris quamquam rarius accidere soleat, propterea quod non tam ab utero quàm sanguinis crassitie, vappiditate, & Cachexia, cujus species est, dependet: illius ratio formalis consistit in albido, & vitioso universi corporis habitu ad Cachexiam jam vergente, cui plura alia adjunguntur symptomata infrà enumeranda & explicanda.

Causa autem hujus pravi coloris, & habitus, omniumque symptomatum quotquot in chlorosi reperiuntur alia statui nequit, quàm prava, effœta, & crassior totius massæ sanguineæ constitutio, & quæ ab eodem sanguine sic vitiato in vasis præcipuè abdominis, & viscerum in eo contentorum obstructiones gignere apta est, quæ licèt primam ut patet huic affectui originem non præbeat, priùs enim sanguis depravari & crassior fieri debet quàm obstructiones pariat; ad eundem tamen fovendum, & radices illius altiùs infigendas non parùm concur-

currunt; obstructionum enim beneficio, fit, ut sanguinis circuitus in dies difficilior reddatur, undè membrorum gravitates vel etiam intumescentiæ & solitæ secretiones minus perficiuntur, unde sanguinis constitutio in deterius etiam labitur, præter eas quæ in sinu ejus circulantur particulas recrementias, aliàs secerni solitas. Pravæ verò & crassioris sanguinis diathesis causa est chylus deterior & minùs perfectus qui in sanguinem transmittitur, sic etiam ex eodem sanguis generatur minùs eleboratus & impurior, ut etenim chylus à particulis sanguineis naturali copia motu fermentationis agitatis quibuscumque commisceatur, eo modo dividi, attenuari, & volatilizari nequit, quod requiritur ut in perfectum facessat sanguinem, certum enim in ventriculo à dissolvente illius fermento & in intestinis etiam à succo pancreatico & bile elaborationis & tenuitatis gradum attigerit, necesse est, secus verò ex quocumque hujus primæ coctionis vitio aliud etiam hæmatoseos vitium subsequetur, ita ut si chylus crassior fuerit & crudior, particulæ illius & principia ita nunquam attenuari & extricari possint quin inde exurgat sanguis etiam crudus & crassior principiis activis destitutus, minùs spirituosus minusque volatilis. Quod de coctionis vitio dictum fuit maximè etiam intelligi debebit de multiplici pravorum alimentorum specie, ex quibus difficile est aut impossibile ut generari possit chylus, nisi pravo & crudo sanguini generando idoneus. Patet igitur ex nonnaturalibus malè adhibitis & variis in modo vivendi erratis qualia puellæ adultæ prae aliis solent sæpissimè committere, originem ducere pravum hanc sanguinis diathesin in qua ille particulis crassioribus constans subtilibus & activioribus suis principiis orbatus reperitur, unde chlorosi inducendæ aptus existit; sicut enim color faciei & totius corporis in unoquoque homine indolem sanguinis & ejus naturam solet referre; & sicut ab eodem sanguine rectè constituto, purpureoque, vivido rubente colore, quem ex congrua sulphuris & salis volatilis, cerebris fermentationibus & recrementorum separationibus invicem & intimè junctorum mixtione obtinet, vividus etiam & laudabilis corporis habitus & color inducitur, ita si in eodem sanguine prædictæ particulæ pauciores reperiantur, aut reliquis nimiùm intricatæ, solitum assecutæ non fuerint mixtionis & exaltationis gradum, colorem etiam minùs vividum, & à naturali recedentem induci sequetur, eum plerumque albidum, quandoque plumbeum, aut viridescentem, pro varia principiorum sanguinis mixtione.

Alia symptomata hujus morbi sunt primò gravitas, & segnities totius corporis, partim intumescentia & lassitudo spontanea, sanguis enim quatenus circuitum suum in partibus omnibus lentè admodum peragit & aliudè existit crassior, gravitatis sensum inducit, inflationem, segnitiem; lassitudo verò spontanea & minor ad motum aptitudo, non solùm ob eundem motum segniorem sanguinis sed etiam ob defectum spirituum animalium quorum minor quàm par est copia ex tali sanguine suppeditatur cerebro, qui etiam minùs sunt activi & volatiles, unde ad solitos partium motus obeundos, illi etiam minùs sufficiunt: & prætereà quia idem sanguis copulæ elasticæ ad motus partium musculosarum propagandos requisitæ, spiritibus subministrandæ minùs aptus existit. Secundò difficultas spirandi præserim à quocunque levi etiam exercitio, proptereà quòd sicut à singulis corporis motibus solet fieri acceleratus sanguinis motus auctaque effervescentia; idem in majori copia in vasa pulmonum irruit, quo dum hæc, cordisque sinus infarciuntur, difficultas spirandi & palpitatio emergunt; ex eadem etiam levi quacumque occasione ob modò dictum sinuum cordis infarctum, & sensum gravativum cordi inductum, unde fit ut sanguis aliunde crassior, majorique accedens copia unica cordis systole, quamquam validè propellitur, totus in appensas arterias propelli nequeat, ac proindè versùs parietes cordis resilire cogitur

gitur & palpitationis motum efficere. Tertiò ciborum fastidium ob fermenti stomachi debilitatem, aut stagnantes, qui ex pravis coctionibus generati sunt, in iis viis pravos humores; quibus involvitur fermentum ventriculi ut solitas in membranis ventriculi impulsiones ad appetitum ciborum inducendum requisitas efficere nequeat. Quartò maxima ad somnum propensio, isque solito profundior & ob defectum spirituum & mobilitatis, & quia sanguis circa cerebrum, & in aliis partibus lentiùs circulans idem aggravat, quod spiritibus ut dictum parum turgidum facillimè concidit. Quintò pulsus celer & frequens; quia quò magis sanguis crassus est, ita spiritus sunt minoris energiæ & in minori copia, quò cordis systole lentè peragitur, unde pulsus celer & frequens sæpissime; demum huic morbo ut suprà dictum copulatur mensium suppressio, quandoquidem variis partium abdominis obstructionibus adjungitur, etiam in vasis uteri genitæ obstructiones à sanguinis crassitie & cruditate, unde fluxus sanguinis menstruus præpeditur; sed quoniam hìc nobis agendum est de menstruorum suppressione non solùm quatenus huic morbo adjungi, sed absque illo etiam oriri potest, soletque in puellis, tum adultis aut fœminis quæ ex lege naturalis œconomiæ singulis mensibus tali sanguinis fluxu repurgari debent, assignandæ sunt causæ omnes quæ in quacunque virgine & muliere non utero gestante, eundem valent supprimere.

Causæ omnes illæ vel ad uterum & illius vasa referuntur, vel ad sanguinem; ex parte uteri primò contingit ut dictum est vasorum illius obstructio vel in chlorosi, vel citra chlorosim; prætereà uteri tumores, inflammationes, schirri quicunque eundem fluxum cohibere valent, vel partium etiam vicinarum, uterum & vasa illius præter modum constringendo & coarctando; si orificia uteri occlusa fuerint, contingit etiam talis fluxus suppressio; licèt interim sanguis in cavitate uteri, ut visum est, aliquando cumuletur, defectu viæ per quam foras dejici possit. Ex parte verò sanguinis se tenet aliquando vitium, fluxum menstruum supprimens, primò dum maximus adest illius defectus in toto corpore ob præcedentes evacuationes ut in convalescentibus aliisque contingit, secundo dum alias excretionis vias affectat, ut sunt nares, hæmorrohoides sique aliis sensibilibus modis regularis & consueta contingat illius rejectio quæ menstruorum vicem gerat; tertiò si solita in eodem sanguine fermentatio, cujus beneficio menstrua illius promovetur excretio, more debito non propagatur, quod in iis affectibus contingit in quibus particulæ activiores & elasticæ in tota massa sanguinea maximè deficiunt, illiusque particulæ segniùs tantum fermentescunt, eaque ratione in chlorosi etiam præcipuè si inveterata fuerint contingere potest mensium suppressio absque concursu obstructionum; ob plethoram demum & sanguinis in universo corpore redundantiam supprimuntur menses, propterea quod distentis & turgidis sic nimiùm vasis uteri in primis deest spatium quo particulæ sanguinis agitari & à vasis etiam per eorum orificia secedere valeant.

Diagnosis, quoniam hic affectus ex relatione ægrotantis innotescit, tota eò dirigenda est, ut dignoscatur an à causa naturali, graviditate scilicet, aut à præternaturali ex dictis suprà, oriatur; hìc igitur conferenda erunt signa graviditatis à Riverio proposita; quod non necesse erit si affectus in pudica virgine accidat & de qua nulla talis haberi possit suspicio, si quæ talis sit.

Signa causarum præternaturalium satis facilia sunt; chlorosis & mensium suppressio licèt chronici sint affectus periculum tamen portendunt, & præcipuè menses suppressi ob morbos graviores qui deinde imminent; inde etenim febres, cachexiæ, hydrops enascuntur.

Curatio chlorosis in omnibus eadem aut saltem valde similis esse debet, in suppressione verò mensium pro varietate causarum diversimodè instituenda est; ad chlorosim igitur curanda adhiben-

bentur in primis remedia attenuantia, aperientia & evacuantia; Inijciantur ergo statim clysteres emollientes & laxantes, & a rejectione mittatur sanguis ex brachio, itereturque venæ sectio, sed tamen pro natura & plethora ægrotantis; nam eam celebrare aut sæpiùs repetere non ita expedit, interim exhibeantur julepi & apozemata ex simplicibus attenuantibus & radicibus aperientibus parata, additis salibus fixis & volatilibus; liquores spirituosi, confectiones calefacientes, vinum absynth. juscula quoque ex decocto prædictorum simplicium parantur, quibus addi potest limatura ferri aut prædicti sales, purgatio demùm celebranda, cui succedere potest balneum aquæ tepidæ quod ingrediatur per 10. aut 12. dies, quo finito iterum purgandus æger & mox præscribenda opiata purgans chalybeata; tandemque si perseveret affectus, ad aquas minerales acidulas recurrendum, uno verbo ea omnia remedia quæ in obstructionibus lienis, melancholiæ, hydropis hic etiam locum habent; suppressio mensium si cum chlorosi copuletur aliam non requirit curationem quam quæ huic morbo debetur saltem ut plurimum.

Coitus in utroque affectu prodest, si verò extra chlorosim contingat videndum est à qua causa hæc pendeat; si etenim obstructionum sit suspicio simili etiam ratione curabitur; si à variis morbis uteri ut dictum fuit procedat: curatione eorum hæc etiam auferenda; si à prava diathesi sanguinis & defectu fermenti idoneis remediis sanguinem restaurando, roborantibus, spirituosis volatilibus sanabitur, si à sanguinis redundantia venæ sectione potissimùm ex brachio, deinde ex pede illius curatio absolvetur, in mensium suppressione ab obstructione & uteri infarctu, oriunda, suffitus ex scoriis regul. antimon. atque etiam decoctum sudorificum prodest.

NOTA.

Chlorosim seu Pallidos virginum colores, febrem albam & Cachexiam muliebrem, aliis dictos, à Mensium suppressionem diversum esse affectum probat experientia: Multæ quippe virgines & maritatæ etiam, aut viduæ, pallentes quotidie videntur, decolores, à febre nunquam immunes, ab omni ferè cibo abhorrentes, imò absurda; ut carbones, cineres, gypsum comedentes, quod ultimum symptoma affectum peculiarem facit Picam seu Malaciam dictum de quo in libro primo. Multæ, inquam tales sunt mulieres, quibus ideo menses periodicè fluunt.

In his cùm sanguis satis superque dissolutus sit, & abundet potius sero salso & acriori, quo sulphurea ejusdem sanguinis pars absorbetur, vel quoquo modo superatur, unde coloris vividi deperditio; medicamenta acriora & calidiora, aperientia vulgò dicta, aromata, vina medicata, salia lixivia &c. vitanda sunt. Contrà ad acida temperata & mixtiora confugiendum; cujusmodi sunt succi granatorum, ribium, & citri multa aqua diluti; spiritus salis dulcis, crystalli tartari &c. His adjungi debet liquor cornu cervi succinatus; succinum ipsum & succinata omnia, myrrha, camphora, saccharum Saturni; opium ipsum. Nec nocebunt martialia mitiora, quæ utrique Chlorosi conveniunt, cum hac tamen differentia, quod chlorosi mensium suppressionem comitem habente, martialibus facilius junguntur non aromata modò è alia, quæ suprà indicavimus, sed & purgantia validiora, quæ in priori ejusdem affectus specie, non ita feliciter usurpantur.

In mensium suppressione post venam sectam, & purgans medicamentum aliàs exhibentur sequentia; pulvis cachecticus Quercetani cujus basis est ferrum cum sulphure calcinatum; item specificum stomachicum Potetii ex regulo antimonii martiali stellato paratum; quibus jungi possunt salia fixa arthemis. stipit. fa-

bar. ulmariæ &c. mercurius dulcis; æthiops mineralis. Hæc sequentur aromata, inter quæ non minima laus croco; ex quo cum pomo citri, per infusionem in vino albo paratur medicamentum multæ efficaciæ. Parantur & vina medicata, cum & sine martialibus, ex radic. eryngii, enulæ camp. arthemis. matricar. meliss. roremarino, cinnamomo, caryophyll. &c. Datur pro potu ordinario decoctum ligni sassafras cum ceterac & passulis. Commendatur etiam Elixir. proprietatis, cum & sine acido. Inter purgantia, pilul. de hiera, aloephanginæ, tartareæ Bontii & Q. & aliæ ex gummi compositæ. Tandem aquæ minerales ferruginosæ, & thermæ sulphureæ.

CAPUT II.

De Fluxu Mensium Immodico.

Mensium fluxus sicut supprimitur nonnunquam, ita etiam non rarò solet immodicus contingere, cùm aut diutiùs perseverat & cum copiosiori sanguinis rejectione, vel dum frequentiùs quàm debet ex naturæ lege recurrit.

Causæ immodici hujus fluxus vel in vasa ipsa uteri, vel in sanguinem refundi possunt; in vasa quidem, si ea dilacerationem aut ruptionem passa fuerint, ut, potest contingere, à quocumque conatu violento, abortu, partu difficili &c. ex vitio verò sanguinis procedit fluxus mensium immoderatus multiplici ratione. 1. igitur sola sanguinis quantitas & redundantia in toto corpore efficere potest ut magis turgeant vasa uteri, & his etiam semel reseratis, multò copiosiùs & diutiùs etiam idem sanguis effluat, ita ut etiam copiosiori & diuturniori affluxu præter modum aperta, & sic diu perseverantia, vasa nonnisi difficillimè rursus coalescere possint, cùm præsertim novus perpetuò succrescat sanguis ad exitum, unde immodicum fore fluxum necesse est; adde quod plethora ruptionem vasorum facere potest, quòd si idem sanguis particulis fermentativis validioribus & majori copia refertus fuerit; hinc quoque immodicam menstrui sanguinis excretionem promoveri sequetur, quandiu durabit illa agitatio in sanguine, vi cujus partes illius quædam ad menstruam excretionem disponuntur, tandiu fluxus hic perseverabit, sicut quandiu in sanguine perseverat agitatio, à catarctico quodam vehementiori inducta, tandiu durat excrementitiorum humorum rejectio; in eo etenim non aliud est discrimen nisi quòd in purgatione, hujus fermentationis beneficio particulæ tantùm quædam ex sinu sanguinis ad excretionem disponuntur, in menstruorum verò fluxu quæ à fermento menstruo excitantur partes indiscriminatim quæcumque sanguinem componant, excernuntur, eadem & quantitas & qualitas fermenti menstrui prout scilicet illud citiùs ea copia & ea vi cumulabitur in massa qua ad dictum fluxum excitandum opus est, erit causa quoque quod frequentiùs recurrat, quàm naturaliter fieri debeat, atque ob eam potissimum rationem, mulieres etiam naturaliter aliæ aliis solent frequentiùs repurgari, sicut fermento deficiente, ut alibi dictum est, nullatenus deficiente copia sanguinis, nec obstantibus obstructionibus idem etiam fluxus aliquando cohibetur. Tertiò acrimonia sanguinis idem præstare valet, acrioribus etenim salibus nimiùm onustus sanguis occlusionem vasorum impedit, aut multùm retardat, quorum apertione fluxus perennatur. Quarto tenuior etiam sanguis & humore seroso præter modum dilutus ac quocumque modo dissolutus eundem fluxum diuturniorem valet efficere; in variolis, peste, febre maligna, per dehiscentia vasorum ora perpetuo viam sibi facit, unde illa etiam nonnisi difficillimè coalescere possunt.

Diagnosi alia non indiget affectus hic ad ipsum diognoscendum, quare hæc tota ad causarum distinctionem dirigenda est; sic plethora ex signis ipsam indicantibus; si adsit, dignoscetur à fermento aucto, si talis fluxus in puella aut mu-

muliere contingat crebriùs solito & sanguis exeat naturaliter se habens; ab acrimonia sanguinis fluxum hunc oriri indicabunt signa si adsint, humorum salsorum & acrium in sanguine redundantium, sanguis nimia copia & cum sensu doloris affluens; sanguis vero serosus aut dissolutus, si talis sit per se satis apparebit rejectus; si ex vasorum dilaceratione, ruptione procedat affectus, ex iis quæ præcesserunt aut ægri relatu notum fiet.

Quod prognosim spectat, cùm hæmorrhagia omnis copiosa & diuturna periculosa sit, hæc quoque periculo non vacat, unde majus tamen aut minus imminent pro ratione copiæ sanguinis excreti & fluxus diuturnitate, statu ægrotantis & symptomatis inde procedentibus.

Curatio etiam varia esse debet pro ratione causarum sic & plures eædem à quacumque causa oriatur, indicationes occurrunt adimplendæ. Primo igitur revulsionis gratia præmisso clystere emolliente & refrigerante qui semper lenis esse debet, venæ sectio brachii instituenda sæpiùs repetita, cui succedet lenis purgatio & ex adstringentibus aut lenientibus, ut sanguinis particulis quas continet impurioribus liberetur, deinde vero, modo vigeant ægrotantis vires, venæ sectio etiam sæpius repetatur, interim tamen adhibebuntur remedia quæ ad sanguinem tenujorem incrassandum, vel ejus agitationem si nimia sit compescendam, ejusve acrimoniam mitigandam, idonea sunt, & quæ adstrictoria virtute pollent; in hunc finem componuntur julepi & emulsiones sero & manè exhibendi ex refrigerantibus, incrassantibus & adstringentibus simul compositi, juscula quoque ex iisdem plantis in eundem finem & ejusdem generis remedia qualia sunt bol. arm. terr. sigill. & eorum trochisci, thus mastich. corall. margarit. præparat. & alia quæ præscripsimus in curatione hæmoptoes; si à febre maligna, variolis, dependeat, præter adstringentia & hæmorrhagiam inhibentia, adhibebuntur ea quæ in specie hujusmodi morbis convenire dicuntur, fieri possunt opiatæ pulveres aliæque compositiones quæ hìc etiam adhiberi possunt; præstant autem ad omnem sanguinis fluxum cohibendum, etiam succus plantaginis aut millefol. exhibentur aut vel soli vel plures mixti vel ex iis cum saccharo decoctis conficitur syrupus præstantissimus. Balneum etiam hìc usitatissimum solet esse; sive à fermentatione sanguinis quam illud minuere valet, sive ab acrimonia humorum quos illud mitigare solet oriatur affectus; ad usum lactis demum si contumax sit affectus recurrendum est, cujus beneficio sanguis mitigabitur, & ab imminente tabe ægrotans immunis servabitur.

NOTA.

In fluxu mensium immodico post venæ sectiones, & leniora purgantia, exhibetur feliciter radicis hipecacuhanæ, de qua in Cap. de Dysenteria, pulvis. Tum ad incrassantia, adstringentia, & consolidantia vulneraria deveniendum, qualia sunt, tinctura rosarum rubrarum & papaveris rhœados, cum aqua, & spir. sulphuris guttis aliquot parata; gelatina, cornu cervi cum & sine acidis, additis corallis, ebore, succino, granis kermes &c. ichthyocolla, gummi arabicum eundem præstant effectum sive sola, sive addita pulveribus compositis ex corallis, terra catechu, succino, mastiche, alumine usto, cornu cervi usto, sanguine draconis vero, osse sæpiæ, lapid. spongiæ, balaustiis &c. quibus opii momentum jungi interdum potest, ita ut ad grani unius quartam aut sextam modò partem, pro dosi deveniatur.

Conveniunt item martialia; nec non succi & decocta plantarum adstringentium specificarum; ut sunt urticæ, plantago, pilosella, pes cati, bellis, millefolium, prunellæ; & imprimis vulneraria agri Genevensis, pyrola, alkimilla, sanicula, hepatica stellata, veronica montana. Tandem lactis asinini aut vaccini usus, aut solius, aut succis prædictis, & decocto chinæ & lentisci permixti. Externè applicatur lumbis, pubi & perinæo unguentum Comitissæ; Item vapor

aceti super scorias ferri ignitas effusi, exceptus genitalibus. Huc facit & vapor aquæ calentis in qua bullierit piscis salitus *Morua* dictus. Diætam quod spectat, utantur mulieres cibis euchymis, ad supplendam sanguinis deperditionem, in primis ovorum vitellis, intermixtis gelatinis caponum, & extremitatum animalium, panatellis, hordeatis & cæteris sanguini consistentiam suam reddentibus, aut ejus salia inviscantibus, Vinum rubrum austerum multa aqua ferrata dilutum sit pro potu ordinario.

CAPUT III.

De Furore Uterino.

SIcut dantur multæ melancholiæ species quæ differentias suas accipiunt à certis objectis certisque cogitationibus quibus ægri addicti sunt: Ita mania in genere quæ desipientia est cum furore & sine febre, in varias species distribui potest prout error mentis furorque in diversa feruntur & à diversis pendent absurdis cogitationibus, talis est morbus qui *furor uterinus* dicitur, qui quamvis nomen suum sortiatur ab utero à quo pendere utpote primario affecto plerique existimant Medici, pertinet tamen potius ad cerebrum, sicut & aliæ maniæ species, utpote quæ ab inordinato spirituum in cerebro motu, eo quo diximus in mania modo tanquam à causa immediata & proxima pendet, ut jam vidimus: adde quòd viri etiam ipso morbo paribus stipato symptomatis tentari non semel visi sunt quod probat evidenter uterum in hoc affectu malè accusari. Definiri potest delirium maniacum cum effrænato coeundi appetitu conjunctum, quo ægrotantes seu viri seu mulieres & puellæ abjecta omni verecundia, obscœna & impudica verba loquuntur veneremque furiosè expetentes adstantes ad eam invitant: varii ejus dantur gradus, ut de mania diximus pro temperamentorum diversitate, ita ut qui salaces sunt & calidi à nativa constitutione multò graviùs afficiantur magisque circa venerem insaniant, qui verò frigidiores minusque salaces remissiora patiuntur symptomata; quod etiam dependet ex causa morbum faciente minori, aut majori ipsius gravitate.

Causæ furoris uterini dicti non est seminis copia aut acrimonia in testibus & vasis genitalibus ut Veteres putabant, quamquam enim esset semen quoddam in mulieribus, quod tamen hodie controvertitur, non videtur qua ratione turgentes semine partes genitales aut seminis acrimonia & ardore vellicatæ, delirium maniacum inducere possent & rationem de sede sua dejicere, quænam enim relatio inter copiam & ardorem seminis cum inordinatione spirituum in cerebro, in quo ratio formalis delirii consistit; fateor quidem copiam aut acrimoniam seminis ad venerem excitare posse per titillationem aut distensionem partium genitalium, quod quàm verum sit experientia docet quotidiana, sed non inde deduci delirium potest, nec inde videtur ratio ita perturbanda ut ideo modestia & verecundia quæ fœminis & puellis naturales sunt omninò deleantur, quod si viduis, virginibus, aut ignavis maritis desponsis morbus hic est magis familiaris, hoc non arguit causam ejus proximam esse seminis copiam aut acrimoniam in dictis subjectis magis communem, siquidem aut pollutione aut coitu, aut inedia, aut aliis modis semen absumentibus, affectus sanaretur, quod tamen non accidit, sed hoc pendet occasionaliter ex ideis atque cogitationibus quibus detinentur consequenter ad diuturnam à venere abstinentiam, quo ut spiritus deinde ab aliqua causa inordinationem in cerebro patientes magis apti sunt ideam illam veneris exsuscitare, sicque maniam veneream inducere, cui operi ut suprà innuimus non parum conducit temperamentum acre, calidum & salax, ideæ veneris frequentiùs repetitæ, lectio librorum impudicorum, amasiorum blanditiæ, absentia amatæ personæ, edulia calidiora, ætas juvenalis.

Cau-

Causa itaque furoris uterini proxima non alia est quàm inordinatio spirituum animalium in cerebro ut in mania diximus, quæ inordinatio junctam habet spirituum animalium consistentiam & qualitatem mutatam, hoc est spiritus in sua mole crassiores, & magis alkalinos sicque fortiores in cerebro concussiones, validioresque in musculis explosionis, elicere aptos, cui inordinationi quia semper ut dictum est variæ veneris ideæ atque cogitationes ex multiplicibus causis procatarcticis ortæ conjunguntur, ad venerem potiùs actumque venereum furor quàm ad alia objecta terminatura, hinc est quòd obscœna, impudica loquantur verba, lascivos habeant oculos & aspectum taciturnum, & mœsti interdum fiant, à rei venereæ commemoratione magis insaniant, pulsusque & respiratio tunc temporis alterantur, modò lachrimantur, modò rident, & inconcinnè loquuntur; ex tandem aucta causæ morbificæ gravitate furore percitæ mulieres, aut viri adstantes ad coitum palam & coram omnibus invitant, quæ omnia symptomata, diagnosim morbi facientia à phantasmatis venereis in cerebro excussis dependent. Notandum quod huic morbo virgines potiùs, viduæ & ignavis desponsæ magis obnoxiæ sint quàm viri & adolescentes, quia imaginationem debiliorem habent & phantasmatis veneris suspiciendis magis aptam, intensiùs enim amare solent quàm viri, amoris solicitudines difficiliùs ferunt.

Quod prognosim attinet, morbus iste curabilis est si maturè medela adhibeatur, si verò diutiùs perseveret & morbus altas egerit radices, difficile curatur & in veram maniam degenerat; major affulget salutis spes, dum intervalla per quæ solet recurrere, (habet enim quasi paroxysmos & periodos) longiora sunt aut non agitantur à rei commemoratione.

Curatio autem per multiplicis generis remedia perficitur, ac primò ut nihil dicam de remediis in curatione maniæ descriptis, quæ omnia in hoc morbo utpote maniæ specie locum habere debent, quæque ex tali tractatu depromi possunt; conveniunt insuper furori uterino summè refrigerantia, ut sunt fol. & succ. lactuc. folia salicis, vitcis, nymphææ, portulac. semina quatuor frigid. major. sem. papaver. alb. ex quibus emulsiones & julepi fieri possunt, serum ad plures dies usurpatum, camphora, conserva florum nymphææ, violar. agni casti, caules lactucæ conditi, clysteres primo acriores, deinde refrigerantes, injectiones quoque in uterum ex herbis refrigerantibus, cum sale saturni, aut ex aqua hordei cum succo solani, sempervivi, aut ex sero lactis, congressus quoque si legitimè fieri possit, isque sæpius repetitus: & demum aperientia, si obstructiones aut suppressiones mensium huic morbo occasionem dederint.

NOTA.

His quæ habet hìc Clarissimus Auctor pauca addi possunt inter quæ Sal Saturni, aqua castitatis Sennerti.

CAPUT IV.

De Passione Hysterica.

Hujus morbi ideam tradidimus, dum in præcedentibus de melancholia egimus hypochondriaca, à qua tam parum differt ut Sylvius, imò & Vvillisius pro uno ferè eodemque affectu habeant, quod faciunt non sine ratione propter symptomatum similitudinem; dicitur hysterica seu uterina passio ex eo quod primi auctores qui de eo tractarunt morbo, putaverint ex utero primario affecto pendere, quamvis tamen mares ipsi similibus incommoditatibus tentari non solùm testentur auctores gravissimi, sed experientia etiam plurics docuerit, morbus tamen ille mulieres viduas, virgines, fœminas quasque frequentiùs prægnantes & puerperas, imò & quandoque vetulas quàm homines invadere solet, propter vitam seden-

tariam & otiosam atque propter frigidos, pravos, imò & aliquando absurdos quibus utuntur cibos, quo fit ut pravorum humorum congestioni in primis viis & cacochymiæ obnoxiæ magis sint, atque etiam obstructioni viscerum, unde secretiones minus fiunt, sicque sanguis facilius inficitur & morbo producendo aptior fit, quam in hominibus qui exercitiis incumbentes, laboribus & vigiliis, non tantam copiam pravorum humorum nec tam citò accumulare possunt; uterus verò quamquam plerumque insons in hysterica passione, & ut autopsia patet post aperta hystericarum cadavera, in quibus nullum uteri vitium se se prodit, ac proinde primaria morbi origo & radix dici non debeat sicut nec sexcentarum ærumnarum ut scripsit Democritus Hippocrati, à culpa tamen semper non vendicari, etsi primaria morbi origo ex vitio sanguinis & spirituum proveniat, non ab utero foveatur tamen & sustentetur affectus per vitium in utero sicut & in aliis visceribus præsens, quod quàm verum sit, probat lochiorum & mensium suppressio aut insufficiens evacuatio quæ uterinæ passionis occasionem plerumque dant, probant etiam remedia regioni uteri applicata aut in formam suffitus celebrata, quæ paroxysmum hystericum ut plurimùm solvunt, adde quòd uterus ut pote in qua substantia laxus & spongiosus in his præsertim quæ utero gestarunt, pravos humores accumulare facile potest, qui stagnando, adhuc magis depravantur sanguinique pravam inducunt diathesim, hysterico effectui producendo parem, dum autem de affectu hysterico agimus, non unum simplicem intelligimus morbum, sed morborum iliada, hoc est talem effectum qui non solum suffocationem inducere solet, sed etiam capitis dolores, vertigines, convulsivos motus, cordis palpitationes, borborygmos, ventriculi & intestinorum agitationes, respirationis difficultates, aut ejusdem atque pulsus, imò & sensuum externorum internorumque abolitiones, singultum. Quæ omnia mala mulierum etiamsi à pluribus auctoribus diversis proponantur capitibus, id quod superfluum esse videtur, nos tantum uno passionis hystericæ nomine indigitamus, & uno capite comprehendimus ut pote quòd & easdem causas agnoscant magis aut minùs intensas, aut in variis corporis partibus accumulatas iisdem etiam remediis curari debeant.

Notandum interim quòd non æquè gravis in omnibus est iste morbus, neque iisdem aut eodem symptomatum numero stipatus, aliquando aut suffocatio & respirationis læsio lenis est, aliquando sensùs & mens vigent, aliquando perit sensus & motus & in terram cadunt epilepticorum instar, aliquando apparet in ore spuma, aliquando adsunt motus convulsivi in partes tantum internas, aliquando ad artus & externas partes propagantur, aliàs aboletur respiratio, aliàs difficile fit, aliàs pulsus apparet, aliàs insensilis est &c. idque pro materiæ morbificæ copia & gravitate ipsiusque in varijs corporis partibus præsentia. Notandum etiam quod malum istud per paroxysmos ut in præcedentibus de epilepsia dictum, recurrere solet, nunc breviores, nunc longiores, frequentiores tardioresve, propter promptiorem aut tardiorem humorum morbum facientium accumulationem. aut exaltationem, habent autem hujusmodi humores aut particulæ in corpore humano, sua digestionis, accumulationis atque exaltationis tempora, ut ex febribus intermittentibus, quæ ubi attigerunt, subitò & quasi momento agunt, vel possunt latere tales humores in corpore, motu & agitatione destituti aut etiam intricati, donec à causa aliqua externa aut procatarctica agitentur & in actum deducantur; ex dictis quis non inferat morbi hujus naturam, ad melancholiam hypochondriacam & suffocationem ita accedere ut vix ab illa distinguatur? ita est & nemo ingenuus examinabit symptomata in utroque morbo suboriri solita, qui eadem in similes non

non refundat causas iisdemque illa remediis non curanda fateatur. Sed mihi agere rectiùs adhuc videntur illi qui hystericam passionem ad epilepsiam referunt, cujus speciem esse putant, idque non sine ratione. Hysterica passio igitur est affectus spirituum & nervosi generis, ut patet ex symptomatis ab ipsa inferri solitis, symptomatis epilepsiæ quæ etiam per periodos recurrit non absimilibus atque in primis & illo suffocationis atque strangulationis sensu, qui nonnisi è convulsivo partium laringis pharingisque motu pendere potest, ut videbimus.

Causa itaque passionis hystericæ immediata non est seminis aut sanguinis menstrui aut aliorum humorum in utero retentio, putrefactio, & corruptio, ut Veteres putant, quare enim non furorem uterinum generarent, qui humores malignam qualitatem acquirendo halitus emittunt malignos in omnes corporis partes cum quibus uterus consensum habet deferendos, sicque innumera symptomata inducere idoneos, præterquam quòd nulla est via per quam halitus illi ad omnes partes deferri possint; non potest explicari quomodo halitus illi qui merè flatus sunt, suffocationem, singultum, cordis palpitationem, rationis & sensuum abolitionem, aliosque motus convulsivos spirituum inordinatos inducere possint: nec sufficit dicere malignas esse nisi explicetur in quo sita sit talis malignitas, præterea si seminis & sanguinis menstrui retentio, quamquam de semine in mulieribus existente non constat, talis morbi causa prima esset, sequeretur inde quòd nulla esset mensium suppressio quam hysterica passio non subsequeretur, quod tamen falsum esse experientia docet, item & Moniales atque pudicæ virgines propter abstinentiam à venere, & per consequens seminis retentionem, magis quam aliæ hysterica passione tentarentur quòd tamen contra accidit; adde quòd ex hystericis mulieribus pleræque periodicè & exactè patiantur menstruas purgationes, multæ quoque coitu frequentiùs utantur; in illis ergo seminis aut sanguinis menstrui retentio morbi causa esse non potest.

Taceo rationes superiùs allatas nempe quòd mares huic morbo obnoxios esse experientia testetur, item & uterum plerumque in defunctis illæsum & sine ullo vitio inventum fuisse, quæ omnia apertè declarant immediatam hystericæ passionis causam non esse retentionem humorum jam dictorum; quamquam ut suprà dictum est, ubi aliunde adest ea sanguinis constitutio quæ hunc morbum inducere apta est, dictorum humorum aliorumve retentio in utero & diuturna mora ad hunc morbum disponere possit, tunc enim illi humores retenti, se habent uti causæ occasionales non secus ac hæmorrhoides in hypochondriaco retentæ quæ fluere periodicè solitæ sunt.

Causa autem vera ac legitima eaque immediata & proxima si morbus de genere epilepticorum sit, ut nemo dubitare potest, non alia esse potest quàm sanguinis constitutio acida & austera qualis melancholicis huic morbo obnoxiis præprimis, item hypochondriacis esse solet, unde Sylvius &c. quæ tantopere motus convulsivos ob heterogeneitatem quam cum spiritibus qui sunt salino-volatiles, habent, sufficienter dictum fuit, in melancholia hypochondriaca & in tractatu de convulsione & epilepsia, dum enim sanguis particulis spiritibus heterogeneis nimis refertus est, illæ vel unà cum spiritibus in cerebro transcolantur, vel immediatè à sanguine in partes deponuntur, ubi spiritibus occurrentes illos in explosiones præternaturales & inordinationes cient, unde vertigines, cordis palpitationes, respirationis difficultates, dolores capitis, ventriculi, intestinorum motus contractivi, respirationis abolitio propter convulsionem diaphragmatis &c. murmura verò illa & strepitus in abdomine editi proveniunt non solùm ex agitatione intestinorum, sed etiam ex variis humoribus consequenter ad illos motus expressis, succo putà pancreatico & bile aut aliis ex arteriis in intestinorum cavitatem

tate deplentibus, & propter heterogeneitatem acidam & alcalinam effervescentibus, quia igitur hic redeunt phenomenon & symptomatum eædem ac in melancholiæ hypochondriacæ & epilepsiæ tractatu factæ explicationes, ad hæc duo capita vos dimitto, ubi fusam omnium quæ in hysterica passione & melancholia hypochondriaca & epilepsia contingere solent, accidentium, expositionem & explicationem invenietis. Duo sunt hystericæ passioni maximè propria quæ peculiari indigent explicatione, nempe strangulationis & suffocationis sensus in gutture quem plures ex Veteribus deducunt ex uteri ascensu, ventriculum, diaphragma, pulmonesque comprimentis, quod certè Anatomiæ repugnat, neque uterus ligamentis firmatus adeò ascendere potest, & quamvis Fernelius asserat, se eum tetigisse circa umbilicum & in locum suum restituisse; parcat nobis si ejus verbis non credamus, potuit enim facilè decipi per flatus in intestinis excurrentes; quod verò dicit Sennertus, non magis est probabile, testes enim seu ovaria mulierum, quæ ipse ascendere & non uterum putat, fixi sunt à lateribus matricis, nec inde ita facilè dimoveri possunt ut ad umbilicum aut altiùs ferantur, quare satius est credere, ut in melancholia hypochondriaca dictum est, hujusmodi suffocationem cùm in maribus sicut fœmellis adveniat, inordinatione spirituum à ventriculo per œsophagum ad laryngis aut pharyngis musculos excurrente, & musculos illos convellente pendere, unde sequitur aeris meatus occlusio. Alterum symptoma est respirationis ad plures dies abolitio, tamen citra ægrotantis mortem, hoc deducit Galenus ex eo quòd non ita moveantur & cor refrigeretur in illo casu, ac proinde non adsit respirationis necessitas, quæ respiratio si vigente motu & calore impediretur, certè mors succederet, quia tunc necessaria est; hæc ratio finalis est; nos verò physicam dabimus, si itaque respiratio aboleatur. hoc pendet à convulsione diaphragmatis versus inferiora descendentis & in tali statu perseverantis, in quo statu quia costæ quibus alligatur, elevantur, earum concidentiam & digressionem aliquo modo impedit; manent verò hystericæ in tali statu citra mortem, quia dilatata pectoris capacitate pulmones aere inflari debent, qui aer quia nitrosis in pulmone spoliatur particulis ejus gravitatem augentibus levior fit, unde præ sui levitate ascendit per tracheam, dum alius gravior ab extrinseco proveniens per gravitatem suam descendit unde fit continuus aeris assensus & descensus per quem quamvis ea aerei nitri copia non suppeditetur ad motus edendos intensos, sufficiens tamen est ad lenem sanguinis attenuationem lenemque cordis systolem, ac proinde vitam sustentandam; pulsus imminutus, & vix sensilis qui simul cum respiratione abolita fecit aliquando ut hystericæ pro mortuis habitæ sint, & sepultæ, cum tamen postea revixerint, ex debili admodum cordis systole dependet, aut propter aerei nitri defectum, quod ad motum ejus non parum confert, ut pluries innuimus.

Morbus iste ut ut ex jam dictis satis dignosci possit; tamen ejus diagnosim illustrabimus magis, si ea quæ eum imminentem atque ingravescentem ostendunt afferemus. In prima classe sunt murmur in abdomine, tensio & pulsatio in lumbis, & hypochondriis, ructus, nauseæ, oscitationes, pandiculationes. In secunda strangulationis sensus prædictus & suffocatio quasi globus deglutiretur, respiratio intercepta, actionum vitalium & animalium depravatio & imminuti aut abolitio, hinc deliria, convulsiones in facie & artubus, nonnumquam in toto corpore, pectoris aliquando agitatio, oculorum inversio, facultatum cerebri præcipuarum abolitio, pulsus obscurus & insensilis aliaque quorum explicatio aut ex jam dictis haberi potest, aut ex iis quæ in epilepsiæ & melancholiæ hypochondriacæ tractatu relata sunt deduci, declinante verò paroxysmo hysterico, humor quidam plerumque è locis muliebribus exibit propter

pter factas in utero sicut in aliis partibus convulsivis constrictiones, genæ rubore suffunduntur quæ ante pallidæ erant ob auctum magis cordis motum, oculi attolluntur, actiones animales restituuntur, quia cessat spirituum inordinatio, atque etiam propter eandem rationem abolitæ animæ facultates redintegrantur, corpus anteà plerumque frigidum incalescit, respiratio minùs lædit & defectus aeris prægressus magnis inspirationibus, atque profundis suspiriis compensatur, & sic ad se redit ægrotans. A syncope distinguitur hic affectus, primò per durationem quia parum durat syncope, diutius verò ad unum nempe diem vel plures horas imò aliquando ad plures dies hysterica passio, secundò syncope derepente invadit, nec habet symptomata præeuntia eadem quæ hysterica passio; tertiò major pallor in syncope laborantibus quàm in hystericis in quibus adest aliquando rubor; quartò est sudor frigidus in syncope, non in isto morbo; quintò pulsus totaliter semper aboletur in syncope, imminuiturque plerumque tantùm in hysterica passione; ab apoplexia verò discrepat quòd partes non sint ita resolutæ, neque sensus tactus ita abolitus, dum enim punguntur, & vellicantur sentiunt, quòd non adsit stertor continuus, pulsus imminuatur, aut depravetur qui in apoplexia plerumque typum servat, atque etiam per murmura, borborygmos, motus convulsivos internarum & externarum partium aliaque symptomata præcedentia, aut concomitantia, quæ omnia in apoplexia non se produnt, quòd si uterinæ passioni syncope jungatur, aut apoplexia superveniat certè difficilè tunc ab his morbis dignosci potest, denique hujus morbi certam diagnosim, aut ab aliis distinctionem, syncope nempe & apoplexia, faciunt sequentia signa, si nempè paroxysmis hystericis antea obnoxia fuerit ægra, & si fœtidis naribus admotis, aliisque fortiùs vellicantibus juvetur, suave olentibus verò augeatur, acceleretur & exasperetur, adest enim, ut in melancholicis hypochondriacis diximus, in odoris, & suavibus sulphur admodum volatile, & tenue sali ejusdem naturæ combinatum, quod dum in nares & corpus penetrat, seu uterum & pudendum propter mobilitatem suam spiritibus tumultum accersere valet; fœtida verò habent sulphur crassum sale acuatum quod magis ligat & intricat, spiritus autem ratione irritationis naribus inductæ spirituum inordinationem sedare potest ut ea omnia quæ dolorem, & irritationem inducere apta sunt. Ab epilepsia malè ab auctoribus distinguitur hujusmodi morbus sicut & à melancholia hypochondriaca; siquidem ut ex dictis constat adeò affines sunt, & congeneres affectus ut easdem prorsus causas agnoscant, iisdem curentur remediis; epilepsia tamen propriè dicta, magis universalis esse solet, ut plurimum partes externas, & artus convellat; hysterica verò passio sæpiùs tantùm partes internas invadit; in epilepsia spuma semper in ore apparet, rariùs in hysterico affectu, quæ differentiæ merè accidentales sunt; neque enim hi affectus specie differunt. Proponit Riverius signa quibus hystericæ à mortuis distinguuntur, idque non sine ratione, siquidem, ut diximus superiùs, pro mortuis aliquando habitæ sepulturæ mandatæ sunt, ut testantur historiæ, undè cautum est ut non ante tertium diem, aut quartum & dum fœtere incipiunt, sepeliantur, an ergò mortuæ sint, explorant alii, lanam carptam, vel plumas, vel papyrum combustum ori admovendo, quæ si moveantur, ægram adhuc spirare significant, alii cyathum plenum imponunt pectori, qui si paulò agitetur, aliquam thoracis dilatationem & motum ostendit, alii speculum bene tersum ori apponunt, quod si inficiatur, adhuc signum est vivere ægrotantem.

Causas hujus morbi externas procatarcticas non est ut referamus; petuntur enim ex nonnaturalibus malè usurpatis, atque eædem sunt quæ in melancholia hypochondriaca recensitæ fuerunt.

Quod prognosim spectat, raro hic affectus perimit ægrotantes aliquando tamen eas de medio tollit dum nempe paro-

paroxysmus intensus est, & diutius protractus, aut apoplexiam, & syncopem sibi adjungit, ex pluribus hystericæ passionis gradibus ille deterior est in quo plures partes convelluntur, & mentis, & sensuum exercitium interrumpitur, levior verò ille in quo mens non læditur, aut aboletur, & una tantùm, aut altera pars convellitur, vigentibus præsertim functionibus vitalibus, in senioribus vix curationem recipit quia jam habitum contraxit, in juvenibus aliquando ætatis mutatione, aut quando parere incipiunt, sponte cessat; prægnantibus, & puerperis periculosus est paroxysmus hystericus, in illis quidem propter metum abortus, in istis propter virium debilitatem à partu illatam, sternutatio superveniens hystericæ bona, inquit Hippocrates, quia hoc denotat diaphragma à tensione sua, & depressione desistere, & sic non ita impedire respirationem.

Duplicem curationem requirit hysterica passio ut de epilepsia dictum est, unam in paroxysmo, dum præsertim intensior est diutiùs perseverans & gravior, alteram verò extra paroxysmum, in paroxysmo itaque debent fieri frictiones fortes in partibus inferioribus, cucurbitulæ scarificatæ dorso apponendæ, & citra scarificationem coxis; avulsiones pilorum commendantur, contorsiones digitorum, inclamationes fœtida naribus admota, galbanum, assa fœtida, plumæ, coria usta, sulphur accensum, fumus tabaci, rutæ; sternutatoria quoque acria ex elleboro, euphorbio; clysteres acres injiciendi ex decoct. matricar. artemis. rutæ, puleg. mercurial. cum seminib. calidis, addendo diaphœnicum, pulpam colocynth. benedict. lavativam, imò, & vinum emeticum ore exhiberi possunt potiones ex emetico, castor. ejus tinctura, laudanum, syrup. narcotic. camphora, venæ sectio quoque, quicquid dicant nonnulli, tutò celebrari potest, si nempè motus cordis non fatiscat, & facies rubicunda appareat, aqua nympha, & bardan. in julepis, fumus ex verrucis tibiis equorum adnascentibus in furno exsiccatis, & pulveratis naribus exceptus, specificum habetur in paroxysmo hysterico; emplastra verò, olea aliaque externa abdomini imposita, nullum aut minimum præstant effectum, suffumigia verò per vulvam excepta majorem præstant effectum atque potissimùm ex fœtidis & sulphureis spiritus ligantibus, cavendum tamen in prægnante ne fortiora remedia præscribantur; cavendum quoque in puerpera ne vires magis dejiciantur. Extra paroxysmum eadem prorsus huic morbo debetur curatio ac epilepsiæ, & melancholiæ hypochondriacæ quam proinde hìc non reperimus: Observandum tamen therm. sulphur. ut sunt Ballerucanæ, item pilul. fœtid. usus aquæ hysteric. in variis pharmacopœis præscriptæ, imò & antipilepticæ, bryon. rad. decoct. vitriol. mart. cremor. tartar. multum commendantur, aliaque multa specifica dicta quæ videri possunt apud auctores, interim si morbus foveatur per obstructiones, lochia suppressa, per remedia propria his occurrendum.

NOTA.

Cum in eadem sententia cum clariss. Auctore simus, suffocationem nempe uteri dictam inter affectus convulsivos & hypochondriacos referri debere, non est quòd multa hìc adnotemus. Videantur supra capita de convulsione & affectione hypochondriaca seu melancholia. Legantur & quæ de Apoplexia aliisque affectibus soporosis dicta sunt, siquidem exinde excitatoria & alia remedia quæ in suffocationis uterinæ paroxysmo usurpantur, peti poterunt.

CAPUT

CAPUT V.

De Inflammatione Uteri.

POst hystericam passionem de qua nunc actum est, secundùm ordinem Riverii, sequitur uteri inflammatio, abscessus, ulcus, & scirrhus quia hujusmodi morbi non difficilem habent aitiologiam, nec absimilem fiendi rationem, diversasve causas, imò & eandem planè curandi methodum expetunt ac ventriculi, hepatis, renum, vesicæ, aliarumque partium inflammationes, abscessus, ulcera &c. de quibus in præcedentibus fusiùs disseruimus; actum iterum agere videremur si in eorum natura & causis afferendis immoraremur; quare sufficiat in præsentiarum horum affectuum diagnostica quæ peculiaria sunt proponere, & aliquid quod antea non dictum est circa prognosim aut curationem hìc annotare.

Signa ergo uteri inflammationem designantia sunt, tumor, dolor, & calor in regione uteri, hoc est hypogastrica, quæ omnia proveniunt ex inflammatione seu phlogosi in uteri substantia facta uteri membranas distendente, elevante & calefaciente, prætereà in his quæ patiuntur menstruas purgationes, adest mensium suppressio aut diminutio, eo scilicet tempore quo fluere debent, inflammatio advenit, quod provenit ex uteri à sanguine extravasato infarctu & obstructione, ratione cujus sanguis per vias solitas evacuari non potest liberè, adest quoque sanguinis menstrui minor copia, excreti evacuatio dolorifica propterea quòd uterus dum in eo excernendo paulò constringitur, partem sui inflammatam comprimit sicque dolorem auget, interdum sanguis non excernitur sed ichores quidam putridi seu serositates propter obstructionem quæ permittit tantùm tenuiorum humorum transitum: adest similiter febris propter rationes in præcedentibus relatas; si totus uterus laboret, omnia symptomata erunt vehementiora: si inflammatio uteri cervicem occupet, dolor & calor magis ad pudendum extenduntur; si anteriorem matricis partem, vesica in consensum trahitur, si posteriorem rectum intestinum magis laborabit, est enim uterus medius inter vesicam & rectum intestinum; si dextram aut sinistram, tumor & dolor ad alterutrum inguen porrigitur & gravitas quædam in crure præsentitur: si tandem respiratio magis læditur, propter diaphragmatis descensum impeditum; si inflammatio suppuretur, dolor & febris augebuntur & horrores fient & alia omnia symptomata intendentur, suppuratione facta & per consequens abscessu, omnia symptomata mitescent propter cessatam in parte fermentationem, & infimi ventris tumor non ita renitens erit; si verò per viam resolutionis sine suppuratione solvatur morbus, tunc, symptomatibus sensim minuentibus tumor successivè minuetur & febris cessabit; si denique in scirrhum degeneret, inflammatio, febris, dolor & reliqua symptomata cessabunt: tumore perseverante & magis indurescente, tum etiam pondus & gravitas permanebunt in utero. Intestini recti & vesicæ inflammatio ab uteri inflammatione distinguuntur per propria signa, præcipuè tamen per urinas & fæces & variam & multò magis difficilem eorum excretionem. Antequam ad prognosim veniamus innuendum est priùs, morbum istum propter causas internas & externas quas cum aliis inflammationibus communes habet, alias procatarcticas sibi proprias agnoscere, nempe coitum immoderatum, pessaria acriora, partum laboriosum, abortum, gestationem fœtus molestam, contrectationem violentam à manu obstetricis, mensium suppressionem, cucurbitulas pubis regioni applicatas, illa enim omnia sanguinis fluxum versùs uterum promovere apta sunt aut eundem in uteri substantia retinere.

Prognosim quod spectat, periculosissimus est morbus & plerumque lethalis, magis tamen aut minùs pro morbi magnitudine, causæ, & symptomatum; si totus uterus inflammetur pessimi ominis est,

est, item, & si gradivæ advenerit inflammatio uteri, mala etiam dici debet ex eo quod in gangrænam facilè degeneret, quia sanguis ibi stagnare, & hærere non aptus est propter laxitatem uteri, qui est veluti cloaca, & sentina pravorum humorum, qui calorem nativum, & fermentationem sanguinis suffocant, & extinguunt prætereà superveniunt plerumque imò, & sæpiùs in hoc morbo quàm aliis inflammationibus deliria, convulsiones propter pravorum humorum ad cerebrum, & musculos delationem, quæ periculum multum augent. Extremorum autem frigiditas, sudor frigidus mortem brevi adventuram designant; dum inflammatio suppuratur, abscessus sperandus qui dum aperitur ulcus generat per puris effluxum, pus verò effluit vel interiùs in cavitatem uteri, quod melius est, quia è corpore evacuatur, vel exteriùs in infimi ventris cavitatem, quod pejus est, quia materia retinetur, tunc autem expectanda primò tabes, deinde mors, cum præsertim ulcus magnum est, quæ plerumque non adveniunt, abscessu versùs uteri cavitatem aperto, quia tunc & materia evacuatur & per injectiones facilè detergi potest.

Curatio eadem est, quæ in aliis inflammationibus cum hoc tamen discrimine ut hìc frequentiùs clysteres refrigerantes imò, & ex oxycrato injiciantur propter vicinitatem recti cum utero, ut etiam venæ sectio ex brachio potiùs quàm ex pede instituatur, ut injectiones refrigerantes fiant per syringam metrenchytem dictam, si hoc facilè fieri possit, ut vomitoria non præscribantur, quia morbum exasperant, pessaria verò quæ præscribit Riverius, non valdè probantur, quia potiùs humorum fluxum versùs uterum promovent quam impediunt.

CAPUT VI.

De Abscessu Uteri.

Suppuratio si fiat in utero juvanda, ut de abscessu iis partibus hepati nempe, ventriculo succedentibus dictum est, emplastris, cataplasmatibus foris emollientibus cujus ruptio si non fiat, promovenda, si hoc sine damno fieri possit per sternutationem, motum corporis &c. & tunc ulcus excitatur de quo jam &c.

CAPUT VII.

De Fluore albo sive Muliebri.

Morbus iste satis superque per suum nomen se se manifestat; nihil aliud quippe est quam humorum excrementitiorum sanguinis colore minus tinctorum eorumque pituitosorum aut serosorum per loca muliebria fluxus, qui vel continuus est & indesinens, vel per vices & intervalla, inordinatè tamen & sine ullo circuitu recurrere solitus; illi autem humores qui excernuntur quanquam serosi sint & rubro colore perfusi variant tamen plerumque in colore; modò enim sunt albi sero lactis aut cremori hordei persimiles, modò pallidi, flavi & virides, dum scilicet bilis magis aut minùs exaltata in ipsis diluitur; item & modò acres & erodentes hoc est salibus nimiùm imprægnati ita ut partes uteri inter fluendum exulcerent, modò mites & blandi, modò fœtentes & graveolentes, modò nullo odore molesti: affectui illi fœminę adultiores & maturæ ætatis magis obnoxiæ sunt quàm puellæ & virgines quæ tamen ab hoc morbo liberæ non sunt, quamvis rariùs solent tentari eo, ratio verò cur fœminæ aut adulteriores aut nuptæ fluorem album magis quàm aliæ pati soleant, hoc fit propter uteri laxitatem & vasorum amplitudinem, ratione cujus humores versùs hanc partem majori copia deferuntur, aut delati magis stagnare apti sunt, quòd ita facilę non advenit in puel-

puellis & virginibus junioribus propter tonum uteri firmiorem & angustiora partis illius vasa quanquam hoc aliquando contingere posse observationes Auctorum testantur; sunt qui existimant humores illos per uterum excretos, eò quod plerumque albescant, chylum esse per arterias in uteri corpus deductum, qui deinde per ipsius substantiam, per glandulas quibus contexitur, filtratur & secernitur quemadmodum fieri solet, cujus rationem deducunt non solùm ex humorum excretione vel colore, verùm etiam ex eo quòd dum fœtus in utero concluditur per uteri corpus & placentam uterinam dictam similis transcoletur humor, isque albugineus qui colliquamentum dicitur & fœtui in nutrimentum facescit, sed profectò illa hypothesis sustineri non potest propterea quod fluor albus non nisi malè constitutas & omnes cacochymicas invadere soleat mulieres: atque etiam eo durante non contabescant ægrotantes, quod tamen contingere deberet; adde quòd ex colore inferri non potest chylum esse, plerumque enim pallescit humor excretus, virescit, imò etiam fœtet & acris est, quod de chylo nemo dicat; insuper glandulæ uterinæ chylum à sanguine aut materiam chylosam nonnisi in graviditate separare possunt, idque mediante placenta uterina; si enim citra gravitatem, humorem eum secernerent, quare non semper? Qui humores in fluore albo excretos pus esse existimant, non minùs decipiuntur, pus enim nonnisi à parte ulcerata provenire potest, pus enim ex sanguine extravasato generatur, ut sciunt omnes; attamen nulla exulceratio, nullum ulcus in hoc affectu uterum occupat: Sunt demùm qui putant humores illos modò à toto corpore, modò ab aliqua parte principali nempè cerebro, ventriculo, liene, hepate &c. in uterum demandari, sed cùm nulla via sit à partibus ad partes, & quicunque humores in aliquam incumbunt partem ex sola sanguinis massa deriventur, non alia est talium humorum quærenda origo quàm ipse sanguis, qui quidem in hoc affectu naturaliter non se habet, sed serosus est & cacochymus & in partibus præsertim utero qui sentina est totius corporis propter ejus laxitatem & spongiosam substantiam stagnare aptus, sanguis cum particulis activis volatilibus & fermentationem illam periodicam humorum ex qua menstrua sequitur purgatio excitare solitis, caret, non potest vias solitas in utero sufficienter reserare & aperire, unde quod serosius est & magis tenue elabitur tantùm, eò magis quòd uterus infarctus liberum sanguinis ab arteriis in venas transitum non permittit, unde quod tenue est, exiliat necesse est atque transudet, quod quia lympham in se aut bilem admixtam & dissolutam habet, modò subalbidum, dum præsertim in utero per moram paulò inspissatur, modò viride aut flavum apparet; si verò salibus nimis refertum sit aut bile acriori, propter sanguinem iis redundantem, acrimoniam acquirit; atque etiam fœtorem; si ob diuturnam moram putredinem contrahat sicut muco narium contingere solet.

Causæ externæ & procatarcticæ quæ huic morbo occasionem dare possunt, sunt ea omnia quæ sanguinem cacochymum eumque effœtum generare solent atque etiam uterum in suo tono valde relaxare, talia sunt refrigerantia atque fructuum nimium usus, deficiens ventriculi coctio, viscerum obstructio, debilitas uteri, agitatione, partu laborioso, abortu, contusione, aer frigidus utero susceptus, vita sedentaria, & otiosa atque ob eam causam rusticæ mulieres, quæ exercitiis indulgent minùs hoc morbo, quàm aliæ affliguntur: dignoscitur hic affectus non solùm ex seipso atque ex humore per vulvam excreto, sed etiam per varia quæ eum consequuntur symptomata, pallorem faciei, appetitus dejectionem, spirandi difficultatem, virium dejectionem, oculorum tumorem & inflammationem, lassitudinem &c. quæ omnia agnoscunt easdem causas quæ in chlorosi & mensium suppressione relatæ sunt, quasque hìc re-

pe-

petere nolumus; præterea distinguitur fluor albus à consimilibus morbis nempe ulcere uteri, aut vaginæ atque gonorrhæa non solùm per propria hos morbos designantia signa inferiùs afferenda, sed etiam ex eo quòd pus quod in his morbis rejicitur, in minori sit copia, crassius, longioribus fluat intervallis; interdum filamentis sanguineis, aut sanguine profundatur, cum doloris sensu exeat, atque etiam ex eo quòd in iis casibus mulieres coitum non admittant nisi cum molestia, quæ omnia secus adveniunt in fluore albo.

Hic affectus lethalis non est nec per consequens valde periculosus, contumax tamen est & curatu difficillimus propter sanguinis dyscrasiam, quæ subitò corrigi nequit atque viscerum & uteri obstructionem, & labefactationem. Recens faciliùs curatur quàm inveteratus, qui graviores plerumque inducit morbos, uteri nempe procidentiam, cachexiam, hydropem, tabem, sterilitatem; si humor fluens sit fœtidus pejoris est ominis, quia humorum majorem denotat corruptionem, item & si ita acris ut partes exulceret per quas rejicitur.

Curationem quòd spectat, ea non dissimili remediorum apparatu instituitur ac in chlorosi, & mensium suppressione; adhibentur enim primò ratione cacochymiæ purgantia, ratione obstructionum aperientia, & attenuantia, & ratione virium debilium omniumque actionum in hoc morbo fatiscentium corroborantia, spirituosa, & volatilia. Quoad venæ sectionem ea tum propter debilitatem virium, tum propter sanguinem cacochymia potiùs quàm plethoria peccantem non convenire videtur; apozemata igitur, aperientia & purgantia in curatione obstructionum, hydropis, melancholiæ, hìc usurpari poterunt, juscula item ex radicibus aromaticis, radicibus aperientibus cum salibus fixis atque volatilibus, confect. roborant. theriac. crocus, mixtur. spirituos. & liquores atque spiritus volatiles, fulig. sal. ammon. vel sanguinis humani, urinæ &c. decocta sudorifera, interpositis semper purgationibus ex pilulis de hiera, resin. jalap. pulv. jalap. pulvere diacarthami, rhabarbar. agerici, senn. aut in formam boli, aut potionis, opiata quoque chalybeata aliæque chalybis præparationes non sine utilitate usurpantur; therm. sulphur. tum extrinsecus adhibitæ, balneum ex decoct. aromat. suffitus totius corporis ex aqua vitæ vel vino calido, aut in quo lateres igniti injecti fuerint, vel ex decocto scoriarum reguli antimonii: Denique aquæ minerales curationem absolvunt, aut serum lactis, cum fumaria, absynthio, caustica tibiæ admota, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, & alia quæ refert Riverius, nullius sunt utilitatis; attamen stomachus qui plerumque in vitio est, utpote qui ob defectum chyloseos, succum crudum morbum facientem sanguini suppeditat, propriis remediis corroborari debet, & ex eo stagnantes humores evacuari, idcirco vomitoria cùm vires, & ægræ constitutio permittunt non sine fructu præscribuntur tum ex aqua tepida, aut sale vitrioli, tum ex antimonialibus, in dosi appropriata, vomitorii ergo exhibitionem consequi debent stomachum roborantia, vinum absynthites, opiata Salomonis, pulveres digestivi, conserv. rosar. cynorrhodon. cortex citri, myrobalan. conditæ, corall. margarit. &c. decoct. folior. quercus cum coagulo leporum ad ʒ. j. laudat in hoc affectu Mercurialis quo multas mulieres se curasse affirmat; alii addunt etiam adstringentia dum humores serosi majori copia fluunt; Topica quod spectat, hìc conveniunt fotus ex herbar. aperient. & calid. decoct. aut vino solo, injectiones quoque ex vino & herbis attenuantibus in vino decoctis; ex aqua hordei, decoct. absynth. matric. artemis. &c. supra dictis, suffitu atque etiam ex thure, cinnabari; quoad victus rationem ea instituatur ex cibis euchymis & tenuibus, vitando crassos, crudos, & indigestos; in potu vinum convenit tenue, aut aqua chalybeata.

N O T A.

F*Luorem album* seu *muliebrem* videtur confundere auctor noster cum *mensibus decoloratis*; & ferè omnia quæ tam ad diagnosim quàm ad curationem affectus prioris affert, posteriori conveniunt. Fluor albus *Gonorrhœa muliebris notha* quibusdam dicitur, ad distinctionem *Gonorrhœæ veræ*, seu profluvii perpetui, aut saltem frequentioris, humoris illius quem mulieres in coitu excernunt, quod iterum distinguitur in *benignum*, & *malignum* seu *venereum*. Gonorrhœa notha & vera hoc habent commune quòd latex in utraque effundi solitus à glandulis uteri & partium annexarum pariter stillet, cum hac tantùm differentia, quòd in Gonorrhœa vera eæ solæ glandulæ aperiri videantur quæ circa orificium uteri internum occurrunt, quæque virorum prostatis analogæ, per lacunas seu cœcos meatus ad pudendi extrema hiantes, exonerantur; in Gonorrhœa verò notha, aliæ omnes glandulæ tum in tota uteri tunica interiori, tum in ipsa vagina insertæ, afficiantur, affluentis nimirum lymphæ copia aut acredine distendantur, laxentur, tonum suum amittant, stimulentur, purgentur aut etiam leviùs erodantur.

De Gonorrhœa vera plura forsan in tractatu de morbis venereis afferemus. Gonorrhæam notham quod spectat ejus materia ab uteri sinubus celeberrimo Malpighio descriptis, vasisque lymphaticis, glandulis de quibus modò, immediatè suppeditatur. Arteriæ verò sunt fons primarius ex quo derivat materia illa, quæ nihil aliud est quàm sanguinis pars serosa, crudior & chylosa, cui bilis & aliorum imò & salium portio miscetur. Hoc profluvium à decoloratis eo nomine differt quòd non mensium modò tempore, sed indesinenter accidat & duret; idque interdum tanta copia ut hydrops, & tabes immedicabilis inde sequantur.

Curatio itaque affectus istius tota eò dirigi debet ut serosæ colluviei pars expurgetur & ab utero avertatur tum ut chylificationis vitia prima morbi occasio, corrigantur, sanguinis crasis emendetur, ipsique debita reddatur consistentia, tandem ut glandulæ uteri aliaque ejus vasa, adstringantur, consolidentur, & pristinum recipiant tonum.

Ad seri superflui vacuationem & ventriculi expurgationem quod attinet, vomitoria præsertim hìc commendantur, in morbi principio usurpata, & priusquam vires nimium attritæ sint, inter quæ non minima laus radici hypecacuanæ, de qua supra, capite de dysenteria. Purgantia per inferiora malè hìc, apud Practicos quosdam audiunt, quod de purgantibus tantùm fortioribus, serum exagitare & fermentare aptis, intelligendum, non verò de mitioribus rhabarbaro, putà, cassia tamarindis, manna & similibus.

Ad ejusdem seri derivationem & revulsionem faciunt & fontanellæ in brachiis excitatæ. Consistentia verò sanguini redditur; Primò, incrassantibus aut salia in viscantibus, gelatinis C. C. gelatinis & jusculis viperarum, cancrorum fluviatilium, icthycolla, & taurocolla, in jusculis dissoluta; Secundò alkalicis præcipitantibus fixis, corallis, margaritis, bolo, terra sigillata, mandib. lucii, C. C. usto alumine, usto osse sæpiæ, ostiocolla, diaphoretico martiali, specifico stomachico dicto; Tertiò, herbis vulnerariis agri Genevensis de quibus capite hæmoptoe & alibi, quibus junguntur bellis, plantago, agrimonia, nymphæa, hypericum, equisetum, tormentilla bistorta, cimæ rubi. Et cætera adstringentia, quibus succedunt balsamica, rosmarinus, melissa Fuchsii, galeopsis, & mentha, quæ specifica hìc etiam audiunt. Tandem ad vasorum consolidationem faciunt balsama ipsa, ut balsamum album seu verum; balsamum Copayvæ, quæ ex jusculo, aut conservis exhibentur. Item terebinthina seu communis seu Chia quæ in majori dosi ad unciam videlicet dimidiam aut amplius sumitur in forma boli, & pulveribus supra memoratis jungitur. Hic intermiscetur lactis

usus, sive asinini, sive bubuli decocto lentisci, Chinæ, visci querini diluti, aut recenter mulcti, aut injectis chalybis frustulis, vel silicibus ignitis, inspissati, & ebutyrati.

Nec omittendæ thermæ bituminoso-nitrosæ, quarum si calor timetur, aquæ domum afferuntur, ut paretur semicupium. Eædem aquæ potæ etiam prosunt, sed præcipuè ferruginosæ. Pro cibo sint hordeata, avenacea, extrema animalium. Potus sit vino austero aqua diluto, aut decocto nymph. &c.

CAPUT VIII.

De Scirrho Uteri.

UT in hepate, liene, aliisque partibus, sic in utero scirrhus generari potest, qui non à diversis causis nec diverso modo excitatur, una tamen huic affectui peculiaris causa est scirrhum inducere solita, nempe dum mulieres, aut virgines fluxum mensium aut lochiorum patientes aeri frigido se exponunt; tunc enim à frigiditate, in utero suscepta sanguis retinetur qui tumorem plerumque scirrhosum excitat.

Signa illius affectus sunt durities, & retinentia in uteri regione, illius circumscriptionem referens, sensus gravitatis in eadem parte, præcipuè quando ægra stat, febris & doloris carentia, aut saltem exiguus dolor; scirrhus si inflammationi succedat, cessat febris & dolor remanente duritie, ut suprà dictum est, si sit in toto uteri corpore regionem pubis contrectando dignoscitur, si verò in cervice, digito obstetricis explorari potest, à mola distinguitur ex præcedentibus, tum etiam quòd in mola mammæ lacte turgent non in scirrho.

Quoad prognosim, scirrhus uteri curatu difficillimus est propter humorum crassitiem & contumaciam, qui remediis cedere non possunt; scirrhus uteri plerumque hydropem accersit propter impeditam sanguinis liberam circulationem, undè quod aquosum & tenue est transudat facilè per poros vasorum aut interstitia partium, plerumque etiam in cancrum degenerat, quia per moram humores in hac parte acres valdè fiunt & corrosivi.

Curatio scirrhi uteri eadem prorsus est ac aliorum scirrhorum, de quibus antea egimus, undè remedia ex eorum curatione repeti debent aperientia, scilicet sales fixi & volatiles &c. per os exhibita; Item & chalybeata, mercurial. alkalin. &c. post universalium celebrationem, quibus succedere debent cataplasmata emollientia, fotus ex radic. cucumer. agrest. & bryon. clyster. emollientes, emplastra ex bdellio, gumm. ammon. injectiones emollientes cum parietar. croc. rad. cucum. agresti vel bryon. quæ quia tenujum sunt partium humores crassos commovent & attenuant, balneum quoque aut semicupium aquæ tepidæ aut aquæ thermales in hoc affectu plurimùm conferunt; suffitus quoque superiùs dicti aut ex lateribus ignitis vino infusis aut ex aqua vitæ calida aut ex decocto regul. antimon. non parum juvant, cave tamen ne nimio remediorum usu cancer inducatur cui scirrhus uteri valdè affinis est.

CAPUT IX.

De Cancro Uteri.

AD pleniorem hujus affectus cognitionem innuendam priùs aliquid dicam de cancro in genere; est igitur cancer qui Græcè καρκίνος dicitur tumor durus, inæqualis colore livescens, aut nigricans cum venis circum circa turgidis & repletis, dolore punctorio & lancinante stipatus neque in partibus glandulis refertis nasci solitus; in facie, nempe, labris, ore, oculis, vulva, utero, ano, frequentissimè in mulierum mammis, denique in tota etiam cute, utpote quæ glandulis miliaribus referta est; varia ei data sunt nomina, prout in variis partibus sedem habet, namque in tibia & pede *Lupus* dicitur, ex eo quòd in hac parte magis depascens sit; in facie *noli me tangere*, quia remediis hic

magis

magis exasperatur, & *cancer* in aliis partibus. Duas faciunt ejus species auctores, alius namque ulceratus dicitur, quando scilicet tumor ille durus propter humorum eum causantium & foventium acrimoniam & corrosiorem aperitur tuncque corruptæ carnis speciem exhibet cum fœtore, sordida illuvie, horrido aspectu, labris duris cum sanguinis interdum ab erosis vasis eruptione, alius non ulceratus qui & occultus vocatur, in quo adest quidem tumor durus, inæqualis cum dolore, sed quia materia non est ita acris; non fit adhuc tumoris apertio, iste successa temporis acriori facta materia in ulcerarum degenerat; cancer initio est exiguus admodum & obscurus, qui deinde sensim increscit, tandemque ingens evadit ac facilè in vicinas partes serpit, idque propter humoris intensam acrimoniam, exedere & corrodere aptam.

Ejus causam dicebant Veteres atram bilem, nos verò dicimus esse lympham admodum acidam, corrosivum & aquæ stygiæ naturam redolentem, quam aciditatem & corrodendi vim acquirit; dum per obstructionem glandularum hæret in colatoriis nimium, ac proinde per moram aciditas exaltatur, conferente symbolum sanguine, à sex nonnaturalibus acido facto; hinc non mirum si scirrhus qui plerumque à lympha crassa in glandulis remorante ortum ducit, facilè in cancrum degeneret. Dolor cancrum comitans provenit ex corrosione partium sensu donatarum, durities ex crassitie lymphæ glandulas obstruentis & infarcientis, tumoris inæqualitas ex inæquali glandularum congerie, non enim una sed plures glandulæ afficiuntur; partis denique nigrities & liviscentia, venæque circa tumorem apparentes non aliam agnoscunt causam quàm humorem intensè acidum, sanguinem qui inibi non circulatus figentem & eum coagulantem.

Quoad prognosim ex omnibus tumoribus periculosissimus est & curatu difficillimus, namque vel symptomatum magnitudine & malignitate sua, vel quia longè lateque serpit ac progreditur quin cohibere possit, ægrum ad exitum perducit; ulceratus pejor est non ulcerato, uterque tamen incurabilis reputatur, ut non nisi sectione, si hoc fieri possit, hoc est extirpatione, vel causticis, hoc est ustione sanari possit, quod etiam periculo non caret, nam plurimi post ustionem aut sectionem mortui sunt, quamvis aliqui sanati fuerint; sanguis namque dum per partem cancro laborantem circulatur, imprægnatur sensim pravo illo humore, & sic tandem in sua crasi pervertitur, nec habet partem qua pravos humores in se redundantes deponat; cancri uteri natura & causa imò & prognosis ex his quæ diximus facilè innotescunt.

Quoad ejus diagnosim ea habetur ex duritie, renitentia, dolore lancinante in uteri corpore aut cervice, scirrhus plerumque præcessit, evidentiùs tamen distinguitur, si oculis percipi possit quando nempe est in cervice uteri aut vagina, speculo scilicet matricis adhibito, tunc enim videtur tumor eo quo eum descripsimus modo, si verò ulceratus sit, saniem & humores pravos & graveolentes emittit, atque interdum sanguinem ob vasorum sanguineorum corrosionem, qui sanguis quandoque in tanta copia rejicitur propter erosa plura vasa aut aliquid insignius, ut ægra vitæ periculum incurrat, iis signis accedit anxietas, febricula, pudendorum ardor & similia.

Curatio cancri per plura remedia tentatur, primò quidem adhibetur phlebotomia, si necessaria videatur, purgationes identidem repetitæ, clysteres primò purgantes, deinde anodyni, serum lactis in quo epithymum aut elleborus niger, aut polypodium infusum fuerit, imò & fumaria per quindecim dies, balneum aquæ dulcis, lactis usus & ciborum lenientium, ut sunt hordeata, amygdalata, orizata decocta intestinorum, & caput verveeis aut extremitatum animalium, vitatis acribus & salsis; aquæ minerales quæ optimi sunt usus, narcotica, decoct. ex guajac. & antimon. apozemata temperata & aparientia, sales

 fixi

fixi & volatiles, oculi & sal cancrorum, juscula pinguia ex optimis carnibus parata chalyb. mercur. & in primis mercurius dulcis frequenter usurpatus aut pilulæ mercuriales, inter topica parti applicanda commendatur succ. solan. & sempervivi, lithargyrum, cerussa, tuthia cum oleo liliorum aut hyperic. in formam ungentia, lamina plumbi parti applicata, pulvis cancrorum calcinatus, unguentum de ranis viridibus, River. observ. 97. contur. j. pulvis bufonum in furno post panis extractionem calcinatorum, bufo etiam integer parti applicatus, oleum ovorum cum saccharo saturni, unguentum mercuriale, unguentum diapompholigos, caustica denique ex mercurio sublimato aut arsenico aliisque, imo & innumera alia remedia quæ videri possunt apud auctores, qualibus nil proficientibus, ad ferrum deveniendum quòd cancrum extirpet; quia tamen nec caustica nec ferrum, imò nec plerumque alia remedia tuto adhibentur utpotè quæ tumorem exasperent; Palliativa tantum adhibetur, hoc est quæ morbi augmentum impediunt, qualia sunt lenientia per os exhibita, atque etiam tumori applicata; si cancer ulceratus non sit, prohibenda quantum fieri poterit ejus exulceratio, dum omnino ulceratus est ejus propagatio impediri debet carne bubula aut vervecina tumori applicata, tunc enim humor carnem applicatam exedit, & sic ægri carnibus parcit, quæ carnis bubulæ applicatio singulis diebus renovatur; ex ista cancri curatione colligi potest quænam uteri cancro remedia debeantur, admoveri poterunt & applicari cum pluma vel turundis, pessariis; vel cum penna illiniri, faciliùs tamen immitti poterunt in formam injectionis, præsertim si uteri cavitatem occupet trochis. albi rhasi & sacchar. saturn. & camphor. addit. laudan. vel syrup. de papaver. alb. si dolor valde urget, ranarum viridium decoctum item & bufonum utiliter etiam injici poterit, decoctum quoque aut jus seu succus cancr. fluviatil. vel ex lacte ad sedandum dolorem, vel decoct. emoll. narcotica ore assumpta sæpiusque usurpata solatium magnum ægro afferunt; si sanguis autem ex utero fluat ob erosa vasa faciendæ injectiones adstringentes è succo plantaginis, millefol. urticæ, vel eorundem decoctum cum rosis rubris, balaustiis, item & phlebotomia è brachiis celebranda.

N O T A.

Cancrum curare, etsi impossibile fermè sit, non pauca tamen à Practicis commendantur medicamenta, quorum pars dolorem saltem mitigat, & summam humorum seu lymphæ acrimoniam, ad tempus, demulcet. Inter quæ, post præmissa universalia, venæ sectiones, & purgationes, nunquam non convenit opium seu laudanum, anodynorum præstantissimum. Herbæ item variæ, tum intùs tum extùs adhibentur, quales sunt intybotum species, solanum, geranium Robertianem, scabiosa, fumaria, herniaria, plantago, cœrefolium, caprifolium, erysimum, salvia, cicuta, Carduus benedictus, Citur æ cataplasma in doloribus præcipuè commendatur. Vetulam salvia masticata cancro apposita morbum istum curasse refert Forestus. Idem commendat stercus humanum tumori applicatum. Poma putrida idem etiam præstant. Prosunt item cancri fluviales in mortario plumbeo contusi, eorùmque succus parti dolenti applicatus.

E plumbo alia multa petuntur medicamenta, unguenta scilicet ex plumbo usto, cerussa, lithargyro, minio; item amalgama mercurii cum saturno, & lamina plumbea hydrargyro obducta. Commendantur etiam aselli præparati, cum oculis cancri uniti, quorum dosis ad drachmam unam, ex liquore appropriata, succo puta aut decocto cærefolii, scabiosæ, nec non sero lactis. Propinatur & utiliter lac asininum.

Ad cancros ulceratos commendatur pulvis seu cinis bufonum & lacertarum viridium, quibus inspergitur ulcus aqua plantaginis priùs madefactum. Paran-

rantur & ex arsenico pulveres aut alia medicamenta exteriora, quæ caute adhibita utilia sunt. Non minus & hìc prosunt aqua calcis vivæ, nec non omnia saturnina &c.

Uteri carcinoma in specie non aliter curatur quàm aliarum partium carcinomata. Tota industria in eo consistit, ut in uteri cavitatem injiciantur medicamenta.

CAPUT X.

De Uteri Gangræna, & Sphacelo.

GAngræna in genere sumpta quæ vulgò ignis Sancti Antonii nuncupatur, est incipiens partium corruptio ad νέκρωσιν seu mortificationem tendens, sphacelus vero qui alio nomine syderatio dicitur, est absoluta & perfecta partis corruptio seu mortificatio, adeò ut hæc duo mala nonnisi secundùm magis & minus differant, pars omni sensu, motu, calore & vita destituitur in sphacelo; in Gangræna verò quæ via est ad sphacelum, nondum pars perfectè corrupta est, nec sensus, calor, motus & vita totaliter absunt, quamvis multùm imminuatur; in carnibus Gangræna dicitur, in osse verò caries.

Utriusque scilicet gangrænæ & sphaceli causa conjuncta & proxima est caloris nativi in parte destructio, seu motus humorum & spirituum tum circularis, tum fermentativi, in quibus vita consistit, cessatio in partibus; neque enim gangræna & præcipuè sphacelus à morte differt; nisi quòd hæc ad totum corpus pertineat, ille verò ad unam tantùm aut alteram partem, unde sphacelus non immeritò mors particularis dici potest, sicut etiam mors gangræna totius corporis propter cessantem in toto corpore humorum & spirituum motum, in quo vita consistit; plura exhiberi possunt quæ prout magis vel minus intensa sunt gangrænam aut sphacelum inducere possunt; talia sunt inflammationes, scirrhi, ulcera, frigus nimium, ligaturæ fortes, prohibita transpiratio, venena, quæ omnia aut partes infarciendo, aut sanguinis influxum prohibendo, aut sanguinem figendo & coagulando agunt.

River. Riform.

Dignoscitur gangræna ex sensu partis imminuto, frigiditate, adveniente mollitie, lividitate, fœtore, quæ omnia symptoma graviora multò sunt in sphacelo, serpit etiam facilè communicatum, ut in fructibus putridis advenit, quorum unus integrum cumulum corrumpere potest, quod aliqui deducunt ex motu humorum abolito ex una parte facilè in vicinam transmisso, sanguinis enim motus ubi jam in aliqua parte incipit intercipi, mox in vicinis intercipitur, alii verò ex vermiculis in parte gangræna aut sphacelo laborante, magno numero genitis, qui quotidiè copiosiùs sobolescunt, ita ut unus plusquam ducentos generare credatur.

Prognosim quod spectat, quàm periculosa sit gangræna & sphacelus nemo non inferre potest, propterea quòd sit mors particularis sive partialis & qua pars dum semel affecta est liberari non potest, à quòd in vicinas partes transferatur facilè, secundum nobilitatem & figuram partium quas occupat, magis aut minùs periculosa censenda, unde in partibus internis lethalis est, in externis verò non semper, extirpato enim membro aut resecta parte, vita conservari potest; aut si non totaliter mortificata sit pars topicis calefacientibus in statum naturalem plerumque reducitur.

Curatio gangrænæ præmissis universalibus per varia remedia externa fieri solet, scilicet scarificatione, ad hoc ut transpiratio promoveatur & remedia altiùs penetrent; ablutione partis ex aqua salsa vel decoct. herb. aromat. & calefacient. vel decocto scordii quod huic affectui appropriatum creditur, aqua vitæ, spiritus vini, camphor. ægyptiac. unguent. in aqua vitæ solutum, digestivis cum mirrha, aloe mixtis; cataplasmata ex farina non probantur; quę si non proficiant, ad caustica & urentia deveniendum, hoc est cauterium actuale aut potentiale, & tandem ad amputationem, secando scalpello aut lancetta quodcunque in parte gan-

græna laborante nigrum aut lividum apparet, donec æger dolorem ex sectione persentiat, aut membrum extirpando, si nempe pedes, tibiæ, manus, aut brachia &c. sphacelo tenentur, quod quomodò instituatur, videatur apud Chirurgos. Ex iis gangrænæ & sphaceli uteri natura & causa colligi facilè possunt, quandoque enim gangræna in hac parte excitatur, hoc est in utero consequenter ad inflammationem, scirrhum, aut ex frigiditate suscepta in prolapsu uteri, partu, abortu, eò magis quò pars illa mollior & laxior est ac proinde humorum stagnationi obnoxia. Cognoscitur per frigiditatis sensum in abdomine nullum ab injectionibus, irritationis, caloris aut frigoris sensum, halitus fœtidos & cadaverosos à se emissos, aut oculis ipsis videri potest, si in vagina & uteri cervice sedem habuerit per speculum matricis: remedia verò huic appropriata non diversa sunt à jam relatis, quæ fieri possunt in formam injectionis, aut pessarii, si sit in vagina morbus, scarificando etiam aut secando, si id fieri possit, aut uterum ipsum si lapsus sit, extirpando, ut pluries factum esse testantur observationes.

NOTA.

Calidum nativum cujus extinctionem sequitur Gangræna, in acido volatili & spirituoso consistit, secundùm Clariss. Ettmullerum; quod partis peragentis instar se habet in structura & coagulatione seu formatione partis. Hoc acidum ergo vitale, ait vir Doctiss. conservatur & restauratur continuò à sanguine & spiritu vitali influentibus salsis & occulte acidis. Quæcunque igitur acidum istud destruunt, vel vomitem ejus impedire valent, omnia Gangrænam & hinc sphacelum inferunt, adeò ut exinde sequatur quod in Gangræna & sphacelo peccet in primis alcali, quatenus propter acidi destructionem emergit, vel quoquo modo in se genitum acidum destruere valet. Hinc subinde post Gangrænam & sphacelum supervenit partis fœtor & putredo, signum alcali agentis in acidum, & dissolventis sulphur partis. Hæc Clariss. Ettmullerus.

Gangrænæ cura per interna & externa suscipitur. Interna sunt alexipharmaca sudorifica, qualia sunt aquæ theriacales, mixtura de tribus, in haustu aq. cardui benedicti, quibus adduntur mithridatium, diascordium, pulvis radic. contrayervæ, confectio hyacinti &c.

Externa consistunt primò in scarificatione partis affectæ, tum ablutionibus ex spiritu vini simplici & præcipuè camphorato, aqu. salsa vel sola, vel in aqua incoctum absinthium, aut etiam addita herba gratiola dicta. Commendantur præterea brassicæ acidæ, item aqua calcis vivæ cum Mercurio dulci seu potius sublimato corrosivo, & spiritu vini, sed cautè ea in hoc casu utendum. Decoctum scoriarum antimonii in aceto gangrænam sistit, si credatur Riverii observationibus; idem præstant & decoctum salis armoniaci in urina ægri.

Parantur præterea cataplasmata, ex scordio præcipuè, tum ex absinthio, gratiola, scabiosa, aristolochia, chelidonia, alliaria, hyssopo, salvia, roremarino, agrimon. ruta, dictamno Cretico, fl. camomillæ, sambuci, arthemisiæ, farinis lupinorum, fabarum, hordei, lolii, in lixivio; aqua marina, oxymelite, vino coctis. Quidam addunt fimum equinum, alumen, vitriolum Digestivis communibus ex terebinthina, melle & ovorum vitellis, addantur pulv. aloes, myrrhæ, crocus, theriaca, mercurius præcipitatus; spiritus vini, unguentum Apostolorum &c. Applicationem unguenti Ægyptiaci quàm statim moliuntur Chirurgi, jure quidam non approbant, quod nimis astrictorium sit id genus unguentum. Additur optimè cataplasmatibus atramentum, item tinctura castorii cum asa fœtida. Prosunt & salia volatilia oleosa & aromatica, tum interius adhibita.

Si hæc omnia non prosint ad Chirurgiam confugiendum, qua pars emortua amputatur. Quidam verò hoc remedium admittere nolentes, mortuum à sano separant ope butyri antimonii, eo ducentes

res circulum in mortificationis confiniis. Post separationem factam à butyro antimonii, laudant linimentum ex mercurio præcipitato cum oleo nucum cocto, quod linimentum aliàs etiam ante separationem utile est.

Utero gangræna affecto eadem remedia conveniunt, qui hoc morbo affici non deprehenditur, nisi prociderit. Vaginam quod spectat, faciliùs & affectus dignoscitur, & medicamenta admoventur.

CAPUT XI.

De Uteri Inflatione, & Hydrope.

LIcèt de uteri inflatione atque hydrope auctores conjunctim agere consueverint, atque utrumque illum affectum confundant, putantes ad hydropis uteri genus pertinere, sive à flatibus sive à serosa colluvie producatur, ut tympanites & ascites ad hydropem abdominis referuntur, tamen dantur quædam matricis inflationes subitò factæ à flatibus seu halitibus ab humoribus fermentescentibus in hac parte subortis, ut in hysterico paroxysmo accidit, quæ quia non diu perseverant, hydropis nomen non merentur, de illa itaque uteri inflatione hìc loqui noluimus, sed de ea tantùm quæ diutiùs perseverat; quæque vel à flatibus diutiùs retentis in uteri cavitate, vel aqua collecta originem duxit, non secùs ac hydrops abdominis, ascites atque tympanites; ex his itaque quæ de talibus morbis in præcedentibus diximus; atque etiam de hydrope pectoris facilè innotescere potest natura, causa atque curatio hujus de quo agimus morbi, non enim nisi secundùm partem affectam differuntur, nec diverso modo generantur, aquæ autem quæ in utero accumulantur hydropem ejus constituentes, aut in cavitate ejus continentur, occluso à tumore, aut alia causa, aut coalescente orificio, ut testantur observationes Rhasis, Dodonæi, Vesalii, vel in folliculis seu vesiculis ex membrana uteri interna aut externa elevatis concluduntur & quasi hydatides faciunt, cujus hydropis exempla proponunt Ætius, Valeriola, Christophorus à Vega, Mercator, Platerus, Fabritiùs Hildanus. Flatus quod spectat hydropem tympanitis æmulam producentes in utero, ii ut plurimùm conjuncti sunt cum humoribus contentis in cavitate è quibus halitus elevantur uteri inflationem & distensionem augentes, ut in tympanite dictum est; aliquando verò soli cavitatem uteri replent, quamvis ab humoribus per uteri tunicas resudantibus, iisque aut effervescentibus, aut calore in halitus resolutis deriventur, qui non excernuntur, donec constrictum aut clausum uteri orificium sponte aut alia de causa reseretur; hujus rei exempla petuntur à Vallesio de Tarena, & Matthæo de Gradi, Dodonæo &c. qui dicunt se vidisse mulieres quæ cùm prægnantes se se putarint, eo tempore quo partus adventurus putabatur magnam flatuum copiam excreverunt, & sic uterum detumuisse.

Præter causas quas hic morbus communes habet cum aliis hydropis speciebus aquosam nempe constitutionem, ob deficientem hæmatosim aut vitium primæ coctionis, aut pravum sex rerum nonnaturalium usum, sanguinis immodicas evacuationes, aliaque sanguinem depauperantia, præter etiam obstructiones in utero ratione cujus sanguis liberum transitum in hac parte non habet, & vasa distendendo, quod tenuius & serosius est transudare & è vasis exilire permittit, atque tandem in hac parte copiosiùs accumulari.

Dantur aliæ causæ procatarcticæ utero peculiares, quales sunt aer frigidior in utero per partum susceptus, aut abortus laboriosus, mensium immodicus fluxus aut eorum diuturna suppressio, scirrhus in utero, ulcus, tumores, quæ omnia quomodo agant, serositatum accumulationem promoveant, quisque facilè colligere potest, fluxus verò qui plerumque cum aquarum accumulatione conjunguntur non diversas agnoscunt causas, & si soli sint ex humorum fermentatione, aut uteri ac viscerum calore pendent.

Dignoscitur hic morbus & ab hydrope abdominis distinguitur, ex eo quod tumor ventris hypogastricam tantùm regionem occupet, non tam citò pallor & extenuatio totius corporis subsequatur, nec sitis & linguæ siccitas, nec ita gravia sint symptomata propter minorem causæ gravitatem, minorem viscerum labefactationem & uterum tantùm affectum; denique ex eo quòd aut flatus aut aqua per loca muliebria interdum excernantur; si aquæ solæ morbum creaverint, adest fluctuationis sensus in hypogastrico, regio illa mollis & flaccida, tumor in dies incrementum sumit, pedum & tibiarum tumor supervenit; si verò flatus in uteri cavo contineatur, non tanta est gravitas, major tensio, tumor percussus sonum edit, major est spirandi difficultas & pejus habent à pastu propter majorem uteri inflationem à flatibus, ventriculi dilationem & diaphragmatis in respirando descensum impedientem; an verò affectus ex solo uteri vitio dependeat primariò, an ex vitio etiam aliarum partium, hoc ex causis procatarcticis notum fiet; nam si partus laboriosus, abortus, scirrhus, tumor in utero, mensium suppressio, huic morbo occasionem dederint, uterus primò in vitio erit & primaria hydropis causa; si verò non præcesserint tales causæ, imò potiùs obstructiones in visceribus, chlorosis, cachexia, febres diuturnæ, hæmorrhagiæ, ventriculi cruditates, ab affecto utero primariò non pendebit, sed à sanguine aut aliis corporis partibus; an aquæ contineantur in cavitate uteri, an verò intra membranas, hoc ex majori fluctuatione manifestabitur; nam quia in uteri cavo est spatium per quod moveantur, fluctuatio major est, dum verò intra membranas coercentur se commovere non possunt, ab uteri tumoribus, inflammatione quidem & erysipelate destinguetur per dolorem, febrem, calorem in his affectibus præsentem; à scirrho vero & cancro, per duritiem & dolorem, aliaque signa scirrhum & cancrum designantia, quæ suo loco referuntur, à graviditate ex habitu corporis qui melior est quàm in hydrope; ex fœtus motione suo tempore, mammarum à lacte intumescentia quæ extenuantur propter sanguinis discrasiam in hydrope; ex majori etiam ventris duritie & prominentia, quæ gravitatem magis quàm hydropem consequuntur: à mola seu massa carnea informi quæ in utero aliquando loco fœtus generatur propter ovi quod ex ovario prolapsum est perversam quacumque causa structuarum & œconomiam; difficiliùs quàm à jam dictis morbis distingi potest hydrops uteri; attamen sunt quædam signa ad diagnosim talem faciendam juvantia, primò si mola parva sit non ita intumescit hypogastrium, si verò major tumor abdominis non ita mollis est, major adest in utero gravitatis sensus quàm in hydrope; secundò dum ex uno latere in aliud se convolvit ægra, sentit in hydrope fluctuationem, in mola verò nullam, sed pondus quoddam lapidis instar ex una parte in aliam devolutum; tertiò in mola, mammæ initio intumescunt & aliquando lac habent, imo & plerumque menses fluunt, quod in hydrope non accidit.

Prognosis hujus affectus mala, ut omnium aliorum hydropum instituenda utpote quod morbus longus sit & difficilè curetur, & citissimè ascitem & anasarcam accersat; si viscera labefactata sint & sanguis depauperatus, curatio expectari non debet; si verò incipiens sit affectus à causa aliqua procatarctica ortum ducens, nondumque depauperatus sanguis, curationem recipere potest, præsertim si aqua in cavitate non in vesiculis contineatur.

Curationem hujus affectus quæ eadem est ac illa quæ in aliis hydropis speciebus tradita est atque etiam in tractatu de Chlorosi, hìc consulto omittimus, utpote quæ videri potest in propriis horum morborum capitibus; Appropriata tamen huic affectui remedia sunt borax mineral. ad ℥ss. cum croci ℈ss. & succ. sabin. q. s. in formam boli sæpiùs exhibiti, exercitia quoque in hoc affectu commendantur; item pulvis corna-

machin. identidem exhibitus, plantæ verò appropriatæ sunt sabina, apium; rubia tinctor. matricar. suffitus etiam in hoc morbo possunt institui ex vino calente, aqua vitæ, decoct. scoriat. regul. antimon. pessaria quoque ex melle cocto cum sal. gemm. vel sal. nitr. vel colocinthid; vel pulver. hieræ, introduci poterunt ad aperiendum os uteri si clausum sit & humorum serosorum fluxum promovendum. Ad flatus, si adsint, discutiendos, laudant auctores suffitum ex nuce moschat. per infundibulum utero susceptum, item & decoct. florum camomill. & interiùs sumptum & in formam suffitus, vesicatoria, cauteria, sicut & emplastra atque inunctiones improbantur in omni hydrope.

CAPUT XII.

De Uteri Procidentia.

PRæter prædictos uteri affectus, qui in magnitudine aucta, soluta unitate, viarum obstructione, hoc est meatu & cavitate &c. consistunt, datur & alius ejusdem partis morbus qui in situ mutato potissimùm situs est, & *Uteri Procidentia* nuncupatur, quæ tunc fieri dicitur quando uterus, qui in statu naturali, in parte abdominis hypogastrica retineri debet atque lateribus & fundo per propria ligamenta connecti; per talium ligamentorum ruptionem, aut relaxationem in seipsum invertitur & versùs pudenda prolabitur; talis uteri prolapsus plures sunt differentiæ quæ omnes secundum magis & minus tantùm differunt; interdum sola cervix interior seu superius uteri orificium in se relaxatum in vaginam provolvitur, interdum totum uteri corpus inversum in eandem vaginam descendit, relaxato scilicet superiori orificio per quod uteri corpus transire debet; aliquando ita fundus ejus invertitur & descendit, ut extra vulvam promineat; modo minùs, scroti virilis instar, modo magis ita ut ad femora usque devolvitur.

Causa hujus morbi non alia est quàm ligamentorum uterum in suo situ retinentium ruptio aut relaxatio, & potissimùm ligamenti lati seu membranæ illius quæ alas vespertilionum refert, à quibus simile nomen sortitur, uterum per latera & cornua hinc indè, hoc est à dextris & sinistris ligantis, & retinentis, quo fit ut non retento ampliùs in suo situ & dispositione utero, proprio pondere versùs pudenda procidat plus, minùs pro majori ligamentorum dictorum relaxatione atque disruptione; cui operi parum non confert superioris uteri osculi relaxatio & flacciditas; alias etenim, cùm ejus apertura non valdè magna sit; uteri corpus inversum, vix per illam partem transire posset ut in vaginam aut extra prolaberetur: rumpuntur autem ligamenta, variis de causis violentis, ictu scilicet, casu, saltu, sternutatione, tussi, quia in his casibus uteri corpus valdè concutitur, ponderis gravioris gestatione, alvi compressione forti, conatu vehementi ad excernendum fœtum vivum aut mortuum, molam, secundinas, fæces alvi &c. quia per illos nisus ob retentum diutiùs aerem inspiratum, diaphragma versùs partes inferiores fortiter propellitur, quod ventriculum, intestina & uterum per consequens versùs inferiora comprimit, undè divulsionem & elongationem, ut ita dicam, patientibus ligamentis, tandem rumpuntur, aut relaxantur. Id etiam potest præstare partus difficilis, avulsio violenta, fœtus aut secundinarum ab imperita obstetrice, propter easdem rationes; relaxantur verò eadem ligamenta ab humoribus serosis in ipsa parte, per orificia propriarum arteriarum decumbentibus atque etiam in ipsum uterum ejusque cervicem, qui serosi humores in his partibus accumulari non possunt quin iis laxitatem inducant, ita ut ampliùs retineri in sua positione non possint; unde non mirum si fœminæ quæ fluore albo diutiùs laborant, vix hunc morbum vitare possint. Huic causæ internæ externæ accedunt eam juvantes aut in actum deducentes, ut sunt balneum, austrina, aeris constitutio, potus nimius, alimenta humidiora, etiam somnus & aliæ

aliæ causæ quæ humoris serosi proventum facere possunt, aut partes corporis relaxare. Morbus ipse satis sensibus patet, uterus enim in vagina aut pudendo obvius sit, aut etiam extra pudendum, modò ovi magnitudinem referens, modò glomeris fili, modò scroti hominis, idque cum sensu ponderis circa vulvam qui augetur dum stant, minuitur dum sedent, non facilè alvum aut urinam deponunt, & si multùm uterus promineat major dolor sentitur.

Signa causarum petuntur ab iis quæ præcesserunt; si namque causæ violentæ sint, ruptio accusabitur; si humectantes relaxatio.

Quoad prognosim hic affectus valdè molestus est, progressionem, ambulationem, menstruorum fluxum impediens, imo etiam & periculo non vacat, metus est enim gangrænæ subsequentis propter frigiditatem aeris, motum sanguinis in hac parte & fermentativum & circularem facilè inhibentem, aut aliorum gravium symptomatum quæ aliquando supervenire solent. Qui à ruptione ligamentorum pendet incurabilis est; qui à relaxatione facilius curationem recipit, recens quoque morbus & in juvenibus facilius curatur quàm inveteratus & in senibus.

Ad curandum hunc affectum primò reponendum statim & repellendus in locum suum uterus ibique continendus, quod facilius fiet, si alvus & vesica exonerentur quæ plenitudine sua repositionem impedire possunt, idque aut sponte aut per clysteres emollientes, ad majorem etiam præcautionem institui potest venæ sectio ex brachio antè & præsertim post uteri repositionem; deinde mulier in dorsum incumbens collocanda, divaricatis cruribus, & genubus retractis, quo facto obstetricis manu si fieri potest introrsum prematur uterus; aut baculo crassiori linteis obvoluto, aut candela cerea, aut pessario ex panno lineo sæpius convoluto parato. Si uterus reponi non possit ob tumorem, duritiem, utendum fotibus emollientibus, non verò cataplasmatis quæ calorem naturalem suffocant, cum vino addendo etiam tantillum spiritus vini, nec si ideò restitui possit, curanda inflammatio per phlebotomias, refrigerantia per os assumpta, per oxycratum calidum initio applicatum, deindè resolventia decocta; ferrum oblatum, quasi velit Chirurgus ipsum in uterum inserere, quamvis terrorem ægræ incutiat, non tamen valet uterum reponere, quidquid dicat Rodericus à Castro, neque etiam mures, lacerti, per tibias & crura excurrentes, ut vult Avenzoar & Zacutus Lusitanus, præsertim cùm tumidus est, durus & nimium inflatus, hoc aliquando præstare possunt si minus sit prolapsus, secus nil aut parum juvat; pulveres adstringentes aut exsiccantes utere antè repositionem inspersi nullius sunt utilitatis, imò damnum potius afferunt, atque etiam unguenta, satius est vino solo partem abluere, utero reposito detineri debet supina in lecto ægra elevatis natibus & cruribus, & reclinato corporis trunco, per aliquod tempus, ita ut crus unum alteri incumbat, immissa etiam in vaginam turunda, aut pessario non ex bombace aut lana, ut vult Riverius, quia calefaciunt & inflammationem parere possunt, sed ex linteo scarpto vino madefacto, aut mediis partibus aqu. rosar. & vin. rubr. austeri, aut etiam oxycrato tepido, aut decocto adstringente. Ad retentionem uteri in suo loco juvant non cucurbitulæ quæ parum faciunt, non semicupia adstringentia, quamvis Riverius ea præscribat, quia morbum augent propter situm ægræ in balneo aut ejusdem agitationem ut in balneum demittatur, sed subligaculum cum pessario, ad id adaptatum, aut circulus uterinus dictus ex subere conflatus & ceram indutus, aut ex alio ligno, qui in vaginam usque ad cervicem uteri propellatur ibique permaneat, qui omnium quæ introduci possunt utilissimus est; datur exitus menstruæ purgationi, coire possunt mulieres, concipere imò & parere, retrahendo scilicet circulum tempore partus, eumque iterum immittendo, hoc facto, si morbus à disruptione proveniat non aliam requirit curationem, nisi quæ supervenientibus symptomatis occur-

currit; si verò à relaxatione pendeat, humiditates relaxationem illam facientes absumendæ sunt stuphis, decoct. sudorific. therm. non obliviscendo remedia universalia quæ institui & repeti debent pro Medici judicio.

Quod si uterus tumefactus, inflammatus, durus, gangrænam subjerit, tunc partes nigræ resecandæ sunt, & scarificandæ eo modo quo dictum est ubi de gangræna; si verò totum uterum, aut totum illius quod prolapsum occupaverit, facta superius ligatura, rescindi & extirpari debet, quod plerumque factum est citra agræ mortem, adhibendo deinde adstringentia, & ea quæ in partium extirpatione celebrari solent.

NOTA.

PRiusquam uteri prolapsi curatio tradatur, videndum an revera uterus prolabi possit; Affirmativam defenderunt veteres, & recentiores multi, & sexcenta uteri prolapsi ut putabant, exempla attulerunt, adeo ut contra experientiam disputare videri possint, qui uteri prolapsum unquam negare voluerint. Verum rem accuratius pensitanti apparebit infirmam adeo esse uteri cum vicinis partibus, intestino putà recto, parte posteriori, & ossibus ilii, parte superiori, per ligamenta valida, connexionem, ut vix concipi queat quo pacto delabi ullo modo, aut descendere possit. Apparebit, inquam, hujusmodi descensum fieri saltem non posse à causa interna. Causas externas quod spectat non negari debet tantam aliquando violentiam, in partu præcipuè difficili, aut secundinarum extractione abhiberi ab obstetricibus, ut ipsum uteri corpus protrahatur & divellatur; sed affectus hic uteri divulsio aut protractio potius quàm descensus aut prolapsus dici debet; unde mulieres ita malè habitas non diu supervivere Chirurgorum & Medicorum observationibus aliquot constat.

At rarus est hic affectus. Qui vero uteri prolapsus vulgo audit vaginæ seu sinui pudoris, potius est proprius. Contingit autem quoties vaginæ membrana interior, rugosa admodum, relaxatur & extenditur. Quæ relaxatio prout major aut minor est, tumorem exhibet majorem aut minorem; foris etiam conspicuum, & mole sua pugnum aut caput aliquando æquantem molestum valdè & visu horrendum. Pars vero ista, vagina inquam uteri aut ejus membrana, cùm innumeris scateat glandulis, & vasis, per quæ, in hoc casu, lympha, sanguis, aliive humores sale & sulphure fœti, circulare non possunt, propter compressionem & veluti strangulatione quæ in superioribus, & utero vicinis partibus fit, nihil mirum si putredinem contrahat, & tandem excidi debeat. Atque hinc tot sunt exempla excisionis factæ partis istius, pro utero falso habitæ, sine vitæ periculo; quod utique non ita contingeret, si uteri ipsius corpus separaretur. Uteri extirpationem quippe vasa sanguine longe plura, & major in eo contenta impune fieri non posse, argumento sunt. Qui plura? cum mulierum tali affectu laborantium corpora non semel aperta, uterum in suo situ mansisse, vaginamque solam propendisse, celeberrimorum Chirurgorum observationibus, testatum fecerint; qua de re consulatur Jobus van Mekeren Batavus Chirurgus præstantissimus.

Prolapsa vagina primò reponi debet manu obstetricis aut Chirurgi, ut à clariss. Auctore indicatum, tum ea pessis, & commodo corporis situ in proprio loco continenda. Nec interea negligenda interna, & externa adstringentia, qualia sunt, rosæ, balaustia, agrimonia, nuces cupressi, pilosella, sumach. symphytum, herniaria, polygonum, gallæ, myrti, olivæ, & quercus folia, alumen, bolus, terra sigillata, sanguis draconis, mastiche, equisetum, milefolium, pyrola, sanicula, alchimilla, bugula, plantago &c. Commendatur etiam Chrysanthemi Peruviani flos tanquam specificus, ejusque decocto pars ut par est fovetur. Fiunt & decocta pro fotu partis ex simplicibus supra memoratis in aqua ferrata, aut vino austero coctis;

Eo-

Eorumque pars, pyrola, v. gr. sanicula, alchimilla, & alia vulneraria, utilissimè vino incoquuntur, & colatura per os exhibetur. Post fotus adstringentes, & ejusdem naturæ suffumigia, illini potest vagina unguendo Comitissæ, aut alio simili; quanquam quidam oleosa, seu adiposa hìc non admittentes, ut pote quæ laxent potiùs, in usu merè adstringentium subsistere malunt. Emplastrorum ex galbano, tacamahaca, mastiche &c. paratorum, supra os sacrum & lumbos applicationem laudant nonnulli, verùm parvi hìc usus talia emplastra esse posse, probat affectus ipsius descriptio, & quæ de parte affecta dicta sunt. Internis medicamentis accenseri possunt balsama naturalia, album seu verum; balsamum Copayva, therebinthina ipsa communis, & Chia, &c. aquæ tandem ferruginosæ & nitroso-bituminosæ calidæ, nec non martialia pleraque.

CAPUT XIII.

De Uteri Clausura.

Ut partes genitales fœminarum, & virginum rectè se habeant, debet esse via aperta ab uteri corpore & cavitate ad vulvam & extra corpus, undè si hujusmodi via præpediatur morbus inducitur qui clausura uteri dicitur, quæ clausura fieri potest in triplici parte, extrinseca nempe & pudendo exteriori, & intrinseca, nempe orificio uteri superiori, & media, nempe vagina; idque aut prima conformatione per coalitum naturalem harum partium, aut membranam obtensam, quod plerumque contingit, & inde virgines tali affectu laborantes atretæ, seu imperforatæ dicuntur; aut post nativitatem, vulnere aut ulcere præcedente ex quo sequitur partium coalitio, & adhæsio in cervice, vagina, & labiis pudendi; quod idem præstari potest à tumore meatum obstruente aut comprimente; non verò à distorsione, quæ in hac parte concipi non potest; si clausura sit in superiori orificio non advertitur, nisi dum menstrua fluere incipiunt, aut fœminæ generationis operi incumbunt, adveniente nempe menstruæ purgationis tempore; dolores & tormina in regione uteri persentiuntur cum ponderis sensu, & nullus sequitur sanguinis fluxus; conjectura talis clausuræ augebitur, si aliunde virgo habita sit bene, nullaque cachexiæ aut obstructionis signa adsint, intumescat uterus, & totum corpus rubeat, aut livescat ex redundantia sanguinis.

Si clausura vaginam occupet hoc ex coitu dignoscitur, aut obstetricis peritæ manu, aut introducto pessario; tunc enim invenitur resistentia; si denique sit in pudendo oculis videtur.

Quoad prognosim si clausura & coalitio sit in pudendo facilè curatur, nempe levi sectione; si verò penitiores partes occupet, difficilius curatur; clausura superius uteri orificium occupans est incurabilis, huc enim instrumenta chirurgica non possunt deferri.

Curatio uteri clausuræ à Chirurgia ferè tota petitur; si à primo ortu contracta sit, & in pudendo, simplici sectione aperienda est, & si foramen parvum ampliandum, id quomodo fieri debeat & ubi, docent auctores Chirurgi; si ab ulcere dependeat in vagina postquam soluta est coalitio per pessarium, aut candelam butyro, aut olea illitam, detinenda est turunda, oleis, unguentis propriis illita, ne iterum partes coalescant, & ulcos curandum ut dictum est suo loco; si excrescentia carnea, aut tumor vaginam occupet, discutiendus est tumor, & absumenda excrescentia per propria remedia, si ab orificii superioris uteri inflammatione, scirrho, cancro &c. dependeat morbus, usurpabuntur remedia in horum morborum curatione recensita; si à compressione denique uteri, aut vaginæ procedat nempe ex calculo in vesica, recti intestini tumore; remedia peti debent ex talium morborum curatione. Stricturam uteri à ni-

à nimia exsiccatione, aut ejus clausuram à distorsione dari non credimus, ac proinde remedia eorum non tradimus quæ etiam in distorsione inutilia essent.

CAPUT XIV.

De Sterilitate Mulierum.

QUamquam sterilitas, quam hìc pro omni concipiendi aut generandi impotentia sumimus, in ea scilicet ætate quæ ad generationem habilis esse debet, affectus periculosus non sit, utpote nullum subjecto suo & individuo plerumque damnum afferens, atque etiam curari ut plurimùm non possit, ob nativam partium genitalium aut humorum & ab hæreditaria dispositione contractam pravam texturam, quæ hujus causa frequentissima est; de ea tamen hìc agere libet propterea quòd si non individuo, speciei tamen propagationi noxia est; & si à causis insuperabilibus ut plurimum dependeat, aliquando tamen causis, quæ à remediis debitè usurpatis vinci possunt ortum suum attestatur adde quod non indignum est Medico ea etiam cognoscere quibus mederi non potest, quæ juvant ad prognosim certiùs ferendam & vitandam plerumque ignominiam, quæ incurritur dum Medicus morbum curare non potest; hic ergo affectus seu potius defectus multiplices agnoscit causas, propterea quòd plura, ut scitis, in fœminis ad generationem concurrant, quorum singulorum vitium, sterilitatem inducere potest.

Prima causa est pudendi & vaginæ exiguitas & strictura, ratione cujus mulieres, de vetulis enim & virginibus junioribus hìc loqui nolumus, virilem penem admittere non possunt, aut nisi cum maximo dolore, ex quo aversio coitus sequitur, in hac classe quoque ponitur vaginæ aut cervicis uteri à quibuscumque causis jam relatis ubi de clausura, vel ab omento obesiore aut ventre ob pinguedinem nimis prominente, impedita penis in vaginam introductio, ex quibus impotentia ad concipiendum & generandum exurgat, ut facilè inferre potest quicumque non ignorat seminis masculini in uterum introductionem & imbibitionem ad generationem absolutè necessariam esse.

Altera sterilitatis causa est odium inter conjuges quod etiamsi nullum in partibus genitalibus vitium adsit seminis masculini actionem impedire potest, propterea quod cùm nullam in hoc casu mulieres in coitu delectationem aut saltem parvam percipiant, partes genitales ita spiritibus turgere non possunt aut excalefieri ut semen à viro injectum excipiant atque imbibant, eodem enim modo hìc ratiocinandum ac de alimentis quæ respuuntur, quæ etiamsi mala non sint, damnum plerumque afferunt.

Uteri frigiditas, textura densa, tumores scirrhosi, cancrosi, hydrops, ulcera, obstructiones & infarctus, item nimia uteri laxities, humiditas ex abortu, partu laborioso, fluore albo aliisque causis externis excitata sterilitatem quoque inducere possunt ex eo quòd aut masculini seminis imbibitionem in uteri substantia impediant aut ejus in uteri cavitate retentionem; quod dicimus de uteri frigiditate à sanguine aquoso & frigido orta, dicendum etiam de intemperie ejus calida à sanguine aciori & bilioso orta, qua fit ut partes seminis à viro injecti volatiliores & spirituosiores avolent, dissipentur, & absumantur, sicque eum effectum in sanguine muliebri & utero præstare non possunt qui requiritur ad generationem. Præter jam dictas causas quæ ferè omnes se tenent ex parte uteri aut vaginæ, sunt & aliæ se tenentes ex parte testiculorum seu ovariorum aut vasorum semen aut ova à testiculis ad uterum deferentium, quæ causæ in utraque hypothesi seu seminis seu ovorum valent, & sterilitatem creare poterunt, tales sunt prava testiculorum seu ovariorum conformatio, densa textura, mollities, exulceratio, durities, calculosa dispositio, quæ omnia apta sunt impedire aut generationem seminis in testiculis, aut ovorum fæcundationem, secretionem, accretionem, & separationem sine quibus mulieres generare non possunt, quod si testiculis seu ovariis, & utero bene constitutis & be-

bene se habentibus, malè conformata sint vasa semen aut ova deferentia hoc est vasa quibusdam ejaculatoria dicta, Neotericis verò *Tubæ Fallopianæ*, idque, aut per eorum obstructionem, angustiam, ruptionem, aut nimiam à testiculis distantiam, quod Tubis Fallopianis præcipuè competere potest quæ naturaliter testiculum non amplectuntur nec ad eum accedunt, nisi in coitu ut putant Neoterici, tunc defectu viæ per quam semen aut ova in uterum deferuntur sterilitatem quoque produci necessum est. Sunt qui pro causa sterilitatis afferunt etiam menstruæ purgationis defectum, & idcircò putant, neque puellas juvenes neque vetulas concipere posse; sed quanquam non negemus fermentationem illam quæ singulis mensibus recurrere solet in humoribus & ex qua menstruorum fluxus sequitur, multum ad conceptionem & generationem conferre utpote quæ partes genitales dilatet, eorum poros & vasa aperiat atque peculiarem sanguinis constitutionem inducat, ratione cujus semen virile exceptum & in sanguinem mulierum introductum, aut in uteri cavitatem in actum meliùs deducitur, hoc tamen non impedit quin absolutè generatio & conceptio fieri possit citra tamen menstruorum effluxum, quod ne temerè dictum sit, mulieres plurimas, quæ nunquam menstruas purgationes passæ fuerant, concepisse & generasse testantur auctorum observationes, quamquam verosimile est, si non fluxum sanguinis menstrui, fermentationem tamen illam quæ eum præcedere solet passas fuisse, namque talis fermentatio multum conducit ad eam partium genitalium dispositionem, & ampliationem quæ ad generandum requiritur. Sterilitatem quæ symptomatica, ut ita dicam, est & alios affectus consequitur, febres nempe diuturnas, paralysim, chronicos morbos, hìc non consideramus, illa enim propriè ad partes spectat genitales, nec ad sanguinem primariò & solam generationem vitiantem, sed pendet ex virium labefactatione, spirituum defectu, & sanguinis depauperatione, quæ tam bene alias functiones lædit quàm generationem.

Causis omnibus prædictis adjungi debet certa seminis virilis cum mulieris humoribus improportio, ratione cujus etiamsi vitium in mare & fœmina nullum sit invicem tamen generare nequeunt. Hoc probat duplex experientia: nam qui diu simul coeuntes prolem suscipere non potuerunt, vir cum alia muliere generare, mulier cum alio viro, non semel visi sunt, atque etiam duo conjuges per decem, quindecim, viginti annos sine prole invicem copulati, tandem mutatione ætatis generarunt. Suspicandum tamen illud evenire ob exuperantem in utroque aut alterutro conjuge caliditatem nimiam aut frigiditatem seminis partem spirituosam extinguentem aut dissipantem, aut propter minorem maris seminis cum muliere heterogeneitatem, ratione cujus fiat ea fermentatio quæ requiritur ad ovum fœcundandum ex ovario detrudendum &c. vel si mavis ad ineundam cum semine muliebri in utero mixtionem & conjunctionem. Non est ut pro causis sterilitatis afferamus maleficia, incantationes, venena quædam, plantas, mentham, zizimbrium, fabas, aliaque, ut sunt lapis Gagates, vulva capræ aut mulæ, saphirus, smaragdus &c. de illorum enim sterilitatem inducendi energia præterquam dubitatur à gravibus auctoribus non sine ratione; non videtur qua mechanica id præstare valeant, ac proinde Medicis nil nisi mechanicum admittentibus explodenda.

Diagnosim quòd spectat, si pudendi, vaginæ, orificii uteri clausura, compressio & angustia sterilitatem inducat, hoc sensibus & signis jam propositis dignoscetur, item facilis ejus erit diagnosis si prodeat ex conjugum odio, obesitate, uteri hydrope, ulcere, fluore albo, abortu, partu laborioso; si uteri obstructio, scirrhus, cancer, ulcus, infarctus sterilitatem induxerint, ex signis in eorumdem tractatu relatis innotescet; si uteri & sanguinis frigidior aut calidior intemperies, hoc notum fiet ex signis temperamenti calidi aut frigidi; si uteri textura densa & nativa mala testiculorum conformatio, aut va-

vasorum deferentium in uterum, hoc non potest Medicus suspicari, nisi per absentiam aliarum causarum, & certè non planè innotescit nisi per aperturam cadaverum; defectus menstruæ purgationis, sive à natura, sive à causa præternaturali, sterilitati occasionem dans, per seipsum aut ex ægræ relatu satis manifestabitur; improportio autem illa quæ inter semen masculinum, & mulieris humores requiritur, nisi excedens sit in utroque in caliditate, aut frigiditate intemperies, vix cognosci potest; alia signa Riverius proponit ad dignoscendum an mulieres ex proprio vitio, & à natura steriles sint, nempe suffitus per vulvam, intrusio allii in pudenda, aut galbani, quorum odor si collo circumtecto ad nares feratur putant sterilem non esse, sed illa sicut, & alia quæ ab eodem Riverio proponuntur, & quæ non refero utpote nullius momenti, incerta omnino sunt, & in iis immorari non debet prudens Medicus. Pro hujus affectus integra diagnosi dum nempe à causis abstrusis pendet, videndum num viri culpa generatio impediatur, frustra enim remedia uxori adhiberentur: sterilitas ergo in viro dignoscetur ex morbis partes illius genitales obsidentibus, ut excretione læsa, aut abolita, seminis defectu, testiculorum carentia, tumoribus scirrhosis, debilitate, frigiditate, &c. si verò mala sit partium genitalium nempe testiculorum, & vasorum præparantium, aut ejaculatoriorum in viro conformatio, certè hoc nullo modo nisi conjectura valde levi innotescere potest.

Prognosis sterilitatis dum naturalis est ex partium mala conformatione oriunda, mala non est, nullum enim inde individuo damnum exoritur, licèt incurabilis sit. Quæ ab aliis causis dependet varia ferenda pro varietate causarum; nam si à strictura, & angustia pudendi, vaginæ, aut alia qualibet clausura, densa textura uteri dependeat, non facilem curationem recipit, si causæ clausuram facientes à natura, & nativa dispositione dependeant. Dum sterilitas uteri frigiditati, caliditati, tumoribus, ulceri, hydropi, & fluori albo ortum suum attestatur, non dissimilem requirit prognosim ut dictum fuit, ubi de talibus morbis egimus. Quæ ab obesitate, & ventre prominente dependet, aut odio inter conjuges faciliùs tolli potest propter majorem causarum levitatem; quæ à mala partium genitalium conformatione dependet, etiam omnium remediorum apparatu curari nequit; quæ demum ab improportione seminis virilis cum mulieris humoribus faciliùs curationem recipit, & plerumque ætatis mutatione sponte cessat.

Curationem quod spectat, si affectus ex prava partium genitalium conformatione dependeat, aut ex uteri densa, & nativa textura, remedia nulla utpote inutilia adhiberi debent; si verò ex uteri obstructionibus, infarctu, mensium suppressione, clausura quacumque, fluore albo, tumoribus, prolapsu, ulcere, hydrope, imò frigiditate, aut caliditate procedat, aut symptomatica, ut ex paralysi, febribus, & morbis chronicis dependens, curationem eandem requirit quæ in horum morborum tractatione in præcedentibus exposita fuit quam idcirco omittimus. Dum sterilitas ob nimiam obesitatem, & ventrem prominentem excitatur, curari debet victu tenui, & pauco, phlebotomia aliisque emaciationem debitam accersentibus; dum odium inter conjuges tali affectui dat occasionem, tentandum omni arte ut amor mutuus inter illos concilietur, quando denique improportio seminis virilis sterilitatis causa est, corrigenda per propria remedia prædominans in utroque, aut alterutro conjuge sanguinis intemperies; si adsit incantationis, & fascinationis suspicio, quæ causæ sterilitatis frequentes creduntur à Veteribus, plura ab ipsis traduntur remedia præter preces, & orationes, nempe priapus lupi gestatus, adamas, hyacinthus, hepericum, scylla, ruta, sagapenum, aliaque quæ videri possunt apud Auctores.

Nos verò hujusmodi causis fidem non adhibemus, amuletorum quoque illorum vim

vim nullam putamus; proponuntur ab auctoribus remedia quædam quæ specificare putantur in sterilitate, quæ potissimum conferunt in sanguinis, & uteri ad partium genitalium frigiditate, aut in spirituum, & virium defectu, tum in mare, tum in fœmina, talia sunt theriac. mitridat. confect. alkerm. conserv. radic. ering. satyrii, zinziberis condit. nuces, jugland. & moschat. condit. semen, & folia erucæ, nasturtii, radix apii, renes scincorum, ambr. moschat. vinum generosum, cinnamom. crocus, ammeos semen, essentia & sal satyrii, pistachia, aquæ spirituosæ, sal. volatil. & omnia quæ calefacere possunt & corroborare; quòd spectat ad alia magis specifica dicta ut sunt matrix leporis, priapus tauri, cervi, secundinæ mulieris exsiccatæ, testiculi, & hepar porcelli, quem solum scropha edidit, aliaque multa ejusdem naturæ penès fidem auctorum sunto; topica nisi in formam suffitus, balnei, aut fomenti adhibita nullius sunt energiæ.

NOTA.

Sterilitatis causæ sunt vel notæ, & sensibus obviæ, vel ignotæ, aut latentes, adeo ut conjectura tantum eas assequi possimus. Priores in utriusque sexus organorum exteriorum prava dispositione, & humorum vitio noto majori ex parte, consistunt. Posteriores verò ad organorum internorum, tum & humorum seminisque ipsius vitio imperscrutabili, aut difficillimè noscendo, ut plurimùm dependent. Porrò sterilitatem à mulierum, quàm à virorum parte potiùs, & sæpiùs provenire præsumi solet, quòd causæ tum manifestæ tum occultæ plures in sequiori sexu quàm in altero generationem impedire possint, ut rem vel leviùs pensitanti facilè, & primo intuitu patebit.

Causas sterilitatis ab organorum dispositione tum nota, tum ignota pendentis, ut mittamus, remedia tantùm proponemus, quæ aut humorum atque adeò seminis crasi emendandæ, & restituendæ utilia sunt; aut, vi specifica, generationi quoquo modo, inservire creduntur.

Præter stimulantia à clariss. Auctore proposita, satyrium, eryngium, semina acria, renes scinci, crocum, ambram griseam, aromata, & alia id genus, quæ sterilitati à frigiditate ortæ, & impotentiæ venereæ virorum æqualiter medentur; quædam alia sunt medicamenta, quæ sine ulla stimulatione, humores superfluos tum in viris tum in mulieribus absorbent, salium aculeos retundunt partibus tonum reddunt, unde sterilitati à causa, seu frigida, seu calida ortæ, & ab alia quacunque humorum dyscrasia provenienti, conducunt.

Hujusmodi est in primis diaphoreticum martiale, specificum stomachicum dictum, cujus usus, in hoc casu multum profuisse non semel visus est. Ejusdem efficaciæ sunt viperina juscula, quæ non modò multùm nutriunt, & semen augent, sed etiam salia acriora fluores mulierum facientia, inviscare, & mitiora reddere apta sunt. Juscula ista non ex viperis solis parari debent, quæ nauseosa nimis essent; sed cum viperis commodè coqui possunt, pulli columbini, & gallinacei, addendo si lubet, macis, aut cinnamomi, aut cubebarum momentum. Optimum est, & sal viper. volat. in minima dosi. Lactis usus optimus etiam hìc est, addendo ovi vitellos.

Specifica virtute agentia multa commendantur, decoctum, & essentia ligni sassafras, spiritus melissæ, tinctura coralli sassafrata, rosmarinus, ejusque essentia; testiculi, & matrix cervæ, cujus dosis ad ʒ. j. Nec omitti debent remedia ex formicis petita, quæ impotentiæ virili, & sterilitati communia sunt. Spiritus & essentia formicarum, item oleum formicarum volantium externè utero illitum. Vel paratur balneum ex aqua cui incoctum sit integrum formicarum cubile, quod balneum, post mensium fluxum in primis usurpari debet. Thermæ, & hìc miræ sunt efficaciæ,

ciæ, & aquæ minerales ferruginosæ, & & nitrosæ. Verùm non sufficit ut sanguis & humores emendentur, aut partium vitium corrigatur; multùm interest præterea in quibusdam casibus ut spiritus ad partes generationi inservientes alliciantur, quod fieri non potest nisi conjugum imaginatio ideis venereis impleatur, lectione potissimùm scriptorum amatoriorum, & colloquiis liberioribus; & nisi procaces joci juvenilesve amantum nequitiæ venerem sopitam aut languentem excitent. Venia sit verbis; aliter hæc spara non tractantur, nec impurum quis jure dixerit quodcunque Hymenæi fax purgavit.

CAPUT XV.

De Morbis Acutis, & Chronicis Prægnantium.

Morbi acuti, & chronici prægnantium non alterius sunt naturæ quàm ii qui alios homines aut fœminas vulgò corripiunt, quique in discursu morborum à nobis tractatorum expositi sunt & enucleati; attamen quia diversa est in gravidis dictorum morborum ferenda prognosis & curatio, paulò magis instituenda erit ipsi propria propter contraindicationes quæ & à fœtu & graviditate petuntur, hinc est quod de iis prout in prægnantibus considerantur peculiari hoc capite agere voluerimus.

Est ergo morbus acutus, ut scitis, ille affectus qui celeriter percurrit cum periculo sua tempora, & pro majori aut minori celeritate acutus, peracutus, & acutus ex decidentia. Tales sunt febres continuæ, malignæ, cholera morbus, ileus, pleuritis, preripneumonia, angina, hepatitis, apoplexia &c. morbus verò chronicus ille dicitur qui tardiùs sua tempora percurrit, & ad unum, duos aut plures menses & annos interdum propagatur, cujus duplex est species, alius scilicet periculosus & plerumque lethalis, ut cephalalgia, epilepsia, hypochondriaca affectio, obstructiones, aliique multi affectus; talium itaque affectuum ætiologiam tradere inutile prorsus foret; idcirco sufficit nobis si prognosim eorum & curationem utpotè paulò diversam proponamus.

Prognosim quod spectat, morbi acuti & chronici in gravidis multò sunt periculosiores quàm in aliis, idque non solùm ratione virium dejectarum & depravati sanguinis ad nutritionem fœtus dicati, sed etiam in acutis ratione febris seu caloris præternaturalis quæ facilè migrat in fœtum, & ratione victus tenuioris in talibus morbis imperandi, quo mater sustentari sufficienter non potest, atque tandem ratione remediorum vehementium ad curationem morbi requisitorum, quæ tamen metu abortus secuturi ita tutò celebrari non possunt; in chronicis verò quamquam quandoque tantum periculum non portendatur ut in acutis, plerumque tamen quando sunt vehementes morbi, ut epilepsia, febrium intermittentium fortes paroxysmi, dolor colicus & periodicus pertinax, plurimum tum fœtus, si non matris vita periclitatur; dum autem lethales sunt, ut phthisis, hydrops, paralysis perfecta, & mater & fœtus in pari versantur periculo; morbi chronici & acuti primis & ultimis gestationis mensibus habito scilicet respectu ad fœtum plus habent periculi quàm aliis mensibus, hinc est quòd Hippocrates dicat, *ne eo tempore sed tantùm intermediis mensibus purgentur prægnantes, aut in iis phlebotomia instituatur*. Hujus rei ratio est, quia initio & in fine gestationis fœtus non ita firmiter utero adhæret: initio quidem propter debiliora vincula & fœtus teneritudinem; in fine verò propter pondus majus ipsius fœtus divulsionem majorem placentæ ab utero facientis & fructuum maturorum ad instar se se divellentis propter alimenti defectum suppeditati; comparatur enim fructibus fœtus, qui revera fructus est, qui in ortu suo tenerrimos habent pediculos, & maturi facti sponte cadunt, firmiùs verò hæret mediis temporibus.

Curationem quod attinet, ea triplex potissimùm in gravidis remedii genus respicit, diætam nempe, venæ sectionem & purgatio-

gationem; diæta in acutis morbis quamquam tenuis esse debet ut dicit Hippocrates, tamen largiorem imperant gravidis Veteres, idque ne defectu alimenti pereat fœtus, qui morbi acuti æquè ac mater pœnas luit, minori tunc indiget alimento ac proinde victu tenui, modò cum excessu talis non sit, sufficienter sustentari potest, impura enim corpora quò plus nutriuntur eò magis læduntur, adde quòd augetur morbus & febris à pleniori victu in matre ac proinde in fœtu; venæ sectionem in gravidis prohibet hic aphorismus Hippocratis, mulier utero gerens vena secta abortit, quem sequentes plures veteres Medici in prægnantibus venam secare non audebant præsertim primis & ultimis gestationis mensibus propter suprà dictas rationes, & quia insuper per venæ sectionem alimentum fœtui detrahitur præsertim dum grandior existit, sed profectò præter rationem qua evincitur indicatam à morbo matris phlebotomiam, indicari similiter à fœtu, utpote simili morbo laborante, qui morbo matris aucto augetur & primis mensibus alimentum fœtui utpote minori non detrahi, in ultimis verò si detrahatur detrahendum esse propterea quod fœtus ægrotans copiam alimenti solitam ita bene subigere non potest ut dictum fuit. Experientia quoque & observationes à Petro Salio, Amato Lusitano, Roderico à Castro, Riverio, aliisque Practicis hujus ætatis factæ, probant in omnibus gestationis mensibus venæ sectionem, dum necessitas postulat, tutò fieri posse, venæ sectio enim non ita exhaurit sanguinem nisi fiat animi deliquium, & copiosior sit, quàm adhuc sufficiens restet in corpore ad sustentandum, quantum requirit fœtus, imò sunt plures fœminæ quæ hoc remedio singulis mensibus usurpato abortu sese liberarunt, cui ante obnoxiæ erant; aliæ verò, venæ sectione in fine gestationis celebrata, feliciùs pepererunt quæ difficilè antea parere solebant; uno verbo quàm tutò in gravidis venæ sectio celebrari possit, testantur meretrices gravidæ quæ pluries tentaverunt, fœtum nondum maturum & efformatum emittere aut per purgationes fortes, aut per phlebotomiam etiam in saphena non semel celebratam, quæ omnia inutiliter plerumque facta sunt.

Purgatio prohibetur quoque ab Hippocrate in gravidis aut saltem non permittitur nisi à tertio aut quarto mense ad septimum propter minùs adhærentem initio & fine gestationis utero fœtum, attamen & ratio similiter & experientia probant celebrari posse & deberi quando opus est purgationem in quolibet gestationis mense non minùs quàm phlebotomiam, modò scilicet immodica & vehementia non sint, aut emetica remedia; in illis enim casibus propter agitatum maximè corpus & irritationes, constrictionesque in primis viis factas, metus esset ne excuteretur fœtus; imò si affectus soporosus sit, aut epilepticus periculosus, aut alterius naturæ qui non nisi emeticis & fortibus remediis curari desideret, talia remedia sine mora adhibenda sunt, nulla habita ratione ad fœtum, quia satius est eum solùm perire quàm matrem simul & fœtum, Clysteres quoque ut de purgatione dictum est, celebrari possunt; alia remedia sudorifica nempe, diuretica utpote minùs periculosa potiùs adhiberi possunt, non verò menses moventia; modus tamen in omnibus adhibendus.

CAPUT XVI.

De Abortu.

ABortus est violenta & intempestiva, immaturi hoc est nondum perfecti fœtus & debitum excretionis terminum assecuti ex utero exclusio, qui morbus idem semper abortus nomen retinet, seu fœtus vivus sit, seu mortuus, modò immaturus & ante tempus excludatur; debent esse quatuor dies saltem à conceptione ut abortus propriè dicatur, ante enim quod ex utero excernitur, non abortus sed effluxio aut falsum germen nuncupatur, huic affectui obnoxiæ sunt omnes fœminæ cujuscumque ætatis sint & temperamenti, modò non sint nimis

nimis vetulæ & ad concipiendum ineptæ.

Causæ hujus affectus duplicis generis sunt, internæ aliæ, aliæ verò externæ; in prima classe reponitur primò plethora & sanguinis abundantia, qua fit ut dum idem in vasis redundans à fermento menstruo exagitatur, aut præ sui copia vasa facilè in utero referat & menstruum fluxum promovet, sicque adhærens per placentam fœtus faciliùs divellitur & decidit, hoc quàm verum sit testatur quarumdam prethoricarum experientia quibus nisi singulis mensibus, aut saltem graviditatis alternis, vena secetur obortire consueverunt; secundò sanguinis seu humorum & spirituum defectus, propterea quòd inde alimenti & copia debita & qualitate nempe puritate atque bonitate fœtus orbatur; unde tandem debilioribus factis vinculis fœtum cum utero ligantibus propter humores minùs suppeditatos, aut eos ob sanguinis depauperationem nimis aquosos & serosos relaxatis, facilè fœtus ab utero separatur; hinc non mirum si inedia immodica, sanguinis per quamcumque partem evacuatio & alia spiritus absumentia ad hunc affectum disponant. Tertiò fœtus nimia moles & magnitudo præsertim in utero angusto, & parvo; sic videmus sæpè parvas mulieres præsertim viris grandioribus junctas abortum pati solere, quod fit non solùm ex pondere fœtum ab utero separante aut uterum nimiùm distendendo ad excretionem irritante, sed etiam hoc provenire potest in dicto casu, quando nempe parva mulier viro grandiori desponsata est à majoribus succussionibus à membro viri improportionato & longiori, in uterum factis; ex quibus sequitur ut solvatur fœtus cum utero adhæsio. Ad pondus & magnitudinem referendus est fœtuum numerus; nam quò plures sunt, eò magis ponderant, & majus spatium occupant, adde quòd copiosiori indigent alimento, & ea est ratio cur frequens sit gemellorum abortus, aut triplicis fœtus, si quando acciderit, ut ipsemet vidit: fœtus quoque mortuus in hanc classem referri potest qui pondere suo uterum ad exclusionem lacescit, non secus ac corruptione & putredine per quam eandem partem irritat.

Ad causas etiam internas referri debent morbi utero jam gravido advenientes, inflammationes nempe, tumores, abscessus, ulcus &c. aut hydrops & humorum serosorum in ejus corpore accumulatio, ea enim omnia aut alimenti fœtus separationem impediunt, aut uteri substantiam relaxant, aut uterum ad contractiones præternaturales cient; unde nonnisi abortus expectari potest; Denique intrinsecè etiam abortum inducere possunt varii morbi nempe tenesmus, dysenteria, diarrhœa, vomitus, calculus in vesica, hysterica passio, tussis molesta, epilepsia, dolor colicus pertinax, aut arthriticus, aut reheumatismus, aut alterius naturæ, febris continua intermittens aut partium vicinarum inflammationes, idque aut motum inordinatum spiritibus conciliando, aut uterum in irritationis consensum trahendo aut eundem concutiendo & agitando; quæ omnia quantum cohæsionem fœtus & uteri solvere possint, nemo non videt.

In secunda classe sive inter externas abortus causas reponuntur varia animi pathemata, nempe ira, tristitia, terror, pavor, imò medicamenta cathartica fortiora, emetica vehementia, menses moventia propinata, saltatio, equitatio, corporis agitatio, oneris gravioris gestatio, clamor, casus, ictus in ventrem, sternutationes sæpius recurrentes, immoderatus coitus, vestium coarctationes atque etiam compressio ventris assulis ligneis, eburneis, aut balenaceis quas mulieres ad corporis venustatem & rectitudinem gerunt, quæ omnia quomodo agant sigillatim explicare non opus est, utpote quorum actio ex prædictis satis inferri potest; eaque uterum agitando, concutiendo, premendo, ad constrictionem provocando, spiritus inordinando, aut aliis modis suprà dictis affectum suum sortiuntur.

Abortus dum fit aut factus est, satis superque per se ipsum se manifestat: quæ verò eum præcedunt; & imminentem

designant, sunt lumborum & coxarum gravitas, & ad motum segnities, propter divulsionem factam in regione hypogastrica & per consequens humores versùs illas partes magis delabentes, easque infarcientes, atque etiam propter divulsionem ligamentorum & rotundorum qui inguinibus & principio coxarum innituntur, & latorum quæ alligantur ad ossa illia & vicinas partes, prætereà appetentia dejecta, propter humorum, instante abortu, agitationem & fermenti stomachalis impeditam separationem atque actionem; rigores quoque & horrores ab eodem motu humorum, & serositatum acrium in habitu corporis separatione oriundi; mammarum plerumque detumescentia & extenuatio, ex eo quòd humores qui in has partes ferebantur, copiosiùs alias vias affectent & in uterum aut partes vicinas potiùs determinentur.

Si verò consequenter ad suprà dicta, dolores continui in infirmo ventre urgeant, qui versùs pubem & os sacrum exporrigantur, idque cum conatu quodam ex utero egerendi, tunc abortus proximè stare significatur qui etiam præceditur semper sanguinis puri vel serosi fluxu, provenientis ex disruptione vasorum uteri & placentæ atque membranarum fœtum involventium, quo facto per validam contractionem quam init uterus, jam à disruptione sensibilior factus, fœtum quem in sua cavitate continebat foras emittit; tuncque venter subsidet, consequente majori aut minori lochiorum fluxu, prout plura vel majora vasa disrupta sunt, & prout vehemens magis minus fuit ab uteri interna superficie placentæ divulsio, ita ut plerumque inde hemorrhagiæ sequantur copiosæ, aliquando etiam & alia symptomata nempe syncope, animi deliquium, convulsio &c. major erit abortus metus prout causæ eum producentes vehementiores aut minùs vehementes erunt, isque pro majori aut minori symptomatum sævitie citiùs aut tardiùs nempe 1. 2. 3. die subsequetur.

Causæ autem abortum facientes satis notæ fient, si observentur ea quæ præcesserunt, & interrogentur ægræ atque ministrantes.

Prognosim quod spectat, abortus quanquam plerumque lethalis non sit, periculo tamen non caret, idque tum propter hæmorrhagias, tum etiam propter animi deliquia, dolores intensos, deliria, convulsiones quandoque sequentes, imò si violentus fuerit propter hydropem, scirrhum, inflammationem, gangrænam, aliosque graviores morbos abortum consequi solitos, qui ad mortem sæpissimè terminantur; abortus frequentiùs recurrens, fœminas steriles reddit ob lacerationes in utero factas; quæ dum consolidantur, texturam uteri densiorem faciunt. Primis mensibus non ita periculosus est quàm aliis, quia non ita fortiter fœtus utero adhæret; ac proinde faciliùs potest separari, & citra magnam hæmorrhagiam; periculosior tamen est in primipara quàm multipara fœmina propter viarum angustiam & dolores minus assuetos.

Abortus multiplicem postulat curationem, aliam dum factus, quæ symptomatis sequentibus succurrat, virium nempe debilitati, quod fit per spirituosa aut corroborantia, ut in syncope dictum est: hæmorrhagiæ, quod fit per injectiones & suffitus adstringentes, phlebotomiam aliaque in mensium fluxu proposita; convulsionibus, syncopi, apoplexiæ aliisque gravioribus morbis quod fit per remedia in talium morborum tractatu recensita aut inferius in tractatu morborum puerperas invadentium recensenda. Aliam quoque requirit curationem dum nondum factus est abortus, idque aut in graviditate, quando metus est ne subsequatur ob prægressam aliquam causam internam aut externam & procatarcticam, vel extra graviditatem dum nempe obnoxiam abortibus fœminam sanare Medicus vult & impedire ne iterum abortiat, hoc ultimum præstatur, tollendo aut corrigendo pravas dispositiones quæ abortui anteà locum dederunt. Si hoc procedat ex plethora, celebranda identidem venæ sectio; si ex cacochymia, serosa uteri colluvie, cauterium, ut Zacutus; si ex hydrope, tumore aliisque morbis uteri, adhibenda, ex propriis

priis illorum capitibus remedia.

In graviditate verò futurus abortus præcavetur multipliciter, pro varietate causarum, qui à plethora aut inflammatione superveniente dependet; venæ sectionibus, refrigerantibus, aliisque in tractatu de inflammatione uteri recensitis: qui à sanguinis & spirituum defectu, restaurantibus, analepticis, consummatis, cardiacis, spirituosis, roborantibus, theriaca, confectione alkermes & hyacinthi, opiata Salomonis, aqua vitæ, vino generoso, aqua cinnamomi, imperiali &c. Qui ex magnitudine & pluralitate fœtus pendet propter pondus & molem in utero exiguo curationem facilè recipere non potest, qui vero à fœtu mortuo procedit curatur ut infrà ubi de illo agetur. Qui à tumoribus advenientibus utero aut ulcere pendet curabitur remediis in propriis eorum capitibus relatis; qui ab uteri laxitate & ligamentorum propter serosos accumulatos humores, curabitur benignioribus sudorificis, attenuantibus, humores absumentibus, toties à nobis propositis, interpositis adstringentibus; qui ex supervenientibus, dysenteria, vomitu, diarrhœa, paroxysmo epileptico, tenesmo, doloribus &c. febribus &c. ortum ducit, per eadem ac illi morbi medicamenta curari postulat; qui autem à causis externis, saltatione, equitatione, abdominis compressione, exercitiis, pavore, oneris gestatione, aliisque uterum concutientibus pendet, præter præcautionem quam habere debent ut fugiant omnes vehementes illas causas, requirit medicamenta adstringentia, & tonum uteri restituentia, corall. gran. kerm. margar. rasur. ebor. aqu. ros. plantag. radic. tormentill. syrup. rosar. sicc. de cydon. & alia in fluxu mensium immodico exposita ex quib. julep. pulver. opiat. confici poterunt; qui verò à vehementiori cathartico aut veneno procedit, postulat remedia quæ his causis medentur, pluries in nostro cursu relata, quibus deindè adstringentia & roborantia succedere debent, uno verbo adstringentium usus in omnibus casibus locum habet præsertim dum nondum fœtus ex utero avulsus est, atque etiam cardiaca ut plurimùm, modò febris & inflammatio non adsint; emplastra pro matrice, contra rupturam aliaque ex adstringentibus parata ventri applicata sicut fotus & linimentum, parùm aut nil faciunt, amuleta verò quæ proponit Riverius, lapis hæmatites collo suspensus, magnes umbilico admotus, jaspis, corall. smaragd. os è corde cervi &c. gestata, sunt meræ imaginationes & nugæ, interim summa quies ægræ imperanda tum corporis tum animi, coitus vitari debet aliaque quæ ægrotanti nocere possunt, phlebotomia, purgatio, & clysteres modò acres non sint præscribi quoque possunt & debent, à quacumque causa oriatur affectus, quando Medico videbitur atque etiam laudanum narcotic. si ejus adsit indicatio; dum autem abortus fit, qui suprà dictis remediis præcaveri non potuit, juvatur quantum fieri potest eodem modo ac partus difficilis de quo jam incumbit agendum.

River. Riform.

NOTA.

Inter præservantia in genere commendatur à clariss. Ettmullero, è simplicibus verbena, ex eaque paratum extractum, aqua, essentia, succus, internè & externè. Grana Kermes multum etiam conducunt, ex iisque pulvis, tinctura, confectio. Tum Ebur & omnia ex ebore, præcipuè gelatina in potu vel jusculis dissoluta. Cancri fluviatiles quacunque ratione adhibiti; in specie pulvis Cancrorum exsiccatorum qui specificus Poterio auditur hoc in casu. Item cancrorum succus ex vino aut jusculo. Corallia, & ex iis varia præparata.

Externè in genere ad præcavendum abortum confert panis piperatus, melle illitus & pulvere garyophyllorum inspersus, tum regioni pubis applicatus.

In specie ubi à terrore timetur abortus conveniunt ex ebore parata; item pulvis Marchionis; tinctura corralliorum in aquis appropriatis, addendo thus & mastich. Ubi à frigore convenit internè aqua vitæ mulierum; balsamus embryonum

num & similia spirituosa. Externè inunctiones ex oleo mastichino, cum pauco ol. stillatitio macis & caryophyllor. & balsamo Peruviano. Si ab ira proderit ebur sine igne præparatum, in vino acidulo, item gelatina eboris acidulata. Si ex torminibus conducit panis piperatus mox præscriptus externè. Internè verò pulvis zedoariæ, vel per se vel ex pane butyro illito.

De adstringentibus bistorta, tormentilla, mille folio, plantagine, remediis mastichinis & ex cydoniis; item de pulvere contra abortum Augustanorum nihil addimus, cùm remedia hæc vulgaria sint.

Externè ubi imminet abortus à relaxatione uteri, conducunt bdellium & mastiche in aceto dissoluta, & in forma emplastri hypogastrio admota. Sunt etiam qui laudant in imminente abortu fermentum sub umbilico, & lumbis applicatum. Balnea aluminosa à quibusdam commendata minus tuta videntur quòd vaginam angustiorem reddentia partum laboriosum faciant. Hactenus clarissimus Etmullerus. Ad balnea quod attinet aluminosa; hujusmodi remedium adhiberi debet ad præservationem seu præcautionem ante graviditatem; ut scilicet uterus humidior exsiccetur. Imò aquæ nitrosæ, quæ aluminosæ falsò plerumque audiunt, utiliter propinantur eodem in casu. Hæmorrhagia quæ abortum subsequitur, si nimia sit, iisdem remediis curatur quæ infra dum de lochiorum fluxu nimio.

CAPUT XVII.

De Partu Difficili.

UT partus naturalis dicitur ille, qui salvis bonisque fœtus & matris rebus facilè, hoc est citra insolitos labores & celeriter, item intra 24. horas ad summum fiatque etiam statuto tempore, & sine symptomatum vehementia; sic vice versa, ille præternaturalis & difficilis appellatur qui fit cum matris, aut fœtus, aut utriusque periculo, quique ordinariæ causæ leges non servat sed longius tempus insumit & dolores vehementiores aliaque symptomata graviora conjuncta habet.

Causæ partus difficilis vel in matrem refunduntur vel in fœtum, & in uterum & partes genitales, ex parte matris, debilitas vel nativa, vel à morbo aut aliunde acquisita, difficultatem partus inducere potest, ratione cujus impar est partus substinendis torminibus, atque etiam faciendis conatibus qui ad fœtus exclusionem requiruntur; ex parte verò uteri multa fœtus exclusionem impedire possunt, talia sunt quæcumque vias per quas fœtus transire debet, comprimunt & occludunt, ut sunt pinguedo & crassities nimia, mala vaginæ conformatio ut in claudicantibus & quæ crura distorta habent, calculus aut tumor vesicam & rectum intestinum occupans, tumores, ulcera, obstructiones uteri, vaginæ orificii & vulvæ in clausura uteri, atque angustia præternaturali in vagina &c. recensita; ex parte fœtus multa quoque partum difficilem reddere possunt, ac primò quidem quando mortuus est frigiditate sua sensum uteri ac proinde motum imminuens & uterum motu suo & agitatione ut accidit dum vivus est ad constrictionem non stimulans; secundò quando grandior est uterum nimium distendent & ultra tonum, sicque ejus contractionem impediens, aut caput grandius habet, quod per orificium superius uteri aut vulvæ transire non potest; tertiò dum plures sunt in utero fœtus propter eandem rationem, scilicet propter uteri majorem plenitudinem, distensionem quæ vincit omnem ejus constrictionem; atque hinc est quòd gemellorum partus laboriosior ut plurimùm esse consueverit &c. 40. quando in depravata figura se se offert, hoc est quando non capite sed pedibus aut manibus præviis exire conatur, vel unum pedem aut manum exerit, vel duplicatus egredi conatur nates aut ventrem ad orificium offerens. Ex parte etiam secundinarum quamquam rariùs, difficultas partus oriri potest, dum nempe membranæ fœtum obvolventes duriores sunt nec facilè rumpuntur ut

fluant

fluant aquæ contentæ vias relaxantes, vel illæ simul cum fœtu utero pertinaciùs per placentam adhærent à quo divelli non possunt, præter jam dictas causas quæ internæ sunt, dantur & aliæ quæ externæ sunt & procatarcticæ, ut ictus, casus, vulnera quæ difficili partui occasionem præbere possunt aut fœtum enecandò, aut tonum ventriculi destruendo, aut alia quacumque de causa, similiter & obstetrix imperita errans in officio suo aut præmaturè nimis partum promovendo, aut non debitè fœtum in prava figura se se offerentem repellendo. Quod spectat ad res nonnaturales, aeris constitutionem frigidam & siccam, aut fervidiorem, aquilonaremve, alimenta cruda, adstringentia, somnum aut vigilias immodicas, motus intempestivos, prægnantis excrementorum retentiones, animi pathemata varia, illa omnia quamquam absolutè partum plerumque impedire non possint, tamen in concursu aliarum causarum multùm pariendi difficultatem augent.

Dignoscitur partus difficultas satis superque per seipsam, tum etiam per longius tempus quo tormina patiuntur prægnantes, atque insuper dolorum recursum, eorumque ad dorsum potiùs quàm pudenda propagationem; signa causarum sunt nempe, debilitas matris, pinguedinis crassities, clausuræ uteri, tumorum, ulcerum, obstructionum, ex ipsarum parturientium relatu autopsia aut ex iis quæ in præcedentibus capitibus dicta sunt facilè haberi possunt; fœtus mortui signa afferentur capite sequenti, magnitudo fœtus aut multitudo ex statura parentum & abdominis intumescentia majori dignoscetur, adhæsio fœtus firmior cum utero, per absentiam aliarum causarum nota fiet, aut saltem conjicietur, præsertim si aquæ non fluxerint, præpostera fœtus figura, ab obstetrice, aut oculis deprehendetur.

Prognosim quòd attinet, omnis partus difficilis periculi plenus est, & eo interdum mater, interdum fœtus, & interdum uterque extinguitur, si mulier. 4. aut 5. dies in partu laboret, vix fieri potest quin fœtus non moriatur, convulsiones in partu supervenientes atque etiam affectus soporosi, ut plurimum lethales sunt, sternutatio verò bona est ex Hippocrate, quia ad promovendum fœtus exclusionem aliquo modo juvat.

Curatio partus difficilis fit auferendo si fieri potest omnes causas quæ illum retardare valent, dico si fieri potest., nam obesitas nimia, mala vaginæ conformatio, angustia naturalis, magnitudo, moles, aut multitudo fœtus, aut idem mortuus corrigi non possunt, benè tamen debilitas matris per remedia in syncope proposita. Item & præpostera qua fœtus se se offert figura eum toties repellendo donec caput offerat, prægnantem in debita figura nempe supina demisso capite collocando, & uterum blandè versus superiora premendo; si verò clausura partium genitalium aut uteri varii morbi, nempe inflammatio, scirrhus, ulcus, gangræna: item si vesicam aut rectum intestinum occupantes tumores, partui difficili occasionem dederint, celebranda remedia in talium morborum tractatu recensita, fœtus mortui exclusio promovebitur remediis dum de hoc morbo agemus afferendis; præter illa omnia atque etiam causarum externarum & rerum nonnaturalium vitia tum abusum quæ plerumque partus difficultatem augent à quacumque causa partus difficilis ortum habeat, hoc est ex dictis sive aliis hoc est errore obstetricis, firma placentæ adhæsione &c. celebranda semper remedia sequentia partum juvantia, nempe adhibenda aqua cinnamomi & imperial. ad cochlear. unum aut alterum identidem propinatum, cinnamom. pulvis cum croco, confect. alkerm. in jusculo aut croc. cum vino, dictamnus creticus, radic. aristoloch. trochisc. de myrrha &c. aqu. naph. bardan. artemis. plurimùm conferunt, efficaciùs tamen oleum succin. essentia cinnamomi, sabin. extract. croci in exigua dosi ad grana & gutt. aliquot, sternutatoria quoque aliquando præstare possunt, euphorb. ellebor. alb. piret. &c. venæ sectio quoque in pluribus

casibus celebranda præsertim dum mulier debilis non est, & non rarò partum facilitat; clysteres acres plurimùm conferunt, fotus etiam mollientes aut roborantes pro varietate dispositionis uteri & fœtus. Quod spectat ad specifica à Riverio proposita aut gestata aut applicata iis fidem adhibere non debet Medicus, sublata omni spe partus & matre morti proxima, sunt qui sectionem Cæsaream instituunt, sed valdè periculosa est & horrenda, & rarò succedit, ideò nunquam tentanda.

NOTA.

CUm sæpius doloribus partus dolores colici accedant qui dolores partus nothi dicuntur, posteriores à prioribus diligenter distingui debent. In hoc casu præter clysteres carminantes, exhibetur per os elixir. proprietatis sine acido ex pauco vino, item spiritus salis armoniaci aromatis & amaris imprægnatus & spiritui vini maritatus; qui etiam in veris doloribus partus confert.

In isto casu præterea laudantur infinita specifica sive internè adhibita. Paratur unguentum ex anguium senecta seu exuviis cum axungia vulpis & succo cancrorum fluviatilium quod abdomini illitum mira præstare dicitur. Ridiculis accenseri debet quod Hartmannus habet de oculis leporum pulveratis vertici illitis, ut ut ab aliis Medicis tanquam exploratum afferatur. Internè laudantur dictamnus cretica vera, fl. cyani & calcatrippæ, calendulæ, anthera lilior. albor. pulegium, melissa, lavendulæ semen. Haustus urinæ mariti; stercus equinum ex vino. Spiritus secundinæ fœminæ primiparæ, cujus præparatio videatur apud Ettmullerum. Ejusdem secundinæ pulvis ʒss. ad ʒj. pari cum successu exhibetur ex aquis appropriatis pulegii; commendant etiam spiritum fuliginis, cujus pulvis item ad ʒ. j. exhibetur; Castoreum, & ejus tincturam, succinum album, & ejus oleam, aut sal. boracem mineralem à ℈. j. ad ʒ. ss. è quo & cinnamomo, & ossibus dactylorum, myrrha, & pauco croco paratur pulvis efficacissimus; testiculos equinos; qui pulveri jam memorato adduntur vel soli propinantur ex vino aut aquis specificis; jecur anguillæ aut serpentis, mercurium vivum; aurum fulminans ad grana duo vel tria: oleum ex corylo ad guttas xii. propinatum & externè illitum. Opiata etiam aliquando prosunt cautè usurpata, cum insomnia urgent, & vires alterantur; Vomitoria in quibusdam fœminis multùm præstitisse & ipsa visa sunt. Sed venæ sectio inprimis utilissima est, nec unquam omitti debet; cùm innumeris experimentis constet id remedii genus in hoc casu felicissimè usurpatum fuisse.

Eorundem remediorum pars cùm fœtui mortuo excludendo inserviat ad caput sequens nihil annotabimus.

CAPUT XVIII.

De Fœtu Mortuo.

FOetus in utero genitus & retentus non solùm prœmaturè aliquando excluditur, ut dictum fuit ubi de abortu, non solùm quoque partum facit difficilem quando moles numero peccat & præpostera figura se se offert, sed contingit etiam quandoque ut extinguatur & in ipso primordialis vitæ loco ante lucis fruitionem, mortem oppetat, tuncque affectum inducit de quo nunc agendum nobis incumbit.

Talis autem mors fœtui in utero viventi accidit, aut conspicuo ante partum tempore, & tunc si excludatur abortum facit, vel circa ipsum pariendi mensem, aut ipsissimo partus tempore ob magnos & diuturnos à partu difficili labores, contingit: aut demum extinctus multò ante partum diutius in uteri cavitate retinetur, atque in iis casibus etiam partus difficilis speciem inducit, quam à genere partus difficilis cum Riverio separare voluimus & sub notione fœtus mortui pecularitèr pertractare.

Causæ fœtum in utero, perimentes, non aliæ sunt quàm quæ abortum inducere pos-

possunt atque etiam partum difficilem, uteri morbi omnes, ictus, casus, vulnus, equitatio, saltatio, ponderis gestatio, morbi acuti & vehementes, vestium coarctatio &c. viarum per quas transire debet angustia, matris debilitas, fœtus nimia moles, numerus, adhæsio strictior ad uterum præpostera qua se se offert figura & alia quæ quomodo agant & mortem præsertim dum graviora sunt fœtus accelerent, quilibet facilè intelligere potest & ex iis, quæ in partu difficili & abortu dicta sunt colligere.

Dignoscitur fœtus mortuus dum non amplius movetur in utero, etiamsi propinatis matri corroborantibus & spirituosis adest refrigerationis sensus in regione hypogastrica ob deficientem in fœtum humorum motum, dum adest etiam sensus ponderis, & mater dum ex uno in aliud latus se convertit, aliquid ponderosum sentit lapidis adinstar ex una in alteram partem devolvi, tunc enim quamvis in mole actus non sit fœtus ponderat tamen magis ob deficientem spirituum & humorum motum fermentativum, qui multum contribuit ad levitatem animalis, ea est ratio cur mortui magis, quàm vivi ponderant, item, & qui inediam passi sunt quàm qui cibis usi fuerunt; prætereà mortuo in utero fœtu facies matris pallida est propter vitiatum & minus mobilem factum ejus sanguinem, ab ipsius fœtus corruptione & frigiditate, mammæ flaccescunt, quia sanguis maternus in sua crasi vitiatus, ob miasmata à mortuo fœtu exhalata non suppeditat, ut antea bonum chylum qui per glandulas separetur, & quia colotoria lactis anteà hiantia & patula concidunt ob deficientem spiritum & humorum motum, nec ampliùs suo monere defunguntur, oculi minùs vividi sunt propter defectum spirituum & si diutiùs moretur fœtus ob putredinem & corruptionem, quam concipit, halitus fœtidos per pudendum emittit & humores saniosos fundit, convulsiones accersit propter corpuscula putrida in sanguinem & pulmones matris penetrantia, tetrum odorem toti corpori matris atque ejus halitui communicat.

Quoad prognosim periculosissimus est in utero fœtus mortuus, & nisi citò excludatur, febres, lipothymias, syncopes, convulsiones, & tandem mortem accersit, dum præsertim putredinem contrahit; nam si citra putredinem nutritionis officio in ipso ut in lupia, verrucis, tumore scrophuloso, carnium excrescentia perseverante, ita ut jam non propria anima sed veluti anima matris informetur tunc ad plures menses, imò & annos retineri citra matris noxam, aut mortem, ut plures testantur Schenkii observationes & quæ novissimè facta est Tholosæ à Domino *Baile*, imò etiam observarunt quidam in fœminis robustis & tono uteri firmiori donatis, etiam corruptum fœtum, mortem matri non intulisse, sed per partes excretum fuisse modo per vulvam, modò per alvum aperto scilicet utero & recto, modò per abdomen apertum.

Curatio fœtus mortui tota versatur in exclusione, aut extractione ejusdem; exclusio ejus promovetur iisdem medicamentis quæ in partu difficili proposita fuerunt quæ proinde repetere non opus est, atque ex iis fortiora eligenda, ut sunt trochisc. de mirrh. aristoloch. rotund. dictamn. cretic. sabina, & ejus essentia, borax ad ʒ. j. extract. croci; essentia cinnamom. sternutatoria fortiora imò & vomitoria, si tutò celebrari possunt, ut testatur Angelus Sala, quæ uterum exagitant & comprimunt ad fœtus exclusionem, purgationes quoque, & clysteres paulò fortiores si tutò exhiberi possint, quia dum incitant ad dejiciendum, incitant etiam ad excludendum fœtum, quidam commendant guttas aliquot olei heraclei, alii oleum succini, alii testes equi exsiccatos quos habent pro secreto sicut & stercus equinum, topica quod spectat fotus & cataplasmata emollientia conveniunt atque etiam ex emollientibus paratus in sessus aut ex oleo, inunctio ventris ex unguento de arthanita aliquando etiam juvat, suffitus quoque ex decoct. emoll.

aut ex galban. gumm. sed in primis pessaria acriora in vaginam immissa eaque peracta ex aristoloch. colocint. agric. ellebor. nigr. fell. taur. euphorb. pulver. hier. succ. rec. cucum. aggrest. gumm. ammoniac. opoponax, sal. gemm. & nitr. quæ omnia excipiuntur melle cocto ut in suppositoriis, vel pulverata in sacculo includuntur in decoct. aut aqua sabinæ madefaciendo.

His non succedentibus ad extractionem deveniendum quæ fit manu obstetricis aut Chirurgi; oleo inuncta vel instrumentis uncis ad id adaptatis quæ inferuntur in uterum, ut fœtum apprehendente & retrahant, quomodo ea fiat operatio & quænam cautiones sumendæ, videri possunt apud Paulum Æginetam & alios Chirurgos. Interim aliquando accidit ut propter præposteram fœtus mortui figuram pedes aut brachia primò exeant, tunc autem apprehendi debent illæ partes & sic extrahi fœtus si fieri potest secus abscindendæ illæ partes ut minoratus in sua mole fœtus, deinde faciliùs in extractione procedatur, semperque corroborantia & cibi optimi ægræ exhibenda.

CAPUT XIX.

De Secundina Retenta.

UT Partus secundum naturam & rectè fiat non sufficit fœtum post ruptas membranas eum involventes & factum humorum iis contentorum fluum exire, & ex utero excludi, nisi consequenter tales membranæ cum placenta hoc est secundinæ, sic dictæ, quia secundò exeunt idque propter continuitatem & cohæsionem quam habent cum fœtu mediante funiculo umbilicali; si itaque quacumque de causa non sequantur fœtum tales secundinæ & in utero post fœtus exitum retineantur; illud præter naturam fit & affectus inducitur matri, de quo jam loqui volumus hæc est secundinarium retentio quæ gravissima matri solet inferre symptomata.

Causæ illius retentionis plures sunt, ac primò quidem nimia placentæ ad uterum adhæsio & coalitio ratione cujus quamvis uterus constringat se se ad fœtum excludendum, ipseque membranas rumpat & exeat, secundinæ tamen in utero retinentur propter jam dictam rationem, tuncque aut funiculus rumpitur aut elongatur, & quamvis trahatur fortiter nullo modo tamen sequuntur secundinæ.

Altera secundinarum retentionis causa est ruptio, funiculi umbilicalis à quacumque causa fiat, quàm plerumque post solum fœtum exclusum sequitur valida cervicis uteri adstrictio propter dolorem à distensione & sic secundinæ retentio; quæ ruptio à multis induci potest, errore scilicet obstetricis fœtum violentiùs trahentis aut nimis citò funiculum resecantis, aut resectum etiam tenentis pondere nimio ipsius fœtus grandioris tenuiori præsertim existente funiculo; denique virium exolutio à laborioso partu secundinarum retentioni occasionem præbere potest, quatenus in illo casu post fœtus exclusionem non valet uterus fortem illam constrictionem elicere ad restantes in sua cavitate secundinas extrudendas, quod idem præstari potest consequenter ad nimiam distensionem ut ductum est cervicis uteri & vaginæ in fœtu crassiori excludendo ac proinde dolore, quo fit ut non priùs fœtus exclusus fuerit quin statim sese orificium uteri validè contrahat, sicque rupto ut plurimùm umbilicali funiculo membranas & placentam retineat.

Causæ externæ quæ extrinsecus advenientes ad hunc affectum disponere possunt, sunt primò frigiditas utero in partu suscepta quatenus aer frigidus aut cervicem uteri ad contractionem subitam stimulat, vel idem in uteri corpore susceptus vim ejus constrictoriam infringit, secundò terror & pavor in ipso partu adveniens quatenus ex subito motu spirituum, excluso fœtu validè orificium uteri contrahitur; tertiò imprudentia & morositas prægnantis quæ aliquando præ dolore in situ debito se continere non vult,

vult, & variè se exagitat, & commovet, unde sequitur vel uteri cervicis contractio vel funiculi umbilicalis ruptio, ac proinde secundinarum retentio.

Diagnosis secundinæ retentæ per se facilis est, ut eam fusiùs tradere non opus sit, quando tamen frustulum illius placentæ nempe, aut membranarum propter ruptionem à reliquo separatur, aut in utero remanet quod aliquando quamquam rariùs accidere possit, non ita facile dignoscitur; illius tamen signa habentur ex eo quòd post partum uterus in excernendo laborat, hoc est motus constrictivos continuò patitur propter irritationis sensum à retento secundinæ frustulo, ex eo quòd etiam restat in utero quandoque doloris, & irritationis sensus, & successu temporis propter corruptionem, & putredinem frustulo illi retento inductam, teter odor; & cadaverosus ex utero exhalat.

Quoad prognosim, periculosissima est secundinarum retentio, & si non cito expellantur fœdam acquirendo putredinem gravissimos accersit affectus, febres acutas nauseam, lipothymiam, syncopem, hystericam suffocationem, epilepticos insultus, sudores frigidos, & tandem mortem, aliquando tamen curari potest dum nempe robusta est, & bonum uteri tonum habet puerpera, ut pluries factum fuisse observationes testantur.

Curatur hujusmodi affectus iisdem prorsus remediis, quæ in partu difficili, & fœtu mortuo relata sunt; adest enim in his omnibus affectibus eadem indicatio curatoria, nempe promovendi rei in utero contentæ exclusionem, repetanturque ex prædictis capitibus remedia secundinæ retentioni appropriata, sunt tamen quædam quæ specifica hujus morbi dicuntur ab auctoribus, talia sunt testiculi equini exsiccati, & pulverati, oleum juniperi ad guttas 30. succus porri & cepæ cum vino epotus, succus levistici, borax mineral. vomitoria, sternutatoria, fotus & alia in præcedentibus dictis morbis allata, non negligendo universalia si necessum fuerit, inter omnia vero remedia, magis commendant manus obstetricis peritæ, aut Chirurgi ut dictum est de fœtu mortuo, aut instrumenta Chirurgica quæ in uterum immissa, antequam inflammatio aut inflatio adveniat, apprehensas secundinas extrahant, cavendo ne hoc nimis vehementer fiat, metu hæmorrhagiæ secuturæ, quòd si propter fortiorem adhæsionem secundina educi non possit, sed retenta in utero putrescat & corrumpatur, tunc faciendæ identidem injectiones, modò emollientes ut adhæsio solvatur, modò detergentes, & vulnerariæ ut sordes abluantur, & uteri corruptio impediatur, addendo modò basilicum, ad evacuandam suppurationem, ægyptiacum, modò saccharum, & mel, imò collyrium Lancfranci quando necessarium videbitur.

N O T A.

In secundina retenta, præter remedia in superioribus allata prodest suffitus ex porris in vino coctis, Clysteres acres subinde injiciantur; in quibus in primis decoquantur radices aristolochiæ, & cyclaminis.

C A P U T XX.

De Fluxu Lochiorum Immodico.

Lochia nihil aliud apud Medicos audiunt quàm sanguinis ille fluxus, qui consequenter ad partum per duos, 3. 4. 5. 6. dies sensim fieri solet, qui fluxus sanguineus à menstruo differt, ex eo quòd iste fiat per viarum apertionem in utero consequenter ad fermentationem quandam sanguinis, quæ singulis mensibus in mulierum, & virginum adultarum humoribus excitari solet, idque propter peculiarem eorum texturam, & propriorum fermentorum in ipsis certam & præfixam accumulationem.

Fluxus verò lochiorum nonnisi puerperas, & enixas invadit, aut in abortu; aut in partu, idque non consequenter ad fermentationem ullam sanguinis,

sed

sed convenienter ad divulsionem & separationem cohærentis utero placentæ, quo fit ut extremitates arteriarum uterinarum quæ propter cohæsionem hiabant in placentam, jam ipsa cum membranis separata, & divulsa propter aperta eorum orificia, sanguinem fundant, si ergo fluxus ille intra naturæ limites se contineat, hoc est mediocris sit, sensim non affatim factus, & citò terminetur benè est, si verò copiosior, affatim factus, & diuturnior sit, morbosus dici debet & immodicus, hoc est modum non servans, & in hoc sensu à nobis consideratur; sed innuendum priùs est quantitatem sanguinis fluentis, sicut nec durationem fluxus in puerperis præfixas & determinatas esse posse, quia mulieres non sunt omnes ejusdem temperamenti, ætatis, staturæ, repletionis, vitæ generis, & plethoræ, undè aliæ majorem, aliæ minorem sanguinis copiam fundunt; aliæ similiter diutiùs, aliæ breviùs hoc fluxu tentantur, quare fluxus illius immoderatio petitur magis ex virium dejectione & difficili tolerantia, ubi enim talia adsunt symptomata, fluxus lochiorum præternaturalis, & immodicus dici debet, præsertim dum maxima sanguinis copia, & affatim rejicitur, aut ad longum sensibiliter tempus extenditur.

Causa fluxus lochiorum immodici non alia est quàm vasorum uteri apertio nimia, & dilaceratio facta in partu difficili, aut violenta secundinarum ab obstretrice extractione; cùm enim fluxus lochiorum fiat tantùm convenienter ad placentæ ab utero separationem quo cum toto gestationis tempore adhæret ut sit humorum matris in fœtum commeatus instrumentum, quò violentior & fortior erit talis separatio & divulsio, eò magis vasa in parte uteri concava lacerabuntur, sicque aut nimis aperta, aut difficilius consolidanda sanguinem immoderatè fundunt.

Idcircò quæcunque causæ violentæ, ictus nempe, casus, saltus, sternutatoria, vomitoria, & alia in difficili partu, & fœtu mortuo recensita, talem violentam placentæ ab utero divulsionem facere possunt, sivè hoc fiat tempore partus sivè ante, lochiorum fluxum immodicum creare valent, conferentem etiam suum symbolum plethorica constitutione, aut sanguinis tenuitate, & acrimonia.

Dignoscitur lochiorum fluxus immoderatus, non solùm per copiam magnam rejecti sanguinis eumque affatim fluentem, grumosum, aut per diuturnum tempus; sed etiam ex viribus indè dejectis, ob spiritus exhaustos, cibi fastidio, pulsu debili, & frequenti, visus obtenebratione, animi deliquio, quæ omnia symptomata spirituum defectum arguunt; convulsiones verò dum sequuntur dependent ex sanguinis depauperatione consequenter ad fluxum immodicum, spiritus inordinante, neque enim imminuta multùm ejus massa tonum suum & diathesim conservare potest.

Prognosis, si omnis hæmorrhagia saltem quæ immodica est, periculosa sit, ob exhaustum vitæ thesaurum, scilicet verum calidum innatum, certè fluxus lochiorum immodicus, periculi plenus dici debet utpote qui viribus jam fractis à partu difficili, aut abortu contingere solet, majus tamen, aut minus periculum est pro majori, vel minori sanguinis copia, pro morbi diuturnitate, & symptomatis gravioribus, aut levioribus; undè Hippocrates aphorism. 35. sect. 5. si muliebri profluvio convulsio, aut nimium deliquium superveniat, malum.

Curatio sanguinis fluxus immoderati, tota in illius cohibitione versatur cum ea tamen cautione, ut quæ naturaliter sanguinis copia in partu excerni solet non retineatur, undè non statim à partu inchoanda curatio, sed postquam cognovit Medicus, sufficientem sanguinis copiam rejectam fuisse.

Quæ autem immodicum lochiorum fluxum cohibent sunt venæ sectio si vires ferant ex brachiis non ex pedibus celebrata, victus incrassans, & refrigerans, aut adstringens ut sunt amygdalatà, avenata, orizata, vitell. ovorum,

usus

usus frequens julep. ex aqu. rosacea, plantag. lactuc. cum bolo, trochisc. de terra sigillata, sang. dracon. corall. margarit. cum syrup. de rosis siccis de cydon. sale prunell. syrup. corall. juscul. aut decoct. ex adstringent. parat. plantag. nempe millefol. foliis symphyt. radic. centinod. gran. mirth. balaust. malicori, &c. addendo si velis succos, depuratos plantag. millefoll. & præsertim urtic. qui præ aliis hæmorrhagias compescere aptus est, conserv. radic. symphyt. cichor. cynorrhod. huic morbo etiam appropriata sunt ex quibus cum acacia, trochisc. de karabe, margar. corall. thur. aliisque possunt componi opiatæ, addendo syrupum aliquem adstring. Si purgatio celebrari debeat propter quamcumque indicationem ea fortis non sit, sed mitis ex pulp. tamarindor. cass. mann. rheo, syrup. de cichoreo composit., ne vehementiùs humores commoveat, interim fatiscentibus viribus ut plerumque accidit, corroborantia identidem, & spirituosa sæpiùs à nobis allata, ægræ propinari debent, ut morbo ferendo par fiat. Topica quæ celebrari possunt, sunt fotus hypogastr. ex oxycrat. aut decoct. adstring. item suffumigia ex oxycrato calido aut dicto adstring. decocto, injectiones quoque adstringentes, additis supra dictis succ. sal. prunell. imò & aliquot gutt. acet. aut spuma acidorum; si suspicio sit esse grumos sanguinis in utero, in recto statu collocari debet ægra ut decidant & injectio detergens facienda.

NOTA.

Præter simplicia ab auctore indicata, in fluxu lochiorum immodico laudatur lysimachia flore purpureo. Commendantur & lapis hæmatites; crocus martis adstringens, antihecticum Poterii, opiata, aqua ferrata; alumen crudum à ℈j. ad ℈ij. ex conserva rosarum; succinata, & imprimis trochisci de Karabe. Nec parùm juvat semen sophiæ Chirurgorum ad ʒj. ex aqua plantaginis. Videantur & alia remedia supra capite de hæmorrhagia, aut fluxu mensium immodico allata.

Externè applicatur aqua spermatis ranarum, fuligo cum aceto rosaceo subacta, unguentum comitissæ. Tandem cingulum ex foliis hellebori albi, experimento Hartmanni.

Si ob retentum placentæ frustulum, aut molam talis fluxus perseveret, injiciantur clysteres ex arthemis. matricaria, & camomilla in jusculo decoctis, addendo mel mercuriale; non neglectis interim adstringentibus mixtis cum expulsivis.

CAPUT XXI.

De Suppressis Lochiis.

Non minùs à statu naturali recedit fluxus lochiorum suppressus aut imminutus de quo nunc, quàm idem copiosior & immoderatus; & ratio hujus est, quia sicut ex magna sanguinis post partum & diutiùs excreta copia, multa subsequentur & gravia symptomata, ita ex ejusdem sanguinis qui in partu naturali in mediocri copia post ejectum fœtum per aliquot dies effluere debet, suppresso fluxu plurima nec minùs gravia nascuntur mala, nempe febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, convulsivi motus, inflammationes internæ in pulmonibus, hepate, utero &c. propterea quòd sanguis in uteri substantia vasisque per ipsam disseminatis toto gestationis tempore stagnans, hoc est lentiùs circulans, & potissimùm circa ultimos graviditatis menses propter pressionem grandioris fœtus, impurior est & per moram quam in utero facit magis fermentativus & in aciditate exaltatus, quo fit ut si exclusio fœtu non effluat ipse, sed in massa sanguinis retineatur & in ejus sinum resorbeatur, dum ad cerebrum defertur, spiritus ibi variè exagitat & inordinat, aut in nervis & musculis explosiones facit, aut demùm reliqua sanguinis massa heterogeneas in sanguine fermentationes & turgescentias excitat, undè febris, phre-

phrenitis, convulsiones, mania, &c.

Causæ hujus lochiorum suppressionis aut imminutionis sunt obstructio, sive infarctus nimius uteri, quo fit ut propter vasorum sanguinis compressionem aut à sanguine crassiori obturationem, vias liberas non inveniat sanguis per quas fluat. Item & frigus in uterum tempore partus susceptum, quo orificia vasorum jam ab avulsa placenta & fœtu hiantia & aperta constipantur & occluduntur, non secus ac pori corporis à nimia frigiditate occludi soliti. Animi quoque pathemata varia, timor, tristitia, mœror, lochia supprimere apta sunt & imminuere quia motum sanguinis retardant eumque incrassant, cujus motus vias apertas tenere solet. Refrigeratio etiam pedum & tibiarum atque potus nimiùm frigidus idem præstare possunt propter corrugationem uteri à partibus frigorificis seu nitrosis ad ipsum usque in talibus casibus penetrantibus.

Diagnosis hujus affectus per se manifesta est, nullatenus enim fluit sanguis à partu, imminuta verò lochia cognoscuntur ex minori sanguinis quantitate, respectu tum habito ad staturam, molem, temperamentum, constitutionem puerperæ; neque enim, ut in præcedentibus innuimus, æquè copiosus aut æqualis est in omnibus puerperis lochiorum fluxus; atque etiam hoc notum fiet ex symptomatibus quæ non supervenirent, si non imminutus esset aut suppressus fluxus; talia symptomata sunt abdominis intumescentia ob retentos humores qui evacuari debebant, spirandi difficultas ob eandem rationem ex qua sequitur impeditus diaphragmatis descensus, convulsiones, phrenitides, syncopæ, oculorum perturbationes, aliaque superiùs allata.

Prognosis tota petitur ex symptomatis supervenientibus atque ex viribus & constitutione ægrotantis puerperæ; si namque graviora sint symptomata, mulier à partu difficili, aut alia de causa debilis, temperamentum minus vegetum, pessimi morbus est ominis, melioris verò si res secus se habeant.

Curatio suppressorum lochiorum in eorum provocatione tota consistit; quæ autem provocant, sunt clysteres frequentiùs injecti emollientes & purgantes & paulò acres quia humorum fluxum promovent versus rectum, frictiones in cruribus, cucurbitulæ siccæ coxis admotæ, venæ sectio in malleolo aliquando etiam in brachio dum infarctus est sanguine uterus, pessaria acria in præcedentibus præscripta, suffumigia ex aqua vitæ, vino in quod lateres igniti projecti sint, decoct. scoriarum regul. antimon. aut decoct. radicum & herbar. aperientium, & aromaticarum, fotus abdominis ex emollientibus herbis decoctis addendo radic. bryon. cucum. agrest. aristoloch. fol. sabin. Per os exhibebuntur aperientia & attenuantia in mensium suppressione adhibita, trochisc. de mirrha, dictamnus creticus, croc. sabinæ essentia aut decoct. vinum album, absynthites, chalybeat. merum, sales volatiles, aquæ spirituosæ, confectiones cardiacæ, &c. Purgatio tandem suo tempore celebranda.

NOTA.

Curatio suppressorum lochiorum varia esse debet pro variis symptomatibus & affectibus subsequentibus. Cùm autem febris continua & affectus inflammatorii ut plurimùm suppressionem hanc sequantur, cavendum ne fluxum promovere aut vasa uterina aperire intendentes, febrim & inflammationem augeamus; quod fieret si medicamenta calidiora, qualia ab auctore indicantur, in usum indifferenter revocaremus. Quin in hoc casu venæ sectio iterata tum in brachio tum in malleolis; & cucurbitulæ femoribus & tibiis admotæ sola ferè sunt efficacia remedia, à quibus si meliùs non habeat puerpera, vix ulla spes salutis affulget.

Clysteres præterea detergentes aut partim aperientes partim refrigerantes & emollientes injiciantur, ex decocto malvæ, parietariæ, mercurialis, cum pauca arthemisia & matricaria, in cujus colatu-

ra dissolvatur pulpa cassiæ, cum nitri drachma una, & saccharo aut melle.)

Usurpentur etiam interne herbæ vulnerariæ agri Genevensis, de quibus suprà capite de Hæmoptoe & alibi; earumque decoctum aut infusio in aqua communi cum saccharo calidè propinetur bis aut ter de die; vel eædem herbæ jusculis incoquantur eodem modo sumendis.

Potus interea ex emollientibus, & aperientibus minùs acribus non negligantur, nec suffumigia ex iisdem parata omittantur.

Emulsionibus ex seminibus frigidis, pineis & pistaciis, addantur nuclei persicorum aliquot. Tandem corticis Peruviani infusio in aqua parata, ter aut quater de die exhibeatur. Purgantes ptisanæ, primis elapsis diebus, etiam hic locum habent.

CAPUT XXII.

De Torminibus à Partu.

LIcèt tormina partium comitari & consequi solita omnibus parturientibus & puerperis communia sint, ita ut vix ulla tales dolores effugere possit, utpote qui solis mulieribus gravidis in pœnam peccati à primis parentibus perpetrati, adeo affixi sunt, atque in eo sensu Medicorum opem non expostulant, intra biduum scilicet aut triduum cessantes; contingit tamen aliquando ut hujusmodi dolores, aut acerbiores sint & acutiores quàm vulgo esse soleant, aut ut diutiùs hoc est ad plures dies perseverent, tuncque Medicorum auxilium puerperæ requirant. Talia verò tormina & dolores non in alia parte fiunt quàm in utero partus conabitur labefacto, & in superficie ejus interna ob placentæ ab utero separationem & divulsionem lacerato & veluti excoriato; quorum causæ sunt vel sanguinis copia in uterum laxiorem factum decumbens, ejusque membranas distendens, vel ejusdem sanguinis aut serositatum acrimonia partem uteri laceratam vellicans, & pungens, vel flatus ab humoribus in ejus substantia fermentescentibus elevati & tunicas ejus cum humoribus turgescentibus divellentes.

Distinguuntur hi dolores ab aliis qui ventrem infestare solent: primò ex partu prægresso, ex regione tantum hypogastrica dolente, ex ejusdem per fluentia lochia mitigatione, per suppressa verò intensione atque ex eo quòd sequantur excretiones lochiorum interpolatæ, hoc est augeantur antequam fiant, dum factæ sunt minuantur; sanguinis copia morbum creans dignoscitur ex minùs libero aut suppresso lochiorum fluxu, ex imi ventris tensione aliquali, ex symptomatis gravioribus lochiorum retentionem sequentibus; ejusdem acrimonia, ex dolore punctorio & acuto, lochiis nimia serositate dilutis, minori eorum suppressione &c. innotescit; flatus verò ex dolore vago ex una in aliam partem excurrente; quibus omnibus causis occasionem etiam dare potest aer frigidus utero susceptus.

Quoad prognosim, molestissimi sunt hujusmodi dolores & quanquam non lethales semper, periculo tamen non destituuntur, si præsertim cum lochiis suppressis conjungantur.

Curationem quod attinet, in sanguinis copia uterum infarciente, distendente & lochia supprimente, aut imminuente, celebrari debent venæ sectiones ex brachiis, malleolo, aperientia deinde exhiberi, menses moventia, suffitus, fotus emollientes, & calefacientes, aliaque in suppressione lochiorum proposita, in sanguinis acrimonia demulcendi humores per balnea tepida, aut semicupium, per mucilagin. semin. psyll. & cydonior. in aqua portulacæ per oleum amygdalarum dulcium exhibitum, aut ex clysteribus injectum, alimenta lenientia, serum lactis, lac &c. aliaque in humorum acrimonia à nobis non semel recensita, in flatibus, vinum hippocraticum convenit cum oleo amygd. dulc. exhibitum clysteres carmin. decoctum florum camomil. propinatum, suffitus ex nuce moschat. croc. cum vino albo exhibitus; aliaque in colica flatuosa recensita non negligendo universalia, quæ cùm dum indicantur tutò si saltem habeatur ratio virium, celebrabuntur.

Ra-

Ratione dolorum à quacunque causa proveniant, conveniunt clysteres ex lacte cum vitell. ovor. item & Narcotica, laudanum nempe & syrup. papaver. alb. & nymph. suffitus ex aqu. vitæ, decoct. scoriar. regul. antimon. quia ea sulphurea sunt, fotus emollientes, additis attenuantibus & uterinis, cataplasmata verò & inunctiones nullius sunt virtutis, victus debet esse euchymus & corroborans ob vires à partu debilitatas.

NOTA.

Tormina partum sequentia levant aromatica carminantia; semina cymini, fœniculi, anisi, carvi; majorana, pulegium, matricaria; rosmarinus, camomilla Romana, in vino, aut jusculo infusa, aut cocta. Germani zedoariam hìc pluris faciunt à ℨ. ss. ad ℨ. j. Multum juvat, & spirit. salis armoniaci aromatizatus & amarus, aut carminantibus mixtus. Item tincturæ hystericæ, ex castoreo, zinzibere, cardamomo, cinnamomo, & cæteris aromatibus. Clysteres ex matricaria, arthemis. chamomilla, in jusculo capit. vervec. coctis. Dissolvendo in colatura theriacæ drachmam, cum sacchari rubri & ol. nucum sine igne expressi à ℨ.ij. Parantur etiam cataplasmata ex cæpis in aqua vel sub cineribus coctis, addendo semen lini & cymini contusum, cum pulver. chamomillæ & farina hordei. Fiunt & litus ex oleo camomillæ, ejusdemve essentia, cum ol. stillatit. spicæ, succini &c. Cataplasma aliud paratur ex baccis lauri pulveratis cum radic. althææ & pauco calamo aromatico, addendo exungiam anseris. Si dolor à sanguine concreto, laudatur sperma ceti à ℨ. ss. ad ℨ. j. in jusculo vel aq. cardui benedicti. In eodem casu prodest decoctum radic. gramin. recentium, & cerefolii, addendo maceris, & croci momentum.

Opiata quod attinet, cautè his utendum ne lochiorum fluxus supprimatur. Urgente verò necessitate cum stimulantibus jungi debent, aromaticis, carminantibus aperientibus &c.

CAPUT XXIII.

De Morbis acutis Puerperarum.

Morbos tantùm acutos puerperarum consideramus propterea quod puerperii tempus non valdè longum sit, ac proindè in suo spatio morbos chronicos non possit continere; bene tamen acutos qui etiam ipsis supervenire solent, ut sunt febres continuæ, tum essentiales hoc est in sanguine primò genitæ, tum symptomaticæ, quæ scilicet inflammationes internas puerperarum plerumque comitantes consequuntur: Item phrenitides, soporosi affectus, convulsiones, &c. Est etiam peculiaris febris species, quæ omnibus propemodum tertio à partu die advenit, quæ lactea febris appellatur ex eo quod turgentibus tunc mammis lacte, excitetur, nec tamen credendum lac hujus causam esse; lac enim fermentationem in sanguine excitare nequit, sed oritur hujusmodi febris ut alia particulis heterogeneis paucioribus ex utero per circulationem raptis, dum autem lochia non rejiciuntur, & in materiam sanguineam post partum resorbitis, eique effervesentiam inducentibus, concurrente humorum à partu exagitatione, quæ tamen quia ut plurimùm parùm durat ad 3. nempe aut 4. dies facit febrem in genere ephemerarum extensarum quæ curatione non indiget sed sponte cessat, alii verò supradicti morbi acuti puerperis advenientes, sufficienter ex iis quæ diximus in nostro morborum decursu intelligi possunt, neque enim diversam naturam, ætiologiam imò & diagnosim habent quanquam prognosis & curatio varia, quæ hæc est ratio cur à nobis hìc separatim quatenùs in puerperis sunt considerantur, illorum autem effectuum causæ in puerperis quanquam eædem esse possint, quas esse diximus ubi de illis egimus, frequentiùs tamen, imò ferè semper pro causa agnoscunt aut lochiorum suppressionem, imminutionem, aut eorundem fluxum immodicum, aut errorem in victu, agi-

tatis præsertim & partus laboribus, spiritibus & humoribus, dum scilicet pluribus & copiosis se ingurgitant cibis, quæ subigi non possunt, aut dum in partu aut post ipsum aeri frigido se exponunt, quo transpiratio impeditur; est & alia causa satis frequens febris, aliorumque morborum acutorum puerperarum, nempe secundinarum aut portionis illarum retentio, quæ in utero retenta putrescit, & corruptione sua sanguinem & uterum inficit, undè varii morbi exurgere possunt, idem quoque efficere valet subita à partu cervici uteri, & vaginæ coarctatio consequenter ad nimiam distensionem & dolorem producta; quæ est causa cur sanguis in cavo uteri grumescat & retineatur, undè prædicti morbi emanare possunt. Morbi illi sicut & illorum causæ ex iis quæ dicta sunt in præcedentibus dignoscuntur sufficienter.

Prognosim quod spectat, morbi illi in puerperis, ob vires à partu debilitatas, multò periculosiores sunt. Agitant quæstionem Veteres, an in morbis puerperarum in expectanda crisi debeat fieri computatio dierum à partu, aut verò à principio morbi. Dicunt quòd si partus sit naturalis & lochia bene fluant, talis computatio à principio invasionis morbi fieri debeat; contrà verò si partus sit præternaturalis & lochia aut secundinæ retineantur propterea quòd tunc morbosus sit partus & in illo œconomia corporis perverti incipit; quæ computatio etiam fieri solet in capitis vulneribus licèt febris non invadat nisi post quartum aut quintum diem, sed quæstio illa hocce tempore ubi nec crisis expectatur nec dies critici observantur inutilis omnino est.

Curatio affectuum acutorum puerperis advenientium duo respicit remedia, magna scilicet venæ sectionem, diætam, purgationem &c. & parva seu alterantia; quoad ultima ea quandoquidem minoris sunt energiæ, eædem in puerperis esse debent quæ adhibentur in aliis; venæ sectio verò quanquam de ea magna est controversia, ea cum cautione celebranda est, ut si morbus statim à partu invadat parcior sit ob virium debilitatem, paulò largior vero aut frequentiùs repetita, si à partu aliquod tempus effluxerit, quia tunc refectæ sunt quodammodo vires; item copiosè fluentibus lochiis, minor esse debet, suppressis verò major & repetita ex saphena, respicienda quoque morbi magnitudo, febris nempe intensio, & incendium, aliaque, in iis enim casibus phlebotomia vitari non potest, nisi fluxus lochiorum contra indicet atque puerperæ debilitas; eaque parcior, aut copiosior fieri aut una vel repetitis vicibus fieri debet pro contraindicantium majori aut minori gravitate interim notandum in iis occasionibus corroborandam semper esse puerperam, ut nempe venæ sectionem ferre possit & morbi magnitudine viribus jam debilioribus non opprimatur, idque per aliquot cochlearia aut guttas liquorum aquarum cardiacarum, aut tantillo confect. alkerm. hyacinth. &c. in parva semper copia, ne morbum augeant. Diætam quòd spectat, ea quidem tenuis esse debet, ut dictum fuit in morbis acutis prægnantium ob morbi acuti præsentiam, & quia si plenior esset, alimenta in stomacho non benè subigerentur ac proinde materiam morbificam augerent, impura enim corpora quò plùs nutriuntur eò magis læduntur, sed ita tenuis esse non debet ut inde vires puerperarum minuantur, imò inter plenam & tenuem media esse debet & juscul. frequentiùs propinari debent; quod dicimus de venæ sectione, dici debet de purgatione quæ si necessaria videatur eò tutiùs & paulò fortior institui potest quo plures à partu dies elapsi sunt; imò sunt quidam casus ubi vitari etiam fortior non potest, succedentibus nempe puerperio morbis soporosis aut aliis gravioribus, tunc enim satius est anceps remedium experiri quàm nullum, peccantibus aut qualitate aut quantitate imminuta lochiis, fusiùs adhibetur purgatio quam naturaliter aut immodicè fluentibus, eam verò nisi morbi graves fortiora remedia postulantes superaverint, blanda semper & benigna esse debet; cly-

steres etiam locum habere possunt propterea quod non ita humores commovent & primas vias eluunt, vitandi tamen acres in lochiorum fluxu immodico, in aliis verò casibus quando necessitas requirit, injici possunt.

Uno verbo ex iis quæ dicta sunt in capite de morbis acutis prægnantium, colligere possumus quid in puerperis similibus morbis laborantibus agendum sit.

NOTA.

Morbi acuti puerperam ut plurimum difficilis curationis sunt; quia sanguis, qui per totum gestationis tempus lentiùs & ægriùs circulavit fixioribus & crassioribus particulis salino sulphureis ideò onustus, facilè fermentatur atque in omnia viscera, ipsumque imprimis uterum, particulas illas deponit, quæ ægrè & ipsæ circulantes obstructionem, febrem, & inflammationem faciunt. Idque eò magis si propter vim in partu adhibitam, vel levissima uteri dilaceratio aut divulsio accesserit, quæ sanguinis & spirituum cursum eò determinet. Quo in casu febris puerperarum non inepte comparatur primo cum vulneratorum febre, summo periculo nunquam vacante: si vulnus ad viscus quodpiam nobile penetraverit: Secundo cum febribus malignis; ratione putredinis peculiaris humorum, defectu circulationis, ut dictum est contractæ.

Hoc posito remedia in aliis inflammationibus, nec non in febribus, malignis vulgo vocatis, proposita, locum hic habere nemo non videt; qualia sunt venæ sectio sæpiùs repetita, alkalina omnia, sal & sulphur præcipitantia, & putredinem arcentia, antimonium diaphoreticum, oculi cancrorum, coralia, cornu cervi, ebor, myrrha, &c. Curatio verò symptomatum febris hujusce, diarrhϾ putà, motuum convulsivorum &c. ex propriis capitibus peti debet.

CAPUT XXIV.

De Ulcere Uteri.

Ulcus illud præter omnia quæ communia habet cum aliis aliarum partium supradictis ulceribus, aut inflammationem, aut ab humoribus acribus generatis, habet causas quasdam diversas sibi non aliis ulceribus appropriatas, tales sunt fluor albus, pus acrius factum propter ejus moram in utero; tales est virus venereum ex gonorrhœa in uteri cavitatem serpens & ulcus producens propter suam vim corrosivam; ulcus autem uteri in variis ejus partibus ut de inflammatione dicetur generari potest, fundo, cervice, laterali parte, anteriori, posteriori, quo fit ut continuata deinde exulceratione ad vesicam & rectum, per urinas & per alvum pus effluat, ut aliquando observatum est, præthereà ratione magnitudinis, figuræ & qualitatis aliud ulcus magnum est & profundum, aliud parvum & superficiarium, aliud fistulosum, phlegmonosum, scirrhosum, cancrosum, quæ omnes differentiæ apud Chirurgos tractatu de ulceribus videri possunt.

Signa ulceris uteri sunt inflammatio uteri & abscessus prægressa, dolor & mordicatio in utero, interdum puris & materiæ purulentæ excretio dum ulcus ad cavitatem internam penetrat; prætereà febricula adest; & tabes sensim sine sensu advenit: quæ diagnosis ampliùs illustratur si causæ quæ præcesserunt examinentur; si ulcus cervicem uteri occupet: ipso visu deprehenditur immisso speculo matricis, vel immisso obstetricis digito, vel in coitu ex dolore manifestatur, si ulcus excitatur in superficie uteri externa per absentiam prædictorum signorum dignoscetur ex eo quod nullum pus per vulvam effluat, injectiones in uterum non tantas irritationes faciant, fluctuatio quædam in abdomine præsentiatur, cùm scilicet pus extrinsecus effluit & in magna copia; si ulcus simplex sit & benignum in cavitatem uteri penetrans,

trans, pus erit album & minùs fœtidum & in parva copia, si verò malignum depascens, pus erit saniosum, viride, lividum, aut varii coloris atque etiam fœtidum: si venereum ulcus sit, ex gonorrhœa, aut luis venereæ signis se se manifestabit; si cancrosum, dolorem acutiorem inferet & magis punctorium, imo & major aderit durities, & renitentia in infimo ventre. Prognosis in ulcere uteri ferenda nunquam bona esse potest, sicut in omnibus ulceribus internis, imò difficiliùs curantur ulcera in hac quàm in alia parte excitata ob humorum pravorum illuviem in uterum exonerari solitam, quo fit ut ab humoribus serosis semper foveatur ulcus, quòd ad sui curationem siccari desiderat, quò majus est eò periculosius; item & quando malignum, depascens, fistulosum; si in cervice uteri, cavitate interna vulvæ sit, faciliùs curatur, quia remedium & injectiones huc faciliùs per syringam pertingere possunt.

Curatio ulceris uti præter universalia remedia atque etiam alterantia, quæ in aliis ulceribus pulmonum, hepatis, renum & vesicæ præscripsimus, quæque hic brevitati studentes non repetimus, peculiaria & sibi propria requirit, præsertim dum ulcus internum est, qualia sunt injectiones ex sola aqua hordei, addito etiam melle & saccharo, vel ex vino rubro, vel ex decoct. vulnerar. vel ex lacte, aut emulsione, si dolor sæviat; addendo identidem adstringentia, qualia sunt succus plantag. bursa pastor. cydon. terebinth. vitell. ovi soluta injectioni mixta plurimum prodest ad ulcus detergendum, item & si ulcus malignum sit, fœtidum & putrilaginosum addi poterit in injectione collyrium Lanfranci vel parum unguenti Ægyptiaci. Ad ulcus verò exsiccandum conveniunt injectiones adstringentes additis trochisc. Gordon. aut amylo sine calce parato; suffumigia quoque institui poterunt, ex thure, mastiche, myrrha, cum tantillo terebinth. vel etiam addito cinnabari, suffitus quoque ex scoriis regul. antim. in aqua communi decoctis non infimi est usus, potus denique aquar. thermal. imò & acidularum, hic etiam vitari non debent, si ulcus sit in uteri collo, unguentum, liniment. illuc admoveri possunt ut aliis ulceribus internis, deinde pulveres exsiccantes ex alumine usto, cerussa, tuthia, sarcocolla; si à lue venerea vel consequenter ad gonorrhœam fiat ulcus in utero, suffumigia cinnabaris conveniunt, injectiones supradictæ, creber usus mercurii dulcis, pilulæ mercurial. decoct. sudorifer. aliaque in luis venereæ & gonorrhœæ curatione usurpare solita.

PATHOLOGIA
PECULIARIS ARTICULORUM,
SIVE
TRACTATUS DE AFFECTIBUS ARTICULORUM.

CAPUT I.

De Arthritide.

ARthritis ut nomen significat, affectus est ad articulos pertinens, Barbaris gutta dicitur, aliis podagra, à pedibus desumpto nomine qui potissimùm, & sæpius hoc morbo afficiuntur; definiri potest articulorum plurium vel unius tantum dolor periodicus, & subinde recurrens ab humore acri, & salino in partes articulis adjacentes tendines nempe, ligamenta periostia depluente ortum habens, ejusque multiplex statuitur differentia, nam dum plures simul afficit articulos, universalis dicitur, particularis dum unam tantùm articulationem invadit, in manu chiragra, in pede podagra, in genu gonagra, in coxendice dolor ischiadicus nominatur; in maxillæ articulatione syagonagram, in cervice trachelagram, in spina dorsi rachilagram, in humero homagram, in cubito pechagram, & sic de cæteris Paræus appellat, quæ tamen omnes species uno arthritidis generico nomine comprehenduntur, similiter alia fixa est cùm dolor eandem semper articulationem affigit, alia vaga dum dolor ab una articulatione ad aliam excurrit, alia brevioribus, alia longioribus intervallis recurrere solita; alia nodosa & tophis in articulis excitatis stipata, alia inflammatione, aut saltem dispositione inflammatoria, alia febri levi, alia graviori antecedenti, vel consequenti conjuncta, alia tandem insita & congenita à parentibus hæreditaria dispositione contracta, alia adventitia, & acquisita ex erroribus in victu, aut sex nonnaturalibus dependens.

Causa arthritidis proxima & conjuncta nulla alia esse potest quàm humor serosus, aut lymphaticus isque acidior, hoc est, sale acido, multum corrosivo imprægnatus qui in partes articulationibus adjacentes ob laxiorem earum compagem ruens, easdem utpote membranosas, ac proinde valde sensiles vellicat & pungit, unde intensissimi illi dolores sequuntur arthriticos afficere soliti.

Humor autem ille prout in majori aut minori copia fluit in articulos, prout item magis, aut minùs corrosivus est, intensiores, aut mitiores dolores inducit, modòque tumore œdematoso, modò inflammatorio, cum partis rubedine stipatus, & tandem successu temporis, & habituali facto morbo, tophi seu nodi in articulo generantur; qui alium humorem non agnoscunt quàm lympham, quæ tales partes copiosius invadit, quæ morari & concrescere præ aliis omnibus humoribus apta est, concurrente præsertim aciditate in ipsa sicut, & sanguine prædominante, de parte affecta, seu recipiente, nempe membranis, periostiis, tendinibus, ligamentis, nullum est dubium, ossa enim sensibilia non sunt; partes verò mandantes, quanquam plures à Veteribus statuantur cerebrum nempe, hepar, lien, uterus

rus &c. hodie ea locum habere non possunt ut pluries in præcedentibus inculcavimus: humores siquidem arthritidem producentes non nisi à toto corpore, sanguine nempe à corde per systolem mandato mediantibus solis arteriis procedere potest, humores in hoc affectu acrimonia peccare nemo negare potest, quomodo enim dolores illos excitarent, sed hoc potissimum sero & lymphæ imputari debere, saltem tanquam causæ conjunctæ, probat serosior arthriticorum sanguis, hoc est serositatibus in quibus sales dissolvuntur, dilutus, & partium affectarum texturæ, quæ utpote membranosæ, ligamentosæ, tendinosæ, copiosiorem quàm aliæ partes lympham, quæ acidior similiter esse debet, in sui nutrimentum postulant.

Quod autem seu serum, seu lympha aciditate potiùs quàm alia qualitate peccet, hoc arguitur non solùm ex causis externis arthritidis quæ acidi abundantiam, in sanguine facere possunt, sed etiam ex symptomatibus atque etiam remediis arthritidi conferentibus infra recensendis quæ aciditatem potiùs probant quam aliam quamcunque sanguine diathesim Vuillisius derivat hujusmodi morbum ex succi nervosi & sanguinis quos heterogeneos supponit in articulos fluxu & effervescentia per quam fiunt distensiones ac proinde dolor, & postea sequitur coagulum præcipitatum seu tophus, sed illud merè hypotheticum est & rationibus solidis destitutum, ac proindè à nobis brevitati studentibus non refellitur.

Causæ arthritidis externæ sunt alimenta crassa & coctu difficilia, acida, salsa crapula, ebrietas, venus immodica, exercitia vehementia, vita otiosa, somnus longior, metus, tristitia, solicitudo, quæ omnia acidi in sanguine & sero exaltationem facere possunt, item & illa quæ articulos debilitare valent & laxos facere, ut contusio, luxatio, conatus, validi articulorum refrigeratio, signa hujus affectus diagnostica, alia imminentem, alia præsentem arthritidem denunciant: imminentis signa sunt sensus exquisitior in articulis & cùm à minima compressione læduntur, febris plerumque viget, corporis & formicationis sensus adest. Præsens arthritis nota fit doloribus vehementibus, quos plerumque tumor & rubor partis comitantur, in podagra pollex pedis primus dolet, item febris si non præcesserit, statim excitatur & perseverat quandiu dolores vigent, convulsiones non consequuntur in hoc affectu propterea quòd articuli tantum non verò musculi afficiantur, adde quòd materia non est spasmodica. Periodicus verò & per intervalla recurrens talis dolor est propterea quòd humores qui jam fluxerunt infarciunt tales partes, eisque post excitatum dolorem quasi stuporem inducunt, ob viam spiritibus in partibus hisce nervosis præpeditam, qui tandem si discutiantur aut in vasa resorbeantur, sensibilitas hisce partibus restituitur, unde fluentibus de novo humoribus, redit dolor, adde quod humorum fluxus in articulos ab humorum agitatione periodicè facta dependet, notandum consequenter ad dolores arthriticos & humorum acrium in articulos, in coxendicem præsertim, fluxum eumque sæpiùs repetitum, luxationem interdum subsequi; quod fit per relaxata ligamenta ossa invicem conjungentia. Antiqui putabant, omnes humores pituitam nempe, bilem, melancholiam &c. arthritidis causam esse posse & idcircò signa eorum distinctiva tradebant, nos verò qui unicam tantùm constituimus causam in his afferendis signis immorari non debemus.

Prognosim arthritidis quod spectat, ea periculosa non est sed morbus ille omnium atrocissimus & contumacissimus est; perseverat enim plerumquè usque ad mortem quanquam præservet ab aliis morbis, inveterata & hæreditaria difficiliùs curationem recipit quàm recens, & acquisita in ætate senili, item & quando sunt tophi nulla arte curari potest; in juvenibus verò & quando nondum calli concreti sunt faciliùs sanatur; quanquam arthritis plerumque eradicari penitus

non possit, possunt tamen arthritici insultus retardari aut etiam minorari per debitam remediorum & diætæ institutionem.

Curatur autem arthritis per multiplicis generis remedia, venæ sectionem, purgationem per potiones aut pilulas potiùs validam quàm benignam, vomitoria si facilè vomat ægrotans; sudorum provocationem per stuphas, decoct. sudorifer. ex antimon. chin. salsa parill. radic. ling. sanct. radic. tapsi major. seu bardan. item suffumigia totius corporis ex decoct. ebul. laur. salv. rorismar. aut aqu. vitæ aut decoct. scoriarum regul. antimon. & etiam hepat. antimon. aut aqu. thermal. pro baln. Vigentibus valde & cruciantibus doloribus ad narcotic. confugiendum, laudan. nempe & syrup. papaver. alb. & nymph. exhibenda quoque quæ humorum acrimoniam demulcent & sanguinem incrassant, amygdalat. orizat. lac, serum lactis, vitando salsa, acida, tartarea, & vinum, item quæ alkalina & sulphurea sunt, liquores nempe spirituosi, sales volatiles & fixi præsertim mitescente febre conveniunt; clysteres quoque frequentiùs injiciendi ex decoct. attenuant. cum hiera picra diaphænic. aliisque opiatis diagridiatis. Electuar. caryocostin. Bauderoni morbum juvat & præcavet, & jus cass. commendatur, item vitell. ovorum aut juscula ex iis parata, alimenta sulphurea & pinguia.

Topica quòd spectat ea varii sunt generis, anodina nempe repellentia, discutientia, quæ pro varia indicatione adhibentur; anodina sunt fotus ex lacte, cataplasmata ex herbis emollientibus & rad. de mica panis, ex pulpa cass. applicata ex farina hordei, fabarum, semin. lin. &c. cum butyro, oleis aut adipe, anodinis ex flor. camœmeli imò & narcotic. hyosciam. solan. semper vivo, radic. mandragor. addendo etiam laudan. cave tamen à nimio usu emollientium & narcoticorum, illa namque articulos laxant; ista materiæ dissipationem impediunt, repellentia topica quæ initio semper adhiberi debent fiunt ex cataplasmate aut fotibus adstringentibus, ex verbasco, plantagin. nucibus cupressi, malicorio radic. bistortæ & tormentill. rosis ex oxycrat. aut linimentis ex cerussa, litharg. tuthia, sal. saturn. chalchtid. vitriol. mastic. thur &c. Resolventia sunt similiter cataplasmata, fotus, linimenta ex urina, sale fuligin. spirit. vini camphorat. foliis nicotian. calce decoct. fol. & flor. sambuc. in aqu. vitæ, aquis antipodagricis Rulandi, Quercetani, & sal. ammon. aqu. soluto, sapone, oleo scorpion. oleo ceræ, radic. bryon. anis. ireos florent. stercor. animalium, pice, lixivio sarmentorum; atque etiam emplastra, qualia sunt emplastrum de Vigo, diachylum ireatum, oxycroceum &c. remedia alia quamplurima invenies tum interna tum externa apud auctores quæ aut morbum sublevant, aut ipsum præcavent, quæ tamen nos omittimus ne longiores simus. Vesicatoria non probantur.

Dolorem ischiadicum de quo separatim agit Riverius cum prædicto affectu confundimus, est enim arthritis particularis tam bene quàm chiragra, gonagra &c. ac proinde eandem causam agnoscit iisdem prorsus remediis curari debet, nec ab aliis arthritidis speciebus nisi per locum affectum ullo modo differt.

NOTA.

Pars affecta in Arthritide sunt tum membranea ligamenta articulos firmantia & colligantia, tum periostium ipsum in locis articulationi vicinis. Causam efficientem acido volatili spirituoso, sui tamen generis seu specifici saporis, spiritui influo maritato, acceptam refert Tachenius, quod acidum *synoviam* imprimis, & consequenter partes membranaceas, de quibus modo, inquinans & affligens dolorum arthriticorum auctor est. Per *synoviam* autem, Paracelso fictum vocabulum, nihil aliud intelligunt Chymici quàm rorem dulcem & chylosum, alkali temperato, dum naturaliter se habet, turgidum, qui ceu nutrimentum immediatum ligamentorum, membranarum,

rum, tendinum, ipſorumque forſan oſſium abundanter intra articulos colligitur, ut præterea motum eorum, quaſi axungiæ ſpecies facilitet. In hanc, inquam, ſynoviam proximè agit, eique ſe immiſcet acidum, unde acida & ipſa fit, atque inſtar albuminis ovi ſpiſſa evadit, & tandem cretaceam ſeu gypſeam naturam induit; unde dolres, tophi, & alia arthriticorum ſymptomata.

Prima acidi illius dolorifici origo, ſecundùm eundem auctorem, in ventriculo quærenda, cujus fermentum naturale ab acido hoc ſpirituoſo ſenſim ac ſine ſenſu ſuperatur, adeò ut chylus, ſanguis, tota humorum maſſa, ipſaque adeo ſynovia acidi iſtius odorem & ſaporem neceſſariò referant.

Quid ſi rori iſti lympham ſubſtituamus à glandulis, in articulationibus nuperrimè repertis, ſtillantem, & non difficiliùs quam ſynovia, in hoc caſu, aceſcentem, minùs forſan à ſcopo aberraverimus. Atque hæc de arthritidis cauſis duobus verbis attigiſſe ſufficiat.

Curationem quod attinet, etſi ea vix ſuſcipi debere videatur, cùm morbus hic Medicorum opprobrium hactenus audierit; non ideò tamen animo prorſus deſpondendum oſtendit ſimpliciſſimum remedium, cæteris tamen omnibus palmam facilè præripiens, *Diæta Lactea*, qua affectum contumaciſſimum debellari & radicitus extirpari poſſe, reſtatum fecerunt nupera multa experimenta.

De hac diæta cùm viri doctiſſimi Greiſelius, & Valſchmidius ſcripſerint, non eſt quòd hic actum agamus. Uno verbo tantùm indicabimus. Lac, in iſto caſu, pro omni cibo eſſe debere, adeò ut carnibus, oleribus, & aliis quibuſcunque eduliis valedicendum ſit, & potiſſimùm vino, licere tantùm ſemel in die aliquid panis lactis addere, & rarò ovi vitellum unum aut alterum ſorbere.

De aliis remediis, vomitu putà, purgatione, diureticis, opiatis, anodynis, veſicatoriis, venæ ſectione conſuli poterunt auctores.

CAPUT II.

De Rheumatiſmo.

ITa affinis eſt arthritidi Rheumatiſmus ut de eo prælectionem peculiarem facere inutile prorſùs foret, quandoquidem & eandem agnoſcit cauſam & eadem quoque remedia poſtulat, à quibuſdam arthritis univerſalis vocatur ex eo quòd omnes plerumque non ſolùm externæ ſed etiam aliquando internæ doleant partes, ac proinde non ſolùm articulis inhæret, ſed etiam media inter articulos ſpatia, muſculi nempe eorumque membranæ, perioſtia quoque oſſium, uno verbo totus corporis habitus eo occupantur.

Aliquando hic affectus conjungitur cum impotentia ad motum, quæ impotentia non tam provenit ex nervorum obſtrictione quàm ex dolore intenſo, præ quo muſculi ſe contrahere non poſſunt, item aliquando univerſalis eſt in omnes partes æqualiter ſæviens, aliquando verò non ita univerſalis ita ut nonnullas partes tantùm afficiat, aut unum latus vel etiam adinſtar vagæ arthritidis ex uno latere in aliud excurrit aut ex una parte in aliam. Notandum notabilem differentiam eſſe inter rehuma & rheumatiſmum; rheuma enim dicitur dum humor ſeorſùs in tracheam, aut pulmones depluit; rehumatiſmus verò dum in omnes aut plures corporis partes à cerebro potiſſimùm diſſitas decumbit & dolorem intenſum iis infert, uterque tamen affectus de catarrhi eſt genere. Ex dictis, & rheumatiſmi natura & ejus ab arthritide ejuſque ſpeciebus differentia, ſatis innoteſcit, reliquum eſt ut ad cauſas ejus progrediamur, non curantes ut facit Riverius an morbus novus ſit & Veteribus incognitus, quæ quæſtiones ad rem nil faciunt.

Cauſa rheumatiſmi quam ſuperiùs eandem eſſe ac in arthritide, inculcavimus, eſt humor ſeroſus, ſalinus, acidus copioſiùs in ſanguine redundans quàm in arthritide & ratione ſuæ copiæ non ſolùm in articulos depluens, ſed etiam in

partes totiùs corporis membranosas & sensiles, idque mediantibus arteriis in corpus universum disseminatis; hoc quàm verùm sit testatur sanguis venæ sectione extractus in rheumaticis, qui totus ferè in serositates abit, restante in medio exigua portione sanguinis coagulata. Testantur etiam & vires à sequenti phlebotomia minùs labefactatæ, quàm in aliis, morbis quod provenit ex eo quòd plus seri quàm sanguinis educatur.

Ratio quoque illud suadet, quatenus in partes dolentes nulla adest coloris mutatio, nullus tumor, dolor mobilis & ab una parte in aliam partem facilè migrat, sudoribus morbus solvitur & levatur, quæ omnia arguunt humorem morbificum tenuem esse & subtilem & in parte extravasari & exilire aptum qualis nullus alius esse potest, præter serum quod nisi salsum & acre esset, dolores illos lancinantes, & pungitivos in toto corpore non excitaret; flatus quod spectat quos Avicenna, & cum illo Riverius hujus morbi quandoque causam esse putat, ex eo quod dolores ut in colica flatuosa accidit ab una parte in aliam excurrant, certè illud omni probabilitate destituitur, neque enim tantam copiam flatuum generari ullus credat quæ in toto corpore dolores, & distensiones excitet, adde quod flatus in partibus solidis & membranosis artuum & habitus corporis facilè generari & coacervari non possunt defectu spatii & cavitatis, accumulantur enim semper in cavitatibus, similiter credendum non est humorem illum serosum à capite aut hepate in alias partes mandari ut Veteribus placitum est, sed primaria morbi origo est ipse sanguis ut jam innuimus, multò serosior quam in arthritide factus & sale acido pariter onustus, qui sanguis nonnisi per arterias in ipsas defertur ut suprà dictum est, nec tumorem aut anasarcam habitui corporis inducit, quia non nisi in pauca copia extravasantur serositates.

Diagnosis rheumatismi ex dictis satis innotescit, dolores etiam rheumatici à venereis differunt ex eo quòd isti non tam universaliter partes invadant, nec tam continui sunt noctu tantum, rariùs interdiu excruciant, nec ægros ab officiis suis avertunt; rheumatici verò dolores ægros lecto affigunt, ita ut plerumque se movere non possint, talis quoque dolorum differentia fit optime per causas quæ præcesserunt, sanguinem serosum & salsum efficientes aut viru venereo inficientes; alia symptomata rheumatismi præter dolores in omnibus partibus intensos, sunt primò febris quæ ut plurimum viget eaque parva idque ob dolores atroces spiritus & per consequens sanguinem exagitantes, secundo sanguinis extracti in serositates conversio, tertio imbecillitas illa remanens post remissos dolores ut in arthritide contingit propter humoris rheumatismum facientis majorem tenuitatem ac faciliorem dissipationem.

Quoad prognosim morbus iste rariùs aut nunquàm vitæ periculum infert, sed longitudine sua & dolorum vehementia magnam parit molestiam, ad duos enim aut tres menses, si sit sine febre, imo ad annum perseverat, qui cum febre conjunctus est brevior esse solet & molestior, sudores in hoc affectu boni atque urinæ copiosæ.

Curationem quòd attinet, hic affectus plures quàm arthritis requirit phlebotomias, quia iis non labefactatur æger, purgatio nonnisi in declinatione adhibenda, secus enim morbum auget, eaque ex cass. senn. electuar. diacartham. mann. resina jalapa Riverio, post primam purgationem commendatur, clysteres purgantes singulis aut alternis diebus injiciendo, dissolvendo opiatas diagridiatas atque etiam urgentibus valde doloribus, vinum emeticum, sudorifica sulphurea, narcotica, sanguinis acrimoniam lenientia, ut sunt baln. lacc. corall. & ejus tinctura, antimon. diaphoret. aliaque alkalina plurimum juvant, cibi quoque euchymi & boni succi esse debent: item suffitus totius corporis in arthritide propositi stuphæ &c. hìc locum habent, uno verbo remedia omnia

quæ arthritidi convenire diximus, huic etiam morbo opitulantur.

N O T A.

RHeumatismi curationem aggrediuntur Germani sudorificis potissimum, à venæ sectione ut plurimùm abstinentes. Fieri sanè potest ut gens ista remedio illi assueta, & vitæ majorem partem in hypocaustis transigens, poros cutis ita dispositos habeat, ut serosa sanguinis colluvies rheumatismi causa materialis, illac facillimè evacuari possit. Galli verò qui non ita facilè sudant à sola venæ sectione levamen in eodem affectu sentiunt, sanguinemque eo frequentiùs, & largiori manu mittunt quod, ut à Clariss. Auctore observatum est, rheumatismo affecti evacuationem illam faciliùs quàm aliò quocunque morbo laborantes, ferant.

Venæ sectioni tamen utiliter junguntur præcipitantia, & absorbentia alcalina, quæ in quibusdam sudores movent, qualia sunt oculi cancri, antimonium diaphoreticum, cum aqu. papav. rhæad. &c. Nec negligenda itidem anodyna, quæ hìc omninò necessaria esse indicat dolor continuus, modò unius partis modò plurium. Purgantia demum leviora in decursu, aut declinatione morbi cum fructu exhibentur.

TRA-

TRACTATUS
DE PESTE.

Pestis nomen ipsum quidquid excogitari potest humano generi infensissimum indicat, ut patet ex vulgari ejus acceptione; talis enim appellatio qua propriè morbus de quo hìc nobis quæstio est designatur, ad res etiam quascumque perniciosissimas indicandas in usu communi fuit translata, nec prosus immeritò. Est etenim pestis in quantum unica descriptione comprehendi potest, morbus summè malignus, epidemicus, contagiosus, humano generi infensissimus & perniciosissimus, qui in plurimos, modò in regione simul integra, modò in urbe aliqua aut oppido simul grassatur, quo plures intereunt, & paucissimi liberantur, functiones omnes vitales in primis subitò aut citissimè & plerumque animales etiam labefactans, graviora inducens sympromata, lassitudinem spontaneam, vomitus sæpè immanes, cardialgiam, subitam virium prostrationem, cordis palpitationes, syncopes aut lypothymias frequentes, precordiorum æstum, sitim, dolorem capitis, vigilias pherenitidem & sæpe tandem convulsiones; febrem ut plurimum habens conjunctam; & tumoribus præterea varii generis, bubonibus nempe carbunculis, exanthematis, pustulis malignis aut maculis in cute erumpentibus vulgò comitatus.

Præter prædicta symptomata quibus non quidem semper & omnibus simul, sed modò his, modò aliis, nunc pluribus, nunc paucioribus, stipari solet pestis, nullus ferè excogitari potest morbus quem sibi comitem ea non possit, & sæpè non soleat accersere; unde pestilentia variè complicata, modò anginas, modò pleuritides, diarrhœas modò, alias dysenterias (& sic de reliquis) efficit pestilentes, quod ansam præbuit nonnullis auctoribus dicendi pestem nullum esse certum morbi genus sed affectus omnes æquè posse esse pestilentes, qui communiter grassantur & majorem hominum partem interficiunt.

Causam pestilentiæ primariam aliqui Deum solum humanorum scelerum ultorem agnoscunt, sed licèt hanc labem hominibus aliquando cœlitus immitti posse nemo inficias ire audeat; quia tamen Medici pestilentiæ causas quæ & merè naturales esse possunt & vulgò solent esse considerant, hujus generis causæ hìc potissimùm veniunt inquirendæ, à causa etenim præternaturali licèt manare posse pestem dictum fuerit, ad eam tamen plerique sæpius sine ulla necessitate recurrunt, cùm non desint causæ plures merè naturales ex quibus potiùs talis origo debeat deduci: adde quod alii vel quidem à Deo, ex altiori tamen quàm oporteat principio morborum pestilentium originem repetunt, ex maligno videlicet astrorum influxu & coitu planetarum superiorum Saturni, Jovis &c. sed cùm influxus hic vel primò per qualitatem occultam explicetur patet hunc in sola Astrologorum imaginatione subsistere.

Causas igitur minùs sublimes inquiremus, easque ut multiplicis ordinis sunt eodem servato ordine afferemus, ab immediata & proxima ducendo initium, à qua mox ad primarias & remotiores facilior fiet transitus.

Causam igitur proximam & immediatam quæ pestem in singulis hominibus tempore quo ea grassatur producit, fermentum summè malignum, maximè activum esse asserimus, naturali humorum & masæ sanguineæ constitutioni seu texturæ immutandæ & pervertendæ aptissimum, à qua prædictorum humorum (quos idcirco primariam pestis sedem statui-

statuimus) perversione, supra enumerata omnia quotquot ex peste pullulant symptomata, & si plura essent exoriri arbitramur: quoniam autem talis humorum & consequenter etiam spirituum perversio pestilentia omnia symptomata, mortemque ipsam brevi accersere valens, nobis duplicis generis esse posse concipitur, ideo ratione duce nec refragante experientia, quinimò ex signis in variis pestis speciebus apparentibus hanc duplicis generis constat aliquando reperiri putamus prædictam humorum perversionem seu pestiferam diathesim, modò in omnimodam (saltem ubi morte terminatur pestis) humorum coagulationem, modò vero in integram eorum dissolutionem posse desinere, pro varia scilicet natura fermenti pestilentis, a quo modò dicto humorum alteratio & corruptio peragitur; unde patet duplicis quoque generis admittendum esse fermentum seu venenum pestilens humores corrumpens, aliud scilicet quod ratione intensæ qua & natura sua præditum est aciditatis, humores suo more depravans, vim suam easdem coagulando potissimùm exerit, aliud verò quod ob alkalinam & acrem quam sortitum fuit naturam, humores peculiari & contrario modo pervertens, eorumdem dissolutionem molitur aut perficit; pro diversa igitur fermenti pestilentis natura quod ut jam diximus, modò acidum, modo acre reperiri potest, constat formalem pestis rationem modò in sanguinis & humorum coagulatione imprimis, aliàs verò in eorumdem dissolutione præcipuè positam esse posse, in supradicto igitur fermento posita est quidem causa pestis proxima, & immediata. Sed cùm pestis morbus sit vulgaris & in plures simul sæviens, imò & paucos, in locis ubi grassatur, intactos relinquens; superest inquirendum undè aut à quo communi fomite prodeant particulæ hujusmodi venenatæ maximam hominum partem in regione integra aut urbe tantùm aliqua simul adorientes. Inter præcipuas igitur causas fomitesque funestum hoc fermentum hominibus subministrantes non immeritò suspectus inprimis habetur aer quem omnes æquè ob inevitabilem spirandi necessitatem haurire cogimur; & qui ut plurimum morborum juxta varias sui affectiones & corporum quæ afficit dispotionem, non infrequens causa esse solet, ac eorum potissimùm qui endemici aut epidemici dicuntur, ita pestis ipsius auctor frequentissimus non immeritò censeatur; non quidem ut pluribus ex Antiquis placuit, aliquo primarum qualitatum excessu peccans, licèt talem aliquando excessum ad ortum pestilentis causæ occasionaliter concurrentis rationem habere posse fateamur. Verùm prætereà quòd seminiis pestiferis, hoc est particulis corpusculisque supradictum fermentum pestiferum constituentibus aut acidis aut summè acribus, ac proinde humores nostros citò coagulandi aut dissolvendi vi præditis, onustus reperiatur, à quibus, dum inspirato eodem aere aut alia ratione in corpus immissis, pestifera in homines eo quo dictum fuit modo, virtus exeritur; sed rursus cùm aer, ex propria natura venenata hujus generis corpuscula nulla contineat, investigandum venit undè hæc ipsis temporibus advenire possint, & soleant. Aerem igitur quem inspirando attrahimus, non purum esse nec propriis solum & ad nativam illius compositionem pertinentibus particulis constantem nemo non novit, quandoquidem nihil magis patet quam hunc halitibus varii generis perpetuò ex terra & aquis calore Solis elevatis, aut ex insito cuique corpori expirationis principio emanantibus nunquam non onustum reperiri.

Quamobrem non aliundè repeti posse videtur origo pestilentis modò dictæ qualitatis aeri aliquando inductæ, quàm ex suprà dictis corpusculis extraneis seu halitibus, si ii maligni & venenati, hoc est suprà dictis particulis acidioribus aut summè acribus constantes ex terræ visceribus, aut aquis aliisve corporibus alicubi putescentibus quacumque occasione prorumpentes per aerem fuerint dispersi: Ut enim ex halitibus succisve in terra interiori variè coeuntibus, plures mineralium venenatorum species generantur,

ita

ita dubium non est quin halitus particulis constantes arsenicalibus, antimonialibus, mercurialibus, sulphureis, salinisque corpusculis malignitate qua pollent, lædentibus, extra superficiem terræ quandoque possint erumpere, qui per aerem dispersi eundem efficiant pestiferum, quod contingit potissimùm ubi aperta alicubi, aut nimiùm ob quamcumque causam dehiscens terra auræ cujusdam hujus generis venenatæ, aut halituum ex aere, aut aquis diu conclusis, & putrescentibus eruptioni occasionem, & locum dederit. In ipsa quoque terræ superficie, si putrescere contingat corpora plurima, & cadavera in primis insepulta, dubium non est quin elevata ex iis miasmata aerem inficere valeant, eumque pestilentem efficere, quemadmodum aer cujus communis in respirando usus est, pestem quæ communissimus morbus, inferre valet; ita ad eandem non solùm prædisponere aptus est communis victus, si pravis, & venenatis potissimùm corpusculis infectus fuerit; verùm & ab isto etiam fonte aliquando pestilentiam ortum trahere posse arbitramur. Ex usu etenim talium ciborum cùm pravos in nobis humores generari sequatur, nullatenus videtur impossibile corruptionis gradum posse acquirere ut ex iis particulæ quædam emergant, tali natura, & malignitate præditæ, ut humores reliquos ut in peste fieri solet, pervertere, hoc est pro diversa earum natura, vel coagulare, vel dissolvere aptæ sint ac proindè veram pestem efficere cùm & aliis communicare valeant pestilentiamque propagare; talis igitur fermenti pestilentis generatio cùm in pluribus ob commune ciborum quibus utuntur vitium fieri possit, & in alios in quibus talis non fit productio ob meliorem fortè constitutionem idem fermentum transferri valeat, evidenter patet, ex communi pravorum ciborum usu pestem alicubi absque ullo saltem primario aeris ipsius vitio posse excitari, ideòque profectò in annonæ caritate, castris, obsidionibus diuturnis, ubi pravorum ciborum usus esse solet, sæpissimè pestis exoritur ex peculiari humorum corruptione, in nobis fermentum pestilens generari posse; inde quoque patet, quòd quando aliquando quosdam videre est, in urbe aliqua dum suspecta esse non potest aeris constitutio, & reliquis bene se habentibus, affectu quodam pestilentiali detentos cum quibusdam imò pluribus pestis symptomatibus, istos peste solùm secundùm magis, aut minùs discrepante detineri, tunc enim generatum in talibus hominibus fuisse fermentum talem affectum inducens ferè dubitari nequit ex peculiari scilicet humorum in ipsis facta corruptione, quod cùm à fermento pestilenti parum differat, & forsan in eo solùm, quòd eo plures non afficiantur ob meliorem humorum dispositionem. Cur illo etiam malignius aliquando non poterat, præsertim ubi ob communem, & ex communi causa ortam in pluribus hominibus, humorum corruptionem, illud in iis eodem tempore contingat generari, & ab iis in alios contagione transferri.

Ex potu similiter corruptarum, aut particulis venenatis infectarum aquarum, uti gravissimos, & in plures simul sævientes aliquando ortos fuisse morbos ex conscriptis Practicorum Medicorum observationibus constat; ita eadem de causa induci posse pestilentiam nequaquam dubitamus, cùm in iisdem aquis corpuscula etiam pestifera non minus quàm alterius cujuscumque generis recondi possint; quarum omnium causarum virtus efficacior ad pestem inferendam haud dubiè futura est, ubi cum iis simul prava quæcumque concurret aeris dispositio; verùm quandoquidem in pluribus locis nonnunquam excitari videmus pestem ex aliis in quibus ea grassabatur merè occasionaliter translatam, propterea quod aliquis aliunde migrat, aut quod res quæcumque scilicet veneno infecta eodem transfertur; ubi tamen nulla antea venenatæ aeris constitutionis, aut parvorum ciborum usus poterat esse suspicio, fatendum est ad primum huic morbo aliquo in loco ortum tribuendum, & in Urbem, aut Regionem inte-

integram spargendum sufficere, solum etiam adveniens aliunde contagium, ut etiam, venenum ab hoc infecto, aut rei alterius cujuscumque beneficio ab una Regione in aliam fuit translatum illud, sic uni aut pluribus communicatum ab istis in alios transfertur qui deinde etiam alios eodem contagio & hi alios similiter & sic de cæteris, imò & aerem ipsum inficiunt, donec communis in tota urbe morbus hic factus fuerit more suo. Nec incredibile putet aliquis quasdam veneni tantùm particulas pestilentes, fortè quæ translatæ fuerunt totam aliquam urbem potuisse inficere; ita enim venenata fermenta ferè omnia solent sobolescere & propagari, ut insensibilis etiam eorum portio suscepta, si humores alteret & pervertat, sibique ut ita dicam assimilet, ut ejusdem fermenti copia fiat ad plures imò & innumeros deinceps inficiendos: sic communicata à cane rabido minima veneni quantitas sufficit ad humores sic immutandos & corrumpendos, ut ii toti ferè venenati fiant, & qui eandem suscepit urbem integram rabidus factus possit deinceps inficere, undè non mirum videri debet pari modo agens fermentum pestilens minima licèt quantitate, priùs translatum in urbem aut Regionem universam possit per contagium disseminari. Atque non alia certè ratione culcitra infecta ut refert Alexandrinus Benedictus ex angulo domus in quo septem annis latuerat ab extincta peste, educta rursus pestem excitavit; item & pellea vestimenta, aut funis ille de quo apud Trincavellum mentio fit; quo ægri tempore pestilentiæ ferebantur; mortuique ad sepulturam portabantur, qui postquam per viginti annos latuisset à quodam servo motus ipsi pestilentialem intulit febrem, cujus contagii occasione ita plures deinceps infecti ut 10000. homines hac occasione mortui fuerint.

Hæ sunt causæ pestis quæ tamen dum populariter grassatur alios aliis citius invadit, pro varia cujusque dispositione, & humorum textura, ratione cujus illi veneni pestilentis actioni magis aut minùs resistunt, faciliùs aut difficiliùs pestilentem corruptionem acquirunt quamobrem ad faciliorum hujus morbi susceptionem multum facit morbosus quicunque apparatus, & humorum cacochymia, variaque insuper animi pathemata in primis timor, tristitia &c.

Signa pestis ex suprà allata illius descriptione depromenda sunt, modò ita accipiantur, ut non omnia simul in omni peste, sed disjunctivè tantùm, modò hæc, modò illa, modò plura, modò pauciora reperiri censeantur, hæcque licèt spectata in se signa pestis pathognomonica dici nequeant, quod in aliis etiam febribus & præcipuè malignis à peste ipsa diversis quandoque observentur; eadem tamen, & ex iis potissimùm bubones, carbunculi, hujusque generis tumores alii, eo saltem tempore quo alicubi plures affectu afficiuntur similibus symptomatis stipato & per contagium diffuso, quoque plures passim occumbunt, pestem certissimè indicant; nec tamen cum quibusdam opinamur primos qui tali affectu corripiuntur & intereunt vera non laborasse peste, etiamsi fortè illud tunc affirmari certò non potuerit, quamtumvis nos alliciat ad hanc opionionem Professor quidam hujus Universitatis, quem talem quidem olim sententiam in cathedra forti animo sustinente audivimus, *De Chatellain*.

Ad pestis etenim rationem formalem, nec pertinet nec requiritur, quòd nos eam certè possimus dignoscere, nec illud etiam, quòd ea actu plurimi corripiantur & intereant, alioquin qui unus in deserta fortè insula reperiretur homo peste corripi non posset, sed sufficit quod talis natura sit affectus ut in plures aptus sit propagari & funerum frequentiam inducere.

De febre similiter inter se auctores disputant, an scilicet ea ad pestis essentiam pertineat, illiusque perpetuò comes existat, quam controversiam si nulla occurreret ratio, sola experientia dirimeret, constat etenim ex plurium Scriptorum relationibus visam fuisse non semel absque febre pestilentiam, & præterea

cùm

cùm febris, ubi in peste adest, symptoma sit reliquis omnibus conjunctum, & ab iis omnibus separabile, quare sine febre aliquando ea reperiri nequeant, ac proindè tamen pestis existere cùm aliundè prædicta symptomata saltem præcipua febrem ipsam pro causa non agnoscunt, sed potiùs dissolutionem sanguinis aut coagulationem in quarum alterutra jam suprà dictum fuit formalem pestis rationem præcipuè consistere, nec illud necessariam febris in peste præsentiam arguere putandum est quòd prædicta aut coagulatio sanguinis, aut dissolutio à fermento pestilenti via fermentationis peragatur, ac proindè quod febris etiam quæ in ipsa præternaturali fermentatione consistit indè necessariò ortum sit habitura; inde etenim quamvis concedatur in peste ut plurimum excitari febrem aliquo saltem morbi tempore sensibilem non toto illius decursu perseverantem, minimè tamen sequitur hanc pestem debere perpetuò comitari, nec illud mirum videri debet cùm notum sit plura alia esse venenata fermenta quæ sanguinem universum absque sensibili effervescentia præternaturali in qua sola consistit febris, valent invertere; quamobrem nec conceptu arduum videatur quòd fermentum pestilens utpote summa pollens activitate humorum texturam sive coagulando, sivè dissolvendo ita facilè & citò possit pervertere, ut in hoc nulla ipsius & sanguinis pugna sive fermentatio nisi maximè insensibilis fiat, nec calor item præter naturam intendatur, in quo casu, certè nemo febre adesse dixerit. Cæterum symptomatum turbam pestem comitari non mirum est postquam eam in perversa & corrupta penitus à fermento pestilenti humorum diathesi consistere diximus, eaque ita immutetur, & particulæ ejusdem quæ naturaliter invicem certa ratione cohærent ita disjungantur & dissocientur, ut ipsius veluti in partes integrantes, seu prima principia fiat resolutio: indè etenim quot & quantæ in naturali œconomia inordinationes sint emersuræ, nemo non videt, donec iis demum nec diu expectata finem attulerit mors; horum igitur symptomatum præcipua hìc breviter attingere operæ pretium ducimus, ex quibus explicatis ratio aliorum quæ brevitatis ergo omittere animus est facilè deduci poterit.

Ea autem omnia in quatuor potissimùm classes commodè à nobis distribui posse visa sunt ex quadruplici partium in quibus ea se se prodere solent specie repetitas; alia etenim sunt quæ partes naturales vulgò dictas, alia quæ vitales, alia quæ animales, alia quæ demum cutaneas seu habitum corporis infestare consueverunt: in partibus prioris generis seu abdomine contentis, in primis occurrunt cardialgia, vomitus aut diarrhœa &c. cardialgiæ quidem seu dolores ventriculum infestantes vomitusque à pravis humoribus à reliquis particulis quibuscum cohærebant, vi fermenti pestilentis dissociatis & ex osculis arteriarum cum portione fermenti ejusdem in ventriculi tunicas & cavitatem irruentibus, quique pro varia quam obtinent natura modò partibus ipsius sensibilibus infixæ dolorem ibidem acutissimum pariunt, modò verò fibras ipsas stomachi motrices pervadendo inito cum spiritibus in iisdem degentibus congressu, contractiones earumdem convulsivas in quibus vomitus consistit efficiunt; diarrhœas verò haud dubiè producunt humores ejusdem generis dum in intestina depluunt, vel ex hepate aut cistide fellea undè cujuscumque naturæ sint ad biliosam accedunt, quæ majori copia profluere possunt, aut etiam ex Pancreate, si humorem acidum & melancholiam Antiquorum redoleant per patentes earum partium ductus in eadem intestina derivantur.

Partes vitales quæ respiciunt symptomata præcipua ad motum cordis interturbatum spectant circa quem observantur syncopæ, lypothymiæ, palpitationes, debiles aut inæquales pulsationes, &c. A debili pulsu incipiendo, contingit ille, sive coagulatio fiat, sivè dissolutio, quia sanguis in utroque illo

statu

statu paucissimos tantùm spiritus cerebro suppeditat, unde nonnisi exigua similiter quantitate ab ipso in cor ad ipsius motum transferantur, quibus ab eodem sanguine debilis præterea accedit requisita ad fibras ipsius cordis musculares contrahendas copula elastica, unde ipsum debiliter contrahi, arteriasque in quas parvus, & debili impulsu propellitur sanguis, isque ad rarefactionem minus aptus debiliter quoque pulsare necessum est.

Inæqualis verò fit motus cordis tum ob spiritus ex cerebro in illius fibras modò majori, modò minori copia influentes, tum sanguis modò magis, modò minus depravatus, & particulis activioribus orbatus in cor ingreditur, undè modò debiliùs, mox validiùs ab ipso explosivum spirituum accedit fermentum; Syncope oritur quoties ad tempus spirituum in fibras cordis defluentium series interrumpitur, qualis saltem ad motum cordis sensibilem efficiendum requiritur aut effœta admodum ad ventriculos ejusdem appellit sanguinis pars, particulis explosivis prorsùs destituta, indè etenim cùm solito more contrahi nequeant, fibræ cordis musculosæ sanguinem in ventriculis ipsius stagnare nec in extremas partes propelli sequitur. Lypothymia causas secundum magis, & minùs à causis syncopes tantum diversas agnoscit.

Palpitatio verò ex vitiata spirituum cum copula sanguinea ob occursum heterogenearum particularum explosione oritur, vel à sanguine coagulato & grumescente, aut eodem etiam præter modum dissoluto producitur: grumosus enim & crassior sanguis cùm sibi è ventriculis cordis exitum præcludat nec una systole totus ejici possit in parietes ejusdem resilit, undè violentæ illius vibrationes; dissolutus verò ac tenuioris consistentiæ si fuerit sanguis intra ventriculos cordis inæqualiter hærens, totus simul etiam foras propelli nequit, unde eadem ratione parietes cordis in dilatione concurrit, unde palpitatio.

Partes functionibus animalibus obeundis destinatas infestantia symptomata habentur in primis deliria, phrenitis, motus membrorum convulsivi &c. quæ omnia vel à motu spirituum intra cerebrum inordinato, vel à præternaturali eorundem cum particulis elasticis in ipsis partium exteriorum musculis facta explosione dependent. Inordinatus qui contingit in cerebro spirituum motus, delirii aut phrenitidis auctor à particulis heterogeneis ex sanguine ubi ipsius principia, ut dictum fuit, pristinam inter se cohæsionem amplius non servant, in cerebrum mediis ipsius glandulis unà cum ipsis spiritibus effusis eosdemque inordinatè agentibus inducitur, pro quorum natura & ratione varia nunc vigiliæ tunc continuæ, nunc simplex delirium, nunc vero phrenitis excitatur; si verò in nerveos canales cum iisdem particulis heterogeneis spiritus inordinatè effervescentes, & inde in musculos fuerint translati, spasmi, aut motus convulsivi oriuntur qui eadem ratione fieri poterunt, si nempe spiritibus ipsis in fibris musculorum hospitantibus ex sanguine immediatè copia accesserit elastica cum qua ipsi ingredientes, ad violentas musculorum contractiones efficiendas proritentur.

Quòd ad habitum corporis, seu erumpentes in eo vulgò tumores, pustulas, carbunculos aliosque hujus generis tumores maculasve spectat; eæ omnes ac varii quidem generis tumorum eruptiones à portionibus sanguinis, & fermenti pestilentis extra vasa missis, & subcute hærentibus producuntur; segregantur verò, & à reliquis secedunt hujusmodi sanguinis portiones, dum actiones fermenti pestilentis, vel dissolutæ, aut in grumos concretæ nullam amplius cum reliquis cohæsionem servant circuituum cum iisdem peragendorum solitam retinent aptitudinem; unde modò bubones si in glandulis hærentes ibi inflammationem pariant modò vero exanthemata, modo pustulæ rubræ, aut nigricantes, & pro peculiari etiam hujusmodi particu-

ticularum combinatione, modò carbunculi exoriuntur.

Prognosim nullus morbus habet quàm pestis periculosiorem nec magis incertam, solus enim hic affectus, de cujus ratione est maximam partem inficere, quique per funerum frequentiam in primis dignoscitur. Nullum hic præterea ut in reliquis affectibus ex symptomatum remissione, aut benignitate habetur præsagium, quamplurimos etenim de medio tollere consuevit; aliqua tamen de futura salute conjectura esse potest, si tumores subito, & confestim erumpant, & ad loca minus periculosa, ac post eorum eruptionem symptomata remittant, si secus verò contingat, summum putandum est imminuere periculum, ut si alienatio mentis continuo perseveraverit, si perpetuæ vigiliæ, aut convulsiones adfuerint, si æger tremores cordis, aut frequentia patiatur animi deliquia, hæc etenim omnia aliaque si pejora fuerint symptomata mortem plerumque solent portendere.

Contra pestem pugnare solent Medici vel imminentem, vel præsentem, quandoquidem qui tempore pestilentiæ ea actu afficiuntur, curari; qui verò etiam tunc immunes degunt ab eadem præservari postulant; unde duplex potissimum occurrit tempore pestis adversùs tam ferum hostem indicatio præservatoria una, altera verò curatoria, illaque præservatoria rursus, vel ad totam aliquam Urbem, seu Rempublicam, vel ad certos divisim homines dirigitur. Quoad Rempublicam à peste ubi ea grassari incipit præservandam, solent ubi unus, aut alter tali morbo corruptus advertitur, infectos cum omni suppellectile infecta, aut suspecta extra urbem in locum commodum transferre domumque infectam à pestilenti labe expurgare, quod quomodo fiat æquè ac cautiones aliæ quæ in tali casu adhiberi solent apud Sennertum aliosque videri possunt; si verò pestis in plures disseminata fuerit, & contagium publicè grassetur, singulis quidem tutissimum est, modo id liceat, fugere & locum mutare; sed quoniam id omnium rationes non ferunt, aliis ideo præsidiis opus est quorum beneficio quisque à pestilenti contagio illæsus queat subsistere; talia autem potissimùm sunt alexipharmaca vulgò dicta remedia, quæ sicut ad pestem ipsam præsentem oppugnandam, ita & ad eandem imminentem præcavendam cum pari efficacia adhibentur; qualia sunt in primis theriaca, mithridatium, confect. alkerm. aqu. theriacalis, extracta antipestilentia dicta quæ plurima apud authores prostant; elixir. pestilentiale Crollii, aliaque hujus generis remedia innumera, quorum descriptio apud unum Sennertum videri potest, quibus omnibus si ulla adsit cacochymia blandè purgans remedium præmitti debet, corpusque in primis ab omnibus excrementitiis humoribus omnique putredine vacuum servari. Ad purgationem igitur ubi ea opus est instituendam adhiberi solent in primis pilulæ pestilentiales ideo dictæ aliave cum alexipharmacis etiam præparata remedia, quibus omnibus accedit præprimis recta vivendi ratio ex cibis nempe boni succi, & facilis coctionis, pravos omnes vitando quique facilè putrescere possunt; inter alimenta allium, & cæpa, licet pravi succi esse credantur, antidoti tamen præstantissimi rationem habent, quare eorum, moderata tamen quantitate, usus esse debet. Cibis insuper sive liquidis, sive solidis pulveres convenientes ex alexipharmacis parati, aut electuaria eadem vi pollentia immiscentes. In reliquis demum omnibus, quæ ad diætam pertinent, motu scilicet, quiete, somno, vigilia, venere, & animi affectibus mediocritas pari ratione servanda, atque aer in primis pestilenti contagio inquinatus quantum fieri poterit vitetur aut corrigatur. Nec ullum si fieri possit cum hac labe infectis sit commercium: quæque loca suspecta habebuntur igne accenso purgare curæ sit.

Curationem verò pestis ipsius quod attinet,

tinet, ejus recta administratio ex perspectis prius indicationibus omninò dependet; alia quippe dissolutio humorum si adsit postulat; alia verò coagulationi eorumdem opponi debent. Præterea circa venæ sectionem in peste celebrandam vel omittendam, maxima apud auctores agitatur controversia, cum alii eandem instituendam censeant, alii verò ea abstinendum esse prorsus judicent: cum illa humorum quæ fit in peste corruptioni impediendæ planè sit inutilis, & vires quarum conservandarum præcipuè in peste cura est, debilitet. Quique venæ sectionem improbant suam (experientia ipsa cujus in primis est hujusmodi lites dirimere) sententiam comprobarunt, quotquot enim ferè Medici, suscepta pestis curatione, in hac re observanda diligentiam adhibuerunt, plures quibus vena secta non est, quàm quibus secta fuit evasisse scriptum reliquerunt. Quamobrem putamus, & nos ponderosæ experientiæ & authoritati suffragantes, satius esse sæpissimè venæ sectionem omittere, quàm eam instituere ubi in primis in initio morbi Medicum vocari contigerit, nec pestis in corpus plethoricum concidet, nec intensam febrem habebit comitem & sanguinis aderit dissolutio. Si verò ipso morbi initio & viribus adhuc vigentibus vocatur Medicus, & aut plethoram aut febrem adesse advertat, metusque sit ne ad cerebrum, aut partem aliam principem fiat metastasis, sanguinis fieri videatur missio, & eam instituere intrepide poterit Medicus, habita tamen naturæ ægrotantis, & virium ratione, sic etenim modo dicta præcavebuntur imminentia pericula, febris compescetur & majus spatium sanguini ad circuitum suum continuandum procurabitur.

De purgatione non minùs inter Practicos auctores controvertitur, qua de re ut brevi etiam mentem nostram aperiamus, dicimus nonnunquam purgans aliquod remedium quidem esse præscribendum ac quidem ipso morbi initio, ubi scilicet corpus cacochymicum invadit pestis, aut huic interna humorum corruptio, ortum aut occasionem dedisse videtur. Nisi vero se se prodat cacochymia morbusque solius vi contagii naturalis acciderit, purgantia minùs utilia videantur. Quidquid de venæ sectione & purgatione dictum fuit, id tamen ita volumus accipi ut sive ea conveniant sive non, primus tamen locus remediis venenum pestilens oppugnantibus & excludentibus, sive alexipharmacis concedatur, ab iisque semper incipiatur curatio. Ea autem ejusdem propè generis sunt quæ ad indicationem præservatoriam adimplendam fuerunt proposita; in iis tamen aliisque alterantibus quæ in hoc morbo licèt acutissimo maximè prosunt adhibendis, primariæ indicationis præsentis scilicet dissolutionis sanguinis aut coagulationis ratio habenda est, ubi etiam dissoluti sanguinis signa aderunt, alexipharmaca calidiora in statu morbi præcipuè præscribuntur, initio etenim ubi nondum multum dissolutus est sanguis ea tamen exhiberi possunt, quæ per habitum corporis pestilens fermentum expellere apta sunt ut pulvis aut sal viperinum, lapis bezoard. mineral. &c. Alexipharmacorum autem omnium assumptioni tum interjicienda sunt quæ sanguinem refrigerare, eumque à dissolutione ob coagulandi vim qua pollent, vindicare valent, in hunc finem potiones propinandæ seu julepi cordiales simul & refriger. ex aqu. acetosæ, plantag. rosar. &c. cum succo citr. granator. aliisque hujus generis; addendo si lubeat, quemdam syrup. pariter acidum, granat. scilicet. acetos. & citr. &c. Si oppositam verò naturam nactum pestilens fermentum coagulando in primis, humorum massam videatur corrumpere, alterantia omnia calidiora sint & alexipharmaca sale volatili constantia, vique dissolvendi potissimùm prædita seligantur, eorumque usus fre-

frequens; talia sunt prædictus pulvis, & sal viperin. bezoard. mineral. theriaca, mithridat. aqu. theriac. elixir. proprietatis sine acido spiritu præparatum, corall. margarit. & alia quæ, aut venenati fermenti expulsionem promovere, aut humorum coagulationem prohibere valent. Denique ad symptomata etiam cura dirigenda est: sic bubones præcipuè, carbunculi &c. propriam curandi methodum expostulant, sed eorum seorsim si proponeretur curatio prolixior fieret hic tractatus, cùm ea aliunde ad Chirurgiam pertineat.

TRA-

TRACTATUS
DE FEBRIBUS.

CUm in omni febre cujuscumque naturæ illa sit, massa sanguinis fermentetur, ita ut in hoc seculo non ampliùs sub nomine caloris præternaturalis in corde accensi, & hinc per arterias in totum corpus distributi, sed fermentationis dumtaxat, seu fermentativi, & intestini motus partium sanguinis nota sit apud Medicos, non ineptè nos facturos putavimus si antequam ad febrium naturam, differentias, causas, &c. eruendas accedamus, quidquam de fermentatione in genere dixerimus, à cujus notitia non parùm tractatui nostro lucis accedet. Fermentationis ergo nomen, quòd à fermento illius frequentissima causa, seu occasione potiùs, aut fervore quem frequentissimè fermentescentia corpora concipiunt, derivatur, iis tantùm olim tribui solebat compositis quæ, aut ex fermenti additione, & cum ipsis mixtione turgescebant, motumque in suis partibus quasi intrinsecum acquirebant, ut in pasta farinacea, atque etiam cerevisia accidit, aut succis quibusdam spirituosis, vinosis, spiritumve ardentem in distillatione fundentibus, quæ spontè sua, citra cujuscunque corporis admixtionem, agitationem, & motum in suis partibus suscipere consueverant, qualia sunt mustum pomaceum aliique liquores, ex fructibus, plantisque spiritu abundantibus, expressi; nunc verò communior multò facta fermentationis est vox, & non solùm pastæ, musto, cerevisiæ, &c. tribuitur à novatoribus Medicis, sed extenditur etiam ad quamplurima alia, ita ut nullus ferè sit motus saltem humidiorum in triplici regno, mineralibus nempe, vegetantibus, atque animantibus, qui fermentatio non dicatur, quod non sine ratione factum existimo, cùm maxima inter humorum succorumvè in plantis, animalibus & in ipsa terra contentorum atque etiam pastæ, musti, cerevisiæ, aliorumve succorum motum quem inter fermentescendum subire solent similitudo sit & analogia.

Atque ut ad humores in corpore humano contentos seu massam sanguineam sermonem restringamus, quæ materia multò magis pertinet ad hanc nostram dissertationem, nemo sanæ mentis negare audeat, calorem hunc naturalem dictum, quo gaudet homo, sicut & alia animantia, à motu circulari sanguinis per totum corpus, & præsertim fermentativo dependere; sine quo principia sanguinis constitutiva, quæ varia, & plura sunt invicem mixta & confusa, servari nequirent, & à se mutuò secederent, ut accidit in sanguine vena secta extracto. Et quidem cùm calor, apud varios Philosophos, à motu particularum cujusvis corporis calidi dependeat, insuper corpora fermentescentia oleosa præsertim, sulphurea, spirituosa semper incalescant; calidus animalium sanguis, & quidem eo magis aut minùs excalefactus quo magis in suis partibus integrantibus agitatur, & commovetur, non alteri causæ, quàm majori, aut minori in ipso excitatæ fermentationi, seu mutuæ principiorum ejus & particularum luctæ calorem suum acceptum referre potest. Eo magis quod sicut in pasta, musto, cerevisia &c. sunt variæ heterogeneæ & sibi mutuo improportionatæ particulæ ad fermentationem dicta corpora disponentes, in sanguine pariter, ut chymica constat analysi, sunt diversa principia, spiritus, sal, sulphur, aqua, terra, aut diversæ & multiplicis figuræ partes, simi-

lem in ipso effectum præstare valentes.

Verùm antequam progrediamur ulteriùs, exponenda venit ipsius fermentationis natura ejusque tradenda definitio ne opus hoc nostrum obscuretur potiùs quàm elucidetur; hanc igitur concipere licet *per intestinum expansivumque motum partium heterogenearum & sibi mutuò improportionatarum, in humido convenienti, & spatio libero, citra causam sensibilem, hoc est sensibiliter advenientem, factum, cum totius aut partium mutatione, hoc est totali aut partiali corporis fermentati mutatione seu alteratione*, hæc definitio omnium quæ tradi possunt exactissima videtur, ut patebit per omnium verborum factam sigillatim explicationem. Ac primo quidem fermentatio motus dicitur intestinus & expansivus; motus quidem is plerumque in corpore fermentescente percipitur ut in pasta, musto, aliisque supradictis, aut quandoque sensibilis non fit, dum scilicet minor est & modica fermentatio; ratione tamen sufficienter colligi potest ex calore aliisque alterationibus corporibus fermentatis supervenientibus, & per illud convenit cum aliis multis motibus qui fermentativi non sunt, qualis verbi gratia est motus aquæ, vini, pastæ per manum immissam agitatæ, qualis est motus liquorum fluentium &c. intestinus vero expansivus dicitur ex eo quòd quasi in centro aut visceribus ipsius corporis excitetur & intrinsecæ particulæ illius motæ à centro ad circumferentiam tendere videantur, & denique ex eo quòd corpus fermentatum infletur semper & turgescat, quod non observatur in aliis quibusvis humidorum motibus. Cùm additur in definitione fermentationem partium heterogenearum & sibi mutuo improportionatarum motum esse, hoc ita fit ut intelligatur non quamlibet partium heterogeneitatem, seu diversam particularum figuram ad fermentationem requiri, sed tantum eam quæ magna inter easdem particulas improportione, & irregularitate stipata est, seu quæ, ut infra dicemus, liberum æthereæ materiæ, seu subtilis ingressum, & difficilem exitum præbet; secus enim liquores omnes quorum partes, in pluribus, diversæ figuræ sunt essentialiter in motu, fermentari dici possent, quod falsum esse nemo nescit, atque hinc est quod ea omnia quæ particulis consimilibus, hoc est ejusdem figuræ, & conformationis constant in eo statu permaneant, si verò aliæ aliis permisceantur, ut spiritus vini spiritui terebinthinæ, oleum vitrioli, oleo tartari, statim effervescent. Prætereà adjicitur in humido convenienti, propterea quod fermentatio propriè ad humida pertineat, aut saltem quæ humiditatem in se aliquam habent, quamvis enim pasta farinacea, theriaca, aliaque spissa ac proindè minùs humida videantur, non sunt tamen ita arida & sicca quin humiditatem in se aliquam habeant à qua mollia dicuntur, & hujus ratione, fermentari, turgescere, atque per motum in suis partibus inflari possunt: undè colligitur arida, sicca, & dura ad fermentationem suscipiendam apta non esse, ut experientia patet; utpote quorum partes strictiùs inter se uniuntur & nimis in quiete sunt constitutæ quàm ut se mutuò pervadant, & humidorum molliorum ritu, in quibus laxa admodum est particularum unio, motum in suis partibus distributive suscipere valeant. Præter jam dicta adjungitur fermentationis definitioni, in spatio libero, quia impossibile ferè est, fermentativum motum excitari in aliquo, nisi sufficiens sit locus & spatium ad corporis fermentati inflationem & turgescentiam, ubi enim est corporis cujuscumque rarefactio, ut est in omnibus quæ fermentantur, & novæ materiæ ingressus, ubi extensionem augeri necesse est, ac proindè locus, & spatium magis amplum requiritur. Hinc est quod dolia vino recenter facto, aut musto nimis repleta, & clausa, diffringantur; hinc est quòd vasa terrea, aut vitrea rumpantur, dum liquores iis inclusi in nimia copia effervescunt vehementius; hinc demum est quòd vasa sanguinea in febribus plerumque rumpantur præsertim dum adest plethora: in quibus omnibus casibus spatii defectus accusandus

dus. Quòd si vasis parietes ita forte sint ut vim corporis fermentescentis superent, in illo casu segniter aut nullo modo fit fermentatio. Dicitur quoque fermentationem fieri citra causam sensibilem seu sensibiliter advenientem, ut distinguatur à combustionis & ebullitionis motu, aqua enim bulliens, aut lignum combustum fermentari proprie non dicitur, sicut nec quicumque liquores aere insufflato agitati, propterea quod tales motus agnoscunt causas sensibiles, ignem nempe, aerem, quorum adventus corpora prædicta agitat & movet. Ultimò denique ponitur in fermentationis definitione cum totius aut partium mutatione, hoc est totali, aut partiali mutatione seu alteratione, ut intelligatur fermentationis terminum non alium esse quàm fermentati corporis mutationem in aliud, vel integram & perfectam, ut fit in rerum generatione & corruptione in quibus, quia partes à fermentatione novum ferè omnes situm, novum ordinem, novamque acquirunt figuram, compositum novum produci dicitur & novam formam advenire: vel partialem & imperfectam, quatenùs fermentationis motus plerumque valdè intensus, aut longus particulas corporis fermentescentis non deordinat adeò, aut figura sua spoliat, ut novam sensibiliter faciem inducat corpus fermentativum, tuncque alterari tantùm non generari aut corrumpi dicitur. Explicata hìc fermentationis natura, ejus veniunt afferendæ differentiæ, ac primò quidem ratione motus majoris aut minoris in corpore fermentescente excitati, alia dicitur effervescentia dum scilicet particulæ corporum ita intensè agitantur, ut eorum motus & tumultus non audiatur solùm, verùm & oculis deprehendatur, & aquæ bullientis ad instar inflentur maximè, vaporesque & fumos emittant, atque etiam calorem plerumque intensissimum concipiant. Hujus fermentationis speciei exempla multa suppeditat chymia, tum in variorum & sibi contrariorum liquorum aut spirituum mixtione, putà spiritus vitrioli cum oleo tartari, spiritus terebentinæ cum spiritu vini uno verbo acidi & alkalini; tum etiam in lapidum & metallorum dissolutione, quæ etsi sola utpote dura & solida fermentescere non possint, ut superiùs annotatum est, dum tamen ipsis liquores acidi & corrosivi affunduntur, proportionis defectu qui inter lapidis & metalli superficiem, partesque liquoris ipsi immediatè applicatas, ita validè concutiuntur ut alias ab aliis secedere & separari necessum habeant, donec totum corpus dissolvendum in tenuissimas partes divisum sit, quæ in liquoris dissolventis poris reconditæ ipsique magis proportionatæ facta, effervescentiæ finem imponunt. Altera fermentativi motus species effervescentiæ contraria, quæ nomen generis retinet & dicitur fermentatio, illa est in qua non tantus est particularum corporis agitatarum motus, nec tanta fumorum vaporumve exhalatio, item nec tam intensus calor, ut in pasta accidit, musto, cerevisia novella, aliisque quamplurimis, lenius multò & blandiùs fermentescentibus.

Similiter ratione subjectorum in quibus excitatur, alia naturalis dicitur fermentatio; in qua scilicet ars seu artificis manus nihil præstat, sed totum opus à natura absolvitur, ut videre est in vegetabilium succis, in visceribus terræ ad mineralium productionem, animalium sanguine & humoribus ad nutritionem, generationem, calore nativum fovendum &c. alia artificialis quæ in illis tantùm excitatur, quæ arte parata sunt potissimùm dum alia aliis permiscentur & activa passivis applicantur, ut in chymicis experimentis & præparationibus accidit: rursus fermentatio naturalis alia perfectiva dicitur, dum compositum ab ipsa perfectiorem statum acquirit, alia corruptiva, dum indè in pejus ruit; sed profectò cùm generati unius sit corruptio alterius non valdè magni momenti est illa divisio sicut nec multæ aliæ accidentales quæ fieri possint quatenus scilicet aut brevius aut diutius durat, aut mineralibus, vegetabilibus, animalibusque competit.

Causas fermentationis quòd attinet, plures sunt variorum hac de re opiniones; alii siquidem putant motum fermentativum ab intrinseco excitari, nulla causa ab extrinseco adveniente, eumque à spiritibus, scilicet principio corporis magis activo & magis subtili deducunt, quatenus illi mobilitate & agilitate sua fugam meditantur & avolare tentant, quod præstare non possunt, nisi particulas crassiores quibus implicantur commovendo & agitando, plus minus pro majori aut minori spirituum copia. Qui pro primis corporum elementis aquam, aerem, terram & ignem statuunt, particulas ignis in composito reconditas pro causa fermentationis afferunt, ita ut de ipsis non secus ac Chymici de spiritibus ratiocinentur; putantque ex iis multi quod illa corpora quæ nos alkalia nuncupamus cum igne & calore reverberata sint, maximam copiam talium igneorum corpusculorum in suis poris quasi incarceratam continere, quibus si quecumque occasione pateat exitus statim præ volatilitate sua, maximo impetu elevantur: sic ajunt affusa calci aqua, maximus oritur tumultus, sic liquores acidi, lapideis, metallis aliisque calcinatis affusi motum fermentativum excitant. Alii causam fermentationis duplicem statuunt, acidum scilicet & alkali ex cujus mutua actione, mutuoque concursu motus fermentativus excitatur, putantque nihil in natura esse quòd suo acido suoque alkali non gaudeat; cujus hypotheseos argumentum assumpserunt ex artificialibus & in chymia solitis effervescentiis consequenter ab acidi cujuscumque cum alkali corpore mixtione; acidum verò appellant illud corpus quod particulis longis aculeatis donatum, organum gustus fortiter ferire & in ipsum altè insinuari aptum est, ut succ. limon. spirit. vitriol. spirit. nitri &c. Dicunt alkali illud corpus quod calore aut igne calcinatum propter transitum frequentem corpusculorum igneorum per ipsius substantiam, porosum secundùm se totum, factum est, sicque acidum utpote aculeatum in se ipso absorbere maxime idoneum, præeunte tamen fermentatione, & tumultu quem procedere arbitrantur ex motu ipsius acidi, quod penetrando in alkalini corporis substantiam suisque particulis veluti totidem cuneis, corporis cui occurrunt partes à se invicem dividunt; donec, aut acidum successu temporis in alkali poris intricatum fuerit, & motum suum amiserit, aut alkali totaliter dissolutum sit. Alii demum res penitùs indagantes, & magis philosophicè quàm medicè, id est sensibiliter inquirentes, quorum hìc sententiam amplectimur, existimant corporum fermentescentium motum etiamsi ab intrinseco, hoc est à partibus corpus constituentibus, suscitari videatur, revera tamen adventitium esse; hoc est à causa extrinsecùs adveniente primò excitatum, quæ causa nulla alia est, quàm subtilis materia, & ætherea apud Philosophos hujus ætatis dicta, cujus existentiam multis probant rationibus, & experimentis, motu pernicissimo à Deo accepto veluti ipsi essentiali, corporumque omnium poros replens, & pervadens, omnium motuum in sublunaribus excitatorum causa unica statuitur, ac proinde fermentationis, quam producit quoties liberum patentemque in corpora, seu illorum poros ingressum invenit, difficilemque exitum, tunc siquidem mobilitate sua tenuitati suarum partium conjuncta, dum corpora quæcumque copiosiùs pervadit, & penetrat, partes ejus crassiores resistentes, & remorantes effringit, & quaqua versùs agitat; unde corporis turgescentia sequitur major, aut minor pro majori, aut minori materiæ subtilis ingressu majorique, aut minori partium contranitentium resistentia; quæ turgescentia continuatur, & durat, donec illa materia ætherea, vias undequaque faciles sibi fecerit, liberumque adeò exitum atque ingressum invenerit, in illo namque casu cùm facilem habeat commeatum, nullam diffractionem, agitationem nullam parit, corpusque tunc quietum & pacificum apparet, quemadmodum in iis quæ non fermentescunt non

solùm

solùm fieri deprehendimus, sed consequenter etiam ad validissimas effervescentias.

Causa autem occasionalis & dispositiva quæ parat & disponit corpora ad copiosum illum & solita majorem materiæ æthereæ ingressum, est particularum in præcedentibus relata heterogeneitas seu irregularitas, immiscibilitas, improportio &c. qua fit ut cum aliæ aliis facile applicari, adaptari, & uniri non possint, inde viæ latiores materiæ subtili cudantur atque sternantur, ac proinde ipsa copiosiùs ingrediatur, unde fermenta omnia, corpora tantum quibus immiscentur fermentescere faciunt in quantum improportionatam corpori fermentando in suis partibus figuram habent; in tantum liquores chymici alii aliis affusi & mixti invicem agitantur in quantum particulis diversæ & contrariæ figuræ gaudent, in tantum acida cum alkalinis fermentationem, aut effervescentiam concipiunt in quantum illorum istorumve integrantes partes eam non habent configurationem per quam invicem sine tumultu, & colligari, & cohærere possint. Uno verbo, ubicumque est partium miscendarum & jungendarum sufficiens heterogeneitas, ibi propter jam dictam rationem turgescentiam suboriri necesse est, atque hinc est quod in omnibus sanguinis fermentationibus partes heterogeneæ semper accusantur.

Hæc ultima proposita hypothesis quæ totum fermentationis opus ipsi materiæ æthereæ tanquam primæ, præcipuæ & efficienti causæ tribuit, optima omnium videtur hodieque apud saniores Medicos recepta est, corpora siquidem quæcumque illa sint, quibuscumque spiritibus aut particulis igneis referta sint & qualecumque acidum & alkali contineant certè neque spontè neque per fermenti additionem, neque dum alia aliis miscentur, motum majorem acquirere possunt quàm in se habeant. Constans enim motus lex est, corpora in eo statu semper perseverare in quo jam constituta sunt, nisi ab agente extrinseco hinc dimoveantur; quomodo igitur fermentum quod nullo motu sensibili donatum percipitur, pastæ, cerevisiæ, aliisque permixtum, quæ etiam in se nullum motum habent commotionem majorem in dictorum corporum partibus faciet atque calorem intensiorem producet, ut accidere in iis videmus dum invicem effervescunt. Quomodo spiritus vitrioli oleo tartari, aqua calci affusa, quæ omnia separatim in motu sensibili posita non sunt effervescentiam tumultuosam excitabunt; quomodo acidum alkalino occurrens corpori, motum, quem antea non habebat, majorem acquirit; quomodo particulæ ignis in calcinatorum poris incarceratæ ac proinde minus agitatæ in motum iterum vehementem ciebuntur. Quomodo demum spiritus antea infricati & minùs mobiles jam fermentescente corpore extricabuntur & morbilitatem acquirent, certè illud propter jam assignatam, & ab omnibus Philosophis receptam motus legem concipi non potest; nisi materia quædam summè mobilis & agitata extrinsecus adveniat, qualis est materia primi elementi seu materia subtilis quæ pro varia corporum fermentescentium efferventescentiumve dispositione seu partium configuratione & pororum hiatu modò majori, modò minori copia irruit & penetrando partes huc illuc, nunc cum tumultu, nunc blande & jam minori impetu propellit. Dum autem materiam æthéream fermentativi motus primariam & præcipuam causam statuimus, non excludimus ab hoc opere alias varias & juvantes causas quale sunt aeris elasticæ partes; quæ dum poros corporum à materiæ subtilis motu & ingressu latiores factos, ut plurimum subeuntes vi qua pollent elastica ad partium divulsionem & separationem non parum conducunt, & fermentescenta corpora in bullas plerumque elevant; quales etiam sunt particulæ tenuiores & magis subtiles, sive spiritus qui motu majori quem faciliùs suspiciunt à materia æthérea ipsis multò tenuiori communicatum, juvant ipsam ad hunc effectum faciliùs prom-

promptiusve præstandum. Effectus verò fermentationis seu terminus, ut superiùs innuimus, corporis in quo ipsa excitatur partes variè agitando, separando, attenuando, in unam quasi naturam redigere seu proportionem iis quandam conciliare ut cohæreant, ita tamen ut materiæ subtili & una & alia parte liber transitus sit; vel crassiores maximè resistentes in fundum per præcipitationem propellere aut foras si sint viæ patentes eliminare, aut ad corporis fermentati ambitum per motum expansivum protrudere. Hoc quàm verum sit probat unum instar omnium mustum in doliis fermentescens. Non negamus quoque, materiam subtilem pro causa fermentationis admittendo, acidi & alkali in promovendo fermentativo motu efficaciam dum applicantur invicem aut admiscentur; eò magis quod à posteriori, per multa scilicet in chymia fieri solita experimenta notum habemus illa semper ubi sibi mutuo occurrunt turgescere & fermentari. Sed antequam explicemus in quo sita est talis efficacia, & quomodo ex applicatione horum duorum corporum turgescentiæ motus suboriatur, juvat hìc monere nomen acidi & alkalini plerumque non esse aliquod absolutum, sed merè respectivum, nam inter acida quæ sunt multiplicis generis sicut & alkalina, si talia absolutè essent, nulla excitaretur fermentatio; similiter & inter alios plerosque liquores quorum neuter acidus est ut inter spiritum terebinthin. & spiritum vini & urinæ &c. nullus turgescentiæ motus superveniret; quod tamen falsum esse experientia comprobat, nam inter acida multa dantur sibi mutuò heterogenea & quæ invicem mixta fermentescunt; dantur similiter multi alii liquores sulphurei aut acres, qui dum sibi mutuò affunduntur fermentationis motum concipiunt, dantur & multa alia corpora quæ nec acida nec alkalina gustu deprehenduntur, quæ invicem confusa fermentantur, ut videre est apud Graef, maximo argumento dicendi acida alkaliaque talia dicenda esse habito respectu ad alia corpora quibuscum fermentescere solent? sic aqua, etiam si acida non deprehendatur, talis tamen dici potest respectu calcis vivæ & aliorum calcinatorum, spiritus vini respectu spiritus urinæ, utpotè quæ acidorum vice funguntur, ex acidis verò diversis simul fermentescentibus liquoribus, alius alkalinus dici potest cujus vicem supplet, & sic de cæteris; habent enim corpora omnia invicem fermentescere solita, etiamsi acida aut alkalina gustu non deprehendantur eam ad se multò habitudinem partium invicem mixtarum situm, ordinem, pororum configurationem quæ est in veris acidis & alkalibus sibi mutuò affusis spiritu vitrioli & sale tartari, unde non mirum si eorum ritu effervescentiam aut fermentationem concipiunt. Uno verbo omnia quæ fermentationis aut effervescentiæ motum subeunt id præstant improportione & heterogeneitate suarum partium, ut jam dictum est; undè cùm corpora innumera respectum aliorum quamplurimorum tali modo se habere possit concludendum quòd si alkali & acidum confusa & mixta fermententur, item & omnia alia cujuscunque naturæ sint corpora, id pendere semper ex jam repetita partium heterogeneitate quæ modo supradicto tumultuosum magis aut minus materiæ subtilis ingressum permittit. Atque hinc debet peti maxima quam habent ad simul fermentescendum dispositio alkalia atque acida, sic cùm variam & multiformem in suis partibus aculeatis figuram habere possint, & multiplicia quoque & multiplicis ut supra innuimus esse, alia enim habent partes cylindricas, alia triangulares, quadrangulares, pyramidales &c. alia acumen tenuius, alia obtusius, alia in formam acus, alia in formam cuspidis, & hinc est quod respectiva sit semper actio illorum, spiritus nempe vitrioli, sulphuris, salis, nitri, aqua regal. acetum destillat. succ. limon. succ. berberis, &c. etiamsi in aciditate conveniant; varios tamen sortiuntur effectus, ratione variæ partium configurationis; si ab eorum liquorum quibusdam argentum, ferrum,

rum, cuprum solvitur; ab aliis aurum, quidam cum peculiaribus fermentescunt corporibus, quidam cum aliis quidam plumbum solvunt, quidam non, quidam corpora à liquoribus salsis aut acribus soluta præcipitant, quidam non, quidam demum lapides, terras testas &c. dissolvunt; ratio petitur ex varietate figurarum in partibus, quæ dicta corpora utpotè in poris suis variantia subire æqualiter & penetrare non possunt.

Quod diximus de acidis dicendum pariter de alkalibus quæ in multas species dividuntur, alia namque sicca sunt, ut calcinata omnia, lapides, testæ, terræ, metall. corall. margarit. sales fixi & volatiles &c. alia humida quæ propriè nihil aliud sunt quàm jam dicta salia volatilia aut fixa in aqueo humore soluta, ut patet ex oleo tartari & alio salium fixorum per deliquium facta spiritu urinæ, fuliginis, cornu cervi, armoniaci aliisque spiritibus volatilibus, quæ nihil aliud sunt quam sales volatiles soluti. Item ex alkalinis alia salsa sunt, ut sales omnes volatiles & lixiviosi, alia composita & corporea, ut lapides, terræ corall. &c. Nec putandum (quod hìc per transennam observari volumus) liquores omnes aut corpora composita quæ invicem effervescunt id præstare ratione acidi aut alkalini salis quod in se contineant, ut quidam volunt, ut potè quod intricatum est & nondum sui juris factum, sed potiùs per partes suas integrantes in quibus sufficit ut reperiatur improportio & irregularitas ad promovendum majorem materiæ subtilis ingressum eo quo supra dictum est modo; Præterea differunt etiam alkalia & in alias species dividuntur per diversos, quibus referta sunt, poros, ut enim acidorum ratio consistit in longitudine partium, acutie & duritie, ita alkalium natura in porositate ut ita dicam & meatuum abundantia sita est; unde pro varietate illorum meatuum seu pororum qui modò oblongi sunt modò rotundi, triangulares, hexagoni, quadrati &c. variæ exurgunt alkalium species, variis absorbendis acidis, quæ nempe suis foraminibus proportionata sunt & in poris suis recipi idonea.

Non pretermittendum autem dum de fermentatione agimus interdum quamvis rariùs, nullum calorem in corpore etiam validius fermentescente excitari, ut, verbi gratia, accidit in fermentatione corall. cum aceto distill. quamquam aliunde strepitus satis fortis excitetur; quod ex eo procedere existimo, quod nullæ aut paucissimæ adsint in utroque corpore partes sulphuræ, quarum motus ad calorem corpori cuicunque conciliandum plurimùm omnino juvare constat ex omnium oleosorum sulphureorumve effervescentia, quæ calorem intensissimum plerumque comitem habent; item & ex fermentatione aliorum, quæ magna sulphurum copia non abundant, in qua minor multò calor percipitur. Aut si mavis prædictum phænomenon per Philosophiam Carthesianam explicare, dici potest moveri quidem in fermentatione, seu dissolutione corall. partes aceti & corall. sed non ea specie motus, vorticosi scilicet, quæ requiritur ad calorem constituendum.

Aliud quoque notatu dignum in plerorumque succorum liquorumve, aut aliorum corporum fermentatione suboritur, dum enim alia aliis confunduntur, & immiscentur post connatum inde ob heterogeneitatem fermentationis aut effervescentiæ motum, modò partium diversi corporis strictissima unio superveniat citra ullam præcipitationem, ut ex spiritum vitrioli supra sal tartari, sed salsum quid ex utriusque mixtione generantur, quodque multiplicis speciei est, ut de acidis & alkalinis dictum est, pro vario acidi aut alkali prædominio, variaque diversorum acidorum alkaliumve mixtione, unde alumen, vitriolum, nitrum, sal gemm. sal marin. sal armoniac. tartarum vitriolatum, non ejusdem, sed diversæ speciei dicuntur; modò à corporum invicem mixtorum effervescentia non stricta unio succedit, sed partium corporis dissoluti in liquore dissolvente occultatio citra ullam quoque præcipita-

pitationem, ut in aur. ab aqua regal. dissolutione, argenti, mercurii; nam etiamsi illa metalla in suo sinu contineant, diaphaneitatem atque pelluciditatem non amittant, propter exiguitatem dictarum particularum quæ transitum lumini parum aut minimè denegant, quæque quamvis simul junctæ gravitatem sufficientem habeant, qua fundum petant, separatæ tamen & in minimas divisæ particulas aut moleculas magis levitant, & à præcipitatione arcentur non solùm liquidi motu, illas in continua agitatione detinentis, sed etiam particulis dissolventium aculeatis in poris partium metallicarum infixis illas veluti suspensas detinentibus.

Modo denique ex jam sæpiùs dicta liquorum heterogeneorum aut corporum effervescentia, præcipitatio sequitur, quæ etsi omnes non comitetur fermentationes, ipsa tamen nonnisi fermentatione præeunte eaque sensibili aut insensibili contingere potest, idque quatenus aut crassiores corporum mixtorum partes quæ cum aliis uniri facilè non possunt per fermentationis motum deturbantur, aut quatenus eadem propria gravitate a tenujoribus separantur & fundum petunt, aut demum quia ex junctione variorum corporum, crassiores exurgunt moleculæ. Sic spiritus urinæ cum spiritu vini post intensissimam effervescentiam coagulum facit, & præcipitat? quod eodem modo in aliorum plerumque mixtione aut confusione contingit. Verùm præter jam dictam quæ spontè accidit ex variorum contrariorumve corporum aut liquorum mixtione & effervescentia præcipitationem, etiam & alia ejus species datur, quæ spontanea minimè est, quæque post fermentationem corporumve solutionem non subsequeretur, nisi novus affundatur liquor qui præcipitationi veluti occasio sit, liquor verò effundi debet, non unius & ejusdem naturæ, sed varius pro varietate liquorum mixtorum, corporum dissolutorum & menstruorum dissolventium; sic oleum tartar. aut spiritus salis armoniaci, aurum ab aqua regal. dissolutum præcipitat, aqua marina aut salsa mercurium à spiritu nitri solutum; oleum item tartari, plumbum & coral. in aceto destill. solutum; flores sulphuris ab aqua sal. tartar. imprægnata solutos, aqua simplex; jalapa in spiritu vini soluta, & sic de aliis plerisque quæ propriis menstruis soluta, variis diversisque indigent liquoribus aut corporibus quæ solutioni affusa aut addita corporis dissoluti præcipitationem promoveant.

Notandum tamen quòd non unus liquor aut unum corpus præcipitationem facit in certis semel solutis corporibus, sed duo, tria, quatuor &c. propterea quòd quamvis eadem absolutè non sit, habent tamen eam in suis partibus proportionem plus minus aptam eundem præstare effectum.

Notandum quoque quòd quæ ab alkalibus soluta sunt ab acidis potissimùm præcipitari soleant, & quæ ab acidis, alkalia ad sui præcipitationem requirant; quomodo autem & qua mechanica ex diversorum affusione variorum corporum præcipitationes fiant diversa est plurimorum sententia. Alii putant ea quæ solutionibus affunduntur novum pondus addere corporibus solutis ratione cujus versus inferiora descendant; alii per impetum liquoris affusi deturbari particulas corporum solutorum, quæ suspensæ detinebantur à particulis menstruorum & dissolventium in poris dictorum corporum superficie tenus infixis, ac proinde facilè separabilibus; quod probant potissimùm acidorum exemplo metalla aut corpora solida solvere solitorum, quorum particulæ aculeatæ in minimas soluti metalli moleculas, hinc inde leviter tantùm & superficiariè infiguntur, ita ut ab illis in menstrui sinu suspensæ detineantur, quæ deinde dum novus affunditur liquor aut corpus versus inferiora præcipitatur, soluti scilicet dissolventis & disoluti particularum unione, per impetum corporis in solutionem cadentis, hoc est ruptis extremis particularum acidarum aculeis quæ in poris metalli aut corporis dissoluti infixi erant; hinc petunt rationem cur præcipitata omnia

nia præsertim, quæ ab acidis dissoluta sunt aciditatem in se aliquam retineant, & pluries lavari, & elui debeant ut edulcorentur, cùm enim infixos in suis poris habeant extremos, ut jam dictum est acidorum aculeos aciditatem, quæ à dictis aculeis promanat vimque aliquo modo corrosivam non possunt non habere quæ per lotionem ex aqua tollitur propterea quod maxima vehiculi copia fulciuntur hujusmodi aculeatæ partes in aqua facile solubiles, eorumque virtus utpote magis dispersa imminuitur, & infringitur, inde petunt insuper rationem cur etiam valde acidum, & corrosivum menstruum præcipitatio post solutionem metallo vim suam corrosivam atque aciditatem maxima ex parte amiserit, ita ut aliis dissolvendis non amplius aptum sit, ruptis enim ut jam dictum est particularum menstrui acuminibus illæ magis inde obtusæ evadunt ac proinde corpora solida pervadere minus idoneæ.

Alia demum circa solutorum corporum præcipitationem ex liquore, aut corpore affuso sententia, quæ statuit ideò præcipitari semel solutas corporum variorum partes ex eo quòd liberæ relinquantur ac proinde propria gravitate decidant, dum particulæ menstrui acidæ, aut alkalinæ pro natura ipsius corporis de novo affuso occurrunt quo cum majorem habet dispositionem ut uniatur; atque hinc volunt derivari vim præcipitatorum alkalinorum corporum, quæ ab acidis soluta sunt, & acidorum corporum ab alkalinis dissolutorum; ab aliis tamen aliter explicatur hujusmodi dispositio, quam habent menstrua, ut soluta corpora relinquant, & novo affuso liquori, aut corpori occurrant, hancque desumunt ex motus legibus, corpora enim eò magis ferri sunt apta quò minorem inveniunt resistentiam, seu quò majorem habent facilitatem ut tendant. Non mirum ergo si acida per humoris alkalini affluxum agitata metalli partes relinquant, ut versus alkalinum liquorem ferantur, & vice versa; minorem namque versus affusum additumque corpus inveniunt resistentiam facilioremque viam; huic explicationi addi, ut mihi videtur, potest materiæ æthereæ actio quæ in semel facta solutione liberum habens transitum, dum deinde novus affunditur liquor, aut corpus, patentiores à corpore affusò in solutionis superficie vias invenit, & solito majori copia ingrediendo, remorantes solutorum corporum partes in fundum detrudit.

His de fermentatione in genere ejusque genericis effectibus prælibatis, ordo postularet, ut ad fermentationes specificas, & quæ potissimùm in mineralibus, vegetabilibus atque animalibus, imò etiam, & meteoris fieri solent descenderemus, variasque inde exortas mutationes, alterationes, generationes, corruptiones in triplici Regno consideraremus; verùm quia febris, quæ fermentationis species est, natura, ex iis quæ jam dicta sunt de fermentatione in genere sufficienter erui, & colligi potest, & ea omnia quæ hic desiderari possunt fusè explicata videri facile est apud Vvillisium aliosque qui de hac materia ex professo egerunt, ad eam tantum effervescentiæ, seu fermentationis speciem properamus, quæ febris dicitur apud Medicos, & quæ præcipuum unicumve est hujus tractatus objectum.

Ut igitur illius quandam statim cognitionem ingeramus ipsiusque delineatio quædam fiat definienda cum sanioribus Medicis venit febris; *Inordinatus expansivusque, permanens tamen, humorum circulantium, seu massæ sanguineæ motus ejusque effervescentia immodica pulsum supra statum naturalem accelerans immutansque, & calorem excedentem, vel in toto corpore, vel in principibus partibus excitans:* ad cujus definitionis perfectam intelligentiam, meminisse debemus eorum, quæ in principio hujus tractatus dicta sunt, sanguinem scilicet revera in nostro corpore fermentescere, & circulari, in quò duplici motu calor naturalis, & vita consistunt, quæ fermentatio tandiu naturæ congrua dicitur, quandiu moderata, hoc est, quandiu functionibus ab ipsa mediatè, aut immediatè dependentibus, secundùm ætatem,

tem, ut clarius loquar, quandiu principia sanguinis constitutiva quæ varia sunt & diversa, moderata qua gaudent inter se heterogeneitate, per benignum, minusque vehementem materiæ æthereæ ingressum leviter commoventur, & inter se mixta exactè, & confusa; symbolum conferente motu ejusdem sanguinis circulari, qui cordis per systolem suam impellentis beneficio fit, caloremque ut & alimentum toti corpori communicat. Sanguinem enim ut & alia corpora variis constare partibus, quæ diversæ rationis diversæque figuræ sunt, nulli dubium esse potest, spirituosis scilicet, admodum subtilibus mobilibusque, sulphureis, seu biliosis, salinis volatilibus, aut fixis, aqueis, aut serosis, & tandem tartareis, seu terrestribus, quæ prout variè inter se combinantur, varièque sibi mutuò junguntur, prout dominium obtinent, varias sanguini inducunt diatheses, seu constitutiones, diversasque faciunt temperamentorum, si in statu naturali sint, imò etiam morborum, si præternaturaliter se habeant, differentias. Ita se habere non solum evincit sanguinis facta analysis, quæ totidem jam dicta principia exhibet in sanguine, verùm & ratio atque experientia illud idem demonstrant; salsedo enim quæ in urina sero, & saliva reperitur salsi in sanguine præsentiam certam facit; bilis flavi caloris ut sulphur, quæ continuò per hepatis substantiam filtratur, atque est etiam inflammabilis in pluribus corporibus, sulphureas arguit substantias seu particulas: Spiritus animales per corticem cerebri filtrati de quorum existentia nemo dubitat, materiam ex qua generantur, subtilem, mobilem, & spirituosam denotant; urina verò, sudor, lachrymæ, imo ipsa sanguinis liquiditas aquam seu phlegma sanguinis designant. Crassities demùm seu coagulatio sanguinis extracti, imò etiam ex ipso intra corpus geniti calculi & lapides, terrestres ejus indicant particulas, uno verbo cum ex iis constemus omnes quibus nutrimur, spirituosa, sulphurea, salsa, aquea, terrena alimenta quibus indifferenter vescimur, non possunt nisi chylum similibus constantem principiis quamquam minus crassis generare, unde sanguis deinde prædictis constans partibus producatur. Præterea chylus qui continuò in sanguinem appellit ad sanguinis resarciendas jacturas, qui ipse ex variis & diversæ figuræ particulis ipsi massæ sanguineæ satis improportionatis constituitur, atque etiam lympha, quæ è glandulis ubi secreta est, iterum in sanguinem advehitur, quæque acido referta est, cùm mercurium extinguant, non parum concurrunt ad fovendam, conservandamque materialem in humani corporis humoribus fermentationem. Chylus quidem quatenus, ut jam jam innuimus, ipsi sanguini cui sensim & guttatim in subclavia vena affunditur non totaliter homogeneus est, sicque dum una cum ipso per cor & vasa sanguinea circulatur ob partium suarum irregularium, improportionatarum, immiscibilium aliquo modo heterogeneitatem, fermentationem in massa excitat ex qua ipsius in sanguinem mutatio subsequatur, & propter ejusdem chyli utpote sulphurei & pinguis à sale acri sanguinis dissolutionem, coloris albi & lactei in rubrum transmutatio, lympha verò quatenus acido referta alkalinæ bili quæ semper in sanguine hospitatur contraria est, & ut ipsum veluti acidum ad alkali se habet, effectum proinde similem seu motum fermentativum producere apta. Quantùm autem chylus massæ sanguineæ confusus fermentationem illius augere & promovere idoneus sit, patet præprimis ex calore corporis aucto, pulsuque elevato, & vehementi facto atque etiam paululum accelerato, duabus aut tribus à pastu horis, quod tempus præcisè est quo chyli distributio fit, ejusque à venis lacteis, receptaculo Pecquetiano, ductuque thoracico in sanguinem instillatio.

Fermentationi verò illius sanguinis quæ secundùm naturam dicitur, quequæ ex mutua principiorum variorum sanguinis lucta, mutuoque occursu particularum diversæ naturæ, tum sanguinis, ipsiusque tum chyli, tum lymphæ excitari

rari solet, non parum cunducunt, ut in omnibus aliis fermentescentibus corporibus prædominantes, in ipso spirituosæ atque sulphureæ partes illæ, siquidem magis ad motum dispositæ, dum semel à materiæ subtilis ingressu in motum constitutæ sunt, juvant plurimùm ad alias ut de fermentatione dictum est in genere crassiores exagitandas, attenuandas, atque subtiliandas, atque hinc est quòd tenuis, vividus & qui spiritibus & sulphure tenuiori turget sanguis, ut in calidioribus fervidioribusque temperamentis accidit, multò magis fermentetur, minùs verò ubi phlegma, terra, principia passiva dicta, dominium supra activa obtinent, eaque aut nimis intricant aut diluunt; hinc quoque est quòd in omni febre sulphurearum sanguinis particularum exaltatio semper accusetur, utpote quæ calorem febrilem corpori præ aliis omnibus conciliare aptæ natæ sunt. Quæ itaque fermentatio naturalis est sanorum propria dicitur, dum æquabilis & moderata est, ob causas jam satis fusè recensitas; præternaturalis & morbosa dici debet non solùm dum minus lentiusque & segnius fit, unde ortum habent morbi frigidi, obstructiones, cachexiæ, chlorosis, melancholia &c. verùm etiamsi dum eadem vehementiùs, intensiùs & cum majori integrantium sanguinis partium exagitatione peragitur, unde omnis generis febres deducendæ videntur, ita ut fermentatio febrilis ab ea quæ secundum naturam fit, non alio modo differat, nisi secundum magis & minus, causasque easdem magis aut minùs intensas agnoscat.

Ad febrem ergo quandoquidem se noster iterum convertit sermo, jam exponenda veniunt singula illius definitionem exponentia verba. Dicitur primò febris, motus inordinatus & expansivus humorum, propterea quod talis motus præternaturalis est & verè fermentativus, cùm omnia paria habeat cum aliis aliorum corporum fermentationibus, & hoc tenet vicem generis. In definitione additur, motum illum permanentem esse, hoc est una ad minimum aut altera die durantem, ut distinguatur à motu illo sanguinis intensiori, qui excitatur consequenter ad cursum aut alia valida exercitia, ex quo corporis incalescentia & sudor plerumque sequuntur; neque enim æstus ille & sanguinis agitatio febrilis aut morbosa est, quia de ratione morbi, secundùm Pathologicos, est ut in corpore permaneat; nec citò transeat. Secundò dicitur febris pulsum supra statum naturale accelerare & immutare, & hoc experientia quotidiana confirmatur qua compertum est nullum esse febricitantem, in quo pulsus frequentior non sit, imò etiam & plerumque alio modo immutatus, dum nempe vehementior, est, magis elevatus, inæqualis, intermittens, cujus ratio petitur à mutata, per immodicam fermentationem sanguinis constitutione, ejusque particulis magis & magis solutis & attenuatis, atque etiam spiritibus animalibus mobilioribus magis factis, quæ omnia ad accelerandam cordis systolem multum contribuunt atque etiam vehementiorem efficiendam, sanguis enim & spiritus animales constrictionis cordis causæ sicut & aliorum musculorum veræ statuuntur. Tertiò & ultimò asseritur in definitione febris, ipsam calorem in toto corpore aut in præcipuis ejus partibus excedentem excitare, ut sub hac generica definitione contineantur febres cujuscumque speciei illæ sint, in quibus totum corpus incalescit & præprimis quæ lipiriæ, horrificæ, aut algidæ dicuntur, in quibus quamvis calor intendatur in præcordiis & magnis vasis, inest tamen frigoris & horroris sensus in habitu corporis aut extremis partibus, quod procedit sæpiùs ex serositatum salinarum in membranas musculorum exudatione, quæ pungendo leniter frigoris sensum afferunt; adduntur etiam & hæc ultima verba ut distinguatur febrilis status à plerisque aliis corporis constitutionibus, in quibus pulsus acceleratur, & tamen febriles non sunt, ut in chlorosi, cachexia laborantibus, moribundis &c. accidit, in quibus cor idcircò frequentius pulsat, quia leviter tantùm

tùm contrahitur propter spirituum & sanguinis vitium, sicque brevius spatium percurrit. Non est hìc ut immoremur in examinanda à Veteribus tradita febris definitione quam dicebant *calorem præternaturalem primariò in corde accensum & inde per arterias in totum corpus distributum*; sufficit enim dicere eam adæquatam non esse nec exactam, claram &c. imò ipsam potiùs explicare effectus febris quàm ejusdem naturam seu quod primò in illa concipitur. Secundò in hoc etiam erravere Veteres quòd putarent in tantùm febrem esse morbum, in quantum cordi utpote veræ parti viventi communicaretur, credebant siquidem sanguinem neque vivere, nec partem corporis esse, quod tamen falsissimum esse & gratis dictum vel ipsis compertum est Medicinæ tyronibus.

Ex tradita à nobis febris definitione, hærere non debemus in proprio illius & immediato subjecto, quod nullum aliud esse potest quàm ipsa massa sanguinis seu humores in vasis sanguineis circulantes; qui fermentationis capaces sunt, undè colligitur quantum à vero aberrarint Antiqui febris ephemeræ seu diariæ sedem in solis sanguinis spiritibus, immutata reliqua massa, calorem præternaturalem constituentes.

Quasi partes solidæ calorem in se primò auctum humoribus & sanguini concilare possent, cùm calor tum naturalis tum præternaturalis à duplici sanguinis motu circulari scilicet & fermentativo dependeat.

In tradenda febrium divisione quæ multiplex est, diversa à quamplurimis via tenetur, tum Veteribus tum Neoricis.

Alii primò dividunt in continuas & intermittentes; alii in diariam, putridam, & hecticam, alii in imputres, putridas & pestilentes, alii alio modo; nos verò simpliciorem servantes methodum, nec divisiones prædictorum authorum quæ apud ipsos videri possunt sequentes, febres dividemus, primò in essentialem & symptomaticam: essentialis illa est cujus causa primariò in sanguine continetur, nec ab ullo alio corporis affectu aut affecta parte dependet. Symptomatica verò sic dicta, ex eo quòd alterius affectus symptoma sit, causam in sanguine primariò genitam non agnoscit, sed à parte aliqua primariò affecta mutuatam & sanguini transfusam.

Primi generis est febris ardens, maligna, febres continuæ & intermittentes, in quibus sanguis per causam in sinu suo primò genitam effervescit &c.

Febris autem quæ inflammationes & ulcera partium subsequitur, in qua quia miasmata sanguini heterogenea vel à parte inflammata, vel ab ulcere circulanti massæ sanguineæ communicantur, quæ in ipsa fermentationem concitant præternaturalem, non primaria & essentialis dici potest febris, sed secundaria & symptomatica. Essentialis febris quæ talis dicitur ob causam ejus primariò in sanguine genitam, nec ab aliqua affecta parte mutuatam, subdividitur adhuc in continuam & intermittentem. Continua dicitur dum a primaria invasione ægrum non deserit, donec eliminata per sudores vel per alias vias causa morbifica, partibus nempe heterogeneis in sanguine contentis, vel novam constitutionem per subactionem ejusdem materiæ acquirendo movendo sanguini febrilique fermentationi non ita idoneæ evadant; undè desinat immodica sanguinis agitatio, quæ iterum stato tempore & constanter non recurrit.

Intermittens verò dicitur dum non continuata causæ morbificæ in sanginem actione ægrum affligit, verum dum eundem quasi repetitis vicibus corripit & per intervalla; ita ut modò cum febre, modò febris expers deprehendatur ægrotans; & quòd febris continua per unum extensum continuatumque paroxysmum præstat, partium nempe heterogenearum segregationem aut subactionem; ipsa per plures stato plerumque tempore & constanter recurrentes paroxysmos moliatur. Continua febris modò imputris est modò putrida, cujus divisionis expers est intermittens quæ semper cum putredine conjungitur: per putredinem verò hìc cum sanioribus Medicis

dicis intelligimus laxatam humorum compagem seu principiorum sanguinis constitutivorum à se invicem separationem ratione cujus sanguinis textura, plus minùs solvitur, & partes præcipuè avolant.

Imputris itaque dicitur continua febris, cum febrilis humorum fermentatio principiorum unionem mixtionemque non ita sensibiliter laxat, ut inde in sua textura valdè dissolvatur sanguis, neque tam imputris nomen hìc in rigore sumendum est, ita ut nulla omninò adveniat sanguini solutio principiorumque separatio, hoc enim in immodica massæ sanguineæ fermentatione impossibile est, illa verò imputris febris vel una tantum die perdurat & ephemera dicitur simpliciter, desumpto nomine ab ephemero animali, quod uno tantum die vivere creditur; vel ad 2. & 3. diem extenditur, tuncque ephemera seu diaria extensa nuncupatur à Veteribus, synochus imputris. Putris è contrà vocatur febris continua quando vel satis valida est humorum in vasis sanguineis præter modum agitatorum effervescentia, vel satis durans, ut inde notabilis sanguini adveniat tum præcipuarum partium jactura, tum texturæ suæ solutio, tum principiorum disjunctio & separatio, eaque vel acuta est citò sua tempora percurrens, ob interiorem humorum fermentativum motum principiorumque activorum copiam; vel chronica & lenta ob segnius factam, quamvis præternaturalem fermentationem; vel penuriam spirituosarum sulphurearumque partium, & tandem hectica quæ de genere putridarum censeri debet, quando habitualis facta est, ita ut sanguis in tota sua crasi vitiatus partes nutrire non amplius aptus sit, unde atrophia & marcor hecticam consequens desumi debet, ratione etiam majoris aut minoris partium præcipuarum jacturæ, sanguinis dissolutionis principiorumque separationis, alia febris putrida simpliciter dicitur, alia maligna in qua effatu digna texturæ sanguinis solutio est, alia denique pestilentialis dum tanta est solutio & principiorum separatio, ut major esse non possit. Putridam simpliciter dictam quæ cum aliquali sanguinis dissolutione semper est conjuncta. Veteres pro vario humoris in corpore prædominio in biliosam, pituitosam, melancholicam & sanguineam dividere voluerunt. Neoterici quoque nonnulli in Biliosam, sanguineam, lymphaticam &c. sed illæ divisiones nullius aut parvi sunt momenti; neque enim credendum est cum Antiquis modò solam pituitam, modò solam bilem, melancholiam &c. putrescere posse, ratione cujus putredinis peculiaris propter inde ortam febrem à prædictis humoribus, febris nomen suum sortiatur; nec cùm Neotericis solùm lympham aut bilem fermentescere aut fermentationis causam esse, hoc enim ad totum pertinet sanguinem ac proinde omnes hujus generis febres sanguineæ potius dici deberent, utpotè ad massam integram, non ad lympham aut bilem solùm pertinentes.

Febris putrida continua præter jam relatas differentias; alias quoque non minùs notabiles patitur, interdum enim simplex dicitur; hoc est unica eaque ad plures dies extensa accessione citra exacerbationem atque remissionem terminari solita, quæ ab Antiquis, acmastica seu homotonos dicitur, dum à principio ad finem æqualiter ægrum excruciat affligitque, humoresque in eodem putredinis gradu detinet. Epacmastica dum paulatim augetur, aucta per gradus successivos humorum putredine; paracmastica demùm, dùm paulatim decrescit, excitatus primò putredinis gradus in humoribus sensim sine sensu corrigitur, dissipatis, evacuatis, aut subactis particulis heterogeneis & fermentativis putredinem & febrem producentibus; Interdum autem composita vocatur febris continua putrida; ex eo quòd præter continuitatem exacerbationes periodicas habet atque remissiones, sicque ex continua & intermittente febre veluti mixta videatur, quæ exacerbationes prout singulis alternisve recurrunt diebus aut 4. 5. quoque die &c. quotidianæ, continuæ, tertianæ, quartanæ, quintanæ, nominari consueverunt; quòd si exacerbationes plures

res sint singulis, alternis, quarto, quinto quoque die &c. inde ad hæc magis composita febris continua emergit, constans scilicet ex continua simplici, & duplici tertiana, duplici, aut triplici quartana, prout exacerbationes variè mutuò sibi respondent: si verò propter continuatam quæ dicitur simplex, propter quotidianam exacerbationem, quæ quotidiana continua vocatur, quasi ex simplici quotidiana, & continua intermittente constans, adhuc tertio quoque die novam exacerbationem patiatur, febrisque paroxysmum tertianæ febris intermittentis imitantem, & sibi correspondentem, tunc hemitritæus nuncupatur, hoc est febris ex simplici continua, & quotidiana atque tertiana intermittentibus composita, de qua veteres tam frequentem faciunt mentionem. Propositis variis continuæ, & putridæ febris speciebus, intermittentis afferamus divisiones. Intermittens itaque febris alia ordinata dicitur, & typum servans, quæ certis ac determinatis vicibus, imò & plerumque horis repetit alia inordinata, seu vaga, atque erratica, cujus paroxysmi nullum in recursu dierum ordinem servant, nec sibi mutuò correspondent, etsi illi paroxysmi sibi mutuò, & immediatè succedant, vel antequam primus terminatur secundus incipiat, subintrans appellatur febris. Ordinata febris, intermittens, vel simplex est, vel composita; simplex dicitur quando febris semel tantum in die ægrum prehendit, & deserit, atque pro diversitate illius diei quotidiana, vel singulus est, vel alternus, quaternus, quintus, sextus &c. febris intermittens quotidiana dicitur, tertiana, quartana, quintana, sextana &c. nomine desumpto à diebus recursus, non verò ut faciebant Antiqui, à varietate humorum pituitæ scilicet, bilis, melancholiæ, putabant enim pituitæ putredinem quotidianas producere, bilis tertianas, melancholiæ quartanas, idque ut quisque facile colligere potest, nulla ratione, & nullo fundamento. Quomodò enim ex hac ipsa hypothesi, quintanas, sextanas, & septinas explicassent febres quatuor tantum humores in corpore statuentes; itaque intermittentium differentia potius accipienda est à recursu febrium paroxysmi in variis diebus quàm in alio quocunque capite, nec video cur tertiana duplex Antiquorum quæ singulis diebus recurrebat in illorum sententia, item & quartana triplex quæ eundem servabat typum, inter quotidianas reponi non debeant. Cùm ipsi aliundè Antiqui intermittentes simplices quartanas quarto quoque die, quotidianas singulo, & tertianas tertio recurrere vellent, ut quintanas quinto, & sextanas sexto, ex quo recursu appellationes habent. Composita nuncupatur febris intermittens, quando pluries in uno die redit paroxysmus, scilicet bis, aut ter, qui dies prout varius est, hoc est, singulus, alternus, quaternus, &c. duplex triplexve quotidiana, quartana, tertiana appellatur; atque hæ sunt omnes essentialis febris differentiæ, consequenter ad quas afferendæ veniunt symptomaticæ febris divisiones.

Symptomatica ergo febris, ut de essentiali dictum est, alia imputris est, quæ scilicet mixtionem principiorum in sanguine unionemque non valdè laxat, nec ipsius texturam solvit notabiliter, ut accidit in iis febribus quæ colicum dolorem, cephalalgiam, dysenteriam, dolorem dentium &c. consequuntur, in quibus consequenter ad inordinatum spirituum à dolore motum, propter frequentiorem cordis systolem exagitatur variè massa sanguinis, & partes heterogeneæ in sanguine semper plus minùs redundantes in actum deducuntur. Alia verò putris est, & sanguinem magis atterens principiorumque unionem magis laxans, ut accidit in febribus inflammationes variarum partium, ulcera, aut abscessus consequentibus, in quibus quia emanant à parte inflammata, aut ulcerata corpuscula purulenta, calida, aut fermentativa, quæ sanguini per prædictam partem circulanti commiscentur, maxima quæ massæ sanguineæ contraria

sunt

sunt heterogeneitate ipsius texturam per fermentationem magis solvunt, unde putredo prima sanguinis: symptomatica febris primi generis seu quæ imputris est, alia ephemera dicitur uno tantum aut altero die durans, ob minorem sanguinis ad præternaturalem fermentativum motum dispositionem, alia plurimorum dierum ob contrariam rationem; secundi vero generis nempe putridæ febris symptomaticæ; alia acuta & brevis est ut febris omnis inflammationem subsequens, quæ citò sua tempora percurrit & quidem plerumque cum periculo; alia longa & chronica quæ ad plures menses extenditur, ut febres lentæ & hecticæ, ulcera partium internarum aut abscessus comitantes, in quibus ob transfusa in sanguinem & sine sensu miasmata purulenta, sensimque & lentè solvitur sanguinis massa, nec ita intensè effervescit, ut in aliis plerisque in quibus major est copia particularum heterogenearum, aut in sanguine genitarum aut ipsi communicatarum.

Nec velim credatur quòd dum dico dari febres symptomaticas quæ inflammationes comitantur, ipsæ semper secundariæ sint, & post inflammationem factam genitæ, nonnunquam enim primariæ sunt & essentiales, & in illo casu inflammatio earum symptoma est, quatenus per maximam in vasi sanguinis fermentationem vasa in aliqua parte nimiùm aperiantur aut rumpantur, unde decubitus humorum seu expansio extravasatio pro varia partium dispositione, ac proinde inflammatio subsequitur. Inflammatoriæ symptomaticæ febres quæ scilicet inflammationes, ut jam dictum est consequuntur, alias minùs notabiles pati possunt differentias; prout enim inflammatio à variè constituto excitatur sanguine, hoc est magis aut minùs tenui, alia erysipelatodes, phlegmonodes alia dicitur; quæ verò ulcus aut abscessum comitatur febri humorum fermentatio meritò purulenta nuncupari potest, quæ scilicet excitatur ad consequenter corruptam, & putrefactam à gangræna & sphacelo aliquam corpori partem, ut plerumque accidit propter communicata sanguini corrupta miasmata, quæ febris species putredinosæ & gangrænatæ meretur nomen. Præter jam numeratas febris tum essentialis tum symptomaticæ, quæ magis præcipuæ sunt & notatu dignæ, differentias, aliæ earumdem minùs præcipuæ & magis accidentales vulgò afferuntur ab auctoribus divisiones, desumptæ ex variis symptomatis aut accidentibus, quasi propriis ipsis supervenire solitis, sic ratione caloris deurentis & sitis inextinguibilis quæ febri aliquando conjungitur, febris ardentis seu causonis nomen habet; ratione caloris intrinsecùs persentiti dum externæ partes frigoris sensum percipiunt, lipiria vocatur. Ratione macularum rubrarum aut exanthematum in cute apparentium purpurata, petechialis; ratione horrorum rigorumque frequentium, aut caloris & frigoris horrifica; ratione syncopum frequentiùs advenientium, syncopalis; ratione vermium cum febre conjunctorum & in intestinis hospitantium, verminosa; ratione lactis in mammis accumulati, quæ accumulatio quandoque febrem habet comitem, lactea; ratione catarri aliorumque morborum & symptomatum, arthritica, rheumatica &c. conjuncta catarrhalis; ratione aliorum symptomatum convulsiva, vomitoria, torminalis, famelica, insana &c. quæ videri possunt apud Sylvium, ratione inquietudinum, & vomitus; assodes; ratione sudorum continuorum, elodes, & sic de cæteris ratione tandem frigoris & caloris in eadem parte persentiti, epiala vocari solet febris.

Traditis quantum exactè fieri potuit febrium variis differentiis, restat ut causas earundem pari sedulitate inquiramus, quod tamen nec de omnibus sigillatim febris speciebus æqualiter fieri potest, propterea quod Tractatus iste in longum nimis protraheretur & in volumen integrum excresceret; sed præcipuarum tantùm & magis notabilium ejus differentiarum, undè deindè minùs præcipuarum causæ facilè erui & colligi poterunt; ac primò quidem notandum

venit ad majorem rei elucidationem, circa causas febrium, diversas esse Veterum & Neotericorum sententias, quibus examinatis videbimus, an priorum an posteriorum hypothesi subscribere debeamus. Antiqui igitur, ut ab ephemera initium fiat, quæ est prima species febris ab ipsis assignata, putaverunt eandem à spiritibus sanguinis agitatis &c. hecticam autem febrem derivant ex insito calore primo in partibus solidis aucto qui ab ipsis in sanguinem illas perluentem transmittitur, ita ut &c.

Neoterici in afferendis febrium tum continuarum tum intermittentium, tum putridarum, tum imputrium &c. causis aliam omnino viam tenuerunt, rejectis namque qualitatibus omnibus malignis & occultis astrorum motu, quadruplici humore alibili, & insuper admisso sanguinis ex arteriis in venas per totum corpus motu circulari, qui cordis per vices contracti & relaxati beneficio fit, vel solùm sanguinem seu cruorem ex suis jam supradictis principiis constantem & potissimùm magis activis redundantem vel recrementis ex suo sinu secernendis, tanquam heterogeneis turgentem, pro causa omnium febrium constituunt, succos quosdam de novo ab Anatomicis repertos & in sanguinem vel mediatè vel immediatè referri solitos, quales sunt chylus, lympha & succus pancreatis; sed quia inter jam dictos Neotericos primas tenent Vvillisius & Sylvius Deleboe, utraque tum Vvillisii, tum Sylvii hypothesis nec omnino rejicienda nec omnino admittenda videtur, ita ut aliquid verisimilis habeat & aliquid improbabilis, nam quòd spectat ad succum pancreat. Sylvii in lateralibus pancreatis ductibus à pituita viscida retentum, ad febres intermittentes causandas, & per intervalla in duodenum fluentem & pituitam certis intervallis perforantem, hoc sufficienter refutatur, quòd merè gratis dicatur & nullam veritatis speciem præ se ferat. Lympham verò & bilem quæ ab eodem auctore causæ febrium continuarum reputantur nemo sanioris doctrinæ compos rejicere debet, utpote quòd ex una parte lymphæa acido abundet, bilis sale lixivioso ac proindè ratione talis heterogeneitatis maximè sit aptus uterque succus in summo alterutrius aut utriusque exaltationis gradu fermentationem febrilem & præter naturam sanguini inducere, ut in gradu remisso calorem nativum fovere & naturalem fermentativum sanguinis motum conservare. Similiter spirituum & sulphuris efferatio à Vvillisio pro causa immediata febrium continuarum allata nequaquam admitti debet; quamquam enim non negemus exaltata esse plerumque in febribus duo illa principia, quæ proindè utpote faciliùs mobilia juvent sanguinem ad motum præternaturalem suscipiendum, motus tamen ille fermentativus & præternaturalis potiori jure tribuitur partium seu molecularum sanguinem componentium improportioni & heterogeneitati, aut succi lymphatici, qui continuò in sanguinem è glandulis conglobatis fertur irregularitati & immiscibilitati, ratione cujus ob particularum miscendarum, nec tamen facilè miscibilium, diversam & irregularem figuram, copiosum, ut in aliis effervescentiæ speciebus accidit, promovent materiæ subtilis ingressum, sanguinis remorantes particulas huc illuc commoventis, & expandentis, eò magis quòd quædam sunt febres, ut hectica inveterata, in quibus spiritus non ita præpollent, & quia insuper non potest explicari, quomodo ad affusionem aut mixtionem alicujus heterogenei in sanguine & quocumque alio liquore, subitò spiritus & sulphur efferentur & avolare nitantur, ut vult Vvillisius, ad excitandam effervescentiam aut fermentationem; cur enim si in sufficienti copia & debito exaltationis gradu sunt, ante adventum corporis heterogenei non fermentantur, ut accidit post heterogenei corporis admixtionem & confusionem. Succus verò nutritius seu chylus, aut in seipso, ob fermenti stomachici aut quodcumque aliud chyloseos vitium, minus perfectus, vel in sanguinem plus

minus degenerem, hoc est à solitis partium suarum figura & situ descifcentem, transfusus, dum à dicto auctore intermittentium variarum febrium causa statuitur illud non ineptè, imò nec sine fundamento asseri certissimum est; si enim continuus chyli naturaliter se habentis in sanguinem bene constitutum adventus capax sit, de quo nemo hodie dubitat, benignam & naturalem in massa sanguinea fermentationem excitare, ut patet ex pulsu aliquibus horis post pastum elevato, viribus refocillatis, calore aucto, atque spirituum redintegrato motu; certè idem à statu naturali deflectens, hoc est crudior & minùs subactus, aut sanguinem inveniens, ut jam dictum est, cujus diathesis mutata sit in acidam, austeram, acrem, aut aliam qualemcumque, per prædominantia scilicet varia aut variè combinata principia, perversamque partium ejus seu molecularum figuram & dispositionem, valet naturali majorem in sanguine fermentationem, ac proinde febrilem, excitare, caloremque proinde intensiorem toti corpori conciliare, idque (ut ad ipsam fermentationis causam deveniamus) ratione majoris liquorum miscendorum, seu chyli & sanguinis improportionis & heterogeneitatis, quæ copiosiorem promovet materiæ æthereæ ingressum, insensiles partes multo magis agitantis & commoventis. Hæc de intermittentium causa hypothesis nititur super hæmatosim seu sanguificationem, quæ fit per dissolutas à sale acri, & lixivioso sanguinis, pingues & sulphureas chyli advenientis particulas, atque à calore ex albo in rubrum mutatas; pinguia enim & sulphurea non nisi ab acribus dissolvi experimenta probante chymica, atque eadem dum primum soluta sunt, rubellum inducere calorem; talis autem chyli particularum dissolutio quæ fit in statu naturali lentè & sine magna partium sanguinis integrantium commotione, idque ratione mediocris chyli in sanguine recepti & sanguinis cum chylo proportione sed ratione heterogeneitatis illius multò vehementiùs peragitur, hoc est cum majori particularum chyli & sanguinis miscendarum tumultu & agitatione, cum ea quæ tum chylo tum sanguinis esse debet particularum proportio & figura deest, & ab alterutro aut utroque liquore deperdita est, tunc enim propter majorem miscendorum improportionem, dum invicem sibi occurrunt, effervescentiam naturali intensiorem subeunt; imò nec chyli minus perfecti, aut in sanguinem minùs benè constitutum advenientis subactio, & in sanguinem commutatio debite peragi atque absolvi potest, defectu proportionis, quæ semper inter agens & patiens requiritur, quo fit ut ex tota massa chylacea, in sanguinem post digestionis tempus adveniente, superfint semper nonnullæ partes quæ vim sanguinis eludunt & ratione suæ cruditatis, crassitiei &c. hæmatosim subire non possunt, quæ deinde in massa sanguinea veluti tot corpuscula heterogenea restagnantes, quamvis in minori copia, utpotè à sanguine intricatæ, paroxysmum febrilem inducere non valeant, valent tamen in certa sui accumulatione, liquorum adinstar, qui nonnisi in certa copia mixti fermentescunt. Quæ exaltatio & accumulatio partium chylacearum in sanguine nonnisi post plures ventriculi coctiones pluresve & hæmatoses & digestiones fit, promptiùs tamen aut tardiùs ad faciendas quotidianas, tertianas, aut quartanas prout majus aut minus est primæ coctionis vitium magisque aut minùs deflectit sanguis à sua crasi naturali. Ad construendam itaque probabilem quantum fieri potest circa febrium continuarum & intermittentium causas hypothesim, ita confundenda est Sylvii & Vvillisii sententia, ut ex duplici una tantùm fiat, ita ut quod de continuis asserit Sylvius, cùm eo quod Vvillisius de intermittentibus dicit conjungendum videatur, rejiciendum verò ut jam supra dictum est, seu potiùs factum, quod primus de intermittentium, secundus de continuarum causis asserere voluit, in cujus hypotheseos jam fusiùs expositæ confirmationem sufficit dicere

quòd omnia phænomena, tum in continuis tum in intermittentibus apparentia multò melius indè quàm ex quacunque alia deducuntur, nam quòd spectat ad febris continuitatem, cùm bilis semper adsit in sanguine, & lympha etiam continuò à glandulis conglobatis ad sanguinem deferatur, certè peccante alterutro, aut utroque succo, hoc est lympha acidiori existente, aut alterius magis improportionatæ figuræ, & bile acriori & magis lixiva, intensior quàm quæ naturaliter fit, indè humorum fermentatio ac proinde febrilis, continua tamen ob continuatam causæ præsentiam exoriri debet, eò magis quòd dicti liquores in sua quantitatis & qualitatis mediocritate, fermentationis humorum naturalis, quæ sanitatem constituit, causa à sanioribus hujus sæculi Medicis reputantur ac proindè præternaturalis causæ interiores etiam agnoscuntur.

Quòd verò attinet ad apyrexiam, seu intermissionem febrium intermittentium dictarum, ea ex jam adstructa Vuillisii hypothesi, seu particulis chylaceis in massa sanguinis certis temporibus accumulatis, & exaltatis, valdè probabiliter deducitur, quæ intermissiones, sicut & febriles paroxysmi multis modis variare possunt, pro vario & multiplici chyli in sanguinem convertendi vitio, & cruditate, variaque jam sæpiùs allata sanguinis diathesi & constitutione; sicut pariter varietas quæ in continuis reperitur febribus, ex varia lymphæ & bilis seorsim aut collectivè peccantium exaltatione, & qualitate, sanguineque inde magis aut minùs fuso, putrefacto, aut depravato desumitur, propter scilicet alias rationes intermittentium jam statutam cum Vuillisio causam confirmantes; primò quòd ab inedia & à cibo adstinentia plerumque sanantur intermittentes febres, à cibo sæpiùs assumpto & erratis in victu accelerentur & frequentiores paroxysmi, ab eo verò tardiùs & minùs frequenter ingesto retardentur, & rariores sint, atque etiam (quod notatu dignum est) intermittentium curatio per vomitoria multò melius quàm per alia remedia succedat, quæ omnia non parùm validum præbent argumentum, jam dictas febres in primæ coctionis officina & chyloso succo nutritio repetendas esse.

Dum verò continuas febres ex lympha & bile utpote principiis sanguinis fermentativum foventibus motum; unà cùm Sylvio derivamus, ratione quorum heterogeneitas inter massam sanguinis componentes particulas inducitur, hoc solùm intelligendum est de continuis essentialiter & primariò in sanguine genitis non verò de symptomaticis & inflammationibus ulceribusve internis supervenientibus, illæ enim habent causas satis evidentes unde peti possunt, miasmata scilicet, seu corpuscula ex parte phlogosim patiente aut ulcerata emanantia, quia sanguini per dictas partes circulanti communicantur, & quia ipsi heterogenea sunt & magno plerumque motu donata ipsum disponunt ad fermentationem præternaturalem suscipiendam.

His in genere de continuis & intermittentibus febribus præmissis, videndum est ex jam adstructa hypothesi, multiformis febrium in particulari cohors unde probabiliter desumatur, ac primo quidem ut à simplicibus continuis ordiamur. Ephemera seu unius seu plurium dierum videtur pro causa agnoscere bilem à variis causis procatarcticis, insolatione puta, labore, potu vini &c. paulo supra statum naturalem acriorem factam, quæ proinde non fermentationem intensam, & diuturnam, sed brevem & minorem una cum lympha in sanguine producere possit, ac proinde minorem principiorum ejus constitutivorum separationem, minoremque putredinem.

Putrida febris bilem simul & lympham multo magis quàm in ephemera peccantes, hoc est in majori exaltationis copia & gradu agnoscit pro causa; hinc enim cùm major multò & diuturnior procedat humorum fermentatio; magis laxatur unio principiorum sanguinem componentium, ac proinde major

putredo massæ sanguineæ inducitur.

Lenta febris quæ de genere putridarum & quidem jam dictis causis magis tamen segnibus ortum suum attestatur, sed insuper ad sui generationem requirit, sanguinem spiritibus & sulphure exhaustum quorum utpote ad fermentationem majorem concurrentium defectu, sanguis nonnisi remissè & segniter in statu tamen præternaturali effervescere potest.

Hectica essentialis, quia à prædicta nihil aut parum differt, eundem habet generationis modum: symptomatica vero hectica, sicut & lenta, ulcera partium internarum consequens procedit ex particulis purulentis heterogeneis tamen massæ sanguineæ continuo transfusis, ipsique ob minorem sui copiam effervescentiam tantum blandam conciliantibus.

Maligna accerrimam & maximè lixiviosam bilem habet pro sua causa, aut acria admodum corpuscula ab aere aut contagio suscepta in sanguinem transfusa, bilemque in acredine admodum exaltantia, ex quibus quia maximè dissolvitur & atteritur sanguis, huic symptomata emergunt maximè gravia, quæ talis febris speciei peculiaria & appropriata sunt.

Pestilentialis, quia est veluti gradus supra malignam ab iisdem ac maligna causis, intensioribus tamen, dependent, ac proinde similibus, gravioribus tamen stipatur symptomatis.

Ardens febris seu causos procedit à bile admodum oleosa & acri cum lympha acida simul & viscida vehementius effervescente, hinc quoque calor deurens ac proinde sitis inextinguibilis procedere debent, propterea quod sanguinis moleculæ multo crassiores sunt, ac proinde dum semel in motum febrilem aguntur, impressionem majorem faciunt atque calorem intensiorem.

Lipiria originem trahit à bile oleosiori, acriori tamen & lympha acidiori simul & tenuiori, quo fit ut dum in magnis vasis intensior exoritur fermentatio in extremitatibus capillarium, seu circa habitum corporis, lympha jam dicta acidior simul & tenuior præ sui tenuitate exiliat & in partes membranosas, panniculum nempe carnosum seu membranam communem musculorum impingat, ubi propter vellicationem frigoris sensum inducit; Vel si lipiria febris symptomatica sit, inflammationes ventriculi, diaphragmatis aut præcordiorum consequens, petitur tunc ex jam dictis corpusculis ex inflammatione deciduis & sanguini, cui heterogenea sunt, communicatis, quæ fermentationem febrilem in magnis potissimum vasis & circa partes affectas internas excitant, dum externa non ita incalescunt ob distantiam à parte inflammata, aut quia remissior est motus humorum in illis, aut quia lympha acidior prævalet, aut demum quia tracto ab inflammationibus internis in consensum corde, seu minùs benè systolem suam peragente, sanguis non ita appellit ad partes externas ad illas calefaciendas.

Epiala & horrifica non valdè absimiles diversasque causas agnoscunt, hoc tamen peculiare habent ut lympha acidior bili oleosæ & acri prædominetur, ratione cujus sanguis dum in omnes partes circulatur, propter elapsum aut continuum aut sæpiùs recurrentem præfatæ acidioris lymphæ, aut mixtus videatur caloris & frigoris sensus, aut horrores frequenter inducantur.

Elodes petitur à bilea acredine magis quàm oleositate peccante, ratione cujus totus sanguis funditur in serositates, quæ per cutis glandulas evacuantur, concurrente calore febrili illas secedere faciente.

Verminosa in putrida miasmata ex intestinis ubi vermes generantur per venas lacteas in sanguinem trasmissa tanquam in propriam causam refunditur.

Syncopialis eandem ferè ac maligna habet causam, ratione cujus depravato, & atritio totaliter sanguine nec debitam materiam elasticam cordi suppeditat, nec cerebro puram materiam aut debi-

tam ad spirittum generationem.

Et sic de aliis omnibus minus præcipuis febrium continuarum simplicium differentiis ratiocinandum est, quorum discrimen, quod plerumque valdè notabile non est, petitur tantum ex variis accidentibus & symptomatis, ipsis supervenire solitis, vomitu nempe, delirio, anxietate, convulsione; & quæ desumuntur ex materia morbifica, in ventriculum, caput & musculos delata ex vario bilis aut lymphæ vitio, atque etiam, quod in primis notandum est in omnibus febrium speciebus, ex diversa sanguinis constitutione, & diathesi ex varia principiorum unione & exaltatione consurgente, quæ mille modis variare potest, ac proinde multifarias etiam parere febres.

Jam quod attinet ad intermittentes quarum causam cum Vvillisio in succum nutritium aut variam sanguinis depravationem refundimus, quotidiana, tertiana, quartana, simplices, aut triplices, erratica, item subintrans, quæ omnes accidentaliter tantum inter se dissident; intermittentes omnes quæcumque sunt nonnisi unicam febris speciem constituere existimant quidam, dum agnoscunt omnes pro causa majus, aut minus in chylosi vitium, majorem, aut minorem sanguinis depravationem majoremque in ipso, modò bilis lixiviosæ, modò acidæ lymphæ, modò utriusque exaltationem, aut variorum principiorum, tum passivorum tum activorum prædominum, quæ omnia prout promptiorem vel tardiorem, copiosiorem, aut minus copiosiorem, frequentiùs aut rariùs advenientem particularum chylosarum à sanguine minus subactarum, & in ipso tanquam aliquod heterogeneum restagnantium proventum, & accumulationem faciunt, frequentiores, aut rariores, sæpiùs aut tardius recurrentes, longiores aut breviores inducant paroxysmos febriles aut inordinatos, & modò anticipatos, modò retardatos, pro vario sex rerum nonnaturalium usu, suspicandum tamen causam morbificam seu febrile fermentum magis crassum & iners esse, atque etiam magis intricatum in quartanis, quintanis, sextanis, magis verò activum, tenue & extricatum in quotidianis, tertianis, iisque febribus quæ plures, & breviores inducunt paroxysmos; hoc est lympham acidiorem sanguini acidam, aut austeram diathesim inducentem peccare, & prædominari potissimùm in illis intermittentium speciebus quæ raros, hoc est quarto, quinto sexto quoque die recurrentes habent paroxysmos, bilem verò acriorem, & supra statum naturalem exaltatam præpollere, & prædominium obtinere in iis quæ frequentius & sæpius recurrunt, & hoc experientiæ satis est consentaneum; videmus enim eos qui temperamenti melancholici sunt sanguinemque habent acidum, crassum, & austerum magis quartanis, quintanis obnoxios esse febribus, eos verò qui sunt temperamenti biliosi, & acris, quotidianis, tertianis, aut sæpius recurrentibus febribus potissimum esse propensos; interim quoque, & minorem activitatem fermenti in febribus, quartanis, quintanisve, quàm in quotidianis, tertianis probat præprimis paroxysmorum duratio, quæ multò major est in prioribus, quàm in posterioribus; cujus ratio est quia ita subito effectum suum præstare non potest, tum ratione fermenti, utpotè quod non ita tenue & subtile est, tum ratione sanguinis crassioris multò magis renitentis.

Quoad paroxysmos intermittentium qui hìc loci considerandi veniunt, ii non solum varietatem, ut jam dictum est in suo recursu, frequentia, & numero patiuntur; verùm & eorum singuli multiformes sunt diversæ rationis, aliquando enim post frigus, & calorem nullus sequitur sudor, aliquando calor, & sudor adsunt nullo præeunte frigore, aliquando frigus minus, & brevius est, calor verò intensior, & diuturnior, aliquando vice versa, ut plurimum tamen dum febris jam formata est, frigus primò deinde calor, & postea sudor invadunt; frigus procedit

cedit tum ex particulis chylaceis minus subactis ac proinde acidioribus in sanguine accumulatis, & unà cum ipso per circulationem in partes corporis membranosas, membranamque communem musculorum delatis, atque per incipientem sanguinis turgescentiam magis agitatis, & quasi totidem aculeis arctius infixis, tum ex sanguinis particulis acrioribus, aut acidis pro varia ejus diathesi elabentibus per incipientem effervescentiam ex capillarium extremitatibus, & partes sensiles vellicantibus, quod frigus durat, aut cessat, aut interrumpitur pro varia partium chylacearum intricatione, aut extricatione, pro varia earum copia aut inæqualitate, atque pro varia sanguinis constitutione, calor autem qui frigori succedit petitur ex majori & intensiori particularum massam sanguineam constituentium agitatione sequente, & effervescentia, quia esse non potest quin omnes corporis partes incalescant; quamvis enim experientia doceat dari motus fermentativos citra calorem in dissolutione coralliorum, id tamen accidere non potest in liquore sulphureo & pingui fermentescente qualis est sanguis; ut annotatum est initio hujus tractatus, etiam procedere potest ex prædominante tunc temporis supra lympham bile, sicut initio paroxysmi frigus oritur ex prævalentibus supra sulphureas, & biliosas sanguinis partes lympha aut particulis chyli crudioribus acidioribusque; sudor denique ortum habet, tum à maxima partium sanguinis agitatione & motu, ratione cujus major seri copia promptius in glandulas miliares intercutaneas quæ sunt sudoris colatoria defertur, ut accidit in violentis & diuturnis exercitiis & per æstatem, tum ex dicti sanguinis consequenter ad interiorem effervescentiam fusione & liquatione, per quam serum ad secessum magis disponitur, concurrente præsertim pororum cutis à calore ampliatione & dilatatione, tunc verò cessat paroxysmus, propterea quòd per maximam particularum sanguinis agitationem subigantur partes chylaceæ crudiores sanguini heterogeneæ, & novum situm novamque figuram & dispositionem acquirant partes sanguinis integrantes, sicque non amplius permittant immoderatum, ut ante materiæ subtilis ingressum, easdem perturbare & agitare solitum, aut quia præcipitantur aut in colatoria amandantur particulæ heterogeneæ, quibus seclusis aut non amplius mixtis cum sanguine motus ejus febrilis cessare necesse est, sudor autem ille, non secus ac calor, frigusque ipsum præcedentia mille modis variare possunt, hoc est modò sudor abest cùm minor sanguinis fusio, aut nimia lymphæ visciditas serosi humoris separationem impedit, modò magis, modò minus copiosus existit, modò diutiùs, aut breviùs durat, prout causæ jam dictæ eum excitare aptæ intensiores sunt aut remissiores, suamque actionem vel celeriùs vel tardius exerunt. Quod dicimus de sudore pariter dicendum de calore & frigore quæ vel absunt, vel minora sunt, vel diutius, breviusque durant quatenus causæ jam eorum expositæ in vario sunt exaltationis gradu & copia.

Expositis pro modulo continuarum, simplicium atque intermittentium febrium causis, jam tempus esset ut causas compositarum dictarum fusè proponeremus; sed quia, ut superius annotavimus, febres compositæ, hoc est illæ quæ præter continuitatem exacerbationes habent, & veluti periodicos paroxysmos, singulo, alterno, quarto, quinto quoque die recurrentes, propter quos quotidianæ, continuæ, tertianæ, quartanæ &c. dicuntur, quia inquam tales febres mixtæ sunt & veluti ex continuis atque intermittentibus coalescunt, actum jam agere videremur, si in afferendis earundem causis diutius immoraremur, utpote quia non aliæ sunt quàm ex

una parte varium bilis & lymphæ vitium per quod heterogeneitas sanguinis inducitur partibus ad continuitatem febris efficiendam; ex alia verò parte succus nutritius, vitiatus, & degener in sanguinem minus analogum transfusus, & non bene subactus, cujus particulæ crudæ & minus coctæ in massa sanguinea certis temporibus accumulantur ad exacerbationem febris faciendam, quæ proinde brevior & diuturnior & citius aut tardius recurrens, horroribus, sudore, aliisque symptomatis comitata, pro majori aut minori sanguinis heterogeneitate, pro vario chyli vitio promptiorique, aut tardiori particularum chylacearum accumulatione & exaltatione, item & quia causæ continuitatem febris excitantes vario ad se invicem modo se habere possunt, fit ex multifaria causarum continuæ & intermittentis febris combinatione, seu potius complicatione, ut multiplex febrium compositarum species emergat. Variorum symptomatum febribus omnibus tum continuis simplicibus, tùm intermittentibus, tum etiam compositis supervenire solitorum; qualia sunt vomitus, alvi fluxus, capitis dolor, delirium, respiratio difficilis, sitis, vigiliæ, convulsiones aut convulsivi motus &c. explicationem hic consultò prætermittimus, propterea quòd & tractatus ipse quem epitomen tantùm esse voluimus in integrum volumen excresceret, & quia insuper, quod majorem ea reticendi locum dat, illorum ratio ex iis quæ diximus in historia jam tradita morborum omnium plus quàm satis erui potest; ibi enim dicta symptomata, & multa alia fusa satis oratione explicata sunt.

Quoad febrium diagnosim, febris in genere nota fit sufficienter ex iis quæ ponuntur in generica ejus definitione, hoc est ex calore per corpus diffuso ob auctam sanguinis effervescentiam & majorem particularum ejus motum, item & ex pulsu, arteriarum elevatione supra statum naturalem accelerata, quæ celeritas petitur ex frequentiori & sæpius repetita cordis systole sanguinem in arterias impellente, idque tum quia spiritus animales cordi prospicientes magis activi & mobiles à calore febrili fiunt ac proinde magis idonei ad cor frequentiùs contrahendum; tum quia sanguis magis excalefactus per febrem, magisque proinde exaltata habens sua principia, promptiùs sicut & copiosiùs materiam elasticam, seu explosivam suppeditat ad motum cordis accelerandum; is pulsus si quando debilis est parvus, & concentratus, petitur, tunc ex minori cordis contractione, ratione cujus sanguis ex ejus ventriculis totaliter non expellitur, idque tum ob spirituum defectum, & dissipationem, tum ob majorem sanguinis depravationem non amplius debitam copulam explosivam suggerentis, si verò plenus, vehemens, & elevatus existit, procedit ex contraria causa, spirituum nempè majori motu, & copia sanguinisque particulis elasticis nondùm consumptis, aut depravatis; atque hinc est quòd ferè semper in principio omnium febrium pulsus vehementior sit, & plenior, ingravescente verò morbo debilis & parvus fiat; dico ferè semper propterea quòd fieri aliquando potest, ut sanguis nondum depravatus valde, aut putrefactus, sed in majori copia venas, & arterias replens, dum semel effervescentiam concipit, & majus spatium requirens, vasa distendit, fieri inquam potest, ut pulsum parvum, & concentratum inducat, quatenus dum semel cordis ventriculos ingressus, non potest per cordis contractionem totus in vasa propensa, utpote jam sanguine satis replera & turgida propelli, quo fit ut qui in cavitatibus cordis retinetur resistendo motui ejus contractivo systolem minorem efficiat, ac proindè minorem quæ ex ea sequetur arteriarum elevationem, & in illo potissimum casu, debilitas, parvitasque pulsus vires quas Practici dicunt oppressas significat, non verò exolutas, quæ proveniunt ex spirituum defectu, & sanguinis deliquio.

Febris essentialis, & symptomaticè signa, item & continuæ simplicis, intermit-

tentis atque compositæ ex his quæ dicta sunt ubi generales tradidimus divisiones satis patent, ut ea hìc referre inutile sit, continua verò imputris, hoc est ephemera, simplex aut extensa seu synochus, dignoscitur primò ex eo quòd duret tantum per unum aut alterum diem, & à causis ut plurimum procatarcticis inducatur; secundo ex eo quod calor non sit ita intensus ob minus validam humorum effervescentiam ac proinde remissiora excitet symptomata; denique ex eo quod præter jam dicta exacerbationibus careat, initio horrorem aut parvum aut nullum inferat & levi sudore plerumque terminetur.

Putris continua innotescit, tum ex duratione febris, quæ ad plures dies, imò & septimanas propagatur, tum ex intensiori & acriori calore procedente ex majori particularum sanguinis agitatione & effervescentia principiorum sanguinis unionem distrahente; tum demum ex horroribus initio infestantibus aliisque gravioribus symptomatis ipsi supervenientibus, nausea scilicet, vomitu, delirio, capitis dolore, vigiliis immodicis, anxietate, linguæ nigritie, siccitate, & siti. Acuta febris continua manifestatur per gravitatem & numerum symptomatum, caloris intensionem, & minorem febris diuturnitatem; item & ex pulsu valido simul cum celeritate conjuncto; chronica verò seu hectica, quia affines maximè sunt, designatur primò ex febris duratione quæ ad menses plures extenditur; secundò ex symptomatis sensim & successivè actis; tertiò ex minus intenso calore, qui tamen augetur aliquibus à pastu horis ob ingressum chyli in sanguinem; quarto ex pulsus debilitate & exiguitate; ultimò ex inducta sensim toti corpori atrophia & tabe advenientibus. Maligna febris ex dissolutione sanguinis in ipsa vena secta extracto apparente, ex hæmorrhagiis quæ sisti non possunt, ex pustulis & maculis in cute erumpentibus, ex frequenti syncope, calore corporis minori, alvi fluxu pertinaci & colliquativo, vomitu, singultu, convulsionibus, delirio, pulsu minuto & parvo, ostenditur; pestilentialis verò ex contagio, copioso ægrotantium numero, eorumque frequenti interitu, atque etiam ex eo quod epidemica sit & à causa communi, hoc est pravis alimentis aut aere corrupto ortum habeat, imò & bubonibus, exanthematis, carbunculis, aliisque quamplurimis & gravibus symptomatis stipetur; an verò febris continua putrida acmastica sit, paracmastica, epacmastica, item & an ardens, lipiria, epiala, catarrhalis, elodes, purpurata, verminosa & lactea, arthritica, rheumatica, hoc inquam, ex his quæ diximus ubi earum differentiæ propositæ sunt facilè colligi potest, aut ex morbis symptomatisque quibuscum conjungitur innotescit.

Composita febris, hoc est quotidiana continua, quartana continua, hemitritæa, &c. dignoscuntur eo quod præter continuitatem exacerbationes patiantur, singulo, alterno, aut quarto die recurrentes, aut paroxysmum tertio die sibi correspondentem.

Quod autem spectat ad intermittentium diagnosim, ea non solùm ex frigore, calore, sudore sibi mutuò succedentibus habetur, verùm etiam ex apyrexia seu infebricitatione paroxysmum subsequente. An ordinata sit intermittens febris an inordinata erratica, discitur hoc ex recursu regulari aut irregulari paroxysmorum. An vero quotidiana simplex, tertiana, quartana, quintana &c. hoc ex recurrentibus quotidie, tertio, quarto, quinto quoque die paroxysmis iisque brevioribus aut longioribus designatur; item & an duplex triplexve tertiana, quartana febris dicenda sit, manifestatur per recurrentes singulo, alterno aut tertio quoque die plurimos paroxysmos; diximus enim in præcedentibus febres intermittentes à recursu paroxysmorum in variis diebus nomen suum sortiri debere. Symptomatica febris quam diximus non primariò in sanguine, sed secundariò & consequenter ad alios morbos generari;

nullo

nullo labore dignosci potest; utrum autem sit inflammatoria, phlegmonodes, eresypelatodes, purulenta, sphacelosa, hoc ex præsentia inflammationis phlegmonis, eresypelatis, abscessus, aut ulceris, gangrænæ &c. sufficienter patet.

Prognosis ferenda in febribus, nonnisi varia esse potest propter multiformem, multiplicemque earumdem speciem & naturam. Ephemera omnium minimè periculosa est, propter minorem humorum putredinem. Putrida multo plus habet periculi, quod majus aut minus dicendum pro gravitate & numero symptomatum ibi supervenientium. Hectica & lenta, dum scilicet essentiales sunt initio curationem recipere possunt, non verò habituales factæ atque confirmatæ, neque etiam dum symptomaticæ sunt ulcera partium internarum consequentes. Acuta febris, ardens, syncopalis, elodes, lipiria, convulsiva mali semper ominis sunt. Lactea verò arthritica, rheumatica, verminosa, catharralis non tantum portendunt periculum. Maligna, purpurata, pestilentialis omnium perniciosissimæ censendæ, ob maximam humorum putredinem totiùsque sanguinis attritionem & dissolutionem. Simplex continua, hoc est sine accessionibus & exacerbationibus, quamvis periculo non careat, caret tamen magis quam composita, hoc est quæ præter continuitatem, singulis aut alternis diebus exasperatur. Symptomatica pro magnitudine & gravitate morbi à quo dependet malæ magis aut minus prognoseos dici debet, unde quæ sequitur ad inflammationem partium internarum & magis nobilium aut essentialem functionem præstantium suspecti semper eventus est. Quæ verò inflammationes partium externarum, erysipelata, bubonem simplicem non ita vitæ periculum inferunt. Uno verbo febres omnes acutæ & putridæ pro symptomatum, ut jamdictum est, numero & gravitate atque etiam pro ætate, temperamento, virium robore, plus aut minùs periculosæ dici debent. Quòd si febris non sit continua, sed intermittens, tunc ut plurimum periculi expers est; atque eadem de causa dicit Hippocrates, *Febres quocumque modo intermiserint periculo vacant*; dixi ut plurimum, nam si prava aeris constitutio, aut alimentum magis sanguinem depravans & febrem popularem faciens morbi causa sit, aut si frequentius in febrem jam fugatam relabatur æger, aut demum febris intermittens in corpore cacochymo generetur, ut duret per longum tempus, in his omnibus casibus timendi semper locus est, nec tanta futuræ aliquando salutis spes affulget. Quartanæ tertianis longiores sunt, item autumnales æstivis, idque propter majorem causæ morbificæ, utpotè crassioris, contumaciam, & acidæ sanguinis diatheseos difficilem correctionem, tum etiam quia æstate pori corporis magis aperti sunt, humores tenuiores ad dissipationem & evacuationem magis dispositi, autumno vero & hyemis initio res secus se habent. Subintrantes & erraticæ ordinatis magis periculosæ sunt. Item & quæ longiores habent paroxysmos quam quæ breviores. In omnium febrium paroxysmis sudare bonum est, quia per hanc potissimùm viam partes heterogeneæ à sanguine post fermentationem separantur. Imò observatio frequens Practicorum testatur sudores, modò non sint frigidi, nimis copiosi, aut exolutis viribus advenientes, in omni febrium specie salutares esse ita ut per sudores febris qualiscunque ut plurimùm solvatur. Intermittentes febres compositæ, hoc est duplex, triplexve, tertiana aut quartana tantùm; & illæ quæ in suis paroxysmis gravia inferunt symptomata; ut delirium, pulsum debilem, sitim, respirationem difficilem & anhelosam, vomitum, capitis dolorem &c. multo periculosiores sunt quàm simplices & quæ minora accersunt symptomata.

Curationem quòd attinet, hìc nonnisi summatim eam attingere possumus prout ferè cuique speciei maximè competit.

Con-

Continuæ itaque febres præsertim acutæ etiam malignæ curantur, potissimùm per phlebotomias pluries pro magnitudine morbi & viribus ætateque ægrotantis repetitas, modò ex brachiis, modò ex malleolo, secundùm varias indicationes. Item & per refrigerantia atque acida æstum sanguinis contemperantia, qualia sunt omnes herbæ, radices, semina, & aquæ destillat. refrigerantes, atque etiam spiritus & succi acidi quorum mentionem non semel fecimus in nostro morborum discursu, ex quibus juscul. julep. emulsiones &c. parari possunt. Conveniunt quoque jam dictis febribus, clyster. refrigerant. & purgant. identidem injecti, præsertim pigra & minùs humida alvo, atque etiam purgationes suo tempore præscriptæ ex decoct. refrigerant. additis tamarind. senn. cass. mann. syrup. rosat. solut. pulver. radic. jalap. aut electuar. diacartham. si fortiùs purgandum sit. Ephemera & imputris non ita indiget remediorum apparatu, vel enim spontè cessat vel post unam aut alteram venæ sectionem alteriusque remedii propinati brevem usum curatur.

Putrida vero sive sine, cum exacerbationibus, plura multo remedia postulat, eorumque diuturnum usum: notandum tamen quòd in hoc genere febrium, sicut & in aliis pro variis supervenientibus symptomatis varia quoque præscribi debeant medicamenta; dum enim adsunt vigiliæ, delirium, convulsiones, phrenitis, narcotica statim exhiberi debet, imò & phlebotomia ex saphena, instituenda; si vomitus vigeat post pravorum humorum evacuationem quæ illum fovent propinandum similiter laudanum, aut acida vomitum maximè compescentia; si alvi fluxus præsertim symptomaticus, colliquativus, aut diutiùs durans, enemata, primò anodina injicienda, deinde detergentia, & ultimò adstringentia; si adsit metastasis humorum inferens soporosum aliquem affectum, venæ sectione præmissa in malleolo, vinum emeticum primò in potionibus præscribendum, modo vires ferant; si infarctus in visceribus, & hypochondriorum tensio, frequens esse debet usus clysterum etiam validiùs purgantium, fotus emollientes adhibendi, & sic de aliis symptomatis supervenientibus ratiocinandum est.

Febris ardens, ratione intensioris caloris largiores & frequentiores requirit venę sectiones majoremque refrigerantium & acidorum usum, adhibitis semper universalibus.

Syncopalis, spirituosa remedia & corroborantia, modicè tamen usurpata, ne febris magis accendatur.

Elodes seu quæ sudore copioso stipatur expostulat quæ fusionem & liquationem sanguinis impediunt, qualia sunt acida & refrigerantia jam dicta &c.

Maligna purpurata, pestilentialis quæ valdè affines sunt & sanguinem dissolvunt atque atterunt, venæ sectionibus curantur, quidquid dicant Antiqui, putantes falsò malignitatem & venenum per venæ sectiones extrahi ab habitu corporis ad centrum, quibus loco alexipharmacorum & cardiacorum quæ ipsi semper præscribebant, sanguinem dissolutum magis dissolventium, succedere debent refrigerantia ac acida sanguinis dissolutionem corrigentia, non neglectis universalibus aliis remediis.

Symptomatica vero febris, qualis rheumatica, arthritica, dysenterica, catharrhalis, verminosa, & ea quæ inflammationes quascumque consequitur, imò etiam & lenta, ulcera partium internarum comitari solita; non aliam exposcit curandi methodum quàm eam quam attulimus, agentes de rheumatismo, arthritide, vermibus, pleuritide, peripneumonia, inflammatione hepatis, ventriculi &c. catarrho, ulceribus internis, phthisi, &c.

Hectica & lenta dum essentiales sunt, solis ferè alterantibus & humectantibus curantur, ita ut venæ sectio in eis locum valde non habeat, sicut nec valida purgantia, bene tamen clysteres blandè purgantes identidem injecti, sicut & pur-

purgatio blanda, & per epicrasim evacuans. Balneum aqu. dulc. in hoc casu etiam plurimùm confert, quod tamen in aliis febribus præsertim continuis & acutis semper cane pejus & angue vitandum, quia fuligines & transpirationem impediendo, calorem febrilem auget; conveniunt quoque serum lactis, lac vaccin. & asinin. moderatè tamen haustum, quia in majori copia bene subigi non potest; atque etiam analeptica & restaurantia, qualia sunt juscula consummata, gelatinæ, cibi boni succi, additis identidem in minima dosi spirituosis & volatilibus. Si febris lenta foveatur ab infarctu & obstructione viscerum, ut quandoque accidit ratione cujus recrementa sanguinis ab ejus sinu debitè separari non possunt, tunc aliis recensitis remediis aperientia temperata intermiscenda sunt & fotus emollientes.

Quod spectat ad epialas, lipirias, horrificas aliasque, in quibus rigores horroresque aut frigoris sensus frequenter infestant, in illis quia acidum aliquo modo prævalere videtur, post venæ sectione sufficientes aliaque universalia remedia, non abs re erit si præscribantur diaphoretica, præsertim quæ tenuium sunt partium & maximè subtilia, alia enim sanguinem minùs commovent, quòd tamen faciendum remittente fermentatione, & post aliquas phlebotom. Imò sunt auctores quamplurimi qui putant diaphoretica omnibus cujuscumque generis sint, febribus convenire, ex eo quòd illæ potissimùm per sudores solvi solitæ sint, ac proinde quo natura vergit eò ducendum esse. Verùm etiamsi diaphoretica semper in febribus, præsertim acutis, videantur suspecta, propterea quòd humorum fermentationem jam satis intensam augent, non ita tamen improbanda sunt; dum apposité & cum sagaci genio administrantur hæc remedia: plurimum enim conferunt ad evacuandam causam morbificam, in quantum scilicet sudores promovendo sales extricant à massa sanguinea in sero potissimùm dissolutos, qui ad febrem fovendam, imò & faciendam plurimum, ne dicam totum conferunt. Ea tamen debet esse in iis exhibendis præcautio, ut non admodum intensa sit humorum effervescentia & vasa sufficienter per venæ sectiones depleta sint, atque hæc est ratio cur hodie à celeberrimis Practicis in febribus purpuratis, petechialibus, variolis & morbillis, imò & malignis febribus in quibus natura quod heterogeneum est ad cutem & habitum corporis protrudit, etiamsi non dubitent sanguinem magis quam par est solutum esse & attritum, præscribantur tamen aliquando pulvis viperinus, aliaque diaphoretica, quæ si ex una parte incommodum videantur afferre sanguinem magis atterendo, commodum tamen majus præstant, eliminando quod heterogeneum in sanguine reperitur, & naturæ motum juvando, quo facto deinde sanguis faciliùs pristinam diathesim recuperat.

Præter jam dicta, sunt & alia observanda in plurimarum febrium curatione; ac primò quidem in febribus malignis, & ubi sanguis maximè est solutus, non esse præscribendas cucurbitulas scarificatas, ne sanguis totus fluidus factus per apertas vias ita effluat, ut retineri, & cohiberi non possit, secundò diætam eò magis tenuem esse debere quò magis acuta est febris, tertiò venæ sectionem potissimùm initio, & vigente effervescentia locum habere, purgationem verò in febris, & effervescentiæ remissione; quartò dum adest pulsus debilis, & concentratus, imò etiam, & intermittens diaphoretica, & spirituosa magis locum habere, minùs verò narcotica; ultimò denique frequentem usum clysmatum, modò refrigerantium, modò purgantium in omnibus febribus plurimùm prodesse, quia educunt sensim sine sensu per inferiora maximam causæ morbificæ copiam, & præterea eluunt primas vias, humores pravos semper sanguini suppeditantes.

Restat jam nobis, ut Tractatui isti finem imponamus, tradenda febris inter-

termittentis curandæ methodus, quæ licèt non eadem esse debeat ac in febrium continuarum curatione, in omni tamen intermittentium specie, sive quotidianæ sint, sive quartanæ, tertianæ, quintanæ, erraticæ, &c. hìc non absimilis instituenda videtur, cùm præsertim earum causa eadem ferè sit, nec nisi secundùm majorem aut minorem copiam & exaltationem variare videatur. Ac primò quidem quod spectat ad universalia remedia, venæ sectio licèt aliquoties pro temperamento, ætate, & ægri constitutione institui possit & præscribi à prudenti Medico, ea frequentiùs iterata magis nocet quàm prodest. Purgatio identidem repetita magis indicari videtur, tum ad eluendas primas vias, quæ semper in vitio sunt, tum ad eliminandas è sanguine partes heterogeneas, tum ad corrigendam pravam sanguinis diathesim. Emetica, eaque fortia, dum scilicet ferri possunt ab ægrotante, initio multò magis juvant quàm cathartica. Clyster. purgantium usus frequens in intermittentibus tam bene quàm in continuis commendatur. Alterantia autem majoris sunt energiæ quàm evacuantia, ut experientia quotidiana comprobatur, & potissimùm quæ amara sunt, febrifuga inde dicta, talia absynth. chamædris, centatureum minus in aqua decocta, item & eorum sal, talia sunt omnia volatilia & fixa & sudorifica. kinæ kinæ pulvis aut infusio modò in aqua, modò in vino albo quod præstantissimum hodie febrifugum reputatur, theriaca quoque ad unam aut alteram ʒ. in decoct. cichor. optimum habetur remedium. Abstinentia à cibo plurimum quoque confert; Ac præprimis ptisana composita ex sennæ ʒ. ss. centaurei minor. p. ij. sal. absynth. ʒ. j. ss. decoct. in aqua fontis ℔. j. cujus cyathum unum singulo mane haurire debet ægrotans, imò etiam, & in calore paroxysmi, illa verò jam dicta remedia, sicut, & innumera alia, quæ videri possunt apud Auctores, quæque hìc brevitati studentes omittimus, ideo specifica febrifuga censentur, quia aut sulphure salino, quo abundant, aut sale lixivioso maximè apta sunt aciditatem lymphæ, aut aliarum particularum crudiorum in sanguine redundantium corrigere, sicque eam sanguini inducere dispositionem, ratione cujus non ampliùs heterogeneitas inter ejus partes tanta reperiatur, sicque non ita copiosum materiæ subtilis ingressum permittat, partes ejus præter modum agitantis & commoventis. Interim quia in omnibus febribus intermittentibus adest vitium in chylosi seu prima coctione, potest vomitoria non inutile erit corroborare ventriculum & digestiva præscribere, item si symptomata varia superveniat, delirium, putà, vomitus, vigiliæ immodicæ, affectus soporosi, &c. per propria remedia antea recensita, iis mederi debet Medicus, vitando acida & refrigerantia quæ in febribus intermittentibus febrem augent. Si verò febris intermittens foveatur ab obstructione viscerum, prædictis remediis intermiscenda sunt aperientia quæ plerumque non inutiliter usurpantur.

Fusiorem hìc intermittentium curationem non tradimus, quia febres nonnisi in genere scrutamur, & quia alia multa quorum mentionem hìc non facimus videri possunt apud Auctores quamplurimos quorum libri febrifugis repleti sunt.

Quod spectat ad febres continuas compositas, seu quæ præter continuitatem exacerbationes habent periodicas aut inordinatas, in his præter remedia quæ continuis febribus convenire diximus, mos est apud Practicos pulverem kinæ kinæ in aqua cichorei præscribere, aut in aqua papaveris Rhæados, à cujus exhibitione plerumque maximum levamen percipiunt ægrotantes, celebratis præsertim universalibus & aliis appropriatis remediis.

Observandum kinæ kinæ pulverem ad ʒ.ij. præscribi in aqua cichorei, aut portulacæ in febribus continuis, intermitten-

tentibus verò in vino albo idque duabus aut tribus horis ante paroxyſmum, aut exacerbationem.

Notandum quoque in paroxyſmis, aut exacerbationibus nihil movendum eſſe, præſertim in iis qui debiles ſunt, aut delicati, quod tum tentari poteſt in robuſtis, & ruſticis in quibus feliciter ſuccedunt purgationes, aut venæ ſectiones aliaque recenſita, præſertim in intermittentibus.

Obſervandum denique intermittentibus poſt exhibitionem ℨ. ij. pulver. kinæ kinæ poſtridie manè alteram ℨ. j. præſcribendam eſſe, & ſero aliam ut meliùs, & efficaciùs figatur cauſa morbifica, atque etiam attenuantia volatilia, ſudorifica, multò magis locum habere in quartanis, quintanis, & ubi diuturniores ſunt, & rarius recurrentes paroxyſmi.

TRA-

TRACTATUS DE MORBIS VENEREIS.

CAPUT I.

De Lue Venerea.

LUis Venereæ ortus ad annum 1464. ab Auctoribus plerisque referri solitus est, quo tempore Carolus VIII. Francorum Rex cum Alfonso Hispaniarum Rege bellum gerebat, communicato scilicet ab Hispanis cum Gallis Neapolim obsidentibus contagio. Quidam malum illud à Christophori Columbi militibus ex America in Europam inter alias merces asportatum ferunt, quod primùm in Hispania, mox in Italia multo cum proventu citissimè propagatum est. Verùm rem propriùs inspicientibus, Luem Veneream longè ante Columbi tempora innotuisse facile patebit. Nam cùm de seminis effluxu quodam apud Leviticum loquatur ipse Moses, quo qui laborabant, eos cum cæteris Israelitis tanquam pollutos vesci prohiberet; tum apud Herodotum *libro historiarum primo* legere est, Scythas ob prophanatum Veneris Uraniæ Ascalonense Templum, morbo muliebri correptos fuisse. Dea sic injuriam suam ulciscente.

Quod quidem malum Hippocrati, & Galeno incognitum fuisse nolim inficias ire, licèt pleraque ipsius symptomata in utriusque operibus passim occurrentia contrariam opinionem confirmare videantur. Quid enim sibi vult gonorrhœa illa, de qua tam frequens apud ipsos mentio? Quid ulcera maligna, quid papulæ, quid exanthemata? Sanè nihil aliud quam contagium Venereum significant. Neque magis mirum esse debet quod morbum illum ignorasse, aut certè silentio prætermisisse videantur, quam quòd de variolis, & morbillis, quibus nihil antiquius, nihil frequentius, nihil magis vulgare, in Medicorum libris reperitur, verbum nullum in scriptis suis fecerint.

Fateor equidem in obsidione Neapolitana propter effrænatiorem militum à meretricibus Italis castra sequentibus libidinem, contagium illud, ut cum maximè viguisse, sed suam tum in Europa originem duxisse, atque adeò in Asiam atque Africam repente grassatum fuisse nemo mihi persuadeat. Præsertim cum Salicetus, Gordonius, & Valescus Auctores fide dignissimi, quorum primus anno 1270. secundus anno 1418. tertius media ætate vixit, luem illam ex virorum cum prostibulis impuris commercio nasci attestentur. Quid lepra priscis illis temporibus frequens, cujus virus hodie Mercurio cedit, Luis Venereæ vera soboles fuit. At exposita hujus morbi genesi, ejusdem natura, & species examinandæ veniunt.

Lues ergo Venerea definiri potest, *Morbus ex contagio ortus humorum massam partesque solidas inficiens, maculis rubris, tumoribus, ulceribus, doloribus denique acutissimis se adesse significans*. Is ex coitu cum infecta, ex lecto in quo quis contagio illo laborans dormit, aut ex alio quovis contactu contrahitur.

Si ex coitu proficiscatur morbus, vires suas in pudendo primùm exerit, ulcuscula inibi, bubones, gonorrhœam, & alias id genus calamitates excitans. Si infans malum cum nutrice lactante com-

communicaverit hujus papillæ ulceribus scatebunt. Si contrà nutrix cum infante lactente hujus in ore & faucibus eadem ulcera exorientur. Si quis cyatho aut cochleari utatur, quæ infectus paulò ante ori suo admoverit, illius in palato, ore, faucibus, lingua, ulcuscula pullulabunt.

In fermento quodam humores dissolvente & membra corrodente hujus mali causa posita est, quod venenum postquam in parte quadam aliquandiu veluti sopitum latuit, suam demum sævitiam, ulceribus, inflammatione, tumoribus & pustulis parti affectæ adnascentibus patefacit.

Multa sunt signa quibus virus latens deprehenditur, si v. g. pudendo exulcerato, gonorrhœæ, aliisque ejusmodi symptomatis dolores membrorum, aut articulorum accedant noctu ingravescentes; cephalalgia perpetuo urgeat; si os, palatum, fauces, ulceribus abundent; si anus cancris undique infestetur; si scrotum & reliquæ partes inflammentur, nullus superest dubitandi locus, quin Lues Venerea adsit; quam inveteratam & confirmatam dixeris, si gummata quædam globulorum instar extuberantium ossibus increverint.

Hunc morbum detegere paulò difficilius censetur, cum pauca tantum ex allatis symptomatis videre est. At longè difficillimum cùm aliarum affectionum symptomata mentitur cùm nempe adsunt ophthalmiæ, cœcitas, surditas, aurium tinnitus, vertigo. Tunc consulendus est Medicus aliquis peritissimus, qui malum detegat, qui de morbis præteritis ægrum interroget, qui quærat an gonorrhœa ille, an bubonibus, aliquando affectus fuerit, & quibus ille remediis fuerit usus. Hac ratione quo in loco insidias posuerit hostis callidissimus, solertem Medicum non fugiet, nec incerta ab ipso tela conjicientur.

Ex dictis Luem Veneream non unum aliquod malum esse, sed multa simul mala intelligere est, quæ nullam corporis partem illæsam, nullas actiones non depravatas relinquunt.

Adversus hostem infensissimum fortissima quæque Artis Medicæ præsidia adhibere oportet, cùm ut virus omne in vasis, in visceribus, atque in partibus solidis extinguatur, tum ut debilitatæ partes ipsis corroborentur. Diæta nempe, Chirurgia & Pharmacia, junctis simul vexillis pugnare debent.

Quod ad diætam spectat, aer eligatur quàm maximè temperatus, quo facilius virus exhalet. Cibi sint frigidi & humidi, quibus humor veneni viscidus diluatur. Hac de causa jusculorum non prohibendus, ut aliàs, sed permittendus est usus, bis in die, vesperi & manè, incoctis etiam herbis refrigerantibus.

Pro potu utatur æger decocto ligni sancti, salsæparillæ, &c. quorum vis non solùm partem humoris morbifici tenuissimam, & maximè volatilem fugat, sed partes pariter glutinosas, & fixas penetrandi qua pollet facultate dissolvit & temperat.

Si febris accendatur, si corporis magna fuerit siccitas, ante & inter pastum decoctum chordei proderit, somno æger moderatè utatur, exercitationibus indulgeat solito mitioribus, & consentaneis, qualis est venatio, & pila quibus materia stagnans excitata, & attenuata ad externum corporis habitum traducatur. A Venere omninò abstineat, coitu enim partes generationi inservientes exasperantur, vires pereunt, membra denique omnia debilitantur.

Alvus constipata clysteribus, herbis emollientibus, ptisana laxante solvenda, iracundiam fugiat æger, quæ humores perturbat & accendit; pari cura mœrorem & tristitiam evitanda puto, ne scilicet materia morbifica magis figatur, aut virus altius penetret.

Chirurgia & Pharmacia conjunctis simul viribus agant. Primò mittatur sanguis, ut depletis venis sustinendo Mercurii impetui aptior reddatur æger, emollita prius alvo clystere laxante, cujus hæc est descriptio.

℞. Fol. malv. viol. borrag. ana M. j. sem. 4. frigid. maj. contus. ℥. j. furfur. macr.

macr. p. j. Coqu. ad consumptionem ℔. j. In colat. dissolv. cathol. opt. ℥. j. mell. violat. ℥. ij. fiat clyster hora commoda injiciendus.

Post venæ sectionem purgabis alvi fœces ptisana aut bolo sequentibus.

℞. Tamarind. ℥. vj. senn. mundat. ℥. ss. limonis secti talleol. aliquot, aut sal. prunell. ℥. j rosar. rubr. p. j. Infund. in aq. font. s. q. ad duos haustus per noctem in loco frigido de colat. capiat unum cyathum hora sextà matutina, alterum duabus post horis, continuando per triduum. Vel

℞. Cast. rec. extract ℥. vj. confect. hamech. ℥. iij. mercur. dulc. ℈. j. cremor. tart ℥. j. Misc. fiat bolus, capiat mane, reiteretur postero die.

Sic purgato corpore mittatur sanguis è brachio sinistro, modò vires & plethora adsint.

Postea utatur æger balneo aquæ tepidæ, octo aut decem dierum spatio, bis in die, sero & mane, manendo horam, aut semihoram singulis vicibus.

Quod si vires minus ferant, demittatur æger in semicupium duodecim aut sexdecim dies, quod quinto vel sexto die intermittatur, aut triduum aut biduum. In balneo aut semicupio exhibe jusculum herbarum refrigerantium, vel lactis caprilli ℔. j. vel decocti hordei cyathum unum cum syrupo capillorum veneris. Si corpus plethoricum extiterit, intra balneum mittatur sanguis ex utroque malleolo ad ℥. viij. Vena secta intermittatur balneum duos aut tres dies propinando in ipso baleno ptisanam supra descriptam.

Nonnulli post balneum nihil prius habent quàm sudorem promovere, statuto intra arcum aut tabernaculum ægro, & vaporem spiritus vini excipiente, exhibita priùs salsæparillæ & guajaci dosi. Quæ methodus aliud nihil præstat quam partium humoris tenuiorum à crassis separationem, quæ adeo fixæ evadunt, ut ipsi Mercurio non cedant. Quamobrem rationem hanc ut potè ægro noxiam culpandam censeo. At cum Mercurius specificè morbo venereo medeatur, nihil præscribi oportet quàm quod ipsi viam quasi præmuniat, poros aperiendo, partem sanguinis crassam siccam & succis erodentibus scaturientem, diluendo, attenuando, & emolliendo, ut ptyalismo tandem virus omne transudet. Inter lavandum & purgandum utatur hoc decocto.

℞. Salsæparill. minutim concis. ℥ j. rasur. guaj. ℥. ss. Infund. in aq. font. ℔. iv. in cinere calido per 12. horas. Coqu. ad quartæ partis consumpt. capiat pro potu ordinario sine vino.

Sic præparato ægro per venæ sectionem, purgationem & balneum, ad Mercurii usum deveniendum esse puto, quo sollo malum radicitus tolli potest, diaphoretica enim, cujusmodi sunt guajacum & salsaparilla, morbum minuere valent quidem, sanare autem non: his rectè incipitur curatio, non finitur: namque paulò post virus redivivum factum, sopita symptomata reducit, & eandem integrat tragœdiam, adeò ut perfecta curatio Mercurii solius legitima adminstratione contineatur.

Sed alii aliter Mercurium adhibent; hi mercurial unguento partes fricant; illi emplastrum ex eodem Mercurio confectum apponunt. Quidam præcipitatum Mercurii, seu album, seu rubrum illud sit, salivationis causa propinant. Mihi verò nihil frictionibus melius videtur, nihil quod penetrandi vim qua præditus est Mercurius magis juvet. Fiunt autem ex ungento Neapolitano quod hìc describitur.

℞. Mrcur. crud. & per corium trajecti ℔. j. terebint. Venet. ℥. iij. Agitentur omnia aliquot horas in mortario æneo ad perfectam mercurii extinctionem misce paulatim axung. suill. ℔. ij. Misc. omnia diù. Fiat unguentum ad usum.

Tali unguento corpus totum inungatur à plantis pedum ad capillorum usque radices præter abdomen & thoracem partium intus contentarum habita ratione. Quæ unctio ut feliciter cedat, ante focum lucidum, si vires ferant, secus in ipso lecto æger illinendus. Singulæ frictiones ungenti ℥. v. vel sex requirunt. Qui natura sunt delicatiori, iis

ʒ. iv. sufficiunt, plantis scilicet pedum, cruribus, femore utroque, natibus, & brachiis tantùm inunctis. Multis vicibus repetatur frictio, nimirum semel in die mane jejuno stomacho, ut vesperi duabus horis ante pastum.

Quòd si post tertiam frictionem nullum futuræ salivationis signum adsit, bis in die fricandus æger, modò vires ferant, aut semel, sed aucta unguenti dosi.

Observare licet intra septimam aut octavam frictionem cessandum esse, quemadmodum statim atque salivationis indicia quædam prodeunt. Quæ quidem ex eo dignoscuntur quod caput doleat, facies rubescat, fauces asperentur, ulcera ori adnascantur, multum & frequenter spuatur. Aliquot post dies totum os ulceribus scaturit, tum balbutire, palatum & lingua ardere, quæ nisi lacte tepido sæpe colluantur, dolores sæviunt acutissimi, & non ter missus salivæ fluxus cum fœtore importuno manat. Si fortè tanta copia saliva effluat, ut suffocationis inferat metum, ut ab imminente periculo liberetur æger, bis terve mittendus sanguis, & ptizana laxativa altero quoque die propinanda.

Aliquando fit ut statim à secunda aut tertia frictione tormina mirum in modum urgeant, salivationemque inhibeant, tunc repetito bis terve clystere singulis diebus, modò ex lacte tepido saccharo rosato, & vitellis ovorum, modò ex lacte solo, durante aut declinante salivatione, solvi alvum convenit.

Ad colluenda oris ulcera gargarismo sequenti utatur.

℞. Hord. integr. p. j. liquir. passul. exacin. ana ʒ. vj. rosar. rubr. p. j. Coq. in colat. ʒ. viij. dissolv. mell. rosar. ℥ij. fiat gargarismus de quo os abluatur frequenter, aut vino aqua temperato, quo si æger utatur commodè, multo melius, longeque præstantius videtur.

Quamdiu saliva manabit, bibat decoctum salsæparillæ supra descriptum, nisi ardor nimis obsit. Quo in casu decoctum humectans & refrigerans exhiberi multo satius est.

Nonnullis post debitam remediorum administrationem lac asininum imperari decet, ut sanitas omnimoda recuperetur.

Cùm altius insedit venenum, sæpe fit ut tubera quædam carie & dolore vehementi stipata ossibus adjecta remaneant: tunc temporis nudato osse, ferro aut igne tollenda caries & legitima remediorum celebratione pars in priorem statum restituenda.

Celebratis, ut par est, inunctionibus, si salivatio minùs promoveatur, nullaque spes futuri ptyalismi affulgeat, in lecto componendus est æger, ibique per hebdomadam relinquendus ut quiescat & reficiatur, tum denuò mittendus sanguis, exhibendum catharticum, parandumque balneum. Quibus factis dimittendus æger, nihilque de ejus sanitate pertimescendum, cum multis contigerit sic fuisse planè curatos.

Neque enim salivatione sola morbum illum fugat Mercurius, sed aliquando etiam alvi fluxu aliquando transpiratione tantum extinguit venenum illud venereum, nulla humorum evacuatione sensibus apparente.

Quo tamen confidentius deinceps vivant ægri, iis decoctum antimonii & salsæparillæ per 20. dies præscribatur, aut opiata Neapolitana Renodæi, aquæ demum thermales acidulæ miros præstabunt effectus.

Citra salivationem non ita feliciter cum iis agitur, quibus ulcera in faucibus, aut tonsillis accreverunt, quæ vix ac ne vix quidem aliis remediis cedunt, nisi fortè decocto salsæparillæ & antimonii debellentur, accedat quarto quoque die ex foliis sennæ instituta purgatio cum stybio præparato, si fortius movendum. Interim tonsillarum & faucium ulceribus admovendus spiritus vitrioli aut sulphuris aut aqua ex sublimato liquato. Os & fauces decocto hordei frequenter colluantur, addita quarta parte collyrii Lanfranci, aut aquæ calcis.

Qui

Qui salivam emplastris promovent, ii solent emplastri de Virgo s. q. supra talem extendere, addito Mercurii quadruplo. Sic confectis emplastris, plantas pedum, crura, fœmora, nates, lumbos, dorsum, humeros, collum, brachia denique vestiunt, ægrumque sic instructum in lecto jacere jubent, expectantque, donec salivationis signa sese prodant; quæ aliis secundo, aliis quarto, aliis sexto die contingunt. Quod si nulla omnino salivationis indicia appareant remotis emplastris fiant frictiones aliquot.

Qui malum illum mercurii suffitu sanant, illi semiunciam aut drachmas sex Mercurii in candens crucibulum conjiciunt supra prunas collocatum, ut æger sellæ perforatæ insidens, aut intra tabernaculum constitutus vaporem excipiat; strictè circa collum circumdato linteo seu panno, ne caput vapore attingatur. Tamdiu hoc in statu remanet æger quamdiu Mercurius omninò exhalaverit. Alii tabellas ex Mercurio, terebinthina, aceto distillato, bolo Armena, & carbonibus pulverisatis extincto conficiunt. Ex quibus massa conflata papiro extensa, sub umbra exsiccanda exponitur, hac servata proportione, ut Mercurius tertiam tabellarum partem æquet: harum tabellarum ℨ. i. ss. ad ℨ ij. prunis sensim inspergunt, aut in crucibulo candente collocant, ut fumus ab ægro excipiatur. Semel aut bis in die paratur ejusmodi suffitus qui continuatur donec ptyalismus incipiat.

Ultimus luis Venereæ curandæ modus Mercurii præcipitati, sive albi, sive rubri ope peragitur, cujus grana xii. aut xv. exhibentur, continuato 6. 8. duodecimve dies usu, dum salivatio ubertim fiat. Si lente procedat saliva additis sex, ad summum decem, præcipitati rubri granis maturetur. Verum ab hac methodo abhorreat prudentissimus quisque, quippe sic penitus eradicari malum nequit; cum enim exigua admodum excitentur ab hocce remedio in ore ulcuscula, & tenuissimis veneni particulis educendis apta pars crassior & fæces remanent, nec a tantula Mercurii quantitate ad fauces usque rapi possunt. Adde quòd remedium illud extinguendo veneno impar sit, quod mirum in modum frictiones faciunt.

CAPUT II.

De Gonorrhœa virulenta seu ardore urinæ.

Affectio illa definitur seminis purulenti & sordidi invitus effluxus, dolore, ardore urinæ, & tentigine importuna stipatus ab inflammatione prostatarum pendens, quod partes generationi dicatæ inter coeundum incalescentes & rarefactæ facilè veneno venereo imbuantur.

Prostatarum inflammatio in gonorrhœa à vapore acri & maligno ortum ducit, qui per urethram illuc durante coitu penetrat; acrimonia sua semen inflamma, & inducta fermentatione corrumpit, tum glandulæ intumescere, inflammari & abscessum fingere incipiunt; qui dum suppurat materiam purulentam & sordidam mittit, pro varia partium virus componentium figura, modò flavam, modò viridem, hinc ulcera urethræ, ardor urinæ carunculæ, & phlogosis proficiscuntur.

Gonorrhœa non statim vires suas exerit, in aliis tres, quatuorve dies latet in aliis decem, in aliis quindecim, raro eodem die se declarat, quo communicata fuit.

Cùm primum sentitur hæc affectio urina flammea est, glans inflammatur humore quodam sordido & albicante inquinata copiosiùs in dies fluente, & acrius mordente. Humor ille aliquando ex albicante ad flavum & viridem colorem accedit, & tentiginem molestam parit, quæ noctu præsertim excruciat, quæ erectio tam vehemens aliquando est, tam crudelis, tam importuna, ut penis incurvetur, inflammatis scilicet ipsius ligamentis & musculis atque tum gonorrhœa aquam *cordatam* dicunt, omnium longè sævissima exurgit.

In curanda gonorrhœa quæ nihil aliud

est quàm prostatarum partiumque vicinarum phlogosis, ex veneno venereo orta, adhibenda sunt revellentia, evacuantia, lenientia, virus denique impurum extinguentia. Mittatur in primis sanguis ad prohibendum ipsius in prostata liberiorem influxum & sedandam phlogosim, quin etiam bis terve celebrari debet venæ sectio, si fortè plethora adsit. Sic revulsis, ut decet, humoribus, aperiatur saphena in malleolo parti affectæ respondente, abjecto metu ne venæ sectio virus intrò revocet, hæc enim humorem è partibus ægris evocabit, & materiæ morbificæ liberiorem exitum patefaciet. Venæ sectioni premittatur enema laxans.

Neque verò omittendæ emulsiones, seu julepi refrigerantes & lenientes, quibus humorum acrimonia temperetur, fluxio inhibeatur, virus extinguatur, ardor urinæ denique mitigetur. Itaque.

℞. Amyg. dulc. excortic. par. xii. sem. 4. frigid. maj. ℨ. j. sem. pap. alb. ʒ. ij. Contund. simul affundendo sensim aqu. font. ℔ fiat emulsio pro tribus dosibus, capiat manè & serò, addendo cuilibet dosi syr. capill. vener. ℨ. vj. sal prunel. ℨ. j. Vel

℞. Rad. nymph. fragar. ana ℨ. ij. fol. dent. leon. cum toto agrim. capill. vener. lact. ana M. j. semin. melon. ℨ. ss. semin. papav. alb. ʒ. ij. Coq. ad ℔. j. ss. fiat julepus pro tribus dosibus, adddendo cuilibet dosi syr. violat. ℨ. vj. sal prunel. ʒ. j.

Tertio die postquam inflammatio venæ sectione aut lenientibus supra allatis mitigata fuerit, ut cacochymia quæ luis Venereæ fomes est, evacuetur, exhibe catharcticum sequens.

℞. Cass. rec. extract. ℨ. j. ss. confect. hamech. ʒ. iij. Mercur. dulc. ℈. j. cremor. tart. ʒ. j. Misce, fiant boli manè sumendi.

Si à bolo æger adhorreat, propina hoc liquidum.

℞. Senn. mundat. ℨ. iij. tamarind. ʒ. vj. cremor. tart. ʒ. j. Coq. ad ℨ. vj. Infund. cass. rec. extract. ℨ. j. In colat. dissolv. syrup. rosat. solut. ℨ. j. fiat potio quam capiat manè cum custodia & regimine.

Exhibito priùs Merc. dulc. ℈. j. cum conserva rosarum, aut pulpa pomi cocti. Si potio ægro ingrata fuerit in locum potionis pilulæ sequentes substituantur.

℞. Pilul. sine quibus ʒ. j. Mercur. dulc. ℈. j. Misc. fiant pilul. 4. aut 5. quas capiat mane, si minùs validè purgent; adde præcipit. alb. gr. vj. aut viij. Purgato corpore mittatur sanguis è saphena ad derivandum humorem, potio deindè per triduum aut biduum iteranda ut fermenti venerei in dies augescentis influxus prohibeatur. Inter purgandum emulsio propinabitur hora somni. Si nimia tentigine penis torqueatur, præsertim de nocte cùm æger in lecto jacet, pars lacte tepido aut decocto emolliente foveatur. Quo facto ne altiùs virus gliscat luemque veneream importet, evacuandæ sunt reliquiæ decocto sequenti.

℞. Antim. crud. mediocr. conquass. petia inclus. ℨ. vj. salsæparill. minutim concis. ℨ. iv. guajac. ℨ. j. ss. putam jugland. ℨ. ij. Infund. per 24. horas in cinere calido, in aqu. font. ℔. xij. Coq. ad dimid. De colat. capiat æger tres haustus singulis diebus. Primum tribus horis ante prandium. Secundum totidem horis à prandio. Tertium hora somni, continuando diebus 20. aut 25.

℞. Residentiam hujus decocti, coq. in aq. font. mensur. iij. usque ad medias. fiat bochetum, quo utatur pro potu, inter pastum. Abstineat à vino per usum hujus decocti.

Eodem tempore pilulis mercurialibus purgabitur quibus virus venereum mirificè consopitur.

℞. Mercur. crud. mund. terebinth. extinct. ℨ. j. ss. conserv. rosar. ℨ. j. senn. mundat. rhei elect. jalap. pulver. ana ʒ. ij. scamm. cum sulphur. præpar. ℨ. ss. cinnam. ℈. j. cum oxymell. fiat massa pilul. de qua capiat manè ʒ. j. quarto quoque die.

Deindè demittatur æger in semicupium aquæ font. aut fluviatilis ad mitigandum humorum ardorem & tollendum empyreuma à veneno in partibus generationi dicatis relictum. Si per usum semicupii

cupii aliquid humoris sordidi & viscosi per virgam effluat, injectionibus detergentibus & exsiccantibus lavetur. Perniciosus tamen est harum injectionum usus initio morbi, nec quidquam præstant injectiones, nisi symptomata multò molestiora, qualis est testiculorum inflammatio, &c. Pro injectionibus.

℞. Antim. crud. mediocr. quassat nodulo inclusi ℥. iv. salsæparill. ℥. j. ss. aristol. rot. ℥. iij. summit. hyperic. rosat. rubr. ana p. 1. Coq. ad ℔. j. In colat. dissolv. mell. rosar. ℥ ij. fiant duæ injectiones, in die.

Si dolorem patiant hæ injectiones, iis abstinendum & in ipsarum locum sequens substituenda.

℞ Hord. integr. p. ss. rosar. rubr. summit. hyperic. ana. p. ij. Coqu. ad. ℔. j. In colat. dissolv. mell. rosat. ℥. ij. fiat injectio.

Si saniosum ulcus fuerit adde injectioni aqu. calcis primæ. ℥. ij.

Nota injectionibus nunquam plus æquo tribuendum, quæ quamvis urethram detergant, nunquam tamen prostatas ubi mali sedes est, attingunt.

His peractis nequid ulceris occulti in partibus resideat, aquæ thermales vitriolatæ & ferratæ, quales sunt Vallenses, Meynenses & Camaracenses, Vulgò, *de Vals, de Meynes & de Camarets*, quibus ulcera interna à quibuscumque causis generata mirum in modum sanantur.

Gonorrhœa aliquando tumore & testiculorum phlogosi conjuncta reperitur, ob intempestivam injectionem, equitationem, exercitium aliquod violentum, ob venæ sectionem neglectam, aut alium quemvis errorem, adeo ut futura sit brevi suppuratio nisi caveatur. Tunc ab alterutro brachio mittendus sanguis bis terve, uti solemne est in inflammatione curanda. Parti affectæ applicetur hoc cataplasma.

℞. Farinæ fabarum ℔. j. Coq. in oxymel. fiat cataplasma parti imponendum. Si dolor urgeat, cataplasma sequens parabitur.

℞. Panis albi in lacte caprill. macerati & incocti ℥ viij. rosar. ℥. ij. vitell. ovor. n. ii. croci ℈. j. Misc. fiat cataplasma parti affectæ admovendum, & identidem novandum.

River. Riform.

Sedato dolore, & coercita inflammatione, tumor resolvendus cum emplastro de Vigo, addito Mercur. quadruplo. Emplastrum hoc fascia suspensum uno aut altero mense gestetur, tumor enim ægrè dissipatur. Tuberculum ciceris magnitudinem æquans in testiculis remanet; quod suffitu Mercurii aut Cinnabaris recedit. Interim purgationes, decocta, pilulæ, & alia quævis remedia non omittantur.

CAPUT III.

De Bubone Venereo.

Bubo Venereus est tumor quidam in inguinum glandulis ab humore virulento & corrumpente productus, quem æger in coitu contraxit, virus enim venereum ramos venæ & aortæ descendentis penetrans sanguinem inficit qui in regione inguinum sordes suas deponens, tumores duros & rubentes parit.

Bubo Venereus à pestilentiali distinguitur, quòd hìc cætera pestis symptoma inferat à communi & simplici, quod istum nullus coitus præcesserit, & omnis absit luis venereæ suspicio. Accedit quod bubo venereus aut gonorrhœam, aut cariem pudendorum conjunctam habeat.

Ut perfectè curetur affectio ista, remediis attrahentibus & emollientibus maturanda suppuratio, & specificis si quid in partibus corruptum fuerit, tollendum. Imponatur inprimis parti affectæ emplastrum galbani in vino dissoluti. Quod si propter odorem teterrimum aversetur æger, ita ut non possit adduci ut illud emplastrum gerat, huic cataplasma sequens substituatur.

℞. Rad. alt. lil. alb. ana ℥ j. ss. fol. malv. lil. pariet. branc. ursin. ana M. j. Coqu. contund. & setaceo transmit. Adde pulpæ quam extraxeris, cæpas cineribus incoctas & contus. n. ij. cum oleo liliorfiat cataplasma parti applicandum & renovandum bis in die, manè & serò.

Interim mittatur sanguis è malleolo buboni respondente. Quo sanguis commodius affluat ad suppurationem, cucurbitula applicetur tumori citra scarificationem. Quibus remediis quotidie renovatis si bubo non turgescat, modò materia benè cocta fuerit cauterio potentiali, aut actuali aperiendus erit, indita turunda aliquo digestivo illita, quæ tam diu ruptum bubonem fervet quoad materia benè cocta & elapsa sit. Maturari potest suppuratio imposito emplastro diachylo magno cum gummis.

Aperto bubone, & pure effluente, corpus, bolo, pilulis, aut potione quæ in gonorrhœa descripta sunt, purgetur. Quibus factus, ut si quid remanserit veneni educatur primum, aut secundum Antimonii decoctum propinetur, cum pilulis Mercurialibus quemadmodum jam præscriptum fuit.

Si quid tumoris in inguine supersit, jam cicatrisato bubone, signum est veneni cujusdam latentis, & ideò ad Mercurii usum properandum est. Sæpè fit ut bubonis durities nullis remediis emolliatur, & ad tumorem skirrosum accedat, tunc Mercurio est opus. Nonnullis bubones duros, & immaturos aperire placet unguentis corrumpentibus inditis; sed methodus ista suo ferè successu caret.

CAPUT IV.

De Ulceribus in membro virili increscentibus, sive Cancris.

Cancri dicuntur ulcuscula quædam in pene à causa venerea ortum ducentia ab humore sordido, & corrupto generata, qui mediante pure, & semine in coitu adhærescens, ulcus uno, aut altero post die inibi excitat. Aliquando ejusmodi ulcuscula ante decimum, aliquando vigesimum diem non exoriuntur. Aliquando magnum luis venereæ periculum minantur, qui quò diutiùs venenum latet, partesque sensim corrodit eò faciliùs interiora subit, & plura extremo in pene, aut in ipso præputio ulcera generat, quæ tantò graviora sunt, quantò pluribus venulis, & arteriolis partes istæ abundant, & crustulis infarciuntur.

Ut quemadmodum decet curatio promoveatur, educendum est virus omne in membro reconditum. Si quod in corpore est illud expellendum, aut extinguendum. Exsiccanda denique occurrunt ulcera postquam suppuraverint.

Appone in primis præcipitatum rubrum unguento basilico admixtum, linteo, aut linamento exceptum, hac ratione venenum extinguetur, & suppurando facilè effluet. Non possum illorum methodum non execrari, qui aquam stygiam, spiritum vitrioli, & aquam secundam ulceribus admovent, quia sic & ulceribus escharam multò molestiorem inducunt, & venenum repercutiunt quo corpus universum brevi occupatur.

Non satis est ulceribus solis mederi, aliarum etiam partium habenda est ratio, ut à lue venerea defendantur. Convenit purgatio, qualis in gonorrhœa præscripta fuit, cum decocto Antimonii aliquandiù continuato, aut opiata Neapolitana Renodæi.

Postquam ulcuscula abundè suppuraverint, illa hoc unguento deterges, & exsiccabis.

℞. Mercur. crud. pauca therebinthina extincti, & ung. mundificativi ana ℥. j. ss. Misce in mortario æneo, fiat unguentum quod servetur ad usum. Si quid duri in ulcere supersit posteaquam consolidatum fuerit, indicium est veneni latentis, tunc ad Mercurium confugiendum est, & etiam si ulcera aliquot annis, aut mensibus post recurrant.

CA-

CAPUT V.

De Verrucis, sive Porris.

VErrucæ, sive porri in glande, aut reliquo pene post coitum nasci solita, à sanguine viscoso & purulento in partibus corrupto, aut illuc per vasa delato proficiscuntur. In ipsorum curatione prodest pulvis sequens.

℞. Mercur. præcip. rubr. ℥ ss. alumin. ust. & sab. ana gr. xv. Misc. fiat pulvis veruccis inspergendus.

In delicatioribus, digestivum aliquod, aut unguentum pomatum pulveri admisceatur quo mitius agat.

Noli interea purgationes negligere, decocta digestiva, opiatam Neapolitanam, & alia id genus remedia. Si frequentius & crebrius verrucæ pullulent, signum est præsentis luis Venereæ, & tunc de illa curanda cogitandum incumbit.

Collyrium Lanfranci.

℞. Vini alb. & aq. rosar. ana ℔. ss. auripigm. myrrh. aloes, ana ℨ. ij. virid. ær. ℨ. ss. Misc. fiat collyrium quo abluantur ulcera, & fiant injectiones in gonorrhœa.

Opiata Neapolitana Renodæi.

℞. Fol. senn. Orient. ℥. j. ss. hermodactil. turpeth. ana ℥. vj. scobis lign. sanct. salsæparill. sassafras ana ℥. ss. mell. opt. in decoct. rad. chinæ despum. & ad aqueæ humiditatis consumptionem cocti ℔. j. fiat opiata. Datur alternis diebus, & sæpè quotidie manè jejuno stomacho à ℨ. ij. ad ℥. ss.

ARCANA LAZARI RIVERII CONSILIARII, ET MEDICI REGIS CHRISTIANISSIMI

Et in Monspeliensi Universitate Professoris; nusquam in lucem edita.

Tinctura nostra Solis.

CUm multæ, & multæ potabilis auri Receptæ non delitescant, quæ auri denominantur à quibusdam essentiæ, modum hunc mihi pariter describere lubet, ut unum ex his, cui adhærere non dubitavi, non solum doctissimi mei Præceptoris exemplo; verùm, & Petri Joan. Fabri, sub cujus anni disciplina manipulationes primum apprehendi, multaque ex ejus pretiosis Arcanis.

Cæteri solvunt aurum minimè dispositum, nostra autem methodus hoc modo colitur.

℞. Aurum in lamina ex purissimo, & cum Antimonio ter calcina; semper eddendo crudum Antimonium; hinc à cineribus, qui optimè apparebunt, segrega, mundificatumque dissolve in aqua regia juxta dissolutiones. Dissolutum asperge guttatim oleo tartari facto per deliquium, aurum enim in profundo præcipitabitur, tuncque remota aqua per decantationem, crebris aquarum dulcium communium ablutionibus fac acrimoniam removeas, exsicca inde ad Solem, vel supra tepidum cinerem, sed cave ab igne, nam tonans aurum est. Mox pulverem dissolve in spiritu salis facti ad usum nostrum, aut in nostro vitrioli spiritu, reponendo in calore lento per mensem, & tunc omnem dictis spiritibus tincturam communicabit. Alterum duorum separa addendo novum spiritum, donec tingatur, tinctique spiritus cuilibet unciæ adde drachmam salis tartari volatilis dissoluti, digerendo in loco calido per dies quindecim. Hinc omnia iterum junge pulveri, qui jam in fundo vasis remansit, & Vitrariorum in fornace colloca per dies sexaginta lento primùm igne; paulatim augendo calorem, post quindecim enim dies petrifient omnia, duobus inde elapsis mensibus, ut dictum, ponantur in loco humido in ovo, ut mos est, donec dissolvantur, & aurum est nostrum potabile.

Tanti robur Arcani cæteris longè antecellit, roborat quippe cor, cerebrum, jecur, omnesque nostri corporis partes, sed eas præcipuè, quarum est attrahere, transmutare, alere, segregare, expellere & similia. Hoc verum vitæ balsamum sustinetur, hoc ut juvenile servatur, spiritus adaugentur, senectus retardatur, humoremque ne alterum corrumpat efficitur. Omnibus morborum speciebus confert, tum auri vi, cùm fixorum salium, qui corporum impuritates per transpirationem dissolvunt. In quibusvis da-

tur

tur liquoribus à guttis quinque ad octo pro vice.

Tinctura nostra Lunæ.

Quoniam de auro scriptum, pretii sibi primum locum vendicante, argenti quoque Tincturam hìc subdo, utpotè quod non solùm pretio, sed & virtutibus secundum alteri accedit.

℞. Purissimè cupellatum argentum, aqua forti dissolve, & oleo tartari fac præcipitet. Postquam cum aqua communi laveris, exsicca, & tincturam extrahe cum supradictis liquoribus eodem modo ac in auro, & tandem ut suprà dissolve.

Innumeræ sunt hujus, virtutes, præsertim in morbis capitalibus; confert autem epilepsiæ, quamvis antiquæ, vertigini, hemicraniæ, paralysi, aliisque à cerebri infectione devenientibus; nam sicuti in Macrocosmo argentum cerebrum Mundi appellatur, ità & hæc Tinctura verum & validius est remedium ad capitales affectus. Mirùm hecticos juvat, phthisicos si cum aliis detur specificis, præcipuè cum auro potabili supradicto cum aquis adhibetur, ut si pro epilepsia, cum aqua hirudinum, &c.

Tinctura nostra Jovis.

De Jove, sive stanno multi saltem scribunt; pauci verò sunt ejusdem Manipulatores, immò pro sale Jovis, Saturni extrahunt, ut in plerisque patet ex hodiernis Professoribus, qui nullam de stanno substantiam promere valent. Hujusmodi Tinctura fit ut sequitur.

℞. Purum stannum sine plumbo, & igne calcina in vase ferreo semper agitando cum spatula donec pulverizetur, inde verò igne cimentorum albescat, tuncque per mensem in fornace Vitrariorum pone vehementissimo igne, vel in igne reverbereo per septem dies. Mox digerens calore lento, aceto stillato, tincturam separa viridem, quæ tinget, & hac ablata acetum junge Jovi calcinato, in retorta lutata septies stillando, novumque semper addendo acetum stillatum. Partem digere stillatum eadem calce in loco calido per multos dies, indè filtra, & stilla usque ad siccitatem. Fixo spiritum vini benè rectificatum, & alkalizatum addens, dissolves tincturam, tantum verò spiritum pones, quo fixum resolvatur. Mox per octo dies digere, tunc enim separato spiritu tinctura remanebit in fundo quæ quidem est mirabilis.

His similes Receptas, sinceras, & claras profectò non invenies, nil quippè est, quod pluries manipulationibus non perlustraverim.

Tinctura hæc omnibus morborum speciebus mirificè confert: nam sicuti Jovis nomen à juvando trahitur, ità hæc exteriùs & interiùs juvat. Interiùs primum obtinet locum in uterinos affectus, quamvis indomitos, uterum enim confortat, roborat, & mundificat ab impuris, & corruptis seminibus tot varia procreantibus; succurrit etiam cerebro, visceribus, hypochondriis, & cum specificis multùm phthisicis atque hecticis. Exteriùs omnem plagarum acrimoniam, aut mordacitatem cohibet, atque dulcificat, ipsasque ad perfectam redigit integritatem. Datur cum liquoribus à ℈. j. ad ʒ. ss. pro vice.

Tinctura seu essentia nostra Martis.

Plurima de ferro remedia scatent; quamquàm hujuscemodi Tinctura apud paucos in usu sit, & tamen ex pretiosioribus est, cæterarum verò laboriosissima, scilicet.

Recipe limaturam ferream, & in crucibulo optimè ignitam extingue aceto stillato, id autem plusquàm tricies, indè fac bulliat in dicto aceto, & calidam filtra per chartam emporeticam. Limaturam exsicca, ignitamque iterùm novo aceto stillato extingue ut suprà; mox fac bulliat, & percola, quam regulam postquam ter iteraveris, aceta filtrata stillabis ad siccitatem, & addes spiritum vini; cæterùm eundem servabis ordinem ac in Jove.

Cor-

Cordialis hæc est adstringens, & disoppilativa, præ cæteris enim confert fluxibus dysentericis diarrhœis, lienteriis, fluxibus immodicis menstrualibus, albescentibus menstruis, gonorrhœis, sputis cruentis, hæmorrhagiis sanguinis nasi, fluxionibus repentinis cujuslibet corporis partis. In omnibus vulneribus corruptelam non permittit, brevissimè sanat; ulcera & plagas mundificat, abstergit, & desiccat. Propinatur à scrup. j. ʒ. ss. cum specificis cordialibus.

Eodem modo Tincturæ fiunt lapidis hæmatitis, sanguinis draconis, & similium; quæ remedia sunt pro sanguine operantia.

Essentia nostra Mercurii.

Mercurii more solito ter sublima vitriolo, & nitro, purissimum indè crystallinum separa quem postquam septies iterum sale communi albo benè decrepitato sublimaveris, optimè contritum pone in sagiolo vitreo cum spiritu salis bene rectificato, qui supernatet sex digitis. Sigillatim digere per quadraginta dies in balneo, indè spiritum per decantationem separa, & novo iterum spiritu superinfuso per alios 40. dies digere. Hinc ut suprà separa, & ni sublimatus omnis dissolutus, ad novam infusionem & digestionem recurre, donec ferè nihil in fundo remaneat. Digestos omnes spiritus pone in retorta benè lutata, & cum recipiente stilla usquequò albæ guttæ ascendant, tunc enim remove, & quater cohoba spiritum semper super caput mortuum vehementiorem tandem addendo ignem usque ad siccitatem. Quod fixi remanet in fundo, calcina donec albescat & more solito sal fiat. Spiritum stilla, & separa, donec in fundo tinctura supersit, quam suo sali junges calore lento, ut in unum coeant; spiritu inde vini dulcifica, in eodem digere, & spiritum separa, id verò quinquies, ut dulcis evadat.

Hæc ardua est sed morbos evellit ex incurabilibus, dari quippe potest in corporibus, sexu, & ætate qualibet, omnibus morborum generibus, omnes corruptorum morborum species mundificat in corporis partibus maligna gignentium; sine molestia irritatione, nocumento, aut incommodo operatur, balsamum vitæ servat, & fovet; impuritates per transpirationem expellit, catarrhos à quovis provenientes exsiccat, & consumit; opilatis, aut cachecticis ex hypochondriorum, uteri vel corrupti sanguinis pravis humoribus medetur; hystericos juvat tam frigidos, quàm calidos, roborando jecur, & viscera; infectiones ex lue Venerea antiquas aut novas extrahit, skirrhos, strumas, tumoresve pertinaces exulcerat, & sanat. Datur in juribus, vitellis ovorum, aut vino à guttis octo ad decem, manè jejuno.

Essentia seu Tinctura nostra Coralliorum.

De coralliis infinitæ Receptæ Tincturam docent extrahi, & quomodo fiat sal, verùm ut plurimum fallunt, & pro Tinctura coralliorum, Tinctura emergit vi balnei, & ingredientium, quæ immisceri docent. Nostra hæc est, & sincera, quoties à Manipulatore optimè agitur.

Recipe coralliorum minutim contritorum, & in vase vitreo infunde acetum ex illo quod extraxit Antimonii tincturam, indeque per distillationem separatum est, enim verò nihil aptius hoc pro coralliis, unionibus, oculis cancrorum, corticibus ovorum, lapide ópice, bolo Armeno lapide hæmatitis, & similibus. Acetum supernatet sex digitis, & in balneo fervente per aliquot dies corallia dissolventur, tunc autem stilla acetum ad siccitatem. Pulverem aquis cordialibus decies, vel duodecies ablue, donec omnis acrimonia, grossiores partes, & terreæ tollantur, beneque dulcis fiat & clarus crystalli ad instar. Tunc benè exsicca, & repone ad bibendum, ut dicetur: aliud recipe corallium, immixtoque pari sale ammoniaco, pone in vase sublimatorio sublimandum; sal enim attrahet omnem corralliorum rube-

rubedinem. Salem sublimatum rubeum pone in spiritu vini rectificati alchalizati, & ferventi balneo, paucis diebus spiritus omnem ad se trahet tincturam; spiritum per distillationem separa, & remanebit essentia, cui addes pulverem fixum supradictum, & hæc erit coralliorum essentia.

Cordialis est, mundificat sanguinem, ut apparet in leprosis, omni corpori aut morborum speciei conceditur; fluxibus quibuslibet convenit, ut dictum de Mercurii essentia; cor, & stomachum confortat, naturalem calorem restaurat, humidumque radicale fortificat; concretum sanguinem dissolvit, vulnera venenata juvat, ulcera maligna, & sordida. Datur à ʒ. ss. ad unam in jure, vitello ovi, aqua plantaginis, &c.

Essentia nostra Margaritarum.

Essentia margaritarum nostra differt aliquantum ab aliorum descriptis, & hæc est.

Digere margaritas in aceto dicto antimonii, & dissolventur celerrimè: fit inde ut suprà de corralliis, donec sal albus evadat, postquam scilicet per ablutiones acrimoniam reliquit: tunc dissolve spiritus vini alchalizati, & septies distilla semper super caput mortuum; hinc separa spiritum, & remanet essentia, ut de aliis.

Perfectissimum cordiale est auro potabili minimè inferius datur enim ad corpora debilia, & languentia restauranda, malignis febribus confert, & pesti præ cordialitate, syncopas, cerebri passiones, apoplexias, epilepsias, paralyses, vertigines, passiones hystericas, hypochondriacas repellit. Datur in juribus, vitellis ovorum, vel aquis à ʒ. ss. ad unam.

Essentia nostra Smaragdorum.

Smaragdorum fragmenti minutim pulverizati partem unam nitri, sulphuris partes tres, positas in vase fictili calori resistenti calcinabis; mox dulcificatas aquis tepidis, modò iterum ac supra bis calcina novo semper nitro, & sulphure. Post tertiam calcinationem & dulcificationem pulverem pone in crucibulo lutato in fornace Vasariorum, seu in igne reverbereo per sex dies, postea in vase vitreo suprà infunde spiritum salis rectificati, qui supernatet quatuor digitis, & per dies viginti digere in balneo ferventi; hinc per decantationem fiat in alio vase separatio & supra fœces infundens novum salis spiritum iterum digeres, ut supra, donec omnis pulvis solvatur. Spiritum omnem pone in vase optimè obturato, & digere per mensem, quo elapso leviter ipsum distilla, tinctura quippe in fundo remanebit, augetur inde virtus addendo spiritum vini alchalizati, & digerendo, mox spiritum separando. Eodem modo fit pyroporum essentia, hyacinthorum, aliorumque lapidum pretiosorum.

De hac non est quid dicam; potentissimum enim cordiale est contra venenum malignas febres pestilentiales omnibusque cerebri morbis, maniis, apoplexiis, & similibus succurrit.

Essentia nostra Auripigmenti.

Dissertum est perfectum Spagyricum, ex rebus usualibus, & pretiosis venenum mortiferum extrahere posse, ipsumque venenum in perfectissima Alexipharmaca convertere, & vera cordialia. Id in auripigmento accidit, quod cum venenum sit ex mortiferis, mirabilem de illo præ cordialitate essentiam depromimus.

Recipe auripigmenti partem unam, nitri rectificati partes tres, de quibus positis in fictili vase non vitreato, sed igni resistenti, fac ut mos est de croco antimonii. Calcinatas ablutionibus aquarum

rum

fum tepidarum exue nitro ; exsicca inde, & interum novo nitro fac ut suprà ; exsiccationem hinc repete post novam ablutionem, & additis nitri partibus duabus, duabusve sulphuris, incende noviter, & dulcifica, sed cave à flamma, & fumo. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pone pulverem in cruciolo benè lutato in fornace, aut igne reverbereo per mensem. Mox cum spiritu salis proceditur, ut dictum de cæteris, digerendo, & cohobando pluries; solutis, spiritum separa ad siccitatem, inde cum spiritu vini, &c. ut in aliis.

Essentia hæc omne venenum validissimè expugnat, auroque potabili virtutibus æmulatur, margaritis, corallis, lapidibus pretiosis impura corpora ab omni prava humorum in venis corruptione mundificat. Hujus inter cætera remedia primus locus est contra ulcera maligna, gangrænas, aut quaslibet corrosiones: morhæas, tineas evellit unctione. Propinatur in juribus, vel aquis à ℈. j. ad ʒ. j.

Essentia nostra Salis communis.

Salem decrepitatum filtra pluries per chartam emporeticam aqua pluviali, septies stillata; humidum exhala, & ex fixato spiritum extrahe cum bolo Armeno diligenter secundùm artem. Hinc super caput mortuum quater cohoba, & ab impuris rectificatum serva, ut inferiùs; mox frange retortam, & salem fac ex capite mortuo secundum artem benè filtrando, rubescet enim, tunc spiritu supradicto junctis in vase benè lutato mastiche, & ovi albumine in balneo digere; mense elapso bis, vel ter iterum rectifica, indè addito vini spiritu alkalizato, & facta nova digestione, separa spiritum vini & remanebit salis essentia.

Hæc tam cadavera, quàm viva corpora à corruptione præservat, balsamis pro vulneribus est efficacior; mirum juvat ulcera. Vesicæ calculos, & arenam solvit, venas à prava crassitiei qualitate, vel arenula mundificat, & à sanguine morbis provenientibus medetur; conglutinat, consolidat, & sanat renum, vel vesicæ ulcera; liene, jecore & visceribus obstructos juvat, contra putridas febres maximè valet; cutis infectiones removet, inter quas scabies, lentigines, impetigines, ignem sacrum, herpetes; cujusvis generis tumores calidos suppurat, frigidos resolvit quamquàm skirrhosos? dolores articulares lenit, humidum radicale tuetur, senectutem retardat, intellectum acuit. Propinatur in liquoribus à drachma ad duas.

Essentia nostra Salis prunellæ.

Salem prunellæ clarissimum sale communi decrepitato immisce, & eadem fit regula, quæ in sale communi. Hic à communi virtutibus non differt, præcipuè in febribus.

Essentia nostra Sulphuris.

Primò vitriolum rubifica, addita indè pari sulphuris parte, pone in novis ollis secundùm usum, & quater sulphur sublimetur, misce indè salem communem decrepitatum, dissolutum, & coagulatum, terque iterum cum dicto flore sublima; flos enim ille albescet, & erit volatilis, hunc verò serva, ut dicetur. Hinc recipe spiritum sulphuris extractum per campanam rectificatum, ipsumque noviter per chalybis limaturam traducens acrimoniam tolle, ita ut aquæ adinstar dulcescat. In hoc dulcificato spiritu flores supra repositos immerge, ut spiritus quatuor digitis supernatet, & in vase vitreo benè obturato digere in balneo, spiritus enim rubeum colorem assumet, spiritum per decantationem separa, novum addendo, donec ampliùs non tingat: tunc spiritum separa per distillationem, & tinctura in fundo remaneat, cui addens spiritum vini alkalizatum digere per plures dies usquequò simul coeant; mox per distillationem separa, & in fundo permanebit essentia.

Cor-

Cordialissima est, nihilque hac aptius contra spasmum in vulneribus, etiam cum nervorum recisione; puncturas, vel cujuslibet animalis morsus curat veneficos, venenum extinguit, vulnera sanat. Verum balsamum est pulmonum affectibus, vel ulceribus; hecticis, phthisicis, & asthumaticis succurrit, humidum radicale conservat, dolores evellit arthriticos, nervos confortat; antiquas, vel novas catarrhorum impuritates consumit; surdis auditum revocat; sordidis ulceribus confert. Propinatur à ℥. ss. ad unam in juribus, vel aquis, & exteriùs ex se adhibetur; vel unguentis associata.

Essentia nostra Vitrioli.

Vitriolum asserunt Philosophi sanguinem esse Macrocosmi Mundialis machinæ, & Philosophorum lapidem ab ipso fieri volunt, quem tot quæritantes in vinum laborant. In hoc veram arcani universalis vim, quæ mineralium sit anima, consistere affirmant. Verum quidem est, quòd si rectis manipulationibus Spagyricis ab omnibus mineralium partibus, & semimineralium mirificæ emergunt virtutes, mirabilia ex vitriolo extrahuntur, ut apparet ipsum ad Solem tantum calcinatum fluxiones sanguinis sistere; utuntur etiam multi in distantia, ponendo ipsum sanguini, ad præservandam partem à corruptela. Hinc patet, quod eò magis polleat sapientiæ gradibus manipulatus ab impuris mundificatus, & ad perfectionem decoctus.

Recipe vitriolum calcinatum, extracto secundùm artem spiritu rectifica, fœces in vase remanentes aqua ferventi solve, hinc filtra, & exsicca, de quibus manipulationibus plures age, ut spiritum aliquantum, & salem congerere possis, ut dictum est. Mox spiritum ter rectificatum junge sali, & stilla cohobando super illum septies, semper verò caput mortuum solve, & fixa, ut dictum est. Salem pone in vase calori resistente, igne reverbereo per septem dies donec rubescat: tunc autem iterum spiritu suo benè rectificato adde in vase bene obturato, & in Balneo Mariæ fervido digere. Post dies quadraginta stilla, & rectifica septies spiritum, salemque aqua vitæ rectificata alkalizata dissolve, & fixa, hinc iterum junge spiritum, & digere donec rubescat, postea spiritum separa per distillationem, sed in fundo tinctura remaneat, quam novo spiritum vini alkalizato addito digere, extracto inde spiritu remanet essentia.

Nullus hoc clarius dedit contra morbos omnes medicamentum, omne expellit veneni genus, vegetabilis, animalis, aut mineralis; spiritus vitales recreat, naturales, & animales. Arcanum hoc est à tot celatum tam mirabile, tam universale, omnibus morbis, omnibus ætatibus, ambobus sexibus confert; auro potabili præstat, Panacæis, vel quolibet alio. Propinatur à scrup. j. ad drachm. j. in juribus, vitellis ovorum, vel aliis liquoribus.

Trochisci Epileptici.

Plerique sunt cinnabarem mineralem affirmantes, cujus matrem telluris viscera arbitrantur. A veritate autem longè aberrant, cinnabaris enim mineralis vocatus, hujusce nostri umbra tegitur, ne antimonium nominetur. Cinnabaris contra epilepsiam multis ab Auctoribus traditus, mineralis & artificiosus dictus, hoc modo fit.

Recipe caput mortuum, quod de composito antimonii butyro superest, & Mercurium tantumdem sublimatum adjunge; valde inde vitreo benè lutato, & alembico distilla ad usum. Ad ultimum ignem subjice ardentissimum, quo vitri collum ascendet antimonium cinnabaris pulcherrimi adinstar, qui mineralis erit. Lavatur hic donec dulcificetur, indeque in crucibulo pone igne rotæ aperto tribus horis, ac ter, vel quater spiritum vini incende. Ex eo recipe ℥. j. magist. margarit. & corall. an. drachm. j. ss. ambræ griseæ croc. an. scrup. j. unguis Alcis drachm. j. cran. hum. præparat.

abs-

absque igne drachm. iij. fœcul. pœoniæ nunc. ss. ol. succini distill. mucilag. corn. cerv. & cranii q. s. ad trochiscos componendos, de quibus da à scrup. j. ad drachm. ss. epilepticis, & mira videbis; sæpius enim multis ab experientiis Arcanum hoc est confirmatum.

Caput mortuum nostrum Magistrale.

Recipe caput mortuum aquæ fortis, quæ facta sit de nitro rectificato, & vitriolo bene calcinato, cumque aqua pluviæ stillata tepida fac lixivium, & salem extrahe secundùm artem: Bis indè iterùm cum aqua dicta stillata resoluto sale eodem usquequò crystalla appareant: sume nitri rectificati partem unam, & duas dicti salis, fusoque nitro in crucibulo igne secundi gradus, salem adjice paulatim, igneque fac liquefacta sint omnia per horas tres. Massam hanc pone in qua forti extracta à supradictis, & pro quacumque libra adjunge florum antimonii ex regula Martis ℥. iij. auri in fol. ʒ iij. coral. margar. corr. ovi, an. ʒ. ij. in loco tepido digere quatuor diebus. His peractis, stilla ad siccitatem, & massam, quæ restat pinsa, iterumque aqua vitæ imbibe; octo indè diebus digere, & stilla denuò ad siccitatem. Caput mortuum, quod remanet, serva in ampullis optimè obturatis, de illo enim si à gutt. xii. ad xvi dederis affectus consumes hypochondr. & ex validissimis remediis est contra talem morbum. Omnes expellit obstructionum species, febresque vitiosas, corporibus prodest cachecticis, hydropicos liberat, & similia.

Aureatum Catharticum nostrum.

Recipe aureati nostri ℥. ss. spiritus sulphuris optimè rectificati ℥. iij. digere in loco tepido. Diebus quindecim elapsis per vitream distilla igne arenæ, indèque novies dictum spiritum cum dicto aureato cohoba, atque optimè pulverem lava aquis cordialibus, & exsicca. Dosis erit à gr. iv. ad x. semper unà cum magisteriis mechoacanis, jalapæ, vel scammoneæ, vel extractis, quæ juxta necessitatem convenien.

Pilulæ Antivenereæ.

Recipe calomelanos, magister. lapidis lazuli, extract. rhabarb. sennæ, turbitis spinæ Ponticæ, ana drachm. ii. gum. ligni sancti ad pondus omnium, magister. tartari solut. ol. cinnamomi, ana drachm. j. sem. syrup. de fumaria quant. suff. ad pilulas componendas. Filiciter evellent hæ omnem humoris Venerei radicem, etiam ex ossibus infectis. Dosis à drachm. sem. ad drachm. j. viginti, triginta, vel quadraginta diebus.

Calomelanos nostrum.

Recipe Mercurium bonum, & in retorta pone cum dupla arena optimè permixtum, gradatimque ignem subjice, & in vas transmitte, absque eo quòd ejus os claudas, ut impuræ Mercurii partes in arena permaneant. Sublima indè sale communi decrepitato, secundùm artem, rejectisque fæcibus, sublimato purius illi Mercurio salem iterùm adjungo, iterumque sublima. Projectis inde partibus quæ restant, novo sale sublima puriorem; hoc autem fac septies, & fæcibus denuò sejunctis, retortam colloca in fornace reverbera cum sublimato septimæ vicis, ibique per horas duas relinque igne ardentissimo. Hinc multoties aquis dilue cordialibus, & aqua vitæ juniperina imbibe, quæ supernatet ad digiti mensuram, ipsamque, combure, ter autem id facias.

Catharticum Antimonii cum vitriolo, dictum Catholicum nostrum.

Recipe antimonii de terræ sinu fulgentis, auroque colore similis, partem unam, vitrioli rubificati partes duas, pulverisatæ, & mixtæ in crucibulo positæ fac simul unà liquefiant. Massam indè contere, & in retorta repone optime lutata, cum aceto stillato, quod supernatet quatuor digitis, caloreque moderato digere 24. horis cum suo recipiente. Ignem indè gradatim augeas, & ultimo ardentissimum, ut omnis spiritus exeat, moderato igne evaporabitur, donec pinguis tinctura supersit. Tunc recipe extract. rhabarb. sennæ, jalappæ, turbit. hellebor. nigr. an. drachm. j. extract. aloes unc. j. essent. junip. & cort. citr. ana drachm. ij. additaque unc. sem. tincturæ suprad. simul omnia digere moderato calore, indeque reduc ad consistentiam in formam extracti; optimum enim habebis catharticum contra omnes febrium species mirabile, tam acutarum, quàm intermittentium, omnibusque antecellit cæterorum Panchymagogis. Dosis erit à gr. viij. ad xv. juxta vires.

Trochisci nostri contra Carbones.

Recipe fœces reguli communis vulgaris, & in loco humido colloca supra marmor, subterque vase, locum autem illum pluvia diluere nequeat, sed solus aer penetret, & in ol. dissolvetur. Hoc igne lento exhala, & sal fiet pungentissimus, de quo recipe unc. j. sublimati de Mercurio unc. j. farinæ hordei, & lentis an. unc. ij. gummi tragacant. drach. ij. liquefactæ in aqua rof. trochiscosque compone, qui omnes curant carbones, & peccantem corrodunt carnem mirificè.

Pulvis noster Antihecticus.

Recipe reguli stellati Martis, & jovis Angli an. partem unam, pulveriza, & misce cum tribus partibus nitrii rectificati, & secundùm artem calcina. Aqua inde fervida omnium remove salsedinem secundùm usum, & pulverem illum album pone iterum in fornace reverberea tribus diebus, vel in fornace Vitrariorum, aut figulorum, atque inde iterùm aqua imbibe vitæ rectificata, quam accendens ad comburendum, hoc autem ter facias. Hinc recipe de illo unc. j. pulv. viperarum ad usum unc. sem. salviæ siccæ pulverizatæ unc. j. sem. ranas inde vivas conjice in ollam clausam usquequò moriantur, & tunc in clibano fac areant donec in pulverem converti possint, & de his unc. iij. immisce supradictis. De composito hoc da quadraginta diebus à drachm. j. ad drachm. ij.

Aqua vitæ nostra contra dolores Arthriticos.

Recipe ivæ arthriticæ manip. iiij. fol. cupressi, salviæ, rosmar. spicæ, urticæ an. manip. j. cort. ulmi, fol. ejusdem, cort. hedereæ an. unc. ij. ebuli manip. ij. Hæc omnia contrita infunde in lib. 20. vini generosi, indèque distilla, & extrahe quartam partem. Extractæ illi aquæ vitæ dimidium dictæ ejusdem dosis herbarum supradictarum viridium adjunge, cum lib. ij. lumbricorum, quos anteà vino benè ablueris, & lib. iij. adipis canini, atque tunc iterum distilla, extrahendo dimidium. Tertiam indè partem iterùm adjice supradictorum, herbarum nempè, vermium, & adipis, iterumque distillans extrahe tertiam partem. Hæc autem perfecta erit aqua vitæ, quæ ad confortandum, & resolvendum optima est in omnibus morbis articularibus, & podagris.

Anodynum, sive Narcoticum nostrum vitrioli.

Recipe vitrioli Romani, & tartari ana lib. j. limaturæ chalybis ℔ sem. pulverizatum vitriolum, & tart. pone in vitrea cucurbita, simul priùs mixta, atque indè imbibe aceto stillato, duobus digitis supernatante, & digere tribus diebus. His elapsis igne moderato congela, & aceto imbibe, ut suprà, supradictumque ordinem sequere. Postquàm congelaveris, adde acetum stillatum, quòd supernatet sex digitis, & calore lento celerrimè rubeum accipiet colorem. Hinc novum pone acetum usque quò extrahatur tinctura, indèque aceto oleum adjunge tartari factum per deliquium, omne enim sulphure in infimam vitri partem eo modo descendet. Tunc benè exsiccabis, ipsumque immerges in tres ℔. aquæ vitæ rectificatæ: vas indè benè obturatum mastiche, & ovi albumine colloca in fimo equino calido, quem mutabis quibuslibet quatuor diebus. Post quadraginta dies stilla, tincturam verò relictam in parte infimi vitris servabis juxta usum tincturarum. Hoc autem verum erit Narcoticum ad omnes febres acutas, ardentes, & malignas propulsandas potentissimum, præcipuè in deliriis. Contra etiam passiones hystericas, dolores colicos, nephriticos, omnesque morbos in quibus datur laudan. nepent. hoc tutius est. Dosis à gut. v. ad xij.

Aureatum nostrum.

Recipe auri in fol. unc. j. antim. crud. unc. iv. misce, & in crucibulo funde simul, sed æquali calore non fluctuanti, ne igne nimio regulus separetur. Postquam liquefeceris, fac frigescat, & minutatim contere, indèque lento igne paulatim calcina eo modo, quo fit vitro calcinato, semper miscens virga ferrea. Tunc autem calcinatum erit, dum antimon. cum auro valde album evaserit, neque ullo modo agglomerabitur, & nec impositis carbonibus accensis fumum attollat. Vitrum indè fit posita calce in crucibulo igne fusionis vehemente per horam, tuncque perfectum est, cùm vitrificatum apparet colore pyropi perlucidum.

Manipulatio quidem aliquantum difficilis, fallitque artifices aliquando. Clarior via ad compositionem hujusce Arcani patebit in alio Opere, quod luci tradam, illud enim Tyronum proprium explicabo. Præparatio hæc opulentior est auro illo, quam scribit Crollius, Sennertus, Schroderus, & alii, ita etiam cordialior. Aureatum tandem est evomitivum, & solutivum, inter verò cætera evomitiva primum sibi locum vindicat, aurum quippe illud cor tuetur, & viscera. Calcem Chymicam virtutibus non solum æquat, sed antecellit, ipsiuique dosis à g. ij. ad v.

Aqua Catholica nostra.

Recipe succ. brioniæ, spinæ Ponticæ, chelidoniæ, rosar. sylvestrium, cortic. sambuci, ebuli, chamædryos, ana ℥. ij. spiritus vini rectificati ℔. ij. Digere duobus diebus, inde stilla, & aquæ illi stillatæ adde extract. rhabarb. agarici, sennæ, gratiolæ, ana ℥. ss. magister. mechoacanis ℥. iij. magister. tartar. solutiv. ℥. ij. cinnamom. mastich. zinziber. anisi, ana ℥. ss. spiritus vitrioli stybiati ℥. vj. & digere in fimo equino. Post dies 24. percola, & in vase optimè obturato serva.

Catholica hæc vocatur, quia verè agit absque nausea, & in omnibus morbis in quibus purgatio requiritur, ipsa maximè prodest; sumitur autem vel cum jure, vel cum vino, vel etiam aqua. Dosis à ℥. j. ad iij. aut iv. ad summum.

Trochisci primi nostri Alexipharmaci.

Recipe bezoard. lapid. Orient. cornu cervi præparat. bezoard. Jovial. ejusdem mineral. unicorn. veri, rhinocerotis, ana ℥. ij. terræ Melitensis, boli Armenæ lutei, terræ Bohemiæ, Mundavii colorati, sigilli Lemnii, ana ℥. ss. contra-

trayervæ drach. v. ſpodii, fragmentorum omnium lapidum pretioſior. præparat. ana drach. ss. magiſter. margaritar. corall. omnium, & dentium aprorum, an. drach. j. auri fol. 20. Pulverizentur omnia, & cum mucilag. cornu cervi fiant trochiſci.

Ab omnibus venenis liberant, febribuſque malignis, & erraticis, contra fluxus menſtruorum, ſputum, & vomitum ſanguinis, pleuritidem, cordialgiam mirifica ſunt, maximèque mulieribus gravidis proſunt de abortu dubitantibus, Doſis à ℈. ss. ad gr. xx. cum ſpecificis

Trochiſci ſecundi viperini Alexipharmaci.

Recipe anthoræ, vincetoxici, ſcorzoneræ, contrayervæ, cortic. citrin. ana drach. j. pulver. viperini drach. ss. unicornu veri, lapid. bezoard. Rhinocerotis, oſſis cornu cervi; ana drach. ss. Bezoard. Jovial. cryſtalli rub. præparat. ana drach. j. Pulverizentur, & cum glutine cornu cervi fiant trochiſci, qui peticulas, venena, febres malignas, poſtulas, morbillos, & ſimilia conſumunt. Doſis à ℈. j. ad drach. ss.

Trochiſci noſtri tertii Alexipharmaci.

Recipe radic. tormentillæ, angelicæ, carlinæ, vincetoxici, gentianæ, contrahyervæ, anthoræ, ſcorzoneræ, imperatoriæ, ana drach. j. baccar. lauri, juniperi, ana ℥. j. hederæ ℥. ss. cinnamom. ſantalorum citrinorum, lign. aloes, ana ℈. ij. oſſis de corde cervi ℥. ss. Hæc omnia triturabis, & in vaſe vitreo irrorabis, eſſent. theriacæ drach. iij. Addantur cryſtalli rub. præparat. ſmaragdorum præparat. lapid. bezoardic. Oriente magiſter. margarit. unicornu veri, ana ℈. j. magiſter. carabum, ſal. Jovis, foliorum auri, ana gr. xxv. glutinis cornu cervi, & mucilag. tragacant. fact. in aqua florum mali medici q. ſ. F. paſtil. ſec. artem.

Hæc peſtem, morbos peſtilentiales, febreſque malignas expellit, omnibus cordis prodeſt ſyncopationibus, contraque arſenicalia, & ſimilia venena potentiſſima eſt: cujus doſis à ℈. j. ad drach. ss.

Balſamum vitæ, ſive cordiale noſtrum.

Recipe Panacææ univerſalis, eſſent. auri & argenti, ana drach. ij. eſſent. ambræ griſeæ gr. xxv. eſſent. margarit. ʒ. iij. tincturæ viperarum ℥. ss. eſſent. ſang. cerv. ʒ. j. miſce: & adde opobalſ. veri Orient. gr. iv. & maximum eſt cordiale ad naturam confortandam; doſis à ℈. ss. ad unum

Balſamum ſalutis noſtrum.

Recipe eſſent. ambræ griſeæ factæ cùm ſpiritu roſarum, quint. eſſent. roſarum, eſſent. bacc. juniperi, & cortic. citrin. ana ℈. j. oleor. flor. mali medici ℈. ss. Miſc. & detur cum ſaccharo roſato ſimplici à gutt. 2. ad 6.

Bezoardicum Minerale noſtrum.

Bezoardicum minerale noſtrum parum à communi differt, quod Chymici componunt, correctius autem eſt, & tutius quia correctio antimon. & Mercurii eſt dum ab omni mala qualitate vitiorum expurgetur igne.

℞. Reguli vulgaris antimonii, ſed ex illo, quod in ardentiſſimo igne fuerit, poſtquam purificatum, per horas 16. & Mercur. ſublimati, ex illo facto de Calomelano, & per alembicum deſtilla ſec. uſum, extrahens butyrum ſicuti in Bezoard. mineral. ſcriptis ab aliis Auctoribus. Dulcifica inde abluens multoties aqua tepida, & calore temperato exſicca. Exſiccatum imbibe ſpiritu nitri, qui ſupernatet quatuor digitis, & diſtilla, indèque ter cohoba, iterùmque dulcifica ut anteà. Dulcificatum pone in vaſe fictili, igni verè reſiſtenti, ignèmque circum tribus diebus accende; hæc enim vera eſt decoctio. Spiritum inde vini imbibe, qui ſupra quinquies accenditur, tuncque certus eris optimum, & perfectum habere Bezoardicum.

Hoc illud est mei Præceptoris, & si animadverteris in cæterorum compositione, tanta non adhibetur assiduitas. Utebatur ipse in singulis juribus ℈. j. pro vice, ut ex ejus, & meis patet Observationibus; quia verò correctum est, & concoctum, ita ut nunquam noceat, omnibus dabat laborantibus non solum febre maligna, acuta, & pestilentiali, sed & cachexia, variolis, morbillis, & aliis morbis; dosi à ℈. ss. ad ℈. j.

Bezoardicum Joviale nostrum.

Eodem modo ac supradictum componitur hoc, nulla re exclusa, sed solum differt in compositione, primò enim fit regulus Martis stellatus, & per ignem cum pari Jove de perfectiore conjungitur, & cum supradicto Mercurio sublimato de Calomelano. Cæterùm nihil penitùs ordinem prætermittas, pro suprad. Minerale factum est. Ita enim illud, est quod usu mei dicti Præceptoris celebratur, quodque dabat ipse, & do in omnibus morbis desperatis à ℈. ss. ad ʒ. ss.

Alia fiunt Bezoardica Solaria, auro addito, lunaria, Luna, ita etiam de cæteris, ut ab aliis scribuntur Auctoribus. Satius autem arbitror ab igne non discedere, & modo illo quem proposui in minerali Bezoardico; si enim secus fiat, integra non pollebunt perfectione. Florum croci, & aurati correcti, correctio hoc modo fit. Recipe florem crocem, aut vitrum, & in retorta pone cum spiritu vitrioli rectificati ad dirigendum quinque diebus in loco calido moderato. Stilla inde ad siccitatem, & sex aliis vicibus cohoba semper stillans ad siccitatem. Hoc aquis cordialibus dulcifica, & exsiccatum imbibe aqua vitæ generosa, quæ quinquies supra incenditur; modus enim hic multum corrigit Antimonium, correctique hi tali pacto componuntur.

Appendix.

Non exiguum Bezoardicorum portentum minimè prætermittendum arbitratus, Appendicem hanc statui, in qua pulcherrimum quidem Venetiarum eventum percurrere, lector, ne dedigneris. Jo: Baptistam Tola inviserem jussit ægrotantem Illustrissimus, atque excellentissimus D. Andreas Donatus Serenissimus hujus Reipublicæ Senator præstantissimus, cujus humanitati maxime devincior. Accessi; ipsumque inveni annorum circa sexaginta quinque, temperamenti adusti, melancholici, vinis generosis jam antea plurimum delirium, tunc verò à septem diebus febre continua maligna laborantem, à fumis capite occupatum, & obscura delirio; pulsus tremulus erat, & parvus, urina turbida, & grossa, oculi tenebrosi, ferè vitrei, vires abjectissimæ, tandem, ut multa in unum contraham, ex signis omnibus, quæ apparebant mortalia, vitæ utpote desperato conclamavi unà cum Excellentiss. Medico, qui multa juxta canonicum usum oportunè remedia exhibuerat. Non nisi cordialibus succurrendum esse ambo censuimus, brevissimamque ad mortem periodum superesse domesticis prænunciavimus. Attamen ab Excellentiss. Medico postulavi an optimum duceret hoc ultimum quoque tentare, Bezoardica scilicet Solaria, & Jovialia ægro exhibere, multoties enim in hujusmodi casibus benefici scatent eventus, cogunt quippe Bezoardica naturam ad ea expellenda per sudorem, urinam, aut secessum, quæ miserum prope ad mortem impellunt. Opinionem hanc meam confirmavit ille, jussitque continuò grana sex Solarium, & sex Jovialium cum aliis cordialibus; misit autem ad Reverendiss. P. Præfectum Servitarum, Spagyricum optimum perfectumque Manipulatorem, ut supradicta concederet. Sumpsit æger, & multam per secessum ejecit atram bilem, verùm ex ea convulsione vires exhaustæ omni penitùs destitutæ sunt vi, majorisque debilita-

litatis edidere signa, ex quo, perterritis domesticis, filius Presbyter ad me se contulit iracundia non solùm succensum, sed & Medici verbis ex Bezoardicorum pulvere illo mortem provenientem significantibus, qui quamvis ex eo minimè fieri posse sciret, nihilominus à repentino motus periculo culpam in me conferre curabat. Filius, inquam, mihi tale scelus exprobrans minis de genitoris cæde accusabat. Demum talis evacuatio, Omnipotentis permissione, atram bilem transmisit, quam natura ex se non valebat, ideòque mortuum, ut ita dicam, novam in salutis lucem revocavit. Hinc dum aliqua in consultatione adsum, nunquam à cæterorum diversam expono propositionem, certus minimum eveniendum malum mihi crimini fore tribuendum.

Extractum nostrum Antipleuriticum.

Recipe extracti flor. papaver. errat. ℨ. ij. malvæ arboreæ rubræ, gummi extracti de ligno quercino, ana ℨ. j. ss. pleuræ humanæ, vel apri ℨ. ij. limaturæ dentis apri ℨ. iij. maxillarum aselli piscis ℨ. j. ss. unicornu veri, magister. corall. corticum interior. avellana flor. buxi, salis prunellæ, ana ℨ. j. Fiat massa cum extract. supradictis, compositum portentosum pro pleuritide. Dosis à ℈. j. ad ℨ. ss.

Extractum Hystericum nostrum.

Recipe extract. artemis. matricar. ana ℨ iij. extract. sabinæ, & bacc. junip. ana ℨ j. fecul. aronis ℨ. ss. fæcul. brioniæ ℨ. ij. extract. nepetæ, & azari, ana ℨ. j. ss. magister. carabum ℨ. iv. sal. Jovis ℈. iv. sem. seseleos, nepentes, ana ℈. iij. sem. ameos, rutæ, carvi, anisi, cardamomi, ana ℨ. ij. castorei ℈. iv. Misc. & da à ℨ. ss. ad ℨ. ij. in passionibus enim hystericis magnoperè prodest.

Extractum Nephriticum nostrum.

Recipe herbæ Turcicæ siccæ manip. iij. eryng. restæ-bovis, bardanæ, ana manip. j. baccar. junip. & lauri, ana ℨ. ij. sem. de milio Solis, urticæ, cepæ, saxifrag. anisi, fœnicul. ana ℨ. ij. De his omnibus fac extractum sec. artem, indèque adde magister. lapid. Judaici, crystallin. de monte, oculorum cancrorum, cortic. ovorum, sal. cortic. fabæ, sal. flor. ammoniaci, ana ℨ. j. Hæc fermenta simul, & magnum remedium est contra nephriticos dolores. Dosis à ℈. j. ad ℨ. ss.

Extractum Aureatum nostrum.

Recip. bacc. junip. bacc. lauri, amygdalarum persici, ana ℥. iv. flor. nucum, sambuci, uvæ sylvestris, herb. calamenti, origani, pulegii, ana manip. j. sem. dauci, anisi, fœniculi, cymini, ana ℥. ij. cinnamomi, caryophyllorum, ana ℥. ss. lign. aloes ℨ. j. Fac. extract. sec. artem, inde adde balsami Peruviani impetriti, ol. moschatæ, ol. ætherei terebinthinæ, ana ℥. ss. M. & simul fermenta. Dosis à ℨ. j. ad ℨ. ij.

Diaphoreticum Aureatum nostrum.

Multis ab Auctoribus hoc scribitur esse sulphur illud, quod est in Reguli fæcibus vulgaris, quo contrito, ebullito cum aceto præcipitatur sulphur in inferiori parte, inde verò multoties abluto, & exsiccato utuntur ad sanguinem mundificandum, sudorem provocandum. Correctius autem nostrum est, quia supradictis omnibus peractis, calcinatur iterum in fornace horis 24. vel igne rotæ, donec dealbescat unà cum quarta parte auri tonantis. Digeritur indè aqua vitæ ardenti, quæ ter superincenditur; tuncque optimum Diaphoreticum est in pleuritide, & febribus pestilentialibus; datur autem à gr. xvi. ad xx.

Diaphoreticum commune nostrum.

Regulus, hoc est vulgaris, tercalcinatur, semper cum duplo nitro rectificato, indeque dulcificatur, & aqua vitæ superincensa. Datur hoc à ℈. j. ad ʒ. ss. vel etiam ʒ. j. contra omnes morbos chronicos, in quibus per sudorem operatur, vel insensibilem transpirationem.

Diaphoreticum fixum nostrum.

Pulvis est fixus P. Basilii Valentini, quem ipse universalem proponit, nomine etiam interdum Panacææ fixæ Balii, scriptæ in Curru Triumphali Antimonii ejusdem Auctoris.

Panacæa liquida nostra universalis cum auro.

Recipe auri foliati ℥. j. & calcina cum sulphure in igne circulatorio per horas 8. quater sulphur addens. Aqua inde calida dilue, exsiccatumque conjunge cum oleo antimon. facto tali modo: ℞. Reguli de antimon. Mercurii sublimati, ana ℥. iv. Misce bene in Mortario, stillaque per retortam, sicuti fit ol. glaciale, sive butyrum antimon. ignem adde gradatim, donec in butyr. convertatur, appositis etiam carbonibus ad collum retortæ. Butyrum illud pone in Cella vinaria supra lapidem cum vase in quo guttatim cadat, & ol. fiet, cujus ℥. adde ℥. j. auri calcinati per cimentum, ut suprà. Vas inde repone in loco calido, digerens per mensem, tingetur enim in aureum colorem. Hinc adde spiritum vini rectificati, & iterum in calore colloca, ubi aqua vitæ sibi omne aurum attrahet. Percola, & aqua vitæ iterum addita donec tingatur, ol. exhala; nam pulvis remanebit. Hunc unà cum ℥. viij antim. crudi & ℥. xx. olei de nitro facti per deliquium pones in vase, quod bene obturabis, ad digerendum. Post mensem adde ℔. ij. spiritus vini rectificati, & iterum digere brevi enim tinctura monstruo spoliabitur, sicuti antea. Spiritum hunc cum illo auri conjunge, & alium iterum spiritum adde supra ol. nitri, donec color. detergatur; remanere enim debet sicut erat cum positum primum fuit. Tunc spiritus hosce tinctos per papyrum emporeticam, & per cinerem stilla paulatim, usquequo tibi ℥. jv. tincturæ restent in inferiori parte retortæ. Atque hæc est nostra liquida Panacæa universalis, quæ per transpirationem operatur, facultatesque vitales facile impellit ad ea facienda, quibus indiget natura, absque eo quod noceat. Hectici multi, phthisici & hydropici per hanc à me curati salutem adepti sunt, dari autem de ipsa potest à gutt. viij. ad xx. cum specificis, & juxta vires citò vel serò operatur.

Tinctura nostra, sive oleum verum Antimonii dulcis.

Recipe vitri antimon. hyacinthini clari ℥. jv. olei nitri facti per deliquium ℥. viij. contritumque hyacinthinum oleo immisce supradicto in vase vitreo bene obturato, temperatoque, & æquali igne digere per mensem; oleum enim illud fiet rubicundum. Tunc adde spiritum vini rectificati, ut in Panacæa liq. suprad. factum est, donec tinctura oleum spolietur. Spiritum inde, & tincturam extrahe, quæ in inferiori parte restat. Pretiosum est contra omnes morborum species, paulòque inferiùs supradictæ Panaceæ. In vulneribus, & ulceribus corrosivis, aliisque perniciosis morbis maximè prodest. Ipsius dosis à gutt. viij. ad x. in vino, vel aliis specificis. Hoc corpora renovari & reviviscere scribit Basilius, & alii, mundificat enim omnem humoris impuritatem, quæ sanguinem polluit, & cordialissimum est. Hydropicis, cakecticis, hecticis, phthisicis, omnibusque infirmitatibus mirum in modum confert.

Alii multi de hac scripserunt, non verò facile adeò ad agendum; si enim manipulationem observabis, menstruum hoc non est cur stilles, imposita

quip-

quippe aqua vitæ removetur, & aliis inservit solutionibus.

Tincturæ aliæ modo eodem fiunt, omnesque optimè, hæ autem duæ cæteris præstant. Illa pariter, quæ ex antimon. crudo extrahitur, mirifica est, nitrum quippe simplex attrahit tincturam, & ignis nihil de ipso consumpsit; dicitur autem Panacæa. A regulo vulgari extrahitur tertii gradus, ab electris, à regulo Martis, à regulo Jovis, à croc. metall. à flor. antimon. à calcinationibus ejusdem, & si cum dicto menstruo extrahatur, multò melior evadet, quàm ex acetis stillatis, aliisque liquoribus. Ejus dosis à ℈. ss. ad. ℈. j.

Olea nostra corrosiva sunt, oleum nempe glaciale, hoc est butyrum illud, quod dixi ad aurum solvendum, atque hoc malam omnem carnem corrodit. Alterum liquor est, qui per deliquium fit ex fœcibus reguli vulgaris.

Essentiæ à plerisque habentur illæ, quas nomine tincturarum, vel extractionum appello, essentias verò dico eas, quæ hoc fiunt modo: ℞. De simplice illo ex quo essentiam vis extrahere, flores, cortices, sem. & radic. si omnes habere potes atque hæc macera in spiritu vini rectific. duobus diebus: inde stilla ad siccitatem. Hinc spiritum illum imbibe iterum herbis vel floribus ejusdem, iterumque digere in vase benè obturato, stillaque denuò, bis autem iterum, eundem sequere modum. Illum tunc circula, & essentia erit vegetabilis, quod adhibueris. Quibus plerumque utor, sunt de absinthio, menta rosmar. salvia, spica, calendula, lilio convallium, flor. tiliæ, flor. pæoniæ, lign. quercin. angelica, carlina vincetoxico, chelidonia, euphrasia, bistorta, tormentilla, contrahierva, bacc. lauri, bacc. junip. anisi, fœnicul. cymino, sem. pastinacæ, dauco, cardamomo, galanga, cort. citr. & aliis.

Quintæ Essentiæ.

Secus ac supradictæ fiunt hæ; fermentantur enim primò res, ut tot alii scribunt, indeque per distillationes oleum separatur, quod separatum vera est quinta essentia. Tincturæ liquidæ sunt extractæ de spiritu vini, exhalando ipsius partem. Extractæ nonnullæ stillatis aquis liquorum acidorum auxilio. Illæ de mineralibus, & semineralibus extractæ sunt cum suis menstruis appropriatis. In Manipulario nostro de his apertè patebit.

Elixyr.

Cum nominentur hæc in observationibus nostris necesse est ideo ipsorum aliqua explicare. Elixyr proprietatis ad usum Crollii semper feci, optimosque testari possum effectus. Addo ego cum illo essent. absynthii & menthæ, elixyr verbi gratia ℥. ji. essent. absynthii, & menthæ, ana ℥. j. digere simul, ipsoque utere: magnum enim est stomachale. Ita etiam eidem addo essent. Chelidoniæ, cymbalariæ, armoraciæ, nasturtii, synapis, limacum, an. partes æquales, & digero per mensem, de quo datur ℈. j. ad. ℨ. ss. contra affectus omnes atrabilares, scorbuticos, hypochondriacos, exitu felicissimo.

Elixyr Antiscorbuticum, & contra Hypochondriacos affectus.

Recipe elixyr proprietatis lib. ij. essent. carab. ℥. ij. essent. cort. cappar. cortic. tamarisci, essent. cortic. mediani fraxini, ana ℥. ss. radic. dictam. alb. rhapontici, polypodii, scorzoneræ, filicis, acori ana ℨ. ij. nasturtii aquat. sedi muralis chamædryos, chelidoniæ, ceterac, linguæ cervinæ, agrimoniæ, aggerati, corymbiferi cum floribus, hepaticæ, fumariæ, flor. genistæ, centaureæ, hyperici, ana manip. ij. sem. genistæ fœnic. amar. ana ℥. ss. ligni sancti raspati cortic. ejusdem ana ℥. iv. salsæparillæ, ℥. j. ss. lign. sassafras ℥. iv. salis tart. ℥ ss. Triturata infunde omnia in spiritus vini bene rectificati, & flammati q. s. usquequo benè imbibantur, & duobus digitis supernatet, digerens per dies 8. Stilla inde, & novam

in stillato repete compositionem, ut supra. Pro hypochondriacis mirabile est, & pro his, qui frigidis affliguntur tumoribus. Dosis à ℈. j. ad ʒ. ss. in rebus appropriatis.

Elixyr Nephriticum.

Recipe ligni nephritici veri ℥. ij. ss. camomillæ, meliloti, hederæ terrestris, virgæ aureæ, veronicæ, hypericonis, cum sem. & flor. herniariæ, quæ herb. Turcic. ana manip. iij. radic. ononidis, pimpinellæ, saxifragiæ, armoraciæ, sem. cynosbati, milii solis ana ℥. ij. alkekengi iij. bacc. junip. & hederæ, ana ℥. j. ss. Contrita omnia in vase infunde benè obturato, cum spiritu vini therebinthinato, qui digitis quatuor supernatet, & octo diebus digere, inde stilla; supradicta iterum viridia infundens fac ut supra, cujus dosis à ℈. j. ad ʒ ss. & pro arenulæ morbo, & calculorum, proque ipso calculo optimum est.

Elixyr Uterinum.

Recipe artemis. herb. Turcic. matricar. pulegii, calamenti, ana manipul. j. cortic. fraxini, & sabinæ, an. ʒ iij. cortic. citrii, & mali medici, ana ℥. ss. radic. vincetoxici, aristolochiæ, pœoniæ, rub. tinctorum, brioniæ, ireos, dictam. alb. zedoariæ, sem. anisi, cardamomi, ana ℥. ss. ocymi ʒ. ij. bacc. lauri ℥. ij. zingiber. cinnamomi, nucis moschatæ, croci ana ℥. j. Omnia triturata digere cum spiritus vini alkalizati ℔. iij. in vase vitreo bene obturato, & loco calido, nempe fimo equino, sive balneo Mariæ. Post dies 14. stilla per balneum Mariæ, addeque inde ℔. j. novi vini spiritus fœcibus, quæ in stillatorio remanserunt, iterùmque digere in loco calido. Post octo dies separa per inclinationem spiritum tinctum, lentissimoque igne tincturam exhala, donec mellaginosam convertatur in formam. Primo hanc adde distillato, fœces in cinere incende, & aqua artemisiæ salem extrahe, qui supradicto Elixyr adjungitur unà cum ℥. j. tincturæ Jovis. Divinitùs operatur in uterinis affectibus, omnibusque morbis, qui ab utero trahunt originem. Dosis à drachm. ss. ad drachm. j. in liquore appropriato, & multis potest adhiberi diebus juxta ægroti necessitatem.

Extractum nostrum Antiepilepticum.

Recipe extracti cranii humani facti sec. usum ℥. ss. extract. buxi, radic. & sem. pœoniæ, ligni quercini flor. lil. conval. & flor. tiliæ, ana drach. ij. mucilagin. cornu cervi, de primo anno drach. iij. lapid. veri bezoar. Orient. unicornu veri, unguis veri Alcis, ana drach. j. extracti hirundinum, & picarum, priusquam è nidis discedant, stercoris pavonis, ana drach. j. ss. narcotici de vitriolo, salis Lunæ, succini, ana ℥. ij. magister. margarit. corall. & sapphirorum, flor. assium odorifer. balsam. Peruviani in petra, ana drach. ss. diaphoretici fixi de antimonio nostro ℥ ss. tincturæ nostræ universalis de antimonio auro cum drach. iij. Misce, & fac compositum, de quo vel in pilulas, vel in liquore appropriato dabis à ℈. ss. ad drachm. ss. pro vice quindecim diebus, matutino tempore, Luna deficiente.

Hoc multi liberati omninò sunt epileptici, quamvis etiam nonnullis dederim per menses integros, cui plus, cui minus. Si verò laboriosum, & magni sumptus est, inter potentiora locum sibi vindicat. Usu eodem optimum est contra Hemicranias, Paralyses, Apoplexias, & morbos capitales ex intemperie frigida productos.

Tinctura nostra Polycresta.

Recipe radic. angelicæ, carlinæ, dictamni albi, bistortæ, tormentillæ, ana drach. iij. vincetoxici, gentianæ, rhapontici, scorzoneræ, acori veri, ana ℥. ss. fol. absynthii, abrotani, ivæ arthriticæ, ana manip. ss. fol. scordii, calamenti, ana manip. j. flor. rosmar. centaurii minoris, ormini, betonicæ, & malorum medicorum, ana pug. j. cinnamomi,

mi, nucis moschatæ, caryophyl. ana ℥. j. myrrhæ, mastich. aloes succotrinæ, ana ℥. ij. castorei, mumiæ transmarinæ, an. scrup. ij. corall. rub. præparati, cornu cervi, matr. perl. præparatæ, an. drachm. j. ss. croci scrup. I. assæ dulc. spicæ nardi, an. drach. I. cort. citr. & malorum medicorum, an. unc. I. ss. santal. rub. citr. & alb. an. unc. ss. Omnia contere, & infunde in vase vitreo benè obturato unà cum spiritu vini electi alkalizati lib. ix. ad digerendum per dies 15. Per decantionem inde tincturam sejunge, ipsique salem adde fœcum sec. artem de incensis fœcibus. Tinctura hæc maximis pollet virtutibus, perinde ac Elixyr vitæ spiritus recreat vitales, omnemque expellit ab ipsis veneni vaporem. Datur in omnibus malignis morbis, tempore pestis, & contra omnia venena à ℈. j. ad ʒ. j.

Elixyr vitæ majus nostrum.

Recipe succ. melissæ lib. ix. vini generosi lib. iv. cornu cervi in fragmenta crudi lib. iij. unicornu fossilis, boli Arm. pretiosi an. lib. ss. viperas decorticatas absque capite, cauda, & interioribus num. iij. & distilla per tamburlanum benè stannatum quod magnum habeat refrigeratorium: fragmenta autem cornu cervi, & unicornu stent in collo tamburlani, ne omnem recipiant fumum. Postquàm stillaveris, novum iterùm succum & vinum distillato adde, semperque recens cornu cervi, & viperas tres, ut dictum est, quam manipulationem fac novies; qualibet nempè vice adjungens recentem succum, recensque vinum distillato, & vas permutans juxta capacitatem. Ultima vice adduntur omnia supradictæ tincturæ polycrestæ, & in fimo equino, sive balneo Mariæ calido digeruntur per mensem in vasibus vitreis capacibus benè obturatis. Distilla inde ad siccitatem extrahes non solùm ex omnibus facibus, sed & fragmentis assium, & terris, saltem secundùm artem, quo immixto cum distillato circulabis per duos menses.

Elixir hoc, quamvis difficile, attamen non magnæ impensæ, illo autem unquam inveni pretiosius inter tot, quibus usus sum; cordialius enim operatur, quàm illud Serenissimi Magni Etruriæ Ducis. In Omnibus affectibus, in quibus cor, & viscera auxilio indigent, dari potest, ad venenorum, putredinum, &c. resistentiam. Dosis à drach. ss. ad drach. ij. neque odorem habet aquæ vitæ, sed gravissimum, & suavem.

Tinctura Viperarum nostra.

Recipe viperas decorticatas num. xx. & imbibe spiritu salis; indeque adde dictam. Cretic. albi, tormentillæ, bistortæ, vincetoxici, scorzoneræ an. unc. I. vini albi generosi q. s. ad imbibendum, quod supernatet duobus digitis, & digere in baln. Mariæ seu fimo equino. Post dies octo in eodem vase vitreo decoque per duas horas in balneo Mariæ, indeque fit fortis expressio. Fœces exsiccatæ incenduntur, & sal extrahitur. Quod remanet bis purificatur ovi albumine, iterumque ponitur in balneo Mariæ tepido per triginta dies, calore moderato; hoc enim tempore rubescit ad instar sanguinis.

Cordialis hæc est, & Alexipharmaca prodest hecticis, phthisicis, hydropicis, cachecticis, febre laborantibus putrida, & maligna, & tempore pestis multi etiam utuntur pro præservativo, sanguinem enim mundificare affirmant. Dosis à ℈. j. ad drach. ss.

Extractum nostrum Antinephriticum.

Recipe cort. & ligni abjetini, raspati lib I. ligni nephritici lib. ss. cortic. interioris coryli unc. vi. herb. saxifragiæ, pimpinel. cymbalariæ, parietariæ, herb. Turcic. an. manip. I. radic. liquiritiæ ononidis, bardanæ, levistici an. unc. I. ss. bacc. maturarum junip. amygd. persici, amygd. cerasi an. unc. iij. sem. dauci, petroselini, pimpinellæ, cepæ, urticæ, genistæ an. unc. ss Comprime, & contere omnia; recipe indè succi de her-

herniaria, de hedera terrestri, de parietaria, de cæpa, de malo massilico, de raphano an. lib. j. vini generosi lib. iij. & una cum suprad. omnibus pone in vase vitreo capaci, benè obturato in balneo tepido per dies octo. Fortem indè fac expressionem, & ovi albumine clarifica, & percola, & exhala per alembicum in balneo Mariæ, donec in formam extracti liquidi evadant. Tunc addes hæc magister. Oculorum cancrorum, cortic. ovi, matr. perl. crystalli de monte an. ʒ. i. ss. salis fabarum parietariæ, succini, urinæ volatilis an. drach. 1. misce, & serva.

Maximum est remedium contra omnes calculorum species, arenulas & similia, dolores extinguendi nephriticos cæteris virtute præcellit. Dosis à ʒ. ss. ad ʒ. i. vel in pilulas, vel in liquoribus appropriatis.

Antifebrile nostrum.

Recipe cortic. chinæ lib. ss. cortic. tamarisci, cort. fraxini, an. unc. 1. fol. chamædryos. chelidoniæ, pimpinellæ, heliotropii minoris an. manip. ss. aquæ stillatæ de succo chamedryos, & de succo cymarum tenerarum fraxini an ℔. iiij. spiritus vitrioli stybiati drach. ij. contrita omnia infunde in aqua prædicta, in vase vitreo bene obturato, in balneo Mariæ. Post dies 12. per fortem expressionem omne humidum extrahe, deque exsiccatis, & incensis fæcibus fac salem. De liquore fac extractum cum calore bal. secundùm usum. Hinc recipe de dicto extracto unc. ij. extract. de rhabarb. de senna, de gratiola, an. unc. ss. magister. de mechoacana, de jalappa an. drach. 1. salis de fæcibus suprad. salis de centaurio minore, de gentiana, de absynth. vitriolato, de vitriolato Martis ana drach. i. magister. de cortic. limacum parvarum de lacu oblongarum unc. ss. magister. tart. soluti drach. ij. Hæc omnia fermentabis per dies duodecim. Datur antifebrile hoc in omnibus febrium speciebus, tam intermittentibus quàm continuis. Sistit vapores febris, placideque purgat, est autem ex perfectissimis, quæ adhiberi possint, absque eo quod unquam nocuerit. Dosis ad drach. i. ss.

Spiritus noster Vitrioli stybiatus, qui ingreditur in aqua Catholica, & in Antifebrili extracto.

Recipe spiritus vitrioli rectific. unc. 1. vitri hyacinthini de antimonio unc. ss. digere in loco calido per mensem; spiritus enim tingetur in aureum calorem; indè percola, & serva.

Hinc spiritus erit stybiatus supradictus, qui unà cum medicamentis purgantibus à guttis 12. ad 20. placidè, & sine vomitu operatur, corrigitque earumdem medicinarum calorem.

Magisterium Tartari purgans nostrum.

A plerisque hoc describitur, non verò ei fidem illam habent, quam habere deberent; Medici enim compositum minimè animadvertunt.

Fit hoc modo: Recipe salis de tartaro facti de oleo dicti tartari partem unam, aceti distillati fortissimi partes duas, & misce simul. Postquam interno exæstuaverint murmure, distilla ad siccitatem, indeque novum acetum adde. Subbullitione prædicta iterum facta dulcificantur: acetum enim salsedine salem exuit, & sale acetum acrimoniam. Hinc iterum distilla, & hanc facies manipulationem decies, donec acetum suam sibi resumat acrimoniam; semper autem stillabis ad fixationem tartari. Fixo decimæ vicis adjunge aquam vitæ stillatam, & rectificatam, factamque de vini fæcibus, subitò enim tingetur in rub. colorem. Tincturam indè percola, & aquam vitæ iterum infunde, donec amplius non tingat, atque tunc filtra, iterumque stilla ad siccitatem. Quod restat fixum ad aerem resolvitur in oleosum liquorem, qui magisterium est tartari solutivum.

Solvit crassos, & tenaces humores, qui in venis sunt; certum autem, & necessarium remedium est in omnibus febribus longis, & vitiosis. Immò Præce-

ceptor meus Riverium in fine febrium acutarum, vel contumacium ad humorum reliquias, & fermentum resolvendum, ægrotos purgabat per epicrasin; hoc modo: Recipe aq. capil. Ven. vel similis humoribus appropriatæ unc. vi. sennæ scrup. ii cinnamom. rhabarb. an. scrup. i. spiritus vitrioli stybiati, sive communis gut. iij. infundebatque per noctem. Manè aquam percolabat, additisque gut. xv. vel xx. de dicto magisterio, propinabat quater, vel quinquies, cui plùs, cui minùs, juxta necessitatem; cui quotidie, cui alternatim; nonnullis dosim minorem, nonnullisque majorem, aliquibus pro rhabarb. mechoacanam vel jalapam ponebat; aliquibus unc. i. dabat syr. rosarum solutivarum, atque hoc modo corpora obstructionibus infarcta non remanebant, neque febres in erraticas convertebantur. Hac eadem serie utor, ususque sum ego, sicut & Medici multi mihi familiares, multam sibi laudem comparavere, maximas enim vidi utilitates.

Febrifugum nostrum.

Recipe flor. antimonii ter sublimati cum sale armoniaco, & dulcificato, vitri de antim. hyacinthino pellucidi, an. unc. ss. aq. fortis factæ de nitro, & de alumine unc. iv. in qua præcipita dictum antimonium, iterùmque recipe Mercurii revivificati à cinnabar. unc. vi. & cum aqua forti facta de nitro, vitriolo, & alumine præcipita, donec omnia præcipitentur: recipe inde aurum de Cechinis Venetis, aut Ungaris limitatum ad unc. i. & solve in aqua regia, omniaque tria menstrua cum materia pone in retorta bene lutata, & igne gradatim distilla ad siccitatem; spiritum collige in vase recipiente bene obturato, ipsumque distillatum infunde in retorta. Distilla iterum, eodemque modo semper super caput mortuum duodecies. Ultima vice fracta retorta lavatur pulvis aquis cordialibus quinquies, quem inde exsiccatum in lib. ij. aquæ vitæ rectificatæ immerges, ipsumque in retorta nova benè lutata iterum distillabis cohobans sexies super massam. Hinc aquam vitæ separa, massamque calcis repone in crucibulo forti benè lutato, igne rotæ, per tres horas. Remove inde, & spiritum aquæ vitæ superincende, quem anteà stillaveras.

Febrifugum est hoc compositum tribus ab Herculibus, cum nostro Præceptore quarto Athleta, quartanarum destructos, ut ex ejus, & meis Observationibus innumera patuerunt experimenta. Dosis à gr. vi. usque ad x. cum resina scammonæ, vel scammonea præparata cum sulphure, à gr. xii. usque ad xxv. juxta vires. Multi hoc indagaverunt, non autem veris manipulationibus, & legitimis: hoc unum sincerum est.

Sales, quos adhibeo in febribus pertinacibus. Perinde ac Autumnalibus, & ad humores heterogeneos dissolvendo optimi.

Recipe sal. de gentiana, de centaurio minore, de chelidonia, de absynthio, de carduo sancto, prunellæ, de vitriolo Martis, flor. sal. armoniaci, ana unc. j. atque de agrimonia, vel similis q. s. prædictosque sales resolve, & fac lixivium. Decoque in lento igne, donec supra fiat pellicula, & repone in loco humido, & frigido, nam crystallizabantur. Consumunt hi oppilationes, febresque intermittentes vitiosas, ut quartanas, & ex impuritate productas. Dosis à ℈. i. ad drach. ss. & drach. i. in jure, vel similibus appropriatis. Nonnullis dantur duabus horis ante accessiones, & tegitur æger, ut sudare possit.

Salem quoque ex alumine, & tartaro factum Præceptor meus dabat, quem valde laudibus extollebat: ego verò nunquam usus sum, scilicet.

Recipe crem. tart. & aluminis, an. partem æqualem aquæ stillatæ de carduo sancto q. s. in qua resolvuntur supradicta, igneque lento reducuntur in formam, qua crystallizari possint in loco humido, & frigido. De hoc datur à ℈. j. ad drach. ss. in liquoribus appropriatis.

Sæpe etiam do salem absinthii vitriolati,

vel

vel alios; recipe nempe sal.& cum spiritu vitrioli conjunge, donec subbullitio fiat, qua facta evapora, & minùs pungens erit, aptiorque ad apertionem, & refrigerationem. De tartaro vitriolato à multis scribitur, & à Medicis adhibetur.

Conjunguntur pariter sales hi quilibet cum chalybe si recipias partes duas salis, quem chalybeare vis, partem unam vitrioli Martis, & cum aqua stillata appropriata liquefacies, igne inde lento condensabis in sale, qui veri sunt chalybeati. Eodem modo fiunt cum vitriolo Veneris, cum sale Lunæ, cum sale Jovis, & similibus.

Sal noster celebris Antiscorbuticus.

Recipe de cineribus dealbati, & incretis fraxini, juniperi, buxi, ligni sancti, menthæ crispæ, chamedryos, aggerati, agrimoniæ, centaureæ, hepaticæ, ceterac, linguæ cerv. fumariæ, cymbalariæ, nasturtii aquatici, cappar. tamarisci, genistæ hypericonis, portulacæ marinæ, sarmentorum vitis an. partes æquales, cum aqua nasturt. aquatic. fac salem sec. artem. Inde recipe de sale ipso unc. ij. & adde Vitrioli Martis ʒ. ij. salis tart. aluminati ʒ. ss. flor. salis armoniaci ter sublimati ʒ. ij. auri fol. num. xx. spiritus salis communis q. s. ad imbibendum, ita ut dimidio digito supernatet. Calore lento exsiccetur spiritus cum suprad. & fiat massa & vocatur Antiscorbutic. Riverii, qui in hypochondriacis, cachecticis, & aliis perfectissimus est; humorum enim atrabilariorum omnes expellit impuritates, & venas mundificat. Dosis à ʒ. ss. ad ʒ. j. in liquore appropriato.

Extractum ligni sancti nostrum pro lue venerea.

Differt hoc nostrum ab aliis, extracto quippe utor, & menstruo, quod sudoriferum est, hoc modo.

Recipe lign. sanct. raspat. cortic. ejusdem salsæparillæ cinnamom. an. unc. IV. sassaffras unc. ij. vini generosi ℔. xij. digere in vase bene obturato. Post dies duos stilla, & extrahe ℔. ij. spiritus, quem ex se repone. Aliud vinum exhala per baln. Mariæ, donec deficiat plusquam dimidium, & tunc percola & filtra benè, & per baln. iterum exhala, donec evadat in formam mellaginis, & aliquando duriùs. Hujus extracti pro qualibet uncia adde ʒ. ij. diaphoretici communis antim. ʒ. ss. & bezoaris Orientalis, & fac pilulas, de quibus una pro manè datur ad pondus ℈. i. aut ʒ. ss. quam sequitur unc. ss. de illa aqua vitæ, de qua dictum est, beneque tegitur infirmus: Triginta dierum spatio, citius vel serius ab omni mala qualitate prædicti morbi liber extabit, ut toties de hac compositione expertus sum.

Terebinthum potabile nostrum pro Gonorrhœis.

Recipe terebinthinæ claræ unc. IV. & pone in marmoreo mortario unà cum duobus vitellis ovi, & ligneo pistillo misce; nam in liquidam converteretur, addensque ℔. j. aquæ agrimoniæ miscebis donec soluta omninò sit. Hinc ampulla vitrea pones in baln. Mariæ per noctem, & manè percolabis per chartam emporeticam, vel linteolum. Adjunge inde sacchari fini ℔. j. vel plus, cum succo limonis q. s. per gratitudinem, & de hoc dabis unc. j. ad unc. j. ss. pro manè illis, qui remedia in pilulas sumere non possunt; hæc enim ex odore optimum faciet effectum.

Aqua nostra contra Gonorrhœas antiquas.

Recipe ligni sancti, lentiscis, corticis abietini, an. unc. IV. tritura, & infunde id ℔. viij. vini albi generosi, add. radic. dictamni, ireos Florentiæ, an. unc. iij. menthæ siccæ manip. IV. verbenæ manip. j. ss. sem. agni casti, rutæ, lactucæ, an. unc. iij. bene contusæ, terebinthinæ claræ ℔. j. misce, & pone in vitrea cucurbita per horas 24. in loco tepido; inde per baln. Mariæ distilla, & de illa dabis cochlearia duo, vel tria in mane per aliquot dies.

Potio nostra contra Gonorrhœas, & Ulcera Renum, & Vesicæ.

Recipe herb. vermicularis manip. j. radic. consolidæ majoris tormentil. alchimil. sigilli Salomonis, polugoni, plantag. an. unc. j. ss. sem. cydoniorum, agni casti, rutæ, plantag. rosarum, an. unc. j. succi limonum lib. j. sang. draconis, croc. Martis adstring. an. unc. j. aq. flor. malvæ lib. iii. macera per dies duos, postea igne lento decoque, & da cochlearia duo pro manè horis quatuor ante cibum.

De Extractis.

In Pharmacopœa Præceptoris mei manipulationes multæ ab his differre videntur, sed in formam ab eodem descriptam redactæ, majoris evadebant pretii quàm illæ ad usum Quercetani, & aliorum; non verò quòd Quercetanus, totque alii optima non egerent, sed *facile est inventis addere*, ipse diversam utiliùs servabat formam, ut ex his patet Arcanis à me descriptis quæ manipulationum augmento, & virtutibus amplificantur,

Extractionum purgantium ex vegetabilibus juxta supradicti disciplinam, usus meus est, quòd succum ex plantis illis extraho, quas jam antea propriis collegi temporibus, ipsumque digero per balneum, & optimè clarifico; hinc distillo separando spiritum, remanensque in extracti formam coagulo. Mox plantam expressam, novamque simul non expressam minutatim contero, & in vase pono capaci apto ad distillandum per descensum, ex eis nempe, quæ ad lignorum olea conficienda adhibentur. Apposito vase ad oleum recipiendum, igne circulatorio, qui semper vehementior augetur, omnis exit humiditas cæteraque in albissimum cinerem incensa converto, ni verò cinis q. s. calcinatus sit, iterùm ipsum calcino. Ex hoc cum aqua, vel spiritu primo separato lixivium facio, & cum filtratione saltem secundum usum. Oleum per descensum extractum, quod empyreumaticum exhalat, odorem supradicto sali immisceo, & paulo salis tartari clari, & puri pariter eidem addito, digero in loco calido. Distillo inde semper super fœces cohobando spiritum, donec oleum salis vi ab empyreumate destituatur, & in formam mellaginosam reduco. Tunc extracto primo facto mellaginosum quoque hoc addo, quapropter omnes spiritus, extracti, & salis facultates in unum hoc modo congeruntur. Hæc perfectior est forma, quæ pro extractionibus possit reperiri. In usu datur juxta compositi vim, vel Pharmacopœarum regulas, imò potiùs cum majori levitate, quia efficacior.

In herbis, drogis, aut radicibus siccis, vel pauci succi omnis extrahitur vis cum proprio menstruo, indeque accommodatur materies, ut supra, per descensum, & oleum exprimitur? hinc sal fit, qui oleo additus, & pluries, ut dictum est, rectificatus extracto jungitur; verò quidem est, quod hujusmodi extracta in vasibus vitreis servantur obturatis.

Alia generum omnium extracta simili pacto fieri possunt, tam alexipharmaca, quàm specifica, quamvis ex rebus variis forent composita; sed de horum descriptione non me extendo, qui enim artis exercitatione præditus est instructione non indiget.

Notandum est, quòd extracta vulnerariarum herbarum, verbi gratia aristolochiæ, symphyti, hypericonis stellariæ, veronicæ, saniculæ hederæ terrestris, & similium dari possunt internè non solum, verùm etiam externæ in linimentorum foram vulneribus admota absolutè, vel cum similibus; mirificos operantur effectus, confortant quippe, in unum contrahunt, & tuentur partem à corruptelis, ipsamque citiùs ad cicatricem reducunt. Ita pariter plantæ illæ, quæ abstersivæ sunt, & exulcerativæ, meliores efficiunt operationes.

De oleis vegetabilium ad usum Spagyricum tot de Spagyrica tractantia volumi-

lumina differunt, ad modum hunc optimum cæterorum existimo. Plantæ, de quibusvis, oleum, fac areant, & oleum per descensum extrahe, ut suprà dictum, hinc de cineribus fac salem, quem oleo junge, indeque unà cum pauca calce viva oleum rectifica, calx enim empyreumaticum odorem resolvit, si pluries, ut mos est, trajeceris. Mox in vase vitreo positum soli expone, flores, vel folia proprii vegetabilis ad infusionem immiscens, vel alterius, si compositum decreveris; odorem enim gratum resumit, juxtaque plantarum virtutem, gradus recipit illos augmenti, quot sunt centum pro qualibet; adhibentur autem non secus ac adnotata à primo Præceptore Petro Joan. Fabris tam interius, quàm exterius.

Basilicum Chymicum nostrum.

Recipe ol. mirrhæ, mastiches, thuris distillati, an. unc. ss. ol. terebinthinæ, de lateribus, ceræ distillati, an. unc. j. vitell. ovorum num. iij. misce benè, utere, nam mira experieris.

Balsamum Sulphuris nostrum.

Recipe flor. sulphur. unc. j. ol. terebinthinæ unc. iij. ol. violati unc. iij. misce, & in pila vitreata bulliant, agitabisque spatula lignea, donec fiant rubicundissima. Remove inde ab igne, & adde ol. ceræ, vitelli ovi, an. unc. ss. Misce, & utere in omnibus vulneribus, ad spasmos, nervos contusos, & transfixos.

Balsamum Mumiatum nostrum.

Recipe extract. aristolochiæ rotundæ, centaurii minoris, an. unc. ss. extract. hypericonis, simphyti majoris ana unc. j. terebinthinæ Venetæ, & mellis alb. ana unc. iv. myrrhæ unc. ss. mumiæ veræ unc. iij. croci Martis unc. iv. Hæc omnia misce, & infunde in vase vitreo cum ℔. iv. aquæ vitæ rectificatæ, & digere per mensem, agitando quotidie materiam, ut faciliùs spiritus vini rerum tincturam extrahat. Postea per inclinationem separa diligenter tincturam, & per baln. distilla usquequo sit in fundo alembici quasi mellago, quæ est balsamum, quo uti poteris ad vulnera quæcunque agglutinanda. Spiritus distillatus mirabiles etiam possidet virtutes.

Balsamum Apoplecticum nostrum.

Recipe essent. sive ol. distillati spicæ, salviæ, rosmar. junip. ana drachm. j. rutæ majoranæ, ana drachm. ss. cinnam. caryophyl. ana ℈ j. succini drach. j. ss. extract. Belzovini, storacis calamitæ bals. albi Orient. an. drachm. ij. bals. Peruviani, & Orient. liquidi, ana unc. ss. ol. nucis moscatæ expressæ unc. iij. ambræ griseæ, & nigræ, an. drach. j. ss. moschi odorati drachm. ij. Misce, & ad calorem lentissimum agita usquequo simul uniantur. Perfectissimum est pro epilepticis, & apoplecticis vertigines expellit; ab aeris contagiosa corruptione defendit cor, recreat omnes vitales facultates, & animales. Adhibetur ungendis commissuris coronalibus, temporibus, & odorando.

Spiritus noster sulphuris ad consolidanda pulmonum ulcera, ipsorumque sanandas corrosiones.

Recipe spiritus sulph. acidi rectificati, & paulatim superimbibe limatura chalybis, ad lib. duas, vel tres; nam ex se subbulliet, indeque quasi in salinam evadet. Hinc omnia pone in retorta benè lutata, & stilla sec. artem, & extrahe spiritum. Hinc imbibe iterùm capite mortuo, & cohoba quinquies; nova autem retorta qualibet vice. Dulcificatum spiritum adde magisterii margaritarum, bals. impertiti Orientalis, & belzovini, ana unc. ss. Misce, & in supradictis affectibus mirabile est, in omnibus phthisicis, quorum multi hoc salutem habuere à me curati.

Magisterium margaritarum fit solutis primò unionibus in ol. sulph. & inde bene dulcificatis cum aquis cordialibus, postea exaltatis cum spiritu vini. Magisteria Belzovini, & bals. Orient. dissolvuntur in spiritu vini, & præcipitantur aquis cordialibus,

libus, indeque ſublimantur eodem modo, quo ſulphur. Quod ſublimatur purius eſt, & pulmonibus optimum.

Balſamum Canis rubei noſtrum.

Occides canem rubeum, rejectiſque interioribus, non verò adipe, cæde ejus carnem, oſſa, & pellem in fruſta, quæ omnia in vaſe vitreo capaci fac bulliant cum ol. & vini q. ſ. addens hæc: adipis urſi, anſeris, gallinæ, taxi, vulpis, felis, equi, aſini an. unc. j. lumbricorum terræ vino ablutorum ℔. jv. radic. hebuli, ivæ arthriticæ, an. manip. iij. ſalviæ, ſpicæ, roſmar. abſynt. abrotani fol. cupreſſi cortic. hederæ cortic. ulmi, ſabinæ, an. manip. I. Hæc omnia decoque, donec caro conſumpta ſit oſſaque omnia disjuncta. Tunc ad torcular exprimuntur, & reponuntur in retorta forti lutata, unà cum unc. j. gummi de hedera & ℔. ij. lumbricorum ſupradictorum, ivæ arthriticæ manip. vi. ranis vivis num. xx. & digere in loco tepido per dies tres. Inde diſtilla, extrahe omne oleum, quod ſervabis, nam balſ. anodinans eſt, & conſolidans nervos, præcipuè in morbis articularibus.

Emplaſtrum Sulphuris Rulandi.

Recipe olei ſulphuris noſtri unc. iij. colophoniæ drachm. iij. ceræ unc. ss. myrrhæ ad pondus omnium; cera, colophonia, oleoque liquefactis ſimul, & bene commixtis inſperge myrrha ſubtiliſſimè trita paulatim igneque lento coquantur, ſpatula ſemper agitando, donec optimè permixta fuerint; poſt quadrantem horæ ab igne deponantur, & paulatim frigeſcant. Habebis emplaſtrum præſtantiſſimum, certum, & infallibile in curandis cujuslibet generis ulceribus, & vulneribus quibuſcunque, ſicut experimenta in Centuriis ejuſdem Rulandi deſcripta, quibus tutò, & perpetuò fidendum. Et in curatione 94. dicit, quod in hoc emplaſtro eſt divina, miranda, & celer vis emolliendi, ſuppurandi, rumpendi, abſtergendi, & conglutinandi, quemadmodum longa experientia expertus eſt.

Oleum noſtrum Bufonis.

Recipe bufones ſylveſtres ex illis qui longè ab aqua morantur, numero quatuor vivos, & pone in olla benè obturata ut purgentur; recipe inde ol. commun. ℔. ij. in quo ebulliverint manip. j. pro qualibet hac re, ſcilicet ſalviæ, ſonci, radic. iridis, & gentianæ immerſoque uno ex illis bufonibus pones ad ignem in loco aperto, in olla vitreata cooperta; ſed cave à fumo. Dum primus aridus eſt pone alterum pariter vivum, cui arido inſequatur tertius, & ſic quartus; dum coctum ol. eſt percolatur; atque hoc caliđiſſimum eſt contra omnes dolores frigidos optimum, contra tineam, morphæam & hydropem, & tepidum adhibetur.

Balſamum Antiapoplecticum noſtrum.

Recipe ol. ſuccini rectificati, petrolei Philoſophorum roſmarini, ſalviæ, ſpicæ, (omnia verò ſint diſtillata) an. ℥. ss. ol. nucis moſchatæ per expreſſionem unc. j. extracti caſtorei, ol. buxi, camphoræ, an. drach. j. balſami Peruviani, opobalſami Occidentalis, zibetti, extracti benzoini, an. un. ss. moſchi, ambræ griſeæ, an. ſcrup. j. Miſce omnia, & calore moderato conficiatur balſamum, quod valet contra morbos capitis, ungendo occiput, nares, & pulſus contra apoplexiam, epilepſiam, & ſimilia. Ungendo umbilicum colici dolores tolluntur, & hyſtericæ paſſiones.

Pilulæ noſtræ contra morbos peſtilentiales.

Recipe aloes lotæ, croci, myrrhæ, an. unc. ss. balſami Orientalis, Occidentalis, an. drachm. ss. oſſa de corde cervi un. vj. unicornu ſmaragd. bezoard. Orientalis, margarit. præparat. coralli præparat. ligni aloes, an. gr. x. ambræ griſeæ, gr. v. tincturæ noſtræ electri & magiſterii tartari, an. q. ſ. ad formandam maſſam pilularum, de quibus capiatur una ad pondus ℥. ss. ſerò in hora ſomni, bis in hebdomada. Sanguinem mundificant, caput

put & ventriculum corroborant, succurrunt cardialgiæ, spiritus omnes confortant, juventutem renovant, senectutemque retardant.

Aqua nostra lapidem frangens.

Recipe nuces juglandes virides in mense Maii, contusasque distilla, ter cohobando, semper distillato super alias nuces virides contusas, postea extrahe salem residui ex capite mortuo, est validissima; dosis erit ab unc. j. ad unc. j. ss.

Balsamum nostrum contra Asthma.

Recipe balf. de sulphure facti cum ol. terebinthini, & ol. sulphuris nostri dulcificati, an. unc. j. flor. assæ dulcis unc. j. ss. ol. de saccharo facti cum spiritu vini ℔. ij. Misce, & fiat balsamum. Hoc prodest valde in omnibus morbis pectoris, & pulmonum; dosis erit cochlear dimidium, ad unum.

Pilulæ nostræ contra omnes impuritates sanguinis, & humorum.

Recipe extracti de helleboro nigro suo sale fixato ℥. ss. calomelani nostri ʒ. ij. auri foliati mixti ʒ. ss. magister. margarit. ʒ. j. Misce, & fiat massa pilularum, dosis à ℈. j. ad ℥. ss. Si sine calomel. datur ad quatuor, aut quinque menses bis in hebdomada; sanguinis autem contumaciam mundificabis in lue Venerea cum dicto calomelano.

Balsamum nostrum contra dolores colicos.

Recipe amygdalarum amararum ex persicis ℔. iv. terebinthi Cypri ℔. iij. Conterantur omnia, & misce; recipe inde ol. expres. ex nuce moscata ℥. iij. balf. Peruviani ℥. j. ss. ex caryophyllis ℥. ss. Misce, & distilla sec. artem. & super caput mortuum ter cohoba, inde adde spiritus vitrioli rosat. ʒ. iij. essent. ambræ grisеæ, ligni aloes, an. ʒ. ss. Misce, circula per dies 15. nam prodest mirificè contra dolores colicos; dosis à ℈. ss. ad ℈. j. cum liquoribus appropriatis.

Aqua Ophthalmica nostra.

Recipe succi chelidoniæ, eufrasiæ, verbenæ, an. ℔. ss. succi cancr. fluviat. ℥. viij. aloes succotr. ℥. ss. tuthiæ crudæ ℥. j. croci metal. ℥. j. ss. digere in levi calore per horas 24. inde distilla, & aq. dist. adde vitri antim. ʒ. iij. & fac bulliat lentio igne per horam, inde cola, & serva; nam excellens est contra suffusionem oculorum, caligines, &c.

Arcanum nostrum contra morsum canis rabidi.

Recipe hepatis canis rabidi redacti in formam magisterii, & magisterii cancrorum fluviatil. an. ℥. j. tincturæ croci Orientalis, gentianæ, castorei, myrrhæ, ana ʒ. iij. quintæ essent. vitr. salis communis antimonii, Lunæ, an. ʒ. ss. foliorum hyperici, betonicæ, millefolii, centaurii min. artemisiæ, menthæ, absynt. plantag. polypodii quercini, salviæ min. verbenæ, rutæ hortensis, an. pug. j. alissi pug. iij. sicca, & pulveriza, & cum gummi tragacanthi q. s. dissoluti in aqua scorzoneræ, & liquoribus supradictis, fac pastillos, & da ʒ. j. provice per 40. des cum aq. cordiali, & videbis mirabilia.

Tinctura nostra contra Dysenteriam.

Recipe sanguinis leporis sicci ℔. ss. spiritus vini rectificati ℔. j. ss. digerantur in balneo Mariæ per triduum, postea extrahe tincturam, ut artis est, & coagula ad formam mellaginosam. Dosis est ℈. ss. ad ℈. j. cum lacte seminum acetosæ.

Balsamum nostrum Mastiches.

Recipe Mastich. capat. q. vis, fove in spiritu terebinthi igne tepido ex balneo Mariæ, dein separa menstruum corpore soluto, & habebis balsamum ad om-

omnes corporis affectiones; nam externè appositum sistit vomitum oris ventriculi; si internè ad gutt. 4. in jure, vel vino generoso.

Arcanum nostrum contra Volvulum, & Vomitum.

Recipe olei ætherei, seu quintæ essentiæ tereb. ℥. vj. balf. Peruviani ℥. j. ss. mastiches capati ℥. vj. misce, & distilla, postea cohoba tribus vicibus, & utere in vino malvatico, vel jure cicerum rubrorum, aut alio specifico liquore Dosis à gr. 6. ad 12. Idem prodest oleum æthereum in eodem modo, &c.

Spiritus noster Nitri fixi Tartarizati.

Recipe spir. nitri rectific. ℔. j. pone in cucurbita vitrea oris ampli aperti, & paulatim, & guttat. oleum tart. facti per deliquium tantumdem superaffunde, spumam excitabit, tandiu superaffundas, quandiu spumam inexcitatam observabis. Tartarum nitriatum fundum petet, tunc decanta, & dulcifica cum aq. rosacea. Datur in morbis longis cum decoct. appropriatis à gr. vj. ad viij. in aq. cancrorum, vel formicarum, & antifebriticum est.

Emplastrum Antipleuriticum nostrum.

Recipe farinæ sem. lini ℥. iij. cepæ, & saponis novi, an. ℥. j. ss. Contere, & misce simul inde cum melle, pone in sartagine ad ignem, permiscens omnia donec incorporentur. Hæc supra stupam extende, & parti appone pleuriticæ, & appositæ dolori, mirificos enim contra hunc morbum videbis effectus.

Emplastrum nostrum pro fractis ossibus, & luxatis.

Reposito osse in locum suum, recipe fulig. camini ℥. iij. thuris ℥. j. farinæ tritici ℥. iv. ovi albuminis q. s. ad supradicta subigenda: appone inde læsæ parti assulis accommodatis, & neque removeas, donec pars ex se ipsa dimittat. Aliquo videtur incommodo esse, verùm nullum aliud hoc æquare, nec dum antecellere unquam vidi in hujusmodi affectibus: adhibentur inde uxorata oxycrocei, & alia juxta necessitatem.

Oleum nostrum Antipleuriticum.

Recipe ol. communis ℔. iv. mense Maii, in quo pone pleuræ human. ℔. ij. & ℔. iij. flor. camomil. & liliorum alborum duobus mensibus ad Solem. Ad torcular inde exprime, & libra oleum, cui adde cucurbitam de æstate longam ad pondus ipsius olei, projecto verò cortice, & medulla, contritaque in frustula, fac bulliat donec ol. absorbuerit humiditatem è cucurbita, cujus nempè minutæ partes aridæ evaserint. Tunc in promptu habueris duodecim ignita ferrea fragmenta nova ad pondus ℔. ss. pro quolibet, ipsaque ol. singulatim demerge; hoc autem modo bis iterum inflammata bis extingues in oleo; tunc enim perfectum erit. Mirabile est si illo tepido ungantur partes dolentes, in pleuritide bis, vel ter die.

Pulvis Uterinus noster.

Recipe herb. Turcic. manip. j. baccar. lauri cortic. exutarum, sem. pastinacæ ana ℥. j. ss. rutæ, agni casti, & pœoniæ, granor. Paradisi, ana ℥. ss. calami aromatici, cassiæ ligneæ, macis, cinnamom. caryophyll. ana ʒ. iij. fœcul. brioniæ, salis Jovis, ana ʒ. ij. Misce, & in minutissimum pulver. contere, de quo dabis à ʒ. ss. ad unam in juribus, vino, conservis, vel similibus, contra omnes morbos uterinos.

FINIS.

Ferdinando Tommaso Michele

Francesco

Ferdinando

Filippo